

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK
ANABİLİM DALI**

**PARANIN TOPLUMSAL YENİDEN ÜRETİMİ:
MERKEZ BANKASI İLETİŞİM POLİTİKALARI**

Doktora Tezi

Gökhan GÖKGÖZ

Ankara-2013

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK
ANABİLİM DALI**

**PARANIN TOPLUMSAL YENİDEN ÜRETİMİ:
MERKEZ BANKASI İLETİŞİM POLİTİKALARI**

Doktora Tezi

Gökhan GÖKGÖZ

Tez Danışmanı:
Prof. Dr. Gamze YÜCESAN ÖZDEMİR

Ankara-2013

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK
ANABİLİM DALI

**PARANIN TOPLUMSAL YENİDEN ÜRETİMİ:
MERKEZ BANKASI İLETİŞİM POLİTİKALARI**

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof.Dr. Gamze YÜCESAN ÖZDEMİR

Tez Jürisi Üyeleri

Adı Soyadı

İmzası

Prof.Dr. Gamze YÜCESAN ÖZDEMİR

.....

Prof.Dr. Kadir CANGIZBAY

.....

Prof.Dr. Haluk GERAY

.....

Doç.Dr. Funda BAŞARAN ÖZDEMİR

.....

Yrd.Doç.Dr. Serdal BAHÇE

.....

Tez Sınavı Tarihi: 12 Şubat 2013

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.
...../...../2012

Tez Yazarının Adı ve Soyadı:

Gökhan Gökgöz

İmzası:

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
1. PARA VE İLETİŞİM ÜZERİNE BİR ANALİZ ÇERÇEVESİ.....	9
2. FİNANSALLAŞMA VE DEVLET.....	22
2.1. “Yeni-Küreselleşme” Formları, “Yeni-Bağımlılık” Biçimleri.....	22
2.2. Finansallaşma Sürecinde “Devlet”i Yerine Oturtmak.....	35
2.3. Finansallaşma Sürecinde “Sermaye” ve “Devlet” İlişkisi.....	48
2.4. Finansallaşma Sürecinde “Devlet” ve “Toplumsal Sınıflar”...	63
2.5. Finansallaşma Sürecinde “Yeni-Devlet” ve “Yeni-Hegemonya”.....	70
2.6. Finansal Küresel Ekonominin Hareket Yasaları ve Ulusal Politik İktidarın Konumu: Politikanın Ekonomiden Sürülmesi (Mümkün mü?).....	75
3. MERKEZ BANKASI İLETİŞİM POLİTİKALARI.....	90
3.1. Finansallaşma Döneminde Merkez Bankaları (MB).....	90
3.2. Para Politikası ve İletişim Politikası Paralelliği.....	111
3.3. İki Yönlü İletişim: Piyasalar ve Kamuoyu.....	125
3.4. Yeni Hegemonyanın İnşası: MB İletişim Politikaları.....	144
3.5. Finansal Müsadere ve İletişim Politikası.....	163
3.6. Sermaye ve Dil, Kapitalizm ve Biliş.....	178
3.7. Para Politikasını Bir Anlatı Olarak Düşünmek.....	210
3.8. Enformasyon Teknolojileri ve Para Politikası.....	236
3.9. Yönetişim, İletişim ve Ekonomi-Politika.....	243
4. TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASININ KURUMSAL HİKÂYESİ.....	263
4.1. Türkiye’de Merkez Bankacılığının Tarihsel Uğrakları.....	263
4.1.1. Cumhuriyeti Kurarken “Milli Ekonomi” ve “Milli Merkez Bankası” Arayışı: Ulusal Kimliği Ekonomik Olarak da Tanımlamak.....	265

4.1.2. II. Dünya Savaşı Sonrası	
Değişen Parasal Gündem ve Merkez Bankacılığı.....	269
4.1.3. 1970 Krizinden Çıkarken Merkez Bankacılığı Gündemi:	
Kartlar Yeniden Dağıtılıyor.....	272
4.1.4. Serbestleşme, Sivilleşme, Şeffaflaşma:	
“Yeni Zamanlar”da Merkez Bankacılığının Amentüsü..	275
4.2. Türkiye’de Merkez Bankasının	
“Bağımsızlık” ve “Şeffaflık” Gündemi.....	281
5. SAHA ÇALIŞMASI.....	292
5.1. Çalışmanın Yöntemi.....	292
5.2. Merkez Bankası İletişim Metinlerindeki “İlişki Hatları”nı	
“Görme Biçimleri”.....	298
5.2.1. “Sermaye” ile “Emek” İlişkinin Kuruluş Biçimi.....	298
5.2.2. “Uluslarüstü Düzenleyici Kuruluşlar” ile “Ulusal-Parasal	
Alan” Arasındaki İlişkinin Tasavvur Edilme Biçimi.....	321
5.2.3. “Merkez Bankasının Kurumsal Varlığı” ile “Devletin	
Alanı” Arasındaki İlişkinin Yerleştirilme Biçimi.....	342
5.2.3.1. “Merkez Bankası” ile “Politik İktidar” Arasındaki	
İlişkinin Çerçeveselendirilme Biçimi.....	359
5.2.4. Merkez Bankasının “İletişim” ve “Toplum” Tasavvuru ile	
“Toplumsal Beklentiler”e Yaklaşma Biçimi.....	367
5.2.4.1. “İletişim”in Kavramsallaştırılma Biçimi.....	367
5.2.4.2. “Toplum”un Tahayyül Edilme Biçimi.....	397
5.2.4.3. “Toplumsal Beklentiler”e Yaklaşma Biçimi.....	412
5.3. Bulgular.....	429
SONUÇ.....	450
KAYNAKÇA.....	469
ÖZET.....	498
ABSTRACT.....	499

GİRİŞ

Ulusal merkez bankaları, ülke ekonomilerinin finansallaşması sürecine paralel, toplumsal hayattaki en etkili kurumların başında gelir. Özellikle 2000’li yıllardan itibaren derinleşen “bağımsızlaşma” gündemi ile kazandıkları devletin alanı içerisindeki görece olarak özerk pozisyon onları, bir yandan küresel alanda dolaşan paranın ulusal kapısı ve/veya küresel-finansal ağın ulusal düğüm noktası haline getirirken bir yandan da onların parasal yönelimlerini toplumun taleplerinden, demokratik tercihlerinden ve/veya sınıfsal yönelimlerinden uzağa taşır. Merkez bankası bağımsızlığının bu ekonomi-politik niteliği, yine aynı dönemde önemli bir gündem olarak ön plana çıkan merkez bankası iletişiminin ideolojik niteliği ile daha da derinleşir. Finansallaşma sürecinde ekonomi ve ideolojinin merkez bankası özelindeki bu birlikteliği, 1970 sonrası dönemde küreselleşme sürecine şeklini veren yeni ekonomik, politik ve toplumsal tekabüliyetin bir yansıması gibidir; merkez bankasının her daim devletin –ve dolayısıyla sermayenin- genel yönelimlerine bükülen işlevleri, iletişimin sürece dâhil olmasıyla birlikte kültürel bir biçim kazanır. Merkez bankası artık parasal olduğu kadar, ideolojik bir kurumdur da... Dolayısıyla bu çalışma, merkez bankasını bir ideolojik kurum olarak yeniden inşa edecek; bu ideolojinin içinden aktığı dil, söylem vb. kanalları, bu ideolojinin seslendiği toplumsal beklentileri, psikolojileri, bilişleri ve yine aynı ideolojinin büküldüğü ekonomi-politik yapıları bütünlüklü olarak ele alacaktır.

Bu çerçevede birinci bölümde, para ve iletişim politikasına, merkez bankasının parasal ve toplumsal hedeflerine, ekonomi politik ve ideolojik yönelimlerine eş zamanlı olarak bakmayı mümkün kılan bir analiz çerçevesi kurulmaya çalışılacak;

finansallaşma sürecinde sermaye ve devlet ile toplumsal alanı birbirine bağlayan bir köprü olarak kurulan merkez bankası iletişiminin ideolojik içerimlerine ulaşılmaya çalışılacaktır. Özellikle iletişim çalışmaları içerisinde medya mülkiyeti ile kendisini sınırlamayan bir ekonomi-politik anlayış ile medyada temsil öteye bakan bir ideoloji ve söylem çalışmasının, finansal alanın üretimini ve yeniden-üretimini anlamak açısından merkezi bir yeri teşkil ettikleri vurgulanacaktır.

Bu çerçeve ekseninde ikinci bölümde, finansal sermaye ile devletin alanı arasındaki ilişkiye odaklanılacak; özellikle yapısalcı devlet kuramı ve düzenleme okulunun izleği takip edilerek, finansallaşma sürecinde devletin monolitik bir blok olarak tasavvur edilemeyeceği, postmodernist kültürel formlarının da etkisiyle sürekli parçalanan ve/veya farklılaşan toplumsal konumlar arasındaki bir denge hali olarak kurulacağı ileri sürülecektir. Dolayısıyla devlet, farklı ekonomik, politik, kültürel ve sınıfsal çıkarların görece ağırlıkları arasındaki bir ilişki olarak tasavvur edilmelidir; mikro-iktidar alanlarının üzerinde yükselen bir makro-biçim olarak kavranmalıdır. Bu noktada, mikro-iktidar alanları ile makro-biçim arasındaki ve/veya devletin kurumsal çekirdeği ile bütün olarak devletin alanı arasında çizilen ayrımlar önemli; zira bu ayrımlar, finansallaşma sürecinde, ancak iletişim politikaları tarafından doldurulabilecek, bir yönüyle de ideolojik olan ayrımlardır. En nihayetiyile devlet, finansallaşma sürecinde, insanların en sıradan pratiklerinin bile sermaye açısından önem arz ettiği bir dönemde, bir yandan ideolojik alanı içerisinde kayıtlı toplumsal pratikler tarafından bir yandan da kurumsal varlığının yöneldiği ekonomi-politik kabullerin gerekleri ve finansal sermayenin talepleri tarafından karşılıklı olarak belirlenir. Finansal olana paralel, devlet de toplumsal alana gömülür; toplumsal aktörleri kendi bünyesine dâhil ve/veya davet edecek müdahale ve

temsiliyet biçimleri geliştirir; iletişimin, devletin şeffaflaşmasının hemen yanı başında yerini almasının nedeni budur. Dolayısıyla finansallaşma sürecinde devletin geçirdiği dönüşüm, paranın mevcut kabullerine bükülen ve yerel-toplumsal alanı bu kabulü paylaşmaya çağıran bir tür yeni-hegemonyanın bir uğrağı olarak değerlendirilecektir.

Üçüncü bölümde, merkez bankası iletişim politikaları üzerine odaklanılacaktır. Finansallaşma sürecinde giderek artan ekonominin toplumsala gömülme eğilimine, toplumsal alanın tasavvur edilme biçimindeki değişimin eşlik ettiğinin altı çizilerek, iletişim politikalarına ilişkin hassasiyetin, bu iki gündemin sonucu olarak ortaya çıktığı belirtilecektir. Birikim rejimi içerisinde finansal sermayeyi merkeze alan bir kaymanın, merkez bankasının kurumsal bünyesinde bir şeffaflık arayışını da beraberinde getirdiği, devletin neo-liberal mefhumlar doğrultusunda üretimin çekirdeğinden uzak bir yere taşındığı bu dönemde, merkez bankasının ekonomik, politik ve toplumsal alanı birbirine bağlayan bağ olarak yeniden inşa edildiği vurgulanacaktır. Bu farklı alanlarla merkez bankasının kuracağı iletişimin kalitesi ile finansal piyasaların sağlığı ve derinliği arasında doğrudan ilişki kuran neo-liberal inancın temelinde, iletişimin, toplumsal aktörlerin beklentilerini, psikolojilerini, davranışlarını vb. para politikasının mevcut kabullerine paralel hale getirme kapasitesinin yattığı ileri sürülecektir.

Dolayısıyla merkez bankası ile toplumsal alan arasındaki iletişim ve/veya ekonominin gidişatına ilişkin enformasyon paylaşımı, para politikasının yönelimlerine ve/veya merkez bankası tarafından çizilen ekonomik resme tüm toplumsal aktörlerin katılımını hedefleyen hegemonik bir kapasiteyi işaret eder. Merkez bankası iletişim kanalları üzerinden taşınan para politikası ideolojisi, yapı ile

bireyin, sanayi sermayesi ile finansal sermayenin, küresel sermaye ile yereldeki emeğin, merkez bankasının kurumsal bünyesinde birbirine iliştilmesinin imkânını yaratır. Para politikası rejimi içerisinde esas olan hedeflenen enflasyona ulaşılması hali, küresel-finansal sermaye için de ulusal-parasal performansa ilişkin bir gösterge olarak alınacak bu hal, toplumsal aktörlerin beklentilerinin ilgili hedef doğrultusunda yönetilmesini zorunlu kıldığından, iletişim politikaları, beklenti yönetiminin hemen yanı başında yerini alır. En sıradan olanları dâhil tüm toplumsal pratiklerin para politikası açısından “rasyonel” kılınmasına ilişkin bu çabalarda, merkez bankasının paylaştığı enformasyon, ekonomik gidişata ilişkin anlattığı hikâyeye, kurduğu anlatı, bu anlatı içerisinde toplumsal sınıflara biçtiği rol, toplumsal aktörlere seslenirken kullandığı dil, inşa ettiği söylem, bu söylemin ideolojik içerimleri, bu söylemin büküldüğü ekonomik-politik ve yapısal temeller, merkez bankası iletişiminin özgül dünyasını oluşturur.

Dördüncü bölümde, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının, 2001 sonrası dönemde bu özgül dünyanın bileşenlerini kendi kurumsal bünyesine taşıma ve kendi toplumsal kadastrosuna uygun hale getirme süreci ele alınacak; Merkez Bankasının kurumsal hikâyesinin, ülkenin ekonomi-politik tarihine paralel gelişen serüveni kısaca anlatılacaktır. Özellikle 1970 krizi sonrası kartların yeniden dağıtıldığı bir dönemde merkez bankalarının yüklendiği rolün, yeni zamanlarda merkez bankacılığın amentüsü haline gelen serbestleşme, sivilleşme, şeffaflaşma gündemi ile daha derinleştiği, ama bu derinlikli rolün bizatihi kendisi bile kendi kendine işleyen piyasa mefhumuna, piyasaların “doğal” işleyişine ters olduğundan, bu noktada iletişim politikalarının bu “doğallığı” söylem düzeyinde yeniden inşa etmeye yöneldiği ileri sürülecektir. Genel anlamda devletin, özel olarak da merkez

bankalarının finansal sermayenin yeniden üretiminde yüklendikleri düzenleyici rol, iletişim politikaları vasıtasıyla algı sınırlarının ötesine taşınır; ekonomik ve politik alan arasındaki temas görünmez kılınır; merkez bankasının toplumsal ağı merkezinde oynadığı kurucu rol, bu vasıtayla ekonomiden uzak, tarafsız/yansız, apolitik ve/veya teknik bir rolle yer değiştirilir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının 2001 sonrası dönemde geçirdiği hukuki değişim, hiç kuşkusuz, siyasal alandaki politik iktidar değişimi ile koşutluk taşır; bunlar, devletin yapısal dönüşümündeki iki uğrağı temsil eder. Nitekim iletişim politikaları da, bu dönüşümün üçünü uğrağına, toplumsal alana yönelir.

Beşinci bölümde, finansallaşma, devlet, merkez bankası ve toplum eksenindeki ilişkinin somutlaştığı mecralardan birisi –belki de en önemlisi- olarak Merkez Bankası iletişim politikası metinleri eleştirel söylem analizine tabi tutulacaktır. Merkez bankası para politikası ideolojisinin yapılaştığı bu metinler, 2006 yılından 2011 yılı sonuna kadarki dönemde yayınlanan ve bankanın temel iletişim araçları olarak kabul edilen “Enflasyon Raporu” ile “Para ve Kur Politikası” metinleridir.¹

---

¹ Kuşkusuz Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının iletişim politikası araçları yalnızca bu metinlerden ibaret değildir. Bunlar dışında sunumlar, konuşmalar, araştırma tebliğleri, kitapçıklar, basın duyuruları, basın toplantıları, özel ziyaretçi grupları, bültenler, teknik notlar, konferanslar, çalıştaylar, web sayfası ve sosyal ağlar da iletişim politikasının bileşenlerini oluşturur. Hatta Merkez Bankası Başkanının bireysel hikâyesinin, jest ve mimiklerinin, imalarının ve yine Merkez Bankasına yönelik övgü ve/veya yergilere karşı takındığı tavrın bile iletişimsel bir önemi olduğu söylenebilir. Dolayısıyla Merkez Bankasının iletişim politikası, yazılı veya sözlü türlerde, düzenli veya esnek periyotlarda, önceden taahhüt edilen tarihlerde veya bağlama göre farklılaşan zamanlarda, dolayısıyla farklı iletişim kanalları üzerinden toplumsal alana aktarılır. Ancak tüm bu farklı ve/veya parçalı iletişim politikası bileşenlerini birarada tutan mefhuma ulaşabilmek, paranın hikâyesinin inşa edildiği uğrakları tespit edebilmek ve en nihayetinde para politikası ideolojisinin üzerinde yükseldiği zemini işaret edebilmek belli “düzenlilikleri” takip etmekle mümkündür. Bir başka deyişle, Merkez Bankasının söylemi ve/veya retorik stratejisi ile toplumsal aktörlerin okuma pratiklerini belli bir düzenlilik eksenine yerleştirmekle mümkündür. Dolayısıyla bu çalışmanın alan araştırmasında, Merkez Bankası iletişim politikası araçları içerisinde özellikle yazılı türlere ve bu türler içerisinde temel iletişim metinleri olarak ön plana çıkan “Enflasyon Raporu” ve “Para ve Kur Politikası” metinlerine yapılan vurgu, böyle bir epistemolojik yöneliminin neticesidir. Öte yandan, söz konusu

Bu metinlerden “Enflasyon Raporu”, üç aylık periyotlar halinde yılda dört kez; diğer metin, “Para ve Kur Politikası”, yılda bir kez yayınlanmaktadır. Bu doğrultuda, bir söylem analizinden beklendiği üzere, iletişim metinlerindeki açık dilsel yapılardan örtük ideolojik yapılara ulaşılmaya çalışılacak; bir vakıa olarak para politikası hikâyesinin ve/veya anlatısının, iletişim metnlerinin o kendine has kurgusallığında nasıl –yeniden- kurulduğu/oluşturulduğu çözümlenecektir. Bu noktada, hem iletişim metinlerinde kurulan söylemin, kullanılan dilin iç-kurgusu hem de bu söylemin/dilin ilişkili olduğu toplumsal ve ekonomi-politik çerçeve bütünlüklü olarak ele alınacak ve analiz edilecektir. Çalışmada, Merkez Bankası ekonomistlerinin, para politikasına ilişkin yaklaşımları, söylemsel ve politik çerçeveleri, küresel-parasal çevrimi anlamlandırma çerçeveleri, finansallaşmanın küresel ve yerel aktörlerini konumlandırma uğraşı analiz edilerek para politikasına ilişkin söylemin hegemonikleşme kapasitesi anlaşılmaya çalışılacaktır. En nihayetinde para politikası hikâyesi, bütün olarak devlet söylemindeki ideolojik potansiyeli eş zamanlı olarak içerdiğinden, çalışma bu alandaki dilsel-söylemsel inşa süreçlerine odaklanacaktır.

Bu doğrultuda finansallaşma sürecinin işleyişi açısından önemli olan farklı uğraklar ve toplumsal antagonizmalar arasındaki ilişkinin çerçeveselendirme biçimi iletişim metinleri üzerinden görülmeye çalışılacaktır. Buna göre, iletişim metinlerinde, “sermaye ve emek ilişkisinin kuruluş biçimi”, “uluslararası düzenleyici kuruluşlar ile ulusal-parasal alan arasındaki ilişkinin tasavvur edilme biçimi”, “merkez bankasının kurumsal varlığı ile devletin alanı arasındaki ilişki” ve bu

---

metinlerin, Merkez Bankası bürokratlarının para politikasını şekillendirme sürecindeki kabullerini, ulusal toplumsal alanı ve uluslararası ekonomik alanı görme biçimlerini, küresel gelişmelere ilişkin değerlendirmelerini ve en nihayetinde değişen/dönüşen kurumsal beklentilerini içermesinden dolayı ayrıca bir önemi vardır. Çoğu iletişim politikası aracı, ekonomik gelişmelere ilişkin anlık enformasyon aktarımına odaklanırken, söz konusu metinler, bu enformasyona da şekil veren –*derinlerdeki*- bağlama ulaşmayı mümkün kılar.

ilişkinin mikro-ölçekte tekrarı olarak “merkez bankası ile politik iktidar arasındaki ilişkinin çerçeveselendirme biçimi”, temel ilişki hatları olarak alınacaktır. Bununla birlikte, para politikası ideolojisinin yaygınlık kazanması, Merkez Bankası tarafından toplumsal aktörlere aktarılan enformasyonun içselleştirilerek bir deneyim halini alması ve en nihayetinde Merkez Bankasının katılımcılık, yönetim vb. perspektifler doğrultusunda kendisini, üzerinde bu farklı deneyimlerin, çıkarların, öznel konumların hareket edeceği demokratik bir kamusal alan olarak kurması, bir adım geride toplumu, iletişimi ve toplumsal beklentileri belli bir şekilde tasavvur etmeyi gerekli kılacağından, çalışmada, “iletişimin kavramsallaştırılma biçimi”, “toplumun tahayyül edilme biçimi”, “toplumsal beklentilere yaklaşma biçimi” ayrı ayrı ele alınacaktır.

En nihayetinde, geleneksel merkez bankacılığı literatüründe “devletin kasası”, “ulusal paranın gardiyanı” vb. nitelendirmelerle tanımlanan merkez bankasının, enflasyonla mücadele mefhumu çerçevesinde para basma hakkının fiilen ortadan kalktığı, devletlerin kendi basmadığı paranın değerlendirilmesinden sorumlu olduğu ve en nihayetinde “gelişmiş” ülkelerin parasal genişleme yönelimlerinin “gelişmekte olan” ülkelerde döviz rezervi biriktirme şeklinde yankılandığı finansallaşma sürecinde, Merkez Bankasının bütün diğer sıfatlarının önünde giden ideolojik karakterini açıklığa kavuşturmak büyük bir önem arz etmektedir. Zira, bu ideoloji, en sıradan insani pratiklere kadar nüfuz etmekte, en gündelik davranış biçimlerine bile paranın hareketine göre müdahil olmaktadır. Emegın ücret artışları ve parasal genişleme talepleri, devletin sağlık ve sosyal güvenlik harcamaları, istihdam ve gıda harcamalarındaki artış, asgari ücret artışı ve hatta yeşil kart için bütçeden ayrılan pay bile parasal hedefler açısından bir risk olarak kodlanmakta, dolayısıyla insanların

biyolojik yeniden üretimleri ile paranın toplumsal yeniden üretimi birbirine bağlanmaktadır. Aynı paralelde konut arz açığını kapatmak için TOKİ yatırımlarına ve kentsel dönüşüm planlarına övgüler düzülürken, yüksek sesle dillendirilen parasal hedefler karşısında insanların barınma hakkının sesi duyulmamaktadır. Bu örnekleri çoğaltmak mümkün; ama şurası açıktır ki, iletişim politikaları, paranın bu toplumsal koridoru kat'etmesinde önemli bir uğrak noktasını temsil eder, sermayeyi merkeze alan parasal adımlara toplumsal içerikli bir meşruiyet çerçevesi çizer. Bu çerçevenin farkında olmak, yalnızca paranın kabullerine bükülen kavramsal bir dünyanın iletişimsel-ideolojik içerimlerinin bilgisine sahip olmak noktasında değil, aynı zamanda bu ideolojiye karşı olan duruşları konumlandırmak, toplumsal mücadele pratiklerinin yönünü tayin etmek noktasında da büyük önem arzeder.

1. PARA VE İLETİŞİM ÜZERİNE BİR ANALİZ ÇERÇEVESİ

Küresel kapitalizmin finansallaşma sürecine paralel bir şekilde giderek artan globalleşme, liberalleşme, merkezsizleşme ve eşitsizliğin derinleşerek yoğunlaşma eğilimi, ekonominin enformelleşmesi (*dolayısıyla devletin, üretimin çekirdeğinden uzak bir noktaya taşınması*), paralelinde risk yönetimi (*sosyal riski azaltmaya yönelmiş mikro-krediler*), paralelinde özellikle toplumun yoksul² kesimlerini içine alan beşeri sermaye çalışmaları ile paralel ilerler. Farklı soyutlama düzeylerinde para, finans ve risk yönetimi ile toplumsal alan arasındaki bağlantının derinlikli olarak ele alınması, finansal çevrimin iktisadi bileşenlerinin yanı sıra –belki de daha önemlisi-, merkez bankası gibi organizasyonların politika inşa süreçleri, pratikleri ve/veya ideolojileri ile finansal süreçlerin yaslandığı toplumsal dokuyu, karar-alma biçimlerini, iletişim kanallarını ve/veya ekonomik davranış modellerini ele almak durumundadır. Hirsch’i (2011: 207) düzelterek söyleyecek olursak, merkez bankasını, kapitalist güç-iktidar-şiddet bağlantısını gözden kaçırmayan bir iletişim mercii olarak tasavvur etmek bu noktada bir başlangıç noktası oluşturur.

Bu noktada hemen söyleyelim: “Finansallaşma” dediğimizde, 1970’lerin ortasında yaşanan kriz sürecini önceleyen koşullar her ne olursa olsun, bir başka deyişle Bretton Woods mali sisteminin altını oyan unsurlar, ister Avrupa ve Uzak Doğu ülkelerinin artan rekabet baskısından ister emeğin artan gücünün maliyetleri baskılamasından isterse de ABD hegemonyasının bu uluslararası rekabet ve ulusal-sınıfsal mücadele ortamında kendisinin yeniden üretmemesinden kaynaklansın;

---

² Buradaki yoksul, emeğin mistifike edilmiş bir halini temsil eder; toplumsal pratikleri sermaye ile emek arasındaki bir ilişki olmaktan çıkarıp, zengin ile yoksul arasındaki bir ilişkiye indirgemek, yoksulları da kendi yoksullarından sorumlu tutmak ancak bu vurguyla mümkün hale gelir.

bütün bunlara bir yanıt olarak öne sürülen ve paranın, gayri-maddi olanın bir başka deyişle, merkezi teşkil ettiği yeni bir dönemi işaret ediyoruz.

Bu dönemde ABD, kendi parasının uluslararası para da olmasının verdiği – tarihsel- imtiyazla hala küresel-finansal piyasalar üzerindeki ağırlığını devam ettirirken, bunu –artık- IMF ve Dünya Bankası gibi düzenleyici kuruluşların özellikle “gelişmekte olan” ülkelere önerdiği reçeteler üzerinden gerçekleştirir. Bretton Woods sonrası dönemde, paranın, örneğin altın gibi bir meta-para ile ilişkisi resmi olarak sonlandığından, bir başka deyişle “paranın maddi temeli ortadan kalktığından” (Arın, 2003: 575) bu reçeteler, hegemonyanın yeniden üretimi için zorunlu hale gelir. Önceleri bu, ulusal finansal piyasaların uluslararası işlemlere açılması ve ulusal alan ile küresel alan arasındaki ilişkiyi kuracak esnek kur sistemi ve enflasyonla mücadele stratejisinin aşamalı olarak hayata geçirilmesi iken, zamanla borçluluk girdabına yakalanmış ulusal devletlerin –kısa vadeli- finansal sermaye akımlarına yüzünü dönmeye biçimde bütün olarak yeniden yapılandırılmasını içerir hale gelmiştir.

Üretim ve istihdamda esnekleşmeyi içeren postfordizmi, kültürel ve toplumsal alanda kimlikler esasında farklılaşmayı salık veren postmodernizmi iki yanına alan bu finansal gündem, önce ulusal devletin alanı üzerinde sonra da o ulusal alan üzerindeki toplumsal sınıflar üzerinde denetim sağlar hale gelmiştir. Bundan böyle devletler arası rekabet, ulusal alana en fazla oranda –kısa vadeli- küresel-finansal sermayeyi çekmeye odaklanırken, emek ücretlerinin düzeyi, finansal sermayenin ulusal alana göstereceği teveccüh için bir güven göstergesi olarak okunmaya başlanmış; bu güvenin sağlanamaması durumunu sermaye akımlarının yavaşlaması/durması/tersine dönmesi, dış şoklar, devalüasyon ve yapısal uyum programları izlemiştir. Küresel alan, artık, ulusal devletlerin ve ulusal-toplumsal

sınıfların karşılıklı-çıkar ortaklığına referansla bir “ağ” şeklinde tarif edilirken, bu ortaklığı derinleştirmeye, özellikle emeğin katılımını arttırmaya yönelik vurgular her daim yinelenmiştir.

“Maddi” olarak istikrarsızlaşan paranın, “politik” olarak istikrarlı kılınmasına yaslanan bu süreç göstermektedir ki; bütün bu çevrim, sosyal bir geçerliliğe ve/veya toplumsal bir kabule ihtiyaç duyar. Küreselleşmenin tepe noktasında başlayan bu finansal gündem, çoğu sıradan hayatlar süren yerel alandaki toplumsal aktörlerin beklentileri ile ancak bu “sosyal geçerlilik” (Reuten ve Williams, 1989: 84) mefhumu vasıtasıyla buluşabilir; buluştuğu noktada kendini yeniden üretebilir. Dolayısıyla finansallaşma süreci dediğimiz zaman, Bretton Woods sisteminin yerine konulan (Post)Washington Uzlaşısı doğrultusunda dizayn edilen mali sistemin, küreselin makro-gündeminden, yereldeki toplumsal aktörlerin mikro-gündemine kadar uzanan seyrini, ama özellikle de politik, toplumsal ve ideolojik seyrini kastediyoruz. Zira, altın gibi evrensel bir paranın yokluğunda, “parasal kısıtın” (Akçay, 2009: 151-152) ve buna bağlı olarak “bilişsel kısıtın” her bir yerel alanda “farklı” toplumsal-ideolojik stratejilerle inşa edilmesi, bu seyrin ekonomik olmadan önce politik bir karaktere haiz olduğunu bize gösterir. “Merkez Bankası” ve “İletişim”, bu seyirde iki önemli uğrak noktasını temsil eder.

Nitekim, 1990’larla birlikte “gelişmekte olan” ülkeler açısından finansal piyasaların belirgin hale gelmesi³ ile medya sistemlerinin dönüşümü birbirine paralel süreçler olarak gelişmiştir. İletişim teknolojilerinin gelişimi, hem medya hem de finansal piyasalar açısından bir tramplen işlevi görmüş; iletişim alanındaki değişimleri analize dâhil eden çalışmaların, medya ile finansal piyasalara temas

---

³ Finansal sermaye piyasası için, Marx “hayali sermaye” tanımlaması yaparken; Keynes, onu “milli acayıplık” olarak işaretler.

etmesi zorunlu hale gelmiştir. Bu hal, bir sonraki adımda, finansal piyasaların yeniden üretiminin toplumsal süreçlere giderek artan bağımlılığı ve finansal işlemlerden sorumlu düzenleyici kurumların toplumla iletişim kurmalarının zorunlu bir hale gelmesi, medyayı ve/veya iletişimi, bu kez içeriği nedeniyle finansal süreçlerin merkezine taşımıştır. Dolayısıyla içinde bulunduğumuz dönemde, finansal piyasalar ve iletişim ilişkisi, hem teknoloji hem de içerik marifetiyle ikili bir şekilde dolayımlanmışır.

Ekonomi, politika ve toplum arasındaki ilişkiye dair anlayışın değişimi, iletişimin kavramsallaştırılmasındaki bir dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla, finansal piyasalar, pür ekonomik süreçlerin dışından kavranarak, “sosyal etkileşimin bir alanı” olarak yeniden-kurulmuştur.⁴ Özellikle Harrison White ve Mark Granovetter’in alan için öncü sayılabilecek çalışmalarında, piyasaların, sosyal ilişkilerin ağları olarak kavramsallaştırılabileceği savunulmuştur (White, 1981; Granovetter, 1985). Yine, örneğin Chartalist yaklaşımda, paranın bir sosyal ilişki olduğuna ve dolayısıyla piyasa-dışı kökenleri bulunduğuna gönderme yapılarak; paranın, değerinin kaynağını kendi metalik varlığında bulan *–neoklasik iktisadın seslendirdiği gibi–* “nötr” bir araç olmadığı, “devlet” tarafından dolayımlanan sosyal ve politik ilişkide temellendiği vurgulanmıştır (Ingham, 2004). En nihayetinde bir üst düzeyde, paranın/piyasaların sosyal ilişkilerin somutlaşmış bir hali olarak tasavvuru, ekonomi-politikanın aynı piyasa zemininde inşasına da imkân tanımıştır. Ancak Fine’in da belirttiği üzere, “bir ağın varlığını teslim etmek yeterli değildir, aynı zamanda bu ağın gerçekte neleri içerdiğini araştırmak gereklidir” (2011: 111).

---

⁴ Sosyo-yapısal yaklaşım, yeni ekonomik sosyoloji, yeni kurumsalcılık, finansın sosyal çalışmaları bu tasavvur değişikliğine bir yanıt olarak ortaya çıkmışlardır. Bunun için bkz. Preda, 2007: 507.

1970 sonrası kapitalizmin gelişimi ve finansal sermayenin hegemonik bir lider olarak ön plana çıkması üzerine yapılacak herhangi bir analiz, bu nedenle sosyal ilişki ağlarının finansal işlemlerin dinamiklerini nasıl şekillendirdiğini ve örneğin piyasa derinliğini, oynaklığını nasıl etkilediğini; bununla birlikte düzenleyici kuruluşların bu toplumsal olguları, sermayenin önünde bir engel olmaktan çıkarma yönünde hangi mekanizmaları devreye soktuğunu eş-zamanlı olarak ele almak durumundadır. İletişim çalışmaları içerisinde medya mülkiyeti ile kendisini sınırlamayan bir ekonomi-politik anlayış ve medyada temsilden öteye bakan bir ideoloji ve söylem çalışması ile bu analiz gerçekleştirilebilir.

Bu noktada, Fligstein ve Dauter, piyasalar sosyolojisi alanındaki çalışmalarda, piyasaların firmalar, işçiler, tedarikçiler, müşteriler ve hükümetler arasındaki kapsamlı sosyal ilişkiler tarafından karakterize edilen sosyal yapılar olduğuna ilişkin büyük bir anlaşma olduğunu belirtirlerken; yaklaşımlarına bakılmaksızın, alandaki çoğu araştırmacının kültürün (paylaşılan anlamlar, normatif anlayışlar, yerel pratikler vb.) piyasa projelerinde önemli olduğuna inandığını ifade ederler (Fligstein ve Dauter, 2006: 2). Piyasaya ilişkin, onu bir sosyal alan tasavvur etme ve bireyler arası kültürel bağların onların ekonomik davranışlarını belirlemesini bir potansiyel olarak kabul etme hali, her ne kadar 1970 sonrası döneme ilişkin bir araştırma gündemiye de, gelinen noktada piyasaların üzerine yerleştiği toplumsal yapının ekonomi-politik çekirdeği ile piyasa aktörlerinin kültürel varoluşları arasındaki etkileşim bir vakıa olarak -a priori- kabul edilmiş durumdadır.⁵

---

⁵ Fourcade ve Gourinchas'a göre; ilgili literatür, üç teorik gruba bölünmüş durumdadır: "Piyasanın ortaya çıkışını açıklayan mekanizmalar ve mevcut dinamiklerine ilişkin olarak, ağları kullanan araştırmacılar (Burt, 1992; Granovetter, 1974, 2005; White 1981, 2002), kurumları kullanan araştırmacılar (Dobbin, 1994; Fligstein, 1990, 2001; Powell ve DiMaggio, 1991) ya da edimselliği kullanan araştırmacılar (Beunza ve Stark, 2004; Callon, 1998; Callon ve Muniesa, 2005; MacKenzie ve Milo, 2003)." Akt. Fligstein ve Dauter, 2006:

Bu olgusal gerçeklik nedeniyle olsa gerek, Ives, "...bilgisayar otomasyonundaki, 'küreselleşme' olarak adlandırılan çeşitli trendlerdeki ve 'enformasyon tabanlı yeni ekonomiler'deki ilerlemeler bizleri Gramsci'nin demokratik kapitalizmin sürekliliğinde kültürün önemi üzerindeki ısrarına daha da yakından bakmaya mı zorlamaktadır?" (Ives, 2011: 19) diye sorar.⁶ Bu çalışmada buna olumlu bir yanıt verilecektir; bir başka deyişle, "yeni zamanlar"daki, paranın küresel çevriminde hayat bulan bu "yeni ekonomi"nin⁷, en sıradan insani pratiklere olan bağımlılığının, dolayısıyla hegemonik bir kapasitenin paranın çevrimine paralel olarak hayata geçirilmesinin zorunluluğunun altı önemle çizilecektir.

Dolayısıyla söz konusu olan finans piyasaları olduğunda ister piyasa ilişkilerinin, bir adım geride, kültürel anlamlar tarafından yeniden üretildiğini vurgulayan hat izlensin (Zelizer, 1983), isterse de genel olarak piyasa ilişkilerine temas etmeden evvel, piyasa aktörlerinin kendilerine biçilen rolü oynamadan

---

4. Bu noktada ağ teorisyenleri ile kurumsalcıların ekonomi-politikle bir şekilde temas kurduklarını ve edimselcilerin ise piyasa süreçlerini ele alırken, piyasa öncesi kurulan ve piyasa ilişkilerine öncül durumda olan nesnel konumlanışları görmezden geldiklerini belirtmek gerekir.

⁶ Ives bu sorusunu, bir iddia ile yanıtlar. Ona göre, Gramsci'nin çekiciliği, "Onun dil, anlamlandırma ve iletişimin gayri-maddiliği ile iktisat ve metaların maddiliği arasında varsayılan karşıtlığı kabul etmeye karşı çıkması"ndan kaynaklanır (Ives, 2011: 201). Buna bir de, içinde bulunduğumuz döneme ilişkin olarak finansal piyasaların -bir yönüyle- gayri-maddiliğini, maddi üretim süreçlerinden özerk -gibi görünen- yapısını, reel üretim süreçlerinden -görel olarak- bağımsızlaşmasını, toplumsala gömülme arzusunu vb. eklediğimizde, dil, anlam ve iletişim gibi toplumsal pratikleri ekonomi ile diyalektik bir ilişkiye sokmanın zorunluluğu -her zamankinden daha da fazla- kendisini ortaya koyar. Ekonominin gerek üretim ayağına gerekse de gündelik pratikleri içinde artık piyasalarla temas etmesi kaçınılmaz olan toplumsal aktörler ayağına bakan, dolayısıyla ekonominin farklı uğraklarına ve/veya farklı örgütlenme veçhelerine odaklanan -bilimsellik iddiasındaki- herhangi bir yaklaşım, anlamın, dilin, iletişimin nasıl çerçeveslendirildiğine, nasıl örgütlendirildiğine de bakmak durumundadır. Finansallaşma sürecinde bu örgütlenme biçimlerinin karşılıklılığı, yankısını ulusal merkez bankalarının kurumsal bünyesinde açığa vurur.

⁷ Anlaşılacağı üzere, toplumsal alanda paranın dolayımıldığı çok sayıda ilişki olmasına rağmen, bütün bu farklı ilişki biçimlerini birarada tutan bağ, küresel-finansal akışa da şeklini veren esas kapitalist para, "kredi olarak para"dır. Bu konuda bkz. Lapavitsas, 2007: 78-79; Marx, 1997a: 626. Paranın sosyal rolüne ilişkin olarak ayrıca bkz. Fine ve Lapavitsas, 2000.

yüklendikleri gücün, önce sosyal ilişkileri oradan da piyasa ilişkilerini belirlediğine dair bir savunu yapılınsın (Pfeffer ve Salancik, 1978), varılan nokta değişmeyecektir: Finansallaşma döneminde piyasa süreçlerinin sağlıklı işleyebilmesinin ve/veya rehabilite edilebilmesinin yolu, toplumsal alanı dikey kesmek, toplumsal ilişkilerin tarafı olan aktörlerin görece gücü ve/veya görece bağımlılıkları tarafından belirlenmek zorundadır.

Ve nitekim, neo-liberalizmin gündemi içerisinde para politikasının ekonomi-politikanın odağı haline gelmesine paralel biçimde, merkez bankası iletişim politikalarının da, aktardıkları enformasyon üzerinden, bu toplumsal güç-bağımlılık ilişkisini belli bir dengeye oturtmaya odaklandığı söylenebilir. Bu dengenin anahtar kelimeleri de “şeffaflık”, “bağımsızlık” ve bu vasıta ile sağlanması planlanan “güven” olmuştur; anlaşıldığı üzere finansal işlemleri tanımlayan her ne varsa, zemini -salt ekonomide değil- toplumsaldan etiğe uzanan bir spektrumda sürekli yer değiştirir.⁸ Bu noktada, finansal işlemler basit birer değişim unsuru olarak değil, toplumsal aktörlerin onlara yükledikleri anlamlar doğrultusunda okunmalı ve düzenleyici kuruluşların belli bir anlamı inşa etmek için piyasayı ve parayı nasıl kullandıklarına odaklanılmalıdır.

Nitekim, finans piyasalarının periyodik olarak ulusal merkez bankalarının para politikasına ilişkin –farklı adlarla anılan- kurullarına odaklanması halini de bu çerçevede düşünmek gerekir. Bu kuruldan çıkacak herhangi bir karar kadar, o kararın

---

⁸ Bu noktada Fine, ekonomiye yüklenen bu “güven” kavramsallaştırmasının, “siyaset”, “iktisat” ve “psikoloji” disiplinleri tarafından gerçekleştirildiğini belirtirken; “sosyoloji” ile ilişkili çalışma alanlarının ise, kavramı, bağlantılar ve kurumlar açısından değerlendirdiğini belirtir. Fine’a göre ilk perspektif, bir çıkmaz sokaktır; zira tutum ve davranışların içine yerleştirileceği ve bunları belirleyecek geniş bağlamdan yoksundur (2011: 176).

alınma ve piyasalara aktarılma biçimi de kendi içinde bir mesaj olarak okunur.⁹ Kurul içerisinde, alınan kararın desteklenme düzeyi ve başkanın oy rengi simgesel bir öneme haizdir. Dolayısıyla kurulun para politikasına ilişkin çıktıları kadar, kendi iç-işleyişinin de istikrarlı bir karakter göstermesi gerekir ki, piyasalarda kurul kararlarının geleceğine ilişkin bir güven hali tesis edilebilsin.¹⁰

Anlaşıldığı üzere, bilgi paylaşımını sağlama, şeffaflığa katkı sunma, rekabete aracılık etme ve sınıf-içi ittifaklara zemin hazırlama potansiyelini içinde barındıran kurul toplantılarının oybirliği ile alınması yönünde bir iradenin şekillenmesi tercih edilir. Bu iradenin pratiğe aktarılamadığı durumlar da, hem devlet bürokrasisinin hem de piyasaların işleyişi açısından bir probleme işaret eder. Bir başka yerden, Poulantzas'ın belirttiği gibi, pratiğin uzamı olan "...toplumsal oluşumlar, üretim tarzlarının yani çeşitli biçimleri içinde devletin gerçek varoluş ve yeniden-üreme yerleridir" (Poulantzas, 2004a: 28). Finansallaşma döneminde devlet ile piyasa ilişkisine odaklanan herhangi bir çalışmanın bu potansiyel problemi dikkate alması gerekir.

Aynı doğrultuda Callon, finans gibi alanlarda piyasayı oluşturan kültürel araçların oluşturulmasında ekonomistlerin rolünün yeterli olmadığını savunur (Callon, 2002).¹¹ Bunu ekonomistlerin, finansal süreçleri doğrudan matematiksel

---

⁹ Başka bir deyişle, "biçim" ve "içerik", merkez bankası iletişim metinlerinin bütünlüğünü oluşturan eş zamanlı ideolojik-kurucu unsurlar olarak düşünülür.

¹⁰ Akerlof ve Shiller'in belirttiği üzere, "güven öngörülmesi halinde geleceğe iyimser bakılır, güvensizlik öngörüldüğünde ise gelecek iç karartıcıdır" (Akerlof ve Shiller, 2010: 32). Dolayısıyla toplumsal aktörlerin iyimser ruh hali, ekonominin geleceğine gösterdikleri itimat ve inanç, topyekün ekonominin istikrarı ile nihayetlenir. Nitekim merkez bankası iletişim politikaları da buna yönelir.

¹¹ Bunun için ayrıca bkz. Guala, 2001; Cetina ve Bruegger, 2002; MacKenzie ve Milo, 2003; MacKenzie, 2004.

modellere aktarma yöneliminden okumak mümkün.¹² Benzer bir yönelimi de, kültürel çalışmalar alanında, bu kez tersi yönden, ekonomik süreçlerin yalnızca tüketim uğrağına odaklanma ve tüketilen ürünlerin kişilerin kendi yaşam anlatılarındaki yansımalarını bir inceleme nesnesi olarak ele alma yöneliminden okumak mümkün. Birincisi bütün finansal çevrimi ekonominin çerçevesi içine hapsederken, ikincisi ekonomi ile toplumsal alanın temas noktası olarak yalnızca tüketim uğrağına ve/veya ürünlerin alımlanma süreçlerine, tüketilen ürünlere bireylerin yükledikleri anlamlara odaklanmaktadır.

Oysaki, finansallaşma döneminde söz konusu olan finansal süreçlerin toplumsal alana gömülü olması, yaşamın ve yaşama ilişkin kültürel unsurların topyekün ekonomik çevrimin hizmetine koşulmasıdır. Finansallaşma döneminde ekonominin ve toplumsal alanın üretimi üst üste çakışır. Finansal serbestleşme, üretim yapılarının esnekleştirilmesi, deregülasyon ve sosyal güvenliğin özelleştirilmesi gündemi ile paralel biçimde, Zelizer’in belirttiğı gibi “hayat sigortası marifetiyle, insanların kendi ölümleri üzerine koyan fiyatı satın almaya ikna olmalarına” (Zelizer, 1983) kopmaz biçimde bağlıdır.¹³ Anlaşıldığı üzere, finansal sermayenin küresel çevrimini anlamak için, kültürel çalışmalar ile ekonomi-politik arasında kurulacak verimli bir diyaloga ihtiyaç bulunmakta ve en nihayetinde “...yeni ürünlerin üretiminin, onları meşruiyetinin ve istikrarlı piyasaların yapısının nasıl birbirleriyle ilişkili olduğunun daha net bir resmini çizebilmek” (Fligstein ve Dauter, 2006: 31) ancak bu diyalog vasıtasıyla mümkün gözükmektedir.

---

¹² Nitekim Yılmaz da, iktisadın kendisini “pozitif” ve “objektif” bir “doğa bilimi” düzeyinde tanımlama arzusunun, onu neredeyse sosyal bilimlerden uzaklaştırıp matematiğin bir alt dalı haline getirdiğini belirtir (Yılmaz, 2001: 89). Akçay ise, iktisat içindeki bu yönelimi, 1970’li yıllardaki kriz sürecine acil ve pratik bir yanıt arayışının ortaya çıkardığı bir gereksinim olarak işaretler (Akçay, 2009: 110).

¹³ Sürekli tekrarlanan bu vurgu için yine bkz. Zelizer, 1994; 1997.

Diğer yandan Graham Smart, iletişim politikasının merkez bankacıların entelektüel işi olduğunu belirtir (akt. Van Hout, 2009: 173). Buna göre, merkez bankası ekonomistlerinin müzakere ettiği ve yaydığı enformasyon ve söylemsel araçlar seti, a) piyasa katılımcılarının perspektiflerini (...) b) para politikasına ilişkin mikro-olayları anlaşılır kılmaya dönük yöntemleri, c) etnografik bilginin yerleşik ve diyalojik karakterine dönük bir ilgiyi eş zamanlı olarak içermek durumundadır (Blommaert, 2007: 682). Finansallaşma döneminde merkez bankası para politikasının yeniden üretimi, şeffaflık, bağımsızlık vb. mefhumlar üzerinden toplumsala gömülme yönelimi ile doğru orantılı olduğundan, en sıradan insani pratikleri bile kapsama ihtiyacı, aynı insanın deneyimlerini, gelecek perspektifini, piyasa ile temasını, ruh halini, bir başka deyişle bütün yaşam alanını göz önünde bulunduracak etnografik bir bakışı zorunlu kılmaktadır; merkez bankası iletişim politikasının böyle bir etnografi üzerine inşa edildiği söylenebilir.¹⁴

Bu doğrultuda, toplumsal aktörlerin kendine özgü yollarını, pratiklerini ele almak; gerçekliğin yerel ve/veya özgün versiyonlarını araştırmak için de yorumsamacı bir etnografiye ihtiyaç vardır (Smart, 1998: 111); finansallaşma sürecinin tüm insani pratikleri içine alan yapısını ve/veya bu doğrultuda merkez bankası para politikasını inşa süreçlerini analize dâhil edecek bir metodolojidir yorumsamacı etnografi: “katılımın devamını sağlamak ve topluluğun gözlemlenen

---

¹⁴ Bu noktada, fenomenolojinin, bilgi sosyolojisi ile temas etmek zorunda olduğu belirtilmelidir. Bu iki felsefi ve sosyolojik yönelimin birlikteliğinde hayat bulan toplum tasavvuru, finans sosyolojisinin piyasa tasavvuru ile merkez bankası iletişim politikaları üzerinden buluşur. Stickers’in belirttiği üzere, bilgi sosyolojisi, “gruplar halinde birlikte yaşayan kişilerin somut deneyimlerine dair, ortak hislerine ve ortak düşüncelerine dair içgörüler” geliştirmeye odaklanır (Stickers, 1980: 12-13). Bu içgörü, finansallaşma döneminde toplumsal aktörlerin beklentilerine ve pratiklerine dair öngöründe bulunmak için önemli bir veri-girdisi ve/veya görüş-alanları koleksiyonu olarak değerlendirilir.

kavramsal dünyasından ayrı bir profesyonel bilgi üretimini ele almak”¹⁵ (Smart, 1998: 111) ancak böyle bir etnografi ile mümkün hale gelir.

Aynı paralelde, enformasyonun da, söz konusu finansal piyasalar olunca merkezi kategorilerden birisi haline gelmesi, finansal işlemlerin üzerine yerleştiği toplumsal zeminle ve/veya toplumu tasavvur etme biçimiyle ilişkilidir. Buna göre toplum, farklı beklentilerden, her bir farklı kültürel varoluşa denk gelen farklı yönelimlerden ve dolayısıyla farklı çıkar gruplarından oluşur; finansal piyasalarda oluşan bir fiyat, bu farklı toplumsal konumlanışların ortak ürünüdür.¹⁶ Toplumu ağ şeklinde tasavvur eden bu anlayış, piyasa süreçlerini ve bu süreçlerin sonunda oluşan fiyatı da bu ağın merkezi kategorisi olarak alır. Marksist teori, tam da bu anlayışın ontolojik kabullerini ve/veya merkezi kategorilerini ters yüz eder; finansal piyasaların merkeziliği vurgusunun arkasına gizli “devlet” mefhumunu açığa çıkarır.¹⁷ Poulantzas’ın belirttiği üzere, “...devletin içinde, onun kendine ait bazı yerlerden yola çıkarak “sözcülemeye” imkân verecek hatları kurma rolü...” (Poulantzas, 2004a: 36) finansallaşma sürecinde merkez bankası ve onun iletişim politikalarında cisimleşir.

---

¹⁵ Smart, kendisini bu doğrultuda destekleyen bazı teorik perspektiflerin olduğundan bahseder: “En geniş anlamda, profesyonel toplulukların çalışmalarını yürütmek için ihtiyaç duydukları bilginin belli formlarını, kendi söylemsel pratikleri aracılığıyla oluşturdukları varsayımı tarafından yönlendirildim. (Bazerman, 1988; Doheny-Farina, 1992; Myers, 1990; Swales, 1990; Winsor, 1989). Aynı zamanda bilgi üretiminde matematikler ve diyagramlar gibi diğer sembolik formlar ile birlikte kullanılan yazı ile topluluklarının söyleminin çok yönlü olabileceğini de kabul ettim. (Journet, 1990; Medway, 1996; Sauter, 1994; Winsor, 1992; Witte, 1992)” (Smart, 1998: 111-112).

¹⁶ Benzer bir yönelim için bkz. Preda, 2007.

¹⁷ Bununla birlikte özellikle finansal piyasalarda oluşacak olan fiyatın tekabül ettiği gerçeklik düzeyi, fiyatın oluşmasına katkı sağlayan piyasa aktörlerinin bilişsel özellikleri ve en nihayetinde düzenleyici kuruluşlar ile toplumsal alan arasındaki enformasyonu dolayımlayan teknolojilerin nitelikleri de odak noktasıdır. Piyasaların tutarlılığı ve/veya tutarsızlığı bütün bu yapısal faktörlerin bileşiminin bir sonucudur.

Bu noktada, merkez bankasının kurumsal bünyesinde toplanan “para politikası” ile “iletişim politikası” arasındaki ilişkiyi netleştirmek, bu iki alanın sınırlarını ve/veya özgüllüklerini belirlemek gerekir. Nitekim Ehrmann, para politikasına ilişkin toplantının ardından kararların kamuoyuna duyurulması ile kararın merkez bankası yetkilileri tarafından açıklanması ve ardında yatan nedenlerin anlatılmasının birbirinden ayrı süreçler olduğunu ve bunu para politikası kararlarının etkisinin eşlik eden iletişimden ayrılmasının takip ettiğini belirtir. Bir başka şekilde söylenecek olursa, para politikasına ilişkin kararların duyurulması, basın konferansı esnasında kararların açıklanmasından biçim ve öz itibariyle farklıdır.¹⁸ Dolayısıyla merkez bankasının kurumsal varlığı açısından para politikası neyse, bütün olarak devletin alanı açısından merkez bankası iletişim politikalarının anlamı odur¹⁹; para politikasından görelî olarak özerk bir süreç izlemekle kalmaz, özgül bileşenlere sahiptir ve etkisi itibariyle finans piyasasının da ötesine taşınır, bütün toplumsal alanı finans piyasası ile temas ettirmenin yöntemini kendi içerisinden çıkarır.

Bu sebeple, para politikası ne kadar iktisadi ise, iletişim politikası da o oranda sosyolojik bir karakter gösterir; bu iki farklı karakter, merkez bankası politika alanı içerisinde buluşur. Bir başka yerden, para politikasına ilişkin kararların duyurulması ile iletişim politikasına ilişkin süreçlerin yürütülmesi kuşkusuz ki kesişen süreçlerdir ancak üst üste binmez, çakışmaz, birbirinden farklıdır; iletişim politikalarını da ele

---

¹⁸ Örneğin, Avrupa Merkez Bankasının karar organı olan yönetim konseyi, -yaz ayları dışında- her ayın ilk perşembesi yapılan olağan toplantısının kararlarını 13:45’de duyurur ve buna müteakip 45 dakika sonra Merkez Bankası Başkanı ve Başkan Yardımcısının katıldığı bir basın konferansı düzenlenir. Bunlardan birincisi rutin bir para politikası süreci iken diğeri iletişim politikasına içerik kazandıran yönelimler tarafından şekillendirilir (Ehrmann, 2007b: 8).

¹⁹ Bu “ortak” anlam nedeniyle olsa gerek; Ben Fine, “devleti, toplumun merkez bankasına” (2011: 103) benzetir.

alırken para politikasının basit bir uzantısı olarak değil bu farklılığı dikkate alarak ele almak bir zorunluluk olarak kendisini dayatır.

Bu doğrultuda, iletişim politikalarının bir hegemonik kapasiteyi hayata geçirmeye yöneldiği *-pekâlâ-* söylenebilir. Nasıl ki “biçim” tartışmalarını tarihsel bakış açısının uzağında tartışmak mümkün değilse, para-biçimi ve/veya devlet-biçimine ilişkin hususları belirli bir tarihsel-toplumsal bağlama oturtmak zorunluysa, “hegemonik projeleri” de o projenin inşasında rol almış söylemlerin çekirdeğine bakmadan anlamak-tartışmak mümkün değildir. Jessop’un belirttiği üzere, “çözüm, söylemsel stratejilerin biçimsel tahlili (dilbilim ve benzer disiplinler aracılığıyla) ile belirli hegemonik projelerin (bunlara uyan ittifak, uzlaşma, ateşkes, baskı ve benzeri kalıpların) izlenmesindeki somut farklılıklara ve eşitliklere yapılan özgül bir referansın birleştirilmesinde aranmalıdır” (Jessop, 2008: 285). Bir başka deyişle, biçim ile söylem, ekonomi ile dil arasındaki diyalektik ilişki ön-plana çıkarılarak, söylemin toplumsal göndermeleri ve yapısal bağlamına ulaşılmalıdır. Merkez bankası iletişim politikalarını odak alan bu çalışmanın yönelimi tam da budur.

2. FİNANSALLAŞMA ve DEVLET

Çalışmanın bu bölümünde finansallaşma sürecinin ana eğilimleri ile devletin bu eğilimlere göre değişen/dönüşen konumu tek bir izlek üzerinden ele alınacaktır. Bu çerçevede küreselleşmenin “yeni” biçimleri içerisinde yerel-kültürel niteliklerinin daha da görünür olmasının, finansal çevrim açısından anlamı işaret edildikten sonra, bu küresel-ekonomi ile yerel-kültür arasındaki ilişkide devletin pozisyonu yeniden kurulmaya çalışılacaktır. Devletin alanı içerisinde kayıtlı iki kurumsal yapıdan politik iktidarın geri çekildiği, merkez bankasının ön plana çıktığı bu süreçte para politikasının apolitikleştirilmesi ile merkez bankası iletişimi üzerine inşa edilen “yeni” hegemonyanın birbirini besleyen süreçler olduğu ifade edilecektir.

2.1. “Yeni-Küreselleşme” Formları;

“Yeni-Bağımlılık” Biçimleri

1970 sonrası dönemde korporatizmin çöktüğüne dair çok sayıda gönderme yapılır. Oysaki, finansal sermayenin ve postmodernist kültürel formların ağırlığı ile tanımlanan bu yeni döneme eşlik eden yeni eklemlenme biçimleri ve dolayısıyla bir tür yeni korporatist yapı ortaya çıkmıştır.²⁰ Dolayısıyla bu dönem, meta üretimi ile devlet ve toplumsal aktörler arasındaki etkileşimin ortadan kalkması olarak değil, bu

---

²⁰ Finansallaşma sürecinde korporatif bir gündem içerisinde yeniden bir araya getirilen toplumsal parçalanma Hirsch’in de gündemindedir. Ona göre, finansallaşmaya bükülen bu düzenleme süreci, “...uyumlanma ile dışlanma, kaynaşma ile bölünmenin her zaman karmaşık bir ilişkisini içerir. Başka bir deyişle, hangi çıkarların hangi düzlemde ve hangi biçimde ifade edilip etkide bulunabileceğiyle ilgili bir turnusol kâğıdı işlevi görür. Böylece sürekli temel sınıf karşıtlıklarına çapraz konumlanan farklı çıkar bağlantılarına öncelik tanıyan ‘korporatif’ yapılar meydana gelir” (Hirsch, 2011: 101). Dolayısıyla devletin temel yönelimi, finansallaşma sürecine eşlik eden ve sınıfsal çelişkileri yatay kesen korporatist bir alanın inşasıdır. Nitekim, merkez bankası iletişim politikaları da bu doğrultuda işlevlendirilir.

etkileşimin dönüştürülmesi ve en nihayetinden bağımlılık biçimlerini yeniden örecektir. Araçların “dolaylı” karakteristiği ile işaretlenmelidir.²¹

Ekonominin çevrimini yeniden üretecek ana sermaye fraksiyonundaki değişim, bu yeniden üretimi sürekli kılacak yeni toplumsallaşma ve dolayısıyla bağımlılık biçimleri ile beraber gelmiştir. Nitekim Sennett’in de, finansallaşmaya eşlik eden “enformasyon devriminin sonuçlarından biri (...) yeni bir merkezileşme türünün gelmesi oldu” (2009: 36-37) diye belirtmesinin nedeni budur. Sanayi sermayesinin ve kitlesel üretimin egemen olduğu fordist dönemdeki sermaye, devlet ve emek örgütleri arasındaki doğrudan üçlü ilişki vurgusu, ki ekonominin üretim ve tüketim dengesi için zorunlu olan bu vurgu, finansal sermayenin ve esnek üretimin egemen olduğu yeni dönemde “düzenlenmiş oto-kontrol ve gayri-resmi işbirliğinde kolaylıklar sağlanması (...) yönünde daha çok vurgunun yapıldığı toplumsal rehberlik”in dolaylı karakteri ile yer değiştirmiştir (Jessop, 2008: 193).²²

Buradaki rehberlik hizmetini hem sermaye hem de diğer toplumsal aktörler için devlet yerine getirir ancak söz konusu sermayenin küresel çevrimi olunca devletin içinde yer alan, devletin temel yapısal karakterini taşıyan ama aynı zamanda devletin dışında, ondan bağımsız, siyasi iktidardan ve dolayısıyla toplumun değişken demokratik yönelimlerinden etkilenmeyen özgül bir kurumsal varlığın küresel sermayenin ulusal verimliliği ile özel olarak ilgilenmesi, öncelikli olarak ona yol göstermesi gerekir. Ulusal merkez bankaları tam da buraya yerleşir²³; ulusal alanın

---

²¹ O zaman bu noktada altı çizilerek vurgulanmalıdır ki; üretim ve toplumsal ilişkilerin metalaşması ile finansal sermayenin akışkanlığının artması paralel ilerleyen süreçlerdir.

²² Dolayısıyla Fordist dönemdeki, “kitleleştirici” kurumlar önemini kaybetse de; kitleliliğin kurulma biçimi ve kitleliliğin belli aygıtların bünyesinde toplanması yönelimi aynı şekilde devam eder. Nitekim, finansallaşma sürecinde merkez bankasının kurumsal varlığı, bu doğrultuda para piyasalarına paralel bir tür yeni-kitlelilik inşasına yönelir.

²³ Chossudovsky’nin net bir şekilde ortaya koyduğu üzere, “...Pratikte ne hükümete ne de yasama organına sorumlu olan Merkez Bankası, özel finans ve bankacılık çıkarlarının

bütün olarak küresel olana eklemlenmesi merkez bankaları üzerinden gerçekleşir; para politikası ve iletişim politikası, bu topyekün entegrasyonun ekonomik ve toplumsal ayaklarını oluşturur.

Anlaşıldığı üzere, meslek birliklerinin ağırlığı ve firma-fabrika düzeyindeki bireysel sözleşmeler üzerinde yükselen “mikro-korporatizm” ağının her birimini bir hegemonik proje içinde biraraya getiren, aynı havzada toplayan kurumsal merkez, finansallaşma döneminde merkez bankası olmuştur.²⁴ Jessop’un belirttiği üzere, “korporatizmin (...) geleceğinin, hegemonik merkezi böylesi korporatist yapıların ötesinde konumlanmış olan daha geniş politik yapılara gömülü olarak sürdürülmesi muhtemeldir” (Jessop, 2008: 194). Hegemonyanın doğası bunu gerektirir; zira postfordist dönemde devletin geçirdiği biçimsel değişim, kültürel formlardaki postmodern yönelimler ve siyasetin zeminin aynı dönemde sivil toplum, yerel yönetimler vb. bir düzleme kayması ile birleşince, bu farklı özel çıkarları kamusal sahneye çağırarak, kamusal için temel eğilim ile birleştirecek, kamusal oyunda onların rol almasını sağlayacak bir neo-korporatist projenin hayata geçirilmesi temel bir önem arzeder.²⁵ Poulantzas’ı izlersek, öncelikle “bireyselleştirilen bu birey kişiler, aynı bir kurumsal devrim içinde ancak devlet içindeki siyasi varoluşları

---

vesayeti altındaki özel bir bürokrasi olarak çalışır. Para politikasının doğrultusunu hükümetten çok bu kuruluşlar dikte eder” (1999: 26). Benzer bir vurgu için bkz. Wood, 2006: 24; Yeldan, 2010: 114.

²⁴ Tam da burada toplumsal aktörlerin, nesnel/sınıfsal ve/veya üretim ilişkileri içerisindeki konumlarından soyularak “bireyler” olarak tanımlanmaları ideolojik bir karakter gösterir. Poulantzas’ın belirttiği üzere, devlet ve/veya merkez bankası “...ekonomik-toplumsal monatların hukuki ve siyasi bireyler-kişiler-özneler halinde oluşturulmasıyla bu bireyselleşmeyi kutsar ve kurumsallaştırır” (Poulantzas, 2004a: 72).

²⁵ Held, bu hali, “siyasetin yeniden-feodalleşme eğilimi” olarak tarif eder (Held, 1991: 223). Holloway ise, “...değişen kolektifleştirme biçimlerinin, bir başka deyişle kapitalizmin bizleri siyasal olarak gruplandırmasındaki değişik yöntemlerin izlerini sürme”nin kapitalist devletin içerimlerini anlamak açısından önemli olduğunu belirtir (Holloway, 2004: 300). Merkez bankası iletişim politikaları, kapitalizmin bu “gruplandırma” yöneliminde, finansallaşma sürecine denk düşen önemli bir uğrağı temsil eder; katılımcılık, yönetim vb. liberal gündemler de bu uğrak üzerinde yükselir.

aracılığıyla toplumsal varoluşlarına erişebilir ve onun içinde birleşebilir gibi görünür” (Poulantzas, 2004a: 78).²⁶

Bu proje üzerinden kurumsal hedeflerle özel çıkarlar birleştirilir, toplumsal yapının farklı dinamikleri arasında koordinasyon sağlanır; ekonomik, siyasal ve toplumsal-kültürel alanların doğrudan kendileri olmamakla birlikte, temas noktaları dolaylı olarak belli bir kalıba dökülür. Bu kalıba uygunluk, yani “uygun şekilde düzenlenmiş kurumlar tarafından genel çıkarlara boyun eğdirilen özel çıkarlı toplumsal grupların düzenlemiş oto-kontrolünün failleri, devredilmiş kamu sorumlulukları ile ‘özel çıkar hükümetleri’, devlet lisansı ve yardımı altında kuruluş” (Schmitter ve Streeck, 1981: 21) sıfatıyla ödüllendirilir. Buradaki “özel çıkarlı toplumsal grupları genel çıkarlara boyun eğdiren uygun şekilde düzenmiş kurumlar”dan en önemlisi, finansallaşma döneminde ulusal merkez bankalarıdır. Anlaşıldığı üzere, merkez bankasının adımları, ilan edildiği gibi yalnızca ekonomik değil, toplumsal-politik adımlardır. Bu adımlarını atabilmesi ve ekonomi ile sivil toplum arasındaki dolayımama aracı olarak işlev görebilmesi için araç kutusundaki en önemli unsur, “katılımcı iletişim”dir.²⁷

Dolayısıyla küresel sermaye ile ulusal alan arasında ulusal merkez bankaları üzerinden sağlanan finansal-bütünleşme süreçlerinden bahsetmek, eş zamanlı olarak bu bütünleşmenin muhteviyatını belirleyecek toplumsal olgulardan, insanı bu bütünleşme sürecine dâhil edecek düzenleme mekanizmalarından ve pek tabii insani pratiklerdeki çeşitliliklere, kültürel ve sınıfsal arka planlara göre farklılaşan çağırma

---

²⁶ Bir başka şekilde söylenecek olursa; böylece, devletin çizdiği çerçeve içerisindeki, merkez bankasının kamusal sahnesindeki pozisyon, toplumsal varoluşun ön koşulu haline gelir.

²⁷ Nitekim, Marx’ın, sivil toplumun anatomisinin ekonomi-politiğin içinde bulunacağını söylemesinin nedeni budur (Marx, 1993: 38-39). Finansallaşma sürecinde iletişim, bu ilişkiyi daha da derinleştirir.

mekanizmalarından da bahsetmek anlamına gelir. Bir başka ifadeyle, yerel, kendisini çevreleyen bütün değerlerle birlikte küresel akışa dâhil olur.²⁸

Ulusal merkez bankaları da iletişim politikaları üzerinden bu farklı kültürel varoluşlara ilişkin “demokratik” usullerinin gereği bir hassasiyet gösterirken, para politikaları üzerinden göz ucuyla da söz konusu küresel akışın herhangi bir toplumsal engele takılmadan devam etmesini sağlar.²⁹ Jessop’un “kü-yerelleşme” olarak tarif ettiği ve üretim ile tüketimle ilişkin yönelimlerin, o yerelin sosyo-ekonomik ve politik değerlerine, örneğin emek-istihdam yapısına, emeğin örgütlülük düzeyine, reel ücret seviyesine ve en nihayetinde tüketim taleplerine göre belirlendiği bu yeni modellerle birlikte, anlaşıldığı üzere, küresel sermaye ile ulusal devlet arasındaki ilişki de farklılaşmıştır.

Dolayısıyla finansallaşma döneminde makro ölçekte işleyen küresel ekonomi, mikro-ölçekteki kültürel unsurlara zorunlu olarak bağlı olduğundan, “tüm ulusal devletler, küresel bir ilişkinin uğrakları olarak kurulmasına rağmen, o ilişkinin farklı ve birbirine benzemez uğrakları” (Bonefeld ve Holloway, 2007: 146) olarak konumlanır.³⁰ Bu birbirine benzemez aktörler arasındaki eş-güdüme yaslanan bir küresel ekonomi inşası, hem para politikası üzerinden küresel sermayenin dilini hem

---

²⁸ Bu noktada örneğin Arrighi, “nasıl oluyor da ülkesel gücün göreceli sabitliği ve ayrı mantığı, sermayenin zaman ve mekândaki birikiminin değişken dinamiklerine uyum gösteriyor?” (Arrighi et. al, 1999: 48-49; Arrighi, 2000: 53-137) diye sorar. Arrighi’nin kategorik ayrımlarını parantez içine almak kaydıyla, bu sorunun cevabının burada yattığı ve/veya finansallaşma döneminde ulusal alan ile ötesi arasındaki ilişkinin zeminin bu noktada kurulduğu söylenebilir.

²⁹ Aslında bu noktada, Poulantzas’ın, toplumsal alanın, merkez bankasının ve/veya “devletin eyleminde özden bir engel değil, modern devletin bir yandan da kat ederek inşa ettiği bir uzam” olduğu yönündeki tespiti de dikkate alınmalı (Poulantzas, 2004a: 79).

³⁰ Buradaki görüş, Fuat Ercan tarafından da paylaşılır. Ona göre de, “sermaye oluşumu, farklı uğrakların organize oluşu ile gerçekleşir. Organize olma hali, her zaman bir dizi öznel ve nesnel konumları işaret eder” (Ercan, 2005: 12-13). Buradaki haliyle, nesnel ile öznel arasındaki ilişki, yerel-kültürel unsurlar ile küresel-finansal sermaye arasındaki ilişki vasıtasıyla somutlaşır.

de iletişim politikası üzerinden yerel toplumsal aktörlerin dilini konuşan ulusal merkez bankaları üzerinden gerçekleşir.

Bu noktada, ulusal devletin küresel sermaye ile eklemlenme biçimlerindeki, devletin seslendiği toplumsal kadastronun ekonomi-politik ve kültürel biçimlerine bağlı farklılaşma, beraberinde devletler arasındaki bir rekabet sürecini de beraberinde getirir. Uluslararası paranın ulusal koridorlarının belirlenmesi yönündeki bu uğraş, bir yandan devletin kurumsal varlığı içindeki bir “yeniden yapılanma” sürecini tetiklerken³¹ bir yandan da toplumsal alanın finansal akış doğrultusunda düzenlenmesini zorunlu kılar. Devlete karşı duyulan hoşnutsuzluk nedeniyle, makro-iktisadi hedefler belirlemesine imkân verilmezken; bundan böyle “devlet, piyasanın serpilmesi için uzun vadede ihtiyaç duyduğu sosyoekonomik altyapıyı sağlayacaktır” (Fine, 2011: 223). Ulusal merkez bankalarının hem enflasyonla mücadeleye kilitlenmiş para politikaları hem de bu politikalarını çevreleyen şeffaflık, güvenilirlik, hesap verebilirlik, bağımsızlık vb. değerleri bu noktada önemlidir; 2001 sonrası TCMB örneğinde de olduğu üzere, ulusal merkez bankalarının para politikaları finansallaşma sürecinde birbirleriyle rekabet halindedir.

Holloway’i izleyecek olursak, “Tüm ulusal devletlerin aynı küresel ilişkinin uğrakları olduğu olgusu, yakın zamanda birçok ülkede gerçekleştirilen ‘devletin reformu’ adı altında ortak değişimlerle ifade edilse bile, ulusal devletlerin küresel sermaye ile olan farklı ilişkileri, küresel sermayenin gelişimi etrafından vuku bulan mücadelelerin almış olduğu biçimlerin ve dolayısıyla ulusal devletlerin gelişiminin

---

³¹ Bu noktada Düzenleme Okulu yazarlarından Mistral’in, uluslararası düzlemde rekabete dayalı olarak finansal savaşların çıkmasını engelleyen kurumlar bulunduğu yönündeki vurgusunu paylaşmakta fayda var (akt. Benko ve Lipietz, 2002: 195). Buradaki “yeniden yapılanma” tam da bu kurumların inşasına dönük olarak düşünülmelidir. Ulusal merkez bankalarının para politikası yönelimleri bu noktada kritik bir öneme haizdir.

muazzam bir farklılık gösterebileceği anlamına gelir” (Bonefeld ve Holloway, 2007: 151).

Nitekim, aynı paralelde Clarke, finansallaşma döneminde, küresel olan ile ulusal olan arasındaki ilişkiyi anlamlandırmaya çalışırken, devletin ulusal bir karaktere sahip olsa bile, ontolojik temellerinin küresel-kapitalist mülkiyet yasasına ve dünya parasına kopmaz bir şekilde bağlı olduğunu belirtir. Ona göre, ulusal-yasallığı aşan küresel-mülkiyet kanunları ve ulusal parayı aşan dünya parası ile çevrili bu ortamda, ulusal devletler yalnızca daha fazla paranın kendi yerel alanlarına akmasına dönük bir rekabet içerisinde değillerdir; onlar aynı zamanda küresel finansın üzerinde hareket ettiği “ağ”ın düğüm noktalarıdır: “Ulusal devletler, her birisi parasal sermayenin akışını kendi bölgesine yönlendirmeye çalıştığından yalnızca birbirleriyle rekabet içerisinde değildir. Onlar ayrıca küresel sermaye içinde özel düğümler şeklinde mevcuttur” (Clarke, 1992: 136). Ulusal devletlerin bu küresel alandaki “düğüm” noktası olma misyonları, ancak yerel toplumsal alanın küresel-finansal alanla en iyi şekilde düğümlenmesi ile mümkün olduğundan, ulusal merkez bankalarının yapısı ve para politikası inşası ile doğrudan ilgilidir; buradaki ulusal-devletin yerini –devletin geri çekilmesi gündemine paralel- ulusal merkez bankalarının aldığı söylenebilir.³²

Finansallaşma sürecindeki yeni-hegemonya inşası, bir başka deyişle ulusal toplumsal aktörler ile küresel ekonomik çevrim arasındaki yeni bileşke, ulusal devletin dayandığı ve iktidar kullanma yetisinin zemini olan çekirdeği söküp çıkardığından, bu hal, görece bir özgürlük havasıyla beraber büyür. Ulusal-devletin

---

³² Dolayısıyla Pooley’in ifadesini biraz değiştirerek de olsa söylersek, merkez bankasının kurumsal varlığının ve “...onun uluslararası bağlarının içinde yalnızca iç sosyal ilişkiler ve sınıf ilişkileri değil, küresel ilişkiler de yerini alır” (Pooley, 1991). Yineleyelim; finansallaşma sürecinde merkez bankası, küresel ağ’da bir düğüm noktası olarak konumlanır.

yeni-hegemonya içerisindeki değişen konumu, bu hegemonyanın tekabül ettiği toplumsal-kültürel sınırları da belirsizleştirir; bir tür “dünya vatandaşlığı” ideası “sermayenin sınırsızlığı” ile aynı hat üzerinden ilerler.³³ Yine, merkez bankası iletişim politikalarının ulusal siyasanın demokratikleşme gündemine paralel bir seyir izlemesi de boşuna değildir; ancak söylenmelidir ki, bu toplumsal ve politik göreceli özgürleşme hali, sermaye çıkarlarının menziline gerçekleşir.³⁴

Holloway’ın işaret ettiği gibi, “Bu gelişmenin bir etkisi, paradoksal bir şekilde, demokratik siyasal biçimin sermayenin çıkarları ile uzlaştırılmasının kolay hale gelmesidir” (Bonefeld ve Holloway, 2007: 159). Aynı paralelde, 1970 sonrası dönemde giderek artan biçimde, sermayenin geleneksel genişleme mekanizmalarının yerine toplumsal katılımı hedefleyen yeni-ideolojik mekanizmalara yönelim gösterilmesi, “eski modellerin para tarafından sona erdirilmesi, kapitalist sığınmanın yeniden düzenlenmesinin anahtarı olan “devletin reformu” değil; sömürünün yeniden örgütlenmesi, emek gücünün sermayeye tabiyetinin yeniden yapılandırılmasıdır...” (Bonefeld ve Holloway, 2007: 159).

Anlaşıldığı üzere, uluslar-üstüleşme süreci, aslında politika ile ekonomi arasındaki ilişkinin ontolojik kabullerini değişikliğe uğratmaz, yalnızca epistemolojik bir farklılık yaratır; bir başka deyişle politika yönelimlerinde bir başkalaşma

---

³³ Bu nokta önemli; zira “sınıf” gibi, ancak nesnel üretim ilişkilerine referansla anlaşılabilir kavramların, cinsiyet, din veya dil gibi verili-kültürel kavramlarla ikame edilmesi, en nihayetinde toplumsal aktörlerin birbirlerinden izole edilmiş “yurttaşlar” olarak tanımlanmasına giden, kapitalizmin “bireyselleştirme” gündeminin sonucudur. Hirsch’in belirttiği üzere, “bu durum, hükmedilen sınıfların sınıf olarak örgütsüzleşmesine olanak sağlayan karmaşık bölme süreçlerinin temelini oluşturur” (Hirsch, 2011: 51).

³⁴ Finansal çevrimin sürekliliğine, sermayenin verimliliğine dönük olarak davrandığı sürece herkes özgürdür. Bu noktada buradaki özgürlük tasavvurunun, “piyasa ve onun ‘libidinal akıntısıyla’ dayatılan bir başka itaat biçimine” bürünmesine ilişkin olarak bkz. Balibar, 2007: 40.

olmaksızın, içerik düzeyinde bir farklılaşma gerçekleşir.³⁵ Finansallaşma döneminde, uluslar-üstü egemen finansal yapıların ulus-devlet üzerindeki ekonomik ağırlığı, devleti, yerel alanı küresel sermaye akışı için bir cazibe merkezi haline getirmek, bütün toplumsal alanı topyekün finansal çevrime paralel hale getirecek güven ilişkisini –bir tür yeni toplum sözleşmesi- inşa etmek ile ekonomi ve toplum arasında, kârlılığı sekteye uğratabilecek olası uyumsuzluklar dolayısıyla sermayenin daha güvenli limanlara kaçışı arasında bir tercih yapmak zorunda bırakır. Anlaşıldığı üzere, uluslar-üstüleşmeye paralel “güven” yaratmak, sermaye için oldukça önemlidir; sermayenin küresel hareketi, yerel düzeydeki toplumsal güvene yaslanır. “Sermayenin büyüyen uluslararası devingenliği, devlet üzerindeki ya yatırım lehine koşulları koruma ya da sermayenin kaçışının sonuçlarıyla yüzleşme baskısını arttırır” (Jessop, 2008: 242-243).

Ekonomi ile toplum arasındaki bu yeni sözleşmenin devlet tarafından kaleme alınması, devletin parasal kaynakları maksimize etme uğraşı açısından da önemlidir ancak, devlet elitlerinin ideolojik hegemonyalarını inşa etme, kendi kültürel-değer yargılarını topluma giydirme sürecinde finansal genişlemenin önemi daha da bir kritiktir. Yerel düzeydeki postmodern-kültürel gündem; uluslar-üstü düzeyde finansal-ekonomik gündeme yaslanır; ikincisindeki olası bir derinleşme ya da kriz beklentisi, birincisinde yankılanır. Dolayısıyla, örneğin Türkiye’deki muhafazakâr-

---

³⁵ Zira Wood’un da belirttiği üzere, bütün olarak kapitalizme bakıldığında her daim “ayrı” bir ekonomik alanın var olduğu görülebilir. Ancak bu yeni dönemde “ekonomik ve siyasal alanın kendine özgü bir biçimde birbirinden ayrılması”, (...) birçok toplumsal fonksiyonun, siyasi kontrol ve cemaat meseleleri alanından çıkarılıp, sermayenin direkt kontrolüne sokulmasının veya pazarın kişisel olmayan yasalarına tabi kılınmasının imkânını yaratmıştır.” Wood’a göre bu hal, aynı zamanda, “gündelik yaşamın artı ekonominin alanına giren birçok yönünün, demokratik sorumluluk alanının dışına çıkması anlamına da gelir” (Wood, 2006: 22-24).

demokrat siyasi iktidarın politikaları ile finansal sermayeyi merkeze alan küresel para politikalarını aynı çerçevede düşünmek gerekir.³⁶

Türkiye gibi ülkelerin yüzünü döndüğü küresel sermaye akışı (sıcak para), özellikle kur-faiz oranının, akışın sıcaklığını azaltmayacak düzeyde seyretmesini gerekli kılarken, sosyal-politik kaynaklı ani belirsizlikler üzerine yaşanabilecek kaçışlarının şiddetini azaltmak üzere de önemli miktarlarda döviz –dolar- rezervi biriktirmeyi zorunlu kılmıştır. Bu biriktirilen dövizler, dolar ihraççısı olan ABD’de değerlendirilmiş ve böylece başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkelere, “gelişmekte olan” ülkelere, bu sefer geriye doğru bir akış başlamıştır.³⁷ “Gelişmekte olan” kapitalist ülkelerin cari açığı ile ABD’nin ödemeler dengesi sorunu, bu para çevriminin sürekli kılınması –dışarıdaki tasarrufun emilmesi- vasıtasıyla yine sürekli ertelenebilmektedir.

Bu sürecin sekteye uğramaması için, özünde belirsiz olan toplumsal alanın da, bu çevrim etrafında şekillendirilmesi, belirlenmesi, beklentilerinin üretilmesi/yönetilmesi zorunlu hale gelmiştir. Paineira’nın da belirttiği üzere, “gelişmekte olan ülkelerin, finansallaşmanın (...) fiilen başlamasından bu yana iki ayrı dönemden geçtikleri vurgulanıyor. Önemli miktarlara ulaşan özel sektör

---

³⁶ Muhafazakâr-Neoliberal uzlaşısı... Aslında bir miktar karikatürize etmek pahasına, parasalcılığın finansallaşma sürecinde egemen yaklaşım haline gelmesi ile Türkiye’de muhafazakâr-demokratların iktidar alanını genişletmeleri arasında; tarihsel anlamda birbirine denk bu iki düzenleme biçiminin (zira, kapitalizmdeki iki temel düzenleme biçimi; para ve devlet’tir) etkinlik kazanması arasında bir paralellik bulmak mümkün. Nasıl ki, muhafazakâr demokratlar, toplumsal alandaki din ve dil merkezli karşı duruşları kendi bünyesinde toplamış, otoriter-modernist bir büyüme retoriğine karşı konumdaki toplumsal pozisyonların desteği kazanmış ise; Clarke’ın belirttiği biçimde, parasalcı okul da “...Keynesyen düzenleme biçimlerinin tanımladığı kurumsal olarak devletin bürokratik ve otoriter yapısına karşı çıkışı ile geniş bir çevrenin desteğini kazanmıştır” (Clarke, 1988: 329).

³⁷ Aslında buradaki akış, ABD sermayesine bir artı-değer aktarımı olarak da tanımlanabilir. Yine Panitch ve Gindin, içinde yaşadığımız dönemde küresel gündemi, tikel-ulus devletlerin Amerikan İmparatorluğu ile kurdukları bu girift ilişkinin belirlediğini ileri sürerler (Panitch ve Gindin, 2004: 4-9). Konuya ilişkin olarak ayrıca bkz. Sönmez, 2004: 130-131.

sermaye akımları ve büyük cari işlemler açıkları ilk dönemin belirleyici özellikleri olurken, döviz rezervi biriktirme ve net sermaye akımının gelişmiş ülkelere doğru olması ikinci döneme damgasını vurmuştur” (Painceira, 2009: 257).

Dolayısıyla, dolar ihraçsısı Amerikan finans sistemi ile küresel finans sistemi arasındaki bağlantı, öncelikle paranın “konvertibl” hale getirilmesi ve açık piyasa işlemlerine başlanması, ardından sıcak parayı ulusal alana çekmeye dönük para politikası ve toplumsal alanı da bu doğrultuda harekete geçirecek/düzenleyecek iletişim politikası üzerinden sağlanıyor. Bu ilişkide, elbette, “dünya parası basamayan (...) ülkeler, uluslararası finansla olan ilişkilerinde tabi bir rol üstleniyorlar” (Painceira, 2009: 273). Daha da önemlisi, Amerikan finansal alanındaki herhangi bir hareketlilik, dalga dalga bütün küresel finans alanını etkiliyor; ulusal ekonomilerin kendi iç-yapılarından, ekonominin iç-işleyişinden beslenmeyen bu süreçte, iki şey oluyor: ulusal merkez bankaları ortaya çıkan zararları toplumsallaştırırken, Amerikan Merkez Bankası (FED), dünya merkez bankası gibi davranmaya, bütünleşmiş bir kredi sisteminin merkezinde konumlanmaya başlıyor.³⁸

Bu noktadan sonra, dünya piyasasına destek olmaya yönelik her hamle, mevcut gerilimleri daha da belirginleştiriyor. Dünya-parası ve bu paraya yüzünü dönen ulusal para politikaları, küresel krizin –ve pek tabii krizin daha da marjinalleştirdiği toplumsal sınıfların- odak noktası haline geliyor. Anlaşıldığı üzere, “egemen bir devlet tarafından tedavüle sürülen dünya parasının, uluslararası ekonominin işleyişi açısından önemli içerimleri vardır” (Painceira, 2009: 273).

---

³⁸ Aslında buradaki haliyle, FED, II. Dünya Savaşı sonrası Keynesçi dönemde IMF’nin yerine getirdiği devletler-üstü merkez bankası rolünü yerine getirmeye soyunur; küresel alandaki para ve sermaye akışını düzenlemeye odaklanır.

Ancak buna rağmen, finansallaşma sürecini yalnızca paranın değerlendirilmesine dönük yeni bir çevrim değil, paraya içkin etik ve zihniyet dünyasının, toplumsal ve bireysel yaşamın tamamına nüfuz etmesi şeklinde tanımlamak daha uygun olur. Zira, “(artı)değerin, (kâr)parada somutlaşan toplumsal özü” (Lapavitsas, 2007: 85), bütün finansal sistemin temelinde yatan bu öz, ancak bu vasıtayla sürekli yeniden üretilebilir. Ekonominin giderek daha fazla toplumsala gömülü olduğu, “sermayenin sosyal bir nitelik kazandığı” (Fine, 2011: 58) bu dönem, bir yandan kişisel gelirlerin finansallaşması yoluyla, bireylerin gündelik mikro-pratikleri ile sermayenin makro-pratikleri arasında bir paralellik kurarken diğer yandan bu paralelliği sürekli kılacak, ekonomi-politikadan sorumlu kurumlar da önemli değişimler geçirmektedir. Bu dönemde, Lapavitsas’ı izlersek, “yasal ve pratik bağımsızlıkla güçlenen merkez bankaları egemen hale gelmiştir. Spekülatif finansal aşırılıkları müşfik bir bakışla seyreden merkez bankaları, toplumsal kaynakları³⁹ finansçıları krizden kurtarmak amacıyla seferber etmişlerdir” (Lapavitsas, 2009: 26).

Zira çok sayıda toplumsal aktörün içinde yer aldığı küresel finans piyasalarında, daha geleneksel ve küçük gruplarda olanın aksine, büyüyen genişliğe paralel bir oynaklık artışından söz etmek mümkündür. Bütün sistemin farklı düzeylerde kendisini ağsal olarak yeniden kurması, mikro-düzeydeki yoğun ilişkilerin ve sosyal kontrol mekanizmalarının sabitlediği pratikleri, makro-düzeyde belirsizliği ve oynaklığı azaltmanın birer aracı haline getirir; mikro-ölçekte sağlanan homojenlik makro-ölçekte ulaşılmaya çalışılan “sürdürülebilir büyüme”nin temel işlemsel değeri haline gelir. Tam da bu nedenle çok sayıda küresel piyasa katılımcısının yer aldığı piyasa sahnesinde, bir mikro-alandan alınan enformasyonun

---

³⁹ Ki bu kaynak yeri, yukarıda belirttiğimiz paralelliğe tekabül eder, söylenebilirse ağsal bir yapıdaki düğüm noktası da bu yerdir.

bir diğerk alana aktarılması ve tam rekabetin bu vasıtayla sağlanması gerekir ki, bu rol para politikasından sorumlu yerel düzenleyicilere, dolayısıyla ulusal merkez bankalarına düşer. Sürecin bu noktasında, makro ile mikro yer değıştirir; ikinci perdede ulusal merkez bankaları küresel sahnenin mikro-uğrakları haline geliverir.

Bağımlılık okulunun kavramsallaştırması içinden düşünecek olursak, her ne kadar tekil ülkelerin birbirilerini bağımlılıkları üzerinden işleyen bir dünya sistemi mevcutsa da, bu dünya sisteminin kurucu/baskın unsuru, Batı ülkelerinden oluşan merkez devletleridir. Merkez devletlerinden çevreye doğru, tek yönlü olarak hem bir para akışı hem de reform talepleri iletilir; çevre ülkelerinin pasif devletleri tarafından alınan bu talepler, bir zorunluluk olarak ulusal alana aktarılır. Oysaki, finansallaşma döneminde, bağımlılık okulunun öngördüğünün tersi bir şekilde, eğer bir dünya sisteminden söz edilecekse, bu sistemin ana unsurları ve/veya baskın bileşenleri çevre ülkeleridir. Bu üç nedenle böyledir: birincisi, çevre ülkeleri, bir şekilde ulusal alanda topladıkları döviz rezervlerini merkez ülkelerin menkul değerlerinde değerlendirmeleri sebebiyle ana-alacaklı durumundadır; ikincisi, küreselleşmenin içeriğı merkezde inşa edilen değerlerin çevre tarafından tüketilmesi yerine bizatihi çevrenin değerlerinin dolaşıma sokulması ve bütün küresel alana yayılması şeklinde yeniden doldurulmuştur; üçüncüsü, çevre, merkezdeki üretimin pasif bir tüketicisi değil, fordizmin aksine post-fordizm dönemindeki küresel üretim ağının aktif bir parçasıdır.⁴⁰

---

⁴⁰ Burada ortaya koyulan düşünce, Düzenleme Okulunun perspektifine paralel bir seyir izler. Örneğın Lipietz (1987), uluslararası işbölümünün, merkezin ihtiyaçlarının pasif bir ifadesi olarak değerlendirilemeyeceğini ve hiçbir ekonomik alanın, önceden belirlenmiş, a priori/verili bir pozisyona hapsedilemeyeceğini açıkça ortaya koyar. Yine Panitch ve Gindin de, diğerk devletlerin, küresel kapitalizm için etkin birer devlet haline getirilmesi suretiyle Amerikan İmparatorluğunun bu düzeni devam ettirebileceğini belirtir (2004: 21-22). Zira, Hirsch'in de belirttiğı üzere, Düzenleme Okulu, "...küresel kapitalist sistemi, tek bir merkezden yönetilen ve yapısının mekân ve zaman açısından sabitlenmiş bir hâkimiyet-

Dolayısıyla, merkez ile çevre arasındaki ilişkinin karmaşık bir hal aldığı bu dönemde, finansallaşma döneminde, ulusal devletlerin de hem politik hem de ekonomik olarak küresel alandaki gelişmeleri bir dışsal zorlama olarak değil, içinde yer alınması gereken bir kamusal alan ve/veya kültürel özgürleşim alanı ve/veya devletin ekonomik devamlılığını sağlayacak yeni bir ekonomik mecra olarak görmeleri, küresel alanda yer almak için iradi bir çaba göstermeleri ve en nihayetinde bu çabaya bütün toplumsal alanı ortak etmeleri beklenir. Doğrudanlığın dolayimli olanla, baskının ideolojiyle, pasifin aktifle, zorlamanın iradi bir katılımcılıkla yer değiştirdiği bu “yeni” ortamda, merkez ile çevreyi birbirine bağlayacak ana-aktörler, ulusal merkez bankaları olmuştur.⁴¹

2.2. Finansallaşma Sürecinde “Devlet”i Yerine Oturtmak

Finansallaşma sürecinde “devlet” dediğimizde, o ulusal alan üzerinde birliği kesintisiz sağlamış yekpare bir düzenden bahsetmiyoruz. Devletin hegemonyası, bu hegemonyaya karşıt/rakip, geçici ve/veya yerel devlet projeleri/tasavvurları ile birlikte varolur; hatta bu karşıt projeleri bir arada tutma yeteneğine bağlıdır. Dolayısıyla “devlet eylemleri, yaratıcı bir özne olarak devlete atfedilemez; ancak devletin içindeki rakip devletlerin karmaşık stratejik bir zeminde yapmış ve yapmakta olduklarının, gelişen, planlanmamış ve karmaşık sonucu” (Jessop, 2008: 26) olarak anlaşılmalıdır. Rakip devlet projelerinin merkezden-kaçma eğilimlerine

---

bağımlılık veya merkez-çevre ilişkisi olarak değil, karşıt ve aynı zamanda birbirine bağlı tekil devletlerin yerel birikim ve düzenleme bağlantılarının meydana getirdiği değişen bir ağ bütünü olarak kavrar” (Hirsch, 2011: 108-109). Ek olarak, Hirsch’in, “çevre” ve “yarı-çevre” ülkeler arasında bir ayırım yaptığını da bu noktada belirtelim (Hirsch, 2011: 146).

⁴¹ Burada Akerlof ve Shiller’in vurgusunu da belirtmek gerekir. Onlara göre, dünya ekonomisinde artık “...ilk dominonun devrilmesini engellemek için tek bir kuruluşun FED’in ve Hazine’nin güçleri kullanılarak kurtarılması söz konusu değil. Dünyanın her yerindeki merkez bankaları ve hükümetler kendi ekonomilerini ve daha genel ölçekte dünya ekonomisini kurtarmaya çalışıyorlar” (Akerlof ve Shiller, 2010: 113).

karşı, hegemonik devlet, merkezde-tutarak, merkezin değerlerini referans alan bir çerçeveye onları yerleştirerek hegemonyasını yeniden üretir. Nitekim gerek farklı devlet projeleri arasındaki gerekse de projelerle merkezi çerçeve arasındaki diyalektik ilişki, iletişim politikaları üzerinden gerçekleştirilir.

Dolayısıyla devletin kurumsal varlığı, devletin biçimi içerinden yer alan bütün pratiklerin merkezi noktasında yer alır. Devletin biçimi, ekonomik ve toplumsal alanları da içine alan ve bu alanlardaki bütün eylemlere müdahil olan bir görünüm arzeder. Bu, ekonomik taleplerin doğrudan toplumsal alana aktarılacağı ve/veya tekil ekonomik aktörler arasındaki karşıtlıkların, tarihin bütün anları için önceden belirli bir şekilde, a priori kararlaştırılmış bir çözüme kavuşturulacağı anlamı taşımaz. Devlet biçimi içerisinde yer alan sınıfsal, etnik, dinsel, cinsiyet temeli vb. karşıtlıklar bir şekilde devletin kurumsal varlığına etki eder; devlet, bu mücadele pratiklerinin seyrine göre salınır, dengesini bulmaya çalışır; bu dengeye göre, mevcut birikim stratejisini korur veya değiştirir.

Dolayısıyla devlet iktidarının yapısı, toplumsal güç dengelerine doğrudan bağlıdır; devlet, bütün ekonomik, politik, toplumsal hayatın mikro-kozmosu gibidir. Bu doğrultuda devleti, yalnızca ekonomik alandan gelen belli bir basıncın etkisiyle şekilden şekle giren bir ağırlık noktası olarak değil, toplumsal mücadelelerin yoğunluğunun bir sonucu olarak da görmek gerekir. En nihayetinde devletin söylemi de bu salınımına eşlik eder, "...devletin seslendiği ve üzerlerinde etkilediği sınıflara ya da sınıfsal fraksiyonlara göre oynak, değişken ve çeşitlendirilmiştir" (Poulantzas, 2004a: 37).⁴²

---

⁴² Buradaki "söylem" in, Poulantzas tarafından "maddi pratiklerin ideolojileştirilme göstergesi" olarak tanımlandığını da belirtmek gerekir. Ki bu tanımlama kapitalizmin finansallaşması sürecinde, merkez bankasının parasal ve toplumsal gündemini saptamak açısından temel önemdedir.

Poulantzas, aynı paralelde, devletin biçiminin, ideolojik, politik ve ekonomik alanlar arasındaki ilişkiye ve sınıfsal ilişkilerin karakterine, mücadele düzeyine göre iki yönlü olarak belirlendiğini belirtir. Bu doğrultuda, bir devlet biçimini, onun müdahale kapasitesi ile bu kapasite içinde ideolojik araçların rolü, devletin ekonomi ile kurduğu ilişkinin düzeyi, baskı aygıtlarının konumu ve bu müdahale kapasitesine karşı toplumsal sınıfların gösterdiği refleks eş zamanlı olarak belirler. Dolayısıyla devletin biçimi, ekonomik, ideolojik ve politik alanlar arasındaki bir bileşke olarak ortaya çıkar ve toplumsal pratikler bu bileşkeye göre şekillendirilir.

Toplumsal sınıfların mücadele düzeyi arttıkça ve/veya finansallaşma sürecinde olduğu gibi birikim rejiminin toplumsal katılıma ihtiyacı arttıkça ideolojik aygıtların rolü daha görünür olurken⁴³, işçi sınıfının mücadele düzeyinin azaldığı ve/veya emeğin sınıfsal taleplerinin bir korporatist gündem içinde eritildiği dönemlerde, baskı aygıtlarının devlet biçimi içindeki ağırlığı artar. Aynı paralelde, daha otoriter bir devlet biçimi içerisinde, devlet aygıtının farklı kolları üst üste gelirken, şeffaflığın, yönetişimin, eşgüdümün ön planda olduğu bir finansal gündemde devlet aygıtı içerisindeki kolların genel ilişkileri, aygıtlar ve/veya ideolojik kurumlar arasındaki iletişim ön plana çıkar. En nihayetinde devletin –makro- biçimi ile – mikro- ideolojik alanlar arasında bir dolayımılama ilişkisi olduğu gibi, devletin yeniden üretimi, münferit mikro-ideolojik alanların yeniden üretimi üzerinde yükselir. Poulantzas'ın deyişiyle, devletin biçimi, "...çeşitli devlet aygıtlarının kendi aralarındaki, devletin çeşitli ideolojik aygıtlarının kendi aralarındaki ve bunlardan birinin egemenliği altında bu her ikisinin kendi aralarındaki somut ilişkiler..." (Poulantzas, 2004b: 362) tarafından üretilir/yeniden üretilir.

---

⁴³ Althusser'in aksine, ideolojik alanın, hegemonya mücadelesini ve/veya mücadele potansiyelini her daim kendi içinde barındırdığı söylenmelidir.

Kapitalizmin finansallaşması gündemine paralel devletin geçirdiği dönüşüm söz konusu olduğunda, makro-biçim ile mikro-ideolojik alanlar arasındaki ilişki daha da bir önem arzeder. Sermayenin toplumsallaşması arzusu ile birleşen devletin şeffaflaşma gündemi, en sıradan insani pratikleri bile yakalama ve finansal piyasaların yönelimleri ile uyumlu hale getirme uğraşında olduğundan, bireylerin içinde yer aldığı, toplumsal aktörlerin temas ettikleri mikro-ideolojik alanların yeniden üretimi, finansal sermayeye bükülen bir devlet biçiminin yeniden üretilmesi için büyük önem arzeder.⁴⁴

Anlaşıldığı üzere, finansallaşma döneminde “devlet” gibi makro kavramlarla uğraşmak, bu makro-biçim içerisinde dolaşıma sokulan ve sürekli olarak devlet iktidarının politik yönelimlerine doğru bükülen mikro-iktidar alanlarının da incelenmesini zorunlu hale getirir. Kapitalizmin bu dönemde giderek daha fazla toplumsala gömülmesi, sermayenin yeniden üretiminin toplumsal alana daha fazla göndermede bulunması, kısacası finansal sermayenin derinleşmesine anlam veren ekonomi ile toplum arasındaki bir tür yeni diyalekt, devlet gibi makro-iktidar odaklarının sermaye ile kurduğu yapısal ilişkinin yanısıra, bu yapıyı yeniden üreten toplumsal-ideolojik mekanizmaların, mikro-iktidar yapılarının da sürece dâhil edilmesini zorunlu kılar.

Jessop’un, Poulantzas ile Foucault arasındaki gerilimli ilişkiye eşlik eden teorik bir yakınsama olarak tarif ettiği bu durum, kısaca toplumsal örgütlenmenin makro ve mikro düzeylerini ekleme çabası, devleti sermayenin bir aracı olarak gören basit anlatımın ötesine geçilerek, onu bir toplumsal ilişki olarak ele almanın imkânını da

---

⁴⁴ Bu noktada söylenmelidir ki, faşist devlete benzer bir şekilde finansallaşmaya eşlik eden post-fordist devlet de kapitalist devlet biçiminin üzerinden yükselen bir siyasal sistemlerdir. Farklı içerimlerine rağmen, bu siyasal rejimler, kapitalist devlet biçiminin farklı tarihsel uğraklarıdır.

yaratmıştır. Bir başka deyişle, “Poulantzas’ın (...) kendi devlet açıklamasını bazı Foucaultcu bakış açılarıyla bütünleştirmeye çalışması...” (Jessop, 2008: 261) ve “Foucault’un (...) devlet gibi makro-fenomenlerle bir toplumsal düzen analizi başlatmaya olan ihtiyacı vurgulaması” (Jessop, 2008: 260) çabalarını birbirine bağlayacak şekilde, devlet, toplumsal iktidar ağının merkezi kategorisi olarak kurulmuştur.⁴⁵

Finansal sermayenin makro ve mikro alanlar arasındaki seyri, bu alanlara eş-zamanlı bakacak bir düşünme biçimini, “stratejik-ilişkisel” bir yaklaşımı gerekli kılar; hem üretim ilişkileri hem devlet hem de toplumsal süreçler, böyle bir tahayyül içinden birbirine bağlanabilir; merkez bankasının para politikası ve bu politikanın sermayeye dönen yüzü ile iletişim politikası ve bu politikanın topluma dönen yüzü arasındaki köprü ancak Poulantzas ve Foucault’a eş zamanlı söz verecek bir muhayyile içinden mümkün olabilir. Böyle bir muhayyile içerisinden bakıldığında ancak, merkez bankasının, hem farklı toplumsal aktör beklentilerini birbirine bağlayan bir “zincir” hem de toplumsal alan ile ekonomik alan arasındaki bir bağlantı “halkası” olarak görülmesi mümkün hale gelir.⁴⁶

---

⁴⁵ Bu, devletin ağırlığının, mikro-iktidar ağının bütününde görüldüğü anlamına gelir; devletin giderek daha da fazla toplumsal alana yayılma kudretinin mikro-iktidar alanları içerisinde eritilmesi ve/veya görünmez kılınması değil. Zira bu yönde bir kavramsallaştırma, toplumsal mücadele pratikleri açısından sınıfın yerine o mikro-iktidar alanlarına tekabül eden kültürel varoluşların ikame edilmesi ile nihayetlenir. Burada söylenmek istenen, devletin ideolojik alanı ve hegemonya inşa kapasitesi ile toplumsal alandaki mikro-iktidar alanları arasında bir diyalektik ve/veya karşılıklı ilişkisine ihtiyaç olduğu, “çoğul mikro-iktidar alanları”nın, “devletin alanı” içinde birbirine bağlandığı hususudur. Wood’un başka bir yerden ifade ettiği gibi, “kapitalist gücün merkezi” her yerdedir (*ama*) “hiçbir yerde gibi görünür” (2006: 26).

⁴⁶ Burada olduğu gibi, bir ideolojik aygıtın eş zamanlı olarak hem bir “zincir” hem bir “halka” olarak kavramsallaştırılması Poulantzas’a aittir (2004b: 387). Bizim konumuz açısından merkez bankasını koyduğumuz yere, o farklı bir ilişkilendirme ile siyasal partiyi koyar.

Teorik anlamda yapısalcı ve post-yapısalcı koordinatlar arasındaki bu birleştirme çabasını açmakta fayda var.⁴⁷ Zira, asıl mesele, toplumsal alandaki “iktidar”ın nasıl kavramsallaştırılacağı meselesidir: İktidar nerededir? Bu soruya verilecek cevaplar, beraberinde o iktidara karşı duruşları ve/veya mücadele pratiklerini belirlediğinden büyük önem arzeder; toplumu anlamlandırmaya dönük her eleştirel-kuramsal pozisyon, eleştirisini iktidar tanımının üzerine inşa ettiğinden, iktidarın yeri konumundaki farklı tasavvurlar, toplumsal pratikler arasında belli bir yarılmayı da beraberinde getirir.⁴⁸

Aslında Poulantzas’ın son dönem eserlerinde, Althusserci katı/kapalı bir devlet tasavvurundan, toplumun mikro-iktidar alanlarına doğru genişleyen bir tahayyülün izlerini görmek mümkün. Zira, Poulantzas, -Deleuze ve Foucault’a karşıt biçimde-, ekonomik süreçlerin, diğer toplumsal ilişkiler karşısında “dışarıdalık konumunda” (Poulantzas, 2004a: 40) olmadığını belirtir. Ancak bu, toplumsal alandaki tek iktidar formu ekonomik iktidar, demek değildir diye de ekler.⁴⁹ Yineleyecek olursak, toplumsal alandaki iktidar biçimleri, ekonomik süreçlerin dışında olmadığı gibi, yalnızca ekonomik süreçlere de indirgenemez. Diğer yandan, -yine Deleuze ve Foucault’a karşıt biçimde-, iktidarın kurumsal anlamda yegâne mekânı, devlet

---

⁴⁷ Gerçi, Poulantzas’ın kendisi, post-yapısalcılığa içkin toplumsal alanı bir diyagram şeklinde tasavvur etme yöneliminin, bu temel yönelimin, aslında yapısalcılığın bizatihi içinden çekilip çıkarıldığını belirtir.

⁴⁸ Bu doğrultuda Jessop’un kuramsal çabası, bu yarılmayı ortadan kaldırmaya dönük bir çaba olarak okunabilir.

⁴⁹ Poulantzas, burada açıkça Bourdieu’ya yaklaşır. Bourdieu’nun toplumsal alanı, içinde farklı sermaye biçimlerinin ve dolayısıyla farklı iktidar ilişkilerinin yerleştiği bir uzam olarak tanımlaması, Poulantzas ile paraleldir. Ona göre de toplumsal alanda tek bir sermaye biçiminin, ekonomik sermayenin varlığından sözedilemez; farklı iktidar ilişkilerini içinde barındıran bir kültürel sermaye formunun varlığı da aşikârdır. Benzer biçimde, Hirsch de buradaki teorik eksenin paralelinde düşünür. Ona göre de, ekonominin istikrarının ve çöküş potansiyelinin toplumun maddi ve kültürel düzeylerine zorunluluğu bağlılığı düşünüldüğünde bile, “tek başına bu bile, toplumun yalnızca ekonomik biçim tarafından belirlenen, değer kanunu tarafından düzenlenen, yani piyasa bazlı yeniden üretimini imkânsız kılar” (Hirsch, 2011: 31-32).

değildir. Buna paralel biçimde, devlet de yalnızca kurumsal varlığından ve/veya bürokratik mekanizmalarından ibaret değildir. Bir başka deyişle, iktidar, devletin kurumsal varlığının dışına taşar, toplumsal alanın tüm kılcal damarlarına kadar yayılır, en sıradan gündelik pratikleri bile belirler; ancak bir hegemonya inşasına yönelik iktidar odaklarının tamamı devletin ideolojik alanı içinde kayıtlıdır.

Dolayısıyla Poulantzas, devletin kurumsal varlığı ile devletin alanı arasında bir ayrım yapar. Benzer bir ayrımı, biri kapitalist tahakküm ilişkileri diğeri kurumsal aygıttan oluşan devletin iki-boyutlu yapısından bahsetmek suretiyle Perez-Sainz de yapar (Perez Sainz, 1979: 162). Buna göre devlet, yalnızca kendi “kamusal çekirdeği”yle⁵⁰ sınırlandırılmaz. Devlet, alanı içerisindeki mikro-iktidar ilişkileri dolaymlayarak, farklı “toplumsal küreler”i⁵¹ dolaşarak, onları ekonomi-politik yönelimlerinin içine çeker; tüm özgül mikro-iktidar ilişkileri, devlet dolayımıyla, sınıf iktidarının gereklerine doğru bükülür. Bu kavramsallaştırma önemli; zira kapitalizmin finansallaşması sürecinde, ulusal merkez bankaları, tam da buraya, devletin kurumsal varlığı ile devletin alanı arasındaki bu açıklığa oturur.⁵²

Burada sermaye ile toplum arasında konuşlanmış bir devlet tasavvurundan bahsediyoruz.⁵³ Kuşkusuz bu tasavvur, egemen birikim rejimine ve/veya o toplumsal

---

⁵⁰ Buna göre, “Devlet, monolitik bir blok değil, stratejik bir alandır” (Poulantzas, 2004a: 41 ve 154).

⁵¹ Poulantzas’ın buradaki “toplumsal küreler” perspektifi (2004a: 41), Bourdieu’nun “toplumsal alanlar” perspektifiyle açıkça benzeşir.

⁵² Tam da bu nokta, Peter Ives’in Gramsci’yi izleyerek söylediği üzere, “...kültür ulusu ile siyasal devletin birleştiği...” (Ives, 2011: 35) yer olarak da tahayyül edilebilir.

⁵³ Bu husus önemli, zira devletin üzerinde yegâne belirleyici ekonomik süreçler olmadığı gibi, toplumsal pratikler de değildir. Burada diyalektiğin çalıştırılması ve devletin bunun neticesinde bir bileşke olarak görülmesi gerekir. Bir başka deyişle, totalleştirici bir devlet tasavvurunun panzehiri, olumsalcı bir perspektif değildir. Poulantzas ile Bourdieu bu noktada da uzlaşırlar: Bourdieu, katı bir yapısalcılık karşısında fenemolojiden yana tavır almanın anlamsızlığına göndermede bulunurken, Poulantzas, “Tümleştirici bir devlet hayalciliğinden çıkmak için, toplumsalın basit uzantısı olan devlet yanılışına mı düşmek gerekecektir” (Poulantzas, 2004a: 42) diye sorar. Nitekim bu teorik eksen Hirsch tarafından

alandaki hüküm süren kültürel duruma göre değişiklik gösterecektir ancak devlet dediğimiz vakit bu değişiklikleri ve/veya ulusal-kültürel farklılıkları aşan bir formdan da eş zamanlı olarak bahsediyoruz. Benzer şekilde “merkez bankası” dediğimizde de, bağlı olduğu toplumsal ve politik kadastroyu olduğu kadar, içinde yer aldığı küresel ekonomi-politik ağ’ı da eş zamanlı olarak çağırıyoruz.

Dolayısıyla devlet ve –konumuz açısından- merkez bankasının seslendiği farklı ulusal-kültürel alanların mevcut olmasına ve yine bu alanların niteliğine göre ilgili kurumsal varlıkların dilinin ve/veya politik yönelimlerinin değişmesine paralel bir şekilde, bütün bu farklı mevcudiyetleri ve/veya yönelimleri içinde büyüten, sermayenin genel-küresel karakteristiğine uygun hale getiren bir yapının da mevcudiyetinden bahsetmek zorunlu olarak gerekir. Holloway, bu hali, “ayrı olanların bir birliği olarak, devletin birlikte-ayrılığı/ayrılıkta-birliği olarak” (Bonefeld ve Holloway, 2007: 134) ifadelendirirken; Jessop, bunun için, “yapısal eşgüdüm-eş evrim”⁵⁴ kavramsallaştırmasını kullanır.

Diğer yandan, Düzenlemecilere göre, ekonominin toplumsala gömülü olarak yeniden-üretilmesine, ekonomik çekirdeği destekleyen ve onunla uyumlu olan toplumsal düzenleme tarzlarının birlikteliğine benzer şekilde, devlet de, toplumsala

---

da takip edilir. Hirsch’in belirttiği üzere, “devletin eylemi (...) varolan ekonomik yapıların basit sonucu olmadığı gibi (...) belli aktörlerin stratejik eyleminin sonucu da değildir. Politik aygıtın toplamında ifadesini bulan sosyal ve sınıf ilişkilerinin dinamiğinden oluşur” (Hirsch, 2011: 37).

⁵⁴ Jessop, ek olarak, “birlikte ayrılık” tanımının, “...ekonomik ve siyasi olan arasındaki sınırın kültürel ve siyasal inşasının, kapitalizmin yeniden üretimi-düzenlenmesi sürecinde piyasa güçleri ile devlet müdahalesinin eklemlenme biçimleri ve eklemlenmelerinin etkinliği açısından önemli imalarda bulunduğu yönündeki anlayışı” (Jessop, 2005: 304) paylaştığını da belirtir. Ekonomik alan ile politik alan arasındaki bu eklemlenme hali ve bu halin etkinlik alanına kapitalizmin zorunlu bağımlılığı, finansallaşma sürecinde merkez bankasının “merkezi” yerini saptamak açısından da önem taşır. (Benzer bir vurgu için ayrıca bkz. Akçay, 2009: 22.) Nitekim aynı doğrultuda Clarke da (1988), kapitalist devletin liberal biçiminin para ve hukukun düzenleyici rolü açısından tarif edildiğini, bunun da ekonomik ile siyasal arasındaki sınırı (merkez bankası ile mahkemelerin “bağımsızlığında” somutlaşan bir sınır) teşkil ettiğini belirtir. Ona göre bu hal, hem devletin hem de sivil toplumun sermayenin gücüne tabi kılınmasını sağlar.

gömülüdür, toplumsal alandaki mücadeleleri şekillendiren ve ona göre yeniden şekillenen, şekillendirirken şekillenen bir biçime sahiptir. Nitekim düzenlemecilerin ekonomik çekirdek ve bu çekirdeğin toplumsal düzenleme tarzını içeren kombinasyonuna paralel biçimde, Gramsci de, devlet iktidarının biçimleri ve etkinliği açısından, “politik toplum ve sivil toplum” (akt. Porteli, 1982: 9-15) kombinasyonunu inşa etmiştir.⁵⁵ -İntegral Ekonomi ve İntegral Devlet

Buradaki politik ve sivil toplum ayrımı, baskı ve ideolojik aygıtların ağırlıklı rolü üzerinden de yapılabilir. Buna göre, politik toplum, baskının etkinlik alanı içerisinde yer alırken, sivil toplum ideolojik pratiklerin hayat bulduğu bir mecradır. Ancak Poulantzas’ın da vurguladığı üzere, baskı aygıtı, “...devletin ideolojik aygıtları üzerindeki egemenliğini çeşitli şekiller altında –açık veya gizli- elde tutar” (Poulantzas, 2004b: 371). Bir başka deyişle, ideolojik aygıtların etkinlik alanının genişlediği demokratik bir toplumsal-politik sistemde bile, bu sistemin garantörlüğünü üstlenen bir baskı unsuru arka planda pozisyonunu korur.⁵⁶ Devletin

---

⁵⁵ Aslında literatürde, Gramsci’nin sivil toplum kavramsallaştırmasını Hegel’e mi Marx’a mı dayandırdığına ilişkin bir soru sürekli gündemdedir. Buna göre, Gramsci’nin bir yandan sivil toplumun pozisyonu ile devlet kurumları arasındaki bir ilişkiye gönderme yaptığı belirtilirken (ki bu Marx’a yaklaşıtır) diğer yandan devletin dışında tanımlanan örneğin kilise, sendika veya dernek gibi diğer örgütlenmeleri de sivil toplumun parçası kabul etmesi (ki bu Hegel’e yaklaşıtır) bir kurumsal tartışmayı beraberinde getirir. Zira, sivil toplumun anatomisi, Marx’ın belirttiği gibi ekonomi-politiğin içinde mi aranacaktır; yoksa Hegel’in işaret ettiği gibi insanın zihinsel evriminden mi çıkarsanacaktır? Finansallaşma sürecinde merkez bankası ve onun iletişim politikaları için de önem arzeden bu soruya Poulantzas, devletin kurumsal varlığı ile ideolojik alanı arasında bir ayrım yaparak, sivil toplumu da ayrımın ortasına yerleştirerek, iki alanın da temas edeceği bir şekilde pozisyonlandırarak görece de olsa bir yanıt verir. (Bu alan, aynı zamanda merkez bankasının da yerleştiği alandır.) Dolayısıyla sivil toplumun, devletin kurumsal varlığından ibaret olmadığı, ancak devletin alanı içinde kayıtlı olduğu söylenebilir. Bu konuya ilişkin olarak bkz. Adamson, 1980: 218; Marx, 1993: 38-39; Femia, 1987: 24; Gramsci, 1971: 12.

⁵⁶ Bu unsur, örneğin askeri bürokrasinin egemen olduğu dönemlerde “ordu” iken, bu egemenliğin geriletildiği demokratik zamanlarda pekâlâ “polis” olabilir; burada mühim olan bütün politik ve toplumsal göndermeleriyle kapitalist sistemin nasıl yeniden üretileceği hususudur. Buradaki görüşe paralel bir şekilde, Hirsch de, “devletin ‘şiddet tekeli’ veya daha doğrusu fiziksel baskı gücünün devlet aygıtlarında yoğunlaşması, kapitalist sınıf ilişkilerinin

egemenliğin asıl kaynağı olan bu çekirdek ile ilişkisi baki kalmak kaydıyla, ideolojik aygıtlar, devletin yönelimleri ile toplumsal alan arasındaki aktarım rolünü yerine getirirler. En nihayetinde, finansallaşma sürecinde bu ideolojik aktarım rolü, ulusal merkez bankaları tarafından yerine getirilir.⁵⁷

Dolayısıyla merkez bankası iletişim politikaları, örneğin sosyal güvenlik politikaları gibi yalnızca sermayenin belli bir biçiminin ve/veya o biçim doğrultusunda şekil kazanmış devlet biçiminin doğrudan bir çıktısı olarak okunamaz. Bir başka yerden, devletin, toplumsal ilişkilere ve/veya siyasal mücadelelere yaslanmayan, her daim sermayeye bükülmesi verili olan, kendinden menkul “maddi bir çatısı” yoktur.⁵⁸ Devletin bu yönde, toplumsal alanla diyalektik bir ilişki olarak, “ilişkisel” bir perspektiften kavramsallaştırılması, dolayısıyla yalnızca egemen sınıfların bir ürünü olarak tahayyül edilmemesi, devletin yeniden üretimi konusunda toplumsal aktörlerin katılımını zorunlu bir hale getirir.⁵⁹ Bu doğrultuda, yukarıda belirtildiği üzere, merkez bankası iletişim politikaları, örneğin sosyal güvenlik politikalarında olduğu gibi bu katılımı sağlamaya ve/veya devletin biçimini

---

yeniden üretimi ve düzenlenmesi ona dayandığı sürece yok olmaz” (Hirsch, 2011: 171) diye belirtir.

⁵⁷ Ulusal merkez bankasının yasayla politik iktidardan uzak bir yerde konumlandırılmış olması bu doğrultuda bir anlam ifade etmez. Merkez bankası, gerek iç-ideolojisi, gerekse de finansallaşma döneminde farklı ideolojilerin biraradılığına referansla kendisini tanımlaması sebebiyle devletin çekirdeği ile doğrudan temas halindedir.

⁵⁸ Bu, devletin bir maddi çatısı olmadığı anlamına gelmez. Poulantzas’ın belirttiği biçimde, “...devletin ve iktidarın maddi çatısının temelini, üretim ilişkilerinde ve işbölümünde aramak...” (Poulantzas, 2004a: 15) anlamına gelir.

⁵⁹ Şu da belirtilmelidir ki, devletin bu biçimde kavramsallaştırılması, onu statik, değişmez içsel öğelerden oluşan, katı bir biçime bürünmekten kurtarırken, devletin alanı içindeki her türlü mücadele pratiğinin görünmez olmasının, devletin formel hali içinde eritilmesinin de önüne geçer. Devletin toplumsal ilişkiler ağının üzerinden yükselen, dolayısıyla dinamik, dolayısıyla değişebilir olduğunun görünürlük kazanması, toplumsal pratikler için de belli bir çerçeve sağlar. Başka bir deyişle, finansallaşma sürecinde makro ölçekte devlet, mikro ölçekte de merkez bankası, toplumsal alanı dışarıda bırakırsa “yarım” kalır; kendisini “tamamlanmış bir yapı” olarak kuramaz. Dolayısıyla bu dönemde toplumsal alana yapılan Goffman’ın deyişiyile (1976) “resmi tamamlamaya yönelik davet”, söylem düzeyinde gerçekleşen ideolojik bir çağırma olduğu kadar, devletin ontolojik-kabulleri açısından da bir gerekliliktir.

toplumsal anlamda tamamlamaya dönük bir eğilim olarak okunmalıdır. Poulantzas'ın belirttiği üzere, "...devletin sınıfsal yapısından değil, sınıfsal kullanımından söz etmek gerekir" (Poulantzas, 2004a: 14). Devletin üretim ilişkileriyle kurduğu bu zorunlu bağ, kendi üretimi toplumsalın üretimine/yeniden üretimine bağlı olan finansallaşma döneminde daha da görünür hale gelir.

Anlaşılabileceği üzere devlet, iki yönlü olarak işler; sermayenin çıkarlarını herkesin çıkarı haline getirme ve bir uzlaşma alanı olarak işlev görme uğraşındaki bir "aktör" ile sermayenin çıkarına karşıt sınıfsal-toplumsal çıkarların üzerinde eylediği bir alan olarak, politik güç dengesindeki olası değişimlere hassasiyet gösteren bir "aktör" arasında sürekli bir gerilim yaşanır.⁶⁰ Nitekim bu gerilim, devletin aynı anda hem bir girdi hem bir çıktı olması, devlet politikalarının içeriğini ve bu içeriğin uygulanması aşamasındaki sertlik derecesini belirler. Jessop'un "birikim stratejisi" (Jessop, 2008: 213) olarak tanımladığı bu durum, ekonominin tarihsel seyrine göre değiştiği gibi, insana ilişkin farklı tahayyül etme biçimlerindeki değişimlere de tarihsel olarak uyar. Nitekim, politik güçler dengesindeki ve insanı algılama biçimindeki değişimlerin aynı anda yankılandığı bir alan olarak görülebilir merkez bankası; hem ekonomik-politik hem de toplumsal-kültürel değişimlerin izlenebildiği ve bu değişimlerin politika yapma biçimlerine aktarılabildiği bir prizma olarak düşünülebilir.

Yukarıda betimlendiği şekliyle, devletin ekonomiyle arasında oluşan neo-liberal uçurum, merkez bankası tarafından doldurulur. Merkez bankası, hem sermaye

---

⁶⁰ Özellikle emekçilerin örgütlenme ve mücadele düzeyine bağlı olarak değişen bu denge, devletin yönelimlerine ve pek tabii ekonominin gidişatına göre sermayeden kopardığı ödünlere bağlı olarak zaman zaman neo-korporatist bir görünüme de bürünür. Kısaca söylemek gerekirse, bu toplumsal güç dengeleri arasında salınan ve yine bu "güçler arası ilişkilerin maddi yoğunlaşması" olarak devlet, finansallaşmaya yönelen "neo-korporatist" bir büyüme retorığının mihenk taşıdır.

çevrelerinin varlık değerlerine hem de diğer toplumsal aktörlerin beklentilerine seslenen, iki yönlü olarak işleyen bir kurumsal aktör olarak mevzilenir. Merkez bankası, adından da anlaşıldığı üzere, bütün bireyleri –kimse ekonominin etkilerinden muaf olamayacağına göre- içine alan bir iletişim ağının merkezi noktasını oluşturur; bu yerel ağdaki her değişim, merkez bankasının görünümünü etkilediği gibi, küresel sermaye akışındaki her tıkanıklık da aynı oranda etkiler. Merkez bankası, küresel ekonomik gelişmeler ve yerel toplumsal beklentiler arasında salınır, konumunu belirler; para politikası yönelimleri ile küresel alana seslenirken, iletişim politikası ile yerel psikolojiyi yönetir; küresel olan ile yerel olanı, aynı stratejinin birer payandası olarak istikrarlı kılmanın yollarını arar, küreseli ve yereli aynı vizyon içerisinde birleştirir.⁶¹ Söylenbilirse, merkez bankası, devlete ilişkin bütün –olumlu/olumsuz- anlamların yakalanabildiği bir “kara kutu” gibidir.

Buradaki “denge” kavramsallaştırması önemli; zira Poulantzas, Marx ve Engels ile Troçki’nin görüşlerine başvurarak, devleti, egemen sınıftan görel olarak özerk ve toplumsal alandaki sınıfsal güç dengesi üzerinde yükselen bir kurumsal varlık olarak tasavvur eder. Buna göre farklı birikim rejimlerine eşlik eden farklı devlet biçimleri, bu “denge”nin birer dışavurumu olarak da düşünülebilir. Buna göre, “egemen sınıflar, ‘iktisadi ve toplumsal egemenliklerini’ koruyabilmek için ‘siyasal egemenliklerini’ bir kurtarıcı usta lehine feda ederler” (Poulantzas, 2004b: 76-77). Kuşkusuz Poulantzas, mutlakıyetçi devlet, Bonapartizm, Bismarkizm ve en nihayetinde Faşizm ekseninde bunu düşünmüştür ancak söz konusu olan toplumsala zorunlu olarak gömülü bir birikim rejimi, finansallaşma olduğunda “toplumsal

---

⁶¹ Buradaki “birleştirme” edimi, devletin ve/veya merkez bankasının birleşik bir söylem ürettiği anlamına gelmez. Poulantzas’ın belirttiği üzere, Devlet, “sınıfsal adreslerine göre çeşitli aygıtları içinde farklı yönlerden cisimleştirilmiş, farklı sınıflara yöneltilmiş birçok söylem üretir” (Poulantzas, 2004a: 36).

denge”nin siyasal ve ekonomik istikrarın/bunalımın bir ön koşulu haline geldiği de pekâlâ söylenebilir.

Dolayısıyla finansallaşma sürecinde inşa edilmesi zorunlu olan toplumsal denge, yalnızca sermaye ile emek arasındaki değil, finansal sermaye ile sanayi sermayesi arasındaki denge, bir hegemonya inşası ile birlikte düşünölmek zorunda olduğundan, bu dengedeki bir bunalım, politik ve ekonomik göndergeleri yanında, eş zamanlı olarak bir hegemonya bunalımı olarak düşünölmek durumundadır ki, devlet ve/veya merkez bankası, bu denge ve/veya hegemonyanın hemen yanı başındadır. Poulantzas’ın izleğini de devam ettirecek biçimde, finansallaşan günümüz kapitalizminde merkez bankası, sermayenin toplumsal meşruiyeti ve ekonomik yeniden üretimini, hem sermayeden hem de devletten görel olarak özerk bir noktada kurar. Harvey’i izlersek, her türlü spekülâtif niteliğine rağmen finansal sermayenin, siyasal-ekonomik gücün belli başlı kapitalist ölkelerin mali piyasalarda toplanmasını sağlayarak “sermaye birikiminin genel dinamikleri üzerinde gösterdiği/göstereceği etki” ancak bu vasıtayla mümkün olur (Harvey, 2003b: 110).

Merkez bankasının hem sermayeden hem de devletten –görel olarak- özerk bir yerde konumlanması, toplumsal aktörlerin günümüz kapitalizminde yegâne toplumsallaşma biçimleri olan “değer biçimi”ni ve “politik biçimi”ni kendi kurumsal bünyesinde toplamasına imkân tanır.⁶² Bu iki “sosyal” biçimin, finansal sermayenin toplumsallaşma, toplumsal alana gömölme yönelimi ile sıradan insanların

---

⁶² Buradaki haliyle, “politik biçim” ile “değer biçimi”nin günümüz kapitalizminde yegâne toplumsal ilişkiler olduğu vurgusu Holloway’i ve Marx’ı izleyen Hirsch’e aittir. Holloway’in, insanların toplumsal alandaki her ilişkisinin, onların karşısında fetişleşerek bir nesne ilişkisi görüntüsünü almak zorunda olduğu yönündeki tespitini izleyen Hirsch, bu iki ilişkinin “değer biçimi” ve “politik biçimi” olduğu ileri sürer. Bu teorik akışı devam ettirerek biz de, bu iki sosyal ilişki biçiminin –sırasıyla- somutlaştığı “para” ve “devlet” kategorilerinin merkez bankasının kurumsal varlığında cisimleştiğini ve/veya merkez bankasının bu iki sosyal biçimin kesişme noktası olarak kurulduğunu söyleyebiliriz. Bunun için bkz. Hirsch, 2011: 29; Marx, 1997a; Holloway, 2004.

birbirleriyle temas kurma yönelimi arasında ortak mefhumlar olduğu düşünülürken, merkez bankasının kurumsal bünyesinde cisimleşen “para” ve “devlet” gibi kategorilerin, aslında hem ekonomik alan ile toplumsal alan arasında hem de toplumsal sınıflar arasında bir köprü ve/veya bir uzlaşma zemini işlevi gördüğü de pekâlâ söylenebilir. Hirsch’in de belirttiği gibi, “Kapitalist toplum birbirleriyle rekabet halindeki bireylere ve düşmanca karşı karşıya konumlanan sınıflara bölündüğü içindir ki, toplumun üyelerinin ortak meseleleri üzerine dolaysız ve bilinçli anlaşma sağlaması mümkün olmaz” (Hirsch, 2011: 28). Dolayısıyla bu “anlaşma”nın zemini devlette temsil edilir; finansallaşma sürecinde merkez bankası iletişim politikaları üzerinden yürütülür.

2.3. Finansallaşma Sürecinde

“Sermaye” ve “Devlet” İlişkisi

Ulusal devletin, 1970 sonrası dönemde, devlet biçimi içerisinde yer alan bütün kurumlarla birlikte temel amacı, küresel finans sermayesi ile yerel toplumsal aktörler arasında bir “güven ilişkisi”nin tesisini sağlamaya dönük olmuştur. Zira, finansal genişleme dönemlerinde hem sermayenin alacağını garanti altına alma yönündeki iradesi hem de para politikalarının kilitlendiği düşük enflasyon mefhumunun yarattığı istihdam ve/veya işsizlik üzerindeki ağır baskı birbiriyle karşı karşıya gelir; ekonomik talepler ile toplumsal ihtiyaçlar arasındaki gerilim tam da bu dönemlerde belirginlik kazanır.

Devletin hem ekonomik alan ile toplumsal alan arasındaki bu gerilimi yumuşatması hem de borcun geri ödenmesine ilişkin para garantisini sağlaması

beklenir⁶³; devletin hem toplumsal ihtiyaçlara seslenecek hem de sermayenin şüphelerini ortadan kaldıracak enformasyonu inşa etme ve her iki tarafa da temas eden bir platform olarak piyasalara aktarma işi, siyasi otoriteden –ve dolayısıyla toplumun tercihlerinden- “bağımsız”, ancak devlet-biçimi içerisinde yer alması sebebiyle devletin kurumsal çekirdeğine doğrudan “bağımlı” bir kurum olarak merkez bankası tarafından yerine getirilir.⁶⁴ Bonefeld, “1970’ler boyunca devletlerin kredi sistemini destekleme kapasitelerinin, merkez bankası rezervleri aracılığıyla para garantisinin artan oranda şüpheli hale gelmesiyle kademeli olarak aşındığından” (Bonefeld ve Holloway, 2007: 79) bahseder. Merkez bankası iletişim politikaları, tam da böyle bir “şüphe kaynaklı aşınmanın” önüne geçmek için vardır.

Bir başka ifadeyle; rekabet halindeki küresel kapitalizm için, ulusal devletin parasal çerçeveyi koruması gerekir. Ancak devletin bu kapasitesi, meşruiyet zemini olarak toplumun ve bu toplumun seçimlerine yaslanan politik iktidarların sürece dâhil edilmesi ile zaman zaman kesintiye uğratılır ve/veya en azından sürekli olarak demokratik hükümetlerin yönelimlerine bağlı olarak sekteye uğrama potansiyelini kendi içinde barındırır. Becker’in de iddia ettiği gibi, “...siyasal örgütlerin maliyeti, seçimlerin aralıklı yapılması ve bilgisizlik sebepleriyle ortaya çıkan siyasi kusurlar, piyasa kusurlarından çok daha kötüdür” (1958: 109). Bu nedenle, devletin ekonominin merkezi olmaktan çıkması, politik iktidarların entelektüel ve toplumsal

---

⁶³ Tam da bu nedenle, “genellikle gelişmekte olan ülkelerde hükümetler ve varlıklı kesimler devlet garantili borç alırken, yoksul halk kitleleri *-bu borcu-* geri ödemenin yükünü taşır” (Weeks, 2007: 215). Finansallaşma sürecinde “zararın toplumsallaştırılması” hali bu şekilde kurulurken, bu halin politik bir kriz haline doğru evrilmemesi, ülkenin büyümesi yolunda geçilmesi gereken bir uğrak olarak yeniden kurulması için bir meşruiyet çerçevesi çizmek üzere para politikasından sorumlu düzenleyici kurum olarak merkez bankası ve onun iletişim politikası araçları göreve çağrılır.

⁶⁴ Nitekim Harrison (2006: 369), merkez bankaları içinde de yükselen bir gündem olarak kendini ortaya koyan “yönetişim”in, bu borçluluk halinin sürdürülebilir kılınması ile ilişkili olduğunu belirtir.

alanı aynı anda kuşatan ve/veya birbirine bağlayan pozisyonlarından feragat etmesi ile devlet yönetiminin teknokratlara devredilmesi süreci birbirine paralel süreçler olarak gelişir. Bir başka deyişle, devletin yöneleceği ekonomik-sınıfsal çıkarlar, toplum tarafından değil, merkez bankası benzeri bağımsız ve teknokrat yapılar tarafından belirlenir.

Bu noktadan sonra, şeffaflık, hesap verebilirlik, güvenilirlik benzeri demokratik çağrışımlar, bağımsız yapıların tercihleri ile toplumun beklentilerini birbirine paralel hale getirmenin aracı olarak, ideolojik bir manevra alanı olarak işlev görür. Ancak bu durum, politik iktidarların –özellikle seçim sonrası dönemlerde-, teknokratik yapılar ile toplum arasındaki bu iletişime müdahale etme potansiyeline yönelik endişeyi ortadan kaldırmaz; işte bu endişe, küresel alanda dolaşıma çıkarılacak ve ulusal-politik iktidarların ve onların yöneldiği yerel-toplumsal ihtiyaçların uzağında, onlardan büyük ölçüde yalıtılan bir “mali kural” inşasının da varlık nedenidir. Poulantzas’ı da izlersek, bu finansal piyasalara kopmaz biçimde bağlı bir kural inşa etme çabası “...siyasi bunalımların amortisörü ve yönlendiricisi olmakta, bunların gerçek devlet bunalımlarına dönüşmesini engelleme” (Poulantzas, 2004a: 102) çabası olarak da düşünülmelidir.⁶⁵

Sermayenin küresel akışı, anlaşıldığı üzere, bahsi geçen 1970 sonrası dönemdeki yapısal reformların bir parçasıdır ve hem devlet bürokrasisini-merkez bankalarını hem de yerli sermayeyi, küresel sermayeye göre yeniden pozisyon almaya zorlamıştır.⁶⁶ Bu finansal serbestleşme-kuralsızlaşma döneminde, küresel

---

⁶⁵ Merkez bankasının bağımsızlığı mefhumu da aynı perspektiften değerlendirilebilir.

⁶⁶ Bu noktada devletin konumunun, üretim ilişkilerindeki, devlet ile ekonomi arasındaki ilişkilerdeki değişimlere bağlı olarak dönüştürüldüğü söylenebilir. Dolayısıyla kapitalizmin her tarihsel uğrağında devletin üretim ilişkileri içindeki varlığı baki ise de, bu süreçte ekonominin çekirdeği ve toplumsal sınıflarla kurulacak ilişkinin niteliği her bir uğrakta

sermayenin giriş-çıkışına açılmaları itibariyle, “gelişmekte olan” ülkeler açısından en önemli değişiklik⁶⁷ paranın “konvertibl” hale getirilmesidir. Bütün finansal işlemlerin döviz kullanılarak yapılmasını öngören bu değişiklik, özellikle “gelişmekte olan” ülkelerin piyasaları yeterli derinliğe ulaşmadığında bile –*Türkiye örneğinde olduğu üzere-*, IMF ve Dünya Bankası gibi kapitalist-düzenleyici örgütlerin yapısal uyum politikalarının ana gündem maddesi olmuştur.

Zira, paranın “konvertibl” hale getirilmesi vasıtasıyla bir kez küresel-finans sermayeye kapılar açıldığında, bundan böyle, bütün ekonomi-politika bu sermayeyi merkeze alarak gerçekleşmekte; finansal piyasaları derinleştirmek, daha fazla küresel-finans sermayesi çekmek ve/veya mevcut olanların coğrafi hareketliliğini engelleyecek politikalar inşa etmek temel gündem maddesi haline gelmektedir. Bu pratiklerin bütünü, “finansal küreselleşme bağlamında uygun olmayan ekonomi politikaların yol açtığı hasarı azaltacağı” (Painceira, 2009: 261) ümit edilir.⁶⁸

Kuşkusuz sıcak paraya dayalı bu birikim rejimi, “gelişmekte olan” ülkeler açısından önceki dönemlere nazaran daha derin⁶⁹ bir cari açık tehdidini de beraberinde getirmiştir ancak, ekonominin tükettiği oranda üretememesi anlamına gelen bu tehdit, toplumsal alanı “tüketim ideolojisi”ne sarmalamak bakımından yerel siyasi iktidarlar açısından işlevsel de olmuştur. Küresel-paranın “sıcak”lığını

---

farklılaşır. Nitekim finansallaşma döneminde devletin konumu da, bu tarihsel uğraklardan birisine tekabül eder.

⁶⁷ Türkiye’de Turgut Özal tarafından hayata geçirilen...

⁶⁸ Ek olarak, bu politik homojenleştirme sürecinin, 1970 sonrası dönemde artan postmodern gündemin parçalılığına paralel gelişmesi, özellikle birikim rejimi-düzenleme biçimi ilişkisi açısından önemli/ilginç bir tartışma ile de bizi karşı karşıya bırakır.

⁶⁹ Daha derin; zira, cari açık, görünürde sermaye hesabının serbestleştirilmesinin ve ulusal alanın sıcak paranın yörüngesine girmesinin bir sonucu olsa da, daha geride, finansallaşma sürecinde etkisi daha da hissedilen “sığ ekonomik yapı”nın ve böyle bir yapının zorunlu uğrağı olan “dış ticaret açığı”nın bir tezahürüdür. Dolayısıyla geç kapitalistleşen bir ülke olarak Türkiye’de önceki dönemlerde de bir cari açık tehdidi olmasına rağmen, büyüme retoriğinin üretim ve istihdam ekseninden iyice kaydığı finansallaşma sürecinde bu tehdit daha da derinleşmiştir.

korumasına bağı olarak içerilen “ulusal siyasi istikrar”, yerel hükümetler ile küresel sermaye arasındaki Jessop’un kavramsallaştırmasıyla “stratejik-ilişkisel” çıkar ortaklığının bir yansımasıdır.⁷⁰

Kısacası, sıcak paraya dayalı bir ekonomide, hem küresel-ekonomi hem yerel-devlet, hâkimiyet alanını genişletme ve bu alanı toplumsal rahatsızlıklardan arındırmada –*tüketime kanalize etme yoluyla*- önemli faydalar elde etmiştir; özellikle merkez bankasının iletişim kurduğu toplumsal alanın, para politikasının verimliliği açısından istenilen özellikleri düşünüldüğünde, küresel sermaye-ulusal devlet ve bu ikisi arasındaki köprü olarak merkez bankasından oluşan l-sa ayağı yerli yerine oturur. zerinde görüş birliği olduğu üzere, “serbestleştirilecek en son alan olan sermaye hesabı” (Williamson ve Mahar, 1998) ilk elden serbestleştirilince, toplumsal alana da bu hesaba göre çeki-düzen vermek, şekillendirmek zorunlu olmuştur. Anlaşıldığı üzere, uluslararası paranın “sıcak”lığı, sömürü, hiyerarşı ve güç ilişkileri ile beraber artmıştır.

Her ne kadar birbirlerinden özgül ve hatta birbirine karşıt olarak tanımlansalar da, finans-sermayeye eşlik eden bu iktidar ilişkileri, sanayi-sermayesi açısından da işlevsel olmuştur. Zira, kredi sistemi dediğimiz, “kapitalist yeniden üretim sırasında yaratılan durağan parayı harekete geçirerek onu faiz getiren (dn verilebilir) sermayeye dönüştüren ve yeniden birikime yönlendiren” (Painceira, 2009: 266-267) bir süreci içeriyorsa, hem kapitalist yeniden üretim oluşturduğu durağan paranın

---

⁷⁰ Bu, Wood için de, “hem ülke içindeki sınıf ilişkilerinde hem de emperyalist egemenlikte ekonomi-dışı yardımı gerektiren bir şeydir.” Ulusal devletin yerel lkte küresel-sermaye nezdindeki bu değeri nedeniyle Wood, küreselleşmenin siyasi biçiminin, “karmaşık bir bağımlılık ve egemenlik ilişkisi içinde yapılanmış olan birden çok yerel devletin oluşturduğu bir küresel sistem” (2006: 32) olduğunu belirtir; iddia edildiği gibi “küresel bir devlet” ve/veya “imparatorluk” değil... Ek olarak, farklı sermaye fonksiyonlarını içinde barındıran ve devlele girdiği parasal ilişkinin sonuçlarını kr hanesinde gören yerli sermayenin de yukarıda işaret edilen “stratejik-ilişki”nin –her daim- bir tarafı olduğunu belirtmek gerekir.

açığa çıkması hem de açığa çıkan paranın yeniden üretime yönelmesi süreci, bir başka deyişle, sanayi-sermayesinin devir zamanının azaltılarak dolaşım maliyetlerinin düşürülmesi olgusu, aynı güç ilişkilerine doğrudan bağlıdır.⁷¹

Anlaşıldığı üzere, bu haliyle, finansal sermaye ile sanayi sermayesi göreceli olarak birbirlerinden özerk olsalar bile, hem toplumsal-iktidar ilişkilerine hem de son kertede reel birikim süreçlerine bağlılıkları anlamında ortaklıklar⁷²; aynı kaynaktan beslenen, aynı yöntemde birleşen farklı sermaye-verimlilik güzergâhlarını imler.⁷³ “Nihayetinde, dünya piyasası, devletlerin yanı sıra özel sermayelerin ilişkilerini de içermesi nedeniyle güç ve ulusal sömürü ilişkilerini de barındırır” (Lapavitsas, 2006).

Aslında finansallaşan kapitalizmde, merkez bankası iletişim politikalarının ideolojik rolü burada kendini ortaya koyar. Her türlü ontolojik ortaklığına rağmen, finansal sermaye ile sanayi sermayesi arasında yaratılan fay hattı, emeğin sınıfsal talepleri ile sanayi sermayesinin beklentilerini bir şekilde buluşturup kaynaştırma işlevini yerine getirir. Bu yolla bir yandan finansal sermayenin hegemonik önderliğinde kendisini yeniden üreten kapitalizm bir nevi korporatist bir görünüme bürünürken, üretim, çalışma, istihdam vb. kavramlar üzerinden işçi sınıfının ideolojik temasını sömürür. En nihayetinde, ortaya çıkan hal, emeğin bütün olarak sermaye ilişkilerine karşı bir tepkisinin ifadesi olmaktan çıkarak, yalnızca kapitalizmin giderek daha fazla finansa gömülmesine karşı, finansın hegemonyasındaki bir

---

⁷¹ Kuşkusuz, finansın, reel birikimden, nesnel üretim süreçlerinden koptuğu ve kendi içsel işleyişine bağlı olarak artarak yayılma eğilimi içinde olduğu spekülasyon bir sürecin varlığından da bahsetmek gerekir.

⁷² Poulantzas’ın deyişleyle, “...katı çekirdeklerinde kapitalist üretim ilişkileriyle aynı tözü paylaşırlar” (Poulantzas, 2004a: 200). Brunhoff’un deyişleyle, “...neoliberal politikaların yardımını arkasına alan uluslararası kapitalist koalisyonunu” oluştururlar (2007: 175).

⁷³ Buradaki epistemolojik farklılık, Marx için “finans aristokrasisi”nin, Harvey için “para kapitalistleri sınıfı”nın, Minsky içinse “para yönetici kapitalizmin” varlık sebebidir. Bunun için bkz. Harvey, 1984; Minsky, 1989; Marx, 1997b.

büyüme retoriğine karşı –yalnızca kapitalizmin bu biçimine karşı- bir tavır haline dönüşür.

Dolayısıyla finansallaşan kapitalizm içerisinde merkez bankasının kendisine yüklediği sermaye biçimleri arasındaki dengeleyici rolü, aslında iletişim politikasının muhataplarından biri olan emeğin toplumsal pozisyonunu belirleyen ve pek tabii kapitalizm içerisindeki temel çelişkiyi maskeleyen ideolojik bir roldür.⁷⁴ Bu ideolojik rol ile merkez bankası, Poulantzas'ın da belirttiği biçimde, "...geçmişte olduğu gibi bugün de (sermaye) fraksiyonlarından bir tanesinin (...) hegemonyası altında, burjuvazinin tamamının (...) uzun vadeli siyasi çıkarlarını temsil etmek zorundadır" (Poulantzas, 2004a: 142).

Zira finansallaşma döneminde sermaye dolaşımının seyri içindeki farklı uğraklar ve/veya alanlar arasında epistemolojik bir birlik olduğu söylenemez, her bir uğrağın/alanın yönelimleri özel bir içeriğe sahiptir; ancak ekonomi-politika-toplum arasındaki farklılıklar, devletin havzası ve/veya biçimi içerisinde toplanır. Devlet bütün bu farklı yollara bir ortaklık addeder, hepsini aynı denizde toplar; farklı alanlar arasındaki etkileşim devlet üzerinden sağlanır, farklı uğraklar devlet vasıtasıyla aynı tarihsel hat üzerinde birbirine an itibariyle kopmaz biçimde bağlanır. Nitekim, değer-biçimi, bu tarihsel hat üzerinde gerçekleşir. Dolayısıyla, özlü bir birlik söz konusu değilse de, farklı alanlardaki çeşitli stratejiler arasında örtülü/dolaylı/ideolojik bir birlik söz konusudur.

---

⁷⁴ Dolayısıyla sermaye, ister para biçiminde isterse de meta biçiminde olsun, bir başka deyişle kapitalizmin yeniden üretimi ister finansal sermayenin isterse de sanayi sermayesinin hegemonik önderliğinde gerçekleşsin; bütün bu süreç, ancak emekle birlikte, emeği sürece dâhil ettiği müddetçe yaşam imkânına kavuşur. Dolayısıyla parayı, toplumsal bir sistem içine yerleştirmeden, paranın toplumsal üretim/yeniden üretim güzergâhlarını dikkate almadan, paranın ilişkisel karakterini bir tarafa koyup onu kendinden menkul bir vakıa olarak ele almak, ancak, burada belirtildiği üzere, gündelik hayatı anlamamızı zorlaştıran, onun maske/perde işlevine katkı sağlar. Benzer bir vurgu için bkz. Ercan, 2005: 10-12; Fine ve Harris, 1976: 103 ve 107.

Diğer yandan, kendi haline bırakıldığında sermayenin seyri, devlet politikaları tarafından kırılabilir, geciktirilebilir ya da toplumsal ihtiyaçlar tarafından kesintiye uğratılabilir; ekonomik beklentiler, toplumsal ihtiyaçlarla çakışmayabilir. Dolayısıyla bu hali kendiliğinden çıkaracak bazı düzenleme mekanizmalarına ihtiyaç vardır; bu bağlamda devletin ekonomi için gördüğü işlevin bir benzerini merkez bankası iletişim politikaları, para politikası için görür. Boyer’in de belirttiği üzere, “merkez bankasının içinde merkezi bir konumda olduğu parasal rejim (...) ve devletin sermayenin işgücünü denetleme hakkını korumak için tertiplelediği yapılar bütünlüğü” (2002: 73) bu düzenleme mekanizmalarına tekabül eder. Sermayenin kendisinden kaynaklanan belirli bir yolu söz konusu değilse, bu yolu devlet şekillendirir; paranın küresel dolaşımı için yerel toplumsal aktörlerin beklentileri temelse, merkez bankası aktörlerin farklı –sınıfsal/çıkarsal- beklentilerini birbirine yaklaştırır, aynı çıkar etrafında onları birleştirir; toplumsal alanı, paranın yeniden üretimi için akışkan bir koridor haline getirir.⁷⁵ Sonuçta, “tekil sermayelere ne olursa olsun, genel sermaye bir şekilde yaşamayı” (Jessop, 2008: 207) başarır.

Poulantzas’ın durduğu zaviyeden bu ideolojik birlik, yalnızca tek bir egemen ideolojinin varlığı anlamına gelmez; ancak söylenmelidir ki, egemen ideoloji, toplumsal alandaki bütün alt-ideolojileri birbirine bağlayan, bütün alt-ideolojileri tek bir hat üzerinde konumlandıran, bütün alt-ideolojilerinin kendi anlamlarını oluşturmada alıntı yaptıkları bir kaynak olarak işlev görecektir bir çerçeveyi de inşa

---

⁷⁵ Bu noktada merkez bankası iletişim kanallarından akan dilin ve/veya söylemin, toplumsal alandaki farklı sınıfsal çıkarları, önce beklentilere sahip birer özne (elbette sınıf-özne olarak değil, sınıfsal niteliklerinden soyarak) olarak tanımlayıp, ardından bu farklı çıkarları, özne pozisyonlarını para politikasının yönelimlerine paralel bir şekilde bir araya getirdiği söylenebilir. Bu doğrultuda merkez bankası söylemine ve/veya diline odaklanmak, Ives’in Gramsci’yi takip ederek söylediği üzere, “özneliğimizin nasıl bizim dışımızdaki güçler tarafından yapılandırıldığına, yine de, aynı zamanda ortak bir biçimde hayatlarımızı belirleyen seçimler yapan biz öznelerimize gönderme yapmaya (*devam ettiğini anlamamıza, y.n.*) yardım eder” (Ives, 2011: 25).

eder. Ona göre, “...egemen ideoloji, yani egemen sınıfın ideolojisi, bir toplumsal formasyonun bütününde etkin biçimde egemense, bunun nedeni, ideolojik alt kümelerle özgü ideolojileri de özümlemiş olmasıdır” (Poulantzas, 2004b: 93). Bir başka yerden toplumsal alandaki farklı hikâyelere, farklı çıkarlara, farklı deneyimlere eşlik eden farklı ideolojik alanlar, egemen ideolojinin bünyesine toplanır. Egemen ideolojinin hegemonya inşa etme kapasitesi, toplumsal alandaki farklı ideoloji kümelerine temas etme, o ideolojik kümenin anlamlarını özümleme –ve pek tabii, tersine çevirme- potansiyeline paralel ilerler.

Anlaşıldığı üzere, egemen ideolojinin üzerinde yükselen ideolojik hegemonya, farklı alt-ideolojilerin katılımına zorunlu olarak ihtiyaç duyar. Makro-ideoloji ile mikro-ideolojiler arasındaki bu ilişki, devletin alanı içerisinde gerçekleşir ve devletin kurumsal varlığı tarafından dolayımlanır, şekillendirilir.⁷⁶ Bu sebeple, devletin olası bir krizi, ideolojik evrenin tamamında yankılanır. En nihayetinde, finansallaşma döneminde sermayenin yeniden üretiminin ihtiyaç duyduğu toplumsala gömülme arzusu, toplumsal pratiklerde nihayetlenen ideolojik bir seyir de izlemek zorundadır. Merkez bankası iletişim politikaları üzerinden gerçekleşen bu seyir, bir yandan merkez bankasının kurumsal varlığını, farklı alt-ideolojilerin bulunduğu bir zemin haline getirirken diğer yandan buna dayanarak, finans sermayeye yaslanan bir

---

⁷⁶ Finansallaşma sürecinde egemen yaklaşım olarak ortaya çıkan Rasyonel Beklentiler Okulunun da, temel mefhumlarından birisidir bu: mikro temeller üzerinde yükselen makro analiz; toplumsal alanda varoluşunu bulan ekonomik çevrim olarak da tercüme edilebilir. Ancak yine ilgili yaklaşım içerisinde, bu mikro ve makro ayakları birbirine bağlayacak, toplumsal aktörlerin ve ekonomik çevrimin gündemini birbirine paralel hale getirecek devlet, ideoloji vb. bir düzenleme biçimine rastlanmaz. Blinder’in belirttiği üzere, “...makro ekonomik analiz, mikro temellerden hareketle yapılmakta, yani rasyonel beklentilere dayalı mikro temeller ve bu temeller üzerinde yükselen sürekli temizlenen piyasa varsayımı, bu okulun temel referansları olmaktadır” (Blinder, 1987: 135). Toplumsal aktörlerin beklentilerindeki değişime, piyasa, “sürekli” temizlenerek karşılık verir; piyasanın –görelî olarak- nesnel süreçleri ile bireylerin –görelî olarak- öznel beklentileri arasında yeni denge kurulur.

ideolojik birlikteliği mümkün kılar. Şeffaflık, yönetim vb. kavramların bizatihi kendisi bu doğrultuda ideolojiktir –*yönetişim ideolojisi*-⁷⁷; enflasyonla mücadeleyi merkeze yerleştiren bir para politikasına ve/veya büyüme retoriğine katılımı sağlamaya dönük olarak, egemen ideolojinin diğer alt-ideolojiler üzerindeki görünümünden ibarettir.

Bir başka yerden, kapitalist devletin önceliğinin birikim olduğunu söylemek kestirme bir yaklaşım olacaktır. Siyasal alan ile ekonomik alan, özellikle toplumsal gündemin sermayenin verimliliği doğrultusunda şekillendirilmesi noktasında birbirine temas eder, ancak ilgili toplumsal gündem, devlet elitlerinin özgül ve birikim ile doğrudan çakışmayan meseleleri için de işlevsel bir alan sağlar. Bir başka deyişle, bir düzenleme aracı olarak devletin, örneğin finansal sermaye ile sanayi sermayesinin verimliliğinin önceliği arasında yaptığı tercih, yine bu tercihin beraberinde getireceği devlet elitlerinin ideolojik etki alanı ile doğrudan bağlantılıdır. Kapitalist devletin, yapısal kısıtlarına rağmen, bizatihi devlet elitlerinin kendi tarihlerinden, deneyimlerinden kaynaklanan özgül-ideolojik yönelimleri, devleti kendi içinde sorunsallaştırmanın, onun bir mücadele alanı olarak tanımlamanın imkânını sunar.

Devlet, elbette mevcut haliyle, mali düzenlemeleri ve/veya hukuksal müdahaleleri ile kapitalist bir nitelik arzeder ancak bu yalnızca sermayenin baskısına maruz kalacağı anlamına gelmez. Devlet, bütün ekonomik ve toplumsal karşıtlıkların

---

⁷⁷ Sönmez'in de aynı doğrultuda ifade ettiği üzere, “İyi yönetim (good governance), küresel yönetim (global governance), işletme yönetimi (corporate governance) nesnel teknik terimler olmayıp, yüklenen ideolojik içerikle anahtar kavramlara dönüştürülmüştür” (Sönmez, 2004: 115). (Bunun için ayrıca bkz. Yeldan, 2010: 19.) Ancak yine bu ideoloji yüklü kavramları teknik ve dolayısıyla tarafsız kavramlar olarak yaygınlık kazandırdığı ölçüde küresel-finansal yapı kendisini yeniden üretir. Kavramlar ve onların göndergeleri arasındaki bu “yer değiştirme” işlemine Merkez Bankası iletişim metinlerinde de sıklıkla rastlamak mümkün.

merkezi noktasını oluşturur; bütün iktidar ve muhalefet biçimleri onun biçimi içerisinde gerçekleşir. Nitekim, devletin varlığı, kendi özgül çıkarlarına ve/veya değerlerine rağmen, ekonomi ile toplum arasındaki dengeye bağlıdır; bu dengedeki her kayma, politikaların niteliğindeki daha otoriter veya daha demokratik yönelimli değişimleri de beraberinde getirir. Zira Özdemir'in de belirttiği gibi, “birikimin koşullarını sağlamak ya da istikrarlı olmayan uzlaşma dengelerini yönetmek eylemi, yalnızca iktisat ekseninde işleyen politikalara değil, kamuoyu oluşturmaya yönelik – gerektiğinde tavizlerle desteklenmiş, gerektiğinde şiddet içeren- ideolojik, hukuki ve siyasi mücadelelere de gereksinim duyacaktır” (Özdemir, 2010: 233).

Dolayısıyla finansallaşma döneminde merkez bankacılığı bahsi geçtiğinde, ilk cümleden itibaren sıralanan şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık, iletişim vb. gündemlerin nedeni, kapitalizmin yüzyıllardır gizlediği insan yüzünü göstermesinden değil, içinde bulunduğumuz dönemde paranın yeniden üretim mekanizmalarının toplumsala gömülü olması ve ekonomi ile insan arasındaki ideolojik bağın ancak bu kavramlar üzerinden kurulabiliyor olmasındandır. Dolayısıyla birikimin tanımlanmış seyri, politik sınıf hâkimiyeti ve ideolojik hâkimiyet birbirleriyle diyalektik bir ilişkiye girerler. Jessop'un belirttiği üzere, “...hukuki ve mali sistemlerdeki değişiklikler gibi dolaylı politik müdahale biçimlerine içkin yapısal sınırları (...) hükümetin ekonomiyi yönlendirme ve ticari çevrelerin güvenini artırma çabalarındaki zamanlama” (Jessop, 2008: 200) takip eder. Burada söz edilen “mali sistemlerdeki değişiklikler” ve “ticari çevrelerin güveni” meselesi, özellikle devletin görelî özerkliği ve merkez bankası iletişim politikasının toplumsal hedefleri açısından özel bir önem taşır.

Sermayenin işleyişi süreci ve yapısal unsurların bu sürece görece katkıları birbirinden farklı olmakla birlikte, sermayenin öncelikleri ve ilgili kurumsal alanın öncelikleri arasında bir diyalektik ilişki ortaya çıkar. Sermaye verimliliğinin zorunlulukları, örneğin devletin bu zorunluluğa ulaşmak için kullandığı yol ve bu yolu sorunlardan arındırmak için giriştiği yöntem, kısacası devletin, bizatihi kendi kurumsal işleyişini belirleyen belirlenimleri diyalektik bir biçimde okunmalıdır. Sermaye dolaşımı yalnızca ekonomik alana sıkıştırılıp, alanın içsel bir mekanizması olarak tanımlanamaz ancak, dolaşım sürecine diğer alanlardan yapılan katkıların görece ağırlıklarındaki farklılık, o alanların da kendi mekanizmalarını –ilk bakışta doğrudan sermaye dolaşımı ile ilgili gözükmeyenler de dâhil olmak üzere- tanımlanmasını gerekli kılar.

Jessop'un belirttiği üzere, “bunların (...) işlevsel bir kapalı devre oluşturması ve özerkliği için bir dizi gayet özel içsel mekanizmalar geliştirilmelidir” (Jessop, 2008: 144-145). Bu nokta merkez bankası para politikası ve onun çantasındaki iletişim başta olmak üzere politika araçlarının yönelimleri açısından da önemlidir. Zira temel derdi ekonomik göstergeleri sermaye piyasası açısından tahmin edilebilir kılmak olan merkez bankası, özerklik/bağımsızlık nosyonu marifetiyle bir kapalı devre oluşturur ve bu kapalı devrenin içinde şeffaflık vb. gündemler, doğrudan sermaye dolaşımı ile ilgili olmayan toplumsal hedefler olarak işaretlenir.

Jessop'un Poulantzas'ı izleyerek aktardığı üzere (Jessop, 2008: 24), devlet kurumlarını bir arada tutan, kurumsal birliği sağlayan, farklı kurumsal faaliyetlerin eşgüdüm içerisinde yürütülmesini sağlayan mekanizmalar ile bütün bu mekanizmalara ve kurumsal birliğe sınıfsal bir içerik aşıl原因an hegemonyayı birbirinden ayrı ele almak gerekir. İlki, yalnızca içsel-kurumsal bir süreçken, diğeri

bu kurumsal sınırların dışına taşar, devletin iktidarını bütün toplumsal alana yayar. Nitekim iletişim politikaları ile kapitalist devlet biçiminin yolları bu noktada kesişir; devletin toplumun bütün damarlarına yayılması, iletişim kanalları üzerinden gerçekleşir.

Bir başka yerden, Poulantzas'ın belirttiği üzere, mikro-ideolojik kurumların “iç-ideolojileri” (Poulantzas, 2004b: 369) vardır. Öğretim kurumlarında ve/veya askeri bürokrasi içinde mevcut iç-ideolojilerin benzeri, merkez bankasının kurumsal varlığı içinde de temsil edilir. Burası önemli; zira, merkez bankasının iç-ideolojisi ile egemen ideoloji arasındaki bir uyumsuzluk, beraberinde ideolojik çelişkilerin ortaya çıkmasına ve bir hegemonya bunalımına neden olma potansiyelini içerir. En nihayetinde merkez bankası iletişim politikaları üzerinden gerçekleşen kurumsal eşgüdüm çağrısının bizatihi kendisi⁷⁸, aslında ilgili kurumların iç-ideolojilerine seslenen ideolojik bir işleve sahiptir⁷⁹; merkez bankası iletişim politikası, ekonomi-politikayla temas eden farklı iç-ideolojiler arasında bağ kurar.

Bu noktada Jessop, devletin üç genel boyutundan bahseder: “ilk olarak, devlet iktidarının etkinliğine dayanak oluşturan direniş ve desteğin toplumsal temelleri; ikinci olarak, bir aygıt olarak devlete kısmen operasyonel birlik katan devlet projesi; ve üçüncü olarak, eğer varsa, devlet iktidarının uygulanmasının merkezinde yer alan hegemonik projenin doğası” (Jessop, 2008: 220). Devletin kurumsal varlığı içindeki özgül uzuvların yönelimlerini birbirine paralel hale getirme hedefini içeren devlet projesi, farklı tarihsel dönemlerde farklı uzuvların göreceli hâkimiyetini ön plana çıkarır. Hiç kuşkusuz, tarihsel olarak, hâkim devlet uzuvları ile hâkim sermaye

---

⁷⁸ Merkez Bankası, bunu iletişim politikasının temel metinleri olan “Enflasyon Raporları” ile “Para ve Kur Politikası” metinleri üzerinden gerçekleştirir.

⁷⁹ Holloway de burada ileri sürülen görüşe destek verir. Ona göre de, “devletin içsel örgütlenme sorunu, kamu yönetimiyle ilgili teknik bir sorundan daha fazla bir şeydir” (Holloway, 2004: 302).

fraksiyonları arasında bir tekabüliyet vardır. Ve yine bir bütün olarak devlet, bu iki unsur arasındaki ilişkiyi, birikim stratejisi içinde eritir.

Aslında bu noktada devlet, hâkim bir sermaye türünü merkeze alan stratejiye diğerlerine karşısında ayrıcalık vererek, bu ayrıcalığa karşılık gelen bir temsiliyet biçimini de kendi içinden çıkartır; böyle birikim sürecindeki çıkarlara müdahil olur. Örneğin, devletin özgül uzvu, konumuz açısından merkez bankası olarak değerlendirilecek olursa, hem finansal istikrarı görev edinen maliye kurumlarının, fiyat istikrarını temel alan merkez bankasının ardında sıralanması operasyonel bir birlik hedefinin neticesidir hem de tesis edilen bu birliğin finansal sermayenin küresel akışkanlığını arttırmaya dönük bir stratejiyi sürekli olarak hedeflemesi, yerel toplumsal alan ile küresel sermayeyi eklemlenmeye dönük bir temsiliyet biçiminin geliştirilmesinin sonucudur. Dolayısıyla merkez bankası, hem bir devlet projesinin itici-gücü hem devletin “yapısal-seçiciliğinin” pusulası hem yerel toplumsal alanı küresel sermayeye politik olarak açan bir kapı hem de devlet ile ekonomi arasındaki bir temsiliyet formudur.

Merkez bankasının bu çok-yönlü doğası, yerele küresele ve toplumsala politik olana eş zamanlı olarak temas eden yapısı, Jessop’un yukarıda devletin genel boyutları olarak tanımladığı parçaların diğer ikisinde de ona önemli bir güç bahşeder: Devlet iktidarının uygulanmasını içine alan hegemonik proje ve bununla doğrudan ilişkili olarak devlet iktidarının toplumsal temelleri. Merkez bankası iletişim politikası, tam da bu hegemonyanın tesisi noktasında işlevlendirilir. İletişim politikasının biçim ve içeriği, sürekli yeniden kurulması zorunlu bir uzlaşma dengesini oluşturmaya yönelir. Bu dengenin, para politikası paradigması ile ilişkisi sürekli yeniden kurulur.

Holloway de, Jessop'la paralel bir şekilde, devleti, yalnızca kurumsal bir “katılık” olarak değil, farklı toplumsal olguların üzerinde hareket ettiği, birbirleriyle ilişkiye geçtiği bir alan olarak ele alır. Bu doğrultuda devlet, toplumsal bir ağırlık noktasıdır; devleti analiz etmek de, devletin sınırları belli kurumsal çizgilerinden ziyade, bu toplumsal ilişki/temas noktalarını incelemekle mümkündür; devletin ideolojisi bu bağlantı noktalarından yakalanabilir ve yine devlet, bu temas noktaları üzerinden kendisini yeniden üretir. “Devleti çözenin anlamı, devleti kendinde bir şeymiş gibi değil, toplumsal bir biçim, toplumsal ilişkilerin bir biçimi olarak anlamaktır. Aynı fizikte olduğu gibi, enerji maddeye madde enerjiye dönüşebildiğinden, görüşlerine rağmen mutlak bir ayrılık yoktur” (Bonefeld ve Holloway, 2007: 137).

Ancak, bu bütünlük, toplumsal olgular arasındaki bu ilişki, hem devletin üzerine yerleşeceği hem de sermayenin aralarında gezinerek kendini yeniden üreteceği çatlaklara, ayrımlara, karşıtlıklara ihtiyaç duyar; bir nevi toplumsal ayrılık ve/veya bağlantısızlık üzerinden, beşeri hayata ilişkin her bir kategorinin ayrı bir kompartımana kapatılmasıyla mevcut yapı kendini yeniden üretir. “Sermayenin küresel hareketinin (...) toplumsal parçalanmaya da ihtiyacı vardır” (Wood, 2006: 153-154). Bu haliyle, sermaye, emeğin bir ürünü olmaktan çıkar, farklı ve hatta emekten önce mevcut bir varoluşla sarmalanır. Nitekim, devlet de buraya yerleşir; Holloway’ın sözlerini esneterek söylersek, insanlar arası bir ilişki değilmiş gibi, toplumsal ilişkilere dışsal bir şeymiş gibi görünür: Bu yüzden, “devlet, toplumsal ilişkilerin katılaşmış –Marx’ın deyişiyle fetişleşmiş- bir biçimidir” (Bonefeld ve Holloway, 2007: 137). Bu noktada “fetişizmden söz etmenin bir anlamı var elbette, ama fetişizmi fiilen üretenle ilintilendirmek koşuluyla...” (Althusser,

2009: 188). Nitekim, finansallaşma döneminde, merkez bankalarının rolü, hem sermaye ile devletin pozisyonlarını korumak hem de hem sermaye hem de devletin dayandığı toplumsal ilişkiler zeminini kontrol altında tutmaktır; para politikası ile iletişim politikası bu noktada üst üste gelir.

2.4. Finansallaşma Sürecinde

“Devlet” ile “Toplumsal Sınıflar”

1970 sonrası dönemde finansal sermayenin hegemonik liderliğinde yeniden şekillenen dünya sistemi, kriz sonrası dönemde kendi bileşenlerini yeniden dizayn ederken, 1960’ların toplumsal mücadele deneyimini de göz önünde bulundurmuş olmalı. Zira kriz öncesi dönemde artan toplumsal muhalefet, bir yandan fabrikadaki sermaye-emek kompozisyonunu sekteye uğrattırken diğer yandan kâr oranlarının durgunlaşması sorunu ile sermayeyi karşı karşıya bıraktı. Sermayenin yeniden üretim kanallarının tıkanıdığı bu süreçte, emek sömürsünün maliyeti çok daha yukarılara taşındı. Nitekim sermayenin, “üretim” sürecinden, fabrika zamanından kaynaklanan bu kriz haline verdiği yanıt, yeniden üretiminin zeminini fabrika dışına taşımak ve/veya bütün toplumsal alanın bir fabrika gibi tahayyül edilmesini sağlamak oldu. – Toplumsal fabrika.

1970 sonrası dönemde, toplumsal mekanizmalar, iktisadi süreçlerle daha yakından ilişkilendirildi. Nitekim aynı dönemde, “...faizin gasp edilmesi, devlet tarafından mali ve anti-enflasyonist politikalar yoluyla destekleniyordu” (Bonefeld ve Holloway, 2007: 17). En nihayetinde bu süreç, yani “emek sömürsüne karşılık gelmeyen” para biçimindeki birikim ve bu birikimi sürekli kılmaya dönük devlet politikaları günümüze kadar yapısal bir değişim geçirmeden varlığını devam ettirdi.

Değişen ise, bu yapısal karakter aynı kalmak kaydıyla, emeği sermaye ve devlet ile eş zamanlı olarak temas ettirecek kurumsal kanalların “demokratik” ve “şeffaf” bir içeriğe kavuşması oldu.⁸⁰ Üretim alanında kendini gerçekleştiremeyen sermaye, bağımsız teknokrat-devlet kurumları vasıtasıyla bütün birikiminin yükünü emeğin sırtına yükledi.

Son dönem Marksist tartışmalar, kapitalizmin, üretimin toplumsal örgütlenmesinin belli bir formu olduğunu ve bu formdaki değişimlerin, bu formu yeniden üretmeye yönelik müdahale biçimlerinin ve kurumsal yapıların dönüşümünü de beraberinde getirdiğini göstermiştir. Bu süreçte, devlet, kurumsal olarak sermayenin hareketiyle bütünleşmiş olsa da, biçim olarak farklı çıkarlar arasındaki mücadelelere de ev-sahipliği yapar, sınıf mücadelesi de devletin biçimi içerisinde cereyan eder ve zorunlu olarak devletin kurumsal varlığına yönelir. Dolayısıyla “kurum” ile “biçim” arasındaki bu “salınım”, devletin sermaye birikiminin koşullarını sağlamakta belli kısıtlara sahip olduğunu, zira mücadelelerin de etkisine maruz kaldığını ve mücadelenin yoğunluğuna/derinliğine göre “salınım”ın yönünün belirleneceği anlamına gelir.

Dolayısıyla, devletin müdahale ve temsiliyet biçimleri, ekonomik alanda sermayenin gereksinimleri ve toplumsal alanda mücadelelerin seyri tarafından çift taraflı olarak sıkıştırılır-belirlenir. Ancak bu hal, bu iki tarafın da görece ağırlıklarının eşit olduğu, taraflar arasındaki güç dengesindeki olası değişimlerin hemen devletin

---

⁸⁰ Buradaki perspektif, Poulantzas tarafından da desteklenir. Liberal devlet ile neo-liberal devlet arasındaki farkı tanımlamaya çalışan Poulantzas’a göre, “...birinci şıkta, devlet ekonominin dolaylarında müdahalede bulunurken, bugün, ekonominin merkezini hedef almaktadır. Devletin ekonomiyi etkilediği noktalar değişecek, ama ekonomik uzam her zaman değişmez kalacaktır” (Poulantzas, 2004a: 185). Finansallaşma sürecinde merkez bankasının ve onun iletişim politikasının, ekonomi ile devlet arasındaki bu “yeni” temas noktalarından birisi -belki de en önemlisi- olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Yani, artık söz konusu olan, ekonomiye “devlet müdahalesinin ölçeği değil, biçimidir” (Clarke, 2004: 57).

kurumsal varlığına yansıtacağı anlamına gelmez; zira her iki tarafın da eylem alanı, üzerindeki konumlandığı, hareket ettikleri zemin, bir başka deyişle devletin maddi biçimi tarafından belirlenir-sınırlanır. Dolayısıyla devlet, yekpare bir düzenekten ziyade, farklı düzeylerdeki farklı belirleyenlerin diyalektik bir ilişkisi olarak kavranmalıdır.

En nihayetinde, bu farklı belirleyicilik silsilesinin bileşkesine göre, müdahale ve temsiliyet biçimleri şekillenir, “farklı politika temsiliyet biçimleri farklı müdahale biçimlerinin etkinliği üzerinde farklı etkilere sahip olabilir. Belirli politika önlemlerin ya da araçların başarısızlığı, hatalı ekonomik tahlillerden ziyade politika temsiliyet biçimlerinin yetersizliğine bağlı olabilir” (Jessop, 2008: 71). Dolayısıyla finansallaşma döneminde, genel olarak devlet aygıtının özel olarak da merkez bankalarının yeniden örgütlenmesi ve bu yenilenme içerisinde iletişime, şeffaflığa, yönetişime, katılımcılık vb. politika temsiliyet biçimlerine genişçe yer açılması bu yetersizliği yetersizlik olmaktan çıkarmaya⁸¹ ve devletin –ve merkez bankasının– müdahale kabiliyetini arttırmaya yöneliktir. “Endüstriyel demokrasi, ‘toplumsal sözleşme’, ve üç-tarafli ya da korporatist kurumların gelişmesine dair 1970’li yıllarda yürütülen tartışma tam da bununla ilgilidir” (Jessop, 2008: 71).

Emeği, sermaye içi çatışmanın bir tarafı olarak konumlandırma, sermayenin herhangi bir formu ile özdeşleştirme çabası tarihsel olarak her daim gündemdedir. Günümüzde bu, finansal sermayenin artan egemenliğine paralel olarak, yüzünü sıcak paraya dönen ulusal ekonomilerin döviz kurunun ucuzlaması, yerel paranın değerlenmesi ve ithalatın artmasına paralel olarak olumsuz rekabet koşullarından

---

⁸¹ Zira Zabcı da, yönetim ve ona eşlik eden şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık gibi kavramların birden parlaması veya parlatılmasının nedeninin, dallanıp budaklanarak kollarını dünyanın dört bir yanına uzatan uluslararası sermayeye, içinden kolayca, fazla engelle karşılaşmadan akacağı yumuşak bir yatak hazırlamak olduğunu belirtir (Zabcı, 2009: 56).

dolayı ihracata dönük üretimin kayba uğraması ve istihdam hacminin düşmesine paralel, sanayi-sermayesi tarafından dillendirilirken; sanayi sermayesinin tekelci bir görünüm arzettiği ve bu görünümün emek ile bağının devlet aracılığıyla kurulduğu “tekelci devlet kapitalizmi” döneminde, bu tekelci sermaye ve onun organik uzantılarına karşı, küçük ve orta ölçekli sermaye tarafından dillendirilmiş, anti-tekelci bir politik program içerisinde eritilmiştir. “Bu cephe, küçük burjuvazi ve ücretlilerin yanısıra küçük ve orta ölçekli sermayeyi de kucaklayacak ve devlet aygıtını kendi kullanımı için ele geçirmeye çalışmıştır” (Jessop, 2008: 54).

Dolayısıyla, günümüzdeki birliktelik vurgusu, tarihsel bağlamı içinde düşünüldüğünde, mevcut koşulları dikkate alan bir güncellemeden ibaret olsa da, bu yeni versiyon içerisinde de emeğin konumunda radikal bir değişiklik görülmemektedir. Nitekim küresel alanda dolaşan paranın ulusal ekonomilere giriş kapısı olan merkez bankalarının en önemli enstrümanı olarak, enformasyon aktarımı ve bu yolla beklentileri oluşturma çabası üzerinde yükselen iletişim politikalarını öne çıkarmasının nedeni tam da budur: Farklı-karşıt çıkarları yatay keserek, toplumsal aktörlerin ekonomiye ilişkin bakış açılarını birbirine yaklaştırma ve farklı çıkarlara sahip aktörleri birbirine temas ettirme, konuşurma, para ile reel-üretim arasındaki bağları bazen kurarak bazen de kopararak, ama reel ücretlerle üretkenlik arasındaki ters ilişkiyi kesinlikle görmezden gelerek, “emekçilerin milli gelirden giderek daha az pay alması gerçeğini (*finansal kapitalizme, y.n.*) ‘dışsal ve teknik’ bir mesele olarak değerlendirerek” (Yeldan, 2010: 41) paranın ulusal mekânını psikolojik olarak hazırlamak.⁸²

---

⁸² Fuat Ercan’ın net bir şekilde ortaya koyduğu üzere, “Para, sadece ekonomik bir değişken olmayıp, aynı zamanda toplumu oluşturan bireylerin zihinlerinde oluşturulan ve güven unsurunu içinde taşıyan psikolojik bir ortak kabulün ürünüdür. Bu açıdan da para, toplumsal olduğu kadarıyla, psikolojik bir olgudur da. Paranın zihinsel yapılar açısından kabul

Bu nokta önemli, zira finansal sermayenin kapitalizm içerisindeki hegemonik önderliği ve bu hegemonik kapasiteye yaslanan ulusal para politikası inşası, beraberinde sanayi sermayesinin refleksi ile karşılanır. Sıcak parayı ulusal alana çekmeye dönük bir kur politikası, ihracata odaklanan ve uluslararası alanda ürün bazında rekabet etmeyi gözüne kestirmiş bir sermaye formuna ilk bakışta ters yönde bir gelişme olarak görünür. Sanayi sermayesinin finansal sermaye karşısında girdiği “bunalım”, işçi sınıfının bütün olarak sermaye karşısındaki tarihsel bunalımı ile eklemlenme potansiyelini içinde barındırır. Nitekim bu potansiyelin⁸³, Engels’in deyişiyle, “...kendisi de ideolojik bunalımda olan işçi sınıfı içinde, öncekine kıyasla

---

edilebilirliğinin şartlarını ise devlet sağlar.” Finansallaşma sürecinde merkez bankasının yerleştiği yer tam da burasıdır. Devam edelim: “Devlet tarafından yaratılan güven, kitlelerin genel kabulünü aldıktan sonra, para sadece nesne ile özne arasında ilişkinin kurulmasını sağlayan bir araç olmaktan çıkıp, kapitalist ilişkilerin temelinde yatan mülkiyet ilişkilerinde de belirleyici bir önem kazanır” (Ercan, 2005: 18-19). Dolayısıyla aslında, merkez bankası iletişim politikalarının yöneldiği toplumsal beklentiler ve güven inşası, enflasyon hedefi üzerinden varlık fiyatlarının korunmasına dönük temel bir yönelimdir. Anlaşıldığı üzere, finansallaşma sürecinde toplumsal alan, ekonomik çevrimin tamamlanma ve/veya kesintiye uğrama potansiyelini içinde barındıran temel bir uğraktır.

⁸³ Türkiye’de de bu potansiyel, 16 Ekim 2007 tarihinde, gazetelere verilen ve altında işçi/emek (Türk-İş, Hak-İş) ile işveren/sermaye (TİM, MÜSİAD) örgütlerinin imzası bulunan tam sayfa ilanlarda kendini açığa vurur. “Yeter artık, faizi indirin! Üretim ve İstihdam Ölmesin” başlığını taşıyan ilanda, “Türkiye yakaladığı siyasi istikrarı ve büyümeyi faiz indirimiyle taçlandırılmalıdır. Türkiye’yi üretimle ve ihracatla kalkınan bir ülke yapmak, en az fiyat istikrarını sağlamak kadar önemli bir hedefimizdir. Türkiye’nin rekabet gücünü aşağıya çeken yüksek faiz politikalarından vazgeçmek, üretimi ve istihdamı ithalatın yarattığı haksız rekabetten korumak, en az fiyat istikrarını sağlamak kadar hayattır. Türkiye’ye olağanüstü reel faiz nedeni ile gelen sıcak parayı soğutmak ve kalıcı yatırımlara dönüştürmek hepimizin görevidir. Para Kurulunun değerli üyeleri ve Merkez Bankamızın değerli ilgilileri, bu görev ve sorumluluk çerçevesinde Türkiye’yi yüksek faiz ve düşük kur döngüsünden kurtarın, faiz indiriyormuş gibi yapmayın. İndirin ve dünya ölçeğindeki makul seviyelere çekin. Üretim ve istihdam ölmesin” görüşü dile getirilmiştir (Ntvmsnbc, 17 Ekim 2007). Peki; “Sermaye” ve “Emek” örgütlerini biraraya getiren temel saik nedir? Daha da önemlisi, emek örgütlerini, finans sermaye karşısında, sanayi sermayeyi savunur durumuna getiren nedir? Bu sorularının cevabı, finansallaşma sürecinde ulusal merkez bankaları üzerinden hayata geçirilen hegemonik kapasiteyi, bu kapasite içerisinde merkez bankası iletişim politikalarının pozisyonunu anlamak açısından da büyük önem taşır. Bu noktada Holloway ve Picciotto, işçi sınıfı ile sermayenin, devlet biçimi de dâhil olmak üzere çeşitli biçimler altında bütünleşebileceğini, bu halin bir yandan kapitalizmin çelişkilerinin daha çoğalmasını neden olurken diğer yandan sermaye birikiminin devam etmesinin imkânını yaratacağını belirtirler (Holloway ve Picciotto, 2004: 158). Bu vurgu, farklı çıkarlara sahip toplumsal aktörlerin, neden iletişim politikaları marifetiyle, merkez bankasının kurumsal bünyesinde yan yana getirilmeye çalışıldığını da açıklığa kavuşturur.

daha kolay yayılmasına elveren oldukça özel biçimlere bürünmesi...” (akt. Poulantzas, 2004b: 172) gerekir.

Bu özel biçimler neler olabilir, sanayi sermayesi ile işçi sınıfı hangi kabuller etrafında buluşabilir? sorusunun kendisi ideolojik olduğu gibi, cevabı da ideolojik bir mahiyet taşır. Ulusal üretim ve ulusal istihdam vurguları yoluyla çerçeveslendirilen ulusal sermayeyi derinleştirme arayışı, yeniden sermayeye dönen bu arayış, toplumsal göndermeleri ile işçi sınıfı üzerinden buluşur. Finansal sermayenin toplumsal alana gömülme zorunluluğuna paralel biçimde, sanayi sermayesinin bu stratejisi de emeğin deneyimlerine, hayat hikâyesine uydurulur.⁸⁴ En nihayetinde emek, sınıfsal niteliğinden soyularak, bir meşruiyet zemini olarak değerlendirilir.⁸⁵

Bu noktada, kapitalist devletin genel bir özelliği, iletişim politikalarında kullanılmak üzere merkez bankası tarafından devralınır: İletişimin tarafı olan bireyler, sınıfsal niteliklerinden ve bu niteliklere ilişkin çıkarlarından soyulur; “kitle”, “tüketici”, “vatandaş” gibi ya içeriği kendinden menkul, birleştirici niteliği belirsiz ya da belli bir insan topluluğuna politik olarak yine devlet tarafından atfedilen kavramlar içerisinde yerleştirilir. Kapitalist devletin maddi biçimi değişmeden yalnızca yürütme gücündeki değişimler de bu hususu değiştirmez; bir başka deyişle devlet formu aynı kalmak kaydıyla muhafazakârlarla sosyal demokratların bireylere

---

⁸⁴ Nitekim Poulantzas da buradaki yorumu destekler. Ona göre de, “...sermayenin çeşitli fraksiyonları, halkçı sınıflarla her zaman aynı çelişkilere sahip olmadıkları gibi, onlar karşısındaki siyasi tutumları da her zaman aynı değildir” der ve ekler: bu nedenle “iktidardaki blokun çeşitli fraksiyonları, kendi çelişkileri uyarınca, çoğu kez ve çeşitlendirilmiş politikalar aracılığıyla blokun öteki fraksiyonlarına karşı halkçı kitlelerin desteğini ararlar” (Poulantzas, 2004a: 160-161). Buradaki haliyle çerçeve, finansallaşma sürecindeki finansal sermaye ile sanayi sermayesi arasında tercih yapmaya zorlanan emeğin politik-toplumsal konumuna uyar.

⁸⁵ Aslında bu hal, bir yandan işçi sınıfını bütün olarak sermaye karşısında hareketsizleştirirken bir yandan da finansal sermayenin hegemonik önderliğini üstlendiği kapitalist büyüme retoriğini toplumsal alana ulaştıran bir “ideolojik kanal” olarak işlev görür.

ve onların çevreleyen belirleyici çerçevelere bakışlarında yapısal bir fark yoktur. Toplumsal alanda hareket eden bireylere bu tür kavramlar üzerinden hitap eden bir merkez bankası, yalnızca bireylerin bir toplumsal-politik aktör olarak davranışlarında sınıfın belirleyici unsur olmaktan çıkmasını sağlamaz; aynı zamanda iletişimin içeriğinin sınıfsal çıkarlardan bağımsızlaşması imkânını yaratır. Bu doğrultuda, sermaye-emek ilişkisi, merkez bankası iletişim politikası üzerinden mistifikasyona uğratılır. En nihayetinde “...işçilere, proletaryanın diğer sınıflarla çelişen sui generis kolektif konumuna özel konular çerçevesinde değil, diğer sınıflardaki diğer bireylerle paylaştıkları çıkarlar ve ilgi alanları çerçevesinde...” (Jessop, 2008: 248) seslenilir.

Emeğin, sınıfsal/nesnel niteliklerinden soyulması ve paralelinde bireylerin, sınıfsal kimliklerini yatay olarak kesen kültürel pozisyonları etrafında tanımlanması meselesi ile bu doğrultuda aile ve eğitim gibi kurumların ideolojik konumunun, eleştirel ideoloji çalışmalarının her daim odak noktası olduğu söylenebilir. Althusser’in devletin kökenlerine bağlılığı esasında, Gramsci’nin ise bizatihi kendi özgüllüğü içinde ele aldığı bu ideolojik alan, Poulantzas’ın da temel gündemlerinden birisidir.⁸⁶ Poulantzas’ın devletin kurumsal varlığı ile alanı arasında yaptığı ayırım marifetiyle, ideolojiyi hem devletin alanı içinde yer alan kendi başına bir sabite hem de sermayenin bütün olarak yeniden üretimine bükülen bir manivela olarak tarif ettiği, dolayısıyla bu yolla Althusser ile Gramsci’ye eş zamanlı olarak yaklaştığı söylenebilir.

---

⁸⁶ Hirsch de bu çizgiyi takip eder: Ona göre de, devletin ekonomiden özerk bir yerde ideolojik olarak konumlandırılmış olması, devletin, kendisini toplumsal aktörler arasındaki karşılıklı yumuşatan, toplumsal güç dengeleri arasında dengeyi sağlayan bir sosyal biçim olarak inşa etmesine imkân tanır. Devletin ideolojik bir vakıa olarak kendini gerçekleştirmesi “...hükmedilen ve sömürülen sınıfların hem baskı altında tutulmasını hem de ideolojik ve maddi açıdan topluma bağlanmasını sağlar” (Hirsch, 2011: 35).

Poulantzas, aileye ilişkin vurguyu –ki faşizmdeki bu vurgu, finansallaşmış kapitalizmde de aynı keskinlikle devam ettirilir-, “...sınıf mücadelesinden korunmuş bir toplumsal sığınak arayışı” (Poulantzas, 2004b: 299) ile ilişkilendirir. Benzer şekilde de eğitim de, “...gençliğin devlete bağlı bir kol halinde birleştirilmesini sağlar” (Poulantzas, 2004b: 299). Devletin alanı içinde vuku bulan ve aile ile eğitim gibi mikro-iktidar alanları tarafından dolayımlanan bu ideolojik çevrim, finansallaşma sürecinde sermayenin gömülme arzusunda olduğu toplumsal profilin yapısını, görünümünü ve/veya bireysel/entelektüel derinliğini belirlemeye yönelir; en nihayetinde bu ideolojik çevrim, sermayenin yeniden üretim kabulleri ile buluşur.

2.5. Finansallaşma Sürecinde

“Yeni-Devlet” ve “Yeni-Hegemonya”

Devletin, hem genel olarak sermayenin, örneğin küresel-finansal sermayenin, verimliliğini sağlaması hem de kendi ulusal sermayesinin, örneğin sanayi-sermayesinin, rekabet gücünü ve/veya çıkarlarını desteklemesi eş zamanlı olarak gerekli olduğundan, küresel ve ulusal alan ya da finansal sermaye ve sanayi sermayesi arasında oluşacak denge, hem devletin küresel alandaki konumuna, merkeze uzaklığına hem de ulusal alanındaki sınıf mücadelesinin yoğunluğuna/derinliğine, sermaye birikiminin ve emek örgütlülüğünün tarihsel eğilimlerine göre belirlenir. Devlet, yüzünü sermayeye dönerken, bir yandan arkasında bıraktığı toplumsal-ekonomik aktörleri belli bir denetim içerisinde tutmaya, finans-çerçevesinin dışına olası taşmaları önlemeye çalışır, diğer yandan bir prizma misali yüzüne vuran küresel finans-sermayenin şavkını ulusal alana, o alan içerisindeki sınıf mücadelesinin seyrine ve kendi politika iktidar alanına yansıtır.

Bu konuda örneğin Sakamoto, emeğin örgütlü ve merkez bankasının güçlü olduğu dönemlerde sağ hükümetlerin en düşük büyüme oranlarını gerçekleştirdiğini belirtir (Sakamoto, 2003: 15). Yani emek güçlüyse, merkez bankasının bağımsızlığı tek başına hedeflenen enflasyon/büyüme oranlarına ulaşmak için yeterli değildir; emek örgütlü bir şekilde genişleyen parasal taleplerde bulunuyorsa, merkez bankasının bağımsızlığı istenildiği kadar arttırılsın, -emeğin beklentilerinden dolayı- yüksek enflasyon kaçınılmaz olacaktır. Tam tersi yönden, parasal hedeflere ulaşmak açısından zayıf merkez bankası ve zayıf emek kombinasyonu da denenebilir. Bu kombinasyonun enflasyon üzerindeki etkileri, emeğin güçlü olduğu kombinasyona göre daha olumlu olacaktır. Dolayısıyla para politikası açısından asıl belirleyicinin toplumsal beklentiler olmasının devamı olacak biçimde asıl güç ve/veya değişken, emektir, emeğin örgütlenme düzeyidir. Dolayısıyla bir bağımsız değişken olarak emeğin konumunu dikkate almadan, merkez bankası bağımsızlığı üzerinden olumlu enflasyon performansına ulaşmak bütünüyle toplumsal aktörlerin algılarına seslenen ideolojik bir karakter gösterir⁸⁷; bu ideolojinin bileşenleri özellikle iletişim metinleri üzerinden toplumsal alana aktarılır.

Bu sebeple, devlet, çeşitli malzemelerden oluşan araç kutusundan, sermaye birikim sürecinin gereklerine, sınıf mücadelesinin yoğunluğuna/derinliğine göre bazen zor yoluyla bazen de bu zoru maskeleyen, örten, zorun içine rızayı katan, zorun inşasına sivil toplumun katılımını, karşılıklılığı vurgulayan araçlar yoluyla, sermayenin yeniden üretim sürecinin toplumsal ve politik gereklerini yerine getirir. Merkez bankası iletişim politikaları tam da bu noktaya yerleşir. Ancak, iletişim

---

⁸⁷ Kaldı ki buradaki yorumu destekleyecek biçimde Fransese de, merkez bankası bağımsızlığının anti-enflasyonist etkilerinin 1980'lerden beri düşüşte olduğunu belirtir. Zira onlara göre artık merkez bankasının bağımsızlığı olsun ya da olmasın, ülkelerdeki ekonomi-politikanın kendisi anti-enflasyonist olmuştur. Bunun için bkz. Franzese, 1999.

politikalarının hegemonya inşasında yetersiz kaldığı durumlarda, devletin müdahale biçimleri de farklılaşacaktır. En nihayetinde “burada sadece devletin kapitalizm için zorunlu olduğu (dolayısıyla sınıf mücadelesinde tarafsız olamayacağı) değil, aynı zamanda bu müdahalenin miktar ve kapsamının sermaye birikim sürecinin (*ve tabii toplumsal muhalefet sürecinin de*) adım adım gelişmesiyle aynı hızda artma eğiliminde olduğu da ileri sürülmektedir” (Jessop, 2008: 57).⁸⁸

Bir başka yerden, devlet, baskı ve ideolojik aygıtlar arasında yaptığı farklı kombinasyonlar marifetiyle ekonomiye müdahil olurken, bu müdahale kapasitesi toplumsal mücadelenin düzeyi, toplumsal güçler arasındaki ilişkinin seyri tarafından dengelenir. En nihayetinde, bu güçler arasındaki karşılıklılık bir yandan devletin biçimini belirlerken bir yandan toplumsal alan üzerindeki denetimin ve/veya finansallaşma döneminde “müsadere”nin⁸⁹ hangi aygıtlar vasıtasıyla sağlanacağını belirler. Poulantzas’ın belirttiği üzere, “...bu baskınlık durumu, güçler ilişkisi ve devlet sistemi içinde sınıf iktidarının dağılımının bir sonucu olarak (...) bizzat devletin baskı aygıtı ve bunun kollarından biri tarafından (*sağlanabileceği gibi*) bir ideolojik devlet aygıtı tarafından da sağlanabilir” (Poulantzas, 2004b: 370). En nihayetinde 2001 sonrası dönemde devletin yeniden yapılanmasının bir adım

---

⁸⁸ Buradaki haliyle, parantez içine alınan ifade yoluyla metne yapılan ve sürece toplumsalı dâhil eden dokunuş, Jessop’un “sermaye mantığı-okulunu” ve onun “ideal kolektif kapitalist olarak devlet” kavramsallaştırmasını eleştirmek için kullandığı kelimeleri, bizim için anlamlı hale getirir. Anlaşıldığı üzere, devlet tartışmalarında, anti-kapitalist yazını kendi içinde parçalayan mefhum, her bir kuramsal pozisyonun devleti nasıl tarif ettiği ve daha da önemlisi toplumsal sınıfları ne oranda devletin hegemonya ve/veya karşı-hegemonya süreçlerine kattığıyla alakalıdır. Hiç kuşkusuz, finansallaşma sürecinde ekonominin toplumsala zorunlu bağımlılığı, inceleme nesnesi olarak merkez bankasının toplumsal aktörlerle iç içeliği, toplumsalı ve sınıfları sürece daha fazla dâhil etme yönünde, bu yöndeki kuramsal pencerelerden bakma yönünde bir itkiyi de beraberinde getirir.

⁸⁹ Lapavitsas’ın “finansal müsadere” olarak tanımladığı bu hali, Harvey, “el koyarak birikim” olarak işaretler (Harvey, 2003b: 114-151).

gerisinde seyreden finansallaşma sürecinde, ulusal merkez bankası, devlet sisteminin bütününe etkileyen ideolojik aygıt rolünü oynar.

1970 sonrası dönemde finansal sermayenin hegemonya inşasına paralel egemen olan parasalcı paradigma, Thatcher ve Reagan dönemindeki yeni-sağ politikaları ile daha da sertleşse de, emeğin paradigma içinde kendisine biçilen rolünü oynaması, -en azından görünürde- fiziksel şiddete değil, “rıza” yoluyla sağlanan disipline yaslanıyordu.⁹⁰ Öyle ki, Keynesyen dönemde sınıf işbirliğini esas alan korporatist biçimlere paralel olarak, finansallaşma döneminde önce bireyleri nesnel/sınıfsal kıyafetlerinden soyup ardından sağlıklı bir para piyasasının gelişmesi için katkı sunmaya ve/veya işbirliğine davet eden bu neo-korporatizm, finansal dalgalanmaların mali yükünü emeğin sırtına yükleyerek ve/veya enflasyona odaklanıldığı bir dönemde işsizlikteki artışı görmezden gelerek finansal sisteme kendiliğinden ve/veya rızaya dayalı bir eklemlenmenin olacağını öngörmüştü. Bonefeld’in yerinde tespitiyle, “Para arzının denetimi korkunç bir fikre, kitlesel işsizlik ve yoksulluğun işçi sınıfının karlı bir emek gücüne ayrıştırılmasını destekleyeceği fikrine dayandırılmıştı” (Bonefeld ve Holloway, 2007: 84).

Nitekim, bir maliyet unsuru olarak ücretlerin, sermayenin birikmesine ve küresel ölçekte rekabet edebilmesine olanak tanıyacak biçimde baskı altına alınması da enflasyon hedeflemesinin denetim mekanizmalarından birisi olarak işlev görür. “Bu ise kuralsızlaştırılmış emek piyasası, emeği koruyan yasaların esnekleştirilmesi, aktif emek piyasaları, ücret artışlarının fiyat düzeyine endekslenmesine dayanan

---

⁹⁰ Buradan yola çıkarak, 1970’lerin artan enflasyon ortamında hızla yükselen ve para arzının kontrolü gibi basit bir mefhumla yaslanan parasalcı yaklaşımın, aslında yalnızca bundan ibaret olmadığı, devlet ve sınıfsal ilişkiler konusunda da belli bir perspektife sahip olduğu söylenebilir. Nitekim, parasalcılığın en önemli ismi olarak kabul edilen Friedman’ın da içinde yer aldığı Şikago okulunun, dil ve kültür çalışmalarına da kendi bünyesinde yer vermesinin, bu perspektifin bir sonucu olduğu söylenebilir. Bunun için bkz. Pembecioğlu, 2009.

enflasyonist olmayan büyüme politikasının özgül bileşenlerinden biridir” (Montgomeire, 2008: 10). Zira, yine enflasyon hedeflemesi rejiminin kur-faiz politikası doğrultusunda değerlendirilen ulusal paranın yarattığı rekabet kaybı, istihdamı sınırlandırmanın ve ücretleri baskılamanın meşru zemini haline gelmiştir; verimlilik artışı bu yolla sağlanmıştır. Dolayısıyla, finansal sermaye ile sanayi sermayesinin denetim mekanizmaları birbirine paralel ilerler, aynı amaca yönelir; organik-yapısal bir bütünlük sergiler. 1970 sonrası dönemde değişen, yapısal omurga, yani birikim rejimi aynı kalmak kaydıyla, düzenleme biçimindeki yani kurumsal faktörlerdeki değişim olmuştur; en önemlileri de “finansal-serbestleşme” ve bu serbestliğe göre kendisini konumlandıran “yeni devlet formu”dur.

Toplumsal alandaki bireylerin hukuki bir özne olarak tanımlanıp, nesnel ve/veya sınıfsal konumlarından soyutlanması; buna paralel toplumsal ilişkilerin de ücret ilişkisi biçimine dönüştürülmesi, parasal genişlemeyi referans alan bir büyüme retoriğinin bütün ekonomik ve toplumsal alanı içine alacak biçimde hâkim kılındığını göstermektedir. Emeğin, üretim araçlarından tümüyle yoksunlaştırıldığı kapitalizmin, toplumsal alanın parçalı bir görünüme büründüğü finansallaşma uğrağında, “hukuki sistem (...) biçimsel bağlantı çerçevesini oluşturur ve böylece üretim ilişkilerinden görece ayrılmış bir devlet uzamının kenar çizgilerini belirler” (Poulantzas, 2004a: 96). “Emeğin parasal ve hukuksal çözülüşü” (Bonefeld ve Holloway, 2007: 28), toplumsal ilişkilerin ücret ilişkisi ile ikame edilmesi vasıtasıyla desteklenmiş; finansal sermayenin yeniden üretimi mevcut büyüme retoriğinin ve ücret-ilişkisinin sürdürülebilir olmasına bağlanmıştır. Bireylerin en gündelik pratikleri ile ekonominin

en makro dinamikleri arasında kurulan bu bağ, düzenleme okulunun da temel gündemlerinden birisidir.⁹¹

Bir hegemonik proje üzerindeki görüş birliğinin devletin farklı uzuvları arasındaki karşıtlıkları yumuşatmak suretiyle politik tahakküm sistemini bir bütün olarak yeniden üretmesine benzer şekilde, para politikasının içeriğinin, yönelimlerinin bütün toplumsal aktörler tarafından benimsenmesi ve beklentilerin bu doğrultuda oluşturulması finansal sermayenin ve dolayısıyla paranın toplumsal yeniden üretiminin ideolojik ve maddi zeminini hazırlar. Anlaşıldığı üzere, merkez bankasının, bireysel psikoloji ile küresel ekonomiyi ve/veya bireysel pratikler ile sermayenin genel çıkarını birbirine bağlama misyonunun bir üst aşamasında devlet, giyindiği özerklik marifetiyle birikim ile toplumsal birlikteliği, “ulusal-popüler” bir proje üzerinden birbirine bağlar.

2.6. Finansal Küresel Ekonominin Hareket Yasaları

ve Ulusal Politik İktidarın Konumu:

Politikanın Ekonomiden Sürülmesi (Mümkün mü?)

Sermaye birikim süreci ilerlerken, bu sürecin önündeki engelleri kolay bir biçimde aşmasını sağlayacak müdahale ve/veya el koyma biçimleri ile farklı toplumsal aktörlerin devlet içinde temsiliyetine imkân veren ve/veya sınırlayan mekanizmalar da değişir. Devletin kurumsal varlığı ve bunun merkezi yeri aynı kalsa bile, devletin biçimi, bu biçimin inşasında toplumun ve ekonominin oynadığı rolün niteliği değişir; sermayenin üretimi/yeniden üretimi ve hedefleri aynı kalsa bile, onu

---

⁹¹ Aslında Düzenleme Okulu, yapı ile birey arasındaki geleneksel tek-yönlü ilişkiyi, bireyin iradi olarak içinde bulunduğu, bilinçli edimleri vasıtasıyla şekil kazandırdığı bir ilişki olarak yeniden okur. Bu noktada da örneğin Hirsch ile Bourdieu'nun politik-toplumsal pozisyonları birbirine paraleldir.

bu hedefe taşıyacak mekanizmaların içeriği değişir. Poulantzas'ın belirttiği üzere, “devletin ekonomiye kıyasla işgal ettiği yer hiç şüphesiz yalnızca çeşitli üretim ilişkileri boyunca değil, ama aynı biçimde kapitalizmin bizatihi aşama ve evrelerine göre de değişime uğrar” (Poulantzas, 2004a: 18).

Tekelci kapitalizm döneminde, devletin, kâr oranların düşme eğilimine karşıt eğilimleri harekete geçirmek için müdahale araçlarını doğrudan ve güçlü bir şekilde kullanmasına ters bir biçimde, finansallaşma döneminde, toplumsal parçalanma ve örgütlülüğün azalmasına da paralel bir biçimde, dolaylı, devletten insana ya da siyasal alandan toplumsal alana doğrusal olarak ilerlemeyen, devletin yönelimleri ile bireylerin yönelimlerini önce yakınlaştırıp sonra politika inşası biçimde yine insanlara giydiren mekanizmalar devreye sokulmuştur.⁹² Nitekim politik alandaki bu değişimleri, örneğin iletişim çalışmaları da izlemiş, “katılımcı iletişim” ve/veya “diyalojik dil” etrafındaki gündem, iletişim politikalarının devlet ile devletin biçimi içerisindeki –dolayısıyla o biçimin damgasını üzerinde taşıyan- toplumsal aktörler arasındaki enformasyonun –yine sürekli olarak biçimin desenleriyle bezeli, sürekli biçime bükülen enformasyonun- temel taşıyıcısı olması ile devam etmiştir.

Nitekim aynı dönemde ekonomi ile politikanın ayrılması, politikanın ekonominin alanına girmemesi gerektiği yönündeki kapitalist söylem, ulusal merkez bankaları üzerinden birbirine bağlanan bir ağ üzerinden küreselleşmeyi tarif ederken,

---

⁹² Buradaki ilişkinin, Polanyi'nin deyimiyle bir “çifte hareket”i içinde barındırdığı belirtilmelidir. Zira, kapitalizm, bir yandan toplum tasavvurunu, bireylerden oluşan ve bu bireylerin hukuki bir dille yurttaşlar olarak tanımlandığı ve dolayısıyla tüm sınıfsal bağlarından azade olduğu bir perspektif üzerinden inşa ederken, diğer yandan aynı kapitalizm, bu kez toplumsal parçalanmanın beraberinde getirdiği öngörülemezlik ve belirsizliğin önüne geçmeye çalışır. En nihayetinde merkez bankası, bu çifte hareketin ortasında konumlanır; finansallaşma sürecinin yönelimlerine uygun olarak, para politikasının gündemine paralel bir şekilde toplumsal aktörlerin davranışlarını öngörülebilir hale getirmeye odaklanır. Bu noktada ücret ilişkisinin, ideal bir liberal devlette özgür ve eşit yurttaşlar olarak fetişleştirilmiş bir görünümü için ayrıca bkz. Holloway ve Picciotto, 1976: 2.

ulusal merkez bankalarının da alet çantasındaki en önemli araç, iletişim politikaları olmuştur. Politik ve ekonomik olanın birbirinden ayrılması, kapitalist çıkarların, devlet biçimi içerisinde ancak siyasal iktidardan uzak bir noktada üretilmesi/yeniden üretilmesi zorunluluğunu da doğurduğundan, ulusal merkez bankaları, para politikasını ve iletişim politikalarını içine alan ikili bir yönelim içerisinde hem sermaye ile hem de emek ile konuşmaya başlamıştır. Anlaşıldığı üzere, içinde bulunduğumuz dönemde, hem sermaye-içi çıkar çatışmalarının uzlaşmaya doğru evrildiği hem de sermaye-emek çelişkisinin yeniden üretildiği temel mekân, bürokrasinin kalbi, merkez bankaları olmuştur.

Claus Offe (1975), kapitalist devletin dört temel yapısal özelliği olduğunu ileri sürer: İlk olarak devlet, kapitalist üretimin örgütlenmesinden ve özel sermayenin paylaşımından dışlanmıştır. Dolayısıyla birikimi, ancak dolaylı olarak etkileyebilmektedir. İkinci olarak, devlet kapitalist üretimden ayrılmış olduğu için, varlığı ve performansı doğrudan kendi denetimin dışındaki gelirlere bağlıdır. Üçüncü olarak, kapitalizm kendi kendini düzenleyen ve kendi kendine yeterli bir varlık olmadığı için devlet, birikimin zorunlu koşullarını yaratmak ve devamlılığını sağlamakla yükümlüdür. Dördüncü olarak devlet, ancak dışlanmanın ve bağımlılığın güvenilmez bileşimiyle karşı karşıya kaldığında, sermayenin ihtiyaçlarını ulusal çıkarlarla denkleştirebilir, birikimin özel karakterine saygı gösterip ihtiyaç duyduğu koşullar amacıyla aldığı önlemler lehine, kitlesel desteği harekete geçirebilirse, sermaye adına işlev görebilir.

Offe'nin bu tanımlamaları kapitalist devlet ile iletişim politikaları arasındaki kurulacak yeni ilişkinin doğası açısından da önemlidir. Zira ekonomik çevrimin dinamiklerinin değişmesi, ekonominin yeniden üretiminin ekonomi-dışı alanlara

zorunlu olarak bağılı olması, ekonominin toplumsal göndergelerinin giderek artması, toplumun bütününe yalnızca tüketim açısından değil üretim/yeniden üretim sürecinin bütünü açısından ayrıcalıklı bir yere oturması, bu toplum ile kurulacak iletişimin doğasını da değiştirmiştir. Finansal sermayenin, yönetim politikalarının ve postmodern toplum tasavvurlarının birbirine paralel şekilde artan ağırlığı tesadüf değil, bu üç kulvarın, ekonomi, siyaset ve toplum alanında birbirini besleyen gündemin bir sonucudur.

Poulantzas'ın da belirttiği üzere, "...devletin (...) ekonomik faaliyet içinde doğrudan yer almadığı yolundaki bir dizi yanılsamaya karşın, siyaset-devlet, farklı biçimlerde olmakla birlikte, üretim ilişkileri içinde ve böylece de onların yeniden üretiminde her zaman kurucu olarak mevcut olmuştur" (Poulantzas, 2004a: 18).⁹³ Dolayısıyla, hem ekonomiden dışlanıp hem de kökenlerini ekonomide bulan, dolayısıyla doğrudan sermayeyi olmasa bile, kendi varlığını yeniden üretmek için toplumsal alanı sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda düzenlemek zorunda olan devletin ekonomi ve toplumla eş zamanlı olarak ilişki kurabilmesi, birinin etkisini diğerinde tepkiye dönüştürebilmesi, finansallaşma sürecinde, iletişim politikaları sayesinde mümkün olabilmiştir.

Finansallaşma döneminde, toplumsal ve ekonomik olanın sinir uçlarını bünyesinde toplayan ve bunları birbirine bağlayan bir platform olarak, özellikle de merkez bankası iletişim politikaları böyle bir misyon yüklenir. Ekonominin "para politikası" üzerinden planlanan yörüngesine katılımın toplumsal koşulları "iletişim politikaları" üzerinden sağlanır. Zira "kapitalist devlet, birikim için ihtiyaç duyulan genel toplumsal koşulları olduğu kadar, tekil sermayelerin kârlı olarak üretmediği

---

⁹³ Poulantzas'a göre aynı durum, ideoloji için de geçerlidir.

özgöl girdilerin koşullarını da sağlama konusunda giderek daha fazla zorlandığı için, varolan idari sistemi merkezileştirmenin yanısıra ‘planlama’ yapmak ve ‘katılımı’ teşvik etmek zorunludur” (Jessop, 2008: 63-64). Buradaki “katılım” vurgusunun, “planlama”nın ana eksenini bozmaması için de iletişim politikaları, katılım ile yoğunlaşma potansiyelini içinde barındıran sınıf mücadelesini de belli bir çerçeve dâhilinde tutar; merkez bankasının para politikası sermayeye bakarken, iletişim politikaları emeğe bakar; sermaye-emek ilişkisini de merkez bankasının kurumsal bünyesinde toplar ve devletin tarafsızlığı retoriği içinde eritir.

Finansal piyasalar ile politik kurumlar arasındaki ilişkiye dikkat çeken Fligstein’e göre, “devletler, mülkiyet hakları, yönetim yapıları ve değişime ilişkin kuralları düzenleyici bir çerçeve olarak belirleyerek, piyasaları oluşturur. Bunlar, piyasaların onlar olmaksızın istikrarsız hale geleceği sosyal ve politik kontrol mekanizmalarıdır” (Fligstein, 1996: 660). Devlet, “...gelişmiş bir yasal ve kurumsal çerçeve sunduğu kapitalizme, mülkiyet ilişkilerini, karmaşık sözleşme araçlarını ve hassas mali işlemlerini sürdürmesi için gerekli istikrar ve öngörülebilirliği de sağlar” (Wood, 2006: 29). Anlaşıldığı üzere, piyasaya ilişkin süreçler, doğal olarak – *kapitalizmin “anarşik” doğası gereği*- politiktir; politikanın aracılığına ihtiyaç duyması, piyasa aktörleri ile politik kurumlar arasındaki iletişim tarafından biçimlendirilmesi sebebiyle politiktir. Merkez bankası iletişim politikaları, tam da bu noktaya yerleşir; piyasa ile kurduğu bağ vasıtasıyla ve bir politik aktör olması vasıtasıyla, iktidar ilişkilerinin ifadesi ve sonucu haline gelir.

Weber’in piyasaların aynı zamanda siyasal kurumlar olduğu ve finansal işlemlerin beklentiler/çıkarlar ve iktidar ilişkilerinden bağımsız olmayacağı şeklindeki tespitini (Weber, 2000) doğru bir adımla ilerleten Preda’ya göre, “iktidar,

politik ve kültürel araçlar vasıtasıyla belirli grup-çıkarlarının ve/veya beklentilerinin yeniden üretimidir” (Preda, 2007: 516). Ulusal merkez bankalarının beklenti yönetimine bahsettikleri önem ve kendilerine yüklenen iktidar buradan ileri gelir. Buradaki kültürel ve politik araçlar, gerek piyasa etkinliği üzerine gerekse de piyasa aktörlerinin beklentileri/çıkarları üzerine bir söylem şeklinde somutlaşır⁹⁴; merkez bankası iletişim politikaları da inşa edilen bu söylemin toplumsal alana aktarıldığı kanallar olarak işlevlendirilir. Buradaki iletişim, hem kurumsal anlamda hem de ideolojik anlamda politiktir; hem devletin kurumsal varlığı hem de ideolojik alanı için merkezidir.

Merkez bankası ve piyasa ile herhangi bir şekilde temas eden toplumsal aktörlerin beklentileri arasında belli bir uyumun sağlanmasına dönük olarak para politikası yönelimi sürekli olarak yeniden değerlendirilirken, Trichet’in deyişiyle, “piyasalara rehberlik etme ihtiyacı ile gelecek faiz oranının ne olacağını önceden taahhüt etmeme arasındaki bir denge” (Trichet, 2008: 8) üzerinde merkez bankası sürekli salınır. Bu hal, kapitalist devletin genel olarak paranın dolaşım süreçlerine müdahil olma zorunluluğu ile aynı zamanda üretimin çekirdeğinden uzakta konumlanma zorunluluğu arasındaki dengede yankılanır.

Devlet, ekonomik süreçlere sermayenin talepleri doğrultusunda yön verir, ancak hem kendi kurumsal devamlılığı açısından hem de politikaların toplumsal meşruiyeti açısından yönelimlerini bir taahhüt değil bir niyet⁹⁵ olarak ortaya koyar. Devlet elitlerinin kendi kişisel çıkarları ile devletin varlığını devam ettirmesi için zorunlu olan ekonomik getirilerine bağlı olarak ilgili niyet, zaman zaman tam tersi

---

⁹⁴ Toplumsal ilişkilerin mevcudiyetinin, ekonomik, politik ve ideolojik alanlarla iç içe geçmiş çeşitli söylemsel ve söylem-dışı olgulara bağlı olduğuna ilişkin Düzenleme Okulu görüşü için bkz. Basle, 2002: 24; Nadel, 2002: 32.

⁹⁵ IMF’ye verilen niyet mektupları vb... Bu noktada devletin “birikim” ve “meşruiyet işlevleri” arasındaki ilişki/çelişki için bkz. Offe, 1974; 1984.

yönde bir seyri potansiyel olarak içerir. Bu noktada, sermayenin gerçekleşme potansiyeli, devletin ideolojik potansiyeli ve toplumun meşruiyet potansiyeli merkez bankası bünyesinde üst üste gelir; merkez bankası iletişim politikaları paranın değerlendirilmesinin bu farklı düzeylerini birbirine bağlar.⁹⁶

Jessop haklı olarak, “eğer hukukun ya da devletin özgül kurumsal mantıklarının gerçek etkileri varsa, bu etkilerin sermaye birikimi ve sınıf hâkimiyetinin gereksinimleri ile çakışacağına garanti”nin ne olduğunu sorar (Jessop, 2008: 141). Hejl, “özerkliği, gerçekte yaşayan sistemlerin girdi bağımsızlığı” (Hejl, 1984: 64) olarak tanımlayarak bu soruyu yanıtlamak için bir başlangıç noktası oluşturur. Söz konusu başlangıç, özgül bir kurumsal yapı olarak merkez bankası için de önemlidir; zira, siyaset ve ekonomi alanının temas noktası olarak söz konusu kurumsal varlık, her iki alanın girdilerindeki farklılıkların oluşturacağı olası belirsizliği ortadan kaldırmak ve her girdinin benzer şekilde okunmasına, algılanmasına ve en nihayetinde ortak bir çıktının yapıtaşları olarak işlev görmesine imkân sağlar. Nitekim bu çıktının, test edileceği, uygulamaya aktarılacağı temel zemin olan toplum, siyaset ve ekonominin bağımsız işleyişine ve hatta neo-liberal dönemde devletin, ekonomiden uzak bir noktada konumlandırılmasına rağmen, bu ortak çıktı üzerinden biçimlendirilir, toplumsal alandaki aktörlerin ekonomiye ilişkin beklentileri bu çıktı üzerinden şekillendirilir.⁹⁷

---

⁹⁶ Bu noktada, Marx’ın paraya ilişkin şu tespitini hatırlamakta fayda var: “Eğer para beni insansal yaşama, toplumu bana ve beni doğa ve insana bağlıyorsa, o bütün bağların bağı değil midir?” (Marx, 2000: 232).

⁹⁷ Anlaşıldığı üzere, finansallaşma sürecine hâkim olan bağımsızlık, şeffaflık, özerklik vb. gündemine rağmen –hatta tam da bu sebeple-, “kapitalist ekonomide bireylerin parasal değişkenler ile ilişkiye girdikleri ekonomik olaylarda aldıkları tavır yine parasal değişkenlerin tanımlandığı düzey üzerinden olacaktır” (Ercan, 2005: 191). Bu değişkenleri tanımlamak suretiyle merkez bankası, ekonomik çevrim ile toplumsal alanı ve –pek tabii- beklentileri birbirine paralel hale getirir. Bir yandan reel süreçlerle toplumsal aktörlerin

Dolayısıyla merkez bankasının bağımsızlığı nosyonu, bu çıktı üzerinde geniş bir müdahale alanı sağlar; müdahalelerin her biri müdahale performansı arttırmak ve ekonomik çevrimi istikrarlı hale getirmek yönünde meşrulaştırılırken, aslında en temelde ekonomi ve siyaseti en köklü şekilde birbirine bağlar. Poulantzas'ın belirttiği biçimde, “ekonomik, siyasi ve ideolojik belirlenişlerin bütünsel birliği olarak üretim tarzıdır ki, bu uzamların sınırlarını belirler, alanlarını çizer, karşılıklı öğelerini tanımlar: Onları oluşturan şey öncelikle ilişkiye sokulma biçimleri ve eklemlenişleridir” (Poulantzas, 2004a: 19). Nitekim finansallaşma döneminde bu ilişki ağı, ulusal merkez bankaları tarafından kurulur.

Devletin ideolojik alanının her bir mikro-iktidar alanının bir düğüm noktasını oluşturduğu ağsal bir biçime sahip olmasına benzer biçimde, küresel finansal çevrimde, her bir ulusal merkez bankasının paranın bir uğrak noktasını teşkil ettiği bir görünüm arzeder. Dolayısıyla hem makro-ölçekte sermayenin hem de mikro-ölçekte devletin biçiminin, ağ üzerindeki farklı odaklar ve/veya toplumsal aktörler arasındaki sürekli olarak yeniden üretilmesi zorunlu olan bir dengeye dayandığı söylenebilir. Stark ve Vedrez'in belirttiği gibi, modern piyasalar, ağsal yapıları nedeniyle sürekli değişim üretirlerken, nadiren uzun süreli denge diye bir şeyi üretebilirler (Stark ve Vedrez, 2006). Piyasaların yapısal kısıtları nedeniyle sağlayamadıkları istikrarın, devletin kurumsal ve ideolojik varlığı aracılığıyla sağlanmasının meşru temeli tam da burasıdır. Finansallaşma döneminde, üretimin çekirdeğinin dışına kovulan ulusal devletin “bağımsız” bir düzenleyici kuruluşu olarak merkez bankası, devletin alanının merkezi kategorisi olması sebebiyle bu “istikrarı sağlama” rolünü yerine

---

beklentilerini yan yana getirirken, diğer yandan bu ilişkiyi gizlemeye ve/veya büyülemeye odaklanır.

getirir. Merkez bankası iletişim politikaları, bu noktada, ideolojik bir manevra alanı olarak işlev görür.

1970 ertesini dönem, bu doğrultuda, finansal sermayenin yükselişinin yanında, enflasyonu kontrol altında tutan ve fiyat istikrarını temel amaç olarak belirleyen para politikasına sahne olmuştur. “Fiyat enflasyonu ya da paranın göreceli değer kaybı artık göz yumulmaz bir hale gelmiş; fiyat artışlarının kaynağı ne olursa olsun, ücretlerin sabitlenmesinin ve bazı kamu harcamalarının kısılmasının” gerekliliği vurgulanmıştır (Brunhoff, 2007: 181). “Enflasyon hedeflemesinden başka herhangi bir ekonomik sorun ile ilgilenmesinin yasaklandığı ‘bağımsız’ merkez bankaları da daraltıcı maliye politikaları ile bu deflasyonist sürecin başlıca uygulayıcıları haline dönüştürülmüştür” (Yeldan, 2010: 22-23). Bu dönemde, “finansın yükselişine geniş kapsamlı bir dizi uygulama da eşlik etmiştir: Kurationsızlaştırma, işçi hareketiyle, sendikalara doğrudan cephe alınması, şirketler arasındaki büyük birleşmeleri destekleyen bir politika ve hissedarların çıkarlarını gözetilen yeni şirket yönetimi yöntemleri” (Papadatos, 2009: 186). Bu paralellikler, ekonomiyi de içine alacak biçimde toplumsal-politik alanın farklı düzeylerinde işleyen yeni bir hegemonyanın kurulduğuna işaret eder. Sermayenin verimliliğine ilişkin dinamikleri referans alan bu hegemonyanın toplumsal alana aktarılması merkez bankaları üzerinden gerçekleşir; yerel toplumsal alan, en önemlisi toplumsal sınıflar, merkez bankası etrafında yeniden şekillendirilir. Farklı sınıflar ya da aynı sınıf içindeki farklı fraksiyonlar, merkez bankası nezdinde yeniden konumlandırılırlar. Zira “tarihsel olarak *da* bakıldığında, devletin sermaye birikimiyle ilgili iki asli, bir de tali işlevi vardır. Emek sistemi ile para sisteminin güvence altına alınması asli işlevleridir. Tali işleviyse, sermayenin farklı kesimlerinin çatışan çıkarlarını uzlaştırmaktır (...) Emek

ve para sisteminin güvence altına alınması için devlete ihtiyaç duyulması, kapitalizmin mizacı gereğidir” (Papadatos, 2009: 186-187).

Aslında merkez bankası üzerinden gerçekleştirilen fiyat istikrarı vurgusu, enflasyona gösterilen aşırı hassasiyet, beklenti yönetimine ilişkin politikalara şekil verirken, her ne kadar bu politikaların meşruiyet zemini bugünkü beklentilerden yola çıkarak gelecekteki enflasyonu kontrol etmek olsa da, aslında temel amaç emeğin gelecekteki sömürsünü bugünden sağlamaktır. Ancak, sermaye, bunu tek başına gerçekleştiremez, bir başka deyişle yalnızca çalışma ilişkilerindeki düzenlemeler bu sömürüyü doğrudan garanti altına alamaz; bunun için devlet gibi toplumsal ve politik yükü ağır bir kurumsal varlığın inşa edeceği bir uzlaşma zeminine ve/veya onun doğrudan müdahalesine ihtiyaç vardır. Zira bu nedenle, Bonefeld’in belirttiği üzere, “Yeni bir konsensüs talep ediliyor. Parasalcılık, aşırı deflasyonist istekleri ve piyasanın kendisini düzenleyeceğine olan dini inancı nedeniyle reddedilirken, eski tarz Keynesçilik aşırı müdahaleciliği nedeniyle eleştiriliyor” (Bonefeld ve Holloway, 2007: 105).

Bir başka ifadeyle, ekonomik ve politik müdahalenin doğrudanlığını kırarak/yumuşatacak, ama sermayenin çevrimini ve piyasaların işleyişini de sekteye uğratmayacak, ekonominin genel çerçevesini ve yönelimlerini değiştirmeyecek bir politika dizgesine ihtiyaç bulunmaktadır. İşte, merkez bankasının toplumsal-kurumsal varlığı ile iletişim ve yönetim politikaları üzerinden toplumsal alanı ve ekonomiyi düzenleme nosyonu tam da buraya oturur. Bu, Mitchell’in ifade ettiği gibi, yalnızca “devlet ile piyasa işbirliği”ni (Mitchell, 1989: 51) değil, devlet, piyasa ve toplum işbirliğini gerekli kılar.

Zira devletin ve piyasanın ayrılığı üzerinden işleyen kapitalist-demokratik sistemin bizatihi kendisi çelişik bir karakter gösterir. Sermayenin emek üzerindeki hâkimiyeti, ekonomik örgütlerdeki mübadele ilişkilerin devlet tarafından düzenlenmesini zorunlu kılar, devletin aynı zamanda bütün toplumsal sınıfları içine alan biçimini yeniden üretme zorunluluğu bu düzenlemenin dolaylı bir karakter göstermesini zorunlu kılar. Dolayısıyla devletin ekonomik olarak sermayeyi yeniden üretme zorunluluğu ile ideolojik olarak kendi varoluşunu uzun süreli kılma çabası arasındaki gerilim, piyasa ile devlet arasındaki ilişkiye dolaylı bir biçim kazandırır. Bu noktada hemen vurgulanmalıdır ki, devlet ile piyasa arasındaki bu ayrım, “kapitalist düzende siyasetin üretim ilişkileri içindeki ve böylece bu ilişkilerin yeniden üretimindeki kurucu mevcudiyetinin büründüğü belirgin biçimden başkaca bir şey değildir” (Poulantzas, 2004a: 20).

Bu biçim içerisinde devletin rolü, piyasa güçlerinin düzgün çalışmasına engel teşkil etme potansiyelini içeren “toplumsal-sınıfsal” pürüzleri ortadan kaldırmaktır; finansallaşma döneminde paranın yöneldiği yerel alanı toplumsal risklerinden arındırmak, paranın yeniden üretimini referans alan istikrarlı bir toplumsal alan inşa etmektir. Bu inşa süreci, hem devletin kendi varoluşuna seslenen ideolojik rolüne hem de paranın yeniden üretimine seslenen ekonomik rolüne eş zamanlı katkı sağlar. Bir başka deyişle, paranın toplumla kurduğu bağ devlet üzerinden dolaylıdır, “düzgün” bir biçime kavuşturulur. Jessop’un belirttiği üzere, “...ekonominin düzgün işlemesine ihtiyaç duyan devlet, sermaye tarafından dolaylı olarak kontrol edilir” (Jessop, 2008: 241).

Diğer yandan, devletin kurumsal varlığı, politik alan içerisindeki farklı organları homojen bir birlik tasavvurunu içine yerleştirme uğraşında, organların

özgöl çıkarları nedeniyle zaman zaman sorunlar da yaşayabilir. Örneğin finansal istikrar söz konusu olduğunda, Hazine, Merkez Bankası, BDDK, ilgili bakanlıklar vb. arasında kurumsal bir yöndeşmenin olması ile yine aynı kurumların şeffaf, birbirlerine ve kamuoyuna hesap verebilir olması eş zamanlı olarak zorunludur. Ancak devlet bürokrasisi içindeki bu parçalı hal ve merkez bankası gibi bazı oyuncuların piyasa ile daha fazla temas etmelerine paralel güven katsayılarının daha yüksek olması gibi faktörler de söz konusudur. Dolayısıyla, devletin homojen görünümünün arkasındaki görel olarak kaotik olan bu yapı, özellikle kriz dönemlerinde birikim işlevinin geri plana itilmesi ile sonuçlanabilir. Özellikle demokratik devlet biçimlerinde, devlet içerisindeki kurumsal ayrışmalara ek olarak, kriz dönemlerinde devletin bir varoluş refleksi olarak toplumun sesine eskisine nazaran daha fazla kulak kabartma ihtiyacı ile de birleşince, sermayenin akışkanlığında belli bir yavaşlamanın olması beklenebilir.

Başka bir ifadeyle söyleyecek olursak, gerek postmodernizm gündemine paralel olarak kültürel ayrışmalara fazlaca yapılan vurgu gerekse de neo-liberal devlet tasavvuruna paralel olarak her şeye müdahil/muktedir devlet formu yerine mobilize-esnek hareket eden, yönetişimi-eşgüdümü stratejik olarak benimsemiş ve parçalı bir görünüm arzeden biçimin geçirilmesi arzusu⁹⁸, bu kez tersi yönde işlemeye başlar. Bütün bunların önüne geçmek, devlet-ekonomi ayrılığı üzerinden demokratik seçimlerin ötesine taşınmış olan birikim yasalarının, bu kez “melez bir devlet biçimi” (Jessop, 2008: 225) tarafından da engellenme riskini ortadan

---

⁹⁸ Bu arzu için Clarke, devlet aygıtı içindeki parçalanmış ilişkilerin toplumsal ilişkilerdeki parçalanmışlıkla etkileşime girdiğini ve böylece devlet aygıtının toplumsal varoluşun parçalanmışlığını yeniden üretip güçlendirdiğini belirtir (Clarke, 2004: 82). Buradaki haliyle “devlet aygıtı içindeki parçalanmışlık” ile işaret edilen, özellikle devletin yeniden yapılandırılması gündemine eşlik eden “bağımsızlaş(tur)ma” retoriği olmalı; merkez bankası örneğinde görüldüğü üzere bağımsız düzenleyici kurumlar, parçalı bir toplumsal alanla “iletişim” kurarken, toplumsal ve politik alandaki bu çatlaklar arasında “sermaye” gezinir.

kaldırmak amacıyla “mali kural” adı verilen “küresel hareket yasaları” inşa edilmiştir. Zira, Cukierman ve Meltzer’in belirttiği üzere (1986b: 386) “demokrasinin maliyeti” ancak bu vasıtayla azaltılabilir.

Merkez bankası açısından mali kural, paranın yeniden üretimini garanti altına almak için, önceden parçalanmış yerel politik ve toplumsal organizasyonları daha temel bir noktadan birbirine bağlayan bir “kayış” işlevi görür; merkez bankası iletişim politikaları çerçevesinde her bir bireyin eylemi, finansal bir mahiyet kazanır, bireylerin hayatların aktığı mütevazı dereleri, finansal piyasaların devasa havzalarında toplanır.⁹⁹ Bu düşünme biçiminin bir üst düzeyinde, bireylerin yerine devletler alır, yerel ölçekte merkez bankasının durduğu yerde, bu kez küresel merkez bankası misyonuyla Amerikan Merkez Bankası yer alır. Bu iki ağı birbiri içine kapatan, devletin stratejik yönelimlerine aldırmaksızın birikimin çıkarlarını yeniden üreten en temel referans noktası, “mali kural”dır.

Devlet’in biçim-belirlenimli bir toplumsal ilişki olarak tahayyül edilmesi, onun özgül kurumsal varlığının ötesindeki politik-toplumsal güçler dengesi tarafından da belirlendiği anlamına gelir. Anlaşıldığı üzere, devlet, toplumsal ve politik alanın merkezine yerleşir. Bir başka deyişle, her ne kadar devlet, bir ekonomi-dışı baskı unsuru olarak sermaye dolaşımının ötesine taşınmış-kovulmuş olmasına rağmen; değer-biçimi, görünürde ekonomi-dışı olan unsurlara zorunlu olarak bağlı olduğu sürece devlet, kapitalist üretim ilişkilerinin merkezi unsuru olarak kalmaya devam eder. Bir başka deyişle, kapitalist devlet, sermaye dolaşımından kurumsal olarak ayrılmış olsa da, aslında değerın yeniden üretilmesi süreci devlet-biçiminin sınırları

---

⁹⁹ Buradaki “havza” metaforu, pekâlâ Hirsch’in belirttiği üzere, “...sınıf ve piyasa toplumsallığının birliği...” (Hirsch, 2011: 33) olarak da ifade edilebilir. Ama en nihayetinde piyasa, toplumsal alana içsel, üretim sürecinin bir uğrağı olarak ele alınmak durumundadır; yoksa “içinde yer aldığı toplumsal ilişkilere dışsal, bu ilişkiler seti ile karşılıklı ilişkiye girebilen bir entite olarak” değil... (Sayer, 1995: 116).

içinde gerçekleşir; sermaye ile devlet yan yana pek gelmese de, değer-biçimi ile devlet-biçimi birbirine bitişiktir.

Poulantzas, aynı paralelde bir ilişkiden, tekeli kapitalizm aşamasında büyük sermaye ile küçük burjuvazi –hatta küçük üreticiler ile küçük ticaret kesimi de- arasında karşılıklı bir çıkar ortaklığından bahseder. Buna göre, devlet aygıtı, küçük burjuvalar vasıtasıyla doldurulurken, devletin ekonomiye ilişkin her müdahalesi büyük sermaye lehine bir ayarlamadan öteye gitmemiştir. Dolayısıyla küçük burjuvaların devlet bürokrasisindeki “iş”lerini sağlama almaları, büyük sermayenin yeniden üretimi arasındaki uzlaş, bir yandan faşizme doğru evrilen yeni bir devlet biçimini ortaya çıkarırken bir yandan devletin içinde mevzilenmiş ve yüzünü büyük sermayeye dönmüş yeni bir burjuva sınıfını üretmiştir. Toplumsal ve politik alandaki bu değişim içerisinde, değişmeyen tek şey, sürecin bir adım gerisinde duran büyük sermayenin varlığı olmuştur. Poulantzas’ın belirttiği üzere, bu uzlaşının sonucu olarak ortaya çıkan “faşizm, çıkarlarını sürekli güven altında tuttuğu ‘geleneksel’ büyük sermayenin varlığını tehdit etmemiştir” (Poulantzas, 2004b: 301).

Kuşkusuz, faşizm ile finansallaşmış kapitalizm arasında tam bir tekabüliyetten bahsedilemez ancak, sermayenin yeniden üretim kabulleri ile bu kabuller doğrultusunda pozisyon alan devletin biçimi ve değişen toplumsal sınıf ilişkileri arasında epistemolojik bir denklik de pekâlâ kurulabilir. Nitekim, Jessop’un sermaye ile devlet arasında belirlediği stratejik-ilişki, sermayenin yeniden üretim ihtiyacı ile devlet bürokrasi arasında kurduğu sınıfsal-çıkarsal bağ, ancak böyle bir denklik üzerinden okunabilir. En nihayetinde, tarihsel akışa eşlik eden devlet biçimi değişse de, sermaye ile devlet arasındaki, yüzünü yeniden üretime dönen karşılıklılık ilişkisi değişmemiş, kapitalizmin farklı tarihsel uğraklarında mevcudiyetini korumuş ve

sermayenin yeniden üretimi için toplumsal alanın katılımına olan her ihtiyaç, bu ilişkiyi daha da belirginleştirmiştir. Paranın yeniden-üretim alanı ile toplumsal alanın artık tamamen çakıştığı finansal kapitalizm döneminde ise, paranın toplumsal alana temas etmesi için gerekli olan yegâne eşik, devlet ve/veya merkez bankaları olmuştur.¹⁰⁰

---

¹⁰⁰ Bu noktada, Gramsci'nin pozisyonunun takip eden Peter Ives'in perspektifinden merkez bankasına bakmak, merkez bankasının gerek kurumsal varlığını gerekse de iletişim kanallarından akan dilini/söylemini bu perspektife yerleştirmek anlamlı olacaktır. Finansallaşma sürecinde merkez bankasını bir vakıa olarak ele almak, onun "(1) ...ilişkisel karakteri üzerine bir vurguyu, (2) bilginin kaynağının nesnelere ya da unsurların kendi tikel niteliklerinde değil, fakat araştırılan nesnelere arasındaki ilişkilerde bulunduğu düşüncesini, (3) (*merkez bankası tarafından toplumsal alanla paylaşılan, y.n.*) dilin, gerçekliğin ya da kendi yaşamlarımızın pasif bir temsili olmayıp, yaşamımızı sürdürme ve seçimler yapma biçimimize katkıda bulunan bir şey olduğu vurgusunu..." (Ives, 2011: 37) eş zamanlı olarak gerekli kılar. Anlaşıldığı üzere, buradaki ilişkisellik ve/veya karşılıklılık vurgusu, Poulantzas'ın "devlet", Voloşinov'un "dil" tasavvurunu devam ettirir. Nitekim, finansallaşma sürecinde merkez bankasını pozisyonlandırmak, hem devlet hem de iletişim/dil tarafında ancak böyle bir tasavvur ile mümkündür.

3. MERKEZ BANKASI İLETİŞİM POLİTİKALARI

Çalışmanın bu bölümünde, finansallaşma sürecinde merkez bankasının devletin alanı içerisinde kazandığı ayrıcalıklı rol vasıtasıyla hem küresel-finansal ağın düğüm noktası hem de yerel-toplumsal ağın merkezi kategorisi olarak ikili bir konuma sahip olduğu belirtildikten sonra, kurumsal varlığında topladığı para politikası ile iletişim politikasının, bu ikili konumun gerektirdiği biçimde, birbirine paralel eğilimlerine sahip iki özgül alan olarak kurulduğu ileri sürülecektir. Buna göre, para politikası, küresel-finansal sermayeye seslenen ekonomik; iletişim politikası ise, yerel-toplumsal alana seslene ideolojik bir içerikle işaretlenecektir. Bu noktadan sonra merkez bankası iletişimi, finansal müsadere ve hegemonya inşasının temel zemini olarak yeniden kurulacak; dilin, bilişin ve/veya katılımcılık ile yönetişimin para politikası hikâyesinin gerçekleşme sürecindeki rolleri tanımlanacaktır.

3.1. Finansallaşma Döneminde Merkez Bankaları

Devlet, ekonomik alan ile toplumsal alanın geçiş noktasını oluşturur, iki alanı birbirine bağlar, düğümler; ekonomik istemler doğrultusunda toplumsal kadastronun şekillendirilmesi, toplumsal alandaki farklılıkların üretimin verimliliği doğrultusunda birbirine “yapıştırılması” rolünü üstlenir. Devletin biçimi, ekonomik ve toplumsal alanın tamamını kuşatır; gerek “antagonistik sınıflar arasındaki çatışmayı baskı ve taviz yoluyla, ama en nihayetinde egemen sınıfın hâkimiyetini ve hâkim üretim tarzının yeniden üretimini tehlikeye atmadan düzenleyerek” (Jessop, 2008: 45) gerekse de üretim/yeniden üretim sürecini ekonomik alan ile toplumsal alan arasında kararsız bir dengeye bağlayarak ve bu dengeyi her daim gözeterek bunu yapar.

Nitekim, finansallaşma döneminde, paranın akışkanlığı doğrultusunda toplumsal aktörlerin bilişsel ve davranışsal pozisyonlarının kurulması, farklı çıkarlara sahip aktörlerin birbirine yapıştırılması ulusal merkez bankaları ve para politikasının paralelinde yürüyen iletişim politikaları aracılığıyla gerçekleşir.

Blinder, Brunner'in 1981'de merkez bankacıların iletişimi reddetmelerine ilişkin ağıdından, Woodford'un 2001'de para politikasının temelini beklentileri yönetme sanatı olduğuna dair vurgusuna kadar ki geçen sürede, merkez bankacılığı düşüncesinde bir devrim olduğunu belirtir (Blinder, 2008: 1). Buna ek olarak, ilgili devrimsel-dönüşüm yalnızca merkez bankacılığında iletişimin artan rolü ile tanımlanamayacağını, aynı zamanda buna kaynaklık eden ekonomik ve toplumsal faktörlerin de yine devrimsel bir dönüşüm geçirdiğini belirtmek gerekir. Finansın toplumsala zorunlu olarak gömülme eğiliminde olduğu bu sürece, toplumsal alanın tasavvur edilme biçimindeki dönüşüm eşlik ederken, bu iki süreci birbirine paralel hale getirme uğraşı iletişim politikası çalışmaları üzerinden şekillenmiştir. Bu süreçte merkez bankası, toplumsal aktörler karşısında tüm enformasyona sahip olmanın getirdiği bir bilgelikle sarmalanırken, toplumsal aktörlerin ilgili enformasyonu taşıyan iletişim kanallarına itibar etmeleri, doğrudan onların refah katsayılarının artması ile ilişkilendirile hale gelmiştir. Merkez bankası iletişimi, finansallaşma sürecinde piyasaların derinliğini arttıran bir gerçeklik olarak öyle bir şekilde ortaya çıkmıştır ki, "iletişimin yararlı olduğuna dair güçlü kavramsal iddiaların karşısında, şeffaflığın genişletilmesine karşı olan iddialar, ince bir bulamaç gibi görünmeye başlamıştır" (Blinder, 2008: 8).

İletişimin, merkez bankacılığı literatüründeki artan öneminin gerisinde yatan soru, "iletişimin, özgün haberler oluşturarak veya piyasadaki gürültüyü/belirsizliği

azaltarak para politikasının etkinliğine katkıda bulunup bulunmadığıdır” (Blinder, De Haan et. al, 2008). Bu konuda literatürdeki ortak “inanç”, iletişimin kalitesi ile piyasanın derinliği arasındaki aynı yönlü bir ilişki olduğu, iletişimdeki değişimlere örneğin varlık fiyatlarının tepki vermesi gerektiği yönündedir. Öyle ki, “ekonomik performanstaki farklılıklar, iletişim stratejilerindeki farklılıklarla ilişkilendirilmek istenir” (Blinder, De Haan et. al, 2008).

Piyasaya sosyolojik bir izlekten bakan araştırmacılara göre ise, *-merkez bankası gibi-* organizasyonların nereden geldiği ve piyasa yapıları ile nasıl ilişkili oldukları sorusu, onların yapı ve strateji ile olan ilgileri açısından merkezidir (Miles ve Snow, 1978). Buna ek olarak, organizasyonun tasarımı, onun yapısını belirler. Son olarak da, yöneticilerinin arka planı, organizasyonun strateji ve yapısını etkiler (Fama ve Jensen, 1983; Chandler, 1962). Bu üç husus, yani merkez bankasının finansal piyasalar ile kurduğu “ilişkinin biçimi”, *-hukuki olarak da çerçevelendirilmiş-* “kurumsal görünümü” ve/veya “kurumsal tasarımı” ile yöneticilerin “sınıfsal arka planı” *-dolayısıyla kurumun sınıfsal yönelimi-*, finansallaşma sürecinde iletişimin ve dolayısıyla ideolojinin genişleyen etkinlik alanı düşünüldüğünde oldukça önemli mefhumlar olarak ön plana çıkar. Nitekim finansallaşma döneminde merkez bankasının kurumsal bünyesinde toplanan bu üç hal, ekonomik, yasal ve politik hal arasındaki bir tekabüliyetten bahsetmek gerekir.

Tuschling’in ekonomik, yasal ve politik biçimlerin tekabüliyetinin olumsal bir karakter gösterdiğini belirttiği açıklayıcı şeması üzerinden başlayacak olursak, “sistem çıktılarının bir gözlemcinin girdi bilgilerine dayalı beklentileriyle ilgili olumsallığı, bir sistemin özerkliğinin tanınmasının bir yoludur” (akt. Hejl, 1984: 64). Buradaki “sistem” kavramsallaştırmasının, “alan” kavramsallaştırmasıyla yer

değiştirebileceğini ve böylece toplumsal olana, insana ilişkin öngörülemezliğe daha açık hale getirilebileceğini bir kez daha belirtelim. Peki, ulusal merkez bankalarının siyasi iktidarlardan bağımsızlaşmasını, özerk bir kurum olarak yapılandırılmasını içeren ve yine sistem çıktılarının da piyasa aktörlerinin küresel ekonominin gidişatına, ulusal politik aktörlerin bu gidişata paralel bir yolu ne oranda izlediklerine ilişkin inançları-beklentileri tarafından belirlendiği bir dönemde, merkez bankasının merkezi teşkil ettiği toplumsal alanın, ekonomik ve politika alana ilişkin bütün temas noktaları ile birlikte toplumsal alanın, olumsal bir karakter gösterdiğini, belirlenimden muaf olduğunu söylemek mümkün müdür?

Bu soruya cevap verebilmek, Tuschling'in yaklaşımından radikal bir kopmayı gerektireceği gibi, aynı zamanda özerklik ve olumsallık gibi değerlerin yegâne önkoşulunun, sistem girdileri ile çıktıları arasında bir çakışma sağlamak yönünde manivela işlevi görecektir kurumsal düzenlemelerin zorunluluğunu a priori kabul etmeyi gerekli kılar. Dolayısıyla bir sistemin ya da alanın özerkliği, o sisteme ya da alana giren bilginin, o sistemi ya da alanı içine alan yapısal bağlam tarafından belirlendiğini, beklentilerin yönünün bu bağlam tarafından tayin edildiğini gözardı ederek mümkün olabilir.

Merkez bankası özelinde, kurumsal bağımsızlık-özerklik görünümü, ancak kurumu çevreleyen toplumsal, ekonomik, yasal ve politik biçimlerin yönelimlerindeki önceden tayin edilmiş uygunluk sayesinde mümkündür. Alanlar-arası geçiş ya da temas noktalarının azlığı, alanlarının birbirinden tamamen özerk olduğunu değil, geçişi ya da teması gerektirmeyecek yapısal bağlamın bütün alanlara verili-içkin olmasındandır. Bu verili bağlamı en etkili bir şekilde işlevlendirmeye dönük düzenlemeler tarihsel olarak farklılaştığı gibi, bu farklılık da tesadüfi

olmaktan ziyade yine devlet, ekonomi ve toplumsal alandaki tarihsel değişimleri dikkate alır. Kapitalizmin temel saikleri aynı kalmak kaydıyla, birikim rejimindeki finansal sermayeyi merkeze alan bir kaymanın, örneğın merkez bankası para politikasının gizeme gömülü, mistik halinden şeffaflığa doğru evrilmesini beraberinde getirmesi, bunun açık bir göstergesidir.¹⁰¹ Epistemolojik bir değişim, kendine uygun bir metodolojiyi de kendi içinden çıkarmıştır.

1970 sonrası dönemde, yeni ekonomik-hegemonyanın liderliğinin finansal sermaye tarafından ele alınması, para politikalarının ve fiyat istikrarının giderek daha fazla önem kazanması, beraberinde bütün sermaye fraksiyonları için istikrarlı bir çerçeve işlevi görür, bir bütün olarak sermayenin yeniden üretim güzergâhlarına rehberlik eder. Dolayısıyla finansal sermayenin hegemonya içerisindeki ağırlığının giderek artması, aynı zamanda diğer sermaye fraksiyonlarıyla kurduğu uzlaşma dengesinin sürdürülebilirliğine bağlıdır ki, nitekim bu durum sıcak paranın belirli biçimlerinin reel-üretim dönüşmesini ve bu yolla hegemonik çerçevenin istikrarlı kılınmasını sağlar. Dolayısıyla her ne kadar söz konusu hegemonya içerisinde finansal sermayenin özel bir konumu söz konusu olsa da, bu konum diğer fraksiyonlara rağmen gerçekleşmez; para-sermayesi ile sanayi-sermayesi “ekonomik-korporatif” çıkarlar söz konusu olduğunda bir noktada buluşur¹⁰² ve nitekim bu nokta hem küresel-finansal yapılara hem de yerel-sanayi sermayesine seslenmesi sebebiyle ulusal merkez bankasıdır.

Dolayısıyla, finansal sermaye ile sanayi-sermayesi arasında her ne kadar karşıtlık kurulsa, 1970 sonrası dönem finansal sermayenin artan ağırlığı ile

---

¹⁰¹ Bu aynı zamanda, ideolojinin mutlak suretle “gizemlere bürünmüş” bir biçimde işlemeyeceğinin de göstergesidir.

¹⁰² Hegemonya inşasının başladığı noktanın, bu “korporatif uzlaşma” noktası olduğu söylenebilir.

tanımlansa da, bu yalnızca sanayi sermayesinin hegemonik rolünü kaybettiği anlamına gelir, daha ötesi değil. Dolayısıyla finansal sermayenin artan akışkanlığı, “gelişmekte olan” ülkelerde artan ithal tüketim ve maliyet üzerindeki etkileri itibariyle esnek üretim ile yankılanmazsa bir anlam ifade etmez. Bir başka deyişle, “gelişmekte olan” ülkeler açısından kredi genişlemesine paralel sömürü katsayısının da artması gerekir ki, hem emeğin tahakküm altına alınması hem de sermayenin verimlilik süreçlerine eklenmesi kolay olsun.

Ancak diğer yandan hızlı kredi genişlemesi, emeğin sömürüsüne paralel birikim retoriğine ilişkin toplumsal rahatsızlıkları gündeme getirir. Bu süreçte, toplumsal aktörlerin beklentilerindeki olumsuz yönlü değişimin finansal bir sarsıntıya ve hatta çöküşe yol açmaması için, bu beklentilerin yukarı yönlü olarak yönetilmesi, ekonominin soğutulması ve dolayısıyla toplumsal rahatsızlığın azaltılması zorunlu hale gelir; nitekim bu misyon, merkez bankası tarafından yerine getirilir. Bonefeld ve Holloway’in dediği gibi, “...kredi genişlemesi (...) her zaman gelecekteki emek tahakkümü üzerine kumar oynamak anlamına gelir: Eğer sermaye bahsi kaybederse, finansal bir çöküş gerçekleşir” (2007: 15). Merkez bankası da bu bahiste, merkezi bir aktör olarak yerini alır; taraflar, “şeffaf”, “bağımsız”, “hesap-verebilir” bir kamusal alan olarak merkez bankası iletişim stratejisi bünyesinde toplanır.

Genel sermaye ile tekil sermaye arasındaki bu ilişki, yapı ile aktör arasındaki ilişkiye Bourdieu’nun merceğinden yapılan bakışla bir paralellik gösterir. Öyle ki, genel olarak sermaye, tek tek sermayelerin davranışlarından bağımsızdır, tekil sermayelere bir üst-dil sağlar, onların doğası gereği farklı yönelimleri için bir çerçeve sunar; hangi güzergâhlara sahip olursa olsunlar tekil sermayeler, genel

sermayenin verimlilik rasyolarının dışında davranamazlar, herhangi bir “iktisadi” adımın rasyonelliği için temel referans ölçütü genel sermayedir. Tekil sermayelerin üretim, dolaşım ve/veya tüketim ölçütleri özgül bir karakter gösterir, örneğin finans-sermayenin döviz kuruna ilişkin kaygıları ile sanayi-sermayesinin bakışı arasında tam bir zıtlık söz konusudur; ancak sadece görünüşte böyledir, zira bir adım gerisinde iki farklı sermaye türünün eylemleri, değer biçimi tarafından belirlenir ve az önceki zıtlık, emek ücretlerinin düşürülmesi yönünde ortak bir irade ile nihayetlenir.

Dolayısıyla, genel sermaye ile tekil sermaye arasındaki diyalektik bir ilişki, bir karşılıklılık ve/veya bağımlılık ilişkisi söz konusudur; genel sermaye, tekil sermayeye bir çerçeve ve/veya rasyonellik dayatır, tekil sermaye de, bu doğrultuda irasyonellikten kaçındığı ölçüde genel sermayeyi yeniden üretir. Jessop’un kelimeleriyle ifade edecek olursak, “genel olarak sermaye, tanımlanmış tekil sermayeler dizisinin faaliyetleri olmadan yeniden-üretilemez ve tekil sermayeler de, sermaye dolaşımı boyunca oluşturulan ekonomik bağlantıların dışında işlev göremez” (Jessop, 2008: 208).

Bourdieu sosyolojisindeki “yapı” ile “fail” kavramsallaştırması da, aynı kelimelerle ifadelendirilebilir. Öyle ki, alan ile fail arasında bir karşılıklı suç ortaklığı söz konusudur, bu ilişki ontolojik bir ilişkidir; yani yapıyı tanımlayan her türlü dinamik, bu ortaklığın sonucunda oluşturulmuştur. Birey, her türlü pratiğiyle –mikro ve/veya makro ölçekte- söz konusu yapının yeniden üretilmesinde aktif bir rol üstlenir. Ancak hem genel sermaye ile tekil sermaye arasındaki hem de yapı ile birey arasındaki ilişki aynı zamanda problemlidir de; özellikle “genel sermaye” ve “yapı” için, mikro ölçekteki, “tekil sermaye” ve “birey” düzeyindeki olası sapmaları, çıkar

çatışmalarını düzenleyecek bazı ara-mekanizmalara ihtiyaç vardır. Zira, örneğin “ekonomi, ekonomik sermayenin dünyasını ihtiva etmeyen ya da bu dünyaya muhalif, ekonomi-karşıtı alt-evrenler (*de*) yaratır” (Bourdieu, 1998: 113). Nitekim, sermaye için “devlet”, yapı için de “ideoloji” birer düzenleyici biçim olarak bu noktada kendini gösterir.

Bir başka deyişle, toplumsal yapı ile birey, ideoloji üzerinden –ve pek tabii kimin ideolojisi ise onun üzerinden- birbirlerine temas eder; toplumsal istikrar söyleminin bireyde yankılanması ideoloji vasıtasıyla dolayımlanır. Benzer şekilde, ekonomik yapı ile tekil sermayeler arasındaki uyumluluk devlet tarafından gerçekleştirilir; kapitalist ekonominin verimlilik rasyoları, bireysel yatırımcıların rasyonelliği olarak kendini ancak devlet vasıtasıyla dolayımlandığında gösterir. Özellikle 1970 sonrası dönemde finansal sermayenin artan akışkanlığı ve bu akışkanlığın sürekli kılınması için yerel toplumsal unsurlara duyulan ihtiyaç, bu iki alanın, devlet ve ideolojinin birbirine daha fazla yakınlaşması ile kendini göstermiştir.

Yine aynı dönemdeki, devletin ekonomiden uzaklaşmasını salık veren neo-liberal mefhum ile görünüşte çelişkili gibi duran bu yakınsama, hem devletin içinde hem de dışında sayılabilecek merkez bankası vasıtasıyla çelişkili görünümünden arındırılmaya çalışılmıştır.¹⁰³ Dolayısıyla artık, farklı dönemlerde yeniden yapılandırılan merkez bankaları, hem küresel sermayenin verimliliğine seslenen birer ulusal kapı hem de toplumsal beklentileri, aynı verimlilik rasyoları ile buluşturan

---

¹⁰³ Her ne kadar merkez bankasının buradaki çelişkiyi gidermek üzere işe koyulduğu söylene de, aslına bakılırsa merkez bankasının içinde yer aldığı ekonomi-politikanın bizatihi kendisi çelişkilidir. Yalnızca merkez bankasının bağrında düğümlenen sınıfsal eşitsizlikler, para politikası ile iletişim politikası ve/veya ekonomi ile ideolojik alanlar arasındaki yönelim farklılıkları nedeniyle değil; esas olarak finansallaşma sürecindeki “müsadere” yönelimi, toplumun demokratik katılımına ihtiyaç duyduğu için bu böyledir.

şeffaf, hesap verebilir, bağımsız kurumlar olarak, her türlü anlamıyla devlet ile ideolojiyi (*dolayısıyla toplumsal kadastryu, -popüler tabirle- sivil toplumu*) bünyesinde toplamıştır. Küresel sermaye ile sıradan-birey, ulusal merkez bankaları üzerinden birbirlerine yapıştırılır. Dolayısıyla finansallaşma döneminde esas düzenleyici mekanizma, merkez bankasıdır.

Aynı paralelde Rogoff, devletin politik yönelimlerinin, toplumun da iktisadi pratiklerinin para politikası açısından optimum noktadan sapma eğilimine karşı, bir kurumun, paranın sosyal refah fonksiyonu ile fayda fonksiyonunu birbirinden ayıran bir kurumun, aracı rolünü üstlenmek üzere göreve çağrıldığını belirtir (Rogoff, 1986: 2). Finansallaşma sürecinde bu kurum, ulusal merkez bankası olmuştur. Buna göre, öncelikle, bir yasal değişiklik yoluyla merkez bankasının işlevlerine ilişkin çerçeve-kural belirlenmiş; daha sonra merkez bankasının para arzı üzerinde otorite konumunu pekiştirmek ve olası parasal dalgalanmalara esnek bir biçime yanıt vermesini sağlamak için özerklik ve bağımsızlık vb. mefhumlarla hukuki altyapı desteklenmiş; en sonra toplumsal aktörleri sürece dâhil etmesi, kendisini, üzerinde toplumsal aktörlerin birbirleriyle diyaloga girdiği, para politikasına ilişkin konularda sosyal bir uzlaşmaya yöneldiği bir platform ve/veya kamusal alan olarak inşa etmesi için “itibar” sağlamaya dönük uygulamalar hayata geçirilmiştir.¹⁰⁴

---

¹⁰⁴ Anlaşıldığı üzere, “itibar” kavramı, merkez bankası para politikasının dayandığı şeffaflık, iletişim vb. kavramların da üzerine yerleştiği temel eksen konumundadır. Buradaki haliyle “itibar”, Bourdieu’nun “simgesel sermaye” olarak işaret ettiği biçime de tam olarak uyar. Dolayısıyla söz konusu merkez bankası olunca, iletişim politikaları üzerinden yönelinen “itibar” arayışı, finansallaşmanın genel kabullerine bükülen bir “itibar sermayesi biriktirme” çabası olarak da düşünülebilir. Para politikası ile ekonomik-sermayenin ilişkisine benzer bir biçimde, iletişim politikası ile simgesel-sermaye yan yana gelir; ikinci ilişkinin yeniden üretilmesi, birinci ilişkinin istikrarı için bir “uğrak”olarak düşünülebilir. Zira başka bir yerden de olsa Bourdieu’nun belirttiği gibi, “meslek sahipleri (...) ‘bağlantılar’ kurabilecekleri ve bu bağlantılarını ayakta tutabilecekleri ve de mesleklerini sürdürebilmek için gereksinim duydukları *‘itibar sermayesini’* biriktirebilecekleri seçkin bir cemiyete”

Merkez bankasının, finansallaşma sürecindeki yeni konumunu belirleyen bu “hukuki”, “kurumsal” ve “toplumsal” düzeyler, aslında kurumu “toplumsal beklentileri koordine etmeye dönük bir sosyal uzlaşma zemini” (Rogoff, 1986: 4) olarak inşa etmenin farklı veçhelerini oluşturur. En nihayetinde merkez bankasının yeni konumunu tayin eden bu değişim süreci, her ne kadar parasal hedefler ile politik iktidar arasına bir “perde” çekmiş gibi gözükse de, aslında toplumsal beklentiler ile para politikasının mevcut yönelimleri arasında oluşturacakları bir denge marifetiyle, bütün olarak devletin toplumsal zeminini finansallaşma dönemine içkin bir tasavvur etrafında yeniden biçimlendirdiği söylenebilir.

Bonefeld, Hegel’in sivil toplumu, zenginliğin büyük kısmının birkaç kişinin elinde toplandığı ve kitlelerin yoksulluğa mahkum edildiği, atomist bireylerin bencil, rekabetçi ve antagonist toplumu olarak kavradığını belirtir (Bonefeld ve Holloway, 2007: 9). Sivil toplum içindeki bu çeşitlilik, çıkarlara ilişkin bu farklılıklar, kısacası topluma içkin bu antagonizma, bütün bu karşıtlıklarının merkezine devletin yerleşmesiyle sonuçlanmıştır. Ve en nihayetinde devlet marifetiyle, toplumdaki farklılıkların belli bir dengeye oturtulması ve toplumun bizatihi kendi yönetiminin sivilleş(tiril)mesi sağlanmıştır.

Hem devletin toplumsal pozisyonu hem de toplumun devlet üzerinden sivilleştirilmesi, merkez bankası iletişim politikaları açısından da kritik önemde; zira Hegel’in sivil toplumu ile finansal sermayenin egemen olduğu postmodern toplumsal alan arasındaki benzerlik aşikâr; yine devletin toplumsal pozisyonu da hala merkezi, sivilleşme vurgusu da hala güncel bir eğilim. Dolayısıyla merkez bankasının iletişim kurduğu, beklentilerini yönettiği, bütün farklı eğilimlerini kendi politik birliğinde

---

(vurgu bana ait) (Bourdieu, 1986: 287) ihtiyaç duyarlar. Söz konusu merkez bankası ve onun toplumsal-kamusal yönelimleri olduğunda bu vurgu değişmeden kalır.

cisimleştirdiği toplum, bir yandan sivilleşip bir yandan da üretim araçlarından giderek uzaklaşırken görülmektedir ki, birincisi ikincisinin önkoşulu haline gelmiştir.

Dolayısıyla sivilleşme gündemine paralel, daha şeffaf ve bireylerin hak öznesi olarak tanındığı bir devlet anlayışı ile öznelikten kaynaklanan hareket serbestisi neticesinde imzalanan iş-sözleşmelerinin dayattığı nesnelik hali beraber ilerlemektedir. Kısacası, finansal sermayenin içinde gezindiği postmodern toplumda, kültürel-hukuki öznellik ile ekonomik-toplumsal nesnelik üst üste gelir, çakışır. Merkez bankası iletişim politikaları da bu çakışmayı sürekli kılmaya dönük olarak işlevlendirilir.

Nitekim merkez bankası, bir “politika paradigması” çerçevesi içinden topluma bakar; toplumsal güçlerin bileşkesindeki ağırlık –ya da Bourdieu’nun deyişiyle sermaye- değişimlerine göre, politika çerçevesini yeniden üreten –çoğunlukla istikrarsız- dengeleri sürekli olarak yeniden kurmaya çalışır.¹⁰⁵ Toplumsal alanı oluşturan heterojenlik içerisindeki farklı çıkarlara yaslanan kamusal tercihleri birbirine paralel hale getirme uğraşındadır.¹⁰⁶ Merkez bankası iletişim politikaları tam da bu noktada devreye girer: toplumsal aktörlerin üretim alanındaki nesnel konumlarından kaynaklanan ve devlete veya politikalarına farklı ölçeklerdeki bağlılık derecesinin ürünü olan farklı talepler, “sağlıklı” bir finans-piyasasının işlenmesi için müzakere alanına çekilir, nesnel konumlara yaslanan yapısal çelişkiler, basit bir konsensüs meselesine indirgenir; merkez bankası, farklı talepleri

---

¹⁰⁵ Fine’in, Bourdieu sosyolojisindeki bu “akışkan” sermaye tasavvurunu izleyerek; “devleti, toplumun merkez bankasına” benzetmesinin nedeni de bu olsa gerek... (Fine, 2011: 103).

¹⁰⁶ Bu konuda örneğin, Berger, Ehrmann ve Fratzscher, Avrupa Merkez Bankasının iletişim politikalarını çok-uluslu, çok-kültürlü ve çok-dilli bir bağlamda yürüttüğünü ve bu heterojen kitleyi, Merkez Bankasının homojen para politikası niyetleri etrafında örgütlemeye yöneldiğini belirtir. Nitekim, bu yöneliminde medyanın da rızasına ve/veya onayına da ihtiyaç duyduğunu ek olarak ifade ederler (Berger et. al, 2006: 7).

seslendiren, yönlendiren ve en nihayetinde dönüştüren bir kamusal-müzakere alanı olarak ideolojik bir pozisyon yüklenir.¹⁰⁷

Poulantzas'ın belirttiği üzere, “Devlet, siyasi hâkimiyeti, öncelikle yalnızca baskı, güç ya da ‘çıplak’ şiddet aracılığıyla kutsayıp yeniden üretemez; aynı zamanda şiddeti meşrulaştıran ve hâkimiyet altına alınmış bazı sınıf ve farksiyonların siyasi iktidar karşısındaki konsensüsünü örgütlemeye katkıda bulunan ideolojiye de doğrudan çağrıda bulunur” (Poulantzas, 2004a: 31). En nihayetinde merkez bankası, iletişim politikaları marifetiyle, para politikasına ilişkin-muhatap toplumsal güçlerin, “para politikası paradigması” ile uyumlu bir şekilde birbirleriyle konuştuğu, diyalog kurduğu katılımcı ve toplumsal bir çerçeveye oturur. -Katılımcı İletişim

Bu noktada Frenkel, finansallaşma sürecinin gelişmesi ve piyasaların derinleşmesinin, katılımcılar ile politika yapıcılar arasındaki düşmanca ilişkinin yerine diyalog'u ikame ettiğini belirtir; politika yapıcılar ile piyasalar arasındaki geniş bir diyalog... (akt. Knight, 2005: 499). Ancak bu diyalog zeminin sağlam olabilmesi için birçok faktöre ihtiyaç vardır: iletişim becerisinin, açıklığın, olası hedeflerin, planların, hesap verebilirliğin, açıklanmış bir modelin olması gerekir ki bu diyalog sağlıklı bir parasal gündemi üzerinde büyütebilsin. Frankel'e göre bunlar,

---

¹⁰⁷ Bu noktada söylenmelidir ki; merkez bankası iletişim politikasına ilişkin söylenebilecek birçok husus, kendisine bina mimarisinde de yer bulur. Buna göre, örneğin Avrupa Merkez Bankası mimarisinin, iletişim politikası stratejisinin bir parçası olarak düşünüldüğü bile söylenebilir. Buna göre, merkez bankalarının gizeme gömülü bir politika çerçevesini benimsediği, “geleneysel monolitik kule paradigmasının yerine birbirine entegre parçaların bir karmaşığı” alır. Avrupa'da yeni-ekonomik devletin açıklığı ve saydamlığı, “kuzey cephesinin saydam perde duvarı” ile temsil edilir. Farklı mimari parçaların varlığına ve aralarındaki mesafelere rağmen, bu parçalara kurumsal bir kimlik kazandıran “yapısal dış-iskelet, her binanın kendi bünyesini saran dev bir kafes gibi davranır.” Merkez Bankası ile temas edecek toplumsal aktörlerin konforuna hassasiyet gösteren, “sosyal etkileşimi teşvik etmek için tasarlanan bir kamusal alan –Grosmarkthalle-“ binanın merkezine yerleştirilir. Merkez Bankasının bina mimarisi tasarımı ile iletişim politikası arasındaki bu temas noktası için bkz. Morphopedia, 1 June 2010. Bu haliyle merkez bankası mimarisi, toplumsal aktörler arasındaki iletişimi derinleştirecek bir unsur olarak, “bürokrat ile yurttaş arasındaki iletişimi etkileyen, birincisinin gücünü artırırken ikincisini zor durumda bırakan bürokratik labirentin Kafkavari ekolojisini” (Edelman, 1964) simgesel düzeyde de olsa gösterilmeye yönelir.

söz konusu merkez bankası ile piyasalar ve katılımcılar arasındaki bir diyalog'tan bahis açıldığında hemen peşinden sıralanması gereken “doğal” mefhumlardır. “Bu bağlamda, diğer bankaların da takip ettiği Merkez Bankası enflasyon raporu, doğal bir evrimdir” (akt. Knight, 2005: 499). Benzer biçimde, enflasyon hedefinin açıklığa kavuşturulması, süreç açısından doğal bir gerekliliktir.¹⁰⁸ En nihayetinde, merkez bankalarının “gizlilik tapınakları”nı herkese açmaları, şeffaflaşmaları sürecinin ihtiyaç duyduğu bir “evrim” vardır (akt. Knight, 2005: 501). Bu, devletin politik, merkez bankasının da kurumsal evrimi olduğu kadar, onun iletişim politikaları üzerinden seslendiği ve/veya sesleneceği toplumsal aktörlerin de –ideolojik ve bilişsel- evrimidir.

Dolayısıyla söz konusu olan devletin varlığı ve onun ekonominin çekirdeği ile olan ilişkisi olduğunda, biçimin işlevle gerilimli bir ilişkisi olduğunu ve hatta zaman zaman devletin biçiminin onun işlevini problematikleştirebileceğini dikkate almak gerekir. Her ne kadar bu hal, “...ticari çevrelerin güveni için gereken istikrarlı politik ortamda yol açtığı düzensizlikler” (Jessop, 2008: 202) nedeniyle özellikle 1970 sonrası dönemde eleştiri odağı haline gelmiş olsa da, bu halin bizatihi kendisinin ilgili dönemdeki toplumsal-siyasal değişimleri dikkate alan ve yine ekonominin verimliliğini hedefleyen bir kaymanın sonucu olduğunu belirtmek gerekir.

Zira yeni dönemde devletin aldığı biçim, 1970 öncesi dönemin sermaye ile emeği aynı masada buluşturan doğrudan karakterinden farklı olarak, ideoloji ile dolaymlanan bir hal almış, ekonomiden kurumsal olarak ayrılmış, “kapitalist piyasa güçlerinin mantığını boylu boyunca kesen politik rasyonalite” (Jessop, 2008: 202)

---

¹⁰⁸ Nitekim, Dale vd.’nin belirttiği üzere, enflasyon hedefinin duyurulmasını içeren bir iletişim stratejisi, kesin ve belirli olan niceliksel bir veriye yaslandığından, bunu içermeyen bir stratejiye göre çok daha başarılıdır. Hatta bir enflasyon hedefinin duyurulması, süreç sonucunda bu hedefin doğrulanmasından bile daha büyük bir iletişimsel öneme haizdir. Bu ilginç nokta için bkz. Dale et. al, 2008: 16.

yönünde toplumsal alanı uyarlamayı odağına almıştır. Kapitalist ekonominin ve dolayısıyla paranın yeniden üretimi, toplumun yüzünün sermayenin çevrimine dönmesini zorunlu kıldığı ölçüde devletin biçimi de çoğunlukla toplumsal bir mahiyet kazanmıştır. Söz konusu değişim, biçim ve işlev arasındaki yeni ilişki, merkez bankası para ve iletişim politikaları ile şeffaflık, bağımsızlık ve demokrasi kavramlarının birlikte çağrılmasında da görülebilir. Paranın yeniden üretimi toplumsala giderek daha fazla gömüldükçe, toplumun hissiyatı, güveni, beklentileri, tercihleri, değerleri vb. psikolojik olgular ekonominin çerçevesi içinde daha merkezi bir yer edinmiştir.¹⁰⁹ Toplumsal alan, artık ekonomik alanın verimliliği için önemli bir değişkendir ve bu değişkeni önemli oranda “değişkenlikten uzak”, istikrarlı ve/veya stabil kılma görevini devlet yüklenmiştir.¹¹⁰

Dolayısıyla, merkez bankası iletişim politikalarının piyasalar açısından taşıdığı özgül ağırlık ne kadar kesinse de, Trichet’in belirttiği üzere, bu iletişim kanallarının kullanılma biçimi, farklı ulusal merkez bankalarında farklılık gösterir. “Bu farklılıklar tesadüfi değildir: Merkez bankalarının karşılaştığı ekonomik, politik ve kurumsal faktörlere göre birbirinden farklılaşır” (Trichet, 2008: 7). Dolayısıyla merkez bankalarının devletin alanı içerisinde, devletin ağsal-biçiminin merkezi kategorisi olarak ön plana çıkması, küresel alandan devraldığı politika çerçevesini, içinde yer aldığı yerel toplumsal kadastroya uyarlama zorunluluğunun da bir sonucudur. Trichet’in söylemini başka bir yerden yorumlarsak, merkez bankasının

---

¹⁰⁹ Bu konuya ilişkin olarak İngiliz Marksist şair Prynne, para ve onun değerine ilişkin saçma güven’in, beklentiler, sözleşmeler ve ilişkiler ile ilgili olduğunu belirtir. Ona göre, bireylerin “kırılmamış güveni”, finansal alanın esasını oluşturur. J.H. Prynne, “Sketch for a Financial Theory of the Self”.

¹¹⁰ Fuat Ercan’ın belirttiği üzere, “Para, modern yaşam biçiminin nesnelliğini işaret ettiği ölçüde toplumsal, bireysel süreçlerde güven unsuru dolayımında genel kabul gördüğü ölçüde psikolojik ve her iki nedenden dolayı güç ilişkilerinin açığa çıkış biçimi olduğu ölçüde politik bir kavramdır” (Ercan, 2005: 19).

politika inşaa ve yaygınlaştırma kapasitesi, tüm toplumsal ilişki biçimlerinin bir bileşkesi şeklinde ortaya çıkar; doğrudan finans-piyasası ile ilişkili olsun ya da olmasın ekonominin mevcut yönelimlerinden kayma olarak okunabilecek her toplumsal ve/veya politik hareket, etkisini doğrudan para politikası üzerinde gösterir.

Anlaşıldığı üzere söz konusu ulusal merkez bankaları olduğunda artan “şeffaf” görünümünün, iletişim politikalarına yapılan vurgunun temelinde toplumsal alana içkin beklentilerin yönetilmesi gerekliliğinin olduğu söylenebilir. “Beklenti yönetiminin, para politikasının merkezi bir parçası olduğunun giderek açık bir şekilde ortaya çıkması gibi, iletişim politikası da, böyle bir sıkıntı –zorunluluk- dolayısıyla merkez bankasının araç kitinde önemli bir yer edinmiştir” (Blinder, De Haan et. al, 2008). Ancak, artan şeffaflık ve iletişim vurgusunun, her ne kadar daha sağlıklı bir toplum görünümü oluşturduğu konusunda bir fikir birliği varsa da, bu iletişimin en başarılı uygulamalarının ne olacağı, optimum iletişimin içeriği konusunda bir konsensüs olmadığı da eş zamanlı olarak söylenmelidir. Bu konuda bir uzlaşma zemininin olmamasının nedeni, iletişimin temel işlemsel değerinin “insan” olmasından ve “insan”a evrensel düzeyde kurulacak matematiksel hesaplamalara göre ulaşamayacağından ileri gelir. Nitekim, finansallaşmaya paralel gelişen yerleşme gündeminin, ulusal-düzenleyici biçimlere yapılan vurgunun nedeni de budur.

Dolayısıyla bir ulusal-düzenleyici biçim olarak değerlendirilebilecek iletişim politikaları da, seslendiği kitlenin yerel niteliklerine, hassasiyetlerine, kültürel özelliklerine ve bilişsel kapasitesine göre içeriğini belirler. Optimum iletişim politikasının ne olacağı, o iletişim sürecinde yer alacak toplumsal aktörlerden soyutlanarak ele alınamaz. Merkez bankası iletişim politikaları ancak bu şekilde

tasavvur edildiğinde hedefine ulaşabilir; beklentileri şekillendirebilir, para politikasının meşruiyetini demokratik bir zeminde gerçekleştirebilir ve en nihayetinde enflasyon hedeflerini, toplumsal aktörlerin enflasyon beklentileri ile uzlaştırabilir, onları aynı potada eritebilir.

Para politikasının mevcut toplumsal –güç/bağımlılık- ilişki biçimlerinden doğrudan etkilendiği bir veri olarak alınır ise, o halde “zor ile silahlanmış hegemonik güç” olarak devletin kurumsal varlığı iki seçenekle karşı karşıya kalır: Piyasadaki mevcut güven ilişkisini sekteye uğratma potansiyelini içeren hareketleri zor yoluyla bastırmak ya da ideolojik bir manevra ile ilgili potansiyeli piyasanın güven kanallarına yönlendirmek... 1990 sonrası bağımsız ve şeffaf bir merkez bankacılığı inşasının nedeni, finans-sermayenin serbestleşmesine ek olarak, bu toplumsal-ideolojik zeminde aranıp bulunabilir.

Bu noktada David Jones, deregülasyon, finansal yenilik, bütünleşmiş küresel mali piyasalar ve gelişmiş enformasyon ve iletişim teknolojilerinin bugünkü ortamında, riskin belli bir derecesi için en yüksek getiriye sunan ülkeleri durmaksızın arayan hareketli bir sermayenin varlığından bahseder (Jones, 1999: 1505).¹¹¹ Sermayenin bu acımasızca hareketi karşısında, merkez bankalarına düşen rol, ulusal düzeyde kredi aktarım mekanizmasının sağlıklı bir şekilde çalışmasını sağlamak, uluslararası düzeyde sermayeyi merkeze alan ve ulusal merkez bankalarının biraradlığında hayat bulan bir güvenlik ağı oluşturmak, ama mutlaka ve mutlaka sermaye akımlarının sürmesini sağlayacak bir “toplumsal biraradlığın” özellikle kriz dönemlerinde sürmesini sağlamak olarak belirlenmiştir. Nitekim merkez bankası

---

¹¹¹ Benzer şekilde, Rozkrut vd. de, merkez bankası “konuşmalarının” finansal piyasa davranışları üzerindeki etkisinin “iletişimin kabul edilen formları”na bağlı olarak ülkeler arasında değişiklik gösterdiğini belirtirler (Rozkrut et. al, 2007: 178).

başkanlarının beyanları ve diğer planlanmış konuşmaları vasıtasıyla inşa ettiği söylem, finansal piyasalara yüzünü dönen bu toplumsal katılıma ve/veya biraradalığa dönük olarak düşünülmelidir.¹¹²

Küresel alanda dolaşan bu paranın ulusal alana girmesi ve kredilerin genişlemesi marifetiyle hem tüketim hem de toplumsal-sınıfsal bağlar üzerinde etkide bulunması sürecinde, devlet hem ulusal paranın uluslararası paraya çevrilebilirliğin garanti altına alınması hem de yerel alanda hareket eden bireylerin davranışları ile küresel alanda hareket eden paranın yönelimleri arasında bir yöndeşim kurulması noktasında merkezi bir rol üstlenir; nitekim bu rollerini yerine getirmesi konusundaki başarısı, devletin biriktirdiği borçların sürdürülebilir olmasını da eş zamanlı olarak sağlar. Bonefeld'in işaret ettiği üzere, "Paranın merkez bankası parasına çevrilebilirliğinin siyasal olarak garanti altına alınma güvencesinin uluslararası para hamilerince edinilememesi, para birimi üzerinde öncelikle küresel para akışının yönünü değiştirmeye teşvik eden ve 'ulusal üretim'in dünya piyasasıyla bütünleşmesinin altını oyma tehdidinde bulunan spekülatif bir baskı icap ettirir" (Bonefeld ve Holloway, 2007: 78).

Dolayısıyla ulusal devlet ile küresel sermaye ve hatta bireyler arasında, finansal sermayenin yeniden üretilmesinde nihayetlenen bir stratejik-çıkar ortaklığının söz konusu olduğu söylenebilir. Nitekim hem bu stratejik-çıkar ortaklığının ideolojik inşası hem de sermayenin küresel alandaki ani hareketlerine karşı önlem almanın, döviz rezervi biriktirme gibi parasal temelleri merkez bankasının kurumsal varlığı içinde biraraya gelmiştir. Clarke'ın belirttiği üzere,

---

¹¹² Merkez bankası başkanının popülerliği üzerine bir çalışma için bkz. Frey ve Schneider, 1978.

“Bunun anlamı, dış etmenlerden bağımsız ulusal politikalar izlemek için gösterilen hoşgörü artmayıp azalırken ulusal otoritelerin dalgalanan para birimlerini savunmak için daha az değil daha çok rezerve ihtiyaç duymasıdır” (Clarke, 1988: 334).

Bu noktada, merkez bankası yetkilileri, kendilerine yönelik, kamu borçlarını para politikası üzerinden etkili bir şekilde devraldıkları, bunun dışında da para üzerinde herhangi bir kontrol sağlayamadıkları yönündeki sert eleştirilere, “Biz para basmıyoruz” (Trichet, 2010) şeklinde yanıt verirler. Onlara göre, para politikası ile maliye politikası arasındaki sınırlar keskin hatlarla çizilmeli ve merkez bankaları, fiyat istikrarına dönük olarak piyasalara ilişkin olumlu bir görünümü inşa etmeli ve/veya sürdürmelidir. Bu odak noktası, salt para politikası inşasının ötesine geçer, toplumsal alanla kurulacak iletişim sürecini zorunlu kılar. Merkez bankası iletişim politikasının tam da bu noktada kurulduğu söylenebilir.

Nitekim Banda da, modern merkez bankacılığının fiyat istikrarı, finansal istikrar ve ödeme sistemlerinin korunması gibi üç anahtar işlev etrafında döndüğünü belirttikten sonra, bu işlevlerin gerçekleştirilmesinin önkoşulunu, para politikası çerçevelerinin güvenilirlik seviyesi olarak tanımlar. Ona göre, bu güvenilirlik seviyesinin oluşması için kilit rol, kamuya öngörülebilir ve rasyonel bir yol göstermede iletişim politikalarının yeteneğidir. Diğer yandan özellikle “toplumsal aktörlerin, merkez bankası para politikası eylemlerine karşılık ‘arzu edilen’ davranışsal yanıtları gösterebilmesi” (Hlatshwayo, 2009) ve “toplumsal aktörlerin enflasyon beklentilerinin -belli bir noktada- çapalanması/sabitlenmesi” (Hlatshwayo, 2009)¹¹³ iletişim politikalarının etkinlik kapasitesi ile öncelikle ilişkilidir.

---

¹¹³ Benzer bir saptama için bkz. De Haan et. al, 2007: 3.

Bu nokta önemli, zira devlet ve/veya merkez bankası, finansallaşma sürecinde kendi basmadığı paranın değerlendirilmesinden, toplumsallaşmasından sorumludur.¹¹⁴ Başka bir deyişle, devlet ve/veya merkez bankası kendi yaratmadığı paranın arkasında bir hegemonik güç olarak durur. Paranın değerlendirilme sürecinin yapı ve dinamiklerini belirler; yaratım sürecine müdahil olmadığı paranın kabullerine göre toplumsal alanın yönelimlerini denetlemeye/düzenlemeye çalışır. Zira Harvey'in de belirttiği gibi, "sermaye birikimi, hukuk, özel mülkiyet, sözleşme özgürlüğü gibi bazı kurumsal yapılarla para güvenliğinin temin edildiği bir ortamda sağlanır" (2003b: 76). Dolayısıyla para politikasına ilişkin fiyat istikrarı ve finansal istikrar vb. kavramsallaştırmalar, aslında devletin ve/veya merkez bankasının kendi yaratmadığı parayı zorunlu olarak –kendi varoluşsal devamlılığı açısından da- istikrarlı kılma çabası olarak okunabilir. Hirsch'in belirttiği üzere, "Paranın değerinin korunması başarılabilir ve enflasyon süreçlerine girilirse, uzun vadede paranın aldığı biçimin varlığı tehlikeye girer" (Hirsch, 2011: 42). Merkez bankası iletişim politikaları, tam da bu risk karşısında konumlanır ve/veya başka bir yerden, toplumsal alanı da – *sadece sermayeyi değil emeği de, hatta özellikle de onu-* bu riske ortak eder.

Nitekim Marazzi de, postfordist üretime ilişkin öğelerle, kapitalizmin finansallaşmasına ilişkin öğeleri, karşılıklı olarak ve diyalektik bir bakışla bir arada tutmanın zorluğundan yola çıkarak, "yeni ekonomide dil ve iletişimin hem mal ve hizmetler üretimi ve dağıtılması alanında hem de finans alanında yapısal ve eş zamanlı olarak mevcut olduğunu ve tam da bu nedenden ötürü çalışma dünyasındaki değişimler ve finansal piyasalardaki modifikasyonların aynı madalyonun iki yüzü

---

¹¹⁴ Harvey'in de belirttiği üzere, hayali sermayenin sosyalizasyonu, finansallaşma sürecinde ancak merkez bankası kanalı üzerinden gerçekleşebilir (Harvey, 1984: 247-249). Anlaşıldığı üzere "para, belli bir mekânsal egemenliği gerektirir" (Ingham, 2006: 264).

olarak görülmesi gerektiğini” (Marazzi, 2010: 14) belirtir. Bir yandan yeni teknolojiler, üretim ve bilgi teknolojileri, diğer yandan finansallaşma, yeni ekonominin yönünü tayin etmek için temel referans noktalarıdır.

Üretim alanında, mikro-işlemci tabanlı otomasyon teknolojilerinin, genel amaçlı makinelerin, yeni bir işbölümü ve yönetim tasarımını beraberinde getirmesi gibi, bilgi teknolojilerinin yaygınlaşması, “dijital yatırımın herkese açık hale gelmesi” (Magrini’den akt. Marazzi, 2010: 16) zamanla kitlesel bir hale bürünmesi, tasarrufların borsa piyasasına aktarılmasına, ihtiyaçların ve/veya daha iyi bir yaşamın menkul kıymetlerin gelecekteki getirilerine bağlı olarak ertelenmesine, kısacası “finansın toplumsallaşmasını” (Marazzi, 2010: 16) beraberinde getirir.¹¹⁵ Nitekim finansallaşma döneminde, “gelişmekte olan” ülkelerin ilerleme retoriğinin bir parçası olarak belirledikleri yüksek faiz, her ne kadar kamu borcu üzerinde olumsuz etkileri olsa da, sermayenin ve tasarrufların borsa piyasasına akmasını mümkün kılar. En nihayetinde, “finansallaşma, birikimlerin ev ekonomilerinden hisse senetleri ve menkul kıymetlere aktarılmasıdır” (Marazzi, 2010: 20).

Anlaşıldığı üzere sermaye, sürekli olarak hareket halindedir; hem maddi hem de simgesel yeniden üretim süreçlerinin devamı için, mevcut yapıda sabitlenmiş sermaye ile emek arasındaki üretim ilişkilerinin bir üst düzeyde yeniden kurulması için ve en önemlisi sermayenin kendisini bir üst aşamada yeniden kurabilmesi için öyle olmak zorundadır. Ancak sermayenin, bir yandan bireysel-düşünsel yetenekleri dâhil olmak üzere üretim güçlerini sürekli geliştirip bir yandan da onlara sermayenin yeniden üretimini referans alan bir çerçeve dayatması; bir başka deyişle, makro

---

¹¹⁵ Nitekim Brunhoff da, finansal sermaye ile sanayi sermayesi arasında kurulan “uluslararası sınıf koalisyonunun” nesnel temelini buraya yerleştirir. Ona göre, özellikle sanayi sermayesi ve üst düzey sanayi yöneticileri, “hem kârlarını hem de finansal getirilerini azamileştirmek için, sanayi üretiminin değiştirilmesi konusundaki baskıya uyum gösterirler” (Brunhoff, 2007: 179).

düzyeyde kendisine ayak bağı olan ekonomi-politik ve kültürel çerçevesleri yıkarken, mikro düzeyde bireysel gelişimin önüne engel teşkil edecek yeni çerçevesler inşa etmesi, sermayenin kendi içinde çelişkili yapısını ortaya çıkarır. Bu sebeple sermaye, aynı zamanda kendisinden kaçır; Holloway'ın deyişiyile, "...sermayenin tarihi, (...) sürekli kaçışın tarihidir" (Bonfeld ve Holloway, 2007: 152). Nitekim, finansal sermayenin, genel sermaye içindeki hegemonik ağırlığı ile ulusal merkez bankalarının yeni sınır karakolları mertebesine yükseldiği yeni büyüme retoriği de, bu kaçış yönünde birer uğrak olarak düşünülebilir.

En nihayetinde, özellikle karşılaştırmalı politik-iktisat çalışmaları, para politikası başta olmak üzere ekonomik göstergelere ilişkin performansın politik iktidar, merkez bankası ve emek arasındaki toplumsal etkileşime bağı olduğunu sıklıkla ortaya koymuşlardır (Sakamoto, 2003). Özellikle merkez bankalarının "bağımsız" bir hüviyetle para politikasından sorumlu düzenleyici bir otorite konumuna yükselmesinin ardından merkez bankası ile emek arasındaki ilişkinin niteliği ve/veya istikrarı çok daha önemli hale gelmiştir. Emeğin genişleyen parasal taleplerine merkez bankasının nasıl yanıtlayacağı ve hemen ardından demokratik seçimlerle işbaşına gelmiş hükümetin reflekslerinin, o ulusal ekonomide korporatist bir yapının inşası ve dolayısıyla para politikası performansı açısından kritik bir önem taşıdığı söylenebilir.¹¹⁶

---

¹¹⁶ Örneğin sağ hükümetlerin ekonomi-politik yönelimleri emeğin taleplerine zaten sağır olduğundan, istihdama karşı enflasyon lehine bir para politikasına destekleri aşikârdır; ancak, örneğin sol hükümetler açısından, finansallaşma sürecinde enflasyon, istihdam ve büyüme arasında nasıl bir denge kurulabilecektir? Garrett, bu soruya karşı, sol hükümetlerin yönetimi altında, artan ticaret ve sermaye hareketliliği koşullarında düşük işsizlik ve yüksek büyümenin ancak yüksek enflasyonla birlikte var olabileceğini belirtir. O zaman yeni bir soru gündeme gelir; para politikasının mevcut gündemi içerisinde sermaye, ulusal alandaki bu yüksek enflasyon beklentisine nasıl yanıt verecektir? Bu konuya ilişkin olarak bkz. Garrett, 1998. "Sağ kanat" ve "sol kanat" hükümetlerin enflasyonla ilişkisi için ayrıca bkz. Hibbs, 1977.

İşbaşına gelmiş hükümetlerin emeğin genişleyen taleplerine cevap verme arayışı merkez bankasının bağımsızlığı ile karşılanır; maliye politikası yönelimlerine para politikası üzerinden çeki düzen verilir; maliye ile para politikası arasındaki uyumun yerini alacak çatışmacı bir karışımın, piyasa beklentilerini olumsuz etkileyeceği ve belirsizliğe neden olacağı belirtilir. Dolayısıyla politik iktidarın kimliğine bakılmaksızın, mevcut parasal kabuller etrafından emeğin güçlü konumu, önce ücret, sonra da enflasyon beklentileri üzerinden piyasa ve fiyat istikrarına bir tehdit olarak görülür. Bu noktadan sonra süreç, emeği para politikasının mevcut kabulleri ile buluşturmaya dönük, merkez bankası ile emek örgütleri arasındaki bir “diyalog” meselesi olarak algılanmaya başlar; meselenin çözümü bu diyalogun derinleştirilmesine, ya da örneğin şeffaflaştırılmasına bağlı görünür.

3.2. Para Politikası ve İletişim Politikası Paralelliği

Neo-liberalizm tarafından çerçeveslendirilen ekonomi ve siyaset arasındaki yeni ilişkide, devlet bir yandan ekonomik alanın dışına çıkarılıp, ekonomik süreçler devletin doğrudan müdahalesinin ötesine taşınırken, bir yandan da hem bütün olarak devletin kurumsal varlığı hem de devlet elitlerinin sınıfsal varlığı ekonomik işleyişinin sürekliliğine, sorunlarından arındırılmasına ve ortaya çıkan vergi gelirlerinin artışına yol açacak biçimde kârlılık oranının yüksek olmasına –yalnızca buna- bağlı hale gelir. Dolayısıyla ön kapıdan kovulan, üretimin ana çekirdeğinin uzağına taşınan devlet, arka kapıdan yine sermaye verimliliğinin hizmetine girer, dolaşım kanallarını potansiyel engellerinden arındırma işlevini yüklenir. Zira, sermaye, her ne kadar üretim süreçlerini belirleyebilse, işletme-içi değer süreçlerini

yönetebilse de, aynı sermayenin kârlılığı işletmenin sınırlarını aşıp toplumsal alana taşar ve dolaşım süreçlerinin istikrarlı bir işleyişe sahip olmasına bağlıdır.

Dolayısıyla sermayenin yeniden üretimi, toplumsal süreçlere doğrudan bağlıdır ve bu süreçlerinin yönetilmesini zorunlu olarak gerektirir. Devlet, hem vergi üzerinden sermaye ile kurduğu ilişki hem de demokratik seçimler üzerinden toplumla kurduğu ilişki itibariyle, ekonomi ile toplumsal alan arasındaki bu ilişkinin merkezi noktasını oluşturur. Kamuoyunun kendisine gösterdiği siyasi “teveccüh”, devlet elitlerinin, sermaye ile “kazanılmış çıkarlar”ını müzakere edebilmesini olanaklı hale getirir. Ancak devletin bu konumunu “sürdürülebilir” kılması, Jessop’un deyişiyle, “sermaye birikimi gereksinimlerini ve seçmenlerinin taleplerini uzlaştırabilmesine” (Jessop, 2008: 242) bağlıdır; bir başka deyişle sermayenin çıkarları ile halkın çıkarlarının çakışmasını gerektirir.

İletişim politikaları bu noktada devreye girer; hem finansallaşma döneminde ulusal merkez bankalarının para politikasına paralel “iletişim politikaları” hem de postmodern dönemin “katılımcı iletişim” stratejileri, bu söz konusu “çakışma” etrafında işlevlendirilir. Politika yapıcıları ile toplum arasındaki hassas denge, iletişim politikaları üzerinden yönetilir; toplumsal beklentilerin herhangi bir krizi tetikleme potansiyeli iletişim kanalları vasıtasıyla algı sınırlarının ötesine taşınır. Sonuç olarak, para politikasına ilişkin farklı talepleri uzlaştırma çabası hem merkez bankası iletişim politikalarının hem de katılımcı iletişim stratejilerinin temel gündemidir.

Nitekim Anton Comanescu, son on yılda merkez bankası iletişimi ve şeffaflığın, etkili bir para politikasının tartışılmaz koşulları haline geldiğini belirttiikten sonra, özellikle maddi kapasitenin daraldığı dönemlerde finansal

istikrarın, stratejik iletişim ve enformasyonun toplumsal aktörlere aktarılması marifetiyle sağlanma çabasına girildiğini belirtir (Comănescu, 2002: 1). Buradaki düşünce, Issing tarafından tamamlanır: zira ona göre, özellikle kriz dönemlerinde, basit kelimelerle karmaşık iktisadi süreçlere yaklaşan bir merkez bankası iletişimi, “dünyanın, olduğundan daha güvenli ve daha basit olduğu yönündeki bir izlenimi” (Issing, 2005) toplumsal aktörlerde oluşturmaya yönelir. Dolayısıyla merkez bankası iletişim politikaları marifetiyle toplumsal aktörlere aktarılan bu tasavvur, onların beklentilerini ve piyasa davranışlarını, gelecekteki tasarruf yönelimlerinin de kaynağını oluşturur; piyasaya şekil veren ortalama insan davranışı ile ekonomik gidişatın makro yönelimleri, iletişim politikası ve enformasyon paylaşımı üzerinden yanyana getirilir.

Fligstein ve Dauter, piyasalara sosyolojik bir bakışın dört aşamalı bir süreci ön gerektirdiğini belirtir: “Birincisi, piyasa aktörleri birbirlerini bulmalıdır. İkincisi, piyasa aktörlerini izlemek için paranın varlığı gerekir. Üçüncüsü, aktörler, fiyatın ne olduğunu bilmelidir. Son olarak, bütün değişim süreçlerinin altında yatan, satıcı ve alıcı arasında hile olmayacağına dair bir inancın inşa edilmesi gerekir. Bu inanç, genellikle değişimi yöneten enformel (örneğin toplumsal aktörlere ilişkin kişisel bilgiler) ve formel (örneğin hukuki) mekanizmaları ima eder” (Fligstein ve Dauter, 2006: 17-18). Dolayısıyla, piyasaların sağlıklı bir şekilde işlemesinin, arka planda yer alan bu sosyal ilişki ağına zorunlu olarak bağlı olması, sosyal düzenlemeleri ekonomi-politikanın merkezine yerleştirir.

Burada, son uğrakta yer alan formel ve enformel düzenlemeler, bağımsız ulusal merkez bankalarının bünyesinde toplanır; para politikası üzerinden gerçekleşen formel düzenlemelerin yanına toplumsal aktörlerin psikolojilerine ve/veya

beklentilerine seslenen iletişim politikaları eklenir. Para politikası ile iletişim politikası arasındaki diyalekt, hem finansal sermayenin işleyişine hem de iletişimin finans alanına müdahalesine imkân tanır. Zira, finansal çevrimin merkezinde yer alan güven ilişkileri, başka bir yerden bakıldığında bağımlılık ve güç ilişkileridir de; finans alanına sosyolojik bir bakış, “rekabet, üretim ve değişimin –bu- ‘kara kutusu’nu açmaya” (Fligstein ve Dauter, 2006: 18) odaklanır.

Finansal sermayenin yeniden üretiminin temel zemini toplumsal alan olduğundan ve toplumu oluşturan çıkarlar heterojen bir özellik gösterdiğinden, kısacası birikim için –birikimin ikamesi ve/veya ikincil olarak değil, bizatihi birikim işlevinin yanibaşında- toplumsal meşruiyet ve farklı çıkarlara giydirilen homojen bir kıyafet zorunlu olduğundan –ve bu zorunluluk hukuki ve/veya diğer rasyonel-idari araçlar yoluyla sağlanamayacağından-, 1970 sonrası dönemin de –söylenenin aksine- korporatist bir görünüm sergilediği söylenebilir. Zira, örneğin merkez bankası politika araçları, en mikro-düzeyde bireysel pratiklerin bile finansal sermayenin yönelimi ile paralel olmasına odaklanırken ve dolayısıyla toplumsal alanda ağırlığı olan beklentileri, politika-yapma sürecinin temel hammaddesi olarak işaretlerken, sermaye ve emeğin birikimle ilgili politikaların belirlenmesine katılımını ve/veya aynı masa etrafında bir diyalog sürecinin geliştirilmesini hedefler; bu masa etrafında gerçekleştirilen politika inşası, yeniden topluma giydirilir.

Söylenmelidir ki, belirtildiği biçimiyle herhangi bir diyalog süreci, masanın yapısını-malzemesini içine almaz; dolayısıyla ontolojik değil, epistemolojiktir. Nitekim, merkez bankası para politikası ile iletişim politikası arasındaki ilişki de, bir tür ontoloji-epistemolojisi ilişkisidir; ontoloji-para politikası, sermayeyi referans alırken; epistemoloji-iletişim politikası emeği odağına alır. Sermaye ve emek, ulusal

merkez bankaları düzleminde karşı karşıya getirilir. En nihayetinde, finansallaşma döneminde, merkez bankası iletişim politikaları bağlamında bir tür yeni-korporatizm dönemi yaşadığımızı söylemek mümkündür.

Jessop'un da belirttiği gibi, "...sınıfları korporasyonlar tarafından temsil edilen, işlevsel olarak heterojen, politik olarak denk toplumlar örgütlemektedir; aynı zamanda da etkin bir müdahalenin koşulu olarak uzlaşmalarını ve işbirliklerini gerektirmektedir. Bu da korporatist organların varolan ekonomik sistemin tüm meşruiyetine bağlı olduklarını ve kendilerini bu sistemin sürekli olarak genişlemesiyle uyumlu olan taleplerle sınırladıklarını göstermektedir" (Jessop, 2008: 223). Anlaşıldığı üzere, finansal sermayenin "toplumsal ortak" arayışında ve bir tür yeni-korporatizmin inşasında merkez bankası iletişim politikaları merkezi bir yer tutar. Yukarıdaki "aynı masa etrafında" metaforunu devam ettirecek olursak, merkez bankası iletişim politikaları, merkez bankasının kurumsal varlığını "farklı işlevsel gruplar için biraraya gelme ve ortak çıkarlarını görüşme platformu" (Jessop, 2008: 224) haline getirerek birikim sürecinin genişletilmesini kolaylaştırır.

Dolayısıyla merkez bankasının, devletin bütün olarak yapılanışına benzer bir şekilde, özellikle finansallaşma döneminde, toplumsal alanın merkezi kategorisi olarak konumlandığı ve dolayısıyla toplumsal alanın farklı noktalarındaki mikro-anlamaların oluşturduğu ağı bir arada tuttuğu, en nihayetinde bu mikro-anlamaları, para politikasının genel eğilimleri ile uyumlu bir makro-anlam içerisinde buluşturduğu söylenebilir. Smart'ın izlediği yorumsamacı etnografi, tam da bu anlam ağını şemalaştırmayı ve mikro'dan makro'ya uzanan "anlam evrimi"ni izlemeyi amaçlar; bu sebeple de iletişim politikası gibi sembolik bir form üzerine odaklanır, öznelere

söylemlerine, en büyük özne olması sebebiyle de merkez bankasının söylemine bakar.¹¹⁷

Geertz'in kavramsallaştırması içinden söyleyecek olursak (2007), finansallaşma sürecinin gömülü olduğu toplumsal bağlam ve toplumsal aktörlerin deneyimlerinin, merkez bankasının iletişim kanallarından akan söylem içerisindeki temsil potansiyeli, onu daha “deneyime yakın” (experience-near) bir karaktere kavuştururken, ilgili deneyimlerin ekonomiye ilişkin büyük bir hikâye içerisinde eritilerek bundan sonraki pratiklere ilişkin sabit bir form olarak toplumsal alana aktarılması onu eş zamanlı olarak “deneyimden uzak” (experience-distant) bir karaktere bürüyüverir; para politikası ve paralelindeki iletişim politikası üzerine yorum getirebilmek için bu iki karakteri bir araya getirmeye ihtiyaç vardır.

Devletin, mikro-iktidar alanlarından oluşan bir ağın-matrisin hem merkezini oluşturmasına hem de bu matris içindeki hegemonya mücadeleleri için bir platform olarak davranmasına benzer şekilde, merkez bankası da iletişim politikalarına muhatap olan çoğul-toplumsal aktörlerden oluşan bir ağın hem merkezini oluşturur hem de aynı toplumsal aktörlerin sınıfsal aidiyetlerinden soyularak çağrıldığı bir kamusal mecra olarak davranır. Dolayısıyla çoğul bir toplumsal kadastroda hegemonik ilişkilerin ön plana çıkabilmesi ve hatta çoğulculuğun bizatihi kendisi ancak devlet tarafından, parçalı bir toplum tasavvurunu benimseyen, bireysel ve kimliksel örgütlenmeyi sınıfsal bağların önüne koyan bir devlet tarafından desteklenirse varolabilir.¹¹⁸ Devletin biçimi, bu biçim içerisindeki çoğulculuk ve

---

¹¹⁷ Bu sebeple, merkez bankasının söylemi, Bahtin'in penceresinden “nüfuz edici söz”, Gramsci'nin kavramsallaştırması içinden “normatif gramer” olarak değerlendirilebilir.

¹¹⁸ Poulantzas'ın yerinde ifadesiyle, bu hal, “her parselin (bireyin) kendine ait bir yeri olduğu, her yerleşirmenin bir parsel (bireye) tekabül ettiği, çerçevesi, parçalanmış ve hücreli ama aynı zamanda da türdeşliği ve tek düzeligi temsil etmek zorunda olan”

bunun üzerinde yükselen hegemonya mücadelesi birbirini besler; bir başka deyişle finansallaşma döneminde yeni-devlet, postmodern kültür formlarını ihraç ederek, mikro-iktidar mücadeleleri üzerinden kendi makro-iktidarını yeniden üretir.

Bu doğrultuda devletin mikro-kozmosu olarak merkez bankası, iletişim politikalarına konu olan toplumsal alana sınıfsal bağları, ilişkileri-çelişkileri ikinci plana atan aynı parçalılık üzerinden bakar; para politikasının işleyebilmesi için zorunlu olan ideolojik hegemonyasını çoğulculuk, çok-kültürlülük ve/veya öznelarasılık perspektifine oturtur. Para politikası ile iletişim politikası ve/veya birikim stratejisi ile hegemonik proje toplumsal önelere ilişkin benzer çağırma mekanizmaları üzerinden birbirine bağlanır. Jessop'un belirttiği üzere, "...uygun bir birikim stratejisi ile (...) bağlantılandırılan hegemonik projeler, diğer değişkenler sabitken, en başarılı projeler olacaktır" (Jessop, 2008: 282).

Merkez bankası iletişim politikaları her ne kadar, para politikasının ihtiyaçlarına dönük olarak işlevlendirilse ve kendi ontolojik zeminini para politikası içinde bulsa da, farklı bir epistemoloji olarak ön plana çıkar, kendi verimliliğine dönük araçları kendi içerisinde çıkarır, kendi metodolojisi vasıtasıyla toplumsal alana ve devlete yaklaşır. Dolayısıyla para politikasına karşı iletişim politikasının görel bir özerkliğinden bahsedilebilir. Ama söylendiği üzere bu özerklik görelidir; para politikasının genel çerçevesinin dışında bir yer kaplamaz, merkez bankası fonksiyonlarının içindeki ortak ve tutarlı politika çerçevesine dâhil olması gerekir.

Bu doğrultuda bakıldığında, genel olarak "iletişim"i çerçeveleyen etik-kültürel kodlar, para politikası çerçevesi tarafından sınırlandırılır ya da başka bir yerden bakılacak olursa, bu genel etik-kültürel kodlar, inşa edilen ve piyasaya sürülen para

---

(Poulantzas, 2004a: 71) bir haldir; anonimliğin parçalılık ve toplumsal mesafe üzerinden işlediği bir hal...

politikası hikâyesi içinde eritilir. Reddy’in açık bir şekilde belirttiği üzere, her ne kadar “merkez bankasının iletişimi, genel kamu, finansal piyasa katılımcıları, medya mensupları, merkez bankası tarafından ayarlanan kişiler, akademikerler, finansal piyasa analistleri, derecelendirme kuruluşları, uluslararası ya da çok taraflı organları vs. içerse de, iletişim aslında hedef kitleye tarafsız değildir” (Reddy, 2006: 5).¹¹⁹

Bu noktada Papadatos, hem gelişmiş ülkelerin kendi aralarında hem de gelişmiş ülkelerle “gelişmekte olan” ülkeler arasındaki finansal akımların artmasıyla birlikte, son küreselleşme dalgasının başladığını belirtir. Toplumun her yönüne nüfuz eden finans için, özellikle 1970’lerden itibaren krizlerin olağan bir özellik haline gelmesi, ilgili süreçte, merkez bankalarının önemini arttırmasına da zemin hazırlamıştır: “...kapitalist sınıfın çıkarlarını ve toplumsal hâkimiyetini korumayı amaçlamasına karşın, merkez bankasının bu yeni ortamdaki faaliyetlerini yoğun bir belirsizlik ve kafa karışıklığı kuşatmıştır” (Papadatos, 2009: 172). Bu kafa karışıklığına, enflasyon hedeflemesi, merkez bankası bağımsızlığı, şeffaflık ve açıklık gibi kavramlar/tartışmalar eşlik etmiştir. Özellikle son kriz döneminde daha açık bir şekilde görüldüğü üzere, para politikası araçlarının, finansal zararların toplumsallaştırma amacına odaklanması, tartışmaların sınıfsal boyutunu da gösterir mahiyettedir.

---

¹¹⁹ Ancak bu tarafsızlık retoriği sayesinde ki, iletişim faaliyeti, her türlü ideolojik manevra için uygun hale gelir. Bu tarafsızlık marifetiyle, toplumsal aktörlerin gündelik pratikleri ile para politikasının genel yönelimleri aynı potada eritilebilir. Merkez bankası iletişiminin tarafsızlığı algısı vasıtasıyla, para politikasına ilişkin mesajlar, toplumsal muhatapları ile temas eder. Bu temas önemli; zira para politikasının mevcut eğilimlerine ilişkin anlamın sabitlenmesi, bu iletişim sürecinin gerçekleşmesine ve merkez bankası ile toplumsal aktörler arasındaki toplumsal ilişkinin maddileşmesine bağlıdır. Bu maddileşme, Volosinov’un da belirttiği üzere, bir dilsel-gösterge aracılığıyla gerçekleşir (Voloşinov, 2001: 11). Finansallaşma sürecinde merkez bankası iletişim politikası araçlarının, bu dilsel-gösterge üzerinden toplumsal ilişkileri belirlemeye yöneldiği pekâlâ söylenebilir.

Bu sınıfsal boyut, merkez bankacılığını “ihtilafli bir alan” (Papadatos, 2009: 188) haline getirirken; bu alanın yeniden üretilmesine dönük olarak, bütün toplumsal sınıfların katılımına gereksinim duyan hegemonyanın inşası ve bu inşanın araçları da araştırılmaya muhtaç gözüküyor. Salt ekonomik standartların yanında toplumsal bazı ölçütlere de ihtiyaç duyan para politikası, bu iki ayağın birbirinin paralelinde seyretmesi, birbirine uyum göstermesi ve toplumsal olanın/sorunların/ilişkilerin, ekonominin ayağına dolanmaması için “iletişim politikaları” adı verilen bir dizi uygulamayı hayata geçirmiştir. Bu politikalar, en basit anlamıyla, finansal serbestleşmeyle birlikte sermayenin ihtiyaç duyduğu paranın, bireylerin ve/veya işçilerin kişisel gelirlerinden kaynaklanmasına olanak tanınmasıdır.¹²⁰

Sıcak paranın bu küresel akışına paralel bir büyüme retoriği izleyen “gelişmekte olan” ülkelerin sıkıştığı para politikası, döviz kuru üzerinde bir baskı/ağırlık yaratır. Bunun neticesinde değerlendirilen ulusal paraya eş zamanlı olarak ithalata dayalı tüketim de artar. Bu çevrimin bir yandan sürdürülebilir kılınması bir yandan da tüketim için sağlanan kredinin geri dönüşünün sağlanması finansal sermayenin yeniden üretimi için temel önemdedir. Dolayısıyla, sermaye için “gelişmekte olan” ülkelerin borcunun sürdürülebilir olması ile ulusal devlet açısından bireysel tüketime ayrılan kredilerin geri ödenmesi arasında doğrusal bir ilişki vardır. Bir başka deyişle, “gelişmekte olan” ülkelerdeki bireylerin “gelecek beklentileri” ile devletlerin “sürdürülebilir büyüme”leri, kredi üzerinden finansal sermayenin yeniden

---

¹²⁰ Akerlof ve Shiller’in net bir şekilde ortaya koyduğu gibi; içinde bulunduğumuz dönemde üretim araçlarının mülkiyetine sahip olmayan emekçilerin, “...gelecek için kenara bir şey koymakta kullandığı başlıca araçlar hisse senetleri, tahviller, emeklilik fonları ve yaşam sigortaları gibi finansal varlıklardan oluşuyor. Bu varlıklarının fiziksel yapısı, güçsüzlüklerinin de kanıtı: Gelecekte yapılacak ödemelere ait örtük vaatleri temsil eden kâğıt parçalarından başka bir şey değiller” (Akerlof ve Shiller, 2010: 49-50). Anlaşıldığı üzere, kapitalizmin finansallaşmasına paralel, sermayenin varoluşu ile emekçilerin maddi varlıkları üst üste gelir; bu çakışma, finansal sistemin bütün olarak yeniden üretilmesi ile nihayetlenir.

üretimine doğrudan bağlı hale gelir. Bireylerin, ekonomik sistemin mevcut haliyle devamından doğrudan çıkarları vardır; bireyler, devletler ve küresel sermaye, para piyasaları üzerinden birbirine bağlanır; tam da bu nedenler bireylerin psikolojilerindeki oynaklık, beklentilerindeki değişim, büyük ekonomik dalgalanmaların da kaynağı haline gelir. Merkez bankası iletişim politikaları tam da bu –toplumsal- kaynak noktasında işlevlendirilir.

Dolayısıyla tükettiği oranda üretemeyen “gelişmekte olan” ülkelerde ortaya çıkan cari açık, bir yandan yolunu bulmaya çalışan yeni kredi imkânları ile telafi edilirken, diğer yandan yeni kredinin yöneleceği tüketim kanallarının yaratacağı enflasyonist baskı, faiz kararları üzerinden kontrol edilmeye çalışılır. Bonefeld ve Holloway’in belirttiği üzere, “Kredi büyümesi, enflasyonist baskıyı ve ulusal paraya yönelik spekülasyon saldırganlığı arttırmıştır” (2007: 28-29). Merkez bankası iletişim politikaları üzerinden piyasa aktörlerine aktarılan enformasyon, spekülasyon veriyi kontrollü veri ile ikame etme uğraşındaki bir çabanın ürünüdür; hedeflenen, yeni enformasyon setinin piyasada yankılanması, piyasa aktörlerinin davranışları ile ulusal devletin yönelimlerini ve sermayenin genel eğilimlerini birbirine uygun hale getirmektir.

Diğer yandan, devletin sağlık, eğitim, sosyal güvenlik vb. alanlardan çekilerek, bireylerin bu alanlara ilişkin taleplerini finans piyasasından satın alır hale getirmesi ile birleşince finans piyasalarındaki herhangi bir değişim, anında bireylerin en temel ihtiyaçlarında değişimleri de beraberinde getirmektedir. Nitekim, bütün toplumsal aktörlerin, finansal piyasalarla bu kadar yakından temas etmesi, herhangi bir kriz anında, hem borcun toplumsallaştırılmasını hem de buna karşı toplumsal hareketleri eş zamanlı olarak gündeme getirir. Merkez bankası para politikaları ilkinde, iletişim

politikaları da ikincisine yönelik olarak çalışır. Bir başka deyişle, “düzensiz kredi genişlemesi ve işçi sınıfına yöneltilen yıpratıcı saldırı birbiriyle yakından ilişkilidir” (Bonefeld ve Holloway, 2007: 28).

Anlaşıldığı üzere sermayenin yeniden üretimi ve dolaşımının kesintisizce sağlanması, meta üretiminin genelleştirilmiş biçimi olarak değer farklı uğrakları arasındaki koordinasyonun gerçekleştirilmesine bağlıdır.¹²¹ Zira, finansallaşma döneminde, sermayenin yalnızca üretim alanındaki toplumsal zamanı kontrol altında tutması yetmez, üretim alanından çıkan artı-değerin güzergahının hukuki ve parasal sorunlarından arındırılması, paranın toplumsal zemininin genişletilmesi ve bütün toplumsal aktörlerin “sağlıklı” işleyen bir piyasa çevresinde buluşturulması da gerekir.¹²² Bunun yanısıra kapitalizmin kendi doğasından kaynaklanan anarşik yapısının belli bir çerçeve içinde tutulması, sermaye dolaşımını kesintiye uğratabilecek potansiyelinin denetim altına alınması da gerekir.

Nitekim merkez bankası para politikaları ve paralelindeki iletişim politikaları hem değer-biçimin farklı momentleri arasındaki koordinasyonun sağlanması hem de gerek sermaye-içi gerekse de sınıflar-arası mücadeleden kaynaklanan kriz risklerinin ertelenmesine –kriz olasılığı ortadan kaldırılamaz- dönük olarak bir düzenleme mekanizması olarak çalışır. Meta üretiminin emek-zamanı ile meta-tüketiminin ilgi-zamanı, genel olarak devlet özel olarak da merkez bankası üzerinden taşınır. Merkez bankası politika araç kutusu, “...sadece ekonomik sınıf mücadelesinin değişen

---

¹²¹ Bu koordinasyon ancak “para” üzerinden, “paranın yönetilmesi” vasıtasıyla gerçekleşir.

¹²² Burada bahsedilen hususlardan birisi, kapitalizm içerisinde hukukun, devletin yönelimlerine paralel siyasal bir işlevi yerine getirmesinin gerekliliğidir. Poulantzas, bu hususta, demokratik siyasal sistemlerde devlet içindeki kuvvetler ayrımı gibi mefhumlara rağmen, “hukuki sistemin, var olan mülkiyet ve mübadele ilişkilerini onayladığını ve kendine özgü biçimleri çerçevesinde, üretim koşullarının yeniden üretilmesini sağladığını” (Poulantzas, 2004b: 373) belirtir. Nitekim, Türkiye’de 2001 krizi sonrası dönemde, merkez bankasının kanunundaki değişim, hukuku bu yönde, paranın akış yönünde, daha sağlam bağlarla pozisyonlandırmaya dönük bir adım olarak düşünülmelidir.

konjonktürlerini ve bireysel sermayeler arasındaki rekabetin dengesizliklerini değil, aynı zamanda kapitalist üretimin ve piyasa güçlerinin işleyebilmesi için gerekli olan çeşitli dışsal koşulların (hukuki ve parasal sistemler gibi) olumsal tedarikini de içerir” (Jessop, 2008: 265).

Trichet, iletişimi bir meydan okuma olarak tarif eder (2008: 12); merkez bankasının iyi bir zamanlama ve açıklık vasıtasıyla piyasalara karşı ortaya koyduğu bir meydan okuma... Bu meydan okuma vasıtasıyla, piyasaların oynaklığı ve enflasyon oranları eş zamanlı olarak düşürülebilirken, para politikasının etkililiği, güvenilirliği ve öngörülebilirliği sağlanmış olur. Trichet’in yerinde ifadesiyle, “para politikasının kurucu ilkesi ve stratejisi, büyük ölçüde ‘verici’ ile ‘alıcı’yı hizalamak” (2008: 10) ile ilgiliyse, bunu imkân tanıyacak güven ilişkisi, iletişim politikaları üzerinden sağlanır. “Avrupa Merkez Bankası gibi uluslar-üstü bir kurum için ‘konuşmalar’ın, kültürel, dilsel ya da iletişime ilişkin diğer ulusal engellerin aşılması için ve politikamızı insanlara daha yakın hale getirmek için özellikle önemli bir iletişim aracı” (Trichet, 2008: 10) olmasının nedeni budur.¹²³

Diğer yandan, sosyal-yapısal yaklaşım da, finansal piyasalardaki fiyat dalgalanmaları ile toplumsal alanda egemen kültürel-ahlaki kodlar ve politik-hukuki sistemler arasında bir ilişki kurar.¹²⁴ 1970 sonrası dönemde, özellikle Weberyen

---

¹²³ Burada da görüldüğü üzere, konuşma, konuşanın niyetinden ve hedef kitlenin psikolojik halinden ve en nihayetinde konuşma marifetiyle aktarılacak olan metnin içeriğinin ideolojik referanslarından bağımsız değildir. Smith’in de belirttiği üzere, konuşma, “...işiten kişinin, dinleyicinin, konuşan kişiye yabancı olan psikik hayatının belli ölçüde etki veya kontrol altına alınmasına...” (Smith, 1990: 42) yönelir. Merkez bankası başkanının konuşmalarının da simgesel önemi, böyle bir iktidar arayışı ile yüküldür.

¹²⁴ Preda, finansal spekülasyon ile ilgili uzun edebiyat geleneğini de bu noktayla bağlantılandırır (2007: 512). Bu husus, Keynes’in işaret ettiği noktalardan birisi; zira ona göre de, piyasa fiyatının, toplumsal aktörlerin piyasa davranışları sonucunda oluştuğu veri ise, bu piyasa oyuncuların davranışlarına ve/veya yönelimlerine ilişkin herhangi bir belirsizlik, “piyasanın psikolojisini tahmin etmekten başka bir şey olmayan çabanın, yani spekülasyonun artmasına neden olacaktır” (Keynes, 1980: 160 ve 175). Merkez bankasının

teorilerin ışığında inşa edilmiş pür rasyonalite anlayışının sorgulanmaya başlanması ve örgütlerin yeniden üretilmesi-istikrarlı kılınması sürecine inanç sistemlerin de dâhil edilmesi (Weber'in de yeniden yorumlanmasını içeren); dolayısıyla bireylerin ekonomiye ilişkin pratiklerinin-davranışlarının normatif varsayımların dışına taşınması, hem bütün olarak ekonomik süreçlerin işleyişi hem de ekonomi ile toplum arasındaki ilişkinin doğası hakkında bir kaymayı da beraberinde getirmiştir. Açık bir ifadeyle; “Ritüeller ve inanç sistemleri, rasyonelliğin kriterlerine göre çalışmaz fakat simgelerin kullanılması yoluyla ortak anlamların üretilmesinde ve paylaşılmasında merkezi bir rol oynarlar” (Preda, 2007: 512).

Bu perspektiften bakıldığında, “rasyonalite, sürekli genişleyen formuna rağmen, kökensel-ilksel olarak görülemez. Piyasa işlemleri, karmaşık örgütsel düzenlemelere gömülü olarak görülebilir; bu nedenle işlemler, ritüeller, simgeler ve inanç sistemlerinden ayrı olamaz” (Preda, 2007: 512).¹²⁵ Anlaşıldığı üzere, bir yandan farklı kültürel kodlara sahip bireyler ile finansal piyasalar arasındaki ilişki bir yandan da finansal piyasalar ile hukuki ve politik sistemler arasındaki ilişki eş zamanlı olarak önem taşır.

Daha önce de belirtildiği üzere, yerel ölçekte toplumsal ile politik olanı, küresel ölçekte de finans-sermaye ile ulus-devleti eş zamanlı olarak temsil etmesi

---

toplumsal beklentileri düzenlemek yönündeki hassasiyeti, aynı zamanda, kendi halinde bırakıldığında, bu tür spekülasyon üzerinde yükselen bir büyüme retoriğinin, bizatihi kapitalizmin kendisine zarar verme riskinin önüne geçme yönündeki bir hassasiyettir; bir tür “kapitalist devlet refleksi”dir. Zira, Kregel’in ifade ettiği üzere, paranın yeniden üretim süreçlerinin eklendiği bir kapitalist ekonomide, “ne teori ne de pratikte kapitalist sistemin kendi kendini düzenleyebileceğinden söz edilemez” (Kregel, 1987: 122).

¹²⁵ Örneğin Abolafia, Wall Street yatırımcılarının etnografisinde, inançlar ve ritüellerin yatırım ve ticaret stratejilerini nasıl etkilediğini de araştırmasının temel hatlarından birisi olarak ele almıştır. Ona göre, eksik bir enformasyon ya da enformasyonun aktif olarak bozulması vasıtasıyla oluşan belirsizlik, piyasa aktörlerinin kendi aralarında oynadığı bir oyun gibidir; enformasyonu kontrol etmek hem piyasayı hem de oyunu kontrol etmek anlamına gelir (Abolafia, 1996).

ve/veya kapsamı dolayısıyla bağımsız ulusal merkez bankaları, bu ikili-ilişkinin her iki tarafına da seslenir; iki ilişkinin de belli bir dengeye oturmasına dönük olarak politik ve ideolojik enstrümanlarını kullanır. Merkez bankası para politikası ile iletişim politikası enstrümanları bu noktaya denk düşer.

Genel sermayenin, verimliliğe ilişkin işaret ettiği rasyonellik, tekil sermayeler tarafından pratiğe aktarılır. Ancak tekil sermayeler arasındaki yorum farklarını ortadan kaldırmak hem de bir bütün olarak sermayeyi “dışarı”ya karşı koruyan ve dolayısıyla sermaye içindeki egemen eğilimi temsil eden bir düzenleyici mekanizmaya da ihtiyaç vardır. Jessop’un belirttiği gibi, “genel sermayenin temsili araçlar yoluyla uzun vadeli yeniden üretimini güvence altına alma olasılığı hakkında soru işaretleri” (Jessop, 2008: 211-212) bulunmaktadır. Zira sorun, temsili organların, sermayeye dışarıya karşı korunaklı bir alan yaratma uğraşı ile sermayeyi merkeze alan politikaların meşruiyetinin dışarıyla olan zorunlu ilişkisi arasındaki gerilimden kaynaklanır.

Birikim ve meşruiyet işlevi arasındaki bu gerilim, özellikle söz konusu olan merkez bankası olduğunda, iletişim politikaları ile aşılmaya çalışılır; yüzü sermayeye dönük para politikaları ile yüzü toplumsal alana dönük iletişim politikaları, finansal sermayenin artan ağırlığına paralel olarak önem kazanan bir temsil organı olarak merkez bankasının bünyesinde toplanır. Kendi çıkarını doğrudan temsil edemeyen ancak piyasanın basit işleyişi ve saf iktisat politikaları ile de yeniden üretimi güvence altına alınamayan genel sermayenin dolaşımı, içinde bulunduğumuz dönemde, merkez bankası politika araçları ile akışkanlık kazanır.

3.3. İki Yönlü İletişim: Piyasalar ve Kamuoyu

Dünya her yönüyle değişiyor; merkez bankacılığı anlayışındaki değişim de, en basit biçimde, bu değişime uyum sağlamak ve/veya merkezinde yer aldığı toplumsal-politik alanı bu değişime uyarlamak şeklinde ifadelendirilebilir. Monolitik ve heybetli kurumsal tasarımlar yerine; diyalojik, toplumu/topluluğu/bireyi işin içine dâhil eden ve kurumsal inşa sürecine ortaklığı katan bir tasavvurun demokratikleşme-sivilleşme gündemine paralel bir şekilde yaygınlık kazandığı söylenebilir.¹²⁶ Bu gündemi takip eden merkez bankaları bir yandan kendilerini yeniden inşa ederlerken bir yandan da kendilerine tekabül eden toplumsal kadastroyu yeniden inşa ediyorlar. Her ne kadar sürecin bütünü, topluluk yönelimli olarak tarif edilse de, aslında bütün toplumun, merkez bankasının yönelimleri doğrultusunda beklentilerine yön vermesine zemin hazırlıyor; topluluk yönelimli bir kurumsal felsefe üzerinden devletin alanının sınırlarını daha da genişletiyor.

Bu doğrultuda merkez bankalarının hem finansın toplumsallaşması hem de politikasının sivilleşmesi gündemine paralel bir şekilde kendilerini dışa açtıkları, bunu da en etkili bir şekilde iletişim politikası araçları üzerinden gerçekleştirdikleri söylenebilir. Söylendiği üzere, özellikle kapitalizm içerisinde artık sıklıkla karşılaşılan krizler “merkez bankalarını kitle medyasının ışıkları altına yerleştirmiştir” (Bünemann, 2009). Bu belirsizlik dönemlerinde, merkez bankaları, bir yandan enformasyon paylaşımı yoluyla süreci toplumsal aktörler nezdinde daha belirli kılmaya odaklanıp, belirsizliğe daha fazla açıklık ile cevap verirlerken, diğer yandan kamunun güvenini sağlamaya dönük en önemli iletişim araçları olarak “kelimeler”i tartmak, neyin söylenip neyin söylenmeyeceğini belirlemek, olası

---

¹²⁶ Yönetişim-Kalabalığın gücü/Crowdsourcing gündemi...

eleştirilere en net ve etkili cevabı vermek ve en nihayetinde ekonomik gidişata ilişkin tek bir kurumsal sesin yaygınlık kazanmasını sağlamak uğraşındadırlar.¹²⁷ Söylenildiği üzere, “bireylerin medyaya yapacakları yorumlarında ortak bir mesajın iletilebilmesi ve bunun garanti altına alınması, bankanın iletişim takımının sorumluluğudur” (McCrackin, 2009).

Dolayısıyla bir yandan ekonomik gidişata ilişkin “hikâye”, dil vasıtasıyla inşa edilirken, bir yandan da ilgili inşa sürecine toplumsal aktörlerin katılımı için ilgili iletişim kanalları üzerinden onlara çağrıda bulunulur. Web siteleri, sosyal ağlar, geleneksel medya ürünleri, iletişim politikası metinleri vb. kanallar aracılığıyla yapılan bu çağrı, toplumsal aktörler nezdinde karşılık bulabilirse, yine onlar tarafından toplumsal alana aktarılan ve gündelik pratiklere şekil veren bir “mefhum” olarak yerleşir. Anlaşıldığı üzere, “mesajın duyurulması, mesajın kendisi kadar önemli hale gelir” (Stamper ve Sokolova, 2009). Dolayısıyla merkez bankasının ekonomik gidişata ilişkin bir kurgu yaratması yetmez; bu kurgu içerisinde tüm toplumsal aktörlere bir rol atfetmesi, kendisini bu “yeni gerçekliğin” paylaşılacağı bir kamusal tartışma ve/veya diyalog platformu olarak da kurması gerekir.¹²⁸

Dolayısıyla merkez bankası ile merkezini oluşturduğu toplumun teması, merkez bankasının çerçevesini belirlediği belli iletişim mecralarına çekilerek, bu iletişim mecrasında akan enformasyon üzerinden gönderici ile alıcının ve/veya merkezi bankası ile toplumsal aktörlerin bir noktada buluşması sağlanıyor. Merkez bankası gibi bir kurumsal varlığın toplumsala gömülmesi, kurumsal tasarım süreçlerini topluluğa açması, bir yandan para politikasını şekillendirmede ihtiyaç

---

¹²⁷ Bu noktada bilişim ile dilbilimin geçiş noktasında konumlanarak (bilişimsel dilbilim), ifadelerin anlamsal yönünü ve kullanım yoğunluğunu odak alan bir çalışma için bkz. Manning ve Schütze, 1999. Bu çalışmanın merkez bankasının söylemini, dilini konu edinen bir uygulaması için bkz. Lucca ve Trebbi, 2009.

¹²⁸ Merkez bankası, finans mediasından da aynı şeyi bekler.

duyulan veriler için gerekli olan araştırma sahasını kendiliğinden politika inşa sürecinin merkezine taşırken diğer yandan finansal çevrimin yeniden üretimi için gerekli olan toplumsal aktörlere enformasyon aktarım sürecinin çok daha az maliyetli olmasını sağlıyor.

Bu noktada, örneğin Ehrmann ve Fratzscher, iletişim politikası araçları içerisinde basın konferansının piyasalar nezdinde etkisinin, para politikası kararlarının duyurulmasına nazaran üç kat daha yüksek olduğunu belirtir. Ona göre, “basın konferansının içeriğinin, nispeten pürüzsüz bir şekilde finansal piyasalar tarafından sindirilmesi dikkat çekicidir” (Ehrmann ve Fratzscher, 2007b: 15). Buradan da anlaşıldığı üzere, basın konferansı hem para politikası kararlarını belli bir bağlama oturtarak hem de merkez bankasının para politikasına ilişkin yönelimlerinin altını yeniden çizerek piyasadaki potansiyel dalgalanmanın önüne geçer, para politikasının duyurulmasına müteakip oluşan finansal-oyunluk potansiyelini emer. “Basın konferansları, para politikası kararlarının duyurulmasından bile daha önemli bir piyasa-taşıyıcısı olarak görünür; aynı zamanda nispeten küçük piyasa dalgalanmalarını yönlendirerek, piyasa hareketinin büyüklüğünü belirler” (Ehrmann ve Fratzscher, 2007b: 15).

Bu husus, piyasa nezdinde, para politikası ile iletişim politikası arasındaki ilişkinin tersine çevrildiğini ve iletişim politikasının çerçevesini para politikasının çizmesi yerine, para politikasının etkisinin iletişim politikası tarafından belirlendiğinin altını çizer; en nihayetinde para politikasının içeriğini oluşturduğu söylem, para politikası ile piyasa arasında bir katalizör olarak işlev görür. Merkez bankasının saf para politikası değilse bile, içine yerleştiği bakış açısı, perspektivizmi,

önce finansal piyasalardaki aktörlerin ardından piyasa ile bir şekilde temas kurması zorunlu tüm toplumsal aktörlerin pozisyonunu kurar.

Para politikası kararlarına ilişkin basın konferansına piyasaların gösterdiği tepkinin, kararların kendisine gösterilen tepkiden çok daha güçlü olması, para otoritesinde, basın konferanslarının önemli bir piyasa taşıyıcısı olarak görülmesini sağlamış ve en nihayetinde bu da, para politikası ile iletişim politikasının kesişim noktalarını aramaya, farklı iletişim süreçlerine piyasa tepkilerini belirleyen/etkileyen dinamikleri anlamaya dönük bir çabayı da beraberinde getirmiştir. Para otoritesince önemli olan, enformasyonun doğru fiyatlandırılmasıdır; her yeni enformasyon, piyasa aktörlerinin davranışlarını güçlendirerek ya da yeniden gözden geçirmelerini sağlayarak fiyatlandırmayı doğrudan etkiler.

Yineleyelim, modern merkez bankacılığı için önemli olan, demokratik enformasyon paylaşımı, şeffaflık, katılımcılık vb. süreçlerinden çok, istikrarlı bir fiyatlandırmanın yapılabilmesi, fiyat istikrarının sağlanabiliyor olmasıdır. En nihayetinde, para politikası kararlarına ilişkin basın konferansları üzerinden sağlanan enformasyon, merkez bankası eliyle piyasaya sunulan “rehberlik” hizmetinin bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Para politikasının etkinliği için merkez bankası ile genel olarak kamu arasında sağlanan “ortak anlam” ancak bu tür bir rehberlik vasıtasıyla gerçekleşebilir. –*Rehberliğin yönü?*

İletişim politikası vasıtasıyla piyasa beklentilerini etkileyen merkez bankası sinyallerini analiz eden çalışmalarında Xin ve Wang, ülkelere göre değişen biçimlerde farklı para politikası komitelerinin, seslendikleri sosyal grupların taleplerine göre farklılaşan iletişim modlarını ve enformasyon içeriklerini seçtiğini belirtir. Bu hal, küreselleşme sürecinin yerelleşme gündemiyle paralel ilerleyişine,

yerelin ihtiyaçlarına, yerel emek-istihdam yapısına vb. bağılılığına ilişkin önemli bir gösterge olarak okunabilir; yine ulus-devletin, kapitalizmin bütün olarak yeniden üretimi için anlamına ilişkin bir veri olarak da alınabilir. Ulus devletin, küresel kapitalizm ile arasındaki ilişkinin bir benzeri, merkez bankası ile ulus devlet veya merkez bankası ile iletişim politikası ilişkisi bağlamında da görmek mümkün; zira bağımsız ve şeffaf bir merkez bankasının, ulusal-kapitalist bir devlet formu içerisinde kapladığı alan, iletişim politikalarının merkez bankası içerisindeki köşetaşı misyonu ile paralellik arzeder.

Bir sarmal biçiminde, en dış kabuğundaki ontolojik kabullerinden başlayarak sürekli kendi için dönerek yol alan kapitalizm içerisinde, merkez bankası “ekonominin doğrudan bir düzenlemesini değil, beklentiler üzerinden dolaylı bir önderliği yerine getirir, yol gösterir” (Lu et. al, 2009: 1). Lu vd.’nin belirttiği doğrultuda, “heterojen ve merkez bankasından (görelî olarak, y.n.) özerk bir nitelik gösteren beklentiler” (Lu et. al, 2009: 1) bu önderlik ve/veya yol gösterme pratiği vasıtasıyla merkez bankasının temel para politikası yönelimleri tutarlı kılınır; merkez bankası ile toplumsal aktörler arasında para politikasına ilişkin ortak bir anlamın inşa edilmesi, iletişim politikası marifetiyle gerçekleştirilir. Başka bir şekilde söylenecek olursa, “iletişim, merkez bankası ile kamu arasında ortak bir anlamın tasarlanmasını hedefler. Bu ortak anlam inşa edildiğinde para politikasının etkinliği maksimuma ulaşır” (Lu et. al, 2009. 1).

Dolayısıyla piyasa ve toplum, ya da daha geniş bir ifadeyle ekonomi ile ekonomi-dışı unsurlar arasındaki ilişki, basit bir belirleme ya da eklemleme ilişkisi olarak düşünülmemelidir. Piyasa güçlerinin, ekonomik çevrimin tamamlanması sürecinde tüm değişkenleri denetim altına alma gücü doğrudan bulunmadığı gibi,

piyasa-dışı güçler de, piyasanın basit bir eklentisi, yalnızca piyasa-dışı koşullara odaklanmış, piyasa aktörlerinin amaçladığı sonuçların ve/veya piyasanın “sağlıklı” çalışabilmesi için gerekli toplumsal-politik önkoşulların sağlanması hedefine kilitlenmiş unsurlar değildir. İki alan arasındaki stratejik ilişki, bu iki alana eş-zamanlı bir diyalektik bakışı zorunlu kılar. Zira alanların yapısal birlikteliği, göreceli özerkliklerinin önünde bir engel değildir. Jessop’un belirttiği üzere, önce “her sisteme –alana- ilişkin belirleyici örgütsel ilkelere bakarak ve daha sonra da nasıl birleştiklerini araştırarak” (Jessop, 2008: 120) işe başlanmalıdır.

David Stark tarafından finans-sosyolojisinin felsefi kaynaklarına ilişkin ileri sürülen şu tez önemli: Ekonomistler değeri çalışırken, sosyologlar değerleri araştırmalıdır –ki bu, piyasa değişimlerini destekleyen sosyal ilişkilerin işlemler-harici ağıdır (Stark, 2000).¹²⁹ Dolayısıyla finansal süreçler toplumsal ilişkilere gömülü ve/veya yerleşiktir; finansal piyasalara ilişkin her müdahale, aynı zamanda politik bir yönelimin nihayetinde şekillenen toplumsal bir müdahaledir.¹³⁰

Bu noktada, Alex Preda, 1980 sonrası dönemde ekonomik-sosyolojinin büyümesinin –rönesansının- bir parçası olarak ve ekonomik küreselleşme gibi süreçlere yanıt olarak, finansal piyasaların sosyologlar tarafından giderek artan bir

---

¹²⁹ Burada Stark’a yapılan gönderme, Parsonsgil bir işlevselci tınıyı da içinde barındırıyor, kabul edelim. Ancak burada söylemek istediğimiz, akademik emeğin bölünmesi ve/veya akademik işbölümü tarzı bir düşünce değil. Bu nedenle buradaki vurgunun bir adım daha ileriye götürülerek, örneğin Polanyi ve Bourdieu’nun eş zamanlı olarak alana çağırılması gerekir ki, finansal işlemlerin toplumsal alana gömülmüşlük ve/veya yerleşiklik vurgusu etraflıca ele alınabilsin.

¹³⁰ Özellikle Polanyi ve Durkheim’in çalışmalarının Mark Granovetter’in finans-sosyolojisi açısından öncü çalışmalarına kaynaklık ettiğini söylemek mümkün. Özellikle güven ilişkilerinin ekonomik işlemler için bir ön koşul olduğuna ve piyasa ilişkilerinin sosyal yaşamın içlerine kadar uzandığına dair Durkheimci görüş, Polanyi’nin teziyle eklemlenir. Diğer yandan, Durkheim’in, Saussure’nin dil alanındaki çalışmalarını sosyoloji ve antropoloji alanındaki çalışmalarına tahvil ederek, dil ile kültürel yaşam ve/veya zihin ile fiziksel olgular arasında bir köprü kurduğu da eş zamanlı olarak söylenebilir. Bu noktadan bakıldığında, Durkheim’in teorik pozisyonu, finansallaşma gündemindeki toplumsal alan üzerine yapılacak olası çalışmalar için –ki bu çalışma için de- “finansallaşma” ile “dil” arasında bağ kurmaya imkân tanıyacak bir eksen (çalışma ekseni) yaratır.

şekilde incelendiğini belirtir. Ona göre bu yönelim, “insan davranışının temel yönleri kadar, sosyal gelişmenin dinamiklerini, gelişmiş toplumların dinamiklerini ve yapısını” (Preda, 2007: 506) anlamakla ilişkilidir. Bilimsel alandaki bu değişim ve bir bütün olarak beşeri bilimlerin finansal piyasalara artan ilgisinin, kuşkusuz insan davranışındaki değişimi yakalamaya dönük bir nedeni vardır; ancak daha geride, giderek yoğunluğunu arttıran finansallaşma sürecinin yeniden üretiminin insani faktörlere olan zorunlu ihtiyacı ve en nihayetinde buna bağlı olarak ekonomik süreçlerin kendini dışarı açması, gizeminden arınması ve popüler terimiyle şeffaflaşması vardır.

Anlaşıldığı üzere, ekonomik performanslar ile iletişim stratejileri arasında bir paralellik ve/veya ilişki var. Bu ilişkinin varlığı sayesinde ki, dünya ile birlikte değişen merkez bankaların potansiyel risklerini ortadan kaldırmak, değişimi olağan bir seyir içine sokmak, bir politika kuralına bağlılık eksikliğini onarmak, merkez bankasının politika kuralının anlaşılmasına dönük zayıflığı güçlendirmek ve enformasyon asimetrisinden kaynaklanan rasyonel olmayan beklentileri, “enformasyon simetrisi”ni sağlayarak rasyonel hale getirmek¹³¹, iletişim üzerinden gerçekleşir.¹³² Blinder’in deyişiyle, “iyi bir merkez bankası iletişimi, bu maddelerin her birini etkileyebilmelidir” (Blinder, 2008: 4-5).

Ancak, bireylerin, en nihayetinde ortak çığara yönelecek rasyonel edimler gerçekleştirdiğine ve ekonominin de bu rasyonellik üzerine inşa edildiğine ilişkin klasik iktisat tasavvuru, Keynes’in ekonomik davranışlara şekil veren bu

---

¹³¹ Zira, neo-klasik iktisatçılar için enformasyon simetrik ve maliyetsizdir; beklentilerin homojen bir karakter göstermesi, ancak bu tür “simetri” üzerine inşa edilebilir.

¹³² Hirsch’in deyişiyle, “...devletin tüm sınıflardan talep edeceği rasyonel talebi...” (2011: 65) kapitalist sistemin bir zorunluluğudur; ancak, finansallaşma uğrağında sistemin yeniden üretimi toplumsal alana gömülü olduğundan, toplumun davranışlarının yanında, onu önceleyen bilişsel hatlarının, kültürel-dilsel bileşenlerinin de rasyonelizasyonuna ihtiyaç vardır. Merkez bankası iletişim politikaları, esas olarak buraya yönelir.

rasyonelliğin her daim kurulamadığına, bireylerin “hayvansal içgüdüleri” doğrultusunda hareket ettiği durumların varlığına ilişkin yaklaşımı ile karşı karşıya gelir.¹³³ Bu doğrultuda, ekonomideki krizlerin ve/veya piyasa dalgalanmalarının nedeni, bu “hayvansal içgüdüler” olarak işaretlenir. Brunhoff’un aktardığı üzere, “finans piyasalarının irrasyonelliği kitle psikolojisinden ve ‘sürü tutumu’ndan kaynaklanır; (...) temel ekonomik koşullarda herhangi bir değişiklik olmadan ‘haberler’in dolaşmasıyla varlık fiyatları aniden yükselir ve düşer” (2007: 177).¹³⁴ Özellikle kapitalizmin finansallaşma ve buna paralel toplumsallaşma, toplumsala gömülme sürecinde bu daha fazla bir önem arzeder. Finansal piyasaların temas ettiği toplumsal aktörlerin beklenti ve davranışlarının, para sermayenin rasyonelliği tarafından çerçevelendirilmesi gerekir ki, bu noktada toplumsal alan ile ekonomik alan arasındaki konumu nedeniyle devlet ve/veya merkez bankasının bu “rasyonel” birlikteliği inşa etmesi gerekir.¹³⁵ “Rasyonel” davranış, bütün bir kapitalist sistemin politik, toplumsal ve ekonomik istikrarı için bir ön koşul olarak kendini dayatır.

---

¹³³ Aslında bu hal, tarihsel anlamda tuhaf bir karşılığı ve/veya birlikteliği imler. Zira, Keynes sonrası dönemde, 1970’lerin ortalarında yükselişe geçen Rasyonel Beklentiler Yaklaşımı, bireylerin ekonominin genel gidişatına ilişkin tam enformasyona sahip olduğunu ve bu nedenle davranışlarında “hata” yapmayacaklarına ilişkin bir yönelime sahip olması sebebiyle, aslında Keynes öncesi döneme ait hâkim yaklaşımla paralellik gösterir. İktisadi alandaki bu tarihsel eksen, hiç kuşkusuz “pre-modern” ve “post-modern” olanın içerik ve vurguları itibarıyla birlikteliği dikkate alındığında, kuşkusuz iktisadi olanı aşan büyük devinimle birleşir/bütünleşir.

¹³⁴ Bu noktada Yeldan, denetimsiz bir finansal sistemde kendi kendini besleyen yapısal bir bozukluk yattığını ileri süren Hyman Minsky’den aktararak, finans piyasalarında spekülasyon ve kısa dönemlik öngörülerle davranan “oyuncu”ların, bir sürü-içgüdüleri içerisinde, finansal varlıkların fiyatlarını devamlı olarak yukarı itecek şekilde kararlar aldıklarını ve olumlu “haberler”i sürekli gündemde tutarken, olumsuz “haberler”i görmezden geldiklerini belirtir (Yeldan, 2010: 67).

¹³⁵ Bu noktada Akerlof ve Shiller, Keynes’in devletin ekonomideki rolüne ilişkin görüşlerinin, ebeveynlere tavsiyelerde bulunan “nasıl yapmalı” tarzı kitaplarda söylenenlere çok benzediğini belirtirler. Onlara göre, “Ebeveynlerin görevi çocuğa özgürlük tanıyan, ama aynı zamanda onu kendi hayvansal güdülerine karşı koruyan mutlu bir yuva oluşturmaktır” (Akerlof ve Shiller, 2010: 13-15). Tıpkı, devletin yaptığı gibi. Buradaki haliyle düşünce, “devlet” ile “aile” arasındaki ideolojik geçirgenliği işaret etmesi bakımında da ayrıca

Özellikle makro-ekonomik belirsizlik dönemlerinde ve/veya piyasa beklentilerinden farklı, dolayısıyla piyasa aktörleri için sürpriz sayılabilecek kararların duyurulmasına piyasanın çoğunlukla kayıtsız kaldığı söylenebilir; piyasa bu dönemlerde merkez bankasından gelen mesajlara karşı sağırdır, sağlıklı bir piyasanın işlemesi için istenen iki-yönlü iletişim akışı sekteye uğrar. Dolayısıyla, para politikası kararlarını takiben, *-yine-* merkez bankası tarafından gerçekleştirilen basın konferansı sırasında, ilgili iletişim kanallarındaki belirsizliğin temizlenmesi, iletişim sorununun önüne geçilmesi, piyasa aktörlerinin pratiklerini yeniden düşünmesinin ve/veya kararlarını gözden geçirmesinin sağlanması, “rasyonel”liğin yeniden kurulması gerekir. Bu noktada basın konferansının dili ve sunulacak yeni enformasyon, genel olarak ekonominin işleyişi açısından merkezi bir öneme sahip hale gelir; iletişim politikası üzerinden finansal çevrimin mevcut yönü güçlendirilebileceği gibi, yön değişiklikleri de olasıdır.

Bu noktada bu “belirsizlik” halinin nasıl tanımlandığına ilişkin bir parantez açmakta fayda var: Buna göre örneğin Dale vd., merkez bankası iletişim sürecini tanımlarken görece olarak farklı bir tasavvura yaslanırlar. Onlara göre, iletişim denilen olgu, merkez bankasından toplumsal aktörlere doğru akan tek yönlü bir enformasyonu değil, içerisinde bu enformasyon marifetiyle doğrulanmayı bekleyen toplumsal beklentilerin de olduğu bir kombinasyonu içerir (Dale et. al, 2008: 6). Bu kombinasyon içerisindeki oransal dağılım ve/veya ağırlık noktaları, piyasa şartlarına ve merkez bankasının itibar katsayısına bağlı olarak, toplumsal aktörler tarafından sürekli güncellenir (Diebold ve Pauly, 1987). Dolayısıyla aslında sağlıklı bir iletişim politikası olarak işaretlenen şey, merkez bankasının toplumsal aktörlerin zaten sahip

---

önemlidir; zira bu ideolojik aktarımın sağlanması da, finansal kapitalizmin yeniden üretilmesi için temel hususlardan birisidir. -“Devletin hoşgörülü ebeveyn rolü”...

olduğu beklentileri doğrulama derecesi ile ilişkili hale gelir.¹³⁶ Toplumsal aktörlerin, sürecin başında sahip oldukları beklentilerin doğruluğunu olumlayan bir enformasyon akışı da bu doğrultuda, pekâlâ “kusurlu” ve “eksik” olarak nitelendirebilir. Bu noktanın özellikle merkez bankası ile sermaye arasındaki ilişkide görünür olduğu söylemek gerekir.

Zira özellikle sermaye, ulusal merkez bankasını para politikasına ilişkin zaten belli bir belli beklentiye sahiptir, bu beklenti doğrultusunda pozisyon almış, piyasada konumunu buna göre belirlemiş, başka bir lokasyona akma planını bu beklentiye göre ertelemiştir. Aslında merkez bankası, iletişim politikaları üzerinden sürekli olarak bu beklentiye yanıt verir; iletişim politikası, merkez bankasından yayılan enformasyona, piyasaların ne yanıt verdiği ile değil; piyasa beklentilerine, merkez bankasının hangi parasal çerçeve ile cevap verdiği ile ilişkili hale gelir. Bu doğrultuda iletişim sürecinin gönderici ile alıcısı yer değiştirir; iletişim politikası, piyasanın beklentilerine belli bir meşruiyet alanı açma çabası ile doğrudan ilişkilendirilir. Söylendiği üzere, bu eksenden farklı bir iletişimin “kusurlu ve eksik bir iletişimin, toplumsal aktörler nezdinde dikkati dağıtmak ve rahatsızlık yaratmak potansiyeline sahip olmasının” (Dale et. al, 2008: 4)¹³⁷ nedeni de burada aranıp bulunabilir.¹³⁸

Nitekim Ehrmann ve Fratzscher’in de belirttiği üzere, “özellikle bu belirsizlik dönemlerinde piyasa katılımcıları yoğun olarak merkez bankasının rehberliğini talep

---

¹³⁶ Bu doğrultuda merkez bankası iletişim stratejisi de, tarafların karşılıklı olarak öğrenme sürecine girdiği bir süreçte sahip olunan beklentilerin bir özetini içerir; tarafların yönelimleri, merkez bankasının resmi ve/veya formel dili marifetiyle somutlaştırılır, sabitlenir.

¹³⁷ Merkez bankası kararlarının, piyasa beklentileri doğrultusunda olması gerektiği yönündeki benzer bir yaklaşım için bkz. Rozkrut et. al, 2007.

¹³⁸ Kusurlu ve eksik iletişimin sahip olduğu “endişe” potansiyeline ilişkin olarak bkz. Issing, 1999; 2000; Winkler, 2000; Mishkin, 2004; Macklem, 2005; Woodford, 2005; King, 2006; Sibert, 2006.

ederler” (2007b: 22). Rehberliğe yönelik bu talebin, özel olarak merkez bankasının finansal piyasa aktörlerini uzlaştıran genel olarak da devletin yerel toplumsal kadastro ile küresel sermayeyi birbirine tutturduğu bağlarının okunamamasına ilişkin bir “güven” probleminin sonucu olduğu söylenebilir. Piyasa aktörleri, herhangi bir edimde bulunmadan, merkez bankasının para politikasına ilişkin yönelimleri ile ilgili olarak ona güvenmek ve bu güvenin işareti olarak okunabilecek bir “teyit” ister; dolayısıyla merkez bankası iletişim politikaları ve özel olarak basın konferanslarında yerleştirilen bağlam, hem bu güven ilişkisini yeniden kurmaya dönük bir teyit hem de merkez bankası ile bütün olarak toplum arasındaki para politikasına ilişkin ortak anlamın yeniden inşa edilmesi, güncellenmesine dönük bir pratiktir. Belirtildiği üzere, “merkez bankası ile kamu arasındaki –bu- ortak anlam, para politikasının etkinliği için önemli bir avantajdır” (Ehrmann ve Fratzscher, 2007b: 22).

Bu doğrultuda, merkez bankası eğilimlerine/yönelimlerine/davranışlarına ilişkin bilginin, kamuya “öğretilmesi” gerekir¹³⁹; eğer ki buradaki bilginin yerine tahmin alırsa, ya da kamu, merkez bankası iletişim kanalları dışındaki enformasyon kaynaklarını dikkate alır ve bunu piyasa davranışına aktarırsa, “simetri” ve “rasyonellik” ortadan kalkar. Anlaşılacağı üzere, kamu ve kamuyu oluşturan toplumsal aktörler ile merkez bankasının sahip olduğu enformasyonun birbirinin aynısı –“simetrik”- olması, dengenin –“*optimum rasyonel beklentiler dengesi*”- sağlanması için zorunludur. Yineleyelim, bu zorunluluk, iletişim politikaları tarafından karşılanır. Dolayısıyla, “Merkez bankası iletişimi, para politikasının hedefleri, para politikası stratejisi, ekonomik görünüm ve (*gelecek görünüme ilişkin*) politika kararları konusunda, genel-kamuya merkez bankası tarafından aktarılacak

---

¹³⁹ Bu noktada özellikle Evans ve Honkapohya’nın çalışmaları, ilgili literatürü “öğrenme faaliyetini” içerecek biçimde genişletmiştir. Bunun için bkz. Evans ve Honkapohja, 2001.

enformasyonun hazırlanması/karşılanması olarak tanımlanabilir. Merkez bankası iletişimi, bu amaca dönük olarak çeşitli kanallar kullanır: basın konferansları, dakikalar, aylık bültenler, konuşmalar ve röportajlar...” (De Haan et. al, 2007: 5).¹⁴⁰

Bu doğrultuda piyasa üzerinde hareket eden ve/veya bir şekilde piyasa ile temas eden toplumsal aktörler ile merkez bankaları arasında iki-yönlü enformasyon akışından, çift-yönlü iletişimden bahsedilir. Bu husus, para politikasının inşasında politikanın tüketicilerinin de asli bir rol oynadığı anlamına gelir; toplumsal aktörlerin beklentilerini belirleyen ve biçimlendiren enformasyon, çevrimini tamamlayarak – yeniden- başlangıç noktasına döner, bu düzeyde yeni para politikası kararlarının inşasına katkıda bulunur. Merkez bankaları ile toplumsal aktörlerin bu iletişim sürecindeki konumları a priori belirlenemez; enformasyonun doğrultusuna göre hem verici hem de alıcı konumdadırlar. Bu konumlar arası geçişkenlik, arz ile talebin, verici ile alıcının, üretici ile tüketicinin karşılıklılığı, finansal piyasalara ruhunu veren ve bu doğrultuda konumlardan ziyade süreçlere vurgu yapan bu yönelim hem para politikasının yapılaşması sürecinde hem para politikasının yaslandığı toplumsal zeminin nesnel konumlarından arındırılması¹⁴¹, bağlama göre farklılaşan bir özne tasavvurunun hayata geçirilmesi noktasında hem de para politikasının içinde barındırdığı ideolojinin çok daha kolay yaygınlık kazanması noktasında büyük önem taşır.

---

¹⁴⁰ Diğer yandan, bu farklı kanallar ve/veya etkilerin, örneğin medya özelinde düşünecek olursak, hem gazetelerin merkez bankasına göre konumları hem de gazetelerin mülkiyet yapıları, politik ve ideolojik tercihlerine göre değiştiği kesinse de; bu farklılıklar, merkez bankası enformasyonunun farklı hedefleri için özgül birer mecra ve/veya kanal olarak da işlevlendirilebilir. Dolayısıyla medya içindeki bu farklı yollar/etkiler/pratikler, temel eğilimi, sermaye, siyasi iktidar ve kamu arasında bir “komisyoncu” olarak hareket eden merkez bankası için, etkili bir yönlendirme aracı olarak kullanılabilir.

¹⁴¹ Bu noktada işçi sınıfının toplumsal çözülüşü de başlar.

Merkez bankası söz konusu olduğunda iletişim süreçlerine ilişkin artan vurgu, bir başka yerden hem kurumsal anlamda hem de toplumsal anlamda, bu iletişim süreçlerini destekleyen unsurların içsel dönüşümü ile paralel ilerler; iki yönlü iletişim, açıklık, katılımcılık gündemi ile kurumsal anlamda bağımsızlaşma ve toplumsal anlamda sivilleşme, demokratikleşme, kültürel varoluşlara yapılan vurgu paralel olarak ilerler. Tam da böyle bir içerikle doldurulduğu içindir ki, “merkez bankaları tarafından ‘çok başarılı’ bir şekilde uygulamaya aktarılan ve ‘el üstünde tutulan’ iletişim süreçleri, piyasalardaki riskin düşük-fiyatlandırılmasında ya da finansal risk iştahının belirgin bir şekilde düşmesinde” (Reddy, 2006: 3) yararlı sonuçlar verir.

Bu noktada iki çıkarıma yapılabilir: İlk olarak, finansal piyasalar, içinde hareket eden nesnelere hakkında olduğu kadar özneler hakkında da belirli bir enformasyonun akmasına gereksinim duyar. Podolny, bu perspektiften iki enformasyon sürecinin varlığından bahseder: piyasa aktörlerinin durumları ve ilişkileri ile ilgili olarak ben-merkezcil (ego-centric) bir enformasyon süreci işlerken, piyasada hareket eden nesnelere ile ilgili olarak alter-egoya bükülen (alter-centric) bir süreç işler (Podolny, 2001: 37). Dolayısıyla herhangi bir süreçteki enformasyon akışında yaşanacak sorun, diğerinde yeni bir sorunu da beraberinde getirir. Bir başka deyişle, piyasa aktörleri arasında tesis edilen “güven”, dar anlamda piyasadaki ürünlerin kalitesi geniş anlamda piyasanın derinliği için bir temel teşkil eder. Ulusal merkez bankaları, kendi etkinlik alanlarında, tam da bu güven inşasını odak alarak politikalarını kurarlar.

İkinci olarak; herhangi bir ürünün fiyatlandırılmasının, sosyal ağlar tarafından ve o sosyal ağlara içkin prestij, statü, rutin ve ritüeller tarafından şekillendirilmesine

paralel bir şekilde; 1970 sonrası finansallaşma döneminde, ulusal para politikaları aynı sosyal ağ içerisinde yer alan bireylerin beklentilerine yaslanır, ulusal merkez bankaları da yine aynı sosyal ağ'ın üzerine yerleşeceği platform işlevini görür. Dolayısıyla para politikasının ağ tabanlı olarak inşasının hem paranın yeniden üretimi hem de paranın toplumsal meşruiyeti için zorunlu olması, ilgili tarihsel dönemde demokratik seçimle işbaşına gelmiş politik iktidardan bağımsız düzenleyici kuruluşlara bir otorite devri ile birleşince ulusal merkez bankaları ile yerel toplumsal kadastronun temas etmesi kaçınılmaz olmuştur.

Bu sebeple toplumsal aktörlerin katılımına ihtiyaç duyan iletişim politikası, merkez bankası ile kamu arasındaki iki-yönlü bir ilişkiyi varsayar; hem kamunun sesinin para politikasına yansımaları, piyasalardan gelen sinyallerin bir sonraki politika adımını etkilemesi hem de merkez bankasının piyasa faaliyetlerini etkili bir şekilde koordine etmesi ve toplumsal aktörlerin beklentilerini şekillendirmesi bu vasıtayla mümkün olur. Lu vd.'nin belirttiği üzere, bu iki-yönlü iletişim süreçleri üzerinden “piyasa katılımcıları (...) merkez bankası para politikasına ilişkin uygun beklentileri oluşturmayı, bu beklentiler çerçevesinde davranmayı öğrenir” (Lu et. al, 2009: 4).

Bir başka yerden, ulusal bir merkez bankası, etkinlik alanı içerisinde bulunan piyasaya faiz oranı kararlarının temelini teşkil ettiği bir takım sinyal dalgaları gönderir; bu sinyaller üzerinden yalnızca ulusal alandaki enflasyon oranını ve toplumsal beklentileri belirlemez, aynı zamanda paralel bir yönelime sahip olan diğer merkez bankalarının da içinde yer aldığı küresel ekonomik ağın zayıflığının ve/veya gücünün seviyesini belirler. Dolayısıyla ulusal bir merkez bankası eliyle görece olarak dar bir alanda sürdürülen iletişim faaliyeti, etkileri itibarıyla küresel bir nitelik

taşır.¹⁴² Metrevelli, merkez bankası gibi bir kurumun, “iletişimin biçimi ve tarzı yıllar boyunca değişmiş olsa da, şurası kesindir ki, iletişimin önemi, medyalaşma (finansallaşmaya paralel, y.n.) olarak tanımlanan kitle iletişimi çağında şimdiki gibi anlamlı olmadı” (Metrevelli, 2009: 1) diyerek buradaki vurguyu paylaşır.¹⁴³

Ulusal merkez bankası, iletişim politikası araçları üzerinden önce toplumsal aktörlerin ruh halini, bilişsel kapasitesini ardından piyasa yönelimlerini, para politikasının mevcut yönelimleri ve hedef oranları çerçevesinde düzenler. Merkez bankasının bizatihi kendisi, finansallaşma sürecinde bir düzenleme biçimi olarak ortaya çıkmışken, iletişim politikası da bu düzenleme rolü içindeki merkezi rolü üstlenir. En nihayetinde enflasyon odaklı bir parasal yönelim içerisinde önemli olan fiyatlar ve bu fiyatların değişim yönü, a priori belirlenemez; iletişim sürecinin kalitesine ve/veya uygunluğuna göre, süreç içerisinde “tesadüfi” olarak belirlenir.¹⁴⁴

Bu noktada, Reddy’e göre, “uygun bir iletişim politikası tasarımında merkez bankalarının karşılaştığı bazı ikilemler vardır: neyin iletilmesi ve buna ilişkin ayrıştırma derecesinin ne olması gerektiği konusu ilk sorun kümesini oluşturur. İkincisi, kurum içi düşünme ve tartışma süreçlerinin hangi aşamada yaygınlaştırılacağına ilişkindir. Üçüncüsü, iletişimin piyasa etkisine referansla, onun zamanlamasının ne olacağına ilişkindir. Dördüncüsü, yayılacak enformasyonun kalitesi ve onun algılanabilir kılınmasına dönük yollara/yöntemlere ilişkindir”

---

¹⁴² Bu noktada Demertzis ve Hallett, ülkeler arasında –özellikle OECD ülkeleri arasında- enflasyon farklarının azalmasında şeffaflığın önemli bir bağlayıcı (ulusal parasal yönelimleri birbirine bağlayan, y.n.) unsur olduğunu belirtirler (Demertzis ve Hallett, 2003).

¹⁴³ Aynı paralelde Chakravarty ve Schiller, iletişim endüstrisi sermayesinin, uluslararası ölçekte finansal haberlere büyük önem atfettiğini ve bu haliyle kapitalizmin ekonomik ve finansal küreselleşme sürecini ilerleten, olası krizleri aşmasını sağlayan bir “düzeltici” olarak pozisyon aldığını belirtir. Onlara göre, iletişim, finansal kapitalizmin zamansal ve mekânsal bağlamını kurar (Chakravarty ve Schiller, 2010: 686).

¹⁴⁴ Buradaki “tesadüfi” sözcüğünün kullanımı, Metrevelli’nin çalışmasının ana varsayımına göndermede bulunur: “Teorinin ana varsayımı, fiyatların tesadüfi olmasından ziyade, onların değişimi ve yönünün tesadüfi bir karaktere sahip olmasıdır” (Metrevelli, 2009: 3).

(Reddy, 2006: 5). Bu yollar/yöntemlerle, enformasyonun kurum içi süreçlerle inşasından, bireyler tarafından algılanmasına kadarki süreç, öngörülmeyle çalışılır. Bu öngörü ihtiyacının temel koşullayıcısı, merkez bankası tarafından aktarılan enformasyonun, tutarsızlık ve belirsizlik yaratması riskinin önüne geçmek; iletişimin seslendiği kitlenin içindeki olası farklı algılamalara çeki düzen vermektir.

Para politikası yönetimindeki bu “pozitivite” eğilim, Poulantzas için, bütün olarak kapitalizmin bir sistem olarak kendini ortaya koyabilmesi için zorunlu bir eğilimdir. Ona göre, “...bir sistem, yani kendi değişimlerini önceden öngören –ve öngörmeye el veren- bir bütün olması durumunda kendi işleyiş kurallarını ortaya koyabilmelidir” (Poulantzas, 2004b: 375). Dolayısıyla finansallaşma döneminde merkez bankası iletişim politikaları üzerinden test edilen bu öngörü yeteneği kapitalizmin bir sistem olarak kendisini ortaya koyabilmesinin en önemli emarelerinden birisidir. Bir başka yerden, kapitalizmin bir sistem olarak kendisini ortaya koyabilmesi, öncelikle sistemin değişimlerini önceden görmesine olanak sağlayacak mekanizmalara sahip olması anlamına gelir ki, merkez bankası iletişim politikaları buraya yerleşir.¹⁴⁵

Blinder’a göre, “dünya uygulamalarına bakıldığında iki gerçek öne çıkar. Birincisi, merkez bankaları, aynı para politikası hedefleri için çok farklı iletişim kurarlar. İkincisi, aynı merkez bankasında, iletişim politikaları zaman içinde değişir” (Blinder, 2008: 8). Bu iki husus, optimum iletişim stratejisinin içeriğinin ne olduğu konusunda ortak bir kabul olmadığını ortaya koymanın yanı sıra, iletişim stratejisini belirleyen kabullerin yerel dinamiklerden beslendiği, yerel olanın ihtiyaçlarına, kamu

---

¹⁴⁵ Bu halin, özellikle iktidar blokundaki sınıf ve fraksiyonlar için hayati derecede önemli olduğunu da belirtmek gerekir. Toplumsal alanın mevcut öngörüler doğrultusunda dondurulması, mevcut egemenlik ilişkisinin yeniden üretilmesi ile nihayetlenir.

profiline göre farklılaştığını, sınıfsal pratiklerine göre şekillendiğini işaret eder. Küresel finans sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda yerel olanın iletişim politikaları üzerinden harekete geçirilmesi, Jessop'un "kü-yerelleşme" (2005: 275) olarak isimlendirdiği süreci doğrular niteliktedir. Yine aynı olgu, yerel kültürel öğelerin maddi olanın yeniden üretimi için bir düzenleme biçimi olarak işlevselliğine de göndermede bulunur.

Bir başka ifadeyle, enformasyonun içeriği, enformasyonun sesleneceği kitlenin sınıfsal ve kültürel özellikleri dikkate alınarak düzenlenir; örneğin iletişim politikaları üzerinden medya ile kurulan ilişkilerde, iletişim çalışmalarının kapsamı, farklı gazeteleri okuyan bireylerin dâhil olduğu farklı sınıfsal-kültürel dinamiklere göre farklılaşacaktır. Dolayısıyla, bireylerin kendi gündelik pratiklerindeki gazete okuma tercihleri bile, merkez bankası iletişim politikasının inşasında temel bir rol oynar; hem ilgili bireylerin gündelik dili, hem de buna denk gelen gazetecilik dili, iletişim politikası üzerinden dağılacak enformasyonda yerini alır. Bu yine Bourdieu'nun belirttiği üzere, bireylerin kendilerini belirleyen nesnel düzenliliklerin inşasında rol alması sürecine göndermede bulunarak anlaşılabilir.¹⁴⁶

Dolayısıyla merkez bankası ile toplumsal aktörler arasında iletişim kanalları üzerinden gerçekleşen etkileşimin temel deseninin, "öznelerarasılık" olduğu söylenebilir.¹⁴⁷ Buna göre, toplumsal alanın en küçük birimlerinin, para politikasına

---

¹⁴⁶ Bu noktada Poulantzas da Bourdieu'nun yanında yerini alır. Ona göre de, ideoloji yalnızca bireylerin yükledikleri "yanlış bilinç"lilik hali ile özdeşleştirilemez. İdeoloji, aynı zamanda bireylerin çerçevesi belirlenmiş bir kamusal sahneye iradi olarak katılımlarını da sağlamaya dönük olarak çalışır. Poulantzas'ın da net bir biçimde ifade ettiği gibi, "...kitlelerin iktidar ve devletle olan ilişkisi, özellikle de konsensüs olarak ifade edilen şeyin içinde, her zaman maddi bir dayanağa sahiptir. Çünkü (...) sınıf hegemonyası için devlet, egemen sınıflar ile ezilen sınıflar arasında istikrarsız bir dengesiz uzlaşım alanında eyler" (Poulantzas, 2004a: 34).

¹⁴⁷ Bu noktada, intersubjektivite ve postmodernizm... Bunun için bkz. Şaylan, 2002: 217-224.

ilişkin enformasyon üretme etkinliğinin eş zamanlı olarak hem üreticisi hem de tüketicisi olduğu söylenebilir. Yalnızca ekonominin matematiksel denklemlerinin değil, toplumsal alanda hüküm süren sembolik sistemlerin de yapılaşmasına katkı sunduğu para politikası hikâyesi için, merkez bankasının merkezini oluşturduğu bu ekonomik ve sembolik matris için, toplumsal alanın bu en küçük birimleri birer mikro-alan olarak işlev görür.

Bu mikro-alanların ortak olarak işbirliği içinde para politikası hikâyesi inşa edilirken, bu hikâyenin içinden aktığı söylem türleri aynı mikro-alanlar arasında ve/veya farklı toplumsal aktörler arasında bir uzlaşma zemini olarak konum alır. Bazerman'ın belirttiği gibi, bu niteliğiyle türler, “öznelerarasılığın müzakere edildiği kamu alanları ve bilişin özel alanları arasında aracılık yapan” (1994: 146) olarak görülebilir. Bir başka yerden kamusal alan ile özel alan arasındaki köprü, bu türler aracılığıyla kurulur.

Buradan da anlaşılacağı üzere, bağımsız merkez bankalarının daha fazla hesap verebilirlik için duyduğu gereksinim ve kararlarının temellerinin ne olduğunu anlatmaya harcadıkları dikkat, şeffaflık ve artan iletişim kullanımını zorunlu kılsa da, bunun doğrudan ekonomik sonuçlarının olduğunu söylemek zor... İletişim politikaları –ve pek tabii bununla ilişkili şeffaflık, açıklık vb.-, ekonomik bir etki yaratmadan önce, toplumsal alanı boydan boya kat'etmek, öncelikle toplumsal bir etki yaratmak zorundadır. “Bu nedenle, mevcut ve gelecekteki politikaların kamu tarafından anlaşılması, politikaların etkinliği açısından kritik derecede önemlidir. Bir başka deyişle, para politikası giderek, ‘beklenti yönetme sanatı’ haline gelir” (De Haan et. al, 2007: 2). Para politikası ile sanatın ortak bir sahada buluşması, “para”

gibi rijit bir ekonomik kategori ile “sanat” gibi naif bir kültürel etkinliğin yan yana gelmesi ilginç gözüküyor.

En nihayetinde merkez bankası, belli bir iletişim sürecinde aynı mesajın hem vericisi hem de alıcısı konumundadır. Ekonomik gidişata ilişkin belli bir enformasyonu, kullanacağı iletişim kanalına göre kodlarken, bir adım sonrasında bu kodun nasıl açıklanacağını, toplumsal aktörler tarafından nasıl yorumlanacağını, ek bir enformasyonla onlara tarif eder. Çoğunlukla merkez bankası başkanının konuşmasında içerilen bu ek enformasyon, yalnızca iletişim sürecinin toplumsal tarafında yorum farklarından dolayı potansiyel olarak mevcut karışıklığı önleme işlevi görmez. Aynı zamanda, toplumsal aktörlerin birbirlerinden aldıkları “duyumlar” vasıtasıyla gerçekleştirdikleri kendi aralarındaki iletişim sürecini koşullama ve/veya belirleme amacına dönük olarak da çalışır.¹⁴⁸

Zira Blinder’ın belirttiği gibi, “faiz oranı beklentileri üzerinde duyumların etkileri, çeşitli iletişim araçları arasında en geniş durumdadır” (2008: 19). Bu hal, merkez bankası iletişim sürecini tahayyül etme biçimimize yeni bir boyut katar: Anlaşıldığı üzere, ilgili iletişim süreci, belli bir nokta başlayıp belli bir noktada sonlanan bir süreç değildir; birbirini izleyen halkalar halinde yayılan, sismik bir hareket tarzını izleyerek ve toplumsal alanı boydan boya kat’ederek finansal piyasalarının derinlerine ulaşan bir yolu takip eder.

Yineleyelim, merkez bankası, ilgili iletişim sürecinin hem alıcısı hem de vericisi konumundadır; bir yandan ilgili enformasyon merkez bankasından ilgili aktörlere yayılırken ve o aktörlerin davranışları için bir çerçeve sunarken, diğer

---

¹⁴⁸ Bu noktada Rozkrut vd.’nin, bütün toplumsal alanda “iletişimi sıkılaştırma eğilimi”nin özellikle merkez bankası başkanı üzerinden gerçekleştiğini söylemelerinin nedeni bu olsa gerek (Rozkrut et. al, 2007: 184).

yandan aktörlerin iletişim politikalarına göstereceği itibar ve davranışlarının alacağı biçim, yeni enformasyonunun inşasında veri olarak işlev görür. Bu vasıtaıyla, merkez bankası, iletişim politikaları üzerinden yapılandırırken yapılanır. –*Öznelarasılık*. Anlaşıldığı üzere, para politikası, aynı zamanda toplumsal bir ilişkidir.

3.4. Yeni Hegemonyanın İnşası: MB İletişim Politikaları

Öznelarasılığın temel eğilim olduğu bir tasavvur içerisinde, farklı özne konumlarını da bir arada tutacak bir ideolojinin varlığından da söz etmek gerekir; ideoloji olmaksızın, sosyal alanda bir yapılaşmanın gerçekleşmesi tahayyül edilemez. Buradaki ideoloji, bir yanlış bilinç ve/veya ekonomik-politik gerçekliğin kasıtlı olarak bozulması olarak değil, Bahtin’in önerdiği gibi “paylaşılmış bir dünya görüşü” olarak, Bourdieu’nun işaret ettiği gibi bireysel pratiklerin büküldüğü bir “habitus” olarak algılanmalıdır. Ekonomist Robert Heilbroner’ın belirttiği gibi, “ideoloji (...) bütün toplumların deneyimlerini yorumlamak ve düzenlemek yoluyla, algıya ilişkin çerçeveleri işaret eder” (Heilbroner, 1990: 103).

Buradaki şekliyle ideolojinin düzenleme fonksiyonuna yaklaşım büyük önem arzeder, zira finansallaşma döneminde yaşanan toplumsal-politik-ekonomik birçok değişikliğe paralel ideolojinin konumunda da, ideolojiyi algılama biçiminde de önemli değişiklikler olmuştur. İdeolojinin, toplumsal alana dışsal, ona zorla giydirilen ve bireylerin bilişsel süreçlerini tam tersi yönde etki gösterecek biçimde kesintiye uğratan bir kavram olarak ele alınması yerine, bizatihi insani deneyime içkin, o deneyimler vasıtaıyla ayakta duran ve insanların iradi olarak katıldıkları bir alan olarak kavranmasına dönük bir eğilim, insanı tahayyül etme biçimindeki değişime eşlik etmiştir. Kuşkusuz bu hal, ulusal merkez bankalarının, ekonomiyi

toplumsala gömülü bir süreç olarak ele almalarına koşutluk içinde gelişmiştir. Bu dönemde, toplumsala şekil veren insan unsurundaki değişimlerin, ekonomik değişimlerin de momenti haline geldiği söylenebilir.

Bu doğrultuda, finansallaşma döneminde, merkez bankası, söylem, ideoloji ilişkisi üzerine yapılacak bir çalışma, Smart'ın önemle altını çizdiği gibi iki riski eş zamanlı olarak içinde barındırır: Bunlardan birincisi total bir ideoloji çerçevesi içinde “bilşin özel alanlarını” eritme ya da Bahtin'in “heteroglossia” olarak isimlendirdiği birbiriyle yarışan perspektiflerin karnavalını monolitik bir portre içinde görmezden gelme durumudur. İkincisi ise, ideolojiyi, sosyal ilişki ağının dışında bir yerde konumlandırmak, ona toplumsal alandan bağımsız, özgül bir rol biçmektir (Smart, 1998: 119).¹⁴⁹ Dolayısıyla ideolojiler, toplumsal alandaki farklı öznel konumları, farklı sesleri, farklı epistemolojik yönelimleri aynı ontolojik kabuller etrafında buluşturan kavramsal çerçevelerdir. Heilbroner'in ifadesiyle, ideolojiler, hangi düzenin dayatıldığına ve ahlaki meşruiyet zeminine göre değişen, hangi toplumsal kadastroya biçim verildiğine göre farklılaşan sosyal yapılardır (Heilbroner, 1990: 102). Dolayısıyla esnek, seslendiği toplumsal kadastronun kültürel-politik özelliklerini dikkate alan, merkez bankası açısından para politikasına ilişkin uzlaşmacı bir bilginin inşasına yönelen ve en nihayetinde ekonomik gidişata ilişkin tutarlı bir algıyı kuran mekanizmalardır.¹⁵⁰

En nihayetinde farklı konumlara sahip toplumsal aktörler, bu “uzlaşmacı bilginin”, “tutarlı algının” gözlerinden ekonomiyi bakarlar. Smart'ın deyişiyle, ekonomi hakkında sahip olunan farklı anlayışlar, burada bir araya getirilir ve tutarlı

---

¹⁴⁹ Bu konuya ilişkin olarak ayrıca bkz. Bakhtin, 1981.

¹⁵⁰ Bu algısal çerçeve, gerek farklı sınıfsal çıkarları birbirine karşıt olarak kullanarak gerekse de bir uzlaşmaya dönük olarak onları yeniden birleştirerek hegemonya kapasitesini ortaya koyduğundan dolayı pekâlâ bir “düzenleme çerçevesi” olarak düşünülebilir.

bir şekilde birbirine bağlanır” (Smart, 1998: 120). Merkez bankası iletişim politikaları bu noktada, ekonomiye ilişkin toplumsal alandaki farklı yaklaşımları yönetmeye odaklanır; merkez bankası toplumsal ağın merkezi noktasından bir orkestra şefi gibi davranır, hangi sesin hangi zaman aralığında ön plana çıkacağını belirler.¹⁵¹ Nitekim merkez bankası iletişim politikaları söz konusu olduğunda, neo-klasik iktisatçılar tarafından “iletişimin zamanlaması”na gösterilen hassasiyet bundandır.¹⁵²

Jean-Cluade Trichet, iletişim için para politikasını güçlü kılmamanın önemli bir enstrümanı haline geldiğinin açıkça ortaya çıktığını belirtir. Ona göre, 1990'lara kadar merkez bankacılığı çevrelerinde var olan, para politikasının gizemle örtülü bir karaktere sahip olması gerektiği yönündeki temel eğilim, para yanılmasına karşı sigorta olacak biçimde rasyonel-birey davranışlarının etkili bir şekilde ayarlanmasına doğru bükülmüş durumdadır (Trichet, 2008: 2-3).¹⁵³ Bu noktada iletişim, hem demokratik sorumluluğun bir tezahürü olarak hem de toplumsal aktörlerin piyasaya ilişkin inançlarının koordinasyon kaynağı olarak hizmet eder. Piyasadaki farklı beklentiler arasındaki uyumun sağlanmasında ve “sabit durumun dışında davranma yollarını sabit duruma geri döndürme için ekonomik yaklaşmayı kolaylaştırmada” ve en nihayetinde “ekonomiyi belli bir noktaya sabitlemekte” (Trichet, 2008: 5) iletişim politikalarının önemli bir payı vardır.

---

¹⁵¹ Poulantzas'ın da aynı perspektife sahip olduğu söylenebilir. Buna göre, devleti ve/veya merkez bankasını, “...bir güçler dengesinin maddi yoğunlaşması olarak kavramak, onu aynı zamanda da hem eklemlenen hem de birbirlerine kıyasla çelişkiler ve farklılıklar gösteren iktidar düğüm ve şebekelerinin kesiştikleri stratejik bir alan ve bir süreç olarak kavramaktır” (Poulantzas, 2004a: 151).

¹⁵² Bu “hassasiyet” için bkz. Ehrmann ve Fratzscher, 2005a; Kydland ve Prescott, 1977.

¹⁵³ Bu noktada Akerlof ve Shiller, “para yanılması”nın, bireylerin iktisadi kategorilerin (örneğin enflasyonun) etkilerini akıl süzgecinden geçirmelerine engel olduğunu belirtirler (Akerlof ve Shiller, 2010: 26). Bu hal, paranın ideolojik bir karakter de gösterdiğine işaret eder. Bu konuya ilişkin olarak ayrıca bkz. Karl Brunner, 1981; Cukierman ve Meltzer, 1986a.

Beklentileri yönetmek, neo-liberal politikaların sürekliliği için önemli bir konu... Friedman ve Schwartz'ın (1963) birlikte gerçekleştirdikleri bir çalışmada belirttikleri üzere, finansal istikrarı tehdit eden en önemli unsur, enflasyon oranındaki beklenmedik değişikliklerdir. Dolayısıyla merkez bankaları da, bu beklenmedik gelişmeleri belli bir çerçeveye ve/veya tarihsel seyir içine hapsetmek, kısacası beklenilir hale getirmek ile görevlendirilmiştir. “Eğer merkez bankası enflasyonu düşük tutmaya odaklanırsa, kredi patlamalarının ve durgunlukların ortaya çıkma olasılığı sözüm ona azalacaktır” (Papadatos, 2009: 180). Merkez bankasına bu görevini yerine getirmekte iki parametre eşlik eder: Enflasyon hedefi ve enflasyon beklentileri... İlki, devlet-merkez bankası tarafından belirlenirken, ikincisi piyasa aktörlerinin davranışları tarafından şekil kazanır.

Merkez bankasının iletişim politikaları aracılığıyla yaptığı, bu iki parametreyi birbirine olabildiğince yakınlaştırmak, mümkünse çakıştırmaktır. Bir başka deyişle, enflasyon hedefi doğrultusunda, piyasa aktörlerinin davranışlarına yön vermektir temel amaç... Bu da ancak ekonomik gidişatın ve/veya finansal istikrarın iyi olduğu yönünde bir izlenimin, ilgili enformasyon kanalıyla piyasaya aktarılması, piyasa aktörlerinin, en önemlisi de sermayenin ekonominin kapitalist gelişimi yönünde rahatlatılması ve pek tabii emeğin öngörülemez taleplerinin devlet eliyle denetim içine alınması, öngörülebilir hale getirilmesi yönünde ideolojik bir atmosfer yaratılması ile mümkündür. Merkez bankası iletişim politikalarının “hegemonik” bir karakter göstermesinin nedeni budur. “Bu nedenle, enflasyonun ve enflasyon hedeflemesinin Marksist bir bakış açısıyla tam anlamıyla kavranabilmesi, bu olguların özgül toplumsal-tarihi bağlamında yerli yerine oturtulmasını gerektirir. Bu

yapıldığında bu görüşlerin açıkça yanlış olduğu ve ideolojik-siyasi mülahazalara dayandığı ortaya çıkar” (Papadatos, 2009: 182).

Jessop, “kapitalist ekonominin aynı derecede karmaşık dinamiklerinin anlaşılması, sadece ekonomik hâkimiyet, ekonomik hegemonya ve son yargıdaki ekonomik belirlenme’nin karmaşık eklemlenme ve çözülme biçimlerinin sistematik ele alınışıyla mümkün olabilir” (Jessop, 2008: 267) diyerek, ekonomik hâkimiyet ile ekonomik hegemonya arasına bir çizgi çeker. Ekonomik hegemonya, bu hegemonyaya liderlik edecek sermaye fraksiyonun eğilimlerine bağlı olarak yeni yatırım alanlarına yönelirken bir yandan da bütün olarak sermayenin etkinlik alanını genişletmek durumundadır. Hegemonya içerisindeki sermaye-fraksiyonları arasındaki değişim, yalnızca bir fraksiyonun diğerine nazaran daha fazla ön plana çıkması biçimde değil, bütün politik ve toplumsal alanın yeni hegemonik-sermayeye bağlı olarak karakter değiştirmesi şeklinde gerçekleşir.

Finansal sermayenin ekonomik liderliği ele alması, paranın akışkanlığını referans alan devlet ve toplum-kültür formlarındaki belli değişimleri de beraberinde getirir. Bu değişimleri belirleyen temel mefhum, yatırım kararlarını ortalama kâr oranları etrafında şekillendiren finansal sermayenin kendisini yeniden üretebilmesinin ön-koşulunun, “toplumsal onaya” bağlı olmasıdır. Merkez bankası tam da bu onayı sağlama noktasında devreye girer; küresel finansal sermayenin toplumsal bir mahiyet kazanmasını sağlar. Bu noktada, merkez bankası iletişim politikaları ekonomik hegemonya inşasının merkezi kategorisi olarak kurumsallaşır.

Merkez bankası, para politikasına ilişkin farklı beklentileri ve/veya çıkarları olan toplumsal aktörler ağının merkezi noktasında yer alır ve iletişim kanalları vasıtasıyla her aktörle temas kurar. Buradaki temel yönelim, küresel düzeyde

içerimleri belirlenmiş, anlamı sabitlenmiş politikalar etrafında bir hegemonya inşasını gerçekleştirmek ve bütün toplumsal aktörleri bu sabit anlam üzerinde buluşturmak. Bu, devletin, yerel toplumsal alan üzerinde gerçekleşen karşı-duruşları şiddet yoluyla bastırmasını ve bazı sosyal hak iadelerini içerdiği gibi, merkez bankacılığı vizyonu içinde yer alan ve bütün bireyleri finansal alana çekmeyi hedefleyen eğitim süreçlerini de içerebilir.¹⁵⁴ Hegemonya inşa sürecinde merkez bankası açısından önemli olan, ekonomik, politik ve toplumsal yeniden üretim süreçlerinin gereksinimlerini bir “ulusal-popüler proje” içinde eritmek ve bütün toplumsal aktörleri bu proje etrafında birbirine bağlamaktır. Bundan dolayı, “...hegemonya, toplumsal güçlerin temel sınıfsal bir ayırım çerçevesinde kutuplaştırılmalarından ziyade çoğullaştırılmalarını içerir (hatta gerektirir)” (Jessop, 2008: 245).

Anlaşıldığı üzere, finansallaşma döneminde, merkez bankasının etkinliği, parçalı bir toplum yapısına ve sınıfsal karşıtlıkları yatay kesen bir çoğulculuğa doğrudan bağlıdır; para politikasına paralel bir iletişim politikasının etkin yürütülebilmesinin önkoşulu bu çoğulculuktur. Dolayısıyla merkez bankasının iletişim politikaları üzerinden inşa ettiği hegemonya, ikili bir karakter gösterir: öncelikle, toplumsal aktörlere, sınıfsal karşıtlıkların ötesinde bir çoğulcu karakter yükler; daha sonra aynı çoğulluğu, küresel finansal sermayeyi merkeze alan sabit bir anlam etrafında buluştur-aynılaştırır.¹⁵⁵

---

¹⁵⁴ Bunun Türkiye örneği için bkz. TCMB, Türkiye’de ve Dünya’da Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim, Mart 2011. Bu noktada finansallaşma sürecine “öğrenme” temelinde yaklaşan bir çalışma için bkz. Evans ve Honkapohja, 2001.

¹⁵⁵ Fine, benzer biçimde sosyal sermayenin de öncelikle “sınırları iyi tanımlanmış” grupları varsaydığını ve bunu, gruplar arası etkileşimin zeminine yerleştirdiğini belirtir: “Buna göre sosyal sermayenin iki genel türü olduğu düşünülür; bir gruba tutunma ve gruplar arasında köprü kurma” (Fine, 2011: 281). Finansallaşmanın dayandığı parçalı-toplum tasavvuru düşünüldüğünde, merkez bankası özelinde de süreç benzer şekilde işler. Zira, “toplum” bir

Yine anlaşıldığı üzere, merkez bankası iletişim politikaları, para politikasının mevcut yönelimlerine bükülen bir “anlam”ı inşaya odaklanır ve buna dönük çoğulluğu da bünyesinde kendi içinde barındırır. Bu mücadelenin, merkez bankasının kapalı kapılar ardındaki uygulamalarına ve/veya mistik görünümüne neden tercih edildiğini sorgulayan Mohan, bunun Sovyetlerin dağılması ile ilişkili olduğunu belirtir. Ona göre, “merkez bankasının demir duvarı, demir perdenin çöküşü ile oldukça incelmıştır” (Mohan, 2009: 2). Bu tarihsel uğrak, merkez bankasının bağımsızlığı, enflasyon hedeflemesi politikasının hayata geçirilmesi, enformasyon ve iletişim teknolojisindeki yenilikler ile merkez bankasının piyasa katılımcılarıyla doğrudan temas etme zorunluluğu ile daha da derinleştirilmiştir. En nihayetinde bu uygulamaların bir araya geldiği nokta “iletişim” olmuştur; iletişimin, şeffaf, açık, güvenilir, öngörülebilir, hesap verebilir, itibar sahibi bir merkez bankasının kalbi olduğuna dönük inanç giderek yerleşiklik kazanmıştır.¹⁵⁶

Bütün bu vurguların en önemli sonucu, finansın toplumsal zemininin giderek genişlemesi, daha “açık” bir merkez bankası ve finansal piyasalar ile daha fazla sayıda insanın temas eder hale gelmesi, en sıradan insani pratikleri içine alacak bütün hayatın finansallaşması olmuştur.¹⁵⁷ Para politikası ile bir evlilik arasında iletişim ve

---

kez “topluluk” esasında tanımlandığında, hem birbirleriyle belli bir simge ve/veya anlam etrafında bir araya gelen üyeleri hem de yine bu simge ve/veya anlam esasında diğer gruplardan ayrılan üyeleri eş zamanlı ima eder (Cohen, 1999: 8). Finansallaşma sürecinde bu iki eş-zamanlı “ima”, merkez bankasının kurumsal bünyesinde bir araya getirilir; gruplara özgü-anlamlar, para politikasının mevcut kabullerinde içerilen makro-anlama bükülecek biçimde birbirleriyle temas ettirilir. Merkez bankası iletişim politikaları literatürü içerisindeki “diyalojik” ve “demokratik” referansların kullanıldığı düzey tam da burasıdır.

¹⁵⁶ Bu konuya ilişkin olarak Bollard, artık istenilse de karanlıkta kalmanın, mistik bir görünüme bürünmenin zor hale geldiğini belirtir ve ekler: “Zaman zaman düşünürüm, bu çıktı oranını ortaya koymak olmasaydı, her şey daha hoş olmaz mıydı?” (akt. Knight, 2005).

¹⁵⁷ Finansallaşmaya paralel gelişen postmodernist kültürel formların her türlü “elit” sanat yaklaşımına karşı konumlanmalarının sebebi de belki burada aranıp bulunabilir. Finansın toplumsal tabanının genişlemesine paralel, merkez bankacılığının da “iletişime” sarmalanmış bir sanat olarak kendisini ortaya koyması, hem finansal alanın hem de sanatsal-kültürel

uzun dönemli ilişki bağlamında bağ kuran Uluslararası Ekonomi Enstitüsü'nden Posen'in söyleminin, bu doğrultuda merkez bankasının toplum tasavvuru ile büyük oranda ortaklık taşıdığı söylenebilir: “Evli bir çift arasındaki ilişkiye benzer biçimde, merkez bankası ile kamu arasındaki ilişkiyi düşünün. Eğer ki ilişki dediğimiz, gündelik hayatın çarpmaları ve morlukları ile başa çıkmak ise, iyi iletişim temeldir. İlişkinin uzun dönem sürmesi muhtemel olduğundan küçük yanlış anlaşılmalarda ilişkiyi tehlikeye sokmaz, fakat ilişkiyi daha az keyifli ya da karşılıklı olarak daha az yararlı kılabılır” (Posen, 2002: 3). İletişim, merkez bankası ile toplumsal aktörler arasındaki ilişkiyi taraflar açısından daha yararlı, daha keyifli ve tabii daha uzun süreli kılmaya yönelir. İletişim politikaları üzerinden merkez bankası kendisini toplumsal aktörler nezdinde daha öngörülebilir kılmakla yetinmez; beklentileri koşullayarak, toplumsal aktörleri de, kendi nezdinde daha öngörülebilir yapar.

En nihayetinde ekonominin piyasalaşma eğilimi, devletin ideolojik alanının derinleşmesi ve şeffaflığın artırılması gündeminin birbirine paralel gelişen süreçler olduğu söylenebilir. Dolayısıyla piyasalaşma, şeffaflaşma ve hegemonya, söz konusu finansallaşma olduğunda beraber devinen kavramlardır. Bütün bu devinimin yörüngesi ise, “merkez bankası ile kamu arasında antagonistlikten ziyade korporatist bir ilişkinin varlığını toplumsal aktörlere –*sürekli olarak*- hatırlatmaktır” (Lu et. al, 2009: 3).

Beckert (1996), ekonominin sosyal ilişkilerin üzerinde kurulduğu bir zemin ve/veya küresel ekonominin işleyiş süreçlerinin zorunlu kıldığı biçimde bir ağ olarak

---

alanın yalnızca belli bir kitlenin izlediği “seçkin” birer alan olmaktan çıkması, birbirine paralel gelişen gündemlerdir. Brunner'in belirttiği üzere, “merkez bankacılığı, anlaşılması zor bir sanat olduğu yönündeki yaygın bir izlenim üzerinde büyümüş” (Brunner, 1981: 85) ve bu izlenim, sanatın bu “ezoterik doğası” finansallaşma sürecinde iletişimin açıklığı ve basitliği tarafından alaşağı edilmiştir. Anlaşıldığı üzere, “sanatın” ve “merkez bankasının”, anlamını yalnızca belli bir zümrenin çözebildiği gizemli doğaları, eş zamanlı olarak çözülmüştür.

inşasının, aslında rutinler ve alışkanlıklar tarafından karakterize edilmesi gerektiğini düşünür. Bu vurgu önemli; zira, ekonomi ile toplumun, finansallaşma dönemindeki değişen ilişkisinde, ekonominin topyekün yeniden üretiminin en sıradan insani pratikleri bile içine almasındaki zorunluluk, aynı insanların rutin-sıradan halleri, davranış biçimleri, örneğin ekonomik yönelimleri ve/veya kendiliğinden belli davranış biçimlerine bükülen, bir müddet sonra sorgulanmaksızın pratiğe aktarılan alışkanlıkları ile bu sıradan-rutin-normal hallerin dışına çıkıldığı bilinç ve davranış formlarını ekonomik süreçlerin merkezine taşır. Bunlar, sadece istikrar ve yeniden üretime değil, yapılan işlemler ile ilgili belirsizlik süreçlerine de katkıda bulunan rutinler ve alışkanlıklardır. Anlaşılacağı üzere, sosyal alanda tesis edilen güven ilişkileri, ekonominin işleyişine ilişkin belirsizliğin azalmasına katkı sağlar; toplumsal güven ilişkileri ekonomide temellenir. Harrison White'nin işaret ettiği gibi, fiyat, kalite ve güvenilirliğe ilişkin enformasyon, ekonominin dış-çerçevesini oluşturduğu mevcut ilişkiler sisteminin içinde yer alır (White, 1981).

Öyleyse, merkez bankası iletişim politikalarının temel amacı, girdi ile çıktı arasındaki yolu mümkün olduğunca belirsizliklerinden arındırmak, iktisadi davranışa uygulanan para politikasının istemleri doğrultusunda belli bir şekil vermek, piyasa aktörlerinin beklentilerine toplumsal bir uygulama alanı bulmaktır. Merkez bankası, “girdileri çıktılara dönüştüren bir karakutu” gibi düşünülecek olursa, kutuya giren ekonomik talepler, bankanın politik konumunun gerekleri ile harmanlanıp, devletin temel mefhumlarının süzgecinden geçirilip damıtıldıktan sonra, iletişim politikaları üzerinden toplumsal meşruiyet kazandırılır. Devlet, sermayenin talepleri ile toplumsal ihtiyaçlar arasındaki yerleşikliğinden dolayı, talepleri ve ihtiyaçları, inşa

ettiği hegemonya içerisinde eritir; piyasa aktörlerinin beklentileri, bütün olarak toplumun beklentileri haline getirilir.

Devletin hegemonya tesisindeki bu merkezi rolü, onun adımlarını iletişim ve hegemonya sürecinden bağımsız olarak tahmin etmeyi ve/veya öngörmeyi, bir başka deyişle kapitalizmin tarihinin her anında onu yalnızca ekonomik gerekler doğrultusunda okumayı imkânsızlaştırır. Devletin bizatihi kendinden kaynaklanan özgüllüğü, ekonomik alan ile toplumsal alan arasında sürekli salınmasındandır ve her salınımdan sonra oluşan yeni denge devletin yeni konumunun yeniden okunmasını zorlar. Jessop'un belirttiği üzere, “eğer ekonomik girdilerin sermayenin ihtiyaçlarına cevap veren yasal ya da politik çıktılara otomatik çevirisi olsaydı, o zaman hukukun ya da devletin hiçbir özerkliği olmazdı. Hukuk ve devlet, daima verili bir girdiyi verili bir çıktıya çeviren ve girdilerle çıktılar arasındaki ilişkiyi çeşitlendiremeyen ‘gereksiz makinelerden’ başka bir şey olmazdı” (Jessop, 2008: 140).

Dolayısıyla herhangi bir girdinin, ihtiyacın ve/veya beklentinin, çıktıya dönüşmek üzere ilerleyici yolun bağlamı, o yolun özgül karakteristiği dikkate alınmalıdır. Piyasa aktörleri tarafından seslendirilen beklentilerin öznel niteliği, devletin “nesnel” yapısı ile bir bileşke oluşturur ve çıktıya-politikaya dönüştürülür. Kuşkusuz bu hal, yani devletin denge arayışı içindeki sürekli salınımı, belli bir belirsizliği de beraberinde getirir; devleti odak alan her okumanın sürekli tekrarlanması, adımlarını tahmin etmenin zorunlu koşulu haline gelir.

Nitekim merkez bankası özelinde de bu böyledir; bankanın merkezi teşkil ettiği ağ’ın öne çıkan beklentileri ile bu ağ’ı sürdürülebilir kılmanın gerekleri arasındaki gerilim, bankanın para politikasına ilişkin kararlarda ne yönde tavır alacağını öngörmeyi zorlaştırır, nitekim bu zorluk, özellikle kriz dönemlerinde piyasa

aktörlerinin davranışları üzerinden devletin iktisadi zemininin kaymasına kadar gidebilir. En nihayetinde, iletişim politikaları vasıtasıyla gerçekleştirilen temel işlem, merkez bankasının kendisini öngörülebilir hale getirmesi ve bu yolla piyasa ile arasındaki güven ilişkisini sürekli olarak yeniden tesis etmesidir.¹⁵⁸ Bunun yaratacağı psikolojik rahatlama, bir sonraki politika sürecinin girdisi halini alır.

Özetle, ulusal merkez bankası, özellikle küresel finans-sermaye döngüsünün önemli bir bileşeni olarak, elbette bu çevrimin sürekli kılınmasını öncelikli olarak temsil eder. Ancak bu temsil, ulusal devletin kendi gereklerinden de eş zamanlı olarak beslenir ve hatta zaman zaman onun tarafından kırılır. Zira “eğer temsil edilen ile temsiliyet arasında bire bir karşılıklılık olduğu iddia ediliyorsa, o zaman temsiliyet araçlarının kendi başlarına bir etkisi yoktur ve ‘gereksiz bir makine’ oluştururlar” (Jessop, 2008: 140). Bu doğrultuda, temsiliyet araçlarına ve özel olarak da ulusal merkez bankasının içsel örgütlenmesine öncelikle bakmak zorunlu hale gelir; zira temsilin içeriği orada kayıtlıdır.

Anlaşıldığı üzere iletişim politikaları, “yeni” kapitalizmin işleyişi açısından temel önemdedir. Bu önemin nedenlerinden birincisi, kapitalist birikimin doğası ile ilgilidir. Zira birikim, sermaye ile emek arasındaki ilişkinin bir ürünü olduğundan, bu ilişkinin biçimindeki herhangi bir değişim, örneğin örgütlü mücadelenin yoğunlaşması ya da sermayenin artı-değere el koyma sürecindeki olası boşluklar,

---

¹⁵⁸ Buradaki “öngörülebilirlik” mefhumunun kapitalizmin yeniden üretimi açısından temel önemde olduğu söylenmelidir. Sermaye açısından yalnızca piyasanın akışını takip etmek açısından değil, aynı zamanda politik alanın olası seyrini, siyasi yönelimleri ve bu yönelimlerdeki olası değişimler ile toplumsal hareketleri izlemek açısından da bu böyledir. Nitekim, merkez bankası iletişim politikaları bu amaca yöneldiği gibi, “mali kural” gibi düzenlemeler de, bu “öngörülebilirliği” hukuki bir çerçeveye bağlamaya yönelir. Dikkat edelim; buradaki haliyle “öngörülebilirlik”, devlet ile ekonomi arasındaki mesafeyi “hassasiyetle” korur, onun üzerine inşa edilir. Hirsch’in yerinde ifadesiyle, “burjuvazinin ilgisi ticari işlerin keyfi iktidar taşkınlıklarından korunması ve devlet politikasının öngörülebilir olmasıyla sınırlı kalmış, bunun önemli önkoşulları ise anayasal güvencenin sağlanması (...) olmuştur” (Hirsch, 2011: 82).

etkisini ilk önce birikim üzerinde gösterecektir. Dolayısıyla birikim için esas olan sermaye ile emek arasındaki ilişkisinin istikrarlı kılınması ve mümkünse bunun emeğin istikrara olan gönüllü bağlılığını-güvenini içermesidir. Bütünüyle ideolojik bir karakter gösteren bu husus, sermaye ile emek arasında aracı rolünü oynayan merkez bankaları ve onun iletişim kanalları aracılığıyla gerçekleşir.

Artı-değere el koyma sürecinin biçimindeki bu yer değiştirme, özünü değiştirmez: “sermaye birikimi, artı-değerin sürekli genişleyen ölçekte üretimine el konulması ve yaratılmasının birçok zorunlu ve farklı koşulu bizzat sermayen kendisinin mücadele yoluyla sürekli güvenceye alma yeteneğine bağlıdır” (Jessop, 2008: 62). Başka bir deyişle, “bu yer değişikliği yine de devletin merkezileşmiş birliğini yeni bir başat aygıtın çevresinde yeniden örgütlemekten geri durmaz...” (Poulantzas, 2004a: 154).

İkinci olarak, küresel kapitalizmin, hem ulusal devletler arasındaki rekabete dayanan yapısı hem de ulusal alan içindeki farklı ekonomik çıkarlar ve bu çıkarlardan görece olarak uzak bir noktaya konumlandırılan siyasi iktidarın bu çıkarlarla ilişkisi dikkate alındığında, aslında ekonomik aktörlerin üzerine yerleştiği zeminin oldukça kaygan ve anarşik bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Ekonominin iletişimi tam da bu noktada kurulur. Merkez bankası iletişim politikaları, bu kaygan zemini ayakta tutmak ve yapıyı daha planlı bir görünüme sokmak amacıyla, şeffaflık, hesap verebilirlik, inanılabilirlik vb. değerlere seslenen ve enformasyon aktarımı ile beklentilerin oluşturulmasını hedefleyen bir misyonla yüklüdür. Aslında bu perspektiften bakıldığında, -“sermaye mantığı” kuramcılarını izleyerek de olsa-, ulusal merkez bankalarının da, tek tek sermayelerin istemlerine cevap vermekten ziyade, bu zemini ve dolayısıyla birikimi ayakta tutmayı, ekonomik aktörlere de bu

zemin üzerinde eylemeye ikna etmeyi hedeflediği söylenebilir. İletişim politikaları, kapitalist birikimin düzenlenmesi, kapitalist mantığın toplumun bütün kılcal damarlarına yayılması sürecinde temel önemdedir. Kuşkusuz bu hal, “kapitalizm ve işleyişinin az ya da çok çarpıtılmış ve fetişleştirilmiş bir görünüm alması” (Jessop, 2008: 62) ile de ilişkilidir.

Üçüncüsü, finansal sermayenin tarihsel olarak artan ağırlığını önceleyen yapısal kriz ya da diğer dönemsel krizlerin yönünü tayin etme ve varılan noktada devlet ile sermayenin çıkarlarının –tam anlamıyla olmasa da- uygunluğunu tesis etme noktasında iletişim politikaları tam bir deneme-yanılma tahtası işlevi görür. Piyasaların ve piyasa bir özne olmadığına göre ekonomik aktörlerin önünü göremediği, geleceğe ilişkin kestirimlerde bulunamadığı bu noktada, merkez bankasından piyasalara iletilen herhangi bir mesaja nasıl tepki gösterileceği belli olmadığından, hem krizi aşma, bir başka deyişle mesaj ile tepki arasındaki uygunluğu sağlama hem de kriz sonrası devletin müdahalelerini yönlendirme konusunda, ekonominin toplumla yeni temas noktalarını keşfetme konusunda iletişim kanalları bir köprü işlevi görür. İletişim politikalarının önemli bir köşe taşı olduğu bu kriz-yönetimi sürecinin hedefi, aslında toplumsal alana, birikimin dalgalı, inişli çıkışlı, krize eğilimli doğasına paralel olarak “esneklik” kazandırmaktır. Yoksa “kapitalizm, zorunlu olarak krizlerle kuşatıldığı için hiçbir ekonomik strateji, birikimin önüne duran ve kapitalizmin kendisinde içkin engelleri aşamayacaktır” (Jessop, 2008: 63).

Zira bu noktada para, tüm toplumsal aktörlere soyut bir eşitlik kıyafeti giydirir; nesnel-sınıfsal kıyafetlerini dışarıda bırakan toplumsal aktörler, paranın üretim-yeniden üretim süreçlerinin çerçevesini çizdiği bir alan içerisinde eşit vatandaşlar

olarak toplumsal süreçlere -ve tabii finansallaşma tüm toplumsal süreçlere gömülü olduğundan finansal süreçlere de- katılırlar; somut-nesnel eşitsizlikler soyut-biçimsel bir eşitlik nosyonu ile ikame edilir. Bonefeld’in işaret ettiği gibi, “Ekonomik biçim, değişim, her yöne doğru öznelerin eşitliğini gerektiriyorsa, içerik, madde, o denli bireylerin, şeylerin özgürlüğünü getirir” (Bonefeld ve Holloway, 2007: 203).¹⁵⁹ Anlaşıldığı üzere, ekonomik-finansal süreçlerin sorunsuz gerçekleşmesi için, toplumsal-politik süreçlerin demokratik bir içeriğe sahip olması, ulusal devletin tercihen yaslanacağı bir durum değil, bir zorunluluk olarak kendini dayatır.

“Piyasa Cumhuriyeti”nin eşit vatandaşları, finansal çevrimin normlarını –tüm müsadere yönelimleriyle birlikte-, demokratik bir katılım göstererek içselleştirir. Negri’nin işaret ettiği gibi, “...para bir eşdeğer ise, (...) her şeyin ötesinde toplumsal eşitsizliğin eşdeğeridir” (2005: 81). Bu mercekten bakıldığında, merkez bankasını çevreleyen demokratik değerler daha anlaşılır olur ve pek tabii merkez bankası iletişim politikalarının hedefinin eşit bireylerden oluşan kamu ile piyasa katılımcılardan oluşması bu noktada daha anlamlı hale gelir. Para, “içerisinde bütün her şeyin değişimin konusu olmaya indirgendiği evrensel bir alanı” (Bonefeld ve Holloway, 2007: 203) temsil ediyorsa, o alanın merkezi kategorisini ulusal merkez bankaları oluşturur; para politikası üzerinden işleyen toplumsal eşitsizliğin üstü,

---

¹⁵⁹ Nitekim Rubin de buradaki görüşü destekler. Ona göre de, kapitalizmin etkisi altında “...çözülen sosyal ilişkilerin yeniden sosyalleşmesinin biricik yolu, bireysel emeğin diğer bireysel emeklere eşitlenmesidir ki, bu ancak değişim ilişkileri dolayımında gerçekleşir” (Rubin, 1982: 66). Buradan bakıldığında, genel olarak sermayenin toplumsal alan üzerindeki çözücü ve/veya parçalayıcı etkisi ile özel olarak finansal sermayenin toplumsal ilişkilere zorunlu bağımlılığı arasında gerilimli bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. İşte bu noktada, bir düzenleyici mekanizma olarak merkez bankası sürece dâhil olur ve kendisini bir kamusal alan olarak pozisyonlandırarak emeğin “yeniden sosyalleşmesi”nin imkânını yaratır. Nitekim “değer” ve değer üzerinde somut bir hale büründüğü “para”, bu “yeniden sosyalleşme”nin bir sonucudur.

iletişim politikaları üzerinden inşa edilen “soyut eşitlik” nosyonu marifetiyle örtülür.¹⁶⁰

Nitekim “parasalcılığın” da temel gündemi, bütün toplumsal aktörleri piyasa etrafında buluşturmak (*çünkü piyasa, ekonomik ve toplumsal dengeleri sürekli korur*), piyasa dışındaki bütün bağları ortadan kaldırmak, toplumsal karşıtlıkları ve/veya farklılıkları daha sağlıklı bir piyasa mekanizmasının temel harcı haline getirmektir. Bunu hem tüketim ideolojisinin tüm toplumsal alana yayılması ve beraberinde artan kredi genişlemesi ile sağlar hem de toplumsal aktörleri nesnel ve/veya sınıfsal bağlarından soyarak, örneğin emeğin yerine yoksulu ikame ederek, bireyleri öznel konumlarından yola çıkarak ve/veya beşeri sermayelerindeki farklılıklara göre tanımlayarak yapar.¹⁶¹ Öyle ki, gelinen noktada, bireylerin en temel ihtiyaçları ile sermaye birikiminin asgari zorunlulukları bir yerde buluşarak, ekonominin denge durumunu oluştururlar; aynı noktada, paraya dolayısıyla piyasaya ulaşmak, özgürlüğe ve refaha ulaşmanın tek/zorunlu yolu olarak inşa edilir. Bu yüzden, “beklentilerin piyasa sınırlarına uyumlu hale getirilmesi” (Bonefeld ve Holloway, 2007: 72) hususu, merkez bankası iletişim politikalarının odaklandığı en temel hedefdir.

---

¹⁶⁰ Yeldan’ın çarpıcı bir şekilde ifade ettiği üzere, önce merkez bankası iletişim politikası metinlerinde ardından para politikasına ilişkin medya metinlerinde içerilen ve “‘Ayşe teyze parasını nereye yatırmalı?’ kavramında somutlaşan olgu, sanki içimizden, emekçi halktan birisinin, kapitalist finans piyasalarında eşit bir ‘oyuncu’ olarak yer almakta olduğunu çağrıştırmasıdır. Finans dünyası, emeği ile geçinen sade bir yurttaş olarak Ayşe teyze’ye sanki elindeki birikimlerini değerlendirebileceği bir fırsatlar menüsü sunmaktadır” (Yeldan, 2010: 24). Nitekim Sennett’in tamamladığı biçimde, kültür de, bu “fırsatlar menüsü” ile karşılaşan bireye, “fırsatları kaçırmamaları yönünde muazzam bir baskı uygular. Kültür, kapanma yerine feragati –özgür olmak için bağları, özellikle de zaman içinde geliştirilmiş bağları koparmayı- nasihat eder” (Sennett, 2009: 136).

¹⁶¹ Bu nedenden dolayı, Kaldor, parasalcılığın ekonomik içerimlerinin, geçmişte parayı inceleme nesnesi olarak almış teorik pozisyonların, örneğin miktar teorisinin, kaba bir versiyonundan ibaret olduğunu; parasalcı yaklaşımı asıl önemli kılanın sermayenin mevcudiyetini uzun vadeli kılmaya dönük ideolojik işlevleri olduğunu belirtir (Kaldor, 1986).

Bu noktada Brière, finansallaşma sürecinde merkez bankası iletişim politikalarını belirleyen iki teorik eğilimin varlığından bahseder: bunlardan birincisi, paranın uzun dönemde tarafsız (“nötr”; hatta Blaug’a göre [1995: 692] “süper-nötr”) olduğuna ve dolayısıyla düzenleyici otorite tarafından para basmanın büyüme üzerinde bir etkisi olmayacağına vurgu yapan teori; ikincisi de merkez bankasının bağımsızlığına ve bir politika kuralı tarafından sınırlanmasına para politikası tutarlılığı açısından vurgu yapan teoridir (Brière, 2006: 4). Aslında finansallaşma sürecinde belirgin olarak görüldüğü üzere, paranın üretimi ile ulusal-politik alan arasındaki ilişkinin enflasyon endişesi marifetiyle kesildiği bu noktada, artık ekonominin –ve tabii devletin de- finansmanı piyasalar marifetiyle sağlandığından, merkez bankaları ilgili piyasa katılımcılarının beklentilerini koşullamaya ve faiz oranı kararlarındaki olası değişimlere ilişkin onları hazırlamaya odaklanırlar. Öyle bir noktaya gelmelidir ki merkez bankası ile toplumsal beklentiler arasındaki ilişki, “merkez bankası faiz/hedef oranlarını değiştirme niyetlerini ifşa ettikleri anda, bu ifşa, piyasa katılımcıları tarafından öngörülmüş olmalıdır” (Brière, 2006: 5).

Merkez bankasının sağladığı enformasyon, ancak bu hal gerçekleşirse, piyasalar tarafından optimum düzeyde fiyatlandırılır. Fiyat istikrarına odaklanmış bir ekonomi-politika için zorunlu olan bu hal, merkez bankasının belirlediği oranların, uzun dönemli oranlarla ancak beklentiler üzerinden buluşmasına imkân tanıyan bu hal, Carlstrom tarafından, “para politikası paradoksu” (akt. Brière, 2006: 5) olarak tanımlanır.¹⁶² Yine benzer bir tasavvuru devam ettiren Friedman, finansallaşma sürecinde merkez bankalarının, hedeflerini, niyetlerini açık bir biçimde beyan

---

¹⁶² Benzer biçimde Lucca ve Trebbi de, özellikle uzun dönemli oranların genel olarak ev halkının ekonomik kararlarında çok önemli bir role sahip olduğunu belirterek –ev kredisi vb. uygulamalar üzerinden-, kısa ve uzun vadeler arasında beklentiler aracılığıyla kurulacak bağın merkez bankası iletişim politikalarının etkinliği açısından önemli olduğunu belirtir (Lucca ve Trebbi, 2009: 6).

etmesinin dışında herhangi bir şey yapmasına gerek kalmadığını belirtir. Zira “piyasa, onlar adına çalışma yapacaktır” (Friedman, 1999).

Piyasayı kendinden menkul, başlangıcını ve bitişini kendi içinde barındıran, dolayısıyla kendi kendini belirleyen bir kategori olarak ele alan bu yaklaşım, finansallaşma sürecinde paranın yeniden üretimin toplumsala gömülü doğasını ve merkez bankasının bu doğayı kontrol altında tutmaya dönük ideolojik rolünü görmezden gelir. Oysaki bu rol sayesinde ki, örneğin bir merkez bankası başkanının konuşması, piyasa belirsizliğini ve toplumsal beklentileri doğrudan etkiler; hem merkez bankası kararlarını, hem piyasa hareketini hem de toplumsal beklentileri orta ve uzun vadede –bile- aynı eksende sıralar; toplumsal, politik ve ekonomik aktörleri birbirileri nezdinde öngörülebilir bir hale getirir. Merkez bankasının iletişim politikaları üzerinden gerçekleştirdiği ideolojik rolü marifetiyle sağlanan bu “öngörülebilirlik”, yereli küresele bağlayan mefhumlardan birisi olarak kendisini bu noktada ortaya koyar. Zira, küresel alandaki paranın yönünü belirleyen ana unsur, bu toplumsal, politik ve ekonomik “öngörülebilirlik”tir. Merkez bankası bütün olarak ulusal alanı, küresel-finansal sermaye için “öngörülebilir” kılmaya yönelir.

Anlaşıldığı üzere, devlet ile ekonomi arasındaki makro-ilişki her iletişim döneminde merkez bankası ile piyasa arasındaki ilişki marifetiyle mikro ölçekte tekrarlanır. Buna göre, örneğin Avrupa Merkez Bankası’nda saat 13.45’de para politikasına ilişkin kararın duyurulmasına karşı piyasa bir şekilde sesini yükseltir, piyasanın etkinliği belirgin bir biçimde artar; basın konferansının yapılacağı 14.30’a kadar bu yüksekliğini korur, basın konferansında ilgili kararların oturtulacağı bağlama göre de piyasanın etkinlik düzeyi yeniden değişir (Ehrmann ve Fratzscher,

2007b: 14). Dolayısıyla merkez bankası ile piyasa, kendi içinden çıkardıkları araçlar yardımıyla birbirlerine ses verir, bu iki-yönlü iletişim akışı bir yandan merkez bankası para politikasının bir sonraki haline şekil verirken, diğer yandan piyasa etkinliğini düzenler.

Piyasa aktörlerinin merkez bankası para politikası kararlarına ya da genel olarak para politikasının yönelimlerine ilişkin tepkileri, içindeki buldukları nesnel çıkarılardan bağımsız düşünülemez. Ehrmann'ın da başka bir bağlamda belirttiği üzere, “finansal piyasa katılımcıları, kendi kaynaklarına bağlı olarak farklı enformasyon göndermelidir” (Ehrmann ve Fratzscher, 2007b: 13). Bu husus, gerek bütün olarak devletin ideolojik alanı gerekse de merkez bankasının kurumsal pozisyonu açısından oldukça önemlidir: Zira, devlet –ya da mikro ölçekte merkez bankası-, farklı sermayeler, aktörler arası dengeyi, sermayeler arası çatışmayı, onlardan gelen farklı enformasyonu derlemek suretiyle düzene koyar. Bu derleme sürecinde, iletişim politikası başat bir öneme sahiptir.

İletişim politikaları, yaşanan kriz süreçlerinden de tecrübe edildiği üzere, kapitalist devletlerdeki merkez bankacılığının, “neoliberal gündemi terk etmeksizin kapitalist sistemi kendisini korumak için enflasyon hedeflemesinin ötesine geçmesini” (Papadatos, 2009: 197) sağlar. Bu, hem sınıf mücadelesinin hem de farklı sermaye fraksiyonları arası rekabetin yaratacağı dalgalanma/belirsizlik/kırılganlıktan; bir başka deyişle, kapitalizmi emekçilerden olduğu kadar kapitalistlerden de korumak anlamına gelir. Merkez bankası, kapitalist sistemdeki “merkezi”liğini buradan alır; para politikası üzerinden, belirli/belirlenmiş bir piyasa için, özel varlıkların değerini, gerekirse o özel varlık sahiplerine rağmen, ama kesinlikle toplumun ve/veya halkın çoğunluğunun aleyhine olacak şekilde

düzenlemesi/yönetmesi, onu “merkezi” kılar. Finansallaşma döneminde belirtildiği üzere, bir “sanatsal” faaliyet olan merkez bankacılığı, sahneyi finansal-azınlığa, seyirci koltuklarını da toplumsal-çoğunluğa bırakır¹⁶³; kendisi de yönetmen koltuğundadır, eline verilen senaryoya göre, rolleri dağıtır.

Bu noktada Mohan (2009), iletişimin basitlikle, rijit iktisadi kategorileri piyasa katılımcılarının diline tahvil etmekle ilişkili olduğunu söyler. Ona göre, finansallaşma sürecinde merkez bankalarının operasyonları o kadar karmaşıklaşmıştır ki, toplumsal aktörlerin gözündeki bu kaotik kurumsal yapıyı, iletişimin basitliğiyle, anlaşılabilirliğiyle ikame etmek, çokça vurgulanan şeffaflığın da koşullarından birisi haline gelmiştir.¹⁶⁴ Ancak, merkez bankası açısından iletişimin basitliği, para politikasına ilişkin söylemin netliği açısından önemli olsa da, iletişimin de kendi doğasından kaynaklanan ve belli bir çerçevede tutulması gereken tehlikeli bir doğası olduğu söylenebilir. Bu tehlike öncelikle, iletişimin muhataplarının “doğrudan” insan olmasındandır; iletişim sürecinin bu insanların kelimeleri yükledikleri anlamlar ve algıları tarafından belirleniyor olmasındandır. Bu nokta önemli, zira sağlıklı bir iletişim politikasının, merkez bankasının söylemi ile insanların algıları arasında bir yerde durması, anlamı para politikasının gerekleri ile toplumsal aktörlerin beklentileri arasında bir yerde kurması zorunludur.

Diğer yandan, farklı toplumsal aktörlerin, merkez bankası söylemi içerisindeki belli dilsel-göstergeleri yorumlama biçimlerinden birisi, yine merkez bankası

---

¹⁶³ Bu noktaya ilişkin olarak Akerlof ve Shiller’in de belirttiği üzere, “Devletin üstlenmesi gereken rol, (...) sahneyi hazırlamaktır. Sahne, tüm kontrolleri kapitalizmin yaratıcılığına vermelidir” (Akerlof ve Shiller, 2010: 14).

¹⁶⁴ Nitekim, karmaşık ekonomi tahminleri ya da modellemeler yerine, mevcut büyüme retoriklerini destekleyecek ve parasal rejim açısından “anahtar” rolü oynayacak, kamuoyu karşısında kurumsal olarak “tanımlanmış” ve bu vasıtayla “ayrıcılık” hale getirilmiş (“enflasyon oranı” amacına dönük “faiz oranı” aracı gibi) bileşenler üzerinden süreci götürmek de bu açıdan değerlendirilebilir.

tarafından diğerleri karşısında hegemonik bir düzeye getirilmelidir ki, para politikası edimlerini belli bir bağlama oturtacak olan anlam kurulabilsin. Politika kararlarına, o kararların ardındaki nedenlere ve ekonomik gidişata ilişkin açıklamaları yorumlama biçimlerinden birisi, merkez bankası tarafından –ve bütün olarak devlet tarafından da- tercih edilen birisi, istikrarlı parasal uygulamalara paralel yerleşiklik kazanabilsin. Nitekim, her türlü basitliğe ve/veya netliğe kapı aralamasına rağmen iletişim, bu basitlik, netlik ve/veya göstergeler ile uygulamalar arasındaki bir denklik kuruluncaya, bir hegemonya inşa edilinceye kadar “anlam” üzerine yoğun bir mücadeleyi içerir. Merkez bankası iletişim süreci, aynı zamanda bir mücadele sürecidir.

3.5. Finansal Müsadere ve İletişim Politikası

Küresel ekonominin mevcut gündemine uyum sağlamak zorunda bırakılan, uyum sağlamayanların ise ekonomik kriz ve politik müsadere yoluyla yeniden yapılanmalarının gerçekleştirildiği özellikle 1990 sonrası dönemde, gerek devlet-toplum ilişkilerinde sivil toplum üzerinden yükselen demokrasi gündeminin gerek reel üretimden paranın çevrimine kayan ekonominin odağının beraberinde getirdiği beklenti, iletişim vb. toplumsal psikolojiyi yoklayan terimlerin gerekse de en sıradan hayat pratiklerine sahip olan insanı bile, hatta özellikle onu görmeye yönelik mikro-sosyolojik bakış açısının görülebileceği bir zemin olarak ulusal merkez bankalarını düşünebiliriz. Ulusal merkez bankaları, bütün bu değişim ağının merkezi noktası, bütün enformasyonun aktığı ve süzüldüğü kanal ve tek bir bakışla ekonomik, politik ve toplumsal alanlarının tamamının görülebildiği bir prizma olarak okunabilir.

Dolayısıyla merkez bankası üzerinden konuşmak demek, yalnızca temel hedefi fiyat istikrarı, temel aracı da faiz oranı olan bir kurumun ne kadar etkili olduğu kuşkulu olan ekonomik müdahalelerinden söz etmeyi değil, -hatta çoğunlukla bu değil-, ülkenin temel ekonomik yörüngesi doğrultusunda harekete geçirilmiş bütün alanlarından, unsurlarından ve pek tabii bu yörüngenin zemininin kırılma potansiyelinden bahis açmayı gerektirir.¹⁶⁵ Anlaşıldığı üzere, merkez bankası bir bileşke olarak düşünülebilir. Dolayısıyla, merkez bankasına ilişkin herhangi bir inceleme, -a priori- ekonomik mefhumlardan, sermaye dolaşımından ya da değer yasasından çıkarılmamalı; merkez bankasının temel hareket alanı olarak ve/veya herhangi bir hareketinin sesinin duyulması için zorunlu bir kanal olarak iletişim politikaları üzerinden işe koyulmalıdır.

Lapavitsas, finansal mekanizmaların süreçte kilit bir rol oynadığından dem vurarak, bu rolün üretim noktasında gerçekleşen sömürden ayrı tutulması gerektiğini belirtir –ki bu nedenle “sömürü” yerine “müsadere” kelimesini kullanır. Ona göre, “Değerin finansal işlemin tarafları arasındaki nihai aktarımı kurumsal yapıya, yasal düzenlemelere, bilgi akışına ve hatta toplumsal güce dayanır (...) Finansal kurumların bilgi ve güç açısından sahip oldukları avantajlar, bu kurumların bireylerle ilişkilerinde, kapitalist işletmelerle olandan farklı bir şekilde davranmalarını mümkün kılar (...) Üstelik temel ihtiyaçlarını (özellikle bu ihtiyaçların kamu eliyle sağlanmasının sınırlı olduğu bir bağlamda) finans aracılığıyla karşılamaya çalışan bireysel işçilerle halkın diğer kesimlerinin finans

---

¹⁶⁵ Bu noktada Minsky, para politikasını yalnızca faiz oranları üzerine inşa eden merkez bankalarını ve bunun esas hikâye olduğunu düşünen merkez bankası yöneticilerini, “para arzı körelticileri” (1982: 250) olarak isimlendirir. Aynı paralelde, Akerlof ve Shiller, faiz kararlarına odaklı para politikası anlayışını, hastalara verilen “iki aspirin al ve biraz dinlen” (2010: 114) türünden bir doktor önerisinin eş değeri olarak görür. Yeldan, “merkez bankaları acaba faiz oranlarını daha da düşürülecek mi? sorusu etrafında cereyan eden hadisenin sermayenin bir tür “sınıfsal refleks”i olduğunu belirtir (Yeldan, 2010: 71).

sisteminin mekanizmalarını devre dışı bırakmak ya da bu mekanizmaların yerine başkalarını geçirmek konusunda fazla seçenekleri yoktur” (Lapavitsas, 2009: 48-49).

Burada iki nokta konumuz açısından oldukça önemli: bunlardan birincisi, finansallaşmış kapitalizmde, bireylerin, özellikle de çalışanların varoluş koşullarının, finans sisteminin etki alanına girmesi, bireysel yaşam-hikayelerinin finansal sermaye tarafından yazılmaya başlanması, dolayısıyla finansal sermayenin –kendi- varlığını yeniden üretmesi ile bu sermayenin değerlerine uygun insan profilinin üretilmesi arasında bir koşutluk kurulmasıdır¹⁶⁶; ikincisi husus da, bu süreçte, finansal kurumların sahip oldukları bilgiyi, güç ve motivasyon yaratma yönünde kullanarak, finansa ilişkin işlemleri kendi çıkarlarına olacak şekilde yönlendirmeleri ve en nihayetinde bireyleri/işçileri kendilerine bağımlı olmaya zorunlu kılmalarıdır. Merkez bankaları, tam da bu tür bir kurumsal yapılanmaya; merkez bankası iletişim politikaları da, bu tür bir koşutluk ve/veya bağımlılık kurulması işlevine denk gelir. En nihayetinde, “...finansal müsadere, finans kurumları ile finansa ulaşma imkânı olan çalışanlar arasındaki temel eşitsizliğe dayanır” (Lapavitsas, 2009: 50).

Devlet-Merkez bankası, bu eşitsizliğin üretilmesi ve/veya yeniden üretilmesi sürecinde merkezi önemdedir. Zira ekonomik olanın, toplumsal olana aktarılması, toplumsal olanın ekonomik istemler doğrultusunda harekete geçirilmesi ve en nihayetinde kapitalist ekonominin toplumsal alana gömülmesi, toplumsal alan üzerindeki sermayeyi merkeze alan hegemonya tesisi devlet-merkez bankası aracılığıyla gerçekleşir. Lapavitsas’ın belirttiği üzere, “...devlet, finansallaşmanın yükselişinde çok önemli bir rol oynamıştır. Devlet her şeyden önce finansal

---

¹⁶⁶ Buradaki düşünce, Akerlof ve Shiller tarafından da olumlanır. Onlara göre de, “...gerçeklik anlayışımız, kim olduğumuza ve ne yaptığımıza ilişkin algılarımız, hem kendimizin ve hem de başkalarının yaşam hikâyeleriyle iç içe geçmiştir. Bu tür hikâyelerin toplamı, ekonomide bizzat önemli rol oynayan ulusal ve uluslararası bir hikâyedir” (Akerlof ve Shiller, 2010: 26-27).

kuralsızlaştırmayı gerçekleştirmeye çalışmıştır. Yine devlet, (...) merkez bankasının ardındaki güç olmuştur. Devlet desteği olmasaydı, finansallaşma krizleri sırasında merkez bankalarının etkinliği çok daha sınırlı olurdu” (Lapavitsas, 2009: 69).

Ancak diğer yandan finansal çevrimin istikrarı, toplumsal zemindeki eşitliğin sağlanmasına, finansal değişim sürecinin eşitler-arasında gerçekleştirilmesine ve/veya toplumsal aktörlerin “eşitmiş gibi” tasavvur edilmesine de bağlıdır; bu doğrultuda bütün toplumsal aktörler, bütün kültürel ve/veya sınıfsal kıyafetlerini, finansın kapısından girerken dışarıda bırakır. Rawls’ın çizdiği kamusal tasavvuruna paralel biçimde, para karşısında en çıplak halleriyle yer alan aktörler, finansın çekirdeğini oluşturduğu bir değişim sürecine paydaş olarak katılırlar. Finansal sermayenin yeniden üretimi için toplumsal zemindeki bu tasarım temel önemde; zira, Bonefeld’in belirttiği gibi, “Para, artı-değer üzerinde potansiyel olarak değersiz bir hak iddiası biçiminde birikir” (Bonefeld ve Holloway, 2007: 210-211). Bu iddianın pratiğe aktarılması, gerçekleşmesi ancak toplumsal alandaki istikrarın sağlanması, toplumsal eşitsizliğin soyut bir eşitlik ile başarılı bir yer değiştirilmesi ile mümkündür; üretim ilişkilerin mevcut çerçevesinin korunmasına ve en nihayetinde kredi koşullarının gelecekteki durumuna bağlı olacaktır.

Sermayenin geleceği garanti altına alma çabası, merkez bankası para politikasında ve bugünkü beklentiler gelecekteki beklentileri etkileyeceğinden enflasyon hedeflemesi rejiminde kristalize olur.¹⁶⁷ Gelecekteki enflasyona odaklı bir rejim üzerinden, emeğin henüz üretmediği değere şimdiden el konur; toplumsal aktörlerin beklentileri iletişim politikaları üzerinden yönetilir/yönlendirilir. En

---

¹⁶⁷ Aslında enflasyon hedeflemesine şekli veren bu “gelecekteki beklentiler” mefhumu, Ercan’ın deyişiyle, özünde merkez bankasının totolojik epistemolojisinin bir sonucudur (Ercan, 2005: 212-213).

nihayetinde, merkez bankası iletişim politikaları alanında yer alan toplumsal ilişkiler, aynı zamanda sömürü ilişkileri biçimini alır. Merkez bankası para/iletişim politikalarına ilişkin diyalektik bir bakış, merkez bankasının enflasyon hedeflemesi rejimine temel teşkil eden beklentilerin, bir yüzüyle sermayenin gelecekteki artı-değere ilişkin beklentisi olduğunu dikkate almalıdır. Nitekim, Brunhoff ve Foley'in (2006: 203) “enflasyon hedeflemesi sistemi”ni, “artı-değer hedeflemesi sistemi” olarak adlandırmalarının nedeni tam da budur.

Karşılıklı olarak birbirini besleyen bir süreçtir bu; emek ücretlerinin düşürülmesi, el konulan değeri, “artı-değer”i arttırırken, yaratılan bu atıl para, finansın da ana kaynağını oluşturur. Dolayısıyla Papadatos'un belirttiği üzere, “finans, özerkliği görece kuvvetlendirmesine karşın, kapitalist birikimin özel devinimine genel hatlarıyla riayet etmeye devam eder, çünkü nesnel temelleri hala kapitalist işletmelerin yarattığı atıl parada bulunur” (Papadatos, 2009: 191). Anlaşıldığı üzere, finansallaşma döneminde, finans ile reel birikim arasındaki organik ilişki, iki sermaye türünün birbirinden özerkliği algısı üzerinden işlemiş ve en büyük etkisini “emek” üzerinde göstermiştir.¹⁶⁸ Merkez bankası da bu dönemdeki yeni sınıfsal dengeyi ve bunun ideolojik ardıllarını yönetmek üzere toplumsal alanın merkezine konumlandırılmıştır. Bu süreçte, merkez bankasının elindeki en önemli araç, alet kutusunun en gözde elemanı “iletişim politikaları”dır.¹⁶⁹

---

¹⁶⁸ Dolayısıyla emeği merkeze alan herhangi bir perspektifin, bu ilişkiadaki “organik eklemlenme noktaları”ni ortaya koyması gerekir. Nitekim merkez bankası, sermayenin biçimleri arasındaki bu eklemlenme noktalarından birine tekabül eder.

¹⁶⁹ Berger vd.'nin, merkez bankası iletişim politikasının muhatabının yalnızca piyasa katılımcıları değil, genel olarak kamunun bütünü olması gerektiği yönündeki vurgularının nedeni budur (Berger et. al, 2006: 28). Zira, onlara göre piyasaya ile temas etmiyor olsa bile, bu kamu, ücret talepleri, tasarruf ve tüketim yönelimleri vasıtasıyla enflasyonun evrimini ve dolayısıyla merkez bankasının para politikasını etkileyebilecek bir toplumsal-gövdeyi ifade eder. Bu vurgu, finansallaşmanın neden toplumsala gömülü olduğunu ve merkez bankası iletişim politikalarının neden en sıradan insani pratikleri bile hedeflediğini ortaya koyar.

Zira, sermayenin bir şey değil bir ilişki olmasına paralel bir şekilde, devlet de bir şey değil, bir toplumsal ilişkidir; bu toplumsal ilişkiye bir çerçeve giydirirken kendisi de bu çerçevenin içinde gerçekleşen pratiklerin karmaşık bir sonucudur. Sermaye ilişkisini kalıba döken “değer-biçimi”, devletin içinde konumlandığı toplumsal ilişkiler ağına da anlamını kazandıran merkezi kategoridir. Nitekim sermaye ile devlet arasındaki bir uğrak olarak merkez bankası ve onun toplumsal aktörlere seslenişi aynı biçim tarafından belirlenir. Sermaye-Devlet ve/veya Merkez Bankası arasında doğrusal bir epistemolojik-denklik olmasa da, değer-biçiminden kaynaklanan ontolojik bağılıkları onları bir arada tutar. Nitekim merkez bankası iletişim politikaları da, değer-biçiminin belirlediği çerçevede gerçekleşen pratiklerin (mücadele pratiklerini de içerecek şekilde) oluşturduğu –sınıfsal- denge/yeni-denge ile değer-biçimi arasında paralellik kurma uğraşındadır.¹⁷⁰

Jessop, biçim-olarak devletin üç önemli özelliği nedeniyle incelenmeyi hak ettiğini belirtir: “Kurumsal bir topluluk olarak devletin eklemlenme biçimleri, müdahale biçimleri ve temsiliyet biçimleri.” Ve ekler: “Bu üç boyut, sermaye hâkimiyetinin dolayımınmasında hayati noktadır” (Jessop, 2008: 278). Bu nokta kritik; zira devletin kurumsal varlığı içinde özgül çıkarlara sahip kurumsal uzuvları –örneğin Hazine ve Merkez Bankası- aynı çerçeve içine yerleştirmek, bunlardan birinin hegemonik önderliği içerisinde ekonomi-politikaya yön vermek; ilgili hegemonik kapasiteyi kullanarak hem birikimin kesintiye uğramaması için sermayeye seslenen yeni temsiliyet biçimleri geliştirmek, hem de devlet içindeki kurumsal-kartların yeniden dağıtılması sonucu oluşan yeni dikey-yatay dağılımın

---

¹⁷⁰ Finansallaşma sürecinde merkez bankasının bir denge unsuru olduğu yönündeki buradaki vurgunun, Gramsci tarafından da paylaşıldığı söylenebilir. Zira ona göre de, “...devletin yaşamı, temel grubun ve alt grupların çıkarları arasındaki sabit olmayan dengelerin kesintisiz bir formasyon ve iptal sürecidir” (Gramsci, 1971: 182).

sermayeye kıvrılmasını-bükülmesini sağlamak ile hegemonik birikim stratejisinin karakterine ve toplum-insan algısına uygun müdahale biçimleri geliştirerek “sürdürülebilir” bir devlet iktidarını ve ekonomiyi eş-zamanlı olarak inşa etmek devletin-biçimi içerisinde gerçekleşir.

Bir başka deyişle, “devlete yönelik destek ve/veya direnişin toplumsal temelleri ile devlet iktidarının uygulanmasında yoğunlaşan hegemonik proje” (Jessop, 2008: 278) arasında aynı anda çağrılmayı zorunlu kılan, diyalektik bir ilişki vardır. Dolayısıyla, finansallaşma dönemindeki söz konusu hegemonik proje içerisinde devlet iktidarını ve sermayeyi kendi-kurumsal bünyesi içinde temsil eden ve toplumsal-parasal müdahale biçimlerini de yine kendi-içinden çıkaran kurumsal uzuv, “merkez bankası”dır.

En nihayetinde, “Günümüzde gelişmiş ülkelerde toplumu tüm yönleriyle etkisi altına alan finans, “gelişmekte olan” dünyada da varlığını giderek daha güçlü bir şekilde hissettirmektedir. Reel birikim vasat bir performans sergilerken kapitalist sınıf, finansın düzeltilerek yenilenen mekanizmaları aracılığıyla yeni kâr kaynakları bulmuştur. Bu konudaki en önemli gelişme belki de işçilerle, halkın diğer kesimlerinin finansal müsadere altına alınmasıdır” (Lapavitsas, 2009: 41). Bireylerin/işçilerin tasarrufları, neo-liberal politikaların bir uğrağı olan –ve *Türkiye’de 1980’lerin ikinci yarısında devlet eliyle kurumsallaşan-* açık piyasa işlemlerine yönlendirilerek, finansal sistemin etki alanına dâhil edilmiştir. Bu durum geniş halk kesimlerinin kısa dönemde kişisel gelirlerinin finansallaşmasını, uzun dönemde kişisel tasarrufların azalması nedeniyle artan borçları üzerinden finansal sisteme daha da bağımlı hale getirilmesi ile sonuçlanmıştır.

Bireylerin ekonomik varlığı sistemin devamlılığına bağlı hale gelmiştir. Bu bağımlılık hali, “risk yönetimi” adına, bağımlılığın tarafları arasında –eşitsiz- “düzenli iletişim”i, eşitsizliğin negatif tarafından pozitif tarafına doğru –tek yönlü- bir bilgi akışını da zorunlu kılmıştır. Bir sonraki aşamada, ilgili bilgiler işlenip, farklı bir içerikle donatılıp, tam karşı yönde, bu sefer “beklenti yönetimi” adına, -yine tek yönlü olarak- yeniden akıtılacaktır. Bu da finansallaşmış bir ekonomideki en gözde ürün olan “beklentiler”in alınıp satılabilmesi, bu doğrultuda her şeyin iyi olduğu yönündeki bir varsayımın inşası ve daha da önemlisi bu varsayımın toplumsal aktörler tarafından kabulü için zorunludur. İletişim politikaları, bu noktada, ekonomiye ilişkin “beklentiler”in homojenleşmesi yönünde işlevlendirilir; bu işlev ile para politikalarına eşlik eder.

Anlaşıldığı üzere finans piyasaları söz konusu olduğunda önemli olan ve dolayısıyla finans sermayesinin toplumsal alanla etkileşimine şekil veren temel mefhum, “tekrarlanabilir bir rol yapısının” (White, 1981) istikrarlı kılınmasıdır.¹⁷¹ Dolayısıyla piyasa aktörlerinin temel yönelimlerinin öngörülebilir hale gelmesi, piyasanın üzerine yerleştiği toplumsal zeminin “sağlıklı” bir enformasyonla desteklenmesini zorunlu kılar. Finansallaşma döneminde ulusal merkez bankalarının odak noktası, tam da bu enformasyonu “sağlıklı” kılmaktır. Ulusal merkez bankası vb. düzenleyici kuruluşların kuşbakışı izlediği saha, ilgili enformasyon doğrultusunda belli bir dengeye otururken, bu noktadan sonra sürecin tarafı olan, piyasa ile bir şekilde bağ kurmuş¹⁷² aktörlerinin temel hedefi bu dengeyi sürekli

---

¹⁷¹ Bundan dolayı olsa gerek, Rogoff, para politikasının hükümet ile halk arasında tekrarlanan ve süregelen bir etkileşime dayanan doğası gereği “tek seferlik bir oyun” olarak düşünülmemesi gerektiğini belirtir (Rogoff, 1989: 236-237). –İletişimin sürekliliği

¹⁷² Kaldı ki, finansallaşma sürecinin kendisini yeniden üretmek için gömülme zorunda olduğu toplumsal alandaki herhangi bir bireyin, bu sürecin, hayatın topyekün finansallaşması sürecinin dışında kalmasının pek mümkün gözükmediğini de belirtmek gerekir.

kılmak, mevcut parasal çevrimi yeniden üretme süreçlerine destek vermektir. Dolayısıyla finansal sermayenin yeniden üretimi için zorunlu olan parasal çevrimin istikrarı, ilgili enformasyonun sağlıklı kılınmasına, enformasyon kanallarının sorunlarından arındırılmasına ve en nihayetinde alıcı konumda olan aktörler tarafından toplumsal alana eksiksiz aktarılmasına kopmaz biçimde bağlıdır. Merkez bankası iletişim politikaları, bu noktada finansallaşma süreci açısından büyük önem taşır.

Lu vd., merkez bankası iletişiminin beş unsuru içerdiğini belirtir: “enformasyonun kaynağı, enformasyon içerikleri, iletişim kanalları, hedef gruplar ve enformasyon geri-bildirimleri.” (Lu et. al, 2009: 1-2). Buna göre, merkez bankası iletişim süreçlerinin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi, enformasyon kaynağının ilgili enformasyon formunu inşa etme biçimi kadar, iletişimin sesleneceği toplumsal alandaki aktörlerin nesnel konumlarına ve enformasyonun içinden akacağı iletişim kanallarının yapısına, enformasyona müdahale potansiyellerine de bağlı olacaktır. Bütün bu sürecin çıktısının, bir sonraki para politikasını inşa etme sürecinin de temel işlemsel değeri haline getirileceği, toplumsal aktörlerin para politikasına katılımlarının bu vasıta ile sağlanacağı da söylenebilir.

“Merkez bankalarının, kiminle konuştukları, farklı toplumsal grupların neyi bilmeye ihtiyacı olduğu ve onun en iyi nasıl anlatılabileceği hakkında net olmaya ihtiyaçları vardır. Bu disiplin edici çerçeve olmaksızın, merkez bankaları tutarsız veya ilgisiz mesajlar aktararak kamunun zihninin karışması riski ile karşılaşabilirler” (Lu et. al, 2009: 1). İletişim süreçlerinin hatalı bir şekilde yönetilmesinden kaynaklanan sorunlar, önce beklentileri ardından para politikasının temel gündemini tamamen değiştirme potansiyelini içinde barındırır. Anlaşıldığı üzere, merkez

bankası iletişim politikaları, söylendiği gibi, bir yandan toplumsal aktörlerin beklentilerini biçimlendirmeyi hedeflerken diğer yandan aynı beklentiler üzerinden para politikasına ilişkin sonraki adımlarını belirler; Bourdieu'nun deyişiyle toplumsal aktörler ile merkez bankası arasındaki bu “karşılıklılık” ilişkisi ve bunun neticesinde para politikasının “yapılandırılma”sı, iletişimin tarafları arasındaki bir nevi “ontolojik suç ortaklığı”dır (Bourdieu, 2003: 119). İletişim politikasının hedeflerinden birisinin tam da bu ortaklığı inşa etmek olduğu söylenebilir; zira bu olabildiği ölçüde, finansal krizleri takip eden “zararın toplumsallaştırılması” süreci, sermaye ve devlet açısından kolay aşılabılır bir mahiyet kazanır.

Lapavitsas'ı da yanımıza alarak söylersek, “Finansallaşma, 1970’lerin başlarından itibaren reel birikimde yaşanan değişimler temelinde kapitalist ekonomilerin köklü bir dönüşüme uğramasını temsil eder” (Lapavitsas, 2009: 39-42). Bu dönüşüm, hem finansal faaliyetlerin gündelik hayatı da içine alacak biçimde genişlemesini hem de emek piyasalarının kuralsızlaştırılarak, işçilerin “finansal disiplin” altına alınmasını beraberinde getirmiştir. Bu süreç, yani finansın 1970 sonrası giderek toplumsallaşması, bu dönemdeki ilerleme retoriğinin, özellikle Türkiye gibi, “gelişmekte olan” ülkelerde toplumsal maliyetinin giderek artması ile sonuçlanmıştır.

Anlaşıldığı üzere finansal sermayenin çevrimi içerisinde ulusal merkez bankalarına yüklenen en önemli rol, piyasa aktörleriyle “şüphe”den uzak bir enformasyon değiş-tokuşunu sağlamak olmuştur. Zira, devletin alanı içerisindeki her bir davranışın, o davranışı gerçekleştiren dışındaki piyasa aktörleri tarafından bilinmesi, piyasanın bütünü hakkında bir spekülasyondan uzak bir enformasyona sahip olmanın yolunu açar. Dolayısıyla merkez bankasının temel misyonu,

piyasadaki hâkim “ruh halini” endişenin hüküm sürmeyeceği bir seviyede tutmaktır. Zira, sermayenin, bir ulusal alandaki politik ve toplumsal hareketten endişeye kapılması demek, onu derhal acil çıkış kapısına yöneltir; bu yönelim kredi olanaklarının daralması, banka rezervlerinin azalması, üretimin sekteye uğraması ve reel ücretlerin düşürülmesi ile paralel ilerler.

Dolayısıyla finansal yapıdaki bir dalgalanma, bireysel-insani pratiklerdeki bir dalgalanmayı da eş zamanlı ortaya çıkarır; mikro pratiklerle makro yapılar sürekli olarak birbirine temas eder. Merkez bankası iletişim politikalarının engellemeye çalıştığı hal, tam da bu haldir; endişeye kapılarak çıkışa yönelen sermayeye engel olmaktır, zira aynı kapı, ulusal alanı küresel ekonomiye bağlayan kapıdır; merkez bankası iletişim politikaları, bu “kapı”nın varlığını sürekli hatırlatarak, hem birey ile yapı hem de ulusal ile küresel arasındaki egemen ilişkiyi yeniden üretir.

Bonefeld’in yerinde tanımlamasıyla, finansallaşma döneminde, “vatandaş, bir güvenlik riski haline gelmiştir” (Bonefeld ve Holloway, 2007: 10). Kendisinin belirttiği gibi, yalnızca savaş, terör, iç ve dış siyasetin askerileştirilmesi üzerinden değil, insanın varlığı, bizatihi paranın akışkanlığı ve finansal sermayenin yeniden üretimi için bir risk unsuru olarak her daim yerini alır. Kaldı ki merkez bankası iletişim politikalarının temel yönelimi, bu riski risk olmaktan çıkarmak ve insani değişkenleri dikkate alarak paranın kıvamını ayarlamaktır. Anlaşıldığı üzere, “vatandaşın bir güvenlik riski” haline gelmesi, sadece askeri politikalar için değil, demokratik bir görünüme sahip iletişim politikaları için de geçerlidir.

Bu noktada Marazzi, “devlet gücünde dünya düzeyine –parasal terörizmin faaliyet gösterdiği düzeye- doğru bir değişim”in (akt. Bonefeld ve Holloway, 2007: 158-159) söz konusu olduğunu belirtir. Bu nokta önemli, zira devletin yaslandığı

iktidar kaynağı ulusal-askeri düzeyden uluslarüstü-finansal düzeye taşınırken, devletin kurumsal devamlılığı toplumsal alanı bir maddi-sabite etrafında örgütleyebilme, hegemonya inşa etme kapasitesi ile paralel hale gelmektedir. Bu hususun varlığı, merkez bankası iletişim politikalarına merkezi bir önem atfeder.¹⁷³ Zira, ulusal alan ile uluslarüstü alan arasındaki bu güç transferi, beraberinde yeni tahakküm biçimlerini de getirmiştir; finansallaşma sürecinde örneğin askeri müdahalelerin ekonomi-politik ve toplumsal zemininin kalmadığı sıkça dile getirilirken, toplumun geneline yaygınlaştırılacak finansal eğitim uygulamaları ve/ve katılımcı iletişim süreçleri, ekonomik müsaderenin ana kanalları olarak işlev görmektedir. Toplumsal iletişim süreçlerindeki ve kültürel formlardaki bu değişimin, devlet gücündeki değişime eşlik ettiği bir vakıa olarak karşımızda iken, bir adım daha ileriye gidilmeli, iki-yönlü bu değişim süreci, finansal sermayeyi merkeze alan tek bir hegemonya inşasının ayakları olarak düşünölmelidir.

“Bu temel eğilim, işçilerin, konut, eğitim, sağlık ve emeklilik gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için finans mekanizmalarına giderek daha fazla dâhil olmalarını gerektirir” (Lapavitsas, 2009: 45). Bu süreç dünya coğrafyasının tamamında aynı şekilde gerçekleşmez; ölkelerin özgül tarihleri ve kültürel yapıları, hatta örf-adetlerine bağlı olarak farklı yolları takip eder. Dolayısıyla parayı merkeze alan iletişim politikaları, bu kültürel farklılıkları dikkate almak, bu kültürel dinamikler içerisinde insanlara seslenmek ve en nihayetinde bu kültürel biçimler üzerinden insanları üretim/yeniden üretim süreçlerine eklemlenmek zorundadır. Bu

---

¹⁷³ Benzer şekilde Akçay da, “merkez bankası bağımsızlığının gerisinde uluslararası para sisteminin giderek daha istikrarsız hale gelmesi ve ulusal paralar üzerindeki ‘disipline edici’ işlevini yerine getirememesi”nin yattığını belirtir (Akçay, 2009: 23). Bu görev, artık kendi etkinlik alanları içerisinde ulusal merkez bankalarına ve onun iletişim politikası araçlarına düşer. Bu noktada, finansallaşma sürecinde merkez bankası iletişim politikaları ile onun “disipline etme” yönelimi arasındaki ilişkinin altını önemle çizmekte fayda var.

biçimiyle, 1970 sonrası dönemde yeni bir kâr kaynağı olarak görülen finansal müsadere, kapitalist ekonomide, doğrudan bakıldığında üretimden farklı, ama dolaylı olarak bakıldığında üretim süreçlerinde yaratılan paranın yine yeni üretim/yatırım alanlarına dönmesi sebebiyle üretimle ilişkili bir sömürü ortaya çıkarmıştır.

Bu noktada Jessop, birikim stratejisi ile hegemonik proje arasında bir ayrım yapar. Buna göre, birikim stratejisi, yerel ya da küresel ölçekteki ekonomik gündemle doğrudan ilgili iken, hegemonik proje, ekonomi-dışı unsurların bu gündeme dâhil edilmesiyle ilgilidir. “...Birikim stratejisi, temel olarak üretim ilişkilerine ve dolayısıyla sınıfsal güçler dengesine doğru yönlendirilirken, hegemonik projeler tipik olarak sadece ekonomik ilişkilerde değil sivil toplum ve devlet alanında da temellendirilen daha geniş konulara yönlendirilir” (Jessop, 2008: 280). Bu husus, finansallaşma döneminde toplumsalın artan öneminin altını çizirken, merkez bankası iletişim politikasının hedefleri konusunda da açıklayıcı bir çerçeve çizer.

Özetle, finansal sermayenin küresel akışkanlığı hem yerel-hukuki düzenlemelerin para politikalarına hem de aynı yereldeki toplumsal aktörlerin sıcak paraya ilişkin beklentilerine doğrudan bağlı olduğundan, bir başka deyişle yeni-ekonomi rasyonelliğini bireysel-psikolojiden aldığından, bu psikolojiyi stabil kılmaya dönük, küresel ekonomi ile bireysel-pratikler arasındaki bağı kopmaz biçimde bağlamaya yönelik politikalar ön plana çıkmıştır. Dolayısıyla finansal sermayeyi tanımlamak için, ekonomik gerçekliklerin yoluyla çoğunlukla kesişmeyen dolambaçlı bir patikayı takip etmek gerekir. Zira, neo-klasik iktisatçıların bahsettiği üzere, ilgili dönemde merkez bankalarının ekonomi yönetiminde daha da ön plana çıkması ve beraberinde bankanın alet kutusundaki en değerli araç sıfatını iletişim

politikalarının alması, tarihsel seyrin zorunlu kıldığı basit bir kurumsal yer değiştirme değil¹⁷⁴, kendisine yüklenen şeffaflık, bağımsızlık vb. retorikler aracılığıyla bahsi geçen ekonomi ile psikolojiyi birbirine en uygun şekilde bağlayacak bir pozisyona, devlet-biçimi içerisinde sahip olmasındandır.

Anlaşıldığı üzere, merkez bankası, paranın küresel alanda sıcaklığını korumasına dönük para politikası üzerinden finansal sermayenin öne çıktığı birikim stratejisi ile kurduğu bağın bir benzerini, paranın sıcaklık derecesine uygun beklentilere sahip olması beklenen toplumsal aktörler üzerinden ve bu toplumsal aktörlerin üzerinde eylediği sivil toplum benzeri kamusal mecralar üzerinden hegemonik projeler ile kurar. Birikim stratejisinin ekonomik karakteri ile hegemonik projenin toplumsal karakteri, merkez bankasının kurumsal bünyesinde toplanır, orada uzlaştırılır. Birikim stratejisinin ve hegemonik projenin, ulusal merkez bankası üzerinden sağlanan bu uyumu, yerel alanı küresel sermaye için “güvenli limanlar” indeksine sokar.¹⁷⁵ Bu noktada söylenmelidir ki, örneğin Türkiye’de finansal sermayenin –*Merkez Bankasını da içine alan yapılandırma programlarının eşlik ettiği*- 2001 sonrası dönemde artan hareketliliğinin yanında yürüyen muhafazakâr-demokrat siyasi iktidar tam da böyle bir “güven-uyum” tesisine dönük olarak düşünülmelidir.

Bonefeld, 1980 sonrası dönemde küresel alandaki finansal genişleme süreci ile ulusal alandaki kemer sıkma politikalarının eş zamanlı olarak uygulandığını belirtir.

---

¹⁷⁴ Buradaki haliyle merkez bankasının kurumsal varlığı lehine olan bu “yer değiştirme” basit ve/veya rastgele bir değişim olarak okunamaz. Zira, Poulantzas’ın da belirttiği üzere, “...devletin örgütleniş biçimi, (sermayenin) iktidarının bir aygıttan ötekine çekilmesine imkan veren ardışık boşaltmalar ve yer değiştirmelerle işlemlerini sağlar” (Poulantzas, 2004a: 154).

¹⁷⁵ Buradaki “gemi-liman” metaforu tesadüfî olmasa gerek. Poulantzas’ın da net bir biçimde orta koyduğu gibi, “Başlangıçlarından itibaren kapitalizmin özelliği olan eşitsiz gelişme, ulus-devletleri ‘demirleme’ noktaları halinde sahiplenmeye yönelirken, esas itibarıyla bunlar arasındaki münasebeti de kurar” (vurgu bana ait) (Poulantzas, 2004a: 106).

Bir başka deyişle, ilgili dönemde, küresel-kredi genişlemesi, bireysel anlamda bir mali-daralma olarak hissedilmiş ve bu daralmayı aşma yönündeki tüm çabalar bireyleri, finans-piyasası ile doğrudan temas eder hale getirmiştir. Bu noktadan sonra, bireysel her türlü ekonomik ve/veya politik davranışın sınırı, finans-piyasasının sınırı ile paralel hale gelmiş olup; halkı disipline etmeye dönük bu mali yönelim, özellikle ulusal merkez bankaları ve onun toplumsal alana bakan yüzü olarak iletişim politikaları üzerinden aktarılmıştır.

Bonefeld'in deyişiyle, "Tasavvur edilen, kötüleşen koşullar, işin yoğunlaşması ve daha düşük ücretler aracılığıyla kredideki artışı halkın üstlenmesini sağlamaktı. Genişlemeci politikalar, bu nedenle, yoksullukla denetlenmeli ve kredi, tüketim ve iş arasında daha güçlü bir bağ aracılığıyla garanti altına alınmalıydı" (Bonefeld ve Holloway, 2007: 93). Bu husus, finansal politikaların, toplumsal-politik alana dönük bir tür düzenleme mekanizması olarak işlevlendirildiğini de ortaya koymaktadır ve ilgili mekanizmanın ana aktörü ulusal merkez bankaları olmuştur.

Nitekim, "egemen devlet" ile "dünya parası" arasındaki ilişkinin sürekliliği, uluslararası ekonomideki çevrimin, egemen devletin lehine olacak şekilde düzenlenmesini mümkün kılmış; bütün küresel alanın finansallaşma sürecine girmesi yönünde bir zorlayıcı bir itki olarak konumlanmış ve en nihayetinde "gelişmekte olan" ülkelerden para ihraççısı egemen devlete bir değer aktarımını, bu değer aktarımı üzerinden egemen devletin kamu borçlarını ve cari açığını finanse etmesini sağlamıştır. Bu süreçte "gelişmekte olan" ülkelerin merkez bankalarına düşen rol, kendi-ulusal para birimlerini ilgili değer aktarım sürecinin bir payandası haline getirmek ve kamu iç borcunu askıya alacak biçimde devasa döviz rezervi biriktirmeye odaklanmak olmuştur. Dolayısıyla bu çevrimin bir parçası olmaya

yönelen para politikası, her ne kadar kendisini ulusal paranın değerini korumak şeklinde meşrulaştırırsa da, aslında uluslararası para sisteminde kendisine düşen rolü oynamakta ve en nihayetinde iletişim politikaları üzerinden toplumu da bu oyuna ortak etmektedir.

Süreç, bu haliyle, gerek egemen devletin diğer “gelişmekte olan ülke” devletleriyle gerekse de ulusal devletin yerel kamuyla kurduğu ilişki bağlamında “hegemonik” bir ilişkidir; “...zenginlerin, finansallaşma ve serbest sermaye akımları bağlamında yoksullardan değer sızdırmalarını sağlayan uluslararası bir mekanizma haline gelmiştir. Döviz rezervi biriktirilmesi bu anlamda sömürücü bir süreçtir; (...) dünya parasını ihraç eden ülkenin payına düşen bir haraç biçimidir” (Painceira, 2009: 276). En nihayetinde, 1980’lerde iyice beliren ve 1990’lı yıllardan itibaren hızlı biçimde yayılan –*IMF, AB uyum programları vb. eliyle*- “finansal derinleşme”nin temel içeriği budur. Kuşkusuz, bu hal üzerinden, “gelişmekte olan” ülkelerin sınıfsal yapıları kontrol edilmekte, şekillendirilmektedir.

3.6. Sermaye ve Dil, Kapitalizm ve Biliş

Reddy’e göre, merkez bankacılığı, geçmişte “mistik” bir gizliliğe gömülü iken, son yıllarda daha fazla görünürlük kazanmış, iletişim ve şeffaflık kavramları ön plana çıkmıştır (Reddy, 2006: 1-2). Bu çıkış, bir yandan merkez bankalarını daha açık ve katılımcı süreçlere doğru iterken diğer yandan merkez bankalarını, ilgili enformasyonu yaymak için merkezi bir noktaya taşımıştır. Ancak, -buradaki önemli nokta- “sağlanan enformasyon, beklentileri yönetme ve şekillendirmede sonuç vermelidir” (Reddy, 2006: 2).

Bu, özellikle sıcak para akışına göre pozisyonlanan ekonomilerde, ulusal alanda, politik ve sosyo-ekonomik olarak akışı kolaylaştırmak, küresel alanda ise, yabancı sermaye akımlarının duyarlılığı üzerine bir izlek tutmayı gerektirir. Küresel alandaki bu duyarlılık yönünde toplumsal alanın ve/veya duyarlılıkların harekete geçirilmesi, iletişim politikaları üzerinden gerçekleşir. Bir başka deyişle, “finansal istikrar açısından tehdit olabilecek, açık piyasa operasyonları, açık ağız operasyonları ile açık gözler ve kulaklar operasyonlarının” (Reddy, 2006: 4) denetim altına alınması, merkez bankası içindeki politika çerçevesi ile uyumlu kılınması, kısacası, istenilen zamanlarda ağızların açılması ve ekonomiye ilişkin istenilen resmin görülmesi iletişim politikaları üzerinden gerçekleşir.¹⁷⁶ Buradan da anlaşılacağı üzere, “ilgili literatür, para politikasının dört yönüne odaklanır: verimlilik, zaman tutarlılığı, optimal iletişim ve kurumsal-karar alma süreçleri...” (Reddy, 2006: 2).

1970 sonrası dönemde ulusal merkez bankalarının, gizeme gömülü bir kurumsal tasarımdan iletişim kanallarını sıklıkla kullanan, toplumsal alanı kurumsal inşa süreçlerine katan, toplumsal aktörlerin beklentilerini temel alan, para politikası süreçleri ile iletişim politikası süreçlerini birbirine paralel hale getiren bir kurumsal yönelime gitmelerindeki temel mefhumun toplumsal alandaki yaygın ruh halini sermayeleştirme, toplumsal psikoloji ile sermayenin ihtiyaçları arasında bir uzlaşma noktası bulma arayışı olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda “gelişmekte olan” ülkelerin merkez bankalarının temel hedefi öncelikle içinde yer aldıkları coğrafyayı bir cazibe

---

¹⁷⁶ Bir başka şekilde söylenecek olursa, merkez bankasının kurumsal bünyesinde toplanan farklı çıkarlar ve bu çıkarlara için farklı söylemler, Bahtin’in deyişiyle, “...söylem ve karşıt-söylem(ler) üst üste biner ve tek bir sözcede, tek bir ağızda birleşirler” (Bahtin, 2004: 209).

merkezi haline getirmek¹⁷⁷ ve ardından bu cazibe merkezi etrafında bir topluluk ve/veya ortaklık inşa etmektir.

Ancak kriz olgusunun kapitalizme yapısal olarak içkin bir uğrak olduğu kabul edilecek olursa, gerek “gelişmekte olan” ülkelerde finansal krizlerin risklerini azaltmak gerekse de reel-üretim üzerindeki olumsuz sonuçlarını geriletme amacıyla, ulusal devlet mekanizması yalnızca genişleme döneminde kendisini paranın küresel akışı için bir cazibe merkezi olarak inşa etmekle yetinemez; daralma dönemlerinde, stres ve belirsizlik dönemlerinde, parasal kaçışın yerel ekonomi üzerindeki etkilerini azaltmak için yatırımcılar arasındaki psikolojik buluşmayı sağlamak da zorundadır. İlgili psikolojik uzlaşma noktasının inşası, hem finansal aktörlere yakın bir mesafede pozisyon almış olması hem de devlet ile piyasanın arasında kurulmuş olması sebebiyle ulusal merkez bankaları ve onları alet kutusundaki konuya ilişkin en önemli araç olarak da iletişim politikaları üzerinden gerçekleşir.

Buradan yola çıkarak (*neo-klasik iktisatın iddia ettiği üzere*), iletişim politikalarının finansal piyasaları harekete geçirebileceği, para politikası kararlarının öngörülebilirliğini arttıracığı ve merkez bankalarının amaçlarına ulaşmalarına yardım edebileceği belirtilmektedir. Merkez bankalarının, finansallaşmaya eşlik eden amaçlarının içeriğinin ne olduğu bir yana, Blinder’in işaret ettiği üzere, “açık bir merkez bankasının, para politikasına rehberlik eden temel faktörlere ilişkin kendi

---

¹⁷⁷ Finansallaşma döneminde “gelişmekte olan” ülkelerin oluşturduğu bu cazibe merkezlerinin finansal-başkentinin de bu süreçte inşa edildiğini belirtmekte fayda var. “Gelişmekte olan” ülkelerin küreselleşme sürecine onun vasıtasıyla eklenenecekleri (küreselleşme) bu finansal-başkent belirlenirken yalnızca finansal işlemlerin yoğunluğu değil, kentin tarihsel dokusu, toplumun o kente ilişkin hissiyatı, uluslararası çevrelerin o kente bakışı gibi unsurlar da dikkate alınır. Bu finansal süreçlerin yeniden üretiminin, toplumsal-kültürel olanı dinlemesi zorunluluğunun bir diğer örneğidir. Poulantzas, “...tarihi-kültürel gelenek gibi (...) görünüşte son derece doğal bir öge –bile- kapitalist düzende, geçmiştekenden farklı bir anlam kazanmaktadır” (2004a: 109) derken, sanırım buna yakın bir şeyi işaret etmiş olmalı.

görüşü hakkında daha fazla enformasyon ile piyasaları destekleyerek beklentileri doğal olarak koşullandırması” (1998: 70), iletişimin, amaçlar ile koşullandırılmaya muhtaç bir kamu arasında bir ideolojik köprü olarak konumlandırıldığı fikrine bizi götürür. Yine Blinder’i izlersek, “daha büyük açıklık, para politikasının etkinliğini arttırabilir... (çünkü) merkez bankasının gelecek davranışları hakkında beklentiler, kısa dönem ve uzun dönem faiz oranları arasında temel bir bağlantı sağlar” (1998: 72). Anlaşıldığı üzere, önemli olan, beklentileri yönetmektir. Nitekim, Woodford’un, “para politikasının, beklentileri yönetme sanatı” (2001: 307 ve 312) olduğunu ifade etmesi bu açıdan önemlidir.

Bu noktada, finansallaşma sürecinde “bağımsız” merkez bankalarının, yalnızca faiz oranı üzerinden politikalarına şekil ver(ebil)me kudretine sahip olmaları önemli bir husus...¹⁷⁸ Buna göre, ilgili merkez bankaları kısa vadeli faiz oranları vasıtasıyla diğer bütün vadeler ve varlık fiyatlarını etkilemeyi, kurul toplantılarından çıkan faiz kararının piyasalar nezdinde bir gösterge olarak kabul edilmesini beklerler.¹⁷⁹ Bu doğrultuda her bir para politikası toplantısından sonra başlamak üzere, bir sonraki toplantıya kadarki dönemde, ilgili kararların piyasalardaki etkilerini ölçmeye ve piyasadaki toplumsal aktörleri bir sonraki toplantı kararları için hazırlamaya

---

¹⁷⁸ Zira mevcut parasal gündem içerisinde, merkez bankalarının döviz kuru ve faiz araçlarından yalnızca birisini seçerek enflasyon hedefine yönelmesi beklenir; nitekim paranın küresel akışı esas olduğundan, ülkelerin birbirleriyle rekabet edebileceği ana unsur kısa vadeli faiz oranları olmuştur. Nitekim, Rozkrut vd.’nin, merkez bankasının, serbest sermaye akımları dünyasında hem enflasyon hem de döviz kuru hedeflerini takip etmesinin, ikisi arasında çelişkilere yol açabileceğine ilişkin vurgusunun nedeni budur (Rozkrut et. al, 2007: 191).

¹⁷⁹ Buradaki görüşe benzer şekilde Blinder da, kısa vadeli faiz kararlarına paralel iletişim politikasının yöneldiği toplumsal beklentilerin, kısa ve uzun vadeler arasındaki bağlantıyı desteklediğini belirtir. Ve “daha açık bir merkez bankası, ‘doğal olarak’, para politikasına rehberlik eden temel faktörlerin görünüşleri hakkında daha fazla enformasyon ile piyasaları destekleyerek beklentileri koşullar” (vurgu bana ait) (Blinder, 1998: 70-72). Anlaşıldığı üzere, beklentilerin ışığında gerçekleşen toplumsal davranış, paranın farklı vadeleri arasında bağ kurar, farklı iktisadi kategorileri ve/veya uğrakları birbirine bağlar. Bu nedenle toplumsalın sürekli orada durması, bu köprü rolünü uzun vadeli oynaması, para politikası ile iletişim politikasının sağlığı açısından zorunludur.

çabalarlar. Küreselleşme sürecinde etkinlik alanı dar bir ulusal para politikasının sınırları, iletişim politikası araçları marifetiyle tam da bu noktada genişletilmeye çalışılır.¹⁸⁰ Ulusal bir merkez bankasının, para politikasının yönelimleri konusunda sahip olmadığı esnekliğe, yerel alandaki toplumsal aktörleri para politikasının yönelimlerine eklemeyecek ideolojik araçları ve/veya söylem türlerini seçmek konusunda sahip olduğu söylenebilir.

Nitekim Ehrmann ve Fratzscher da, Avrupa Merkez Bankası, FED ve İngiltere Merkez Bankası üzerine yaptıkları çalışmalarında ortaya koydukları bulguların, iletişimin, gelecek kararlar için piyasaları hazırlamak için bir araç olarak görüldüğünü doğruladığını ve iletişimin artan frekansı ile güçlü piyasa yanıtları arasında bir ilişki olduğunu gösterdiğini belirtirler.¹⁸¹ Buradaki görüşü, iktisadi davranış alanına aktaran Amato vd. (2002), iletişim politikası marifetiyle ancak bir merkez bankasının, finansal piyasa katılımcılarının eylemlerini koordine edebildiğini belirtir. Anlaşıldığı üzere, finansallaşma sürecinde ulusal merkez bankaları, iletişim ve onun ideolojik içerimleri üzerinden, içindeki buldukları yerel-toplumsal alana seslenirler; finansal piyasaları harekete geçireceği varsayılan bir takım dilsel göstergeler marifetiyle, aldıkları para politikası kararların toplumsal aktörler tarafından nasıl yorumlanması gerektiğini onlara anlatırlar; iletişim sürecinin başlangıcında inşa edilen mesajın alıcılarının alımlama pratikleri ile gönderenin (merkez bankasının veya başkanının) niyetlerinin paralel bir seyir izlemesini

---

¹⁸⁰ Bu noktaya ilişkin olarak Lucca ve Trebbi, geleneksel politika araçlarının ciddi anlamda kısıtlandığını ve hemen hemen her gelişmiş ekonomide kısa vadeli faiz oranlarının sıfıra yakın olması sebebiyle artık ek uyarıcıların iletişim politikaları üzerinden aktif edildiğini belirtirler (Lucca ve Trebbi, 2009: 2).

¹⁸¹ Yine kısa vadeli faiz oranları ile uzun vadeler arasında iletişim politikaları arasında kurulan bağ, Blinder (1998) ve Bernanke'nin (2004) çalışmalarından; iletişimin, para politikasının etkinlik alanını genişlettiği vurgusu, Buiter (1999), Eijffinger ve Hoeberichts (2004) ile Issing'in (2005) çalışmalarından okunabilir.

hedeflerler ve en nihayetinde küresel-parasal çerçeve ile yerel-toplumsal çerçevenin çakışmasına yönelirler.

En nihayetinde iletişim politikası araçlarında somutlaşan bir dilsel gösterge ile para politikası yönelimi üst üste gelir¹⁸²; merkez bankası iletişim metinlerinde ve/veya merkez bankası başkanının konuşmalarında bu gösterge ile her karşılaşıldığında¹⁸³, toplumsal aktörler, parasal yönelimler konusunda da belli çıkarsamalarda bulunurlar¹⁸⁴, iktisadi davranışlarını bu çıkarsamaya uydurmaya yönelirler. Böylece makro-parasal yönelimler ile mikro-insani pratikler, merkez bankasının “dil”i marifetiyle birbirine tutturulur.

Anlaşıldığı üzere, buradaki iletişim politikaları ve stratejilerinin, “bir yandan özel fonksiyon ihtiyaçlarını karşılamak üzere hazırlanmış olması, diğer yandan merkez bankasının içindeki ortak ve tümüyle tutarlı politika çerçevesine sahip olması gerekmektedir” (Reddy, 2006: 4). Dolayısıyla bir yandan iletişim alanına has,

---

¹⁸² Dudley, bunun gerçekleşmediği durumlardan da bahseder. “Birinci olarak, dün, Başkan Greenspan bir konuşma yaptı. Ben burada oturdum ve dinledim, konuşmaya dikkatimi oldukça vererek, düşündüm. Konuşmada, kısa dönem faiz oranlarının –gelecekteki- olası yoluna ilişkin görüşlerimi değiştirecek hiçbir şey yoktu. Bu nedenle ABD’de finansal piyasaların, konuşmadaki bir cümle yüzünden allak bulak olması nedeniyle günün sonunda çok şaşırdım, ‘bizim tahminimiz ve dolayısıyla politika, giderek artan bir şekilde varlık fiyat değişimleri tarafından tahrik edilmektedir’ cümlesi yüzünden bütün bunlar olmuştu. İkinci olarak, Başkan Greenspan’ın 2003 yazında yaptığı bir konuşmada, baskıya bağlı sıfır noktasına başvurmadan ihtiyacını tanımlamak için “yangın molası” kelimesini kullanmasıdır. Piyasa katılımcılarının çoğu, ben de içinde olmak üzere, FED’in gelecek hareketinin, federal fon oranını 50 baz puan azaltmaya gideceği sonucuna vardı. Fed, o zaman, sadece 25 baz puan fon oranlarını kesti” (akt. Knight, 2005: 497-498). Yine Yeldan, dönemin Merkez Bankası Başkanı Gazi Erçel’in 21 Şubat 2001 tarihli “Develüasyon beklentilerini garipsiyorum... Krizin etkisi yumuşatıldı, program sürüyor” yönündeki beyanatından bir gün sonra programın çöktüğünü ve dalgalı kura geçildiğini aktarır (Yeldan, 2010: 268). Anlaşıldığı üzere merkez bankası iletişim süreci, şeffaflığın derecesine, bankanın itibar seviyesine, başkan’ın karizmasına, anlamın sabitlenme derecesine, kurumsal iletişim deneyimine, iletişim politikalarına yüklenen öneme ve tabii toplumsal beklentileri merkez bankasının niyetlerine hizalayacak olarak hegemonyanın derinliğine bağlı farklılık gösterecektir.

¹⁸³ Bu “karşılaşma”nın temel mecralarından birisi olması sebebiyle medyanın –politik ve ekonomik- konumu burada oldukça önemlidir.

¹⁸⁴ Bu konuya ilişkin olarak bkz. Ehrmann ve Fratzscher, 2005b; Gürkaynak et. al, 2005; Brand et. al, 2006.

örneğin dil ve anlam yaratmaya ilişkin özgüllükleri içinde barındırmakla birlikte, bu özgüllüklerin, para politikasının genel yönelimine eşlik etmesi beklenir. Burada, ekonomi ve iletişim arasında, Bourdieu'nun deyişiyle, bir “ontolojik suç ortaklığı” söz konusudur.

Piyasa aktörleri, tüm mevcut ve yeni enformasyonu kullanarak önce beklentilerine ve ardından davranışlarına şekil verirler; para politikasına ilişkin yönelimlerin piyasa pratiklerine yansıtılması, merkez bankasının kurumsal varlığı tarafından zor yoluyla gerçekleştirilmez, devletin ideolojik alanı içerisinde ilgili para politikası yönelimlerin aktörler tarafından içselleştirilmesi ve pratiğe aktarılması marifetiyle geçerlik kazanır. İletişim politikaları üzerinden gerçekleşen bu içselleştirme sürecinde, Lu vd., iki tür enformasyonun ve/veya iletişim kanalının önemine işaret eder: “Yeni faiz oranı hedefinin düzeyi ve basın konferansının içeriği” (Lu et. al, 2009: 3).¹⁸⁵

Bu noktada iki şey önemli: Birincisi, Brand vd.'nin Avrupa Merkez Bankası üzerine yaptığı çalışmanın da gösterdiği üzere (2006); yeni bir enformasyonu içerse bile para politikasına ilişkin kararların duyurulması piyasalarda daha az hareketliliğe neden olurken, piyasalara basın konferansında yeni bir enformasyon sunulması daha fazla hareketliliğe neden olmaktadır. Bu husus, para politikasına ilişkin kararların

---

¹⁸⁵ Buradaki haliyle merkez bankası dilinin toplumsal aktörler tarafından içselleştirilmesi ve pratiğe aktarılması hususu önemli; zira finansal müsaderecinin zor yerine rızaya, fiziksel şiddet yerine ideolojik süreçlere dayanan yapısı gereğince, Ives'in de belirttiği üzere, merkez bankasının dili, “...o dili konuşanların yeni dillerin, deyişlerin ya da terimlerin prestijini ve faydasını kabul etmeleri yoluyla...” (Ives, 2011: 24) yayılır. Dolayısıyla merkez bankası, herhangi bir enformasyon aktarmadan, ekonominin gidişatına ilişkin herhangi bir mesaj vermeden önce toplumsal alandaki muhataplarını tartar, onların örgütlenme düzeyine ve/veya herhangi bir mesaja ilişkin refleks verme potansiyellerini önceden görmeye çalışarak mesajını inşa eder. Burada yeniden Voloşinov'un “dil”i, Poulantzas'ın da “devlet”i, Marx'ın da “para”yı bir toplumsal ilişkiler ağının merkezi kategorisi olarak, bu toplumsal ilişkilerin karşılıklığında hayat bulan bir yapı olarak tasavvur etme biçimine denk geliyoruz; ideoloji ve/veya hegemonik kapasite bu karşılıklığa hayat veren mekanizma olarak kendisine burada yer buluyor.

alınmasından ziyade, bu kararları toplumsal alana aktarma biçiminin, bu biçim içerisinde kullanılacak dilsel öğelerin, kodların, kelimelerin, dolayısıyla bütün “semyolojik” yapının bir kararın toplumsal yaygınlık kazanmasında, önce medya mensupları ardından bütün olarak toplum tarafından sindirilmesinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir.¹⁸⁶

İkincisi, bütün bu iletişim kanallarının kullanım sıklığı, para politikası kurullarının toplantı zamanlarında özellikle artar. Para politikası toplantılarında, kısa vadeli faiz oranlarına ilişkin karar, özellikle sermaye-içi fraksiyonlarla doğrudan ilgili olduğundan, faiz oranının arttırılması, küresel finans-sermayesi, faiz oranının azaltılması yerel sanayi sermayesine dönük politika üretildiği yönünde bir algı üreteceğinden, iletişim politikalarının temel hedefi bu “algıyı yönetmek” olmalıdır. Anlaşılacağı üzere, toplantı dönemlerine denk gelen iletişim yoğunluğunun nedeni, toplantıya-doğru kamuyu “hazırlamak”, toplantıdan-sonra ise, aynı kamuyu “rahatlatmak”tır; bu rahatlık, bir sonraki toplantıya kamuyu hazırlamanın bir uğrağı olarak da görülebilir. Dolayısıyla, iletişimin zamanlaması ile yoğunluğu arasındaki bu denge, kamuyu “sürekli teyakkuz” halinde tutmaya dönük olarak düşünülmelidir. Papadatos’un belirttiği gibi, “modern itibari paranın yönetimi, toplumsal güce ve merkez bankasına duyulan güvene bağlıdır” (Papadatos, 2009: 188).

Bu noktada Ehrmann ve Fratzscher, üç merkez bankası üzerine yaptıkları çalışmalarında iletişim politikasına ilişkin ortak bir yaklaşım saptadıklarını belirtirler. Nitekim çalışmanın kapsadığı ilgili ekonomik bölgelerde bu ortak “iletişim politikası deseninin” piyasa katılımcıları tarafından tam anlamıyla içselleştirildiğini, merkez bankasının iletişimin amaçları ve zamanlamasına ilişkin göstergelerin, toplumsal

---

¹⁸⁶ Merkez bankası tarafından sunulan enformasyonun medya tarafından nasıl sindirildiğine ilişkin olarak bkz. De Haan et. al, 2004; Berger et. al, 2006.

aktörler tarafından tam da istenildiği gibi okunduğunu belirtirler. Onlara göre, sağlıklı bir iletişim politikasının sonucu olarak, toplumsal aktörler, “para politikası stratejisinin doğasını yansıtacak şekilde yanıt verirler” (Ehrmann ve Fratzscher, 2005a: 20).¹⁸⁷

İletişim politikasındaki bu tutarlılığın bileşenlerine gelince (Ehrmann ve Fratzscher, 2005a); birincisi, para politikası toplantılarını önceleyen günlerde, diğer günlerle kıyaslandığında iletişimin miktarında önemli bir artış görülür. İkincisi, para politikası toplantılarının sonucunda, eğer kurul faiz oranlarının değişmesi yönünde karar vermişse, toplantı sonrası günlerde iletişimin yoğunluğunda bir artış görülür. Özellikle verilen faiz oranı değişimi kararının, devam edip etmeyeceği konusunda toplumsal aktörlere ikna edici bir yanıt oluşturma çabası bu dönemdeki iletişimin içeriğini oluşturur. Eğer ki, toplantı öncesinde yürütülen iletişim çalışması sonuç vermemiş ve faiz oranı değişimi kararı, toplumsal aktörlerde bir şaşkınlıkla karşılanmışsa, bu şaşkınlığı giderecek ve onların beklentilerini yeni duruma göre güncellemelerini sağlayacak iletişim yönelimi burada önemli bir rol oynar. Üçüncüsü, para politikası toplantısında alınan faiz kararları, ulusal ekonomi-politikanın mevcut yönelimleri doğrultusunda veya ona karşıt bir noktada algılanması sonucunda ortaya konulacak iletişim stratejisinin etkilerine ilişkindir.

Ehrmann ve Fratzscher için bu nokta oldukça önemli; zira, katılımcıları da içine alacak biçimde piyasalar, aslında mevcut para politikası yöneliminin devam ettiğine dönük bir inancın tazelenmesini isterler ve düzenleyici otoriteden bu yönde

---

¹⁸⁷ Burada yapılan analizin, niceliksel bir analiz olduğunu da hemen belirtelim; özellikle neoklasik iktisatçıların, iktisat alanı ile temas eden her kategoriyi matematiksel bir denkleme vurma eğilimi, söz konusu “iletişim” olduğunda de devam eder. Bu noktada bu çalışmanın yöneliminin, merkez bankasının parasal niyetleri ile piyasa katılımcılarının toplumsal beklentileri arasında iletişim politikaları üzerinden kurulan niceliksel denkliği, aynı iletişim politikalarının bu kez içine girerek nitel anlamda derinleştirmek olduğu söylenebilir.

bir mesaj beklerler, hatta zaman zaman bu mesaja zorlayacak yönde finansal –ve tabii politik- pozisyonlarını kurarlar. Nitekim, çalışmanın da ortaya koyduğu gibi, mevcut yönelimin devam edeceği yönündeki mesajlara, diğer olasılığa göre daha fazla bir ağırlık vermelerinin nedeni de budur. Aynı paralelde, merkez bankası başkanının açıklamalarını daha fazla dikkate almalarının nedeninin de, para politikasına ilişkin mevcut yönelimlerinin devam edeceğine ilişkin güvencenin, etkili bir pozisyon tarafından kendilerine deklare edilmesine, bu konuda ikna olmaya duydukları arzu olduğu söylenebilir.

En nihayetinde, bu çalışmanın sonuçlarından da görülebileceği üzere, faiz oranı üzerinden para politikasına şekil veren bir kurum olarak merkez bankası, faiz oranı kararının önceki ve sonraki günlerinde, toplumsal beklentilerde olası dalgalanmaların önüne geçmek, “dış” kaynaklı enflasyonist gelişmelerin toplumsal meşruiyet zemini genişletmek ve en nihayetinde özel olarak merkez bankasının genel olarak da bütün olarak devletin parasal hedefleri ile toplumsal aktörlerin beklentilerini uzlaştırmak için yoğun bir iletişim faaliyeti yürütür. Bir sonraki toplantıya kadar, yerel alanı, küresel sermayenin yönelimleri açısından toplumsal olarak “risksiz” bir cazibe merkezi kılmaya odaklanır. Şeffaflık, bu noktada merkez bankasının otoritesine yardımcı olacak ve ilgili iletişim stratejisini destekleyecek bir araç olarak kendisini gösterir.¹⁸⁸

Dolayısıyla para politikası için tehdit oluşturan insana ilişkin öngörülemezlikler, “rasyonel olmayan beklentiler, asimetric enformasyon ve güvenilirlik yokluğu” (De Haan et. al, 2007: 3), iletişim politikaları üzerinden rasyonel ve simetrik kılınır; bu hal, finansal piyasalardaki gürültüyü azaltarak,

---

¹⁸⁸ Şeffaflığın bir nihai amaç olmadığına ilişkin bir vurgu için bkz. Issing, 1999; Mishkin, 2004.

öngörülebilirliği artırır ve belirsizliği azaltır. Dolayısıyla toplumsal alan, para politikasının istemleri doğrultusunda iletişim politikaları üzerinden düzenlenir; yineleyelim, rasyonel ve simetrik kılınır. Buradaki rasyonellik, piyasanın rasyonelliğidir; toplumsal alan, ekonomik alanın yankısı haline gelir. King'in belirttiği üzere, “kamunun, optimize edilmiş davranışlar yerine, basit sezgileri takip edeceği” (2005: 12) veri ise, buradaki “sanatsallık”, bu “sezgi”lere seslenir. Dolayısıyla, beklentiler, basit bir sezgisellik üzerinden üretilir/yönlendirilir, enflasyonu hedefe eşit hale getirir ve en nihayetinde beklentiler, bu eşitlik noktasında sabitlenir. Bir başka deyişle, para politikası açısından ideal olan, toplumsal alanın bu noktada “dondurulma”sidir.

Örneğin, kısa-dönem faiz oranları ve fiyat istikrarına odaklanan merkez bankası para politikası için ilgili oranların orta ve vadedeki istikrarı da önem arzeder. Bu önem doğrultusunda, toplumsal alandaki beklenti yönetiminin yalnızca mevcut dönem içerisindeki kararları desteklemeye dönük olarak değil, aynı zamanda orta ve uzun vadeli faiz oranlarının belirlenmesi sürecine bir geçiş olarak da işlevlendirildiği söylenebilir. Dolayısıyla toplumsal aktörlerin beklentilerinin biçimlendirilmesi yalnızca kontrol altındaki politika faiz oranlarının belirlenmesi süreci için değil, aynı zamanda orta ve uzun vadedeki faiz oranları için bir köprü işlevi görür; beklenti yönetimi üzerinden kısa ve uzun vadeli faiz oranları bir araya getirilir; bir başka yerden, toplumsal alan farklı dönemlerdeki faiz yönelimleri için bir omurga ve/veya koridor olarak konumlandırılır.

Dolayısıyla finansal sermaye en sıradan insani pratikleri de içine alarak genişler ve en özel yaşam alanlarını kendi kamusal genişlemesinin bir uğrağı haline getirir. Hane gelirlerinin finansallaşması yoluyla bir yandan en mahrem alanları

ekonomik süreçlerin ilgisine açarken bir yandan da kişisel yaşam güzergâhlarını paranın küresel koridorlarına paralel hale getirir. Dolayısıyla sıradan hayatlar süren, üretim araçlarına sahip olmayan ve finansal piyasalar ile temasları asgari durumda olan insanlar bile, finansal çevrimin doğası gereği dışarıda bırakılmaz, ilgili çevrimin bir noktasına bir şekilde “iliştirilir”. Zamanla finansal süreçlerin istikrarı, kişilerin yaşam anlatılarındaki bir istikrarla beraber okunmaya ve/veya anlamlandırılmaya başlar; bireyler kimliklerini ve bağlılıklarını ifade etmek için gerekli olan araçları, tam da finansal süreçlerin istikrarı için dolaşımda olan enformasyonun içinden çekip çıkarır; bu enformasyon, bireyin “okunaklı bir toplumsal harita” (Sennett, 2009: 61) talebine yanıt verir.

Nitekim süreci bu şekilde tanımlamak, İtalyan Otonomistlerinin “bilişsel kapitalizm”¹⁸⁹ olarak çağırdıkları şeyle benzerlik taşır. Nitekim onlara göre de, reel ekonomi ile finansal ekonomi arasındaki ikilik, değerlenme (paranın değerlendirilmesi) süreçlerinin dönüşümü üzerinden okunursa anlaşılabilir. Öyle ki sermaye birikimi, bugün, en gündelik pratikleri bile içine alacak biçimde insan yaşamının bütün olarak dolaşımın, değişimin ve/veya yeniden üretimin alanına taşınması, en nihayetinde sıradan yaşam formlarının sabit birer sermaye haline gelmesi ile sağlanmaktadır. “Günümüzün finansal biyo-kapitalizmi” (Bria, 2009: 389), bir yandan “bir eve ulaşmayı bile insan yaşamının kesinlikle hiçbir şey demek olduğu matematiksel risk modelleri etrafında tanımlarken” (Marazzi, 2011: 40), bir yandan da zararın toplumsallaşması ile kazancın özelleştirilmesini bir dengeye oturtur. En nihayetinde, finans yalnızca gündelik yaşamın bir parçası olarak kalmaz, sıradan insani pratikler ve/veya insanların bilişsel kapasitesi ile finansal sermayenin yeniden üretim süreçleri

---

¹⁸⁹ Bu konuya ilişkin olarak özellikle bkz. Vercellone, 2007; Marazzi, 2011.

arasındaki ilişki toplumsal alanın kompozisyonunu da buna göre değiştirir; “yaşam formlarının üretimi katma değerın temeli haline gelir” (Bria, 2009: 392).

Şeffaflık, demokratikleşme, sivilleşme, değerli ulusal para, döviz rezervi vb. kavramlar yalnızca ekonominin değil bireysel yaşamların da bağlandığı bir “çapa” olarak işlev görür. Bu doğrultuda ekonomi, toplumsala gömülür; ekonomik gelişme adına yüceltilen değerler, toplumsal alanda en çok talep gören değerler haline gelir ve en nihayetinde bu değerler, bireysel pratikler için bir referans noktası olarak her daim sesini duyurur. Piyasayla temas eden tüm toplumsal aktörlerin birbirleriyle olan iletişimlerine sızan, onlar için bir sosyolojik muhayyile olarak işlev gören ve/veya paylaşılan anlamlar, bu değer kodlarıyla bezenmiştir.

Nitekim ulusal merkez bankaları da, iletişim kanalları yoluyla yaydıkları enformasyonun içeriğinde bu paylaşılan anlamlara, ortak değer kodlarına seslenirler ve/veya gerektiğinde yeni bir sabit anlamı dolaşıma sokarlar ve yine aynı sebeple kapitalizm, farklı uğraklardaki farklı değer dokusu ve/veya iletişime içerik kazandıran farklı yerel-ortak anlamlar sebebiyle, bir başka yerden iktidar ilişkilerinin farklı yoğunluk dereceleri nedeniyle bütün küresel alana yekpare bir gelişme modeli ihraç edemez. Son olarak aynı nedenle, finansallaşma döneminde küresel kapitalizm, belki de tarihinde hiç olmadığı kadar, ulusal devletin, toplumsal alanı düzenleme gücüne doğrudan bağlıdır.¹⁹⁰ Dobbin ve Dowd’un (2000) politik iktidarların piyasalar için hem fırsatlar yaratma hem de kısıtlamalar ayarlama potansiyeline

---

¹⁹⁰ Benzer bir vurguyu Fuat Ercan da yapar. Ona göre de, kapitalizmin finansallaşma uğrağında zorunlu olan “genel güven ve ortak değer belirleme ilkesinin çözümü, kâr peşinde koşan bireysel kapitalistlerin kesinlikle yapamayacağı bir şeydir. Merkez Bankaları kanalı ile devletlerin parasal alana müdahalesi bu anlamda önem kazanmıştır” (Ercan, 2005: 350).

gönderme yapmasının nedeninin¹⁹¹, tam da bu bağlılığa işaret etmek olduğu söylenebilir.

Yine bu noktada, “bilişsel kapitalizm” tanımlaması, yaşamın topyekün işe koşulmasını, mikro ölçekte finansal olanın makro ölçekte ise bütün olarak sermayenin yeniden üretiminin zemini olmasını işaret eder. Nitekim “bilis” üzerine yapılan bu vurguda, katılımcı iletişim çalışmaları ve/veya yönetim terimleriyle söyleyecek olursak kalabalıkların gücü (crowdsourcing), açık yenilik (open innovation) gibi çeşitlemeler önemli bir uğrağı temsil eder (Bria, 2009: 392). Üretimi paydaşlara açma, yönetimin tek-düzeliğini, tek-yönlülüğünü kırma söylemi vasıtasıyla demokratik bir kurumsallığı işaret ettiğinden adeta kutsanan bu hal, aynı zamanda üretimi dışsallaştırır, toplumsal bilgi kaynağını sermayenin hizmetine sokar, kurumsal yönelimlerin toplumsal meşruiyetini kolaylaştırır. Nitekim söz konusu ulusal merkez bankaları olduğunda, şeffaflık yöneliminin ve toplumsal aktörlerle iletişim çabasının, enformasyon paylaşımı arzusunun büküldüğü yer de burasıdır.

Bu doğrultuda, neo-klasik iktisatçıların işaret ettiği biçimde, finansallaşma döneminde önemli olan salt üretim fonksiyonu ve/veya üretim sürecindeki sermaye ile emeğin kombinasyonu değil (Shephard 1970); finansal üretim ve/veya yeniden üretim süreçlerine dönük olarak topyekün bütün yaşamın –piyasanın görelisi olarak uzağındaki en sıradan pratiklerin bile- müsadere altına alınmasıdır. İdeoloji merceğinden görülebilecek enformasyon, iletişim, kültür, anlam gibi göstergelerin

---

¹⁹¹ Bu konuya ilişkin olarak ayrıca bkz. Haveman ve Rao, 1997; Fligstein, 1990; Ingram et. al, 2005.

bağlandığı yer de kuşkusuz ki burasıdır. Finansallaşma döneminde, ideolojinin özgül bir ağırlığı vardır.¹⁹²

Aynı paralelde Poulantzas, ideolojinin bir toplumun bireylerinin “hayat tarzına” kadar yayıldığını ve bir toplumsal formasyonun pratiklerinde somutlaştığını belirtir (2004b: 351). Buradan da anlaşıldığı üzere, finansallaşan bir ekonomiye ilişkin genel kabullerin toplumsal aktörler tarafından paylaşılması, toplumsal alandaki pratiklere aktarılması, toplumsal beklentilerin bu ideolojik evren içerisinde çekilip çıkarılması aslıdır. Giderek toplumsallaşan, toplumsala gömülen, toplumsal alan üzerinden kendisini yeniden üreten bir ekonomi formunun, bir “sistem” olarak kendisini var edebilmesi için bu mefhumlar etrafında şekillenen bir hegemonya inşasına zorunlu bir bağlılığı vardır.

Poulantzas, Althusser’in kavramsallaştırmasını devam ettirerek,¹⁹³ hegemonyaya zemin teşkil eden egemen ideolojinin bazı aygıtlar içinde maddileştğini belirtir. Buna göre, siyasal partiler siyasal aygıtın bir kolu iken, sendikalar sendikal aygıtın, okullar ve üniversiteler öğretim aygıtının, radyo, televizyon, sinema ve gazeteler enformasyon aygıtının bir kollarını oluştururlar (Poulantzas, 2004b: 352). Poulantzas’ın, bu noktada, Bourdieu’nun “alan” ile “kurum” arasında yaptığı ayrıma benzer biçimde, “kurum” ile “aygıt” arasında bir ayrım yaparak, aygıtı egemen ideoloji veya hegemonya ile doğrudan bağlı, ideolojik

---

¹⁹² Polanyi’nin (1986) ekonomik sosyoloji olarak tarif ettiği, “sosyal yaşamın üretimi ve yeniden üretiminin koşullarına ilişkin genel bir çalışma”nın bu özgül ağırlığı finansal-üretimin merkezi kategorisi olarak ele alması, onu maddi üretim süreçlerine bitişirmesi beklenir.

¹⁹³ Bu noktada belirtilmelidir ki, Althusser ile Poulantzas’ı “yapısalcılık” etrafında birarada değerlendiren görüşlere karşın, Poulantzas’ın Althusser’i takibi, farklı çekinceleri içeren de bir takiptir. Örneğin, Poulantzas, Althusser’in temel perspektifi olan “devletin ideolojik aygıtları” görüşünün, özellikle “sınıf mücadelesi” anlamında doğru yerine oturtulmaması halinde, önemli yanlış anlamaları beraberinde getireceğini ısrarla belirtir. Nitekim, postmodernist tasavvurların oturduğu yer tam da burasıdır. Poulantzas’ın yürüttüğü bu tartışma için bkz. Poulantzas, 2004b: 351.

kurumun mikro alanı ile egemen ideoloji arasında bir taşıyıcı olarak tasavvur ettiğini de belirtmek gerekir. En nihayetinde, finansallaşan kapitalizmde merkez bankasının kurumsal varlığı da, böyle bir ideolojik mikro alana tekabül eder.

Bu alan, bazen bir enformasyon aygıtı bazen bir siyasal aygıt olarak ve hatta bazen bir öğretim aygıtı olarak bile¹⁹⁴ finansal sermayeye bükülen egemen ideoloji ile temas eder. Bir başka düzeyde, “devlet” ile “aygıt” da tam anlamıyla birbirine tekabül etmez. Poulantzas’ın deyişiyle, “aygıt ile devlet kavramları aynı boyutta ve aynı alanda olmayan kavramlardır” (2004b: 354). Örneğin konumuz açısından esas olan “merkez bankası”nı düşünelim: Merkez bankası, yalnızca bankacılık faaliyeti yürütmez ve/veya yalnızca devletin kasası olma işlevini yerine getirmez.¹⁹⁵ Merkez bankasının aynı zamanda, “...üretimin toplumsal koşullarının yeniden üretimi rolü vardır...” Bu rol, açıkça söylenmelidir ki, ideolojik bir roldür.

Bu rol sayesinde ki; sermayenin üretimden elde ettiği artı-değer, üretim faaliyeti sonunda ayrıldığı işçi ücretleri ile finans alanı üzerinden *–bu kez tüketim değil, tüketimin ve doyumların ertelenmesi söz konusudur–* yeniden buluşur; yeni artı-değer yaratmak üzere yeni yatırım alanları arar. İşçi sınıfının ve/veya geniş halk kesimlerinin, finansal alan üzerinden, sermayenin yeniden üretilmesi yönünde işlevlendirilmesi; ve bunu sınıfsal-nesnel konumlardan/çıkarlardan ziyade, faiz vb. bireysel kazanımlarla ilişkilendirmesi tamamen ideolojik bir karakter gösterir. Zira, bu karakter, gelecek hakkında “beklentiler” oluşturulmasını ve bu beklentiler doğrultusunda toplumsal kaynakların, tasarrufların dağılımını ve/veya yeniden

---

¹⁹⁴ Merkez Bankası eliyle yürütülen ve sıradan insanları “finansal cehalet”ten “kurtarmaya” dönük finansal eğitim uygulamaları buna örnek oluşturur.

¹⁹⁵ Buradaki düşünce Akerlof ve Shiller tarafından da olumlanır. Onların da belirttiği üzere, “...Çoğu kişi merkez bankasını yalnızca para arzının gardiyası olarak görür. Fakat para arzı aslında çok küçüktür” (Akerlof ve Shiller, 2010: 101). (Merkez bankasını, ulusal paranın gardiyası olarak tanımlayan Harvey’dir. Bunun için bkz. Harvey, 1984: 323)

dağılımını içerir. Bu beklentiler üretimden kaynaklanabilir de, kaynaklanmayabilir de; reel de olabilir, sanal da... Merkez bankası iletişim politikaları vasıtasıyla dağıtılan enformasyon neticesinde şekil kazanan bir “psikoloji”dir en nihayetinde...

Bu doğrultuda, insan çokluğundan gelen niteliksel girdinin, giderek, bilişsel ve retorik bir kaynak olarak yine aynı “çokluk” tarafından kullanılması, aktörlerin kendi deneyimlerinden kaynaklanan bilgilerin kapsamlı bir anlatı içine entegre edilmesi ve en nihayetinde bu anlatının maddi gerçeklikle ilişkisinin sorunlu doğası, bir başka deyişle, anlatının göndergesinin yine kendisi olması, kendi içinde başlayıp kendi içinde bitmesi, temsil ettiği bilginin maddi gerçekliğin nesnel boyutu yerine, bu nesnellikle bireylerin/aktörlerin kurduğu öznel ilişkiye ilişkin olması, kısacası söylemin nesnel gerçeklikten kopması, onun hegemonik karakterine işaret eder. Burada Bahtin’e gönderme yapmakta fayda var; zira Bahtin, polifonik bir söylemin, farklı toplumsal dünyaların ve toplumsal grupların çokluğunda hayat bulan polifonik bir dil’in, ancak kapitalist bir çağda var olabileceğini belirtir.

İlk bakışta ideal bir tarihsel uğrak gibi görünüyor, bu çokluktan beslenen bir dilin inşası, birbirine eşit ideolojik ve politik konumlarının da varlığını işaret ediyor gibi sanki. Finansallaşma sürecinde merkez bankasının, bu ideal referansı, kendi para politikasının seslendiği kitlenin çoğulluğunu işaret etmesi ve yine aynı kitle ile iletişim kurma biçimlerini tanımlaması açısından bir başlangıç noktası olarak aldığı söylenebilir. Öyle ya, farklılıklardan oluşan bir toplumsal alan tasavvuru, her bir farklılığın kendi deneyimlerine seslenme, her bir farklılığa yönelik farklı bir söylem kurma ve en nihayetinde farklı çıkarların para politikasının içinde temsil edilmesine olanak verme gibi çağrılarını eş zamanlı olarak yapar. Kaldı ki, merkez bankası

şeffaflık, hesap verebilirlik, güvenilirlik, katılımcılık vb. argümanlarını bu çağrı üzerine kurar.

Yineleyelim, bu haliyle ideal gibi duruyor; ancak Bahtin'in devamında söylediği gibi, eğer ki bu farklılıkların "...kendi tekil yalıtılmışlıklarında kapitalizmin ağır tecavüzü ile güçsüz düştüklerini..." (Bahtin, 2004: 19-20) dikkate almazsak... Dolayısıyla bütün bu sürece bakıldığında, diyalojik bir mefhumla başlayan merkez bankası iletişim süreci, finansallaşmaya ve/veya sermayenin verimliliğine bükülen bir monolog olarak sonlanır. Bu nihai noktada, toplumsal aktörlere bahşedilen konum, onların kendi deneyimlerinden ve/veya pratiklerinden daha önemli görünür. Bir başka deyişle, diyaloji ve onun demokratik çağrışimleri, merkez bankası para politikasının ideolojik arka planını oluşturur.

Fligstein ve Dauter, emek çalışmaları, örgüt teorisi ve ekonomi-politik yaklaşımın piyasalar sosyolojisine öncülük ettiğini belirtir. Onlara göre, bu alandaki "fikirlerin çapraz döllenmesi" (2006: 10-11), alana ilişkin temel anlayışları oluşturmuştur. Alana ilişkin bu farklı yaklaşımların varlığı, piyasaların gerek politik gerekse de toplumsal alanla teması düşünüldüğünde tercihen yaslanılan bir durum değil, inceleme nesnesini anlamamanın zorunlu bir sonucu olarak düşünülmelidir. Özellikle 1970 sonrası dönemde belirlenen gündemin "gelişmekte olan" ülkeler tarafından 1980 sonrası alıntılanan yapısı *-ki bu alıntı benzer yapısal özellikler göstermesine rağmen, bu yapıya bükülen toplumsal ilişkilerde olağanüstü çeşitliliği de içinde barındırır-* ve bu yapının toplumsal alana bağlanma/gömülme yönündeki arzusu göz önüne alındığında iletişim çalışmalarını da sürece dâhil etmeyi gerekli kılar.

Bir başka yerden, kapitalizm üzerine yapılan ve farklı ulusal coğrafyaları odak alan karşılaştırmalı çalışmalar (Campbell et. al, 1991; Fligstein ve Choo, 2005) göstermektedir ki, her ne kadar kapitalizmin genel çerçevesi ve yapısal karakteristiği sabit olsa da, bu sabit anlamı yeniden üretecek toplumsal ilişki biçimleri, iletişim formları birbirinden farklıdır. Dolayısıyla farklı iletişim tahayyülleri, farklı piyasa yapısı üretir; merkez bankası iletişim politikaları bu noktada devreye girer ve kapitalist gelişmenin genel yapısı ile toplumsal ilişkinin yerel karakteri arasında bir paralellik kurmaya odaklanır. Belirtildiği üzere, “piyasalar, farklı kurumsal düzenler üreten politik müdahalenin farklı türlerini ve sınıf ilişkilerini çevreleyen farklı kültür ve tarihe sahip her toplumun politik ve sosyal yapısını yansıtır” (Fligstein ve Dauter, 2006: 12). Dolayısıyla, günümüz siyasetinin sivil yönelimi ile buna ek şeffaflaşma gündemi dikkate alındığında, piyasaları şekillendirmenin en demokratik yolu, ilgili enformasyon üzerinden toplumsal beklentileri şekillendirmek olarak ön plana çıkmaktadır.

Nitekim Smart’a göre, merkez bankasının kurumsal varlığı, yalnızca toplumsal alanın merkezi kategorisi olarak konumlanmaz, bunun yanında toplumsal gerçekliğin inşa edilmesini ve/veya yeniden üretilmesini sağlayan anlamlar ağını temsil eder. Dolayısıyla bu ağın her bir noktasından, merkez bankasının kurumsal alanına doğru akan görelî-anlamlandırma biçimleri, merkez bankasındaki uzmanlar tarafından belli bir para politikası hikâyesinin içinde eritilerek, hikâyenin geçtiği coğrafyanın yerel niteliklerine göre farklılaşan yazılı ve sözlü söylem türleri aracılığıyla, merkez bankasının kurumsal alanının da ötesine, devletin ideolojik sınırlarına doğru yayılır.

Banka uzmanlarının ekonomiye ilişkin makro-tanımlara ulaşmaları, “(i) yerleşik anlamların inşasında ve yayılmasında kullanılmak üzere anahtar kavramların

çekip çıkarılmasını (ii) ekonomiye ilişkin profesyonel bir görme biçimi yaratmak için toplumsal alandaki ‘yaşam anlatıları’nın incelenmesini (iii) öznelerarasılığın alanı ile yaklaşan perpektiflerin belirlenmesi ve (iv) etnografik açıklama için ilgili disiplinden çalışmaların dâhil edilmesini gerektirir” (Van Hout, 2009: 174). Dolayısıyla merkez bankası para politikası ve onun paralelinde iletişim politikası, her ne kadar başlangıcını ve sonucunu reel-üretimde gösterse de, bunun dışında kalan süreçleri açısından bakıldığında, aslında toplumsal alana ilişkin sembolik bir temsil biçimidir.

Yine, Marazzi’ye göre (2010), finans sürekli bir veri ve bilgi iletişimini gerektirir ancak, bu sadece finansın en kaba halini, ilk düzeyini gösterir. Finans üzerine daha incelikli bir analiz, konuşma eylemlerinin, örneğin merkez bankası başkanının konuşmasının finansal piyasalar üzerindeki etkilerine ve yine finans dilinin emek ve üretimler olan bağlantısına odaklanmalıdır¹⁹⁶; ve hiç kuşkusuz, sermayenin dil üzerinden gerçek bir etki yaratabilmesi, öncelikle o dile ilişkin kuralları ve inançları/anlamları paylaşan bir kitleye/topluluğa bağlıdır.¹⁹⁷ Merkez bankası iletişim politikaları, bu anlamı ve topluluğu oluşturmaya yönelir. Bir başka deyişle, finansal kontrol ve/veya denetim, nesnel temellerini üretimde barındırır da, dil aracılığıyla işler.

Aynı paralelde Padoa-Schioppa da, “para politikasının yanı sıra mali istikrar açısından, doğru zamanda doğru kelimeleri bulma, merkez bankacılığı sanatının

---

¹⁹⁶ Hardt, bu bağlantının gelecekteki politikanın yolunu açabileceğini belirtir.

¹⁹⁷ Anlaşıldığı üzere, merkez bankası söyleminin temsil edildiği başkanlık makamının, küresel finansal alanla bütünleşmesinin bir zorunluluk olarak kendisini dayatmasına paralel biçimde, seslendiği kitlenin toplumsal-kültürel nitelikleriyle temas etmesi nedeniyle ulusal bir motif de taşıması gerekir. Merkez bankası başkanlığı, bu iki kuvvetin, küresel ve yerel niteliklerin bir bileşkesi olarak ortaya çıkar; başkanın sınıfsal konumu da buraya oturur.

özüdür” (1999) diye belirtir.¹⁹⁸ Dilin, söylemin ve bu söylemi belli bir izleyici kitlesine aktaracak olan örneğin merkez bankası başkanı gibi bürokratin kişilik yapısının, toplumsal aktörlerin algılarını şekillendirmedeki rolü ve en nihayetinde bu rolün sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi sonucunda piyasalarda oluşacak olumlu geribildirim, finansallaşma sürecinin merkezi çevrimini oluşturması ilginç gözüküyor. Bir başka deyişle, kapitalizmin tarihsel bir uğrağının, finansallaşmanın, maddi temellerden ziyade dil, söylem, kişilik gibi kültürel-ideolojik ve/veya psikolojik bir arka plana yaslanması, ekonomiyi tasavvur etme biçimimizle bir miktar da karşıtlık oluşturuyor.

Oysaki, anlaşıldığı üzere finansallaşma sürecinde toplumsal alanın organizasyonu, toplumsal aktörlerin ekonomik gidişata ilişkin güven ve beklentilerinin şekillendirilmesi, sürecin merkezine yerleşiyor; sonraki –iktisadi- adımları belli bir bağlama yerleştiriyor, onları meşruiyet zemini önceden kuruyor. Bu doğrultuda Comanescu, örneğin Romanya’da IMF tartışmalarının öncelikle önemsizleştirilmesini ve bu fikre kamuyu alıştırdıktan sonra, Maliye Bakanı’nın, birkaç ay içinde IMF ile bir anlaşma yapılabileceğini duyurmasını, iyi bir iletişim stratejisinin örneği olarak sunar (Comănescu, 2002: 11).¹⁹⁹ Anlaşıldığı üzere, finansallaşma süreci söz konusu olduğundan iletişim, enformasyonun toplumsal zeminini genişletmez; aksine bu zemini emer, toplumsal kaynakları kendi yeniden üretiminin bir uğrağı haline getirir.

---

¹⁹⁸ Bu konuya ilişkin olarak örneğin FOMC, açıklamalarında 2000 yılına kadar “eğilim” ve/veya “yanlılık” kelimelerini kullanırken, o tarihten bu yana ekonomideki aynı durumu işaret etmek için “risk dengesi” tümcesini kullanır. Böylece ilk kullanımdaki “doğrudanlığın” yerine, fiyat istikrarı ve büyüme hedefleri arasındaki ağırlık değişimlerine bağlı olarak politika hareketlerini yalnızca “dolaylı” olarak ele alan bir vurgu ikame edilmiştir. Bu konuda bkz. Lucca ve Trebbi, 2009: 7.

¹⁹⁹ Buradaki örneğin bir benzerini, Türkiye’de Başbakan Erdoğan’ın söylemlerinden okumak da mümkündür.

Dolayısıyla finansallaşma sürecinde önemli içerimleri olan “dil”i, içinden yalnızca piyasaya ilişkin enformasyonun aktığı bir kanal değil, aynı zamanda sermayenin istemleri doğrultusunda piyasayı düzenleyen, rolleri dağıtan, toplumsal aktörlerin-katılımcıların pratiklerini belirleyen ve/veya yönlendiren bir mekanizma olarak değerlendirmek gerekir. Marazzi’nin belirttiği şekilde bir “yaratıcı güç” (2010: 25) olmaktan ziyade, hali hazırda zaten yaratılmış-mevcut olan birikim rejimine ilişkin bir düzenleme biçimi ve/veya “yeniden-yaratıcı güç” olarak düşünmek daha yerinde olacaktır. Yine Marazzi’nin işaret ettiği üzere, “Uzlaşılmanın, piyasalarda işlem yapan çok sayıda oyuncunun seçim ve kararlarını etkileyen ‘yorum modelleri’nin kökeninde iletişimsel eylem yattığı” (2010: 25) bir veri ise, buradaki “yorum modelleri”ni belirleyen ve iletişimsel eylemin yönünü tayin eden “nesnel düzenlilikler”in varlığı da aynı oranda veridir; ne “yorum modelleri” ne de “iletişimsel eylem” kendi ayakları üzerinde durabilir, yapıyla kurdukları “diyalektik ilişki” onları ayakta tutar.

Zira piyasaların “kendine-göndermeli” yapısı içinde, bu modellerin ve iletişimin içeriğini dolduran ve/veya içinden akan “rasyonellik”, sermayenin rasyonelliğidir; dolayısıyla yine ne “yorum modelleri”nden ne de “iletişimsel eylem”den kalkılarak açıklanamaz. Ancak yineleyelim, bu kanallar olmadan da, ilgili rasyonelliğin, toplumsal zemin kazanamayacağı, toplumsal alanın en kuytu köşelerine kadar sızamayacağı, kendisini hegemonik kılamayacağı ve kolayca akabileceği, akışkanlığını arttırabileceği toplumsal damarlar bulamayacağı da aynı oranda aşikârdır.

Anlaşılabileceği üzere, piyasada kurulan ve katılımcı-aktör davranışlarını yönlendiren ve yine ironik biçimde kaynağını da katılımcı-aktör davranışlarından

alan “uzlaş”ının, önceki dönemlerden –*özellikle de Fordist dönemden*- farklı olarak Postfordist dönemde, dilsel bir karakter kazandığı, katılımcılar/aktörler üzerinde “bilişsel kısıtlama” (Marazzi, 2010: 26) olarak iş gördüğü²⁰⁰, finansal piyasaların bu dilsel uzlaş üzerinden işlediği ve örneğin, merkez bankası iletişim politikasının kendisini buraya konumlandığı kesirse de; bu farklı tarihsel dönemleri, işleyiş mekanizmalarını, verimlilik rasyolarını bir arada tutan, bir dip akıntısı olarak farklı tarihsel uğrakları birbirine bağlayan bir “piyasa” fikrinin devamlılığı ve yüzünü her daim bu devamlılığa dönen, bu devamlılığı uzun vadeli kılmaya odaklanmış bir devletin varlığı da, -*örneğin, finansallaşma döneminde merkez bankası para politikası da buraya oturur*- aynı oranda kesindir. Dolayısıyla “piyasa”, “devlet” ve “dil”, diyalektik bir ilişki içinde, aynı çevrimin farklı uğrakları olarak ele alınmalıdır.

Baker, ekonomik aktörlerin rasyonel davranmadığını, bunun nedeninin aldıkları enformasyonun sorunlu yapısı olduğu kadar, aktörlerin kendi bilişsel sınırlarından da kaynaklandığını belirtir (Baker, 1984: 778). Enformasyonun ve ilgili algı çerçevelerinin paylaşıldığı ağı da, makro-ağlar ve mikro-ağlar olarak ikiye ayırır; mikro-ağlar daha yakın ilişkiler ve uzamsal yakınlık tarafından gösterilirken, makro-ağlar uzak ilişkiler ve artan mesafeler ile gösterilir. Ancak Baker bunun bir adım ötesine geçer ve mikro-ağlar’ı daha fazla sosyal kontrol ve davranışların kontrol dâhilinde tutulması ile bütünleştirirken, makro-ağların alt gruplara bölünme eğiliminde olduğunu belirtir (Baker, 1984: 804).

Bu tarif, özellikle devlet kuramı açısından, devletin kurumsal varlığı ile devletin makro-alanı içerisinde yer alan mikro-iktidar alanları ile teması söz konusu

---

²⁰⁰ Bu noktada söylenmelidir ki; finansallaşma sürecinde merkez bankaları eliyle sürekli yeniden inşa edilen ve etkileri itibariyle politik ve toplumsal bir mahiyet de gösteren “parasal kısıt”, bir “bilişsel kısıt” ile el ele yürür.

olduğunda da oldukça önemli. Bir başka deyişle, devleti bir ağsal yapılanma olarak düşündüğümüzde; devletin, bu makro-ağın ve dolayısıyla devletin politik müdahalelerine muhtaç sermayenin yeniden üretiminin, daha fazla sosyal kontrolün olduğu ve bu doğrultuda en sıradan insani pratiklerin bile belli bir dengeye oturtulduğu, bu yolla risklerinden arındırıldığı mikro-ağlara bağlı olduğu bir vakıa'dır.²⁰¹ Buradan bakıldığında, ekonomik işleyişin, politik müdahalenin ve toplumsal süreçlerin ağ yapısı, üst üste geçmektedir/çakışmaktadır.

Buradaki “bilişsel sınır” vurgusu, hem merkez bankasının kurumsal olarak hem de finansallaşmanın politik ve ekonomik olarak yeniden üretilmesi için önemli bir vurgu... Zira finansallaşma sürecinde iletişimin, merkez bankasının en önemli araçlarından birisi olarak ön plana çıkmasının, piyasa katılımcılarının ihtiyaç duyduğu enformasyonun içinden akacağı bir kanal olarak iletişim mecralarının hayatiyetin vurgulanmasının²⁰² bir adım gerisinde aslında toplumu belli bir şekilde tahayyül etme biçimi yatar. Buna göre, toplum, Greenspan'ın belirttiği üzere, “altta yatan bağlantıların ve akışın sürekli düzeninin” görünmesine engel olan bilişsel bir sınırlılık içindedir.²⁰³ Nitekim bu bilişsel sınır, toplumsal aktörlerin ekonominin nesnel konumunu dikkate alan beklentiler oluşturmalarına engel olmakta, merkez bankasının para politikası hedeflerine ulaşmasına engellemekte ve en nihayetinde piyasa derinliği üzerinde olumsuz bir etki yapmaktadır.

Bu sınırlılıktan toplumsal aktörleri kurtarmak, ekonomik göstergeler üzerindeki belirsizliği ortadan kaldırmak ve en nihayetinde sağlıklı bir piyasa yapısına kapı

---

²⁰¹ Buradaki haliyle toplumsal-politik alanın bir “ağ” olarak kavramsallaştırılması için bkz. Hirsch, 2011: 34-35; Poulantzas, 2004a; Jessop, 2008; 1985: 75.

²⁰² Bu konuya ilişkin olarak benzer bir vurgu için bkz. Poole, 2003.

²⁰³ Buradaki bilişsel sınır, Herbert Simon tarafından “sınırlandırılmış rasyonellik” (1991) olarak tanımlanır. Simon'un kavramsallaştırması üzerine başka bir çalışma için bkz. Forest ve Mehier, 2001.

aralamak üzere, ulusal merkez bankaları tarafından, kendi toplumsal alanlarına seslenecek iletişim politikaları devreye sokulmuştur. Dolayısıyla merkez bankası iletişim politikaları, toplumsal alanda mevcut bilişsel kapasiteyi sorunlarından arındırmaya ve aynı bilişin, para politikasının mevcut yönelimleri ile paralelde yürümesini sağlamaya yönelir. Toplumsal gerçeklik, paranın ideal dünyasına iletişim politikaları marifetiyle yaklaştırılır²⁰⁴, ta ki kendisini yeni-bir tür gerçeklik olarak tanımlayana kadar...

Ancak toplumsal hayatta, tam anlamıyla “rasyonel” bir bilişten bahsedilemeyeceği gibi, herkesin ortaklaşa kullandığı tek bir bilişsel yapıdan da bahsedilemez; toplumsal aktörlerin farklılıklarına, farklı nesnel ve öznel konumlarına eşlik eden farklı bilişlerden söz etmek gerekir; toplumsal hayat –özellikle postmodernist gündemin de çekiciliğiyle-, parçalı bir görünüme sahiptir. Dolayısıyla iletişim politikaları açısından, “bilişin sınırlılığı”nın yanına, “bilişin parçalılığı” olgusunun da bir “sorun” olarak konulması gerekir. Bu noktadan sonra merkez bankası, iletişim politikası vasıtasıyla, yalnızca toplumsal alanda mevcut bilişsel kapasiteye, para politikası yönelimleri açısından makul olan bir rasyonellik yüklemeye çalışmaz; aynı zamanda, toplumsal alandaki farklı bilişsel kapasiteleri, para politikasının yönelimleri ile buluşturacak bir “koordinasyon” çabası içine de girer.

Kuşkusuz, ekonomik problemleri, bir koordinasyon problemi olarak gören teorik yaklaşımlar yeni değil; Huang’ın dediği doğrultuda Anaakım iktisatçılardan Post-Keynesyenlere ve Kurumsalcılara kadar uzanan geniş bir skalada sorun benzer bir şekilde tarif edilir (Huang, 2007: 662). Ancak bu tarif içerisinde yeni olan,

---

²⁰⁴ Bu noktada ekonomi-politikaya ilişkin gerçek dünya-ideal dünya ayrımı için bkz. Huang, 2007: 668.

finansal alanın toplumsal alandan bağımsız bir şekilde kendisini yeniden üretememesi, finansal alan ile toplumsal alan arasındaki arabuluculuk rolünün ulusal merkez bankaları eliyle sağlanması ve en nihayetinde para politikasının mevcut yönelimlerini içeren “öğrenme” faaliyetinin iletişim, şeffaflık vb. demokratik süreçler üzerinden gerçekleşeceğine ilişkin vurgudur.²⁰⁵ Ekonominin verimliliği için “zor” yerini “ideolojik” mekanizmalara bırakmıştır. Reinhart’ın belirttiği üzere (2003), “en iyi çözüm (...) her iki tarafın da daha açık konuşması ve birbirlerini daha yakından dinlemesini sağlamaktır.” Anlaşıldığı üzere, şeffaf bir diyalog, “bilişsel sınırlılık” ve “bilişsel parçalılık” sorunlarının üstesinden gelerek, sağlıklı bir para politikasının temeline yerleşir.

Merkez bankasının iletişim politikaları üzerinden gerçekleştirdiği dilsel sürece de bu açıdan yaklaşmak önemli. Zira, Smart’a göre, merkez bankası, bir dizi “enflasyon-kontrol hedefleri” doğrultusunda ekonomiye rehberlik etmeyi taahhüt eder (1999: 255). Bu taahhüt, ekonomi fonksiyonlarının nasıl olduğuna ilişkin teorik ve pratik görünüm temelinde gerçekleşir. Bankanın politika eylemleri, bu görünümleri yorumlamaya yarayan “çerçeveler” ve bu çerçevelerin uygulanmasının sonuçlarını içeren “analizler” doğrultusunda çalışır. Buradaki çerçeveler, banka çalışanlarına²⁰⁶, ekonomik verilere nasıl yaklaşılacağına ilişkin bir şablon sunar, ki

---

²⁰⁵ Buradaki öğrenme faaliyetinin, birtakım iktisadi kategorilerin rakamlar üzerinden anlatımına yaslanan niceliksel bir süreç değil; ekonomi-politiğin dinamiklerini içeren niteliksel bir süreç olduğunu belirtmekte fayda var. Örneğin Jones’un da işaret ettiği üzere, “eğitimle (...) ilgili yeni görüşler, yeni borç verme biçimleri yaratma ihtimallerine sahip değillerse bu görüşleri desteklemek, basitçe, banka görevlilerinin planları içerisinde yer almaz” (Jones, 1992: 220). Jones’un “Dünya Bankası” için ifade ettiği bu halin, görece olarak farklı içerimlere sahip olsa da ulusal merkez bankaları ve onların finansal eğitim faaliyetleri için de geçerli olduğu pekâlâ söylenebilir.

²⁰⁶ Merkez bankası başkanının sınıfsal konumu ve/veya banka personelinin para politikası çerçevesine yaklaşma biçimi doğrudan konumuz olmasa da, bu noktada şunu da belirtmek gerekli: bir ideolojik kurum olarak merkez bankasının bizatihi kendisi, üretim ilişkileri içindeki fikir ve beden işçiliği arasındaki bölünmenin somutlaştığı alanlardan birisidir. Öyle

bu çerçeveler –*epistemoloji*-, tıpkı bankasının paradigması gibi –*ontoloji*-, zaman içinde inşa edilmiştir.

Dolayısıyla, belli bir ontolojiden kalkılarak, belli epistemolojik çerçevelerle yaklaşılan ekonomik verilerden “geliştirilen hikâyeler”, o an geçerli olan analiz için kullanılır. “Bir veri ile başlarsınız ve ‘bizim paradigma’nın bunun hakkında ne söyleyeceğini sorarsınız” (Smart, 1999: 256). Anlaşıldığı üzere, ekonomi, bankanın –*kapitalist*- eğilimleri doğrultusunda inşa edilmiş modellerden bakılarak görülür; öncelikle ekonomik veriler, bu modelin söyledikleri doğrultusunda yorumlanır, daha sonra ilgili toplumsal aktörler, bu yorumlar doğrultusunda pozisyonlandırılır. Aslına bakılırsa, neo-liberalizmin kendisini karşısına konumlandığı pozitivist eğilimler, bu kez, postmodern ve/veya ağsal bir yapı üzerinden kendisini yeniden üretir.²⁰⁷

Mikro-alanlara dağıtılmış ve para politikasının mevcut yönelimlerini merkeze alan bilişin en hâkim noktasından, merkez bankası iletişim politikaları üzerinden, toplumsal aktörlerin entelektüel işbirliği neticesinde kurulan ve kalıcılaşan “gerçekliğin” ve/veya para politikası hikâyesinin üzerinde yükseldiği ağ, “sosyal anlayışların birbirini destekleyen ağı” (Geertz, 2007) net olarak görülebilir.²⁰⁸ Smart’ın “kavramsal ekonomi” tanımlaması, öznelarası epistemoloji ile

---

ki, merkez bankasının çalışma ilişkilerinin özgül çıktısı olan bir entelektüel ürün, piyasalarla temas etmesi zorunlu olan sıradan insanın bedeninde toplumsallaşır. Dolayısıyla merkez bankası ile toplumsal alan arasındaki ideolojik mesafe, aynı zamanda fikir işçiliği ile beden işçiliği arasındaki bir mesafe olarak düşünülebilir. Zira merkez bankası bürokratları, finansal çevrimi anlamaya ve/veya bilmeye dönük “rasyonel” teknikleri, fikrin alanından, toplumsal alana, bedenin alanına ihraç eden bir imaja bürünürler.

²⁰⁷ Örneğin Fuat Ercan da, benzer biçimde, finansallaşma sürecinin egemen teorik yaklaşımı olan parasalcılığın, para sorununu, pozitivist bir yöntem içinde ele alınabilecek değişkenlere indirgediğini belirtir (Ercan, 2005: 206). Zira, 1990’lı yıllarla beraber bir “enflasyon fobisi”ne dönüşecek olan “enflasyon her zaman ve her yerde parasal bir meseledir” mefhumu, -toplumsal- “beklentileri doğru idare etme” halini parasal istikrarın temeline yerleştirir (Yeldan, 2010: 105).

²⁰⁸ Bu noktada, bu öznelarasılığın kurulduğu alanlar ile paylaşılmış pespektiflerin yerinin politika metinleri ve medya metinleri üzerinden tespit edilmesi, merkez bankası ideolojisini anlamak açısından önem arz ediyor.

birleştğinde, “gerçekliğin özel-özgül bir biçiminin oluşturulmasına” (1998: 117) imkân tanırken, ulusal ekonominin bütün dinamiklerinin gerek şirketlerin performanslarında gerekse de toplumsal aktörlerin ekonomik edimlerinde temsilini mümkün kılar; iletişim politikasının tüm muhataplarının edimlerinin göndergesi, “kavramsal ekonomi”nin bizatihi kendisi haline gelir.

Para politikası hikâyesinin bizatihi kendisinde, gösterge ile göndergenin çakışmasının ve/veya genel olarak ekonominin gidişatı ile özel olarak bireysel pratiklerinin buluşmasının ve/veya kamusal olan ile özel olanın temasının vb. ideolojinin işlediği ve dolayısıyla mikro ile makro’yu birbirine bağlayan düğüm noktaları olduğu söylenebilir. Sermaye, bu düğüm noktalarını bulma uğraşındadır ve finansallaşma sürecinde bu bağ ulusal merkez bankaları tarafından kurulur. En nihayetinde, Smart’ın belirttiği biçimde, “merkez bankası ideolojisinin haritasını ayrıntılı olarak çıkarmak için, daha geniş bir desen içinde öznelerarasılığın gözlemlenen alanlarını birbirine bağlamak” (1998: 118) ve/veya bağlantı-düğüm noktalarını belirlemek gerekmektedir; ideoloji tam da bu noktalarda işler ve en nihayetinde para politikası, tüm yönelimleriyle kendisini bu noktalar üzerinden yeniden üretir.²⁰⁹

---

²⁰⁹ Bu noktalara odaklanan bir çalışmanın Smart’a göre, üç teorik yönelimi dikkate alması gerekir: “Profesyonel organizasyonların farklı aktivitelerinde türlerin nasıl ortaya çıktığını, nasıl etkinleştirilip koordine edildiğini gösteren Giddens’in ‘yapısallaşma’ teorisi (1999); bu türlerin metinlerarası olarak birbirine bağlanan ağını işaret eden ve bilgiyi oluşturmak ve dolaşıma sokmak için entegre edilmiş bir retorik yapı ile organizasyonu destekleyen ‘tür seti’ kavramı (Bazerman, 1994) ve son olarak belli bir organizasyonun söylemi ile uyumlu metodolojiler, varsayımlar ve teorilerin kavramsal çerçevesini incelemeyi gerekli kılan, söylem türlerinin ‘inanç sistemlerini somutlaştırdığı’ görüşü (Bakhtin, 1981)” (Smart, 1998: 112). Giddens’in buraya konu olan yönelimi, Hirsch tarafından onun devlet tasavvuruna da aktarılır. Giddens’in bireylerin sosyal yapılarla her temasında onu sürekli olarak yeniden ürettikleri, kendilerini çevreleyen maddi ve toplumsal koşulları her defasında en baştan yapısallaştırdıkları yönündeki söylemini devralır. Ancak bu söylemde örtük ve kapalı olduğunu düşündüğü bireylerin eylemlerini koşullayan nesnel bağlantıları, devlet kuramı üzerinden keskinleştirmeye çalışır. Söylediği üzere, “Yapılar sosyal eylem vasıtasıyla

Bu “yapısal söylemsel alan”a kendi özgüllüğü içerisinde bakıldığında, belli bir söylem tür setinin, toplumsal ağ içerisinde yürürlüğe konulduğu ve bu set üzerinden, ilgili toplumsal aktörlerin birbirine eşit uzaklığa getirildiği söylenebilir. Smart, bu “tür setleri”ni ikiye ayırır; yukarıda belirttiğimiz anlatının “işbirlikçi” olarak inşasını mümkün kılan kurum içi ve kurum dışı süreçler için iletişimi mümkün kılacak farklı tür setleri tanımlar. Buna göre, “Merkez bankası ekonomistleri tarafından üretilen iç-tür setleri²¹⁰, para politikası kararlarını almada ve bunları kurum dışına iletmede analitik ve retorik bir araç olarak işlevlendirilirken; hükümetin, finansal piyasaların, akademinin ve gazetecilerin bankaya ilişkin söylemini içeren daha geniş-tür setleri, piyasa katılımcıları ile kurumun konuşmasını mümkün kılar” (Smart, 1999: 252). -öznelerarasılık

Bu husus, yani birtakım söylem setleri vasıtasıyla paylaşılmış enformasyon ve algı, toplumsal aktörlerin kendi özel alanları ile öznelerarasılığın müzakere edildiği kamu alanı arasında köprü işlevi görür. Bu köprü aracılığıyla, merkez bankası tarafından inşa edilen para politikası hikâyesi, “kurumsal düşünmenin bir aracı” (Salomon, 1993) olarak toplumsal alana aktarılır; ilgili toplumsal alan/ağ içerisindeki rolleri *–elbette kurumun pozisyonunu merkeze alarak–* dağıtır. Bu haliyle, para politikası, epistemolojik bir etkinliktir.

Para politikası yönelimlerinin istikrarlı olduğu dönemlerde, bir söylem türünün bir kez yerleştirilmesi, ilgili enformasyonun toplumsal yaygınlık kazandırılması noktasında belli bir istikrarı da beraberinde getirir. Giltrow ve Valiquette tarafından işaret edildiği gibi, türler, “bilgiyi muhafaza eden, onu üreten, onu uygulayan

---

varlıklarını sürdürür veya değişime uğrar ama sosyal eğilim aynı zamanda yapı tarafından belirlenir” (Hirsch, 2011: 46-47). Bu konuya ilişkin olarak ayrıca bkz. Jessop, 2008.

²¹⁰ Bu söylem setleri, kurum içindeki personelin birliğine odaklanan ve/veya ideolojik iç bütünlüğü sağlayan araçlardır. Poulantzas’ın tarifıyla, bir tür “iç çimento”dur (Poulantzas, 2004a: 174).

sistemlerdir” (1994: 47). Ek olarak, Schryer’in belirttiği gibi, türler, “bilgiyi inşa etmenin, problem çözmenin (...) temsil etmenin tekrarlanan yollarıdır” (1994: 106). Para politikasına ilişkin tüm hususlar, ilgili söylem türü içerisinde çekip çıkarılır, para politikasına ilişkin tüm atıflar söylem türü tarafından çerçeveselendirilir²¹¹, toplumsal aktörlerin ekonomik edimlerinde ilgili söylem türüne referans verilir, para politikasının sınırları ile söylem türünün sınırları paralel hale gelir ve en nihayetinde toplumsal aktörler merkez bankası tarafından çerçevesi çizilen söylem içine yerleşir, genel olarak ekonominin durumuna ilişkin perspektiflerini bu pozisyondan kalkarak kurarlar.²¹²

Bahtin’in terimleriyle söyleyecek olursak, merkez bankasının kurumsal varlığının oluşturduğu “merkezcil” ve toplumsal aktörlerin temsil ettiği “merkezkaç” güçlerin “diyalogik etkileşimi” para politikası söylemini inşa eder (Bakhtin, 1981). Voloşinov, Smart ile Bahtin’in söylem türleri üzerinde yaptığı vurguyu devam ettirir. Zira, ona göre, üretim ilişkileri ve bu doğrultuda koşullanan politik yapı, insanların arasındaki mevcut veya olası tüm etkileşim biçimlerini belirlemeye odaklanırken, -örneğin merkez bankası para politikasına ilişkin iletişim kanalları marifetiyle gerçekleştirilen- diyalog sürecinin tüm katılımcıları arasındaki etkileşimlerin belirlenmesi ve söylem türünün belirlenmesi süreci birbirine paralel olarak tasavvur edilmelidir (Voloşinov, 2001: 18-21). Anlaşıldığı üzere, toplumsal aktörlerin

---

²¹¹ Poulantzas da, bu “atıfsal çerçeve” ile “devlet” arasındaki ilişkinin varlığına işaret eder. Buna göre, devlet, “...üretim ilişkilerinin de dâhil olmak üzere mücadele alanını nirengiler, pazarı ve mülkiyet ilişkilerini düzenler, siyasi egemenliği kurumlaştırır ve siyaseten egemen olan sınıfı kurar, toplumsal işbölümünün bütün biçimlerini, toplumsal gerçeğin tamamını, sınıflar haline bölünmüş bir toplumun atıfsal çerçevesi içinde işaretleyip, kodlandırır” (Poulantzas, 2004a: 44).

²¹² Anlaşıldığı üzere, “...tür, hayatın bir yönünü kapatıp onu kültürün bir ögesi haline dönüştürür” (Bakhtin ve Medvedev, 1978: 131).

edimlerinin, üretim ilişkilerinin kabulleri doğrultusunda bir bağlama oturtulması, farklı söylemleri bitişiren tür-setleri üzerinden gerçekleşir.

Bu noktada Reddy'nin, uygun bir iletişim politikası tasarımında merkez bankasının karşılaştığı çeşitli ikilemler olduğunu belirttiğini yineleyelim: “Ne iletilmelidir ve *-toplumsal-* ayrışmanın derecesi nedir, ilk sorun setidir. İkinci set, içsel düşünme ve tartışmanın evriminin hangi aşamasında yaygınlaştırılacağına ilişkindir. Üçüncü set, iletişimin piyasaya etkisine referansla, onun zamanlamasına ilişkindir. Dördüncüsü, enformasyonun kalitesi ve onu algılanabilir kılan olası yollara ilişkindir” (Reddy, 2006: 5). Anlaşıldığı üzere, iletişim politikası inşa sürecinin ve ona toplumsal yaygınlık kazandırmanın farklı düzeylerinde, olası tutarsızlık ve belirsizlik sorunları, iletişimin seslendiği hedef kitlenin çoğul yapısından kaynaklanan farklı algılama biçimlerinden kaynaklandığı gibi, bütün olarak toplum ile merkez bankasının ilgili enformasyona yükledikleri anlamsal farklılıklara ilişkin de olabilir. Merkez bankası iletişim politikalarının nihai hedefi, bu farklı algılama biçimlerini sabit bir anlam etrafında buluşturmak-uzlaştırmaktır.

Devlet-Merkez bankası, ilgili hegemonyanın kuruluşu sürecinde, kamuyu oluşturan unsurlarla (akademi, hükümet, finans topluluğu, medya, düşünce kuruluşları, işçi ve işverenler vb.), para politikası hikâyesi üzerinden konuşur. Merkez bankasının seslendiği toplumsal alanın, “bireyler”den oluşan bir kadasto olarak ilanından bir adım sonra, bu kez bu bireyselleşmenin kipleri olan “burjuva bireyselliği ve işçi bireyselliği” (Poulantzas, 2004a: 83) hikâyeye dâhil edilir. Dolayısıyla para politikası hikâyesi, “kamuya bankanın para politikasını –ne olduğunu ve niçin öyle olduğunu- iletmede retorik bir kaynak” (Smart, 1999: 267)

olarak işlev görür. Merkez bankasının “beklenti”si, bütün toplumsal aktörlerin, “beklenti”lerini şekillendirirken aynı kaynaktan beslenmesidir.

Hall ve Soskice (2001), ulusal sistemlerin, değişen uluslararası koşullara en güçlü şekilde uyum gösterme kabiliyeti yanında bazı verimlilik niteliklerine de sahip olması gerektiğini ileri sürer. Bu doğrultuda ulusal devletin yüzünü küresel para akışına dönmesi yetmez, bizatihi kendi yerel toplumsal kadastrosunu da paranın yeniden üretimine dönük olarak konumlandırması, verimli kılması gerekir. Buradaki ulusal alanın verimliliği hususunun genel-geçer bir tanımını yapmak zor olsa da, verimliliği tayin eden bazı referans noktalarını işaretlemek mümkündür.

Roe'nun belirttiği gibi (2003), ulusal alanların verimliliği, “tarih, kültür, sınıf mücadelesi ve devletin rolü”ne göre birbirinden farklı güzergâhlar izler.²¹³ Bir başka ifadeyle, bir ulusal ekonominin verimliliği, paranın küresel seyir güzergâhı ile uyumu yanında ulusal alanı bu güzergâha dâhil etmek için gerekli olan ortak geçmiş, paylaşılan anlamlar, iktidar ve mücadele pratiklerinin bir bileşimi olarak kendini gösterir. En nihayetinde, küresel sermayenin ulusal devlete olan bağlılığına paralel biçimde, ulusal devlet de yerel kültürel formlara eş zamanlı olarak bağlıdır. Merkez bankası iletişim politikalarının kültüre, dile, anlama ilişkin hassasiyetinin nedeni tam

---

²¹³ Benzer şekilde Berger vd., Avrupa Merkez Bankasının etkinlik alanı içerisindeki ülkelerin görece farklı kültürel ve tarihsel deneyimlerinin, enflasyona ilişkin birbirinden farklı hassasiyetler yarattığını, en nihayetinde bu durumun da potansiyel bir “enformasyon asimetrisi” tehlikesini içinde barındırdığını belirtir (Berger et. al, 2006: 11). Dolayısıyla ilgili bölgede bir parasal birliğin inşası, öncelikle her bir hassasiyetle farklı bir kanal üzerinden iletişim kuran, her bir kültürel-tarihsel alana denk gelecek farklı bir iletişim tarzını ve/veya söylem türünü kullanan ve en nihayetinde bu farklı tarihsel deneyimleri ilgili parasal birliğin inşası için birer uğrak olarak tasarlayan iletişim stratejisine ihtiyaç duyar. Nitekim, Avrupa Merkez Bankası Yönetim Kurulu toplantılarının yılda iki kez, bankanın yönetim merkezi olan Frankfurt dışında yapılmasına dönük eğilim, böyle bir iletişim stratejisinin parçası olarak okunabilir.

da budur; toplumsal aktörler, kültür, devlet vb. üzerinden farklı kereler dolayımılarak sermaye ile birleşir.²¹⁴

3.7. Para Politikasını Bir Anlatı Olarak Düşünmek

Literatürde iki tür iletişim çalışmasının olduğu söylenebilir; bunlardan birincisi, merkez bankası mesajları ile toplumsal beklentiler arasındaki ilişkiye ve dolayısıyla iletişimin, fiyatlama davranışı üzerindeki etkisine ilişkin çalışmalar; ikincisi, merkez bankası ile piyasalar arasındaki ilişkiye, dolayısıyla iletişimin piyasa oynaklığı üzerindeki etkisine ilişkin çalışmalar olarak kategorize edilebilir. Ancak üzerinde gezindiği mecra her ne olursa olsun, çalışmaların yöneldiği temel eksen, merkez bankası sinyalleri ile piyasadaki yükselen ses/gürültü arasındaki ve/veya iletişim politikası yönelimleri ile toplumsal aktörlerin davranışları arasındaki bağlantıyı daha yüksek bir düzeye çıkarma uğraşdır. Nitekim bu uğraş, ancak enformasyon asimetrisinin ortadan kaldırılması, finansal eğitim faaliyetleri ve merkez bankasının belli bir kurala bağlı olan politika yönelimlerinin net ve basit olarak toplumsal aktörlere aktarılması ile ilişkilendirilir.

Nitekim iletişim politikasının etkinlik alanı içerisindeki bu bileşenler, iki şeyi ortaya koyar: birincisi, iletişim politikaları üzerinden gerçekleşen merkez bankasının niteliksel rehberliği olmadan pür bir rasyonel beklentiler yaklaşımının uygulamada bir karşılığı yoktur²¹⁵, iletişim faaliyeti, piyasalar açısından irrasyonel olanı rasyonel

---

²¹⁴ Fligstein ve Dauter'e göre, ekonomiye sosyolojiyi dâhil eden bir bakışın firmaları, piyasaları, emek ve devletle olan geniş bağlantıları, yerel kültürlerin rolünü, anlam sistemlerini ve piyasaları şekillendirmede ahlakın rolünü içermesi gerekir (Fligstein ve Dauter, 2006: 44).

²¹⁵ Nitekim bu vurgu Bernanke tarafından da ifade edilmiştir. Ona göre de, "çağdaş parasal teorideki en ilginç konuların çoğu, piyasa katılımcıları ve merkez bankaları tarafından gerçekleştirilen öğrenme faaliyetini içeren analitik bir çerçeveyi gerektirir" (Bernanke, 2007). Nitekim bu çerçevenin varlığı, iletişimi zorunlu kılar.

kılma çabası olarak işaretlenebilir; ikincisi, toplumsal aktörlerin, merkez bankasının düzenleme kapasitesi ile piyasaların oynaklığı arasındaki ilişkide bir katalizör olarak konumlanması, beraberinde tüm mekân ve zamanlarda geçerli “etkili iletişim şeması”nın uygulamada bir karşılığı olmadığını işaret eder.

İletişim politikası, aynı hedeflere ulaşmak için bile farklı kültürel-toplumsal alanlarda farklı yolları takip eder; belli bir kalıba dökülüp ihraç edilemez, yapımına ve kullanımına ilişkin evrensel bir kitapçığı yoktur. Bunun nedeni, politikanın dayandığı “insan”ı, bilişsel kapasitesi, kültürel konumu, gündelik pratikleri, gelecekteki beklentileri vb. ile bütün olarak “insan”ı küresel düzeyde tanımlanan bir modele –iletişim modeli- yerleştirmedeki, o modele göre tanımlamadaki, iktisadi davranışlarını o modele göre belirlemedeki imkânsızlıktır. Blinder’in başka bir açıdan da olsa, “söz konusu iletişim politikası olduğunda, tek bir biçim tüm merkez bankalarına uymaz” (2008: 27) demesinin nedeni de budur.

Bu doğrutuda merkez bankasının temel eksenini olan para politikasını, bilişsel bir süreç olarak kavramsallaştıran ve politikayı bir anlatı ve/veya hikâye olarak tanımlayan Smart, bu anlatının, kurumun iktisatçıları arasındaki öznelerarasılığın zemini olarak işlevlendirildiğini belirtir. Ona göre para politikası anlatısı, “politika hakkında alınan kararları, kamuya aktarmak için, banka yöneticilerine hizmet eden, paylaşılmış bir bilişsel ve retorik kaynak olarak hizmet verir” (Smart, 1999: 249).

Merkez bankası, para politikasına ilişkin anlatısını belli bir söylem türü ve o türe içkin kalıplar üzerinden toplumsal alana aktarır; bu söylem türü para politikası kararları ile bu kararların aktarılacağı toplumsal aktörleri bir arada tutan ve belli açıklamaların belli şekillerde anlaşılmasına olanak sağlayan bir tür toplumsal

muhayyile işlevi görür.²¹⁶ Berkenkotter ve Huckin'in belirttiği üzere, türler, “hangi toplum-tabanlı bilginin inşa edileceği hakkındaki entelektüel iskelelerdir” (1995: 24). Bu iskele, para politikası ile onun üzerine yerleştiği toplumsal zemini bir arada tutar. Dolayısıyla merkez bankası, para politikası inşa süreçlerine ek olarak, bununla uyumlu ve mümkün olduğu kadar da geniş bir toplumsal alanı içine alacak popüler bir söylem türü inşasına ihtiyaç duyar; merkez bankası iletişim politikaları bu noktada konumlanır.

Merkez bankası ekonomistlerinin oluşturduğu “kavramsal dünya”ya, tüm toplumsal aktörlerin dâhil olmaları ve bu dünya içinde sabitlenen anlamın paylaşılması ancak bu vasıta ile mümkün olur. Dolayısıyla her ne kadar merkez bankalarının birincil amacı fiyat istikrarına odaklanmak, faiz oranları ve döviz kuru vasıtasıyla ulusal para arzını yönetmeyi içeren bir para politikası inşa etmek olsa da, finansallaşma döneminde en az bunun kadar önemli bir diğer amaç da biliş, anlatıya, deneyime odaklanan bir enformasyon inşa etmektir ki, bu da iletişim politikalarının yerleştiği zemindir.

Bu iki düzey birbirini karşılıklı olarak besler: enflasyonu odak alan bir ekonomi-politikanın özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından gelişmenin yegâne ölçütü kabul edilmesine paralel, “para arzı” ve “enflasyon” kavramları da birbirinin yerine kullanılmaya başlar. Zira özellikle gelişmekte olan ülkeler para arzını tam olarak kontrol edemediklerinden, bir başka deyişle para basma hakkı fiilen ellerinden

---

²¹⁶ Bu konuda Bahtin, iki tip söylem türünden bahseder. Bunlardan birincisi, gündelik hayatın en sıradan pratiklerinde kullanılan “basit” ve/veya “temel” söylem türleridir. İkincisi ise, daha karmaşık ve sistematik olan, aynı zamanda birinci türleri kendi bünyesine katabilme potansiyeline sahip olan söylem türleridir. Buna göre, merkez bankası söyleminin, “ikincil tür” olarak işaretlenen söylem türlerine bir örnek oluşturduğu söylenebilir. En sıradan insani pratikleri, para politikasının genel yönelimine katmakla kalmaz; bütün olarak “hayat hikâyesi”ni, “nesnel bir kültür” inşası içinde eritir. Bu konuya ilişkin olarak bkz. Brandist, 2011: 235.

alınan ulusal merkez bankaları, öteki paraların akışına göre konum aldıklarından, onların enflasyon hakkındaki niyetlerinin bu gösterge üzerinden okunması mümkün olmaz. Bu sorunu ortadan kaldırmak, merkez bankası para politikası yöneliminin ve örneğin enflasyon hedefinin mevcut kabuller doğrultusunda seyrettiğine ilişkin piyasa katılımcılarına bir niyet beyanında bulunmak gerekir.

Bu doğrultuda, merkez bankasının, para politikasına ilişkin olarak, toplumsal alanda eyleyen farklı aktörler tarafından pratiğe aktarılmak suretiyle somutlaşacak bir üst-dil kodlama çabasında olduğu söylenebilir. Bu üst-dil, bir yandan toplumsal alandaki farklı deneyimler için bir muhayyile işlevi görürken diğer yandan anlamsal olarak finansallaşmaya bükülen devletin siyasal-ideolojik rolü için dilsel bir güzergâhı işaretler. Poulantzas'ın belirttiği üzere, "...çeşitli söylemsel kodlamalar boyunca, söylemsel parçaların ve onları elinde tutan aygıtların atıfsal türdeşleştirilme çerçevesi (...) devletin bir üst-kodlama çabasını varsayar. Bu üst-kodlama, hesaplanmış damıtmalarla, bedenlerin tümüne aşılır" (2004a: 64). Bir başka deyişle, merkez bankasının inşa ettiği söylem ve/veya üst-dil, toplumsal aktörlerin kendi dillerine kaynaklık ederek, o dillere tercüme edilerek, o diller tarafından alıntılanarak "anonim" bir içeriğe kavuşur; aynı "anonimlik", bu kez tersi yönden, tüm toplumsal alana giydirilir.

Geertz, bir topluluğun ve/veya toplumun anlam üretme etkinliğini anlamak için, o toplumsal alanın paydaşlarının gerçekliğe ilişkin birincil inşaları üzerinde yükselen sembolik eylemine odaklanmak gerektiğini belirtir (1973: 25-27). Bunun finansallaşma sürecinde yükselişe geçen ve paralelinde kendisini toplumsal-politik alanın merkezi bir noktasına taşıyan ulusal merkez bankaları için anlamı ise, herhangi bir yerel toplumsal alan içerisinde edimde bulunan insanların ekonominin

genel olarak gidişatına ilişkin kurgularının, para politikasına da şeklini veren bir makro-paradigma içerisinde eritilmesi, para politikası hikayesi olarak inşa edilen bir tür ikincil gerçekliğin –ikincil olmasına rağmen, tüm toplumsal aktörleri aynı alanda buluşturan ve bizatihi kendisi değişim değerine sahip olan bir gerçekliğin-, ilkinin yerini almasıdır.²¹⁷ Bu noktada Akerlof ve Shiller’in vurgusu çarpıcı: “...ya piyasaları bizzat hikâyeler yönlendiriyorsa? Ya bu abartılı hikâyelerin gerçek etkileri varsa? Ya bunlar bizzat ekonominin işleyiş tarzının gerçek bir parçasıysa? (...) Artık hikâyeler yalnızca gerçekleri açıklamıyor; gerçeğin bizzat kendisi” (Akerlof ve Shiller, 2010: 80).

Bu gerçeği takip eden merkez bankası gibi bir örgütün Ashcroft’a göre, “sıcak ve misafirperver” olması gerekir; “sessiz, uzak ve kibirli görünümünden arınması” beklenir. Buna ek olarak, ekonomik gidişata ilişkin inşa ettiği hikâyeyi, doğru bir iletişim yönelimi ile yönlendirmesi de gerekir. Söylendiği üzere, “doğru bir iletişim stratejisi olmadan, hikâyenin kontrolü kaybedilir” (Ashcroft, 2010: 93). Dolayısıyla ekonomiye ilişkin hikâye, toplumsal aktörlerle kurulacak iletişim ve merkez bankasının şeffaf ve/veya sıcak örgütsel yapısı arasındaki bağ, finansallaşma sürecinin arka planına yerleşir; finansallaşma denildiği vakit, bu toplumsal ve kurumsal göndergeleriyle birlikte bağlamına oturur.

Dolayısıyla postmodern düşüncenin temel uğraklarından biri olan parçalı-toplumsal alan algısı, her bir parçanın belli kültürel varoluşlar etrafında tanımlanması ve en nihayetinde demokrasi, kamusal alan vb. kavramların bu farklılıkların

---

²¹⁷ Bermann, egemen sınıfın, “kendi yaydığı söylencelere kanıp aldanmaktan sağlayacağı çıkar”ın çok büyük olduğunu ileri sürer (Bermann, 2009: 69). Bu vurgu, finansallaşma sürecinde merkez bankası iletişim politikaları vasıtasıyla inşa edilen bu bir tür ikincil-gerçeklik düşünüldüğünde daha da anlamlı hale gelir. Nitekim, bağımsız gibi “görünen” bireylerin, hem birbirlerine hem de kendi denetimleri dışındaki sürecin kendisine bağımlı hale geldikleri bu “toplumsal ilişkiler ağı” (Marx, 1997a: 165-182) paranın çevrimine bükülen bu bir tür ikincil-gerçeklik vasıtasıyla, onun üzerinden kurulur.

birbirleriyle olan diyalog potansiyelinden kalkılarak tanımlanması neticesinde oluşan, Geertz'in (2007) terimiyle "entelektüel köyler", konumuz açısından para politikasına ilişkin hikâye ve enformasyonun inşasında temel bir rol oynar. Geertz, bu rolün tanımlanabilmesi için, "yakınsama içindeki verilerin kullanımına, dilsel sınıflandırmanın yorumlanmasına ve yaşam döngüsünün incelenmesine ihtiyaç olduğunu belirtir."²¹⁸

Ona göre, yakınsama içindeki verilerin kullanımı, birbirine "çoklu olarak bağlanan bireysellikler" arasındaki ortak perspektifleri bulmaya imkân tanırken; dilsel sınıflandırmanın yorumlanması, bir toplumsal alanda paylaşılan-sabit anlamların göstergeleri olarak okunabilecek terimleri çekip çıkarmayı, sondajlamayı; yaşam döngüsünün incelemesi ise, bir toplumsal alanın tarihine ilişkin, potansiyel zenginliğine ilişkin sembolik eserler olarak hikâyelere bakmayı olanaklı kılar. Bu üç metodolojik yönelimin de, en nihayetinde, kendi dünyalarında bireysel hikâyelerini yaşayan insanları birbirine bağlayan ve onları daha genel anlam ağının parçası yapan kültürel-ideolojik süreçlere odaklanması sebebiyle birbiriyle ve yine tüm bu süreçleri kendi para politikası yöneliminin uğrağı ve/veya harcı kıldığı için günümüz merkez bankacılığı ile ilişkisi aşikârdır.

Smart, Geertz'in çizdiği yörüngede devam ederek ve merkez bankası ekonomistlerinin sürekli referans verdikleri, bankanın etkinlik alanını, kurumsal tarihini ve kurumsal yorumlarını içeren para politikası "paradigması"ndan başlayarak, banka ekonomistlerin genel olarak ekonominin gidişatına dönük kavramsal dünyasını belli bir noktaya sabitleyen, öznelerarasılığın kurulduğu noktalar olarak düşünebilecek "anahtar terimlere" ve bankanın içerisindeki

---

²¹⁸ Bu ihtiyaç, metodolojik olarak Smart için "yorumsamacı etnografi"yi, Geertz için "monografi"yi ön plana çıkarır.

entelektüel yaşamın döngüsüne odaklanır.²¹⁹ Bu doğrultuda örneğin, “para politikası süreçleri” gibi terim kullanımlarının, ekonominin farklı alanlarından sağlanan istatistikî enformasyonu analiz etmek için kurum genelindeki etkinliğe refere eden, daha büyük “hikayeler”in ya da anlatıların içine bu analizleri dâhil eden ve para politikası kararları ile sonuçlanan bir ekseni tarif etmek için kullanıldığını belirtir.

Aynı paralelde, bu kez “güncel analiz” terimi, merkez bankası ekonomistleri için “kavramsal bir ekonomi”nin söylemsel olarak gerçekleşmesi için bir aracı olarak, gelen istatistikî enformasyonu yorumlamayı ve mevcut gelişmeler ile gelecek trendleri hakkında “hikâyeler” üretmeyi işaret eder. Matematiksel denklemler ve/veya istatistik rakamları, dil tarafından temsil edilir, kültürel-söylemsel bir alana tahvil edilir.²²⁰ Smart’ın, merkez bankası para politikası hikâyesinin inşasına zemin hazırlayan entelektüel işbirliğini “bir yaratım, gerçekçi bir kurgu” (1998: 124) olarak ifadelendirilmesinin nedeni tam da budur.

Mevcut ekonomi politikaya ilişkin yönelimlerin, para politikası üzerinden hikâye edilerek kamuya aktarılması, hem maddi gerçeklikle onun temsilleri ve/veya epistemolojisi arasındaki mesafe üzerine hem de insanların sürekli olarak temas ettikleri gerçekliğin temsili bir gerçeklik olduğu ve bu temsil üzerinden sıradan insanlarla makro-ekonomik politikalar arasında bir bağlantı kurulduğu fikri üzerine düşünmeyi zorunlu kılar.

Smart’a göre, para politikası hikâyesi, her biri bir öncekinden daha kapsamlı bir bilgiyi içeren üç aşamada inşa edilir: sektör hikâyeleri olarak, ekonominin bütünü

---

²¹⁹ Smart, bu çalışmayı Kanada Merkez Bankası örneğinde gerçekleştirir.

²²⁰ “Söylem türleri içinde sözel olanları, projeksiyon (kestirim) alıştırması sırasında gerçekleştirilen bir dizi yapılaşmış toplantıyı içerirken; yazılı olanları, ‘analitik notları’, ‘araştırma memorandumlarını’ ve ‘Beyaz Kitap’ olarak işaret edilen politika dokümanlarını içerir. Bu türler, para politikasının inşasında bankanın yetkisini hayata geçirmek için, ihtiyaç duyulan işbirliğini destekleyen öznelerarasılığın sürdürülmesinde önemli bir rol oynar” (Smart, 1998: 117).

hakkındaki bir anlatı olarak ve tam detaylandırılmış kurumsal bir öykü olarak... (Smart, 1999: 257). Farklı ve/veya küçük hikâyeler, bu adımları izleyerek, birbirleriyle etkileşim içine sokularak, daha geniş bir hikâyenin parçası haline getirilirler. Nitekim insanlarda “anlatının ilerlediği duygusu” da (*ki, insana yaslanan her türlü makro-yapının istikrarı için önemli olan bu duygu*) ancak bu şekilde oluşur: “anlatının ilerlemesi, en basit haliyle, hadiselerin zaman içinde birbiriyle birleşmesi, deneyimin birikmesidir” (Sennett, 2009: 128). Poulantzas’ın izleğinden bakarak, merkez bankası, “...kapitalist oluşumun sektörlerini birleştirir (ve) bu sektörlerin ileriye ya da geriye gidişlerini de (para politikası hikâyesi içinde, y.n.) kodlar” (Poulantzas, 2004a: 126). Bu geniş hikâye, istatistikî verileri dilsel olarak yorumlama, para politikasını yönetme ve politikayı kamuya iletmede kullanılan bilgi-anlatı temsillerini içerir.²²¹

Dar anlamda bu temsiller geniş anlamda da para politikası hikayesi, piyasadaki yerel anlatı ve deneyimlerin veya ekonomik-ampirik fenomenlerin rakip yorumlarının müzakere etmesini, işbirliği üretmesini sağlar; en nihayetinde ilgili farklılıkları koordine etmeye dönük bir platform işlevi yüklenir, bütün farklılıklar, aynı hikaye, para politikası hikayesi içinde eritilir. Öznelerarasılık, para politikasının mevcut kabuller doğrultusunda yönetilmesini sağlayan meşru bir zemin, bir kültürel-düzenleme biçimi haline gelir.

Bir başka şekilde söyleyecek olursak, örneğin Bahtin’in teorik pozisyonunu takip eden Brandist, iki tür öznelerarası etkileşimden söz eder: “ilk durumda açık bir düşmanlık vardır, ikincisindeyse muhtelif bir ‘kesişme açıları’ çeşitliliği olabilir”

---

²²¹ Aynı doğrultuda Poulantzas da, istatistiklerin basit birer mistifikasyon olmadığını, toplumsal sınıfların devletin alanı içindeki herhangi bir enformasyonu anlama ve/veya bilme edimlerine ilişkin siyasi bir strateji olduğunu belirtir (Poulantzas, 2004a: 36).

(2011: 156). Bu doğrultuda, merkez bankasının toplumsal aktörlerle, emek ve sermaye örgütleriyle örneğin, iletişim politikası araçları vasıtasıyla konuşarak, mevcut toplumsal antagonizmayı, belli bir uzlaş/diyalog zemininde çözmeye değilse de, geri plana itmeye odaklandığı söylenebilir. Para politikasına ilişkin olarak, piyasalarla asgari düzeyde bile olsa temas eden toplumsal aktörlerin beklentilerinin tek bir ufuk çizgisinde buluşturulmasına dönük arayış, kültürel bir düzenleme biçimi olarak öznelerarasılık marifetiyle dolaylıdır.

“Yapılandırılmış sosyal etkileşimin içsel desenleri” (Smart, 1999: 258) olan öznelerden gelen, geçmişe-şimdiye ve geleceğe yönelik yeni küçük hikâyeler, sürekli olarak güncellenir; bu doğrultuda bu hikâyelerin arasındaki nedensel bağlantılar vasıtasıyla, altta yatan, bu farklı öyküleri aynı kanalda birleştiren geniş ekonomik hikâyeye ulaşılmaya çalışılır. Anlaşıldığı üzere, bu geniş ekonomik hikâyeye, çoğunlukla, ekonomik modelden çıkan rakamların anlamlarını yorumlayan ekonomistlerin, “sezgisel-hislerine” (Smart, 1999: 262) dayanır. Önemli olan, “uzlaşmacı bir hikâyeye”ye (Smart, 1999: 262) ulaşmaktır.

Kamusal müzakere alanına, öznelerarası ağa geçmeden önce, her bir öznenin özel alanından, ekonomik verilerin nasıl görüldüğü sorgulanır: “Bir veri demetine baktığınız zaman, o ne anlam ifade ediyor? O, size ne söylüyor? İşte o, hikâyedir” (Smart, 1999: 260). Ekonomi-politikaya ilişkin en geniş hikâyeye giden yolun başlangıç noktası budur ve bu başlangıç, öznelerin, ekonomiye ilişkin algılarına, anlamlandırma tarzlarına, görme biçimlerine yaslanır. Bu nedenledir ki; “hikâyenin gerçek olmadığını biliyoruz, o sadece bizim en iyi tahminimiz/varsayımımız. Elbette, baktığımız verilerin mümkün olduğuna inanmak istersiniz ve ekonominin ne yöne

gittiğini anlamak istersiniz (...); fakat siz sadece, gerçekte olan şeylerin belli bir katmanı ile görebilirsiniz” (Smart, 1999: 260).

Bu doğrultuda, merkez bankası iletişim politikasının kamusal alanda görünürlük kazanmadan önceki sürece, “merkez bankasının arka-sahnese” (Van Hout, 2009: 175) bakan Smart, bu bakışı donatacak en önemli veri setinin, röportajlar, okuma protokolleri, tanıtımlar, oryantasyon oturumları, toplantılar, banka dokümanları, notlar ve merkez bankasının temas ettiği medya metinlerinden oluşan nitel malzemelerden oluşmakta olduğunu belirtir; ilgili söylem türleri üzerinden merkez bankasının özelde para politikası yönelimi genelde ise ekonomik ideolojisi üzerine çıkarsamalarda bulunur. Anlaşıldığı üzere, Smart, iletişim politikalarını merkeze koyarak bir yandan para politikasının inşa süreçlerine diğer yandan merkez bankası ideolojisinin hegemonya yaratma kapasitesine ulaşmaya çalışır; “neo-klasik ve neo-keynesyen ekonomi teorisinin karşısına, merkez bankasının ekonomik-ideolojik paradigmasını koyar” (Van Hout, 2009: 175).

Diğer yandan, finansal sermayeyi merkeze alan birikim stratejisi ve hegemonya projesinin belli bir toplumsal kadastroya uygulanabilmesi için “ulusal-popüler” (Jessop, 2008: 282) bir proje içinde eritilmesi gerekir. Bu ulusal-popüler proje, toplumsal aktörlerin eylemlerinde bir sosyolojik muhayyile olarak işlev görür, toplumsal pratiklerini anlamlandırma sürecinde bir çerçeve sağlar, bireyler bu anlam deposundan alıntılar yaparak kendi yaşam alanlarına aktarırlar. Ulusal-popüler proje, ekonomi ve toplum arasındaki ilişkiye dair anlamı sürekli olarak finans-sermayeye bükerek, anlamı hep bu yönde sabitleyerek-kapayarak bütün toplumsal yapıyı bu anlam doğrultusunda devindirir. Bu devininin gerçekleşebilmesi ve bireylerin bireysel yaşam öyküleri ile sosyolojik muhayyile arasında kopmaz bir bağ

kurabilmesi için, bu ulusal-popüler proje eş zamanlı olarak hikâyeleştirilir de... Hikâye-kurgu zamanla projenin-gerçekliğin yerini alır; merkez bankası para politikasının geleceği de işte bu “yeni-gerçekliğe” yaslanır.

Bu izleği takip etmek, hem merkez bankasının iletişim süreçlerine duyduğu ihtiyacı hem de iletişim süreçlerinin çerçevesini –*çerçevenin içeriğinin yerel özelliklere göre değiştiği olgusunu da düşünerek-* daha bir belirgin hale getirir. Zira, dünyadaki gelişmelere ve ekonomi-politikanın genel eğilimlerini hikaye etmek, onu insanların sürekli olarak zihninde kalacak biçimde güçlü ve açık bir şekilde anlatmak, artık, sadece “sayılardan oluşan bir demet” (Smart, 1999: 249) sunmaya tercih edilmektedir.²²² Örneğin, bu tercih doğrultusunda hareket eden Akerlof ve Shiller, ekonomiye ilişkin dalgalanmaların gerisinde, “değişmekte olan güven düzeyimizin, heveslerimizin, imrenmelerimizin, kızgınlıklarımızın, yanılısamalarımızın ve özellikle de ekonominin yapısıyla ilgili hikâyelerin değişmesinin” (2010: 24), en nihayetinde bütün düşünce örüntülerinin değişiminin yattığını belirtirler. Bu haliyle Smart’ın etnografik yaklaşımı ile Akerlof ve Shiller’in iktisadi açıklamaları finansallaşma sürecinde birbirine paralel hale gelir; toplumsal aktörler ile finansal sermaye, para politikası hikâyesi üzerinden birbirine bağlanır.

Bu bağlamda iletişim politikasının uğrağı olan yayınlar, aslında geleceğe yönelik olarak, ekonomik performansa ilişkin “önyargıları” ve “riskleri” içeren niteliksel bir rehberlik sunarlar. Örneğin, Connolly ve Kohler tarafından, altı farklı

---

²²² Bu bir toplumsal vakıa’dır. Zira, örneğin sosyal psikologlar, “hikayeleştirme”nin, belli bir hikayenin olay örgüsü içinde eritilen bir gerçekliğin, insan bilgisinin temeli olduğunu söylerler. İnsanların hatırlamaya eğilim gösterdikleri şeyler, hikâye ile ilgili olan şeylerdir. Dolayısıyla bu olgusal-gerçeklik, finansallaşma sürecinde ekonomi-politika inşasında kullanılır; merkez bankası gibi ekonomi-politikanın yeniden üretiminden sorumlu kuruluşlar, ekonominin genel gidişatını hikâyeleştirerek, muhatapları olan toplumsal aktörlerle olan “güven” ilişkilerini bu hikâye-kurgusuna yaslarlar. Bu konuya ilişkin olarak bkz. Schank ve Abelson, 1977; 1995; Randall, 1999.

merkez bankasında gerçekleştirilen kapsamlı bir çalışma (2004), para politikası “raporlar”ının, piyasa beklentilerini ve faiz oranlarının geleceğini önemli ölçüde etkileyen enformasyonu sağladığını ortaya koyar. Yine Ehrmann ve Fratzscher (2007a), finansal piyasalar üzerinde “konuşma”ların önemli bir etkide bulunduğunu saptamışlardır.²²³ Blinder’in belirttiği üzere, “iletişim araçları arasında, faiz oranları üzerinde ‘duyumlar’ın etkisi önemli bir etkiye sahip olmakla birlikte” (2008: 19), merkez bankası iletişim politikalarının amacı, bireyler arasında yayılan ve bireylerin algılarından ve hatta psikolojisinden beslenen bu şekilsiz duyumlara şekil vermektir.

Bu noktada Preda, enformasyon araçları olan analistlerin ve/veya kurumların, menkul değerlere ilişkin bir sınıflandırma ve/veya karşılaştırma yaptığını ve bu sınıflandırmanın piyasa aktörleri tarafından bir algı-çerçevesi olarak alındığını belirtir. Dolayısıyla belirsizlikler bu algı-çerçevesi dikkate alınarak ortadan kaldırılır. Bir başka deyişle, menkul kıymetlerin ilişkili olduğu maddi süreçler kadar, o menkul kıymetleri sarıp sarmalayan, belli bir yorumlama çerçevesi içine oturtan enformasyon süreçleri de değer yeniden üretilmesinde önemli bir paya sahiptir.

---

²²³ Buradaki haliyle finansal piyasalar üzerinde etkisi tartışılmaz olan bu “konuşma”, elbette merkez bankası başkanının konuşmasıdır; ki bu hal, merkez bankası başkanlarını dünyanın en etkili isimleri listesinde ön sıralara taşır. Peki, ancak bir basın konferansına başlangıç olabilecek kadar uzun olan bir sözün, bu derece itibar görmesinin, piyasalar nezdinde bu oranda güvenilir bulunmasının nedeni nedir? Merkez bankası başkanlarının sınıfsal referansları, piyasa ile kurulan güçlü bağı açıklamaya yeter mi? Kuşkusuz bu sorular tartışılabilir ancak Derrida’nın (2011), konuşma ideasının, bireysel öznenin sesinin yüceltilmesinin, Batı düşüncesinin ve toplumunun akıl ve rasyonellik ile güçlü ilişkisinin bir ürünü olduğu yönündeki tespiti de bu noktada dikkate almaya değer. Derrida’nın akli ve akli referans alan her türlü rasyonelliği yapı-bozuma uğratmanın bağlancısı olarak ileri sürdüğü bu düşünce, başka bir yerden, merkez bankası ile toplumsal aktörler arasındaki güveni ve/veya beklentilerdeki paralelliği inşa etmeye dönük olarak, ekonominin genel yönelimlerine uygun bir rasyonel davranış formunun kabulüne dönük olarak da pekâlâ okunabilir. Derrida’nın işaret ettiği üzere, rasyonellik ile kurulan tarihsel ilişki, finansallaşma döneminde de, toplumsal alanı belli bir rasyonellik (rasyonel olanın içeriği her tarihsel dönemde yeniden doldurulduğundan yeni bir rasyonellik) etrafında şekillendirmenin önkoşulu haline gelir. Paranın rasyonelliği, merkez bankası iletişim politikaları aracılığıyla, merkez bankası başkanının konuşması vasıtasıyla toplumsal alanla paylaşılır. –Rasyonel Beklentiler

Buna ek olarak Preda, piyasa belirsizliklerini azaltma uğraşında enformasyonu kullanan aktörlerin, kendi statü ve karakterlerine ilişkin belirsizliklerin de zaman zaman piyasa süreçlerini gölgeleyebileceğini belirtir (2007: 509-510). Dolayısıyla örneğin piyasa aktörlerini belli iletişim kanallarını kullanarak birarada tutma gayretinde iseniz, hem sınıfsal hem de bireysel açıdan berrak olmalısınız; piyasa aktörlerinin bütün kodlarınızı okuyabilmesine imkân tanıyacak kadar şeffaf olmalısınız. Bu husus, günümüzde merkez bankası başkanlarının seçiminin neden kritik önemde olduğu hususuna da açıklık kazandırır.²²⁴

Ancak buradaki berraklığın/şeffaflığın sonsuz olduğunu sanmak önemli bir yanılgı olur. Bu konuda örneğin FED Chicago Başkanı Mike Moskow, “FED’in dili, hiçbir şey söylemeden bile konuşmak için mükemmel bir dildir” (akt. Geraats, 2007: 61) der. Benzer bir biçimde Amerika Merkez Bankası eski Başkanı Greenspan, iletişim tarzını tanımlamak için “yapıcı belirsizlik” terimini kullanır.²²⁵ İlginç bir nokta; zira şeffaflığa vurgunun arttığı bir dönemde özellikle para politikası açıklamaları üzerine yapılan konuşmaların, merkez bankası iletişiminin önemli bir bileşeni olduğu konusunda hemen hemen ortak bir kabul vardır (Reinhart ve Sack, 2006; Ehrmann ve Fratzscher, 2005a). Ancak anlaşıldığı kadarıyla toplumsal aktörlerle gerçekleştirilen bu enformasyon paylaşımının, merkez bankası başkanı konuşmalarının örneğin, hem başkanın karizmasına yaslanan hem de bir miktar belirsizlik ile sarmalanmış kısıtları olduğu söylenebilir. Bir başka deyişle, şeffaflığın her ne kadar toplumsal aktörlerin beklentilerini olumsuzluklardan arındırmak,

---

²²⁴ Bu noktada şunu söylemeden geçmemek gerekir: Merkez bankası başkanının söylemsel açıdan “net” olmasına duyulan ihtiyaç, aslında başkanlık makamının sermaye açısından sosyal ve sınıfsal yakınlık üzerinden doldurulması gereken bir nevi “üs” olarak değerlendirilmesiyle, yani “sınıfsal netlik” ile paralel ilerler.

²²⁵ Mohan, bu tanımlamanın aslında Newyork FED başkanı tarafından yapıldığını belirtir (2009: 1).

düzenleyici otoriteye güveni sağlamak ve yine sermayenin merkez bankasına simetrik bir enformasyon ve enflasyon algısına sahip olması için önemi yadsınamazsa da, bu şeffaflık ve açıklık sonsuz bir yapıya sahip değildir.²²⁶

Dolayısıyla şeffaflığın, iletişim politikalarına şekil veren bu mefhumun, özellikle konuşmalar gibi sözlü iletişim kanallarında kendini açığa vurduğu üzere belli bir derecesi vardır ve bu derece –şeffaflığın ve belirsizliğin derecesi- zamana, ekonomik dalgalanmalara ama en önemlisi toplumsal alandaki dalgalanmalara, toplumsal aktörlerin hareketlerine, yönelimlerine, taleplerine bağlı olarak değişkenlik gösterir. Nitekim Geraats'ın “merkez bankası konuşmalıdır, ama gizemi içine katarak...” (2007: 66) diye belirtmesinin böyle bir duruma karşılık geldiği söylenebilir. Ona göre, bu ikisini dengeye oturtacak bir iletişim, gizemle açıklığı, yapıcılıkla belirsizliği aynı potada eritecek bir iletişim, öncelikle yetenek işidir ve “tüm merkez bankacılar aynı derecede yetenekli olmayabilir. Belki de bu merkez bankacılığının ‘sanat’ tarafının devreye girdiği yerdir. Alan Greenspan gibi bir ‘maestro’ birden fazla yoruma açık ifadeleri vasıtasıyla finansal piyasalara rehber olmayı başarmıştır” (Geraats, 2007: 64).

Anlaşıldığı üzere, merkez bankası, farklı toplumsal aktörlerin tarafından farklı şekilde okunabilecek, farklı toplumsal aktörlere seslenebilecek, ekonomik gidişata ilişkin örneğin emek ve sermaye tarafından benzer bir biçimde alımlanabilecek bir “dil” ve/veya “söylem” marifetiyle, bir yandan farklı toplumsal aktörleri finansın sahnesine çekerken diğer bir yandan para politikası ekseninin tersi yönde oluşması muhtemel toplumsal-iktisadi yönelimleri de güvenli bir alana kanalize etmiş olur.

---

²²⁶ Nitekim Bollard'ın net bir şekilde ortaya koyduğu gibi, “hedeflerimiz konusunda şeffafız, ama bunlara nasıl ulaşacağımız konusunda elbette şeffaf değiliz” (akt. Knight, 2005: 496). Aynı paralelde Huang bu şeffaflık kuralının istisnaları olarak yabancı merkez bankaları, hükümetler ve uluslararası finans kuruluşları ile özel görüşmelerin gizli bilgilerini, banka ya da banka dışı kurumların gizli raporlarını işaret eder (Huang, 2007: 675-676).

Dolayısıyla konuşma gibi belli bir esnekliği içinde barındıran ve şeffaflığın derecesi ile oynama imkânı veren sözlü-türler, yalnızca ekonomik gidişata ilişkin belli bir enformasyonu aktarmak için değil, toplumsal aktörlerin para politikası stratejisi ve iletişim süreçlerinin hemen yanı başında pozisyon almasını sağlamak açısından da işlevseldir.

Görüldüğü üzere, merkez bankası literatüründe, para politikasının paralelinde sıkça adı geçen ve hatta sağlıklı bir para politikası yönetiminin temel unsurlarından birisi olarak değerlendirilen açıklık ve/veya şeffaflık vurgusu, yine para politikası hikâyesinde aktarılan hedeflerin ve buna yönelik eylemlerin, ikna kapasitesini arttırmaya yönelik olarak düşünülmelidir. “Hikâye, öncelikle, gelecek hedefinin ne olduğunu tekrarlamalı ve bunu, insanların hükümetin hedeflerini ve bizim hedeflerimizi anlayabileceği, çok açık bir şekilde yapmalıdır” (Smart, 1999: 266). Dolayısıyla hikâye, ekonominin durumuna ilişkin yorumun ve enflasyonun yönüne ilişkin “hissiyatın” kamuya aktarılması suretiyle, sürecin sonunda, enflasyonun – *istenilen-* düzeyini de garantilemeyi içerir.²²⁷

Merkez bankasının iletişim kanallarından akan enformasyon, bir yandan gelecek para politikası eylemleri ile piyasa beklentilerini birbirine uyumlu kılmaya dönük olarak çalışırken, para politikasını merkeze alarak toplumsal aktörlerin beklentilerini biçimlendirirken diğer yandan piyasada hareket eden aktörlerin merkez bankasının edimlerini tahmin edebilmelerini ve kendi pratiklerine bu yönde şekil vermelerine imkân tanır. Dolayısıyla iletişim vasıtasıyla sağlanan piyasa aktörleri ile merkez bankası yetkilileri arasındaki “para politikası oyunu”²²⁸, oyuncuların her

---

²²⁷ Bu noktada, enflasyon hakkındaki gelişmelerin kamunun düşüncesi üzerindeki etkileri için bkz. Fischer ve Huizinga, 1982.

²²⁸ Buradaki “oyun” metaforuna ek olarak, finansallaşma sürecine ilişkin olarak Morris ve Shin’in “koordinasyon oyunları” (2002) vurgusuna bakılabilir. Yine Barro ve Gordon (1983:

ikisini de karşılıklı olarak besler-belirler. Para politikası oyunu, saf iktisadi göstergeleri söylemsel göstergeler haline dönüştürmeyi içerdiği gibi, bu vasıtayla piyasa ile temas eden aktörlerin beklentilerinin, psikolojilerinin, rasyonellik algılarının vb. biçimlendirilmesini, bireysel pratiklerin para politikasının genel yönelimleri ile uyumlu kılınmasını da içerir. Bu nedenle merkez bankası iletişim politikaları, yalnızca niceliksel değerlerin aktarımını yapmaz; piyasa katılımcılarına doğru bir gelişme yörüngesi için olanak tanıyan analiz ve yorumlar kadar hikâyeler de sağlar.²²⁹

Bu doğrultuda merkez bankalarının, daha kısa sürede daha fazla ve daha şeffaf iletişim sunmalarına ilişkin artan gündemde, önemli konulardan birisi, daha detaylı-düzenli enformasyonu sunmak için her para politikası toplantısından sonra bir basın konferansı düzenlemeyi ve böylece basın konferanslarının sayısını arttırmayı içeren yönelimdir.²³⁰ Böylece, basın konferanslarının, artan bir biçimde merkez bankalarının iletişim politikalarındaki ağırlığı artmış ve para politikasına ilişkin niyetlerin bu konferanslar dışında gündeme taşınmaması yönünde bir eğilim belirlemiştir. Basın konferanslarında, para politikasına ilişkin alınan kararların detayları anlatılmış ve konuya ilişkin gazetecilerin merkez bankası yetkililerine soru sormalarına imkân tanınmıştır. Buradaki soru sorma faaliyeti, para politikasına ilişkin alınan mevcut kararlar ve politikanın gelecek seyri hakkında aktarılan enformasyonun, -kamuunun “mikro kozmos”u olan- basın mensupları tarafından önceki enformasyonlarla karşılaştırılmasını ve bu yolla yeni enformasyonun daha iyi “sindirilmesi”ni sağlamak; piyasaların ham bilgiye ve/veya konferansın giriş

---

608), “oyunun kurallarının belirlenmesi” anlamında para otoritesinin kurumsallaşma biçiminin önemine işaret eder.

²²⁹ Para politikası hikâyesi... (Smart, 1999).

²³⁰ Bu yönelim, ilk kez İsveç Merkez Bankası tarafından ortaya konmuştur.

ifadesinde/açıklamasında içerilen enformasyona karşı büyük bir hareket göstermesinin önüne geçmektir.

Ehrmann ve Fratzscher, Avrupa Merkez Bankası iletişim politikasının bir parçası olan basın konferanslarını analiz ettiği çalışmada, iki temel soruya odaklanır: “Birincisi, basın konferansları, verilen kararları anlatmak için gerekli enformasyona sistematik olarak ne ölçüde ekleme yapar ve ikincisi, basın konferansı, özel olarak ekonominin görünümü ve durumu hakkında verilen kararları anlatmanın ötesinde ilave enformasyon sağlar mı?” (Ehrmann ve Fratzscher, 2007b: 5). Yazarların buna yanıtı olumludur; basın konferansları, ekonomik durumun gerisindeki nedenler hakkında olduğu kadar, politika kararları hakkındaki bilgiyi de sistematik olarak içerir. Ancak iletişim politikalarına ve enformasyona ilişkin genel mantık, basın konferansları üzerinden yeniden işler; epistemolojik bir faaliyet olan basın konferansları, ontolojik olan gibi davranmaya başlar ve bir adım sonra reel olarak ekonominin durumu gündemden kalkar, basın konferanslarında ekonomiye ilişkin çizilen resim ile piyasalar birbirine göndermede bulunmaya başlar.

Bundan böyle, toplumsal aktörler, basın konferansları üzerinden, para politikası yöneticilerinin ekonomiye ilişkin *-özel-* yaklaşımlarını içeren bir epistemolojik inşa ile haberleşir, iletişim kurar ve pratiklerini bu resme göre konumlandırırlar. Basın konferanslarının bizatihi kendisi piyasalarda etki uyandırır, basın konferansında kullanılan ifadelere piyasa tepki verirken, bir süre sonra, basın konferanslarına piyasa tepkisinin boyutu, para politikası kararlarına gösterilen tepkiyi geride bırakır. Dolayısıyla burada önemli olan, piyasa aktörlerinin beklentilerine uygun ifadeler kullanmaktır; hangi tür ifadenin hangi tür tepki yaratacağını bilmektir. “Yüksek ekonomik belirsizlik durumu altında, para politikasının kendisinin

durulmasına ilişkin piyasa tepkisi sessizdir, piyasa katılımcılarının, basın konferansı esnasında sunulan açıklama için beklmeleri önerilir” (Ehrmann ve Fratzscher, 2007b: 6).

Anlaşıldığı üzere, iletişim politikası, para politikasının yerini almış; “medyalaşma” gündemine paralel bir şekilde, iletişim politikaları-piyasa ilişkisi, para politikasını ve onun gerçek gündemini arka plana itmiş; ne olduğundan ziyade, nasıl aktarıldığı önem kazanmış; piyasa aktörleri için, devletin-merkez bankasının para politikası yöneliminin “dil”lendirilmiş hali, yönelimin kendisinden daha bağlayıcı olarak kabul edilmiştir. Para politikası kararının açıklanması, kararın basın konferansı aracılığıyla duyurulmasından ayrılır; beraberinde para politikası kararlarının etkisinin, iletişim politikasının etkisinden ayrılması buna eşlik eder.

Bir başka deyişle, para politikası kararlarının açıklanması ile basın konferansı arasındaki geçen sürede –*Avrupa Merkez Bankası örneğinde 45 dakika*- artan piyasa etkinliğine, basın konferansı ile, para politikasının çerçevesi doğrultusunda belli bir istikrar kazandırılır ve/veya şekil verilir. Bu şekillendirme süreci belli ritüelleri de takip eder: “...basın konferansı, ne az da olsa bir gecikmeyle başlar ne de beklenen piyasa tepkisini yaratmaya dönük ani bir enformasyonla... Merkez Bankası Başkanı öncelikle, bütün katılımcılara ‘hoşgeldin’ der, Yönetim Kuruluna katılım konusunda sık sık bilgi verir –*özellikle ‘Ecofin’ Başkanı²³¹ toplantıya katıldıysa*- ve toplantıda hangi kararların alındığını -*13.45’den itibaren piyasalar tarafından bilinen-yineleyerek başlar*” (Ehrmann ve Fratzscher, 2007b: 14). Başkanın ağzından çıkan her kelime, gerçek zamanlı olarak finans medyası tarafından aktarılır, yorumlanır²³²;

---

²³¹ Ekonomik ve Finansal İşler Konseyi Başkanı...

²³² Merkez bankasının mesajlarının toplumsal aktörlere aktarılmasında medyanın rolünü nasıl oynadığı ve mesajın formunu hangi yönde etkilediğine ilişkin bir çalışma için bkz. Metrevelli, 2008.

her kelimeye denk gelen piyasa tıktırları, dalgalanmaları ve/veya sesleri birbirleriyle karşılaştırılır; iki ses birbiriyle konuşurur.²³³

Merkez bankası iletişim kanalları üzerinden aktarılabak olan enformasyon, piyasadaki gürültüyü azaltmaya odaklandığından, kendisinin yeni bir gürültü kaynağı olmaması beklenir. Bunun için mesajın netliği kadar, mesajın veren kişinin temsiliyeti de eş zamanlı olarak önem taşır. Bu doğrultuda komite içerisinde farklı politika yönelimlerine sahip üyelerin görüşlerinin “tek ses” içerisinde eritilmesi, piyasalar açısından yekpare bir kamu alanı tasavvuru sağlaması açısından önemli olduğu gibi, bu “tek ses” merkez bankası başkanının –gubernur- şahsında toplanır.²³⁴ Para politikası toplantısını takip eden basın konferansının girişi niteliğindeki başkan konuşması, iletişim politikalarının önemli bir aracıdır.

“Basın konferansı, faiz oranlarının bir basın bildirisi ile duyurulmasından 45 dakika sonra gerçekleşir. Politika görüşlerimiz hakkında bildirinın hemen ardından detaylı bir enformasyon sağlamakla kalmaz, medyaya açık ve filtrelenmemiş konulara doğrudan işaret etme fırsatını da sağlar. Bir saat ve bazen daha fazla sürebilen basın toplantımız, bir tarafta medyanın temsilcileri ile diğer tarafta politika yapıcılar arasında, açık ve samimi bir görüş alışverişine dair ihtiyaç ve talebin açık bir yansımasıdır. (...) Faiz kararının ve altında yatan gerekçenin açıklanması arasında kısa bir zaman farkı vardır. Böylece basın toplantısı sırasında ortaya konulan kısa dönem faiz oranlarının gelecek yörüngesine ilişkin haberler, politika

---

²³³ Hiç kuşkusuz merkez bankası başkanının piyasalar nezdinde özel bir önemi var; ve yine hiç kuşkusuz ki bu önem, başkanlık makamında simgesel anlamda somutlaşan onun sınıfsal pozisyonundan ileri gelir. Merkez bankası başkanının da içinde bulunduğu “...kapitalist ve yönetici sınıf, devletin uluslararasılaşmasının özel bir görüntüsünü meydana getirmektedir. Bu sınıf dış görünüşünde ve toplumsal politik eğilimlerinde bazı ortak özellikler taşır” (Hirsch, 2011: 153 ve 193). -Uluslararası yönetici sınıf. Bu konuya ilişkin olarak ayrıca bkz. Cox, 1983; Van der Pijl, 1997; Van Appeldorn, 2003.

²³⁴ Merkez bankası başkanlarının en güçlü isimler arasında sayılmasının nedeni tam da bu gündem belirleme gücünden kaynaklanır.

kararlarının açıklanması ilişkin haberler tarafından bozulmuş olamaz. (...) Basın toplantısı esnasındaki soru-cevap oturumu, açıklayıcı cevaplar almak için gazetecilere soru sorma imkânı verir; onların, sağladıkları enformasyonu içselleştirmelerini sağlar. (...) Doğru iletişim, yüksek öngörülebilirlik sağlar” (Trichet, 2008: 9).

Anlaşıldığı üzere, ilgili iletişimin de, belli sınırları vardır. Özellikle para politikası komitesi üyeleri, farklı seslerle konuştukları, farklı söylemler inşa ettikleri, farklı mesajlar gönderdikleri zamanlarda, bir “kakafoni tehlikesi” (Blinder, 2004) belireceğinden, iletişim süreci amaçlandığı gibi sonuçlanmayabilir. Zira Blinder’in işaret ettiği gibi, “seslerin kakafonisi ile konuşan merkez bankası, aslında hiçbir sese sahip değildir” (2007: 114). Çünkü açık olmayan iletişim, ona göre belirsizliğin kaynağıdır; oysaki iletişimin amacı bu belirsizliğe çeki düzen vermek, seslerin kakafonisi içinden belli bir sesin daha bir baskın çıkmasını sağlamak olmalıdır.

Bu noktada şu hususu açmakta yarar var: Bazı merkez bankalarının özellikle para politikası toplantılarının ardından, toplantı içeriğini dakika dakika yayınlamaları ve alınan kararlara ilişkin üyelerin oy yönelimlerini açıklamaları, şeffaflığın ve derin bir iletişim arayışının ürünü gibi görülse de, aslında ikili bir işleve sahiptir. Birincisi, beklendiği üzere, piyasa katılımcılarının ve/veya genel olarak toplumsal aktörlerin, para politikası yönelimlerini öğrenmelerini ve kurul üyeleri arasındaki -eğer varsa- farklı görüşlerin varlığından haberdar olmasını sağlayarak, beklentilerini şekillendirmelerine yardımcı olmaktır. İkincisi, dakikalar ve oy kayıtlarından oluşan bir iletişim kanalını kullanmak, aslında kurul üyeleri arasında farklı görüşe sahip olan üyelerin örneğin konuşmalarına ve bu konuşmaların yaratacağı kafa karışıklığına nazaran daha normatif bir alan inşa etme imkânı sağlar.

Blinder ve Wyplosz'un da ifade ettiği üzere (2004), parasal kararlara ilişkin kurul kararlarını oy birliği ile almak ve halka bu birlik mesajını aktarmak her zaman tercih edilir²³⁵; ancak bunun gerçekteşmediği durumlarda hem kurul içerisinde muhalif görüşlerin kendilerini temsil etmelerine imkân tanınır, hem kurul ile kurumun demokratik niteliğine vurgu yapılır hem de bu şekilde akıtlamazsa söze dökülmesi muhtemel muhalif eğilimlerin kamuoyu nezdinde farklı tanımlamalarla (şahinler ile güvercinler gibi) karşılanmasının önüne geçilmiş olur. Nitekim en nihayetinde merkez bankası başkanının konuşması, -eğer varsa- farklı görüşler arasındaki çatlakları, Fine'in deyişiiyle "yapısal boşlukları" (2011: 186) doldurur; para politikası yönelimlerine ilişkin anlamı sabitler.

Dolayısıyla merkez bankası özelinde temsil edilen demokratik kurumsal sistemin, özellikle iletişim sürecinin inşasında farklı seslerin yer almasına imkân tanıma anlamında pek demokratik bir görünüm arzetmediğini belirtmekte fayda var. Para politikası ile ilgili komitelerin üyelerinin politikanın içeriğine ve/veya yönüne ilişkin bireysel görüşleri, ifadelerinde belli bir tutarlılığın sağlanması adına ortak kabulleri takip eden bir iletişim kanalından akar, her bir üyenin görüşleri aynı zamanda komite sözcüsü olan başkanın bireysel iletişim stratejisinde temsil edilir.²³⁶ Dolayısıyla bireyler ve komiteler tarafından gerçekleştirilen iletişimin, ortak bir mesaj inşasına dönük olarak biçimlendirilmesi gerekmektedir.

---

²³⁵ Bu vurgu için ayrıca bkz. Blinder, 2007.

²³⁶ Başkanın konuşmasının bu yüzden piyasalar nezdinde büyük bir simgesel önemi vardır. Bu noktada söylem türleri yeniden yardıma çağrılır, başkanın konuşması bu türler vasıtasıyla çerçeveselendirilir, daha sonraki adımda toplumsal alana aktarılır; toplumsal aktörler, konuşmanın içeriğine olduğu kadar, mevcut haliyle ekonomik ve toplumsal yapılar bükülen söylem türüne de bakarak ekonomik ve toplumsal alandaki davranışlarını belirler. Dolayısıyla bu söylem türlerinin bizatihi kendisinin, bir iletişim mecrası olduğu söylenebilir; ancak bu mecra içerisinden geçilerek merkez bankası başkanının konuşmalarının bağlamına ulaşılabilir. Brandist'in belirttiği biçimde, "Türler, bireysel sözceyi öncelerler ve konuşucu başarılı bir toplumsal etkileşimde bulunacaksa, konuşucunun hâkimiyetinde olmalıdırlar" (Brandist, 2011: 241).

Komite üyeleri ne kadar farklı sesle konuşurlarsa, merkez bankaları, bu farklılıkları bastırmak ve anlamı sabitlemek amacıyla tek bir sesle o kadar fazla konuşmalıdırlar. Ancak bu şekilde, para politikasına ilişkin sinyaller, muhataplarına aktarılabilir. Blinder'in belirttiği üzere, “komiteler, tek ses (*ya da tek sese mümkün olduğu kadar yakın*) ile konuşarak kakafoni problemini önlemek için her türlü çabayı göstermelidir. Bu komite için sadece başkanın konuşması anlamına gelir ya da herkesin konuşabilmesi fakat ortak bir mesajla bağlı olunması anlamına gelir” (Blinder, 2008: 29). Aksi takdirde, şeffaflık ortan kalkar ve iletişimsizlik ortaya çıkar.²³⁷

Srinivasan, iş geliştirme alanında önemli stratejilerden birinin, paydaşlarla iletişim olduğunu belirtir (2008: 1). Sanırım merkez bankası örneğinde, genel kamuyu, medyayı, finansal piyasaları, siyasi iktidarı, akademiye, sermayeyi ve örgütlü emeği, süreçlerin paydaşları olarak görmek mümkün... Dolayısıyla paydaşlara aktarılan enformasyonu taşıyacak iletişim politikaları, “entegre edilmiş” (Srinivasan, 2008: 3) stratejileri içermeli ve para politikasının hedefleri doğrultusunda, bankayı yeniden-imajlarken, paydaşları yeniden-konumlandırmalıdır. Bir başka deyişle, kurumlar, iletişim süreçlerini kendi bünyelerine entegre etmek suretiyle, paydaşları karşısında kendilerini yeniden konumlandırabilmelidirler ki, insanların hayatlarına temas etmek mümkün olabilsin. Ne için; güveni inşa etmek ve/veya inşa edilen güveni yeniden kaybetmemek için...²³⁸ Zira, “sıradan bir insan,

---

²³⁷ Bu noktada Rozkrut vd. etkili bir iletişim için öncelikle merkez bankası bürokratlarının iletişim becerisine sahip olması gerektiğini, ardından kamuoyunun, bu merkez bankası yetkililerinin konuşma alışkanlıklarını öğrenmesi gerektiğini belirtir (Rozkrut et. al, 2007: 191). Nitekim merkez bankası ile kamuoyu arasında bu karşılıklı bir anlayışın geliştirilememesi neticesinde oluşacak inanırlılık ve/veya itibar kaybı da “iletişim türbülansı” olarak nitelendirilir.

²³⁸ Bu amacı gerçekleştirmek için banka, toplumsal hayatın her zerresini doldurur: Hem her yerde, her zaman ve her şekilde yer alır hem de hiçbir yerde, hiçbir zaman ve hiçbir şekilde;

(...) bankanın onun hayatına dokunduğunu algılar. Onlar, güveni kurumsallaştırır. Güven, kriz zamanlarında çok yardımcı olur” (Srinivasan, 2008: 5).²³⁹ Anlaşıldığı üzere, iletişim, sıradan insanların kendi gündemleri ile örneğin bir bankanın kendi parasal gündemini belli bir noktada buluşturur; iki gündem arasındaki karşılıklı güvenin istikrarı, bütün olarak finansallaşmanın istikrarına imkân tanır.

White, sosyal ilişkilerin üzerine yerleştiği bir ağ olarak piyasa ile enformasyon kavramını diyalektik olarak birbirine bağlar. Ona göre, piyasa aktörleri birbirlerine sürekli sinyaller gönderirler; ürünler, fiyatlandırma ve kalite hakkındaki kararlarında anahtar rol oynayan sinyaller... Ancak böyle sinyalleri yorumlayabilmek için, tüm piyasa aktörlerinin aynı algılama çerçevesine sahip olmaları gerekir. White bu çerçeveye, “söylem” adını verir (2002: 2). Finansallaşma döneminde ulusal merkez bankalarının yerleştiği zemin tam da burasıdır: mevcut para politikasının istikrarlı bir şekilde devam ettirilebilmesi için sermayeyi merkeze alan algı çerçevesi ve dolayısıyla bir söylem inşa etmek ve iletişim politikaları marifetiyle bu söylem ile bütün toplumsal aktörleri giydirmek, ilgili söylemin toplumun geneli tarafından iradi bir şekilde, katılımcı bir perspektifle paylaşılmasını sağlamak... Bu doğrultuda, bir ağ olarak finans-piyasası ile bu piyasanın üzerine yerleşen toplumsal ilişkiler, dil ve/veya söylem aracılığıyla birbirine bağlanır; merkez bankacılığı literatüründe para politikasının alet kutusundaki en önemli araç olarak iletişim politikasının ön plana çıkmasının nedeni de –şeffaflık, hesap verebilirlik vb. mefhumların aksine- budur.

---

insana yakın olduğu kadar uzaktır da - (Anywhere, Anytime and Anyhow) – Srinivasan’a göre bankacılık endüstrisinin bugünkü sloganı...

²³⁹ Elbette, güven, kriz zamanlarında çok yardımcı olur. Zira, güvenin kurumsallaşmadığı bir zaman diliminde, toplumsal aktörlerin ekonomide bir şeylerin yolunda gitmediğine dair sezgileri, onları sermaye açısından “rasyonel” olmayacak “içgüdüsel” davranışlara itebilir. İçinde bulunduğumuz dönemde de görüldüğü üzere, tasarrufların nakit olarak yastık altında tutulma eğilimi ve/veya altın gibi görece güvenli araçlara yatırım yapma eğilimi bu davranışlara –panik havasını desteklediğinden sermaye açısından riskli davranışlara- örnek gösterilebilir.

Piyasaların üzerinde yükselen bu sosyal ilişkiler ağı, yalnızca piyasa istikrarı için gerekli olan güvenin tesisi yönünde değil, onunla birlikte istikrarlı bir toplumsal yapıya ihtiyaç duyan fiyat istikrarı açısından da temel önemdedir. Özellikle finansal serbestleşme, para politikasından sorumlu ulusal düzenleyici kuruluşlarının bağımsızlaşması gündemine paralel bir şekilde, para politikasının ekseninin enflasyonla mücadele ve fiyat istikrarı olduğuna dair yinelenen söylemin göndergesi, bu noktada tam da toplumsal alanın kendisidir. Merkez bankası iletişim kanallarından akan ilgili söylem, para politikası için zorunlu olan sosyal ilişkiler ağını istikrarlı kılmaya yönelir. Toplumsal istikrar, fiyat istikrarının önkoşulu haline gelir.²⁴⁰

Bir başka ifadeyle söylenecek olursa, toplumsal olan hem yeniden üretimin mekânı hem de üretimin önkoşulu haline gelir.²⁴¹ Finansallaşan bir ekonominin toplumsal şartlara bu zorunlu bağımlılığı, herhangi bir kriz potansiyelinden kaçınmak için bu şartları koordine etmenin zorunluluğunu eş zamanlı olarak gerektirir. Hirsch'in belirttiği gibi, “Kapitalizm, yalnızca piyasa ekonomisi olarak varlığını sürdüremez” (2011: 32). Finansal piyasalardaki paranın değerlendirilme sürecine tekabül eden ve/veya onunla uygunluk gösteren toplumsal ve politik çerçevenin de

---

²⁴⁰ Bu nokta önemli; zira, tam da bu nedenle, hem ortak değer yargılarının, kültürel örüntülerin hem de uzlaşıya dönük toplumsal kabullerin varlığından dolayı, birikim rejimi ile düzenleme biçiminin kesiştiği merkezi uzam, ulus-devlet olmuştur. Lipietz'in (1985a) belirttiği üzere, bu mefhumların işlerlik kazanacağı kurumsal koşullar da, bu kurumsallık içindeki karar verme yöntemleri de tekil devletlerin alanı içinde gerçekleşir. Finansallaşma döneminde merkez bankası, bu ulusal alanın, tekil devletin alanının kurumsal merkezi olarak konumlanır. Toplumsal alandaki sınıfsal ilişkileri ve/veya devletin alanı içindeki kurumsal eşgüdümü maddi bir bağlama, mevcut üretim ilişkilerinin bağlamına oturtur.

²⁴¹ Buradan yola çıkarak, “iletişim politikaları”na konu olan ürünlerin üretilmesi ile örneğin bir otomobil üretimi arasında fark olduğunu da belirtmek gerekir. Zira her ikisi de değer-biçimi tarafından belirlenen, artı-değer'in sermaye tarafından temellük edilmesi ile başlayıp, ürünün meta biçimini alması ile devam eden bir sürece konu olmalarına rağmen; iletişim ürünleri, bu sürecin, süreç olarak kesintisiz devam etmesi için de ayrıca bir ideolojik değere sahiptir. Başka bir yerden benzer bir vurgu için bkz. Hodgkin, 1964: 60.

sağlanması gerekir. Bu çerçeve, bir yandan toplumsal sınıflar ve sınıf fraksiyonları arasındaki çelişkileri bir dengeye oturturken diğer yandan finansallaşmaya yaslanan büyüme retoriğinin toplumsal meşruiyetinin sağlanmasına dönük olarak çalışır.

Bu süreçte merkez bankası, iletişim politikaları üzerinden toplumsal alana seslenir ve toplumsal aktörlerin, para politikasının eğilimleri etrafında birleşmesine, ekonomiye ilişkin davranışların finansal piyasalarla uyumluluk arzetmesine, beklentilerin enflasyonla mücadeleye olumlu katkı sağlayacak şekilde oluşturulmasına odaklanır. Kısacası, merkez bankası, bu süreçte tüm farklı çıkarların ve/veya sınıfsal pozisyonların birlikteliğine yönelik bir “sosyal biçim” olarak kendini toplumsal alana dayatır.

Reddy, bu doğrultuda, istikrar peşindeki merkez bankaları için iki önemli zorluğun olduğunu belirtir: “Birincisi, kendi ekonomilerindeki politik boyutlar kadar sosyal-ekonomik boyutları ile de süreci yönetmek; ikincisi yabancı sermaye akımlarının duyarlılığını izlemek” (Reddy, 2006: 3). Bu doğrultuda, iletişim süreçleri marifetiyle, sermaye akışı ile akış yönündeki politik ve toplumsal alan arasında bir simetrik halin varlığı öngörülür; ilgili enformasyona piyasa tarafından asimetrik yanıtlar verildiği durumlar, birer kriz noktası olarak işaretlenir. Reddy’in net bir şekilde belirttiği üzere, merkez bankaları, “açık piyasa operasyonlarının yanında açık ağız operasyonları ile açık gözler ve kulaklar operasyonlarına da sahiptir” (2006: 4).

Dolayısıyla para politikası anlatısı, kurumsal hiyerarşi içinde, merkez bankası iktisatçıları arasındaki işbirliğini koordine eder; onların çalışmaları ile bankanın kurumsal görevini hizalar, çıktıları birleştirir/sağlamlaştırır; o çıktılarına nasıl yaklaşılacağına ilişkin bir çerçeve sunar –ki bu çerçeve hem üst-yönetimin bu çerçeveye göre politika kararlarını almasını hem de politika izleyicilerinin, piyasa

aktörlerinin bu çerçeveye göre kararları yorumlamalarını sağlar- ve en nihayetinde kamuya para politikasını anlatmak ve haklı göstermek işlevlerini yerine getirir. Para politikası hikâyesinin bu hattı, hedef enflasyona ulaşmak için temel olan beklentileri yönetmeyi de olanaklı hale getirir; beklentiler, bu çizgi üzerinde kurulur. Bu noktada, Poulantzas'ın burjuva partileri için yaptığı tespitini²⁴² farklı bir alanda devam ettirerek de olsa, şu da söylenmelidir ki; bu para politikası anlatısı esas olarak merkez bankasının kurumsal varlığına yüzünü dönmüş bir izleyici kitlesini, işçi sınıfı içinde de bulmaya yönelir. Anlatının deneyime dönüştürülmesi ancak belli bir izler kitleye ulaştıktan sonra başlar.

İlgili model-çerçevelerden geçirilen veriler, hikâyeler, Kanada özelinde “Beyaz Kitap”²⁴³ adı verilen metinde toplanır; bu metinde farklı görüşler/görünümler parantez içine alınır, ortak bir hikâye geliştirmeye çalışılır. “Siz sayılar dışında bir hikâye anlatabilmelisiniz. İşte bizim işimiz budur: bir hikâyenin varlığından emin olmaktır (...) Beyaz kitaba koyabileceğimiz iyi bir hikâyenin varlığından emin olmaktır” (Smart, 1999: 262-263). Yönetim toplantısında üyeler, kendilerine aktarılan bu hikâyeyi tartışır; bir kez hikâye üzerinde anlaşmaya varıldığında, artık beyaz kitap, hem yöneticilere para politikası hakkında düşünceleri için bir çerçeve sağlar hem de ekonominin görünümü, önerilen para koşulları ve bankanın politika eylemlerine ilişkin olarak kamunun bilgi talebini temsil eder. “Onlar vurguyu ya da sapmayı/çarpıtmayı metnin neresine koyarlarsa, o şekilde okunacağını ümit ederler”

---

²⁴² Poulantzas'ın burjuvalaşan sosyal demokrat partilere yönelik olarak yaptığı tespit için bkz. Poulantzas, 2004b: 181.

²⁴³ Smart'ın Kanada özelindeki çalışmasında ekonomik alana ilişkin makro-hikâyenin seslendirildiği bu “Beyaz Kitabın” Türkiye'deki karşılığı, yine Merkez Bankasının yayınladığı “Enflasyon Raporları” ile “Para ve Kur Politikası” metinleri olarak düşünülebilir. Nitekim, bu çalışmanın beşinci bölümünde, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının temel iletişim politikası araçları olarak lanse edilen bu metinler söylemsel açıdan analiz edilecektir.

(Smart, 1999: 264). Anlaşılacağı üzerine, beyaz kitapta, önce bir anlam inşa edilir, sonra bu anlam içe kapatılır, İdeoloji tam da bu noktada kurulur. -Anlamsal kapanma

Burada işleyen ideoloji, ekonominin durumu hakkında bütünlüklü bir kurumsal hikâyeyi içerir. İlgili hikâyenin hedeflerini gerçekleştirebilmesi ve/veya çalışabilmesi için öncelikle toplumsal aktörleri –ideolojinin de doğası gereği- “ikna” etmesi gerekir. Diğer bir deyişle, ekonomide gerçekte neler olduğundan ziyade, ilgili hikâyedeki varsayımın ne olduğu ile ilgilenilmesi tercih edilir; zira epistemolojik bir araç olarak para politikası hikâyesinin temel işlevi, hikâyenin anlatıldığı toplumsal aktörleri, bu epistemolojinin çevresinde toplamak, karşı duruşları da içerecek biçimde bütün pratikleri bu epistemolojik düzeyle sınırlamak, muhatap kılmaktır. Zira ancak bu düzeyde kalınırsa, beyaz kitap, enflasyon amacına ulaşmada, beklentileri yönetmek suretiyle önemli bir misyon yüklenir. Sermaye ve ona yüzünü dönmüş merkez bankası yöneticileri, kendi eğilimlerini uygulamaya geçirmede, beyaz kitaptaki para politikası hikâyesini, bir “zihinsel örtü” (Smart, 1999: 266) olarak kullanırlar.

3.8. Enformasyon Teknolojileri ve Para Politikası

1970 krizi ertesinde enflasyon artışına paralel paranın değerinin düşmesi, beraberinde hem işçi sınıfının ücretlerde telafi edici artışları gündemine almasına, bu konuda sesini giderek yükseltmesine neden olmuş hem de bu nedeni, neden olmaktan çıkarmayı ve paraya ilişkin olarak, görünüşte sınıfsal bakımdan bağımsız/tarafsız uzmanlar aracılığıyla çıkar gütmeyen nesnel veriler üzerinden konuya yaklaşmayı içeren “bağımsızlık” kavramı ön plana çıkmıştır. “Seçim sürecini para politikasından

ayıran, kullanışlı hukuki bir faraziye olan bağımsız merkez bankası düşüncesi yaratılmıştır” (Papadatos, 2009: 185).

Oysaki Easterly, söz konusu bir ulusal alanın küresel alana eklenmesi olduğunda, o ülke bürokratlarına vaaz verecek IMF ve Dünya Bankası gibi yüksek kiliselerin kendi bünyesinde bir entelijensiyaya sahip olduğunu belirtir.²⁴⁴ Ona göre, uzmanlardan oluşan bu entelijensiyanın, zihnindeki tek doğru, serbest piyasadır. Ancak bu “doğru”ya ulaşma yolunda toplumsal ve ideolojik olarak nitelendirilebilecek bir patikayı izlerler. Öncelikle, “tüm ideolojiler gibi, ulusal yoksulluğun azaltılması, ulusal ekonomik büyüme, küresel binyıl kalkınma hedefleri gibi bireysel özlemlerin üzerinde kolektif hedefler üretirler” (Easterly, 2007). Hemen bir adım sonrasında, “gelişmiş ülkelerin resmini, o yolda olanlara göstererek onları yargılar ve gelişme yolunda kaçınılmazlığa karşı olanları da küçümserler” (Easterly, 2007).²⁴⁵ Nitekim, iletişim politikası metinlerinden görüldüğü üzere, söz konusu Merkez Bankası uzmanları olduğunda da bu gündem değişmeden kalır.

Anlaşıldığı üzere, bağımsızlık, hem toplumsal mücadele pratiklerine yeni bir muhatap göstermek ve dolayısıyla bu pratiklerin siyasi iktidar üzerinde yaratacağı etkiyi başka bir kurumsal yapıya tahvil etmek hem de insanların gündelik pratiklerine kadar içine alan paraya ilişkin yönelimleri ve bu yönelimlerin kapitalist/eşitsiz

---

²⁴⁴ Örneğin bu vaazlardan birisinde, Dünya Bankasının, “bağımsız” bir merkez bankasının ülkedeki enflasyonist baskıları hafifleteceği görüşüne sahip olduğu açıkça ortaya konur (World Bank, 1997: 50-51). Diğerinde, ülkelerin ilgili “taahhütler”ini yerine getirmesi halinde o ülkeye yönelik finansal akışın artmasının “garanti” olduğu ifade edilir (World Bank, 1997: 101).

²⁴⁵ Konumuzla bağlantılı olarak şeffaflığın, finansallaşma sürecinde büründüğü kutsallığa ilişkin olarak, Joseph Stiglitz’in, “şeffaflığa karşı olduğunu söylemeye kimse cesaret edemez (...) Bu anneliğe veya elmalı turtaya karşı olduğunu öne sürmek gibi olur” sözü çarpıcıdır (Financial Times, 5 October 1998). Buradaki “annelik” ve “elmalı turta” ikilisini –tıpkı merkez bankası şeffaflığı gibi- Amerikan mitleri kategorisinde değerlendiren bir köşe yazısı için bkz. Tett, 2010. Sermaye birikimi ve ABD devlet imajının mitlerle olan ilişkisi için ayrıca bkz. Harvey, 2003b: 35. Somut-toplumsal eşitsizlikleri soyut-finansal piyasa eşitliğiyle yer değiştirmeye yönelik “Ayşe teyze” miti için bkz. Yeldan, 2010: 25.

içeriğini “demokratik seçim”lerin dışında bırakmak, insanların kendilerine doğrudan temas eden bir konuda seçim şansı olmadığı yönünde bir algı yaratmak doğrultusunda işlevsel bir “araç” haline gelmiştir. Enflasyon hedeflemesi rejimi de, sözde toplumsal-siyasal alanla bağını koparmış bağımsız merkez bankalarının, yüzlerini para akışına döndükleri ve bu para akışı için tehdit oluşturan enflasyona müsamaha gösterilmeyeceğine ilişkin bir taahhüdü de içeren, tarihsel-toplumsal bir gelişmenin ürünü olarak şekillenmiştir.

Bu doğrultuda ekonomi ve toplumda “ihtilafli bir alan” olarak görülen merkez bankasının –*adına yaraşır biçimde*- “merkezi” oluşturduğu para politikası dört önemli etkenle –*diyalektik*- bir ilişki içindedir: “Emek piyasasının yapısı, finans ile sanayi arasındaki bağlantılar, ulusal ekonominin dünya ekonomisi içindeki konumu ve merkez bankasının devlet içindeki konumu” (Papadatos, 2009: 189). Bu ilişki ağı içerisinde teknolojik değişim, finansallaşma sürecini verimli kılmaya dönük olarak önemli bir işlev yüklenirken; sanayi tarafında da, hem otomasyon hem yönetim ayağında, esnek üretim ilişkilerine zemin hazırlamıştır. İşletmelerde kullanılan mikro-işlemcili, bilgisayar-tabanlı otomasyon teknolojileri üretim ilişkilerini ve işçilerin üretime ilişkin algısını yeniden düzenlerken, bu teknolojilerin daha basit uzantıları aynı işçinin işletme-dışı zamanına da taşmış; Lapavitsas’ın belirttiği üzere, “bilgi teknolojisi kişiye kalan özel zamanının azalmasını, parça başı çalışma ve eve iş verme pratiklerini teşvik ederken, karşılığı ödenmiş emek ile ödenmemiş emek arasında yeni bir denge oluşmuştur” (Papadatos, 2009: 190).²⁴⁶

Kuşkusuz, piyasanın özel alana doğru genişlemesi, özel alanın piyasa rasyonalitesi tarafından şekillendirilmesi için bilgi teknolojilerinin açtığı bu yeni

---

²⁴⁶ Marazzi’de bu “ilgi zamanı” olarak tarif edilir; bilgi, ilgiyi talep eder.

kanal, merkez bankası para politikası enformasyonunun ya da ekonominin durumuna ilişkin merkez bankası yorumunun taşınması için de işlevsel olmuştur.²⁴⁷ Aslına bakılırsa, merkez bankasının devlet içindeki değişen konumu ve ulusal ekonominin dünya ekonomisi içinde değişen konumu birbirini karşılıklı olarak beslerken, bu süreçte enformasyon teknolojilerinden yayılan finansın sanayi karşısında görece egemenliği algısı, sanayi sermayesinin emeğin yapısı üzerindeki müdahalesinin ve emek ücretlerini baskılamasının da meşru zemini haline gelmiştir.²⁴⁸ Dolayısıyla para politikası süreci, en büyük etkisini, yine “emek” üzerinde göstermiştir.²⁴⁹

Dolayısıyla merkez bankaları, finansal sistemde kamunun güvenini, iletişim politikaları üzerinden, artan enformasyon talebine cevap vererek ya da inşa edilen enformasyon için talep oluşturarak, ama mutlaka, interaktif iletişim, multimedya dünyası ve sosyal-ağları da içerecek biçimde²⁵⁰ uygun araçları aktif olarak kullanarak sağlama yoluna gitmişlerdir. Özellikle kriz dönemlerinde, merkez bankası

---

²⁴⁷ Bu görüş Poulantzas tarafından da desteklenir. Buna göre, “özel, kamusalın cevabından başka bir şey değildir, çünkü aslında ikiye bölünme olsa da, özel olan devletin içinde kayıtlıdır (...) ve devlet bunların kenar çizgilerini belirler” (Poulantzas, 2004a: 79).

²⁴⁸ Pigou'nun “paranın açıkça bir örtü” olduğu yönündeki tespitinin kaynağı burası olsa gerek (Pigou, 1969: 33).

²⁴⁹ Oysa, para-sermayenin ilk bakışta üretim sürecindeki emek ile ne ilişkisi olabilir değil mi? Değil. Sanayi sermayesi açısından, piyasa için belirleyici olması sebebiyle merkez bankası faiz kararlarıyla da ilişkili olarak kredi maliyetlerinin yükselmesi halinde, üretim sürecinde ilk müdahale edilecek unsur “emek ücretleri” olur. Dolayısıyla finansal piyasaya ilişkin bir değişken olarak görülen “faiz” unsuru ile reel üretim sürecine ilişkin olarak görülen, dolayısıyla finansal alandan görece olarak uzak bir yerde konumlandığı düşünülen “emek ücretleri” arasında finansallaşma sürecinde net bir belirleyicilik ilişkisi vardır. Zira, finansal sermayenin ve sanayi sermayesinin baktığı yerden “ücret”, emeğin hayatını yeniden üretmesinin bir aracı olarak değil, finansal sermaye açısından hızlı biçimde finansal piyasalara akması gereken, dolayısıyla ancak bu şekilde fiyat üzerindeki baskının geriletebileceği bir talep unsuru; sanayi sermayesi açısından da, ancak bir maliyet unsuru olarak görülür. Olası bir ekonomik dalgalanmada, tüm gözlerin reel ücretler üzerine çevrilmesinin nedeni budur. Nitekim finansallaşma sürecinde, hanehalkı borçları üzerinden, işçiye verdiği ücretin nasıl yeniden finansal piyasalarla buluşturabileceğinin hesabını yapan bir sermaye formunun, kuşkusuz en önemli yardımcılarından birisi ulusal merkez bankaları ve onun iletişim politikaları olmuştur.

²⁵⁰ Podcastler, Bloglar, Wikiler, RSS feedler, Web yayıncılığı (streaming), Web 2.0 ve Etkileşimli grafikler vb. yeni medya araçları da dâhil edilebilir.

kararlarının tartışılması, gazete manşetlerine taşınması vb. olaylar da bunu zorunlu kılmıştır; hem medyanın kullanacağı enformasyonun tanımlanması hem de medyanın olumsuz tasvirlerine ilişkin sorunların, başka kanallar kullanılarak giderilmesi için iletişim politikaları, enformasyon kaynaklı belirsizliklerin giderilmesi ve beklentilerin oluşturulmasında önemli bir kaldıraç işlevi yüklenmiştir. Öyle ki, “mesajın duyurulması, mesajın kendisi kadar önemli” (Stamper ve Sokolova, 2009) bir hale gelmiştir.

Hewin’in (2009) belirttiği üzere, “Dijital çağda gerçek-zamanlı ekonomi haberlerinin yaygınlığı, piyasalarda detaylı ve dakika-dakika enformasyon beklentisini oluştururken”, merkez bankası, iletişim politikası üzerinden bu “beklentiler”i yönetmeye odaklanır; kuşkusuz bu, enformasyonun nasıl biraraya getirileceği ve ortak mesajın/anlamın nasıl oluşturulacağı ile ilgilidir. Kuşkusuz, bu anlam inşası sürecinde, finans medyası, merkez bankasının politikalarını şekillendirmesi noktasında önemli bir “kamusal tartışma” platformu olarak işlev görür ve pek tabii desteklenir. Kamusal tartışmanın “çıktı”ları, para politikasının “girdi”leri olarak değerlendirilir; kamusal alanda konuşulanlar hakkında bilgi sahibi olmak, aynı kamunun gündeminin nereye doğru götürülmesi konusunda da yönlendirici bir mahiyete sahiptir.

Dolayısıyla kamusal alan nosyonu ve bu alan üzerinden bireylerin seslerini duyurmalarını imkân tanınması gibi görünürde demokratik süreçler, aslında toplumun nabzının tutulması ve bu nabza göre politikaların şekillendirilmesi noktasında oldukça önem taşımaktadır.²⁵¹ En nihayetinde, para politikasında

---

²⁵¹ Nitekim, merkez bankası istihdam politikası da bu doğrultuda şekillenmektedir; zira İngiltere Merkez Bankasının “teolog” istihdam etmesi, başka türlü düşünüldüğünde anlamlı olmazdı. Yine Carnea’nın işaret ettiği üzere, Dünya Bankası bünyesinde istihdam edilen

demokratikleşme, şeffaflık, açıklık gibi yönetim politikalarının paralelinde akan kavramlar, merkez bankasının kamusal yüzüdür²⁵²; ve bu yüz, kamunun kurumsal algısını etkilemeye/yönlendirmeye dönüktür.

En nihayetinde, enformasyon ve/veya iletişim teknolojileri söz konusu olduğunda, onların, geniş ekonomik ağlarda katılımı teşvik ederek, verimliliği arttırarak ve fırsatlar karşısında bireyler ile kurumların daha esnek olmasını sağlayarak, yoksulluğun azalmasına ve/veya gelirlerin artmasına potansiyel bir katkı sunduğuna ilişkin ortak bir inanç vardır (Hishigsuren, 2006: 5-6). Buradaki inanç, merkez bankacılar tarafından devralınarak, sağlıklı iletişim politikası ile finansal piyasaların derinleşmesi arasında doğrudan bir bağ olduğu yönündeki inanç ile birleştirilir. İletişim politikalarına paralel, enformasyon teknolojilerinin de para politikası ile buluşması, kaynağını buradaki inançtan alır.

Kanada Merkez Bankasının “arka sahnesi”ne bakan Smart, Merkez Bankasının araştırma verilerine nasıl yaklaşılacağını gösteren modellerden en çok önem verilen Aylık Projeksiyon Modeli (QPM) olarak bilinen, ekonominin bilgisayar-güdümlü matematiksel temsiline olanak tanıyan model olduğunu belirtir: “QPM, ekonominin farklı sektörlerindeki, bağlantılı 30 denkleme karşılaştırır. Güçlü bir kişisel bilgisayarın diğer bilgisayarların ağına ve geniş bir veri tabanına bağlantı kurması vasıtasıyla çalışan QPM, ev halkının, iş firmalarının, hükümetin, yabancı ekonomik oyuncuların ve merkez bankasının kendisinin davranışlarını taklit eder” (Smart, 1999: 256). Bu vasıta ile, “QPM, öznelerarasılığa önemli bir katkıda bulunur”

---

antropolog ve sosyologlar, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde danışmanlık hizmeti alınan beşeri bilimciler de bu kapsamda düşünülebilir (Carnea, 1996: 4).

²⁵² Cohen, “kamusal yüzde, içsel değişkenlik gözden kaybolur ya da basit bir ifade altında bir araya gelir” (1999: 83) diye belirtir. Bu vurgu, toplumsal alandaki farklılığı, çeşitliliği ve hatta karmaşıklığı, para politikasının istikrarı başlığı altında bir araya getirmeye yönelik merkez bankası iletişim politikaları ve onun “dilsel basitlik”, “anlamsal sabitlik” arayışı söz konusu olduğunda da aynen korunabilir.

(Smart, 1999: 256). Modelin taklit ettiği davranışlardan yola çıkılarak para politikası anlatısı inşa edilirken, ikinci adımda yine aynı anlatı, bütün toplumsal aktörlerin davranışını belirler.²⁵³ Bourdieu'nun deyişiyle, ontolojik suç ortaklığı...

Aynı paralelde Hakken de, iletişim politikalarının, bilgisayarlaşma gündemini kapsadığını, bir başka deyişle piyasalardan gelen verilerin değerlendirilmesi sonucunda elde edilen hesaplanabilir rasyonelliğin, toplumsal rasyonellik haline gelmesi çabasını içerdiğini belirtir. Bu doğrultuda bilgisayar vasıtasıyla hesaplanan riskler veri alınarak, bu riskleri ortadan kaldırmaya dönük enformasyon toplumsal alana aktarılır. Diğer yandan aynı bilgisayarlaşma gündeminin, küresel piyasaların ortaya çıkmasında önemli bir itici güç olduğu, farklı noktalardaki sıradan bireylerin küresel finansal piyasalarla temas etmesini mümkün kıldığı, finansallaşmanın toplumsal tabanının genişlemesinde önemli bir rol oynadığı söylenebilir.²⁵⁴ Harvey'in de "zaman-mekân sabitesi" kuramında belirttiği üzere, kapitalizmde sermayenin geri dönüşünü hızlandırmanın yanı sıra mekânsal engelleri ortadan kaldırmaya ya da en azından azaltmaya yönelik sürekli bir dürtü bulunmaktadır (Harvey, 2003b: 84; 2003a: 317-341). İşte bilgisayarlaşma gündemi finansallaşma döneminde bu dürtüye seslenir.

Nitekim Feldstein de, enformasyon teknolojisindeki gelişmelerin ve küresel alandaki politik güven ilişkilerinin eş zamanlı olarak, finansallaşma sürecini desteklediğini belirtir. Ona göre, özellikle "gelişmekte olan" ülkelerdeki "politik iklimdeki değişim, (...) güvenlik ihtiyacı içindeki yabancı yatırımcılar nezdinde

---

²⁵³ Buradaki şekliyle, merkez bankası, iletişim politikası kanallarından akan enformasyonun nasıl yorumlanması ve/veya algılanması gerektiğini toplumsal aktörlere aktarmak durumundadır. Merkez bankasının kurumsal varlığı ile toplumsal alanı birbirine bağlayan bu eksen, açıktır ki ideolojik bir karakter gösterir. Poulantzas'ın da belirttiği üzere, "Devlet (...) iktidarın doğrusunu yüksek sesle duyurmakla kalmaz (...) bilme ve bilme teknikleri üretir ve bunlar elbette ideoloji içinde binişmiş olarak, onun çok ötesine taşarlar" (2004a: 36).

²⁵⁴ Bu konuya ilişkin olarak bkz. Hakken, 2010.

onları daha çekici” kılarken, “bilgisayar ve iletişim kapasitesindeki gelişmeler, genişleyen uluslararası finansal sermaye akışının yönetimini” (Feldstein, 1997) değiştirmiştir. Yine Köymen, parasal sermayenin, bilgisayarlı iletişim sayesinde anında dünyadaki herhangi bir borsaya kolayca girip çıkabileceğini, borsalar arasındaki faiz ve kur farklarından faydalanarak havadan büyük kazançlar elde edebileceğini belirtir (Köymen, 186-187). Anlaşıldığı üzere, finansal işlemlerin giderek genişleyen teknolojik koridoru ile –çekici kılınmış- politik ve –sorunlarından arındırılmış- toplumsal koridoru karşılıklı olarak birbirini beslemiştir. Feldstein’in yerinde tespitiyle, bilgi-işlem ve iletişim teknolojileri ile “ilgili teknolojik ilerlemeler, basit olarak iletişim ve bilgi-işlem faaliyetlerinden daha fazlasını içerir. Yatırımın uluslararası akışını cesaretlendiren de aynı finansal teknolojilerdir” (Feldstein, 1997).²⁵⁵

3.9. Yönetişim, İletişim ve Ekonomi-Politika

Merkez bankası iletişim politikaları ve bu politikanın muhatabı olan toplumsal aktörler söz konusu olduğunda, finans sermayesinin ulusal kapısı olması, devlet bürokrasinin kurumsal bir devamı olması ve en nihayetinde ekonomik çevrime ilişkin topluma iletme arzusunda olduğu mesaj için en önemli kanal olarak medyayı kullanıyor olması sebebiyle, finansallaşma döneminde merkez bankasına odaklanmış her çalışma, ekonomi, devlet ve medyanın aynı toplumsal çevre içinde nasıl birlikte varolduğunu ve ekonomik çevrimin dinamiklerindeki, ya da örneğin merkez bankası

---

²⁵⁵ Bu noktada, ilgili enformasyon teknolojilerinin sadece teknik açıdan değerlendirilemeyeceğinin, ilgili teknolojilerin –özellikle- finansal işlemlere ilişkin olarak bilişsel aktiviteyi de etkilediğini vurgulamak gerekir.

para politikasının yönelimlerindeki değişikliklere nasıl tepki verdiklerini, yeni denge haline doğru nasıl evrildiklerini incelemek durumundadır.

Sulkhan Metrevelli (2008), merkez bankalarının hemen hemen bütün gelişmiş demokrasilerde en etkili kurumlardan birisi olduğunu belirtir. Ve diğer kurumların rutin kurumsal-iletişim süreçleri, nadiren merkez bankalarının söylemleri kadar sıradan insani pratikleriyle temas eder, onları etkiler, yönlendirir. Merkez bankası ile toplumsal ve/veya gündelik pratikler arasındaki, finansallaşma döneminde yoğunluğu artan temas, merkez bankası, piyasa ve toplum –hatta medya- ilişkilerine daha yakından bakmayı zorunlu kılar.

Ekonomi, siyaset ve medyanın temas noktalarını merkez bankası üzerinden okumak, belirli bir konjonktürdeki toplumsal güçler dengesini ve bu dengenin taraflarının merkez bankası ve dolayısıyla ekonomi-politika üzerindeki göreceli ağırlıklarını tartmayı da olanaklı hale getirir. Jessop’un belirttiği üzere, “sadece yapısal olarak eşleşmiş ve stratejik olarak dolayımlanmış ‘etkileşimli’ yargıda belirlenim vardır” (2008: 146). Bir başka deyişle, yapı, farklı alanların diyalogu üzerinden anlam kazanır ve aynı anlam her kurumsal varlık üzerinden ayrı ayrı dolayımlanır; yapı ve alan arasındaki iki-yönlü bir akış söz konusudur.

Bu doğrultuda “gelişmekte olan” ülkelerin merkez bankaları, döviz kuru istikrarı üzerinden ulusal paranın istikrarlı bir seyir izlemesini sağlamak ve ani sermaye kaçışlarının etkisini azaltmak için bir “savunma hattı” olarak döviz rezervi biriktirmektedir. Bunu, ulusal alana giren sıcak paranın enflasyonist etkisini ortadan kaldırmak, bir başka deyişle sıcak paranın gelişi ile birlikte ortaya çıkan emisyon artışının enflasyon üzerindeki yaratacağı baskıyı azaltmak için, pek tabii enflasyon hedeflemesi rejiminin çerçevesi içinde, kamu borçlanma kağıtları ihraç ederek,

finans-piyasasından mümkün olduğunca “dolar”ı emmeye çalışır. Bu, merkez bankasındaki dolar rezervini ve kamu iç borcunu eş zamanlı olarak arttırır. Temel kaynağı toplumsal alan olan, ancak genel kamudan aktarılacak vergiler vasıtasıyla karşılanabilecek olan ve yine herhangi bir kriz esnasında fazladan toplumsal bir yük olacak olan bu kamu iç borcuna neden olan “biriktirilen dolar”, ulusal kalkınma ya da örneğin istihdamı arttırma yönünde kullanılmak yerine, elbette ulusal devletin tercihleri ve küresel-ekonomik sistemin zorlamaları doğrultusunda, ABD menkul kıymetlerine aktarılır. “Amerikan kamu borcunun son yıllardaki yabancı sahiplerinin ağırlıklı olarak merkez bankaları olmasının” (Papadatos, 2009: 287) nedeni budur.

En nihayetinde bu para, bir yandan Amerikan cari açığını ve kamu borçlarını yenileriyle takas etme imkânına egemen devleti kavuştururken²⁵⁶ diğer yandan herhangi bir kriz esnasında dev sermaye gruplarına ve/veya yabancı merkez bankalarının elinde tahvilleri olan kamu kurumlarına finansman sağlama imkânını da sağlamış olur. Süreç bu anlamda tam bir “totoloji”dir: Devlet kurumlarına, o kurumun tahvillerini elinde bulunduran merkez bankaları zarar etmesin ve doların değeri bundan etkilenmesin düşüncesiyle finansman sağlama; ama o finansmanın aynı zamanda, tahvilleri elinde bulunduran merkez bankalarının kendi coğrafyalarında kamu iç borcu olarak işlediğini ve bu yine aynı coğrafyanın insanı tarafından bu işleyişinin zararının yüklenildiği gerçeği, iki yönlü olarak işler. Bu işleyişin algıdan uzak tutulması –ve hatta zaman zaman birbirine karşıt olarak konumlandırılması- için iletişim politikaları devreye sokulur.

---

²⁵⁶ Nitekim Hirsch de buradaki görüşü olumlar. Ona göre de, “bu sayede, ABD’nin çok yüksek açıklar veren cari hesabını ve artan özel ve kamusal borçlanmasını sermaye ithali yoluyla denkleştirmek olanaklı hale gelmiştir” (Hirsch, 2011: 191).

Sermayenin reel-üretimdeki emek sömürüsü, finansallaşma ile birlikte ortaya çıkan “yoksulların zenginlere finansman sağlaması gibi garip bir durum” (Lapavitsas, 2008) ile bir kat daha artınca, bu garip durumu uzun vadeli kılmak için “iletişim politikaları” üzerinden gerçekleşen bir “hegemonya” tesisi zorunlu olmuştur.²⁵⁷ Zira, bu olmadan, döviz biriktirme stratejisini de içine alan sürecin, “gelişmekte olan” ülkelerde ortaya çıkardığı toplumsal ve iktisadi maliyeti karşılamak imkânsız olurdu. Nitekim, Paineira’nın da belirtmiş olduğu üzere, “Gelişmekte olan ülkelerin, sonuçları son derece maliyetli olan döviz rezervi biriktirme politikası üzerinde daha güçlü bir toplumsal denetime sahip olmaları gerektiği açıktır” (Paineira, 2009: 295). Bu noktada, serbest sermaye akımlarına iştirak eden merkez bankasının artan gücü ve nüfuzu ile birlikte düşünüldüğünde, merkez bankası iletişim politikaları, bu “toplumsal denetim”e tekabül eder.

Ancak buradaki denetimin, toplumsal rızaya dayanması, iletişim politikalarının ve bu politikaların içinden akan anlatının, devlet ile sivil toplum birlikteliği temelinde inşa edildiği yanılısamasının yaratılması da gerekir; “yönetişim politikaları” bu doğrultuda işlevlendirilir. Smart, anlatı inşasını “işbirlikçi” (1999: 250-253) bir süreç olarak tanımlar. Bu işbirliği, hem kurumsal hiyerarşi içindeki farklı düzeylerin işbirliğini hem de merkez bankasının merkezi temsil ettiği bir toplumsal alandaki farklı ekonomik-politik aktörlerin hem kendi aralarında hem de kurumla gerçekleştirdikleri işbirliğini işaret eder. Buradaki işbirliği nosyonu, 1970

---

²⁵⁷ Buradaki ekonomik süreci, Harvey’in tanımladığı üzere, “hegemonyasız hâkimiyet” (2007: 69) olarak tanımlamak mümkünse de, bu sürecin toplumsal alana taşması ile birlikte “hegemonya inşası” zorunlu hale gelmiştir.

sonrası dönemde değişen endüstri-ilişkilerinin paralelinde gelişen “yönetişim” anlayışını takip eder²⁵⁸; bu anlayışı para politikası alanında devam ettirir.

Toplumsal tarafların bu yönetim kültürüne dâhil olmaları, bu kültür içerisindeki rollerini yerine getirmeleri de, “katılımcı iletişim” adı verilen gündemle paralel ilerler. Hemen söyleyelim; bu “yönetişim” ve “katılımcı iletişim” yönelimleri, farklı çıkar gruplarını, farklı nesnel koşullara sahip toplumsal aktörleri aynı potada eritirken, neyin yönetildiği ve neye katılımın gerçekleştiği gibi temel ve/veya ontolojik soruları gizler; epistemolojik düzlemde, toplumsal aktörlere belli roller tayin eder, onları birer öznellik olarak kurumsallaştırıp bütün nesnel özelliklerinden soyar. En nihayetinde iletişim, “öznelerarası” bir süreç olarak gerçekleşir; ekonomi-politika, öznellikler atayan para politikası söylemi ve/veya anlatısı vasıtasıyla belirlerken belirlenir.

Dolayısıyla para politikası anlatısı, şimdiki ve gelecekteki gelişmeleri hakkında, işbirliği içinde üretilmiş bilgi temsilidir. Bu temsil üzerinden para politikası için temel önemde olan beklentiler yönetilir ve/veya yönlendirilir. Diğer bir deyişle, para politikası anlatısı, politikaya ilişkin kararları kamuya haklı göstermek için, “paylaşılan bilişsel ve retorik bir kaynaktır.” Paylaşımında bulunan bu kaynak, bireysel ve örgütsel olarak hareket eden bireylerin bilişsel süreçlerini besler, bazı retorik araçlar ve işaretleri onların kullanımına açar; aktörler bu araçlar ve işaretler üzerinden düşünür; ideolojik hegemonya aynı işaretler ve araçlar üzerinden kurulur. Bu noktada, maddi yeniden üretimin en dış kabuğu, simgesel yeniden üretim araçlarıyla kaplanır, parlatılır.

---

²⁵⁸ Ve endüstri ilişkilerindeki değişime eşlik eden yönetim pratiğindeki kaymayı, değişimi, yeni yöntemleri, yeni süreçleri ve yeni aktörleri vurgular (Stoker, 1998: 17-18).

Bu hal, “katılımcı iletişim” adıyla Dünya Bankası raporlarında devam ettirilir.²⁵⁹ Buna göre, “dinamik ve sürdürülebilir sosyal değişme süreçlerini geliştiren iletişim stratejisi desteklenmelidir” (Tuftte ve Mefalopulos, 2009: 7). Buradaki katılımcılık, bir yandan bilgi, iktidar ve ekonomik yayılmanın hiyerarşilerini ortadan kaldırmak için insanların hareketliliğini tanımlarken, diğer yandan herhangi bir projenin tasarım ve uygulanmasında girdilerin, projeye dâhil olan insanlar tarafından sağlanmasını ve yine ulaşılabilir olmasını içerir. Dolayısıyla, “gelişme problemi nedir: enformasyon ve beceri eksikliği ya da sosyal eşitsizlik?” (Tuftte ve Mefalopulos, 2009: 1-9) sorusuna verilecek cevap her ne olursa olsun, problemin çözümüne yönelik yöntem “katılımcılık” olmaktadır. Önemli olan farklı yaşam deneyimlerine ya da sosyal sorunlara sahip insanların aktif paydaşlar olarak konumlandırılmalarıdır; yoksa neye katıldıkları ya da katılan yapının eğilimleri değil...²⁶⁰

Lu vd., merkez bankasının iletişim ve şeffaflık arayışının, her şeyin ifşası anlamına gelmediğini; öncelikli hedefin para politikası kararlarının arkasında yatan nedenler konusunda toplumsal aktörleri ikna etmek, dolayısıyla beklentilerini biçimlendirmek olduğunu belirtir (Lu et. al, 2009: 2). Bu doğrultuda, yerel toplumsal alan ile küresel finans-sermaye arasındaki bağı kurmaya odaklanmış merkez bankası iletişim politikasının “doğru” dozda enformasyon ile doldurulması gerektiği söylenebilir. Dozu ayarlanmış bu enformasyon, para politika kararlarına ilişkin basın

---

²⁵⁹ Zabcı, Dünya Bankasının “katılım”a yaptığı bu vurgunun, piyasa ekonomisine uygun bir piyasa demokrasisi yaratma girişiminin asli bir parçası olduğunu ifade eder. Toplumsal aktörlerin daha fazla “katılma”sına yönelik bu çağrı, “piyasa dostu devlet” anlayışının meşruiyet zeminini oluşturur (Zabcı, 2009: 82).

²⁶⁰ Poulantzas’ı izlersek, katılım davranışı yönünde ısrarcı olan bu gündemi, devletin alanı içinde gerçekleşen bir nev’i “iç-bütünlük” çağrısı olarak da okuyabiliriz. Zira, Poulantzas, devlet aygıtı içinde çeşitli sınıf ve fraksiyonların temsil edilmesi halinde ancak devlet iktidarının somut bütünlüğünden söz edilebileceğini belirtir (2004b: 359). Hemen belirtilmelidir ki, buradaki “bütünlük”, “paylaşılmışlık” anlamına gelmez.

konferansı, para politikası toplantısının dakika-dakika kayıtlarının duyurulması, kurul üyelerinin oy yönelimlerinin açıklanması, para politikası raporu ve enflasyon raporu gibi kurumsal ve/veya kurul üyelerinin konuşmaları, röportajları, deneyimleri gibi bireysel kanallar vasıtasıyla toplumsal alana taşınır.²⁶¹ Merkez bankasının para politikası etkin kılmaya dönük çabası, genel olarak devletin demokratik bir topluma gömülme yönelimi ile bu noktada buluşur: Devletin ideolojik manevra alanını genişleten bu yönelim, aynı zamanda para politikasına ilişkin inşa edilen “konsensüs”e kamunun katılımını sağlar. Para politikasının öncelikleri konusunda ortak bir anlayışın hâkim kılınması, ancak bu tür bir “katılımcı iletişim” stratejisi ile mümkün hale gelir.

Karar-alma süreçlerinde paydaşlara fırsat sağlamak için bir yol olarak kabul edilen katılımcı iletişim stratejisinin tasarlanması, diyalojik süreçleri de beraberinde çağırır. Diyalojik formda, değişimin katı bir biçimde önceden tanımlanmadığı ve paydaşlar arası etkileşimin sonucu olduğu belirtilir. Geleneksel ve/veya “monolojik iletişimdeki –bütüncül- kitle, diyalojik iletişimde aktif paydaşlar ile ikame edilir” (Tuft ve Mefalopulos, 2009: 17-37). Kuşkusuz yukarıda, merkez bankası para politikası anlatısının inşasında gördüğümüz öznelerarasılık, Dünya Bankası iletişim tasavvuru içerisinde diyalojik iletişimle devam eder. Ve yine kuşkusuz, Monolojik olan ile Diyalojik olan arasındaki bu ayrışma, “Modernizm” ile “Postmodernizm” arasındaki daha temel bir ayrışmanın görünümüdür.

Bu doğrultuda Bahtin’e göre, monoloji ve diyaloji, iki farklı toplum ve insan tasavvurunu işaret eder; iki farklı mantık anlayışını betimler (Bahtin, 2004: 29). Monoloji, nedenselci, belirlenimci, toplulaştırıcı, lineer (doğrusal) bir içeriğe

---

²⁶¹ Lu vd., kurumsal iletişim kanallarının, bireysel olana göre daha güvenilir olduğunu ve daha fazla otoriteye sahip olduğunu belirtir (Lu et. al, 2009: 2).

sahipken ve dolayısıyla pozitivist bir izleğe sahipken; diyaloji, parçalı, özgül, özgürlükçü, doğrusal olmayan (non-linear) ve/veya dolayımlayıcı bir karakter gösterir. Buna göre, monolojik bir dil, toplumsal alanda yer alan aktörleri, nesneleştiren, şeyleştiren bir yönelime sahipken; diyaloji, aynı aktörlerin gerçekleştirdiği her bir özgül deneyimin değerine, tekrarlanamazlığına vurgu yapar. Bahtin'in izleğini takip edecek olursak, monolojik bir iletişim süreci, iletinin kaynağı olarak bir kurumsal varlığı ve/veya bütüncül bir yapıyı görürken; diyalojik bir iletişim, kaynağını toplumsal alandan, toplumsal pratikten alır.

Buna göre diyalojik-katılımcı iletişim şeması, “Spesifik/ölçülebilir/ulaşılabilir hedefler → Paydaşlar → Değişimin biçimi/düzeyi (örneğin, işbirliği, hareketlilik, aracılık, ortaklık oluşturma) → İletişim yaklaşımları ve etkinlikleri → Ortaklar, kanallar ve en nihayetinde mekânlar → Hedef konular → Beklenen çıktılar ve/veya sonuçlar” (Tuftte ve Mefalopulos, 2009: 9-17) şeklinde oluşur. Şimdi, finansallaşma döneminde, Dünya Bankası ve Merkez Bankası gibi düzenleyici kuruluşların toplumsala gömülme arzusu, toplumsalı ekonomi-politikanın paydaşı yapma yönelimi ve en nihayetinde ekonominin küresel gündemi ile yerel toplumsal aktörlerin beklentileri arasında bir uygunluk yaratma çabasının, onları şeffaf, demokratik, katılımcı bir vizyonla hareket etmeye zorladığı, dolayısıyla diyalojiyi kendi kurumsal varlıklarının zemini haline getirdikleri söylenebilir.

Ancak hemen söylenmelidir ki, buradaki diyaloji, Bahtin'in işaret ettiği biçimde, farklı dünyalara, farklı hikâyelere, farklı deneyimlere yaşam şansı tanıyan bir diyaloji değildir; buradaki diyaloji, paranın küresel gündemi ile en nihayetinde bütünleşecek, monolojiye dönüşecek, ulusal ve küresel alandaki düzenleyici bankaların arasındaki bir monolog halini alacak bir diyalojidir. En nihayetinde

buradaki diyaloji, toplumsal alanla temas etmeye dönük bir metodolojidir; ötesi değil... Zira tüm bu “diyalojik” yönelimlerine rağmen, örneğin merkez bankasının en büyük arzusu, herhalde para politikasına ilişkin beklentileri birbirine “kopyalanabilir” bireylerden oluşan bir toplumsal alan inşa etmek olurdu.

Bu noktada, DiMaggio ve Powell (1983), firmaların birbirini izlediğini, birbirlerine karşı stratejik davranışlarda bulunduğunu ve zamanla birbirlerine yakın edimlerde bulunduğunu belirtir. Buna ek olarak, firmaların içinde yer aldığı bu sosyal ilişkinin sahası olarak “alan” metaforunu kullanır. Dolayısıyla bu alan içinde gerçekleşen ilişki formları, piyasanın mikro-kozmosu olarak, zamanla normatif bir paralellik ve/veya eş-yapılılığa doğru evrilir. Piyasa, içinde barındırdığı bu mikro-alanlar üzerinde yükselir; mikro-alanlarda kurulan her bir sabite, piyasanın genel yapısına bükülür. Devletin mikro-iktidar alanlarını yeniden üretmesine paralel bir şekilde, piyasa da üzerine yerleştiği mikro-alanları yeniden üretir. Mikro-alanlardaki rol yapısının tekrarlanabilir ve taklitçi bir hal alması, piyasanın standart bir davranış normu üzerinden yeniden üretilmesini mümkün hale getirir. Sağlıklı bir piyasa fiyatı tam da bu noktada oluşur ve yine aynı fiyat toplumsal aktörlerin davranışı için bir sinyal işlevi görür.²⁶²²⁶³

Shiller’e göre, “yatırımcıların çoğu, borsayı haddizatında doğal bir güç olarak görüyor. Piyasanın seviyesini kendilerinin bir grup olarak belirlediğini tam olarak anlamıyor ve diğer yatırımcıların düşüncü şekillerinin onlarinkine ne kadar benzediğini yeterince kavrayamıyor” (2000: 15). Dolayısıyla piyasayı aktörlerin talepleri yani piyasa davranışları şekillendiriyor; herhangi bir menkul kıymetin

---

²⁶² İstikrarlı sosyal ilişkilerin, piyasada nasıl daha istikrarlı fiyatlar oluşturduğuna ilişkin olarak bkz. Baker, 1984; Uzzi, 1997; Uzzi ve Lancaster, 2004.

²⁶³ Fiyatın, toplumsal edimler için bir sinyal olarak alınması hususunda bkz. Spence, 1974a; 1974b.

değeri reel olanla kurduğu ilişkiden ayrılarak kendine dönüyor, “kendi kendine gerçekleştiren bir kehanet” (Shiller, 2000: 15) halini alıyor, bu kehanetin gerçekleşmesinde en önemli rolü, bütün piyasa aktörlerine “taklitçi bir davranış” salık veren iletişim mekanizmaları üstleniyor. Zira, daha önce de belirttiğimiz gibi, “Diğerlerinin yatırım yapılacak iyi bir hisse olarak gördükleri şeyin iletme şekli iletilen şeyin kendisinden daha önemli oluyor” (Marazzi, 2010: 21).

Yine Orlean’ın belirttiği üzere, “...finansal piyasaların yatırımcı kitlelerin sürü davranışı temelinde işlemesi finansal piyasaların tabiatından kaynaklandığından, ‘iletişim’ piyasaların temel bir içeriği” (Orlean’dan akt. Marazzi, 2010: 22) haline geliyor. İletişim –*politikaları*- üzerinden yatırımcıların kişisel görüşleri kolektif uzlaşma içinde eritiliyor, aynı uzlaşmanın rakamsal değeri, bir sonraki yatırımcı davranışının referansı haline geliyor; iletişim –*politikaları*- üzerinden, piyasanın yönünü –*dolayısıyla genel yatırımcı davranışını*- tahmin etmek mümkün hale geliyor; en nihayetinde piyasa katılımcılarının rolünü belirlemek, beklentilerini yönetmek, piyasaya ilişkin inançlarını düzenlemek, alanı önyargılardan arındırmak, “uzlaşma” noktasını tayin etmek, piyasanın geleceğini de garanti altına alıyor. Merkez bankası iletişim politikaları, tam da bu garantörlük konumuna denk düşüyor.

Anlaşıldığı üzere, merkez bankası iletişim politikaları üzerinden ekonominin mevcut durumunun ve geleceğinin düzenli olarak değerlendirilmesi ile para politikasına ilişkin kararların açıklanması, toplumsal aktörlerin piyasa dalgalanmalarına karşı bir pozisyon kurabilmesine ve piyasadaki adımlarına ilişkin niyetlerini bu pozisyon etrafında yeniden değerlendirmesine imkân tanır. Trichet’in belirttiği üzere, “Politika yapıcıların şeffaf ve açık olmaya kendilerini adadıkları yeni rejimde, iletişim kanalları, daha fazla savunma çizgisine imkân tanır. Mevcut

durumun ekonomik yorumlarla desteklenmesi ve onun çerçevesinde gelecekteki yönelimlere ilişkin merkez bankası değerlendirmesi, ‘hatalı beklentileri’ kaynağında düzeltebilir.²⁶⁴ Bu, yanlış tahminlerin, ekonomik rotanın raydan çıkmasına neden olma riskini minimize edebilir” (Trichet, 2008: 6).

Greenspan’ın (2003) iletişim politikalarına temel teşkil eden vurgusu önemli: “belirsizlik, para politikasının yalnızca belli bir özelliği değil, onu tanımlayan temel özelliktir.” Eğer bu husus veri olarak alınır ise, bugünkü parasal koşullar ile bilinmeyen gelecek arasında belli bir bağlantının kurulması, kısa vadeli faiz oranları üzerinden şekillendirilen bugünkü beklentiler ile uzun vadede ekonomik gidişatın belli bir eksen üzerine sabitlenmesi ve en nihayetinde piyasanın belirsizliğinin sağlanan enformasyon marifetiyle geriletilmesi, geleceğe ilişkin bir öngörü sağlanması iletişim politikaları marifetiyle gerçekleşir. Dolayısıyla Huang, “bu karmaşık dünyada şeffaflığından sağlanması kolay iş değildir” derken haklıdır: “Bunun için iyi tasarlanmış ve iyi artiküle edilmiş bir merkez bankası iletişimine ihtiyaç vardır” (2007: 675).

Bu doğrultuda, merkez bankası iletişim politikası, para politikasına ilişkin yönelimlerin toplumsal aktörler tarafından paylaşılmasına, piyasaya ilişkin beklentilerdeki “yanlış”ların merkez bankasının “doğru”larıyla yer değiştirmesine, rasyonel bireylerin eylemlerinin doğru bir içerikle donatılmasına imkân tanır. Zira davranışa dönüşmeyen iletişimin de kendi başına bir anlamı yoktur; iletişim kanallarının aktığı bilgi boşluğu, ancak belli bir “rasyonel” eyleme dayanak oluşturabilirse bir anlam ifade eder. Trichet’in de belirttiği üzere, “iletişim, eylemin

---

²⁶⁴ Kaldı ki, bu hatalar hem Rasyonel Beklentiler Okulu yaklaşımını destekleyenler hem de bu yaklaşım doğrultusunda politikalarına şekil veren merkez bankası bürokratları için tesadüfidir, münferittir; dolayısıyla sistematik bir karakter göstermedikleri gibi, mevcut para politikası yönelimindeki bir eksikliği de işaret etmezler.

yerini tutmaz” (2008: 6), ancak potansiyel farklı davranış yönelimlerini –önceden- birbirine tutturur.

Merkez bankası iletişim politikalarının, -dolayısıyla- para politikası kararları ile piyasa beklentileri arasında bir uzlaşma noktası olarak işlevlendirildiği söylenebilir. İletişim kanallarından akan politika kararlarına ilişkin açıklamaların, para politikasını toplumsal bir bağlama yerleştirmesi ve/veya toplumsal bir meşruiyet kazandırması beklenir. Bu doğrultuda para politikası hikâyesinin inşasında toplumsal aktörlerin beklentilerinin bir veri olarak alınması ve yine aynı beklentilerin enformasyon aktarımı marifetiyle yönetilmesi kadar özellikle politika faizi değiştiğinde veya piyasaların sürpriz olarak algıladığı bir karar alındığında, piyasa spekülasyonun önüne geçmek de eş zamanlı olarak önemlidir.²⁶⁵

Bu sebeple Lu vd., merkez bankası iletişiminin enformasyon kaynağının, “Para Politikası Kurulu” olduğunu belirtir. Onlara göre, merkez bankası para politikasının inşası için başlangıç önerilerinin sunulmasından ve aynı amaca dönük olarak kamuya etkili bir şekilde tavsiye ve veri aktarılmasından sorumlu olan bu organ, bazı ulusal farklılıklar gösterir: “Merkez bankalarının karar-alma sistemleri dört tiptir: merkez bankası guvernörünün kendisine yaslanan, otokratik, gerçekçi ve bireyselci karar alma sistemleri.”²⁶⁶ Bu doğrultuda örneğin, İngiltere Merkez Bankası kurulun ortak aklını para politikasının hizmetine sokar ve kararların açıklanmasında, bireylerin oy yönelimlerinin belirtilmesinde belli bir serbestlik tanırken; Yeni Zelanda Merkez

---

²⁶⁵ Böyle zamanlarda basın konferanslarının ya da bütün olarak medya ile kurulan temaların sayısı artar. Ve yine böyle zamanlarda, para politikası toplantısı çok sayıda kararı içerse bile, iletişim politikası tek bir enformasyona odaklanır. Özellikle online haber servisleri üzerinden, basın konferansına paralel gerçek zamanlı haber akışları vasıtasıyla, hangi tip enformasyon veya ifadelerin piyasalarda hangi yönde reaksiyonu tetiklediği anlık olarak izlenir, para politikası söylemi buna dayanılarak sürekli olarak yeniden kurulur.

²⁶⁶ İlgili dört karar alma sistemi sırasıyla Yeni Zelanda Merkez Bankası, FED, Avrupa Merkez Bankası ve İngiltere Merkez Bankası’nın varlığında cisimleşir (Lu et. al, 2009: 1).

Bankası için faiz oranlarına ilişkin kararların guvernör tarafından açıklanması ve para politikasına ilişkin tüm gündemin guvernör üzerinden yürütülmesi bir zorunluluktur. Buradaki karar-alma sistemlerine ve iletişim politikaları yönelimlerine ilişkin farklılıklar, merkez bankasının içine yerleştiği, merkezinde bulunduğu toplumsal alandaki güç-ilişkilerine bağlı olarak farklılaşır; merkez bankasının hedeflediği nesnel çıkarlara bağlı olarak karar-inşa ve iletişim süreçleri birbirinden farklı yolları takip eder.

Arnold (2008), politik iktidardan bağımsızlaşmasına paralel olarak şeffaf bir niteliğe de bürünen merkez bankacılığı anlayışının, özellikle kriz dönemlerinde, hem finans sermaye hem de yerel toplumsal aktörler açısından daha güçlü bir güven ilişkisinin oluşturulmasına katkı sağladığını belirtir. Ona göre, toplumsal aktörler ile merkez bankaları karşılıklı olarak, birbirlerinin “zihinlerinden geçeni merak” ederler. Bu merak doğrultusunda, merkez bankaları bir yandan kendilerini daha şeffaf kılarken, diğer yandan bu şeffaflık içerisinden süzülerek toplumsal alana aktarılan enformasyon marifetiyle, piyasa aktörlerinin beklentilerinin yönetilmekte olduğu söylenebilir. Anlaşıldığı üzere, şeffaflık, yeni bir yönetim (yönetişim) anlayışının temel ekseni haline gelmiş; şeffaflığın artmasına paralel olarak demokratik-iletişim kanallarının güçlendirilmesi temel gündem maddesi halini almıştır. Ulusal merkez bankalarının ilgili gündemi takip etme biçimi, yerel toplumsal kadastronun yapısına göre farklılaşsa da,²⁶⁷ aynı yöne doğru bükülmektedir: Şeffaf, Bağımsız, Hesap-verebilir Merkez Bankacılığı...

---

²⁶⁷ Örneğin, Arnold'un aktardığı üzere, Alan Greenspan kıvrımlı, çözülemez mesajları ile ünlüken, Sultan bin Nasser al Suwaidi sessiz tutma stratejisine benzer bir Zen yönünde adım atmış görünür (Arnold, 2008).

Söylenildiği üzere, bütün küresel alanda bankacılık ve finans söz konusu olduğunda en sık duyulan ifade “şeffaflık”tır.²⁶⁸ Özellikle sosyal ağların gelişmesinin derinleşmesine katkı sağladığı bu şeffaflık vasıtasıyla herhangi bir politikanın toplumsal meşruiyet alanı genişlerken, toplumsal beklentiler doğrultusunda merkez bankalarının politika üretmesine imkân tanır. Şeffaflık marifetiyle toplumsal alan ile merkez bankasının kurumsal alanı arasındaki geçirgenliğin artması, toplumsal aktörlerin doğrudan kontrol edilmesi yerine katılımcılığın teşvik edilmesi bir müddet sonra toplumsal alan ile politik alan arasındaki sınırları belirsizleştirir, toplum ile politikanın göndermeleri çakışır, iki alan aynı epistemolojik kabullerde buluşur. Kapitalizmin kendini sürekli yeniden üretmesini sağlayan tam da bu epistemolojik sabitedir.

Oysaki şeffaflık etrafında kurulan bu sabite, söylenmelidir ki aynı zamanda politik ve ideolojik bir sabitedir. Zira, gizlilik ve şeffaflık gündemlerinin, para otoriteleri, politik iktidar ve toplumsal aktörler arasındaki iç-ilişkidenden doğduğundan hareket eden Lewis (1990), eğer para politikasının toplumsal alana ilişkin tercihleri değişirse, pekâlâ toplumun da merkez bankası gizliliğini arzu edebileceğini ve politik iktidarın “niyet” beyanından feragat edebileceğini belirtir. Bu nokta önemli; zira, şeffaflığın paralelinde yürüyen enflasyon hedefi belirleme ve bu hedefe ulaşmayı amaçlama hali, içirimleri itibariyle bir sosyal refah işlevini yerine getiremez. Bu, toplumun beklentilerine nazaran sermayenin ve politik iktidarın zaman içinde

---

²⁶⁸ Finansal krizlerde çok sayıda müşterinin kaçışının, ticari bankaları da daha şeffaf olmak ve güven inşa etmek yönünde zorladığını söylemek mümkündür. Dachis Şirketinin Ortaklarından David Armano’nun söylediği gibi, “bankalar da, öteki her kurum gibi, bireyi güçlendirmeyi sağlayan ağların gelişimi ile yüzleşmek ve bireyleri konuşmaya katılmaya teşvik etmek gerektiğinin farkına vardılar” (akt. Cohen, 2009). Bu husus, merkez bankaları başta olmak üzere tüm finans alanına riski kendisinden uzaklaştırmak, onu toplumla paylaşmak yönünde potansiyel bir fırsat yaratır. Riskin –ve beraberinde zararın– toplumsallaştırması süreci, iletişim politikaları üzerinden işler.

değişen hedeflerine toplumsal alanın da dâhil edilmesinde şeffaflığın zorunlu bir yol olarak kabulünü içerir.²⁶⁹ Bir başka deyişle, politik, ekonomik ve toplumsal kurumlar arasındaki ilişki şeffaflık üzerinden şekillendirilir. Dolayısıyla bu ilişkinin topyekün değişmesi, hedeflerin ve bu hedeflere ulaşmak için tercih edilecek politika setinin de değişmesini beraberinde getirecektir.

Eğer, politik iktidarın ve para otoritesinin hedefleri ile piyasaların ve toplumsal alanın bütününün beklentileri, mevcut kabullerden farklı bir denge noktasında buluşabilirse, politika yapıcıların yönelimleri ile toplum arasındaki fark kapanabilirse, sermaye gruplarının inançları ile politik iktidarın tercihleri arasındaki uyum, sosyal hedefler patikasına doğru değişme eğilimi gösterirse, kısaca sosyal ve kurumsal ayarlamalar, bugünkünden farklı bir gündem etrafında yeniden yapılabilirse, o zaman şeffaflığın ve iletişimin, para politikası açısından varlık sebebi ortadan kalkar. Bir başka deyişle, iletişim politikası ve bunun etrafında şekillenen şeffaflık, hesap verebilirlik gündemi, ancak merkez bankasının mevcut kabulleri etrafında düşünüldüğünde anlamlıdır. Bu kabuller değişirse, pekâlâ şeffaflık ve iletişime olan talep de değişir; gizlilik, toplumun refah katsayısına bağlı olarak kabul edilebilir bir şey haline gelebilir. Ancak, mevcut parasal gündem, “şeffaflığı”, tüm sorgulamaların ötesinde, mitsel bir düzeye yerleştirdiğinden, konuya ilişkin alternatif toplumsal talepler dışarıda bırakılır. Paranın tüm farklılıkları eşitleyen “kudreti”, ancak şeffaf bir kurumsal tasarım üzerinden gerçekleşebilir.

Bonefeld ve Holloway’e göre, “para büyük bir ‘eşitleyici’dir” (2007: 24). Aynı vurgu, eşitleycilik misyonunu “değişim değeri”ne atfeden Simmel’de de

---

²⁶⁹ Bu konuya ilişkin olarak bkz. Cukierman ve Meltzer, 1986a.

mevcuttur.²⁷⁰ Paranın küresel alanda dolaşımına paralel aktığı yerel coğrafyalarda filizlendirilen kültürel eşitlik ve çok-kültürlülük gündemini bu doğrultuda yorumlamak da mümkün. Paranın mutlak eşitlikçiliği, üzerinde gezinen farklı kültürel varoluşlar için birleştirici bir işlev yüklenir.²⁷¹ Paranın küresel akışının omurgasını teşkil ettiği finansal sermayenin hegemonyası, girdiği ulusal coğrafyalardaki farklı kültürel varoluşları önce birer farklılık olarak tanımlayıp ardından birbirleriyle diyaloga sokarak kendini gerçekleştirir. Bu yeni dönemde, ekonomik birlik, kültürel çokluk üzerinden sağlanır. Kuşkusuz birlik ile çokluk arasındaki bu ideolojik-köprüünün kurulmasında ulusal devlet ve özellikle de onun demokratik biçimi önemli bir görev yüklenir; ekonomik birliğe katılımın ulusal-parasal dinamiklerini gözetme ve kültürel çokluğu bünyesinde toplama misyonu siyasi otoriteden “bağımsız” bir kurumun alanı içinde toplanır.

Bu kurum, para politikaları ile iletişim politikalarını eş zamanlı olarak inşa eden, ekonomik ve toplumsal oynaklıklara göre güncelleyen ve yürüten; para politikaları üzerinden ekonomik birliğe, iletişim politikaları üzerinden de kültürel çokluğa bakan merkez bankasıdır. Merkez bankasının sermayenin birliğine yaslanan ancak emek gibi nesnel kategorileri öznel kültürel kategorilerle ikame eden ve iletişim politikalarının muhatabı haline getiren kurumsal tavrı, söylendiği üzere her

---

²⁷⁰ Tabii Simmel üzerine bu göndermeyi yaparken şunu da belirtmek gerekir. Simmel, buradaki eşitleyiciliğe, “kültürün trajedisi” olarak tanımladığı, “nesnel kültür” ile “öznel kültür” arasındaki ve/veya “kültür” ve “hayat” arasındaki gerilimi azaltmaya dönük bir anlam yüklemeye çalışır (Simmel, 1997). Para, toplumsallaşmanın üzerinde yükseldiği bir platform olarak işaret edilir. Simmel, anlaşıldığı üzere, devletin biçimi, paranın biçimi ve kültürün biçimi arasındaki çakışmaya doğrudan göndermede bulunmasa da, kapitalizmin kültür üzerindeki tahribatını, etik bir referansla geriletmeye odaklanır. Çalışmalarını, sosyalist çalışmalar olarak görmesinin nedeni de budur.

²⁷¹ Buradaki haliyle, paraya verilen ortak referansla sağlanan farklılıklar arası eşitlik mefhumunun, pekâlâ bir yanılısama olduğu söylenebilir. Zira, buradaki “farklı” varoluşlar, Poulantzas’ın deyişiyle, ancak “...bir türdeşlik çerçevesi içine girebildiği ölçüde” (2004a: 97) farklıdırlar.

bir farklı gerçekliğe yaslanan beklentinin piyasaları etkileme potansiyelinden dolayı değil, emeğin belirgin/görünür kıldığı temel toplumsal antagonizmanın dağıtılmasının, almak için ulusal alanı gözlemleyen finans-sermayesi için zorunlu olmasındandır.

En nihayetinde, “Eşitlik temelinde emeğin çözülmesi, toplumsal ilişkilerin finansal yetkinlik, paranın gücünden önce piyasa bireyinin eşitliği temelinde yeniden inşası lehinde emeğin antagonizmasının toplumsallığını reddetmiş ve parçalamıştır” (Bonefeld ve Holloway, 2007: 24-25). Toplumsal alanın piyasa referans alınarak yapılan yeni tasavvuru, toplumsal elbirliğini, katılımcı iletişimi vb. salık veren merkez bankası üzerinden gerçeklik kazandırılmış; bir “kamusal alan” olarak piyasanın inşası için tüm toplumsal aktörlerin katılımı ve dolayısıyla katılımcıların beklentilerinin yönetimi zorunlu hale gelmiştir.

Merkez bankacılığının geçmişte mistik bir tasavvur içinde yapıldığını, son yıllarda ise daha fazla görünürlük, iletişim ve şeffaflık ile tanımlandığını belirten Reddy'nin, para politikasının etkililiği için iletişimin rolünün dört açıdan önemli olduğunu ifade ettiğini belirtmiştik. Bunlar, “verimlilik, zaman tutarlılığı, optimum iletişim ve kurumsal-karar alma süreçleri” (Reddy, 2006: 1-2) olarak tarif edilmişti. Buna göre, iletişim politikasının şekillenmesinde verimliliğe dönük iletişim kanallarını doğru bir zamanlamayla kullanmak kadar, bu iletişim sürecini önceleyen bir hikâyenin, para politikası hikâyesinin inşa süreci de eş zamanlı olarak önem taşır. Dolayısıyla kurumsal bir kararın oybirliği ile demokratik bir müzakere ortamında alınması kadar, ilgili iletişim mecrasının katılımcı bir içerikle donatılmış olması ve enformasyonun doğru bir zamanlamayla, piyasa verimliliğini doğrudan etkileyecek biçimde toplumsal alana aktarılmasının simgesel düzeyde bile büyük önemi vardır.

Reddy'in açık vurgusunu yineleyecek olursak; "bir merkez bankası, böyle kullanışlı bir enformasyonu vermek için en iyi konumdur. Ancak verilen enformasyon, beklentileri yönetme ve şekillendirmede sonuç vermelidir" (2006: 2).

Aynı paralelde Ehrmann ve Fratzscher, "merkez bankalarının kamu ile iletişim yollarında son yıllarda dramatik değişiklikler görüldüğünü; daha fazla iletişim sunma ve bunu çok kısa zaman içerisinde yapma yönünde açık bir eğilimin olduğunu belirtir" (2007b: 5). Onlara göre iletişim pratiklerinin ne yönde ilerleyeceği ve/veya değiştirilmesi gerekip gerekmediği, mevcut uygulamalara ne gibi modifikasyonların yapılacağı hususu gerek merkez bankaları içindeki gerekse de akademisyenler ile diğer politika yapıcılarının arasındaki tartışmalardaki en önemli gündem maddelerden birisidir. 2007 yılında İsveç Merkez Bankası tarafından alınan bir karar doğrultusunda başlatılan ve giderek diğer ulusal merkez bankaları tarafından kullanılan bir iletişim kanalı olarak basın konferansları "daha detaylı ve daha düzenli enformasyon sunulmasına (...) gazetecilere merkez bankası yetkililerine soru sorma şansı vermesi sebebiyle" (Ehrmann ve Fratzscher, 2007b: 5) sıklıkla kullanılsa da, basın konferansı izleyen periyotta –bir sonraki para politikası toplantısına kadar– merkez bankasının para politikasına ilişkin niyetini ortaya koyacak herhangi bir ek iletişim kanalının kullanılmaması eğilimi de bir vakıa'dır.²⁷² Dolayısıyla, piyasayla doğrudan iletişim kuran basın konferanslarının seyri, önceden bütün adımlarıyla planlanmalıdır.

Ehrmann ve Fratzscher, Avrupa Merkez Bankası üzerinden, bu planlı-seyri aktarır: "Genellikle her ayın ilk perşembesi toplanan Yönetim Kurulu, para politikası

---

²⁷² Merkez bankası iletişim politikası araçları içinde basın konferanslarının kullanılmaya başlanması, İsveç Merkez Bankası (Riksbank) için Mayıs 2007 tarihinde başlamış olsa da, örneğin Avrupa Merkez Bankası (ECB) için 1999 tarihine kadar uzanır.

kararlarını, toplantı günü 13.45’de açıklar; 45 dakika sonra Merkez Bankası Başkanı ve Başkan Yardımcısı bir basın konferansı düzenlerler (...) Basın konferansı, finansal piyasa ‘online-haber’ servislerinden gerçek-zamanlı olarak yayınlandığı ve raporlandığında, finansal piyasaların enformasyon akışını izlemesi olasıdır ve bu şekilde çeşitli enformasyon biçimlerine piyasa tepkileri ayrı ayrı analiz edilebilir” (Ehrmann ve Fratzscher, 2007b: 8). Yukarıda belirttiğimiz üzere, buradaki piyasa tepkileri, aynı zamanda, bir sonraki enformasyon inşasında kaynak olarak değerlendirilir; yeni enformasyon para otoritesi ile piyasa aktörleri arasındaki işbirliği neticesinde şekil bulur ve yeniden piyasa davranışlarına giydirilir. Bu nokta önemli; zira, “finansal piyasa katılımcılarının, kendi kaynaklarına bağlı olarak farklı enformasyon gönderecekleri” (Ehrmann ve Fratzscher, 2007b: 13) bir veri ise; devlet-merkez bankası, farklı sermayeler, aktörler arası dengeyi, sermayeler-arası uzlaşmazlığı, onlardan gelen farklı bilgiyi derlemek suretiyle düzene koyar.

Buna göre, iletişim politikaları üzerinden gerçekleştirilen bildirimler, beklentileri etkiler, varlık fiyatlarını harekete geçirir, gürültüyü ve finansal oynaklığı azaltır ve en nihayetinde para politikasının öngörülebilirliğini artırır. Bu varsayıma göre önemli olan, inşa edilen ve iletişim kanalları içerisinden akan haber/enformasyon vasıtasıyla birtakım ekonomi rasyolarını –*örneğin paranın çevrimi için hayati olan kısa dönem faiz oranlarını*- harekete geçirmek ve/veya piyasa belirsizliği azaltmaktır. Piyasanın daha belirli ve öngörülebilir hale getirilmesi, piyasada yer alan aktörlerin davranışını öngörülebilir/belirli hale getirir; piyasa, aktör davranışları için bir çerçeve çizer, aktörlere bu çerçeve içinde bir yer tayin eder. Blinder’in belirttiği üzere, “temel düşünce basittir: Eğer iletişim, beklentileri başarılı bir şekilde

yönlendirirse/yönetirse, (a) varlık fiyatları uygun tepki vermeli ve (b) politika kararları daha öngörülebilir olmalıdır” (Blinder, 2008: 3).

Anlaşıldığı üzere, merkez bankasının, içinde konumlandığı politik yapıya ve yüklendiği ekonomik işlevlerine bağlı iki neden, onu politikalarında daha şeffaf, açık olma ve bağımsız hareket etme yönünde koşullandırır: bunlardan birincisi, demokratik bir sistemde yüklenen demokratik sorumluluğun merkez bankası bağımsızlığı nosyonu ile tamamlanması gerekliliğidir; ikincisi bu gerekliliğin zorunlu kıldığı açık iletişimin para politikasının etkinliğini arttırabileceği düşüncesidir.

4. TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASININ KURUMSAL HİKÂYESİ

4.1. Türkiye’de Merkez Bankacılığının Tarihsel Uğrakları

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, diğer tüm bankalar gibi şubeler düzeyinde tüm ulusal alanda örgütlenmiş, hissedarlarının arasında devletin de yer aldığı ancak doğrudan kamuya bağlı olmayan, dolayısıyla bağımsız ve gelinen noktada fiyat istikrarına odaklanmış bir politik çerçevede paranın ulusal güzergâhını-yönünü tayin eden ve yine aynı güzergâhı çekici kılmaya dönük düşünce ve politika üreten bir anonim şirket olarak tanımlanabilir. TCMB’nin öncelikli fonksiyonunun, tüm merkez bankalarının, her dönemde geçerli karakteristiği olduğu üzere, “ulusal likitide yönetimiyle döviz-kur politikalarına hedeflenen para politikalarını yönetmek, (...) banka politikalarını destekleyici ve düzenleyici ekonomik ve parasal analizleri yapmak (...) ve finansal sistemin denetim ve gözetimini üstlenmek” (Walshe, 1991: 95-96) olduğu söylenebilir. Ancak daha geride, formel bir dille ifade edilen bu fonksiyonların büküldüğü hal, kapitalist bir toplumsal ilişkiler seti içerisinde yerine getirilen “krize karşı sigorta olma ve ulusal paranın istikrarını sağlama” (Akçay, 2009: 96) halidir.

Merkez Bankasının kurumsal varlığı ulusal-politik tarihin her aşamasında önemli olmakla birlikte, bu politik alan içerisinde Merkez Bankasının kapladığı alan ve rol, farklı dönemlerde yeniden tanımlanmıştır. İçinde bulunduğumuz finansallaşma döneminde ise, fiyat istikrarı ve bu doğrultuda bağımsızlık, şeffaflık, hesap verebilirlik ile en nihayetinde iletişim, merkez bankacılığını tanımlayan temel

kavramlar olarak ön plana çıkar.²⁷³ Bu dönemde, merkez bankalarının “konjonktürel değişimlerde ihtiyaç duydukları nakit rezervini karşılamak için zorunlu olan finansal ağ”a (Heller, 1991: 60), paranın yeniden üretimi için zorunlu bir toplumsal ağ’ın eklendiği söylenebilir. Kuşkusuz Merkez Bankasının kurumsal rolündeki değişim, politik alanda devlet formundaki değişim, ekonomik alanda sermayenin yeniden üretim mekanizmalarındaki değişim, toplumsal alanda da demokratikleşme ve sivilleşme gündemine eşlik ederek, bütün olarak devinse de; içinde bulunduğumuz dönemde Merkez Bankası, tüm bu farklı devinimleri bir arada tutar, birbirine bağlar; dolayısıyla ideolojik bir rol de üstlenir. Dolayısıyla Türkiye’nin ulusal tarihi açısından, Merkez Bankasının değişimi, ekonomik-politik ve toplumsal bir değişim olarak da okunmalıdır.²⁷⁴ Bu yalnızca iktisadi tarihi açısından değil, politik ve toplumsal tarihi açısından –*hatta daha çok bu açıdan*- böyledir.

---

²⁷³ Parasız, iletişim politikası içerisinde sayılabilecek bazı hususların varlığından bahseder. Buna göre, “merkez bankası, kişisel tasarrufların yönelebileceği bazı faaliyet ve alanları kısıtlarken, bazılarını özendirebilir. Açık Ağız Politikası da denilen moral takviyesi yoluyla merkez bankası, banka ve banka dışı finansal araçların davranışlarını değiştirmesi için ikna gücünü kullanır. Reklam ve resmi olmayan öğütler yoluyla, merkez bankası görüşlerinin kamuoyu tarafından bilinmesini sağlayabilir; bunu basın yoluyla yapabileceği gibi firmalara yapacağı öğütlerle onların bekleyişlerini değiştirerek de yapabilir. Zaman zaman da merkez bankaları, sahip oldukları bilgileri pembe tablolar çizerek halka aktarabilir. Merkez bankalarının bu tür davranışlarına boşa konuşma denilmektedir. Aslında merkez bankası yetkilileri, kendilerinin de inanmadıkları bu beyanları ekonominin istikrarı için yaparlar” (Parasız, 1997: 274). Buradan da anlaşıldığı üzere, merkez bankasının özel araçları arasında sayılabilecek bu “dil” vasıtasıyla merkez bankaları, ekonomiye ilişkin bir hikâyeye kurgularlar, farklı bir gerçekliği resmederler ve bu resim, toplumsal aktörler tarafından paylaşılr-alıntılanır.

²⁷⁴ Kuşkusuz bu değişime, bütün bu süreçte zorunlu olarak temas eden medyanın ve medya dilinin değişimi, Merkez Bankasına ilişkin medya tasavvurundaki, medya ile Merkez Bankası arasındaki ilişkideki değişim eşlik eder.

4.1.1. Cumhuriyeti Kurarken “Milli Ekonomi” ve

“Milli Merkez Bankası” Arayışı:

Ulusal Kimliği Ekonomik Olarak da Tanımlamak...

Bir bankacılık sisteminin sağlıklı olarak işleyebilmesi için, yalnızca tedavülde kâğıt paranın olması yetmez; mikro-ölçekte kâğıt paranın üretim maliyeti ile mübadele değeri arasındaki “senyoraj” adı verilen farkın bir kamu finansman aracı olarak kullanılması, makro-ölçekte ise, kâğıt paranın işlevini yerine getirmesine olanak tanıyacak bir platform olarak piyasa dinamiklerinin var-olması gerekir. Osmanlı devletinde bunların her ikisi de olmadığından, bankacılığın, tasarruf etme anlayışının ve en nihayetinde sanayileşme yöneliminin olmadığı söylenebilir. Bu doğrultuda Osmanlı devleti, İngiliz ve Fransız ortak sermayesine dayanarak 1863’te kurulan Osmanlı Bankası’na senyoraj hakkını verir ve bu yolla Osmanlı Bankasının, bir merkez bankasının görevlerine yakın bir pozisyon almasına olanak tanır.²⁷⁵ Dolayısıyla ilk baştan itibaren, ulusal parasal çevrimi ile uluslararası sermayenin yollarının, bu merkez bankası arayışı vasıtasıyla kesiştiği söylenebilir. Parasal bir ekonomiye olan ihtiyaç, daha Merkez Bankasının kurumsal hikâyesinin başlangıcında somut bir hal kazanır.

Yeni kurulan cumhuriyetin miras olarak devraldığı kurumsal varlıklardan birisi de, bu Osmanlı Bankasıdır. Ancak yeni rejime hâkim “milli ekonomi” anlayışı ile yabancı sermayenin güdümündeki bir “merkez bankacılığı” arasındaki gerilim, savaş koşullarının maddi ağırlığı ile birleşince, konu 17 Şubat 1923’teki İzmir İktisat

---

²⁷⁵ Bu noktada, günümüz merkez bankalarının faaliyet alanlarına benzer nitelikte çalıştığı söylenebilecek ilk bankalara 17. yy’ın sonlarında rastlandığını belirtmekte fayda var. Bu konuya ilişkin olarak bkz. Parasız, 1997: 213.

Kongresinin ağırlıklı maddelerden birini oluşturur²⁷⁶ ancak sermaye yapısı ulusal bir niteliğe haiz bir merkez bankasının kurulması yönünde, söz konusu maddi güçlüklerden dolayı, bir adım atılamaz. Buradaki temel eğilimin, mevcut sermaye birikim sürecinde, ulusal-politik alanı bir düzenleme biçimi olarak inşa çabası olduğu söylenebilir. Polanyi'yi takip ederek (1986: 281), ulusal kimliği siyasal olarak şekillendirilmiş olan yerel alanın, ekonomik olarak da kimliğinin inşa edilmesi gerekmektedir; ulusal merkez bankası bu doğrultuda önemli bir uğrağı temsil etmektedir. Bu temel eğilim, bu tarihte henüz pratiğe aktarılamayınca, Cumhuriyet hükümeti ile Osmanlı Bankası arasında 1924 yılında bir anlaşma yapılır ve bankanın 1925 yılında sona erecek banknot ihracı imtiyazı 1935 yılına kadar uzatılır ancak bu süre içerisinde ulusal bir merkez bankasının kurulması yönündeki adımlara Osmanlı Bankası itiraz etmeyecektir (Alkin, 1992: 219). Bu doğrultuda çalışmalarına başlayan hükümet, ulusal bir merkez bankası kurmaya dönük olarak, bu kez uluslararası uzmanlara başvurur. 1928 yılında davet üzerine Türkiye'ye gelen Hollanda Merkez Bankası Meclis Üyesi Vissering, bu uzmanlardan ilkidir (Tekeli ve İlkin, 1983: 131).

Türkiye'yi de içine alan ve etkileri itibariyle Türk lirasının hızla değer kaybettiği 1929 Dünya Ekonomik Krizinin etkisinden kurtulmak için korumacı ve devletçi bir ekonomi-politikanın hayata geçirilmesine dönük adımlar, piyasalar üzerinde müdahale ve denetim kapasitesini potansiyel olarak gerektirdiğinden dolayı, ulusal mefhumlarla hareket edecek bir merkez bankasına olan ihtiyaç yeniden görünürlük kazanmıştır (Keyder, 1993: 141-142). Anlaşıldığı üzere, buradaki temel moment, piyasalara müdahil olma arzusundaki politik iradedir. Bu politik iradenin çabaları üzerine, yeniden uluslararası uzmanlara başvurulmuş, önce –iki Alman-

---

²⁷⁶ 1920'li yıllarda, basın organlarında, “devlet bankası” vurgusunun sıklıkla kullanıldığını belirtmekte fayda var.

Müller ve Schacht raporları ardından İtalya Maliye Bakanı Kont Volpi'nin raporu hükümete sunulmuştur (Tekeli ve İlkin, 1983: 133). Bu dönemde, bir ekonomik aktör olarak hala mevcudiyetini devam ettiren Osmanlı Bankasından da görüş istenmiş; ve banka, olası bir merkez bankasının kuruluş sürecine katılmak istediğini, hükümetin öz-kaynaklarıyla böyle bir projeyi gerçekleştiremeyeceğini, parasal istikrarın her şeyden önemli olduğunu belirtmiş; ancak sermaye birikim sürecinin “ulusal” bir çerçeve üzerinden sağlanması vurgusu, özünde politik olan bu vurgu nedeniyle bankanın görüşleri olumlu bir karşılık bulmamıştır (Kazgan vd., 2000; Tekeli ve İlkin, 1997).

Farklı ülkelerin ulusal merkez bankalarına ilişkin kanunlar incelenerek dönemin milli eğitim bakanı Cemal Hüsnü Taray ve Ziraat Bankası Umum Müdürü Şükrü Ataman tarafından hazırlanan Merkez Bankası Kanun Tasarısı, 1924-1926 yılları arasında Ziraat Bankası Umum Müdürlüğü görevini de yapmış olan Lozan Üniversitesi Profesörlerinden Leon Morf ve hatta Duyun-u Umumiye Borçlarının ödenmemesinin nedenlerine ilişkin olarak incelemelerde bulunmak üzere Türkiye'ye gelen Fransız İktisatçı Charles Rist'in görüşleri de katılarak 11 Haziran 1930'da TBMM'de kabul edilir ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası bu vesileyle kurulmuş olur (Tekeli ve İlkin, 1983. 136-139). Merkez Bankasının unvanı, gerek bir devlet kuruluşu, mülkiyeti kamuya ait bir kuruluş olduğu yönündeki yanlış algılamaları ortadan kaldırmak gerekse de onu, politik etki ve müdahalelerden uzak tutmak ve/veya bağımsız bir kimlik inşa etmek amacıyla da “Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası” olarak belirlenmiştir.²⁷⁷

---

²⁷⁷ Buradaki “bağımsızlık” mefhumunun, tüm ulusal merkez bankası tarihini boyu boyuna kat'eden bir dinamik olduğu söylenebilir de, bu bağımsızlığın gerek politik aktörler tarafından tasavvuru gerekse de bu bağımsızlığı yeniden üretme mekanizmaları dönemsel değişiklikler göstermiştir. Nitekim bu dönemdeki bağımsızlık vurgusuna ilişkin olarak İlkin,

İlgili kanunda görevi “iskonto fiyatını tespit ve para piyasasını ve tedavülünü tanzim etmek; Hazine muamelelerini ifa etmek; hükümetle ortaklaşa Türk parasının değerinin korunmasına yönelik tüm önlemleri almak” (Kazgan, 1998: 234) şeklinde ifade edilen Merkez Bankası, bağımsızlık mefhumunun da etkisiyle anonim şirket olarak yapılandırılmış ve beraberinde kamunun yüzde 15’ten fazla banka sermayesine sahip olamayacağı kanun metninde belirtilmiştir. Bu doğrultuda özellikle halkın hisse senedi alması yönünde ciddi bir çaba sarfedilmiş ve özellikle basın organları bu kampanya sürecinin en önemli aktörleri olarak yine ön plana çıkmıştır.²⁷⁸ İçeride bunlar yaşanırken, dış kaynağın bulunmasında ekonomik –*kriz ertesi dönem-* ve siyasi –*Osmanlı borçları sorunu-* nedenlerle önemli zorluklarla karşılaşmış ve söz konusu kredi, American-Turkish Investment Corporation şirketine 25 yıllık bir süreyle kibrit, çakmak ve benzeri yanıcı maddelerin üretimi, ihracı, ithali ve satışı için imtiyaz verilmesi karşılığında sağlanmıştır.²⁷⁹ Bu vesileyle, bankanın hukuki ve ekonomik altyapısı kurulmuştur.

1929 krizi sonrası dönemde Türkiye, dışa bağımlılığı en aza indirme ve kendi kendine yeten bir ülke olma uğraşında planlamaya dayanan bir retoriğe yaslanır ve

---

çeşitli toplumsal kesimlerin taleplerinin, bir “sentez” mahiyetindeki bu vurgu ile karşılandığını ileri sürer (İlkin, 1974: 77).

²⁷⁸ Örneğin Cumhuriyet gazetesinde 16 Mart 1931 tarihinde yayınlanan ve “T.C. Merkez Bankası, Devletimizin Milli ve Mali En Büyük Müessesesi” başlığını taşıyan ilan metninde, “Yerli ve ecnebi büyük bankaların gişelerinde kayıt muamelesine devam ediliyor. Beheri yüz liradan ibaret olan hisselerin bedeli defaten verilmeyecek, mukassatan alınacaktır. Bu hususta gişelerden malumat alabilirsiniz.” denilirken; yine aynı gazetede 17 Mart 1931 tarihinde yayınlanan ve “Devlet Bankası; İrat Sahipleri Hissedar Oluyorlar.” başlığını taşıyan haber metninde “İktisadi buhranın izalesi için bankanın bir an evvel teşekkülü arzu ediliyor. Devlet Bankasına hissedar kaydolanların başında irat sahipleri bulunmakta, bundan sonra ticaret ve büyük sanayi erbabı gelmektedir. Bankanın ileride altın kıymetinde para çıkaracağına nazaran bugün bankaya hissedar olanların kâğıt para olarak verdikleri paranın ileride karşılığı mevcut olan altın para ile faiz ve temettü vereceğine göre çok mühim faydalar temin edecekleri anlaşılmaktadır.” denilir. Yine 7 Mart 1931 tarihli Hâkimiyeti Milliye gazetesinde “Vatandaş! Cumhuriyet Merkez Bankasına hissedar kaydına başlandı. Bankaya iştirak en yüksek bir vatan borcudur.” denilir. Kuşkusuz bu örnekleri çoğaltmak mümkün...

²⁷⁹ 25 yıl vadeli, yüzde 6,5 vadeli 10 milyon ABD Altın Doları.

bu doğrultuda sanayileşme yönünde adımlar atar. 1930’lu yıllardaki bu planlama deneyimi neticesinde, denk bütçe ve sağlam para hedefi doğrultusunda ilerlenirken (Kuruç, 1987: 44), iç ve dış kaynak sıkıntısına rağmen, Merkez Bankasının karşılıksız para basmasının ve kamunun açıklarının Merkez Bankası eliyle kapatılmasının önüne geçmek için azami çaba sarfedilir. Bunda Osmanlının son döneminde yaşanan deneyimlerin ve Dünya’da para politikası alanında tekrar altın standardına dönüleceği düşüncesinin payı büyüktür (Akçay, 2009: 180). Dönemin ekonomi-politik ve toplumsal anlamda engebeli yapısına rağmen, “merkez bankasının bağımsızlığı” ve “para politikasının etkinliği” nosyonları üzerine ağırlıklı hassasiyet gösterilmiştir (Tekeli ve İlkin, 1983: 294).

4.1.2. II. Dünya Savaşı Sonrası

Değişen Parasal Gündem ve Merkez Bankacılığı

Ancak bu hassasiyet, İkinci Dünya Savaşı nedeniyle bozulmuş²⁸⁰, savaş koşullarında gerek savunma harcamaları nedeniyle gerekse de planlama sürecinin sekteye uğraması nedeniyle oluşan kayıpların finansmanı nedeniyle artan kamu harcamaları ile toplumsal yaşamın gündelik gereksinimleri arasındaki gerilim, yeni finansman olanaklarını zorunlu kılmıştır. Zira bu dönemde üretimde daralmaya paralel oluşan arz kaynaklı fiyat artışları, para arzının artışını zorunlu kılmış ve en nihayetinde bu durum enflasyona yol açmıştır. Nitekim bu vasıta ile, enflasyon, gündelik hayatın en derinlerine doğru kök salmaya ve toplumsal ve politik dengeleri kendi etrafında şekillendirmeye başlamıştır.

---

²⁸⁰ Türkiye’nin, büyük oranda savaşın dışında kalmış olması bu noktada bir anlam ifade etmez; zira savaş, cereyan ettiği bölgelerdeki ekonomileri savaş ekonomisi doğrultusunda pozisyon almaya, bu doğrultuda savunma harcamalarını güçlendirip, toplumsal harcamalarını kısımaya zorlar.

Savaş sonrası dönem hem ekonomi-politik ve toplumsal anlamda hem de uluslararası ilişkiler alanında temel felsefi yönelimlerin değiştiği, yeni bir tasavvur etrafında küresel sistemin şekillendiği bir dönem olarak işaretlenebilir. Bu dönemde, savaşın “en büyük galibi” ve soğuk savaş döneminin iki başat aktöründen birisi olarak ABD’nin gündeme getirdiği üzere, politik olarak yıkıma uğrayan Avrupa’yı ABD’nin çekim merkezi olduğu bu yeni dünya tasavvuru içinde yeniden dizayn etmek ve bu amaç doğrultusunda ekonomik anlamda ihtiyaç duyulan likitideyi, altının fiziki hacmine bağlı sınırlılıklarından kurtarmak için “Bretton Woods Sistemi” hayata geçirilir.²⁸¹ Bu yeni sistemde, ABD doları, altınla aynı düzeyde, uluslararası rezerv para olarak kabul edilir; ulusal ekonomilerin bu yeni küresel sisteme entegrasyonunu sağlamak amacıyla küresel düzenleyici aktörler olarak “Uluslararası Para Fonu” (IMF)²⁸² ve “Dünya Bankası”nın temelleri de bu dönemde atılır. Türkiye, bu yeni küresel çevre ile ilişkilerini geliştirmeye dönük ekonomik mefhumları içeren “7 Eylül Kararları”nı alır, ardından 19 Şubat 1947’de IMF ve Dünya Bankasına üye olur. Bu dönem, ulusal paranın inşa edildiği, ekonominin parasallaştığı ve en nihayetinde ulusal alanın küresel alan bu vasıta ile eklemlendiği bir dönem olarak işaretlenebilir.

1950 sonrası dönemde politik iktidarda yaşanan değişim, ekonomi-politik değişim yönündeki yasal ve kurumsal düzenlemeler için uygun bir düzenleme işlevi üstlenir. Demokrat Parti iktidarına paralel artan yabancı sermayenin belirleyicilik rolü, ABD ve küresel düzenleyici kuruluşların hibe ve borç biçiminde aktardıkları sermaye ile birleşince 50’li yılların ortasına kadar uzanan bir hızlı büyüme sürecini

---

²⁸¹ Aslında projenin temelleri, daha savaş bitmeden 1944 Temmuzundaki Bretton Woods konferansında atılır.

²⁸² O dönemki adıyla Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası...

tetikler. Diğer yandan, üretici sermayenin, birikim sürecindeki hakim fraksiyon – *ticari sermaye karşısında-* olarak ön plana çıkması (Türkay, 2003), yine küresel alandaki endüstri ve ücret ilişkilerine paralel olarak emeğin örgütlü olarak görünürlük kazanması, ekonomi-politikada da sermaye ile emek arasındaki bu gündemin ön sıralara taşınmasına neden olmuş; bu doğrultuda yine başka bir küresel gündem, Bretton Woods gündemi paralelinde bir parasal çerçeve inşa edilmiştir. Ancak 1950’li yılların ikinci yarısında, ulusal ekonomik dengeler alt-üst olur; Türkiye ekonomisi bir daralma dönemine girer. Bu dönemde, 50’li yılların başında dış yardım ve görel olarak istikrarlı politik ortam nedeniyle hissedilmeyen emisyon artışının fiyatlara yansımaları ve dolayısıyla enflasyon artışı, etkisini şiddetli biçimde göstermeye başlar. İthal ikameci sanayileşmeye yönelişin başladığı bu dönem, aynı zamanda kamu açıklarının Merkez Bankası kaynaklarından finanse edilmeye başladığı bir dönemdir de... Ekonominin liberalleşmesi ve bu yolla küresel ekonomiye entegrasyon süreci, bütçe açıkları, kamu açıklarının –doğrudan- Merkez Bankası kaynaklarıyla finansmanı, artan enflasyon ile paralel ilerler.²⁸³ Akçay, buradaki kamu açıklarının Merkez Bankası kaynaklarıyla doğrudan finansmanı yöneliminin, “...birikim süreci açısından değerlendirildiğinde, özel sermaye birikiminin dolaylı olarak desteklediği anlamına geldiğini” belirtir (Akçay, 2009: 185).

Bu hal, 1960 sonrası planlama deneyiminde de, yapılan kamu harcamaları vergi gelirlerinin gerisinde kaldığından büyük ölçüde değişmeden kalır. Tek değişen, hâkim sermaye fraksiyonundaki değişime paralel bir biçimde, devletin alanı içerisindeki kurumsal çekirdeğin yer değiştirmesidir; DPT kurulmuş, parasal

---

²⁸³ Resmi olarak 1955 yılında kurulan ve 1957 yılında ilk deneme baskısını gerçekleştiren Banknot matbaası da bu dönemin ürünüdür.

çerçevenin nasıl bir niteliğe haiz olacağı sorusuna onun vereceği yanıtlar, devlet içindeki kurumsal eşgüdümün sağlanmasında referans kabuller haline gelmiştir. Nitekim Merkez Bankası da, bu kabuller etrafında yeniden pozisyonlandırılmıştır. Merkez Bankası, bir yandan planlamanın gerektirdiği yatırımları kredi marifetiyle desteklerken, bir yandan da bu ve benzeri finansal uygulamaların enflasyon yaratma potansiyelinin karşısında durmaya çalışır. Faiz oranı ve döviz kurunun, bu dönemde Merkez Bankası eliyle ayarlanamamasının, özellikle dışarıdan kaynaklanan maliyet artışlarına bağlı enflasyonist etkilere karşı mücadeleyi daha da zorlu hale getirdiği söylenebilir. Bu dönemde yurtdışındaki işçi dövizleri, önemli bir finansman kaynağı olarak görünürlük kazanır.

4.1.3. 1970 Krizinden Çıkarken

Merkez Bankacılığı Gündemi:

Kartlar Yeniden Dağıtılıyor...

1970 sonrası dönem, kapitalizmin tarihsel gelişimi açısından önemli bir kırılma noktasını oluşturur. Petrol krizi olarak lanse edilse de, kapitalizmin yapısal bir uğrağı olan bu kriz²⁸⁴, ulusal ekonomilerin elinde bulunan döviz rezervlerini petrol fiyatlarına bağlı olarak kısa sürede eritir ve tüketimlerini finanse etme arayışında olan ülkelerin üzerinde yükselen yeni bir borçluluk rejiminin taşlarını yavaş yavaş döşemeye başlar. Bu halin, ithal ikameciliğin popülist bir yönelimle harmanlandığı Türkiye gibi ekonomilerde daha sert bir şekilde hissedildiği söylenebilir. “Bretton Woods” sisteminin –yine- ABD eliyle çökertilmesine paralel, döviz kurunun

---

²⁸⁴ Mandel’in sarıh bir şekilde ortaya koyduğu üzere, dolara ve dolayısıyla ABD’nin mutlak egemenliğine dayanan para sisteminin “oyun kâğıtlarından yapılmış bir ev gibi çöktüğü” (2008: 464) bu kriz...

değerlenme eğiliminin teşvik ettiği ithalat, kur nedeniyle ihracat gücünün düşmesi ile eklenince bütçe açıkları, para arzında artışlar ve enflasyon ile sonuçlanır.²⁸⁵ Dışa bağımlı ve ihracat gücü zayıf bir ekonomide ortaya çıkan bu tablo, bütün olarak ekonominin ciddi bir darboğazda olduğunun işaretlerini içerir. 1970’li yılların başından itibaren ekonomik bir dalgalanmaya doğru yönelen bu süreç, Merkez Bankasının ekonomik ve politik pozisyonunun yeniden tanımlanmasının gerekliliğini de ortaya çıkarır ve 14 Ocak 1970’de kabul edilen 1211 sayılı kanun ile bu pozisyon yeniden tarif edilir.²⁸⁶²⁸⁷

1970’lerin başından itibaren yükselen küresel kriz eğiliminin, 1977’de iyice derinleşmeye başlamasının ardından, “neo-liberalizm” adı verilen ve ekonomi yönetiminde devlet-içi eş güdümü, makro düzeyde belirlenmiş politik yönelimi ve

---

²⁸⁵ Bu hikâyenin gerisine bakıldığında görülecektir ki; Bretton Woods sisteminin çökmesi ile birlikte, sabit döviz kurunun yerini dalgalı döviz kurunun alması, ABD ekonomisinin de uluslararası alanda hegemonik gücünü kaybetmeye başlaması, birbirine ivme kazandıran gelişmelerdir (Satlıgan, 1995). Aslında, burada da bahsedildiği üzere, altın rezervinin erimeye başlamasıyla, ABD’yi Bretton Woods sisteminden çıkmaya zorlayan petrol kaynaklı enflasyonist sarmalın sorumlusu olarak gösterilen OPEC konusunda Magdoff’u izlersek, asıl sorumlu tam zıt yöndedir: “Petrol fiyatlarındaki aşırı yükselişten uluslararası ekonomik ilişkilerdeki istikrarsızlık ve dolar konvertibilitesinin sonlanmasıyla oluşan karmaşayla beliren enflasyonist baskılar sorumludur” (Magdoff, 2008: 27). Aynı paralelde, Harvey’e göre, petrol fiyatlarının aşırı yükselmesi ve “gayri maddi bir parasal sistem”e geçilmesi, Nixon yönetimiyle İran ve Suudiler arasındaki “danışıklı dövüş” vasıtasıyla sağlanmıştır. Zira, bu durum, Ortadoğu petrollerine ABD’den daha fazla bağımlı olan Avrupa ve Japon ekonomilerini etkilemiştir. Hatta ABD bankaları, petro-dolarların dünya ekonomisine yeniden kazandırılmasında teknelci bir imtiyaz bile elde etmiştir. “Üretim alanında kendisine meydan okunan ABD, buna finans alanındaki hegemonyasını ilan ederek karşılık verdi” (Harvey, 2003b: 54).

²⁸⁶ Buradaki en önemli hususlardan birisi, bankanın sermaye yapısına ilişkindir. Bankanın anonim şirket statüsü korunur ancak sermayesi 15 milyon’dan 25 milyona yükseltilir. Bu 10 milyon liralık fark, devletin sahip olduğu hisse netlerinin oranındaki bir farka ilişkindir ve devletin sahip olduğu banka sermayesinin yüzde 51’den aşağı düşmeyeceği hükme bağlanır. Dolayısıyla toplumsal anlamda kültürel farklılık gündeminin ön plana çıktığı bir dönemde, bu farklılıkların merkezi noktası olmaya ve bu farklılıklarla şeffaflık, bağımsızlık vb. mefhumlar üzerinden iletişim kurmaya doğru evrilen Merkez Bankasının, devlete olan uzaklığının giderek azaldığı, dönemin kültürel mefhumlarına ters yönde hareket ettiği söylenebilir.

²⁸⁷ İlgili hukuki düzenleme ile farklı para politikası araçları ile donatılan ve ekonomik alan içerisindeki konumu –paranın siyasal kontrolü nedeniyle- daha merkezi bir pozisyona taşınan Merkez Bankasının organizasyon yapısında da değişiklik yapılır; Umum Müdürlük yerine Başkanlık sistemine geçilir, İdare Meclisi yerini Banka Meclisine bırakır.

sermayeyi ön plana çıkararak, ekonomik-politik ve toplumsal içerimleri olan bir tasavvur, krizden çıkış reçetesi olarak sunulmuştur.²⁸⁸ “Gelişmekte olan” ülkelerin bu yeni tasavvura eklenmeleri, gerek kendi iç kamuoylarını gerekse yerel ekonomik alanı düzenlemelerini zorunlu kılmış; Türkiye’de önce “24 Ocak Kararları”, ardından “12 Eylül Askeri Darbesi”, ekonomi-politik ve toplumsal anlamda bu düzenleme kapasitesini hayata geçirmiştir. Bu dönemde para politikasına ilişkin hususların, içinde Merkez Bankası, DPT ve Maliye Bakanlığının olduğu bir kurul tarafından üstlenilmesi gündeme gelirken; fiyatın piyasada belirleneceği kabul edilmiş, ithalattan alınan bazı vergiler azaltılmış, faizler serbest bırakılmış, dış ticaret konusundaki kısıtlamalar kaldırılmıştır.²⁸⁹ En nihayetinde devletin finans piyasalarındaki pozisyonu değişmiş, finansal varlıkların karşılığı piyasa tarafından belirlenir hale gelmiş, yerel ekonomi uluslararası sermayenin etkinlik alanı içine derin bir şekilde girmiştir.²⁹⁰

---

²⁸⁸ Bu noktada, 1970’li yıllarda yaşanan krizin, bir hegemonya krizi olduğu, yeni bir hegemonyaya zemin teşkil edecek yeni bir ideolojik formülasyon yoluyla aşılmaya çalışıldığı söylenmelidir. Dolayısıyla kriz sonrası dönem, sermaye birikim sürecindeki bir üst aşamayı işaret eder.

²⁸⁹ “Ekonomik istikrar ve liberalizasyon politikalarının en büyük reformu döviz kuru politikalarında olmuştur (...) Dış ticaret politikası araçları içinde önemli bir yeri olan döviz kuru politikaları ile dış ticaret dengesi sağlanmaya çalışılmıştır” (Ertekin, 2001: 184). Zira, Akçay’ın da belirttiği gibi, “döviz biçimindeki para sermayenin eksikliği, sistemin krizinin temel dinamiği haline gelmiştir” (2009: 195). Bu parasal kısıtın aşılması (*12 Eylül ve 24 Ocak tarihlerindeki müdahalelerle*), bir üst aşamada, artı-değer üretiminde ve ücret ilişkilerinde emek karşında sermayenin elini güçlendirmiştir.

²⁹⁰ Bu dönemde Merkez Bankasının piyasalarla temasının giderek arttığını söylemek mümkün; devletin bütün olarak finansal piyasalardan uzak bir yere konumlandırılması, Merkez Bankasını, devlet ile piyasalar arasında bir düzenleyici rol ile donatmıştır. Buna göre, Merkez Bankası, 1985’te Hazine’nin bono ve tahvillerine aracılık etmeye başlamış; 1985’te bankalararası para piyasası faaliyete geçirilmiş; 1987’de Merkez Bankası, açık piyasa işlemlerine başlamıştır. Erçel’e göre (1999), bu dönemde TCMB’nin esas yönelimi, piyasalar açısından bir referans olarak kabul edilme uğraşısıdır: “...döviz kurlarının enflasyon beklentilerine paralel hareket etmesi ve bankalararası para piyasası faiz oranlarının istikrarı ve dolayısıyla referans faiz oranı olarak piyasalarda kabul edilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.” Bu, piyasalar tarafından referans noktası olarak alınma hususu, piyasa ile temas eden farklı toplumsal aktörlerin ekonomik davranışlarının ortak bir yöne doğru yönlendirilmesi noktasında önem arzeder, ideolojik bir karakter de gösterir.

4.1.4. Serbestleşme, Sivilleşme, Şeffaflaşma:

“Yeni Zamanlar”da Merkez Bankacılığının

Amentüsü...

Bugünkü merkez bankacılık anlayışının inşasına dönük ilk adımların 1990’larla beraber atılmaya başlandığı söylenebilir. Bu dönemde, geçen 10 yıllık periyotta denetimsiz biçimde dışa açılan Türkiye ekonomisinin neo-liberal mefhumlar doğrultusunda şekillendirilmesi süreci, 32 sayılı kararla Türk Lirasının konvertibl hale getirilmesi ve bu yolla uluslararası sermaye hareketlerinin serbest bırakılması ile taçlandırılır.²⁹¹ Türkiye’de 1980’den itibaren başlayan neo-liberalleşme süreci, 1989-90 yıllarında alınan kararlarla sermaye hareketlerinin de serbest bırakılmasıyla doruk noktasına ulaşır (Binay ve Kurter, 1998).²⁹² Sıcak para da denilen, kısa vadeli sermaye girişine yaslanan bir büyüme retoriği ve devletin, *-bir tür kaynak aktarma mekanizması olarak-* sermaye ile kurduğu borçluluk ilişkisi²⁹³ yavaş yavaş ekonominin tamamını etkisi altına almaya başlar. Bu dönemde, ulusal ekonomi için her daim bir çapa işlevi gören ve 1987 yılında tam üyelik başvurusu yapılan Avrupa Birliğinin, Türkiye’nin önüne koyduğu Maastricht kriterleri ve bu kriterlerin içeriğini oluşturduğu ekonomik ve parasal kriterler ile aynı dönemde sivilleşme-

---

²⁹¹ “Bireylerin yanlarında döviz bulundurmaları suç olmaktan çıkarılmıştır” (Kesriyeli, 1997: 11). Tarihsel ve toplumsal açıdan asıl önemli olan ise, 32 sayılı bu kararla birlikte yeni bir boyut kazanan sermayenin uluslararası kredilere ulaşma çabası yalnızca emek ücretleri üzerinde yankılanmakla kalmamış; sermaye fraksiyonları arasında “kur” eksenindeki bir gerilimi de dolaylı yoldan beslemiştir. Dolayısıyla alan, hem farklı toplumsal sınıflar arası hem de sınıf-içi fraksiyonlar arası bir mücadele alanıdır. Özellikle sermaye fraksiyonları arasındaki bu mücadelenin –hala- varlığı, ilgili fraksiyonları temsil eden devlet elitlerinin (MB Başkanı, Sanayi Bakanı vb.) söylemlerinden de rahatlıkla okunabilir.

²⁹² Bu noktadan sonra, para politikasının uygulanmasının çok daha komplike bir hale geldiği söylenebilir.

²⁹³ Akçay’a göre, buradaki sermaye, “farklı sermaye fonksiyonlarını (para, üretken, meta) kendi bünyesinde barındıran” ve “holding biçiminde örgütlenmiş bir sermaye”dir. Ona göre, devletten aldığı kaynağı, yine devlete borç vermek için kullanan ve aradaki faiz farkını kar hanesine yazan bu sermaye biçimi, “içsel burjuvazi” olarak nitelendirilebilir (Akçay, 2009: 198-199).

demokratikleşme gündeminin yine AB'nin yönelimleri doğrultusunda inşa edilme çabası, paranın yeniden üretimine yönelen modern merkez bankacılığın çerçevesini şekillendirmeye başlar.

Merkez Bankası, bu doğrultuda, ilk kez 1990 yılından itibaren para programını kamuoyuna duyurmaya başlar.²⁹⁴ Bu hal, şeffaflaşma ve kamuyu, finansal sermayeye yönelen bir para politikasının paydaşı kılmaya dönük bir iletişim faaliyetinin ilk işaretleri olarak okunabilir.²⁹⁵ Kısa vadeli sermaye girişinin serbestleşmesine paralel olarak, ilgili sermayenin girişine zemin teşkil eden borçlanma gereğinin (*emek ücretlerinin ve kamu harcamalarının da etkisiyle*) ve dolayısıyla faiz ödemelerinin hızlı biçimde artması²⁹⁶, “5 Nisan 1994” kararlarının alınması sonucuna gider ve ilgili kararların hemen ertesinde IMF ile yapılan Stand-by anlaşmasında uluslararası rezervler konusunda hedefler –ve tabii bu hedeflere bükülecek toplumsal stratejiler- belirlenir. “Döviz rezervi biriktirme” retoriği, o günden bu yana politik iktidarlar

---

²⁹⁴ 1991 yılında Körfez krizinin kurdan kaynaklanan maliyetler üzerinde yarattığı baskı ve finansal istikrarsızlık nedeniyle, Merkez Bankası programını açıklayamamıştır.

²⁹⁵ Buradaki varsayım şudur: herhangi bir programın –örneğin, 2001 yılında ilan edilen “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” böyledir- ya da politikanın kararlılıkla sürdürüleceğine ilişkin vurgu, piyasalar tarafından olumlu bir sinyal olarak alınır, piyasa ile temas eden toplumsal aktörlerin beklentilerini olumlu yönde etkiler; bir başka yerden, enflasyonla mücadele konusunda bir samimiyet göstergesi olarak okunan merkez bankası söylemi, enflasyon bekleyişlerinin düşmesine neden olur; bu hal, güven inşasına katkı sağlar, borçlanmanın sürdürülebilirliğine dair kaygıları azaltır, en nihayetinde risk primini düşürür, kredilerin vadesini uzatır, yerli parayı güçlendirir ve enflasyonla mücadeleyi maliyetler yönünde destekler. Dolayısıyla ekonomiden başlayan bu süreç, toplumsal alanı yatay keserek, yeniden ekonomi alanına döner. Anlaşıldığı üzere, finansın bu toplumsal koridorunun sorunlarından arındırılması, yüzünü finansal çevrime bakacak şekilde düzenlenmesi zorunluluk arzeder. Formel bir dille söyleyecek olursak; finansallaşma döneminde, kamuoyunun desteği ve güveni ile olumlu beklentileri olmadan herhangi bir parasal program çalışmaz. Dolayısıyla 2001 sonrası dönemde, ekonomik anlamda yapısal uyum programlarına eşlik eden politik ve toplumsal dengelerdeki değişime, bir de bu açıdan bakmak yararlı olacaktır.

²⁹⁶ Bu faiz ödemelerinden kaynaklı dış borcu ödemek için yeni dış borçlar almanın zorunlu olması, yeni borçluluk rejiminin kurulmasına zemin teşkil eder. Magdoff'un da belirttiği üzere (2008: 40), her yıl giderek artan borcun anaparasını ve faizini ödemek için daha fazla kaynağa gereksinim duyulmasına karşılık, verilen borç azaldığından ve borç toplamı çoğaldığından, her yıl çıkan para, giren paradan daha fazla olacaktır.

değişse de, hala bir büyüme ve sıcak paranın olumsuz etkilerini ortadan kaldırmaya dönük bir dengeleyici olarak hala varlığını sürdürmekte; özel zararların toplumsallaştırılmasına ilişkin genel yönelimin önemli bir parçası olmayı sürdürmektedir. Özetle, para politikasının sıcak para ve döviz rezervi biriktirmeye yaslanan yapısı ile merkez bankacılığının şeffaflaşma gündeminin küresel bir “trend” olarak bu dönemde başladığı söylenebilir.²⁹⁷

Bu küresel yönelime entegre olmak yönünde politik *-öncelikle politik*²⁹⁸ - bir arzu duyan Türkiye’de, mevcut borçların yeni borçlarla kapatılmaya çalışılması, sıcak paranın girişine imkân tanıyacak para politikası kararlarının zorunlu olarak ortaya çıkardığı cari açık, finansal piyasalardaki riskler ve siyasi istikrarsızlık ile birleşince, finans sermayenin “beklentileri” bozulmuş ve 2000’li yılların başına kadar uzanan derin bir ekonomik bunalım ile karşı karşıya kalınmıştır. Her bunalım döneminin ardından olduğu gibi, bu dönemde de IMF ile –iyi- niyet mektubu imzalanmış²⁹⁹, bu doğrultuda “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” ilan edilmiş, enflasyona odaklı bir para politikası stratejisine geçilmiştir.³⁰⁰

---

²⁹⁷ Yine bu dönemde, 1997’de Hazine ile Merkez Bankası arasında imzalanan bir protokol ile Hazine’nin Merkez Bankasından kısa vadeli avans kullanmaması için anlaşmaya varılır.

²⁹⁸ Buradaki “politik arzu” meselesi, yazarın kişisel dolayısıyla subjektif tanıklığı vasıtasıyla da desteklenebilir. Buna göre, Merkez Bankası ile TRT arasındaki 2006 yılında imzalanan bir protokol çerçevesinde hazırlanan ve yazarın danışmanlığını yaptığı “Geçmişten Geleceğe Merkez Bankası” belgeseli çerçevesinde, paranın “konvertibl” hale getirildiği 1989 yılında Merkez Bankası Başkanlığı görevini yürüten Rüştü Saraçoğlu ile yapılan görüşmede kendisi, “ilgili parasal değişikliği yapmak için henüz erken olduğu, finansal altyapının buna hazır olmadığı, geçişin bir risk olacağı” yönündeki görüşünü Turgut Özal’a ilettiğini, Özal’ın da kendisine “bu riski ben üstleniyorum” dediğini aktarır. Nitekim, henüz sığ ve kırılğan bir yapıya sahip finansal piyasaların yabancı rekabete açılması, sonraki dönemdeki “kriz” sürecinin de en önemli nedenleri arasındadır (Cizre ve Yeldan, 2005: 389).

²⁹⁹ IMF ile yapılan Stand-by anlaşmasının, anlaşma öncesi dönemde zaten hayata geçirilmiş olan Yakın İzleme Anlaşmasının mali olarak desteklenmiş bir formu olduğu söylenmelidir. Bu konuya ilişkin olarak bkz. Günal, 2001: 75-76.

³⁰⁰ Bu yeni strateji, örtük enflasyon hedeflemesi ve dalgalı kur rejimi üzerinde yükselir. Serdengeçti’ye göre, “merkez bankası, gelecek dönem enflasyonuna odaklanan bir para politikası izlemektedir. Bu kapsamda, temel politika aracı olan kısa vadeli faiz oranları,

2001 krizi sonrası dönemin, Türkiye’de, ekonomi-politik ve sosyo-kültürel anlamda önemli değişimleri de beraberinde getirdiği söylenebilir. Buna göre, bir yandan politik iktidarda yaşanan değişim, bu değişimin paralelinde akan farklı toplumsal pozisyonları bünyesinde toplamayı başaran hegemonik bir kapasite gösterirken diğer yandan yapısal uyum programı kapsamında devletin ekonominin uzağında bir yere konumlandırılması (*zira, artık “piyasa” değil “devlet” başarısızdır*), devlet alanının ekonomi alanı ile temasının Merkez Bankası üzerinden sağlanması söz konusu olmuş; en nihayetinde hem politik iktidarın hem de Merkez Bankasının “insan”la kurduğu ilişki değişmiş, dolayısıyla genel olarak devletin özel olarak da Merkez Bankasının kendisini yeniden üretme mekanizmalarındaki ağırlık, doğrudan zor kullanımından ideolojik mekanizmaların da desteğiyle hegemonya yaratma kapasitesine doğru yer değiştirmiştir. Bu dönemde Türkiye’de Merkez Bankasının kurumsal pozisyonundaki değişim ve bu değişim içerisinde bağımsızlık, şeffaflık, hesap verebilirlik, iletişim, beklenti yönetimi gibi mefhumların ön plana çıkmasının, bir yönüyle bu ideolojik pozisyon değişikliği ile ilgili olduğu,³⁰¹ -*ancak hiçbir ideoloji kendinden menkul olamayacağından*- diğer bir yönüyle de belli bir “olgunluk” düzeyine ulaşan sermayenin, birikiminin coğrafyasını ulusal alanın ötesine genişletme ihtiyacı ile ilgili olduğu söylenebilir.

Merkez Bankasının bu yeni pozisyonunda öncelikli amacı, fiyat istikrarını sağlamaktır; bağımsız konumu nedeniyle de bu amaca dönük araçları belirleme

---

enflasyonun gelecekte alacağı değerler ele alınarak, sadece ve sadece enflasyon amacına ulaşmak amacıyla etkin olarak kullanılmaktadır” (Serdengeçti, 2003: 4).

³⁰¹ Her ne kadar Kansu, “TCMB’nin ekonomik birimlerle iletişimini şeffaflıkla sağlamanın önemini, piyasa oyuncuları ile merkez bankası arasında yönlendiren ve yönlendirilen ayrımının ortaya çıkması” (2007: 63) şeklinde tarif etse de, aslında bu dönemde ilgili ayrımların ortadan kalktığını ve Merkez Bankasının, piyasadan gelen enformasyonu derleyerek yeniden piyasaya aktaran bir “katalizör” olarak konumlandığını söylemek daha doğru olacaktır. Bu konum vasıtasıyla, Merkez Bankasının toplumsal pozisyonunun, risk algılamalarının ve beklentilerdeki bozulmalarının önüne geçmek olduğu söylenebilir.

yetkisi, yine Merkez Bankasının kendisindedir. Bu dönemde oluşturulan Para Politikası Kurulu, bir yandan politik iktidarla enflasyon hedefini belirlerken³⁰², bir yandan da bu hedefe ulaşmak için gerekli olan para politikasının gereklerini belirler.³⁰³ 5 Mayıs 2011 tarihli 4651 sayılı kanunun kabulü ile birlikte³⁰⁴, fiyat istikrarı ve dolayısıyla enflasyon hedefi doğrultusunda, Merkez Bankasının kamunun finansman ihtiyacını karşılayan bir kurum olduğu fikrinden, bu yeni dönemde vazgeçilir; Merkez Bankasının, kamu kurum ve kuruluşlarına avans vermesi, kredi

---

³⁰² “Enflasyon hedeflemesi rejimi” ile “beklenti yönetimi” karşılıklı olarak birbirini besleyen stratejiler olarak düşünülebilir. Enflasyon hedeflemesi, toplumsal aktörlerin beklentilerini belli bir referans noktasına sabitlemeye imkân tanırken, beklentilerin istikrarlı kılınması fiyat istikrarı ve enflasyon hedefinin de öncülü haline gelir. Ancak teorideki hedef enflasyon ile pratikteki beklentileri birbirine temas ettirme işlevini yerine getiren bir mekanizmaya da ihtiyaç vardır ki; bu da içeriği şeffaflık, hesap verebilirlik vb. mefhumlar vasıtasıyla doldurulan “iletişim”dir. Nitekim, bu paralelde Kansu, “enflasyon hedeflemesinin uygulanması ve başarılı sonuçlar elde edilebilmesi için gerekli ortamın oluşması gerektiğini belirtir: Bu unsurlar, ‘merkez bankasının orta vadede enflasyonun ne olacağını kamuoyuna açıklaması’, ‘merkez bankasının temel amacının fiyat istikrarı olduğunu taahhüt etmesi’, ‘para politikası tercihlerinin (...) enformasyona dayalı olması’, ‘para politikası stratejisinin şeffaf olması’, ‘merkez bankasının hedeflenen enflasyona ulaşamaması durumunda hesap verme sorumluluğunun olması’dır” (Kansu, 2007: 63).

³⁰³ 2006 yılında TCMB’nin açık enflasyon hedeflemesine geçmesiyle birlikte Para Politikası Kurulunun tavsiye veren bir konumdan karar alıcı bir konuma geldiği söylenebilir. (Nitekim bu “karar alma” hali, maliye politikasının ve dolayısıyla politik iktidarın adımlarının, bu kararların bağlandığı fiyat istikrarı, enflasyon hedefi vb. mefhumlara bükülecek biçimde denetlenmesi imkânını da yaratır.) Kararların oylanarak alınması, toplantı özetlerinin yayımlanmaya başlanması daha kurumsal, daha şeffaf ve daha öngörülebilir bir merkez bankacılık anlayışı doğrultusunda atılan adımlar olarak okunabilir. Para Politikası kararları, enflasyon beklentilerini şekillendirirken, beklentilerdeki bir değişim politika kararlarında yankılanmaktadır. Dolayısıyla “Merkez Bankası” ile “piyasalar” arasında diyalektik bir ilişki olduğu ve para politikası araçlarının bu ilişkiyi istikrarlı kılmaya odaklandığı söylenebilir. Para Politikası Kurulunun politika faizine ilişkin kararlarının takip eden işgünü sabahı ilan edilmesi, karara ilişkin gerekçenin iki iş günü içinde açıklanması, “Para ve Kuru Politikası” ve “Enflasyon Raporu” metinlerindeki ekonomik gidişata ilişkin banka görüşü, daima bu çerçevede değerlendirilmelidir.

³⁰⁴ Merkez Bankası iletişim metinlerinde, ilgili hukuki değişikliğin nedenleri arasında, “AB uyum sürecine hazırlanmak ve uluslararası piyasaların beklentilerini karşılamak” hususları açıkça belirtilmektedir. Bir diğer değişiklik nedeni olarak öne sürülen, “kalıcı istikrarı yakalamak” mefhumu ise, değişiklik sonrası döneme ilişkindir; ki bu noktada bir sonucun politik değişim sürecinin nedeni olarak gösterilmesi, sonuç ile nedenin yer değiştirmesi, henüz gerçekleşmemiş olanın bir gerçeklik olarak alınması Merkez Bankası iletişim metinlerin ideolojik karakterine ilişkin de ipucu verir. Bu konuya ilişkin olarak örneğin bkz. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, TCMB Yıllık Raporu 2001: 112.

açması yasaklanır.³⁰⁵ Merkez Bankası, para politikasının içeriğini oluşturan değişkenlerden biri olarak kısa vadeli faiz oranlarını kontrol altında tutup hedeflenen enflasyon oranına ulaşmaya çalışırken; faiz oranlarının seyrine ilişkin kararlarını, enflasyonun gelecekteki olası seyrine ve onu da toplumsal aktörlerin ekonomik gidişata ilişkin beklentilerinin olası seyrine bakarak belirler hale gelmiştir. Akdiş'in belirttiği üzere, "uygulanan politikalardan daha önemlisi, Merkez Bankası'nın güvenilir ve sağlam bir yapıda olmasıdır. Halkın, para politikası uygulamalarına ve para politikası kurumlarına göstereceği güvensizlik, tüm politika tedbirlerini boşa çıkarabilecektir. Çünkü halk, davranışlarını para politikası tedbirleriyle istenilen sonuçların tersine kanalize edebilecektir. Böyle bir durumda ise, ne para arzını daraltıcı ne de arttırıcı önlemler netice verebilecektir. Hâlbuki yapısı ile sağlam, politikaları ile tutarlı bir Merkez Bankası'nın sadece politika uygulamaları değil, telkin ve tavsiyeleri bile piyasada yansıma bulabilmektedir" (Akdiş, 1996: 84).³⁰⁶

Buradan da çıkarsanabileceği üzere, Merkez Bankasının piyasalar ve piyasalarla temas eden toplumsal aktörler nezdindeki rolü, öncelikle söylem ve iletişim politikaları üzerinden işleyen ve özellikle kriz sürecinde belirginlik kazanan "özel zararların toplumsallaştırılması" haline bükülen hegemonik bir roldür; finansallaşma dönemindeki bu hal, ekonominin toplumsala gömülme hali, Merkez Bankasının kurumsal varlığında somutlaşmış; para politikasının zemini toplumsal

---

³⁰⁵ Merkez Bankası, "...temel politika olarak piyasalarda istikrarı sağlamaya, bir başka deyişle Hazine'nin borçlanabilmesi için piyasaları manipüle etme politikası"na (Günel, 2001: 74) odaklanır. Bu bağlamda, ilgili manipülasyonun hammaddesinin "enformasyon", mekanizmasının ise "iletişim" olduğu söylenebilir.

³⁰⁶ Benzer bir düşünce Akerlof ve Shiller tarafından da ortaya konulur. Onlara göre de, "Güven duygusu kaybedildiğinde ve hem işletmeler hem de tüketiciler harcama yapmakta isteksiz davrandığında bu türden standart bir para politikasının sınırları vardır" (Akerlof ve Shiller, 2010: 102).

alan olmuştur.³⁰⁷ Doğan'ın belirttiği üzere, “enflasyon önce ekonomik bir olgu olarak doğmuş, toplumsal bir olgu olarak hayatını devam ettirmiş” (2005: 6-9) olduğundan, toplumsal alan yönetimi enflasyonu kontrol etmenin bir uğrağı haline gelmiştir. Dolayısıyla 2001 sonrası bu yeni dönemde, sermaye, ulusal merkez bankalarının düğüm noktalarını oluşturduğu bir ağ üzerinden akarken, hem bu akışın sürekli kılınması politik iktidarın yasal ve toplumsal müdahalelerine ihtiyaç duymuş hem de politik iktidarın istikrarı, bu akışın sürekli kılınmasına bağlı bir hale gelmiştir. 2001 sonrası Türkiye’inde politik iktidar ile sermayenin, karşılıklı bir çıkar ortaklığı üzerinden hareket ettiği söylenebilir.

4.2. Türkiye’de Merkez Bankasının

“Bağımsızlık” ve “Şeffaflık” Gündemi

1970’lerin ilk yarısında yaşanan krizin ertesinde, ekonomi-politikaya ilişkin genel eğilimlerin sorgulanmaya başlanması, fiyat istikrarının sağlanması için yeni bir çapa arayışını gündeme getirmiş, bu doğrultuda Merkez Bankasının bağımsızlığı mefhumuna olan ilgi giderek artmaya başlamıştır. Bir başka bir şekilde söylenecek olursa, bağımsızlık nosyonu, sermayenin yaşadığı yeniden üretim sorununu aşmaya dönük bir mekanizma olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye’de, 1980 sonrası dönemdeki, küresel ekonomiye entegre olma, dışa açılma ve finansal serbestleşme gündemi, “...iyi bir merkez bankacılığının işaretinin düşük enflasyon olduğu” (Carlstrom, 2006: 1) yönündeki inanç ile birleşince, Merkez Bankasının bağımsızlığı da bu enflasyon hedefini tutturmanın uğraklarından birisi haline gelmiştir.

---

³⁰⁷ O kadar ki, ekonomide finansal kırılganlığın azalması ve finansal derinliğin artması, politik ve toplumsal mekanizmalarla desteklenip, ekonominin genel çerçevesine ilişkin bir “güven” inşasına katkı sağlamıyorsa, görelî bir öneme sahiptir. Günümüz merkez bankacılığının odaklandığı hedef enflasyon, ancak güven ilişkisinin tesisinden kalkılarak yakalanabilir.

Buna göre, bağımsız bir Merkez Bankasının, fiyat istikrarı konusunda toplumsal alana daha sağlıklı bir enformasyon aktarabilme ve daha yüksek düzeyde inandırıcılık kabiliyetine sahip olmanın yanısıra, hedeflenen enflasyon oranının tutturulmasına, bunun gerçekleşmemesi durumunda ise bunun kamuoyu tarafından anlayışla karşılanması imkânına sahip olduğu varsayımı üzerinden hareket edilir: “Bu açıklık, sadece halkın desteğini sağlamakla kalmayıp aynı zamanda politikaların ortaya çıkaracağı sonuçların da anlayışla karşılanmasına sebep olacaktır” (Oktar, 1998: 17). Anlaşıldığı üzere, Merkez Bankası bağımsızlığının, devletin yeniden yapılanma süreci içerisinde ele alınabilecek bu gündemin, toplumsal alanı mevcut ekonomi-politikanın paydaşı kılmanın ve herhangi bir kriz anında hem olası karşı duruşları en aza indirmenin hem de krizin ortaya çıkaracağı ekonomik maliyetin toplumsallaştırılmasının yolunu açtığı söylenebilir.

Türkiye’de 24 Ocak 1980 kararları önemli bir kırılmayı temsil eder; finansal sistemin serbestleştirildiği bu dönemin “...öncesinde uygulanan politikalar geleneksel, sonrasındaki politikalar modernleşmeyi hedefleyen politikalar” (Erçel, 1999) olarak nitelendirilir.³⁰⁸ Türkiye’de başlayan finansal serbestleşme dönemi, yalnızca merkez bankacılığında yeni bir anlayışı gerektirmemiş, aslında toplumsal ve politik anlamda yaşanan dönüşüme Merkez Bankasının kurumsal varlığındaki dönüşüm, Merkez Bankasının toplumsal ve politik pozisyonundaki kayma eşlik

---

³⁰⁸ Aslında buradaki ayırım, modern ve postmodern şeklinde olmalıydı. Ancak eski olanın geleneksel olarak nitelenip, tarihin çöplüğüne atılması, yeni olanın toplumsal meşruiyeti için de önem arzettiğinden buradaki kullanımı, psikolojik bir manevra olarak görmek gerekir. Diğer yandan, bağımsız bir merkez bankasına olan ihtiyacın 1824 yılında David Ricardo tarafından ileri sürülmüş olması, konuya ilişkin ironik bir örnek oluşturur: “Kağıt para basma yetkisi bu görevi kötüye kullanılabileceği için hükümete güvenle emanet edilemez. Dolayısıyla bu görev hükümetin yerine mecliste oylamaya göre değişebilecek bir komisyona verilebilir. Aynı zamanda hükümetle bu komisyon arasındaki her türlü para isteminin yasaklanması da önerilebilir” (akt. Obben, 2006: 2).

etmiştir.³⁰⁹ Bu dönüşümün ön belirleyicisi, hiç kuşkusuz, 1970 sonrası dönemde IMF'nin uluslararası bir banka haline gelmesi ve ödemeler sorunu ile boğuşan gelişmekte olan ülkelerin kredi mekanizmasından faydalanmak için IMF'nin onayına ihtiyaç duymasındır. Bu pozisyonu dolayısıyla, “IMF kredi koşullarını zorlaştırmak suretiyle, “dışa dönük” liberal bir ekonomi politikasını şart koşturmuş ve başlamıştır. Bu amaçla öncelikle dış ticaretin serbestleştirilmesi, döviz kurlarının devalüasyonu, faiz oranlarının yükseltilmesi, kamu harcamalarının kısıtlanması, ücretlerin denetlenmesi ve yabancı sermayenin özendirilmesi gibi koşullar öne sürülmeye başlanmıştır” (Yurdakul, 2002: 155). Anlaşıldığı üzere, gelişmekte olan ülkelerin sıkıştıkları borçluluk halinden kurtulmaları için finansal serbestleşme nasıl zorunlu bir uğrak ise, bu uğraktaki ülkelerin ulusal merkez bankalarının bağımsız bir yapıya sahip olması, şeffaf ve hesap verebilir bir epistemolojik çerçevede hareket etmesi de aynı şekilde bir zorunluluk olarak kendisini ortaya koyar.

Türkiye’de, IMF telkinleri ve AB rotası doğrultusunda şekillenen, “...güçlü ekonomiye geçiş programı çerçevesinde 2001 yılında TCMB Kanunu’nda önemli değişiklikler yapılmış, bu sayede TCMB’nin daha bağımsız, güvenilir ve şeffaf hale gelmesi (...) amaçlanmıştır” (Öztürk, 2006: 68). Devletin yeniden yapılandırılması gündemi içinde bir alt başlık olarak değerlendirilebilecek bu süreçte, devletin üretimin çekirdeğinin dışına taşınması ve sivil toplumun güçlendirilmesinin diğer alt başlıkları oluşturduğu söylenebilir. Politik iktidar, kısa dönem siyasi hedefler doğrultusunda para politikasını kullanmaktan feragat ederken, boşalan bu alan

---

³⁰⁹ Zaten bu iki dönüşüm ve/veya kayma, birbirine bitişiktir. Merkez Bankası özelinde devletin, finansal sermayenin hegemonik önderliğindeki bir büyüme retoriğine katkısı, ancak, “...bazı karar merkezlerinin, egemen düzenek ve düğüm noktalarının, kendilerini devlet politikasının işaretlediği merkezler ve (aynı zamanda, y.n.) sermayenin öteki fraksiyonları lehinde alınan önlemlerin darboğazları halinde düzenlemek suretiyle, yalnızca (finansal, y.n.) çıkarlara geçirimli olabilecekleri türden birtakım kurumsal dönüşümlerle” (Poulantzas, 2004a: 152-153) mümkündür.

bağımsız merkez bankaları tarafından doldurulmuş (Obben, 2006: 2); bu yolla bağımsızlık mefhumu doğrultusunda toplumsal aktörlerin demokratik siyasi yönelimleri ile para politikası arasındaki bağ kopmuştur. Akçay'ın bir başka yerden belirttiği üzere, “yeni sistemde, önceden olduğu gibi Merkez Bankası'nın hükümetin ve büyüme politikalarını üstlenmesi engellenmiş, artık banka deyim yerindeyse farklı toplumsal kesimlerin taleplerinden yalıtılmış bir konuma gelmiştir” (2009: 241).

Bu noktada Baka (1995), merkez bankası bağımsızlığını üç faktörü göz önünde bulundurarak tanımlar. İlki, devletin alanı içerisinde merkez bankasının kurumsal pozisyonunu belirleyen “kurumsal bağımsızlık”, ikincisi merkez bankasının para politikasına ilişkin kararlarının kendi gerekleri doğrultusunda almasına olanak sağlayan “fonksiyonel bağımsızlık” ve üçüncüsü merkez bankasının iç-kurumsal yönünü oluşturan “finansal bağımsızlık”tır. Birincisi, devletin ideolojik alanı içerisinde merkez bankasının, politik iktidarın ve toplumsal aktörlerin ilişki biçimini yeniden tarif ederken, ikincisi bu yeni ilişkide merkez bankasının para politikası araçlarını yeniden konumlandırır. Bu iki unsurun karşılıklı olarak birbirini beslediği söylenebilir; merkez bankasının toplumsal pozisyonundaki değişim, bu yeni pozisyonun gereği olarak kamuoyu ile iletişime odaklanan araçların ön plana çıkarılmasını da beraberinde getirmiştir. Her ne kadar merkez bankasının yeni kurumsal pozisyonunu sermaye ile yerel-devletin gerekleri doğrultusunda şekillendirilmiş olsa da, para politikası araçlarının banka tarafından belirlenmesinde toplumsal mücadele pratiklerinin-demokratik taleplerinin güçlü bir etkisi vardır. Belirtildiği üzere, “para politikası araçlarının banka tarafından belirlenmesi fikri, piyasalarla sürekli olarak etkileşim içinde olan ve likitide kontrolünü etkin bir

biçimde yapabilmek için gereken araçları doğru olarak seçebilecek kurumun banka olduğu düşüncesine dayanmaktadır” (Eroğlu ve Abdullayev, 2005: 86).

Merkez bankası, piyasalar ile temas eden toplumsal aktörlerle, sermaye ve emekle iletişim kurarak, bu iletişimin düzeyine göre para politikasını şekillendirir; para politikası, bu doğrultuda farklı çıkar ve talepleri bünyesinde toplar, tüm farklı para politikası duruşlarını tek bir hikâyeye içerisinde eritir. Dolayısıyla bu noktada söylenmelidir ki; önemli olan para politikası aracının kim tarafından seçildiği değil, o aracın yöneldiği yapının karakteridir; para politikası araçlarının bağımsız seçimine rağmen, merkez bankasının tercihlerinin, tıpkı siyasi iktidarın tercihleri gibi neo-liberal bir perspektife yaslandığı söylenebilir. Sermaye, devlet ve merkez bankasının ekonomi-politikaya ilişkin yönelimleri paralel bir karakter gösterirken, bağımsızlık mefhumunun temel gündem maddesi olması iki şeyi akla getirir: Birincisi, neo-liberal ve/veya post-fordist devlet, ideolojik bir bütünlük gösterir; ikincisi, merkez bankası bağımsızlığı, para politikasının emeğin uzağına taşınmasına yol açan ideolojik bir karakter gösterir. Merkez bankası iletişim politikalarının, tam da bu ideolojik eksen üzerine oturduğu söylenebilir.

Diğer yandan Sousa, merkez bankası bağımsızlığını, “bireysel”, “politik” ve “ekonomik” bağımsızlık olmak üzere üçe ayırır. “Bireysel bağımsızlık, başkanın ve yönetim kurulu üyelerinin atanmasına ve parasal kararların alınması sürecine hükümetin katılma oranına; politik bağımsızlık, para politikası kararlarının alınmasında nihai otoritenin kim olduğuna, ekonomik bağımsızlık ise, bankanın sermaye yapısına” (Sousa, 2002: 11-13) işaret eder. Bağımsızlığı vasıtasıyla toplumsal aktörlerle merkez bankası karşı karşıya gelirken, toplumsal aktörlerin merkez bankası kararlarına karşı oluşturdukları güven, merkez bankasının toplumsal

pozisyonunu daha esnek kılar. Bu noktada söylendiği üzere, “...güvenirlilik ve esneklik arasında olumlu bir değiş tokuş” (Gersbach, 2003: 93) sağlanır. Ancak, merkez bankası ile toplumsal aktörler arasındaki bu değişim ilişkisi, her yerel-toplumsal alanda farklı şekillerde işler; dolayısıyla merkez bankası bağımsızlığına ilişkin süreçlerin sonuçları, yerel-toplumsal kadastroya göre farklılık gösterir.³¹⁰ Dolayısıyla merkez bankası bağımsızlığına ilişkin temel değişken, toplumsal alandır; toplumsal alanın merkez bankası yönelimlerine vereceği refleks *–ve bu refleksin, korunaklı bir alana kanalize edilmesi–*, para politikası ve enflasyon rejimi için öncelikle önemlidir.

Ancak Arjantin Merkez Bankası eski Başkanı Mario Blejer’in işaret ettiği üzere, “...gereğinden fazla bağımsız bir merkez bankasının yaratacağı demokratik boşluk, *-ancak-* şeffaflık, sorumluluk ve hesap verebilirlik kriterleri ile dengelenebilecektir.”³¹¹ Şeffaflık, merkez bankasının kurumsal varlığı ile toplumsal aktörlerin enformasyon marifetiyle temasına imkân verir. Bunun hem demokratik bir toplum olmanın hem de politik iktidar tarafından boşaltılan alanın doldurulmasının bir gereği olduğu söylenebilir; finansallaşma sürecinde ulusal merkez bankalarının yüzünü daha fazla döndüğü uluslararası sermaye ile yerel toplumsal alan, ulusal-politik iktidarın popülist yönelimlerine ve bu yönelimlerin enflasyon üzerinde yaratacağı olumsuz etkilerine maruz kalmadan aynı iletişim platformu üzerinde bir araya gelirler.

---

³¹⁰ Bu noktada, “Merkez bankası bağımsızlığının tek başına düşük enflasyon sağlamadığı, bunun yanı sıra bağımlı bir Merkez bankasının da tek başına yüksek enflasyonun nedeni olamayacağı unutulmamalıdır. Belçika, Japonya, Norveç gibi düşük enflasyon yaşayan ülkelerde Merkez Bankası bağımsızlığı düşük iken, Arjantin, Peru gibi yüksek enflasyon sorunuyla boğuşan ülkelerin Merkez Bankaları ise yüksek bağımsızlık derecelerine sahiptir” (Makinist, 2005: 43).

³¹¹ Bunun açıklama için bkz. Hürriyet Gazetesi, 20.01.2006.

Issing'in belirttiği doğrultuda, “demokratik bir toplumda diğer bütün toplumsal kurumlar gibi Merkez Bankası da (...) şeffaflığın gerekliliğini yerine getirmelidir. Eğer iletişim ve şeffaflığın yasal ve politik statüsü doğru değerlendirilirse, paylaşılacak bilginin boyutu, toplumun talep ettiği seviye tarafından belirlenecektir” (Issing, 2005: 67). Bu noktada, merkez bankasından bu bilgiyi talep etmek, enflasyonla mücadele sürecinde merkez bankasına destek olmak, fiyat istikrarı olan bir ortamda yaşamak bir “hak” olarak idealleştirilir.³¹²³¹³ Toplumsal aktörlerin hak mücadelesi ile yüzünü finansal sermayeye dönen para politikası, iletişim politikası ve onun ideolojik içerimleri üzerinden birbirine bağlanır.

Anlaşıldığı üzere, merkez bankasının iletişim politikasının içeriği, yalnızca devletin yönelimleri tarafından değil, toplumsal karşı-duruşların düzeyi tarafından da belirlenir; merkez bankası iletişim politikası, politik ve toplumsal alanın bir bileşkesini oluşturur.³¹⁴ İdeolojinin işlediği, hegemonyanın inşasına zemin teşkil eden ve en nihayetinde toplumsal beklenti yönetimini merkez bankası açısından zorunlu kılan nokta, iletişimin çalıştırıldığı nokta, burasıdır. Bu sebeple, “merkez bankasının iletişimde sergilediği tavır ve politikalar son yıllarda önemli bir değişim geçirmektedir. Unutmamak gerekir ki, “gizlilik” kavramının merkez bankası

---

³¹² Bu idealleştirmenin bir örneği için bkz. Tidim, 2006: 26.

³¹³ Hemen bu noktada şu da belirtilmelidir ki, kapitalist devlet biçimde yasa, mutlaka olumsuzlayıcı bir görünüme sahip değildir; toplumsal aktörleri belli bir ekonomi-politik ağa dâhil ederek onlara bazı haklar tanımlar. Nitekim finansallaşma sürecinde merkez bankası ile gerçekleştirilen ilişkilere yüklenen şeffaf enformasyon aktarımı vb. kavramlar birer hak olarak öne plana çıkarılır. Dolayısıyla buna ek olarak şunu da söylemezsek eksik kalır: Yasa, tek başına bir etkinliğe sahip değildir; bir yandan ilgili yasanın içerimlerinin toplumsal aktörler tarafından paylaşılması, içselleştirilmesi, bir ideoloji olarak toplumsal alanda dolaşması diğer yandan bir baskı gücüne yaslanması gerekir. Nitekim, Türkiye’de 2001 sonrası dönemde Merkez Bankası daha fazla toplumsal alana açılırken, beraberinde devletin baskı gücünü de beraberinde getirir. Merkez Bankasının iletişim politikaları vasıtasıyla hegemonya inşa etme kapasitesi, bütün olarak devletin şiddet kapasitesi ile doğru orantılı olarak değişir. Yasa, bütün bu oransal denge içinde yalnızca bir uğrak olabilir.

³¹⁴ Son kertede, bu bileşke finansallaşma döneminde finansal sermayenin yönelimleri tarafından çerçevelendirilir.

çevrelerinde sık kullanılan bir kelime olmasının üzerinden henüz çok zaman geçmemiştir. Günümüzde ise, merkez bankacılığı için trend, açıklık ve şeffaflıktır” (Issing, 2005: 66).

Açıklığın, merkez bankasının kendisini toplumsal alana açmasının önkoşulu, para politikasının kararlarının öngörülebilmesini sağlamak, kararların gerekçesini açık ve anlaşılır bir dille anlatmak ve para politikasına ilişkin söylemi anlamlı bir içerikle doldurmaktır. Blinder’in belirttiği üzere, “...kullanılan model ve tahminleri de içeren karar vermede kullanılan veriler hakkında uygun bilgileri topluma ifşa etmek”tir (2002: 5). Buradaki, “uygun bilgiler” ve “anlamlı içerik” mefhumlarının ne’liği sorusu, iletişim politikası tarafından cevaplandırılması beklenen önemli ve aynı zamanda ideolojik bir sorudur.

“Bağımsızlık”la aynı paralelde, “şeffaflığın” da tanımına ilişkin farklı görüşler ve şeffaflığı türlerine ayırmak için farklı referans noktaları mevcuttur. Pollard’a göre, para politikasında şeffaflık üç anahtar davranışa bağlıdır. Bunlar, “hedefte şeffaflık”, “politika kararlarında şeffaflık” ve “dış görünümde şeffaflık”tır (2003: 26-28).³¹⁵ Woodford ise şeffaflığın iki türü arasında ayırım yapar: “Politika kurallarında şeffaflık” ve “gelecekteki politika yönelimleri hakkında şeffaflık”tır (akt. Hetzel, 2006: 266).³¹⁶ Mariscal ise, şeffaflığın sağlanmasına dönük bazı kriterlerin varlığından bahseder. Buna göre, politika kararlarının alındığı toplantı tarihlerinin bilinmesi, kararların alındığı toplantıların görüşme metinlerinin yayınlanması, oylama kayıtlarının yayınlanması, enflasyon hedefinin açıklanması, alınan kararların

---

³¹⁵ Bunlar sırasıyla, merkez bankası amaçlarının açık olarak tanımlanması ve anlaşılır olmasını, politika kararlarının gerekçelerinin anlaşılır bir dille kamuoyuna anlatılmasını, son olarak ekonominin genel görünümü hakkında bilgiye sahip olmak ve gelecekteki politika kararlarını bu bilgiye dayanarak vermeyi içerir.

³¹⁶ Bunlar sırasıyla, merkez bankası para politikası süreçlerinin işleyişi ve gelecekteki para politikası yönelimlerinin kamuoyu ile paylaşılmasını içerir.

altında yatan makroekonomik verilerin yayınlanması, politika yapıcıların kullandıkları makro modellerin açıklanmasıdır (Mariscal, 2004: 4). Şeffaflığın içeriğini oluşturan bileşenler, şeffaflığı tanımlama biçimi farklılaşsa da, burada önemli olan, finansallaşma sürecinde toplumsal alan üzerinde yükselen, farklı toplumsal çıkarları ve farklı beklentileri, tek bir enflasyon hedefi doğrultusunda buluşturmak için zorunlu olan “beklenti yönetimi”nin, “şeffaflık” vasıtasıyla daha kolay gerçekleştirilebilir hale gelmesidir.

Hatta, demokratik bir ülkede, şeffaflığın, toplumsal aktörlerin bir “hak” talebi olarak kurulması sebebiyle, toplumsal alanın kendiliğinden para politikası yönelimlerine büküldüğü, beklentilerin kendiliğinden ekonominin genel işleyişi ile eklemlendiği söylenebilir. Merkez bankası ile toplumsal aktörler arasındaki iletişimin, merkez bankası para politikası süreçlerini daha verimli kılmaya dönük bir epistemoloji olarak değil de, toplumsal alandan yapılan bir “istek” olarak kurulması ve en nihayetinde merkez bankasının kurumsal varlığının bu isteğe cevap verecek biçimde yeniden yapılandırılması, Elgie’nin vurguladığı biçimde, “bankanın amacının ne olduğunu” (1998: 55) gizler, sermayeyi merkeze alan para politikasını, bir “toplumsal sorumluluk projesi”ne dönüştürür.

Nitekim 2001 sonrası Türkiye’inde fiyat istikrarını ve enflasyonu odak alan para politikasının, politik alanda muhafazakâr demokrat, postmodern ve toplumsal alandaki din ve dil merkezli karşı duruşları kendi bünyesinde toplayan ve söylendiği biçimde sıradan insanın deneyimlerini siyasi alana tercüme eden bir iktidar ile eklemlenmesi bundandır.³¹⁷ Bakır’ın –farklı bir yerden de olsa- işaret ettiği üzere,

---

³¹⁷ Bir başka yerden, muhafazakâr demokratların ulusal alana ilişkin yeni bir hikâye kurguladıkları ve bu hikâye marifetiyle bir yandan yeni bir toplumsal zümreyi sürecin öznesi haline getirirken bir yandan da aynı hikâye üzerinden küresel alandaki ana-hikâyeye dâhil oldukları söylenebilir. Kuşkusuz ulusal alana ilişkin bu yeni hikâyede, ekonominin,

“Türkiye’de 35 yılı aşkın bir süreden sonra gerçekleşen tek haneli enflasyon rakamlarının ardındaki başarının nedenlerini anlamak için 2001 yasal reformunun incelenmesi tek başına yeterli değildir. 2001’den sonra tek parti iktidarıyla sağlanan siyasi istikrar, dünyadaki genel ekonomik konjonktür ve AB üyesi olmak için yapılan çalışmalar gibi nedenlerin de göz önüne alınması doğru olacaktır” (Bakır, 2006: 3). Merkez Bankası para politikasının açıklığı ile politik iktidarın açıklığı birbirini besleyen süreçler olarak ortaya çıkarır; açıklık, Merkez Bankasının kurumsal varlığı ile politik iktidarın yönelimlerini aynı ekseninde buluşturur. Söylendiği üzere, “bir ülkede demokratikleşme hareketleri hız kazandığında toplumsal hesap verebilirlik talepleri de artmaktadır. Çünkü demokratik bir hükümetin diğer rejimlerdeki hükümetlerle karşılaştırıldığında topluma karşı daha açık olduğu görülmektedir” (Dinçer ve Eichengreen, 2007: 7).

En nihayetinde, Türkiye’de 2001 sonrası dönemde, 4651 sayılı yasa ile getirilen değişikliklerle, literatürdeki bütün bu bağımsızlaşma ve şeffaflaşma gündemine uygun bir şekilde, para politikası ile halkın demokratik seçimleri arasında kopan ilişki “araç bağımsızlığını” elde etmiş, şeffaf ve hesap verebilir bir Merkez Bankası aracılığıyla kapatılmaya çalışılmış; şeffaf bir Merkez Bankasının halka hesap vermesinin zorunlu olmasının, onun saygınlığına ve daha önemlisi politika kararlarına güveni arttırdığı varsayılmıştır.³¹⁸ Bakır’ın belirttiği üzere, “TCMB’nin şeffaflaştırılması ve hesap verebilirliğin artırılmasıyla amaçlanan, banka’nın güvenirliliğin güçlenmesi yoluyla uygulanan para politikasına daha fazla güven

---

finansallaşmanın, Merkez Bankasının ayrıcalıklı bir yeri –ve politik bir geri dönüşü- vardır; başbakanın halkla her temasında ekonomiden ve pek tabii döviz rezervlerinden bahis açması bundandır.

³¹⁸ Bu başka ifadeyle; uluslararasılaşmayla birlikte tekil-devlet hükümetleri ile halkın genel çıkarları arasındaki yapısal açıklık, iletişim politikaları üzerinden kapatılmaya çalışılmıştır.

duyulmasını ve *-dolayısıyla-* enflasyonist beklentilerin kırılmasına sağlamaktır” (2006: 25).

Diğer yandan, bu dönemdeki kurumsallaşma çabalarının devamı olarak değerlendirilebilecek bir diğer gelişme, 2002 yılında Merkez Bankası bünyesinde İletişim Genel Müdürlüğü'nün kurulmuş olmasıdır.³¹⁹ Yapılan yasal düzenleme ile bundan böyle kamuoyunun *-ve tabii medyanın da-*, para politikasındaki gelişmeleri “doğru bir biçimde algılaması” çabaları tek bir kurumsal kanal üzerinden yürüyecek ve bu “doğru algı”ya seslenecek (3.bölümde içerimlerini ve yönelimlerini aktardığımız) söylem ve dil inşası, Merkez Bankası bünyesindeki bu kurumsal organ tarafından icra edilecektir. Bu doğrultuda, bundan sonraki bölümde, temel iletişim politikası araçları olarak, “Enflasyon Raporları” ile “Para ve Kur Politikası” metinlerinin bu söylemsel dünyası, dilsel göstergeleri ve ilişkili olduğu toplumsal-tarihsel bağlam analiz edilecektir.

---

³¹⁹ Bu konuda içeriden bir görüş için bkz. Yetkin, 2005.

5. SAHA ÇALIŞMASI

Merkez Bankası iletişim politikaları ile paranın toplumsal yeniden üretimini ilişkilendiren bu çalışmada, enflasyon hedeflemesi rejimine geçilen 2006 yılından 2011 yılı sonuna kadarki dönemde yayınlanan ve bankanın temel iletişim araçları olarak kabul edilen “Enflasyon Raporu” ile “Para ve Kur Politikası” metinleri söylem analizine tabii tutulacaktır. Bu metinlerden “Enflasyon Raporu”, üçer aylık periyotlar halinde yılda dört kez; diğer metin, “Para ve Kur Politikası”, yılda bir kez yayınlanmaktadır.

5.1. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın bu aşamasında, “eleştirel söylem analizi yöntemi” kullanılacaktır. Bu yöntemin kullanılmasındaki amaç, Merkez Bankası iletişim politikası araçlarında inşa edilen “entelektüel söylemin içerildiği metinlerdeki sözcük ve sözcük öbeklerinin bireylerin yaşamı algılamalarında, düşüncelerinde ve değerlendirmelerinde söyleme yansıyan toplumsal ideolojileri belirlemektir” (İnceoğlu ve Çomak, 2009: 45). Kaldı ki, para politikasına yönelen bu söylemin dinamiklerini ve bu söylemin inşasına katkıda bulunduğu hegemonyayı bir bütün olarak ele almak, ancak bu toplumsal ideolojiyi tespit etmekle mümkündür. Bu doğrultuda açık dilsel yapılardan örtük ideolojik yapılara ulaşılabileceği; bir başka deyişle, bir vakıa olarak Merkez Bankası para politikası hikâyesinin, iletişim metinlerinin o kendine has kurgusallığında nasıl yeniden kurulduğu/oluşturulduğu çözümlenecektir. Söylemler arasındaki örüntüler ve anlamlar, düz anlam ile yan

anlam arasındaki bağıntılar üzerinden hem söylemin iç-kurgusu hem de söylemin ilişkili olduğu toplumsal-siyasal çerçeve ele alınacak ve analiz edilecektir.

Barthes'a göre, "bütün sınıfların, bütün insan topluluklarının anlatıları vardır ve çoğunlukla bu anlatılar değişik, hatta karşıt kültürdeki insanlar tarafından ortaklaşa olarak tadılır" (1988: 8). Benzer şekilde, finansallaşma sürecinde merkez bankası söyleminin de içinde kayıtlı olduğu bir anlatı vardır ve bu anlatı hem öteki anlatılar ile ilişkiye girer hem de aynı anlatıyı paylaşan insanların hayatlarında deneyimlenir. Ancak bütün anlatıları ve anlatılar üzerinden de bireyleri birbirine bağlayan bir dilsel yapının, sabit bir söylem hattının varlığı da aşikârdır ki, hegemonyanın kurulduğu, toplumsal bir ideolojinin inşa edildiği yer, tam da bu noktadır. Brandist'in, Bahtin'i takip ederek söylediği üzere, "...zihinlerin, düşüncelerin birbirine bağlanmasını, ilişkiye geçmesini sağlayacak ortak bir araç, ortak bir alan olması gerekir" (Brandist, 2011: 83). Bu alan da "dil"dir. Başka bir deyişle, her biri farklı hayatlar süren, farklı deneyimlere sahip toplumsal aktörlerin farklı söylemlerini, anlatılarını ve en nihayetinde beklentilerini bir arada tutan, birbirine bağlayan örtük bir dizge mevcuttur; ve çalışma, bu aşamada, bu dizgeye yönelecektir.

Çalışmada, Merkez Bankası ekonomistlerinin, para politikasına ilişkin yaklaşımları, söylemsel ve politik çerçeveleri, küresel-parasal çevrimi anlamlandırma çerçeveleri, finansallaşmanın küresel ve yerel aktörlerini konumlandırma uğraşı analiz edilerek, para politikasına ilişkin söylemin hegemonikleşme kapasitesi anlaşılmaya çalışılacağından, Van Dijk'in "bağlamsal" analiz olarak işaret ettiği "anlamsal çözümleme" eksenini takip edilecektir. Dolayısıyla çalışma, Merkez Bankası iletişim metinlerinin retorik yapılarının analizi üzerinden ilerleyecektir: Bu

evrede Merkez Bankası iletişim kanallarından akan entelektüel üretim çıktılarında metafor kullanımı, otoriteye yönelme, aktör tanımı, sınıflandırma arayışı, karşılaştırmalara başvurma, uzlaşma ve/veya kanı birliği arayışı, dramatikleştirme, yadsıma, örnek verme, karşı-gerçekliğe yönelme, örtmece, mesafe koyma, mantıksızlıklara yaslanma, genelleştirme, geleneğe başvurma, abartma, ima, ironi, yasalara göndermede bulunma, nicelleştirme, ulusal duyarlılıklara atıf yapma, toplumsal fay hatlarını gündeme getirme, biz-onlar ayırımına yönelme, ötekini olumsuzlama, kendini olumlama, popülist sesleniş, soyut insan kategorisiyle somut kültürel varoluşları eş zamanlı olarak kullanma yönelimleri ele alınacak; her bir yönelim, bir başka deyişle inceleme nesnesi, metinde anlamı sabitlemenin aracı olarak ortaya çıkan her bir kategori, aynı zamanda o metni yapı-sökümüne uğratmanın, çözümlemenin de temel odağı haline gelecektir. Bu yolla incelenen metnin epistemolojisi, analizin metodolojisi ile çakışacaktır; inceleme nesnesi metne, metnin anlamının kapandığı noktadan/kategoriden itibaren geriye doğru bir hareketle bakılacaktır.

Çalışmanın takip edeceği bu bağlamsal-anlamsal evre, Van Dijk'in deyişiyle, "...toplumdaki güç/iktidar sahibi söylemlerin uyuşma dönüşükleri en dikkat çekici yer..." (1988: 47) olması sebebiyle, çalışma açısından kritik önemdedir: hem farklı söylemlerin ve pek tabii egemen söylemin etkinlik alanını ve yayılma kapasitelerini görmek, hem de kendi deneyimlerini, çıkarlarını, gündelik pratiklerini odak alan bu farklı söylemlerin birbirleriyle temas ettikleri noktaları, birleşim/kesişim noktalarını görmek açısından...

Bu nokta önemli; zira Voloşinov toplumsal alanda iki ideolojinin, "resmi ideoloji" ile "hayat ideolojisi"nin bir karşılıklılık-ilişkisi içinde olduğunu söyler

(1987: 88). Buna göre, resmi ideolojinin nesnel ve bu nesnelliğinden dolayı tüm toplumsal alanı kapsayan/örten niteliğine karşı, hayat ideolojisi daha bireysel, öznel ve bu öznelliğinden dolayı hassas, dinamik/hareketli bir niteliğe haizdir. Kapitalizmin finansallaşması döneminde, merkez bankasının, bu hayat ideolojisine yöneldiği, gündelik pratiklerin değişken karakterini, para politikasının yönelimleri etrafında sabitlemeye odaklandığı ve en nihayetinde hayat ideolojisini, resmi ideolojinin genel kabullerine eklemeye çalıştığı söylenebilir. Nitekim merkez bankasının bu yönelimi, iletişim politikası kanalları ve bu kanallar içinden akan söylem-dil aracılığıyla pratiğe aktarılabilir; resmi ideoloji ile hayat ideolojisi, ancak bu söylem-dil vasıtasıyla birbirine bağlanabilir. Merkez Bankası iletişim metinleri, “enflasyon raporları” ile “para ve kur politikası” özelinde, bu hususta temel önemdedir.³²⁰

Roland Barthes, tümce ile söylem arasında, dilbilgisi kurallarının ötesinde ikincil bir bağıntı bulunduğunu öne sürer; ve yine bu bağıntı ikinci bir dilbilimin konusu olmak zorundadır (1988: 12).³²¹ Bu tespit, Van Dijk’in “esas çözümleme, yorumlama, temsil ve anlama faaliyetinin” (1991: 47) bağlam analizi olduğu yönündeki tespitinin paralelinde yer alır. Öyle ki, bağlam analizinin yöneldiği alan, tam da bu ikinci dilbilimin alanıdır. Fairclough’ın terimleriyle, dil ile sosyal pratik arasındaki iletişimin temellendiği ve Bahtin’in terimleriyle de monolojik ve diyalojik

---

³²⁰ Çalışmanın bundan sonraki bölümünde merkez bankası iletişim politikası metinlerine yapılan referanslarda Enflasyon Raporları için “**ER**”, Para ve Kur Politikası metinleri için “**PKP**” kısaltmaları kullanılacaktır.

³²¹ Buradaki vurguyu Bahtin’de de görmek mümkün. Ona göre de, dilin birimleri ile söylemin birimleri arasında bir ayırım yapmak gerekir. Ve bu ayırım doğrultusunda, “...dilbilim, sözcenin biçimlerinin ayrıntılarını ele almaya muktedir değildir; yetkinliği, sözdizimsel bir birimin bir söylem birimi haline geldiği noktada son bulur” (Brandist, 2011: 234).

anlatının yol ayrımının yer aldığı simgesel bir alandır burası.³²² Farklı semiyotik yapıların belli bir anlamla doldurulması, belirli göstergelerin yine belirli göndergelerle tamamlanması, egemen anlamların yeniden üretimi, belirli düşüncelerin fetişleştirilmesi, mitlere gömülmesi³²³, kavramların tarihsel bağlarından kopararak evrenselleştirilmesi/doğallaştırılması³²⁴ ve en nihayetinde ideolojik üst-dilin işleme tam da bu alanda gerçekleşir.

Tersi de mümkün: anlatının kırıldığı, düz-anamlardan oluşan standart üst-dilin, yan anlamlardan oluşan ve farklı okuma pratikleri ile inşa edilen parçalı alt-dil ve/veya üretici dil ile alaşağı edildiği, metnin okuyucu tarafından yeniden yazıldığı ve en nihayetinde ideolojik olana karşı çıkılan alan da yine burasıdır. Dolayısıyla bu alan, bir mücadele alanı olarak tanımlanabilir; çalışma, bu alan içerisindeki farklı söylemsel eğilimleri, söylemin yöneldiği farklı özne tasavvurlarını tartacak ve hegemonik anlatı içerisindeki baskın özneyi kuşatan söylemsel-dilsel-kültürel çerçeveyi (*yukarıda betimlendiği biçimiyle retorik yapıların merceğinden*) analize dâhil edecektir.

Van Dijk, Bourdieu'nun görüşlerinden yola çıkarak, “sembolik seçkinlerin” eşitsiz toplumsal yapının eklemlenmesindeki önemli konumlarına işaret ederken,

---

³²² Buradan da anlaşıldığı üzere, aslında Fairclough ile Bahtin arasında belli paralellikler bulmak mümkün. Zira, Fairclough'un belirttiğine benzer biçimde, Bahtin de, dilin sosyal pratiklerle ilişkili olduğunu, soyut düşüncenin hayatta geçerli kılınması gerektiğini, dilsel anlamın edimsellikte buluşması gerektiğini defalarca vurgular. Bunun aksi, yani dilsel anlam, hayat ve hayattaki deneyimler tarafından doldurulmadığında, pratiklerden bağımsız olarak yalnızca bazı nesnel düzenliliklerle/geçerlilik ile temas kurduğunda, iletişim de teknik bir araç olmaktan öteye gidemeyecektir. Merkez Bankası iletişim politikalarının yeri ve toplumsal aktörlerle iletişiminin düzeyi bu çerçevede anlaşılabilir. Bu konuya ilişkin olarak ayrıca bkz. Bahtin, 2004: 181-185; Fairclough, 1993: 65.

³²³ Bu konuda örneğin Fuchs vd., finans krizlerinin altında yatan mitler ve ideolojilerin varlığından bahseder (Fuchs et. al, 2010: 202).

³²⁴ Burjuva iktisatçılarının mevcut kapitalist üretim ilişkilerini ve kurumlarını, –örneğin feodalizmin aksine- “doğal” ilişkiler/kurumlar olarak ve yine bu ilişkilerin neticesinde ortaya çıkan serveti, bu “tabiat” kanunların bir çıktısı olarak ele alan yaklaşımları için bkz. Marx, 1966: 134.

onların, söylemin başlıklarının, stilinin ve sunumunun belirleyicileri olduklarını söyler (akt. İnal, 1996: 68). Sanırım, Merkez Bankası para politikası hikâyesinin inşasından sorumlu bürokratları hem sınıfsal konumlarından hem de ideolojik yönelimlerinden dolayı, birer sembolik seçkin olarak tanımlamak yanlış olmaz. Bu nokta çalışma açısından önemli; zira Bourdieu'nun kavramsallaştırması içinde, bireylerin en sıradan pratikleri ile simgesel sermaye arasında “habitus” üzerinden kurulan bir köprü mevcut; bir başka deyişle, toplumsal alanda en öznel görünen hal bile özünde kolektif bir niteliğe haiz ve en nihayetinde bu kolektif alanı belirleyen kültürel-simgesel donanımlar, öznel beklentileri de belirlemekte ve pek tabii yine öznel beklentiler tarafından da belirlenmekte: O beklentiler ki “onları üreten ve onların de yeniden üretme eğilimi gösterdikleri nesnel yapılarla karmaşık bir zamansal diyalektik içinde oluşmuştur” (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 113).

Başka kelimelerle söyleyecek olursak, nesnel olanın öznel olana kendini sunması, öznel olan tarafından içselleştirilmesi söz konusu; “habitus”un kurulduğu, ideolojinin işlediği, kişisel pratiklerin toplumsal olanla eklemlendiği ve hegemonyanın tesis edildiği yer tam da burası; Bourdieu'nun kelimeleriyle “karanlık ikili ilişki”nin, “toplumsal suç ortaklığı”nın alanı... Merkez Bankası para politikası hikâyesine dair entelektüel söylemin de işlevlendirildiği, toplumsal-söylemsel yapılar ile bireylerin bu yapıları görme biçimleri arasındaki tutarlılığının inşa edildiği bu zemin, aynı zamanda –*yukarıda bahsedildiği üzere*- toplumsal düzenin korunması ve/veya değiştirilmesini potansiyel olarak içerdiğinden bir mücadele alanıdır; “para politikası hikâyesi”, devlet söylemindeki ideolojik potansiyeli eş-zamanlı olarak içerdiğinden, çalışma bu alandaki dilsel-söylemsel inşa süreçlerine odaklanacaktır.

5.2. Merkez Bankası İletişim Metinlerindeki “İlişki Hatları”nı “Görme Biçimleri”

5.2.1. “Sermaye” ile “Emek” İlişkisinin Kuruluş Biçimi

Merkez Bankası iletişim politikasının temel yöneliminin enflasyon konusunda “hedef” ile “gerçekleşme” arasında bir paralellik kurmak olduğunu ve bunun “toplumsal aktörlerin beklentileri” marifetiyle dolaymlandığını daha önce belirtmiştik. Nitekim Merkez Bankası iletişim politikası araçlarından olan “enflasyon raporu” metinlerinde, “tahminler” başlığı yer alır. Bu başlık altında, Merkez Bankası, örneğin emek piyasasına ilişkin tahminlerde bulunur ve bu tahminlerini toplumsal aktörlere aktarır.³²⁵ Bu doğrultuda, bir yandan tarımdışı sektörlerde büyüyen işgücü talebinin istihdama katılımı dengelendiğini belirtirken bir yandan Çin ve Hindistan’daki ucuz işgücü maliyetlerinin uluslararası ticarete konu olan mallardaki fiyat artışlarını sınırladığından dem vurur.³²⁶

Ancak gerek ulusal gerekse uluslararası alanda olsun, temel dert, emek ücretlerinin önce fiyatlar ardından enflasyon üzerinde bir baskı yaratma potansiyelidir ki, bu Merkez Bankası para politikasının yönelimlerini kesintiye uğratma potansiyelini eş zamanlı olarak içerir.³²⁷ İletişim metninde söylendiği üzere, işgücü piyasasındaki “...arz ve talep koşullarının enflasyondaki düşüş sürecine yaptığı katkı önceki yıllara oranla azalmakla birlikte, enflasyona bu kanaldan belirgin

---

³²⁵ 2010 yılından itibaren bu tahminler için iletişim metinlerinde “Emek Piyasası” başlığı açılır. İlk kullanım için bkz. ER, 2010-II: 49.

³²⁶ Dolayısıyla Merkez Bankası gerek fiyatlar açısından gerekse de ulusal alandaki işgücü maliyetlerini baskılaması açısından enflasyon üzerindeki olumlu katkısı nedeniyle Çin ve Hindistan’daki ekonomik performansla sıcak bir ilgi gösterir. Bunun için bkz. ER, 2007-I: 30.

³²⁷ Dolayısıyla devletin ekonomi-politikasını oluşturan iki temel değişken, “emek gücü” ile “para” (Brunhoff, 1978: 6) finansallaşma sürecinde, “ücretler” üzerinden yönetilir. Nitekim bu noktada, düzenleme okulunun “ücret ilişkisi” ile kapitalizmin yeniden üretilmesi arasında kurduğu asli bağ, daha da anlaşılır bir hale gelir. Bunun için bkz. Aglietta, 1979.

bir baskı gelmeyeceği ‘tahmin’ edilmektedir” (ER, 2006-II: 2).³²⁸ Söylenildiği üzere, Merkez Bankası iletişim politikası araçlarından beklenen de bu “tahmin” ile “gerçekleşme” arasındaki farkı kapatmak, toplumsal pratiklerin bu tahmin etrafında şekillenmesine olanak tanımaktır.³²⁹

Merkez Bankası para politikası, ekonomi ile toplumsal alan arasında gözettiği dengenin bir benzerini yatırım ile tüketim arasında da gözetir. Buna göre, bir yandan sermayenin derinleşmesine dönük yatırım harcamalarını desteklerken, diğer yandan politik iktidarın derinleşmesine imkân tanıyacak bir tüketim ideolojisinin varlığının değerini de bilir. Ancak iletişim metinlerinde görüldüğü üzere, ilgili tüketme halinin fiyatlarda bir baskı yaratmaması ve en nihayetinde fiyat istikrarını sekteye uğratmaması için, yatırım harcamalarındaki artışın emek verimliliğini arttırması ve bu yolla birim işgücü maliyetlerinin düşürülmesi bir zorunluluk olarak kendisini dayatır.³³⁰ Böylece Merkez Bankası para politikası, kendisinden beklenildiği üzere, yatırım ve tüketim artışına eş zamanlı seslenir ancak, yine kendisinden beklenildiği

---

³²⁸ Benzer bir ifade için bkz. ER, 2008-IV: 50; ER, 2010-II: 5; ER, 2006-IV: 103; ER, 2008-II: 5; ER, 2007-I: 62; ER, 2007-III: 60; PKP, 2010: 12.

³²⁹ Buradaki mefhumun, Friedman tarafından ileri sürülen düşünce doğrultusunda, gelecek enflasyona dair beklentilerin gerek emeğin ücret pazarlığında gerekse firmaların fiyatlama davranışında bir etken olmasının önüne geçmek olduğu söylenebilir. Zira, emek örgütleri, ücret artışı taleplerini yaparken ve firmalar da ürün fiyatlarını belirlerken, enflasyon beklentilerini de onun üzerine ekleyecek; bu taleplere olumlu cevap verilmesi ise, enflasyon olarak ekonomiye yansıtacaktır. Dolayısıyla başta merkez bankası olmak üzere, devletin ekonomi-politikaya ilişkin kurumları, bu beklentilerin önüne geçmeye yönelmelidir. Friedman’a göre, bu vasıta ile “para yanılması”, “rasyonel davranış” ile yer değiştirecektir (Friedman, 1968). Anlaşıldığı üzere, bu mefhum doğrultusunda, devletin ve/veya merkez bankasının, iletişim politikaları üzerinden toplumsal beklentileri düşük tutma çabası, emek ücretlerini baskılamanın bir uğrağı haline gelir.

³³⁰ Wood’un belirttiği doğrultuda, “...sermayenin emek gücünün maliyetlerini devamlı olarak aşağı çekme ihtiyacı ile sermayenin tüketimi genişletme (ki bu insanların harcamak için parası olmasını gerektirir) yönündeki devamlı ihtiyacı arasındaki kaçınılmaz çelişki” (Wood, 2006: 154) kendisini bu noktada açığa vurur.

üzere emeğin reel ücretinin artışına, enflasyon üzerinde ek bir talep baskısı yaratacağından izin vermez.³³¹

En nihayetinde, para politikasının mevcut yönelimleri çerçevesinde, sermayenin ve devletin alanı derinleşirken, emeğin mevcut konumu baki kalır.³³²

İletişim metinlerinde belirtildiği üzere;

Büyümenin arz yönlü kaynakları incelendiğinde, büyüme-enflasyon ilişkisini belirleyen önemli bir unsur olan verimlilik artışlarının sürmesi birim işgücü maliyetlerini düşürerek diğer maliyetlerdeki artışların etkisini sınırlamaktadır (...) yatırım harcamalarındaki güçlü artış eğiliminin sürüyor olması, sermaye derinleşmesi yoluyla kısmi emek verimliliğindeki artışlara verdiği destek paralelinde enflasyonist baskıları sınırlamaktadır (ER, 2006-II: 21).³³³

Anlaşıldığı üzere, emeğin reel ücretleri öyle bir düzeye getirilmelidir ki, bu hem talep kompozisyonunun yapısının hem de genel parasal durumun istikrarlı kılınmasına imkân tanınmalıdır.³³⁴

Parasal durumun korunması, hem para politikası hem de iletişim politikası açısından azami önemde; ancak bu kur ve faiz bileşimi, yerli paranın yabancı paralar karşısında değerlendirilmesi açısından bakıldığında, ithalat ve talep artışı yarattığından

---

³³¹ Çünkü finansallaşma sürecine egemen olan parasalcı yaklaşım, aslında bir para talebi yaklaşımıdır; talebi ve talebe neden olacak beklentilere dönük, onları denetlemeye ve talepte bulunmaya zemin hazırlayan toplumsal algıyı ortadan kaldırmaya odaklanan bir yaklaşımdır. Tam da bu nedenle “ideolojiktir”. Zira, Hardt ve Negri’nin belirttiği üzere, “...‘talep’ten bahsetmek, işçi sınıfından, siyasal bir kimliğe kavuşmuş bir kitle hareketinden, sistemi altüst edecek bir ayaklanma ihtimalinden bahsetmek demektir” (2003: 67).

³³² Çünkü birim işgücü maliyetlerinin azalmasını sağlayan üretkenlik artışı, sömürünün gerilediği anlamına gelmez; bu yalnızca, artı-değere ele koymanın başka bir vechesidir.

³³³ Benzer bir ifade için bkz. ER, 2007-I: 43.

³³⁴ Aslında döviz rezervi biriktirme yönelimi de bir yönüyle bu tasavvurun devamı niteliğindedir. Zira, Merkez Bankası bir yandan küresel alanda dolaşan parayı ulusal alana çekmeye dönük bir retoriğe yaslanırken bir yandan da aynı parayı toplumsal alandan korumaya çalışır, ulusal alandaki likidite kademeli olarak azaltılmaya çalışılır, biriktirilir. Bunun için bkz. ER, 2006-IV: 3; PKP, 2007: 9.

fiyatlar üzerinde bir baskı yaratmayacak mıdır? Bir başka yerden, finansallaşmaya ve sıcak paranın ulusal alanda tutulmasına endeksli bir para politikası, zorunlu olarak faiz oranlarında bir müdahale marifetiyle döviz kurunun düşürülmesine yaslandığından, yerli paranın değerlendirilmesi tüketim talebini ve ithalatı arttırmayacak mıdır? Bu büyüme retoriğinin bizatihi kendisi, fiyat istikrarını sekteye uğratma potansiyelini içinde barındırmaz mı? Buna Merkez Bankası iletişim metinlerinde verilen yanıt, “hayır”dır. Zira;

Yerli Türk Lirasının yabancı para birimleri karşısındaki güçlü konumu, yurtiçi talep büyümesine destek veren bir unsur olmasına karşın, fiyatlar üzerindeki doğrudan etkisinin yanı sıra, yatırım talebini uyararak suretiyle verimlilik kazanımlarına katkı yaparak, hızlı büyümenin fiyatlar üzerindeki etkisini sınırlamaktadır (ER, 2006-II: 21).³³⁵

Anlaşıldığı üzere, bu büyüme retoriğinin ve ortaya çıkan ithalat artışının fiyatlar üzerindeki görece bir etkisi vardır ancak, neyse ki sermayenin derinleşmesine paralel verimlilik artışının reel ücretleri baskılaması nedeniyle bu etki sınırlanmaktadır. Hiç kuşkusuz bunda, ilgili derinleşmeyi destekleyen bir devlet anlayışının da etkisi büyüktür: “Kamu harcamaları da söz konusu dönemde yatırım odaklı bir biçimde ekonomik büyümeyi desteklemiştir” (ER, 2006-II: 20).³³⁶

Merkez Bankası para politikasının, istihdama dayalı bir kalkınma modeli ile kurduğu ilişki de elbette iletişim metinlerinde de kendisine yer bulur. “İstihdam”ın, her ne kadar tüketime ilişkin bir potansiyeli içinde barındırsa da, doğrudan “emeğe” yaslanan bir ekonomi-politikayı çağrışımsal düzeyde bile olsa içermesinden dolayı,

³³⁵ Benzer bir ifade için bkz. ER, 2011-I: 79.

³³⁶ Bu elbette öncelikle devletin yönelimleriyle ilgili bir konudur ancak devlet dediğimiz organizma, ancak toplumsal güç dengelerinin içinde hayat bulan bir yapı olduğundan, buradaki sorun, toplumsal bir sorundur da. Devletin ekonomik yönelimlerine, toplumsal ve ideolojik yönelimleri de eşlik eder. Benzer bir ifade için bkz. ER, 2010-II: 7; ER, 2009-I: 32; ER, 2008-IV: 44.

finansallaşma döneminde mevcut para politikası yönelimlerinin temkinli yaklaştığı bir kavram olduğu söylenebilir. Sıkça yapıldığı üzere, “enflasyon mu” “istihdam mı” sorusuna, mevcut kabulleri etrafında Merkez Bankası para politikasının, “enflasyon” diye cevap verdiği aşikârdır. Bu ekseninde, istihdam artışına dönük her emare, ekonomide, tüketim talebi ile enflasyon şeklinde yankılanacağından, Merkez Bankası için istihdam ile gıda harcamaları arasındaki ilişki bile fiyat istikrarı için potansiyel bir tehdit olarak algılanmaya yetecektir.

Nitekim içeriği naif bir demokratik-şeffaflık ile doldurulup, toplumsal alana, sıradan insana sırtını dönen ve en nihayetinde sıradan insanların biyolojik yeniden üretimlerini gerçekleştirmeleri için gerekli olan asgari –gıda- harcamaları ile enflasyon arasında bir tekabüliyet kuran bu yönelim, iletişim metinleri üzerinden kendisine bir meşruiyet alanı açmaya yönelir.³³⁷ Buna göre;

Söz konusu sektörlerdeki istihdam genişlemesine paralel olarak tarım-dışı işsizlik oranının sergilemekte olduğu hızlı düşüş eğilimi dikkat çekmektedir. Bu gelişmelerin enflasyon açısından yansıması, tarım sektöründen diğer sektörlere kayan işgücünün gerek daha yüksek ortalama ücret karşılığı gerekse daha yüksek bir tüketim eğilimi paralelinde şehirlerde daha büyük bir talep yaratabilme potansiyelidir. Bu açıdan düşünüldüğünde, (...) hızlanarak artan özel sektörde ‘düzenli olarak istihdam edilenler’ ile gıda harcamaları arasındaki ilişki dikkat

---

³³⁷ Sadece bu da değil, örneğin şehirleşmeye paralel arazi kullanımının tarım dışı alanlara kayması, emek kompozisyonunun değişmesi ve gıda talebinin artması ile birleşince fiyatlar ve enflasyon üzerindeki olumsuz etki kaçınılmaz hale gelir. Dolayısıyla kapitalizmin en önemli doğurgularından biri olan “şehirleşme”, başka bir yerden finansal-kapitalizmin en önemli engellerinden birisi haline geliverir (bunun için bkz. ER, 2008-II: 42). Benzer şekilde iklim değişikliği ve küresel ısınma, tarımsal üretim verimliliğini olumsuz etkilediğinden gıda fiyatları üzerindeki belirsizliği artırır. Sanayi kapitalizminin yaraladığı doğa, finansal kapitalizmin ayağına dolanır. Dolayısıyla merkez ülkelerin küresel ısınma sürecini geriletmeye dönük gündemlerinin, aslında çevresel değil parasal bir gündem olduğu söylenebilir (bunun için bkz. ER, 2007-III: 22 ve 27).

çekicidir (...) Dolayısıyla, talep koşullarının enflasyondaki düşüş sürecine yaptığı katkının azaldığı yönündeki öngörümüz devam etmektedir (ER, 2006-II: 25).³³⁸

Ek olarak, burada “düzenli istihdam”a özellikle yapılan vurgunun da ayrıca önemli olduğu belirtilmelidir. Anlaşıldığı üzere, Merkez Bankası para politikasının, esnek³³⁹ ve bu niteliğinden dolayı insanların gelecek kaygısı yaşadığı, tüketim harcamalarında da bu doğrultuda temkinli davrandığı bir emek piyasası ve dolayısıyla toplum tasavvurunu tercih ettiği söylenebilir.³⁴⁰

İstihdama ve reel ücret artışlarına, enflasyon odaklı bir retorik içinden “risk” olarak bakan bir Merkez Bankasının para politikası hikâyesine, sıradan insanları da katması ve böylece meşruiyet zeminini bu doğrultuda genişletmesi, enflasyon hedefleri yanında onun ideolojik-politik hedefleri açısından büyük önem arzeder.³⁴¹

---

³³⁸ Benzer bir ifade için bkz. ER, 2008-II: 27 ve 33; PKP, 2010: 39.

³³⁹ Elbette esnek; zira iletişim metinlerinde OECD Raporlarına yapılan göndermelerle de meşruiyet kazandığı biçimde “işgücü piyasası düzenlemelerindeki katılıklar” parasal hedefler açısından önemli bir engel olarak görülür. Bunun için bkz. PKP, 2010: 34; OECD, 2008.

³⁴⁰ Bu nokta önemli, Merkez Bankasının enflasyon üzerindeki baskı yarattığı gerekçesiyle karşısında yer aldığı bu hal, başka bir yerden, işsizlik ve/veya geleceğe duyulan kaygı nedeniyle emeğin mücadele ve örgütlülük düzeyinin azalması üzerinden düşünüldüğünde toplumsal-politik de bir haldir. Hirsch’in de belirttiği üzere, toplumsal güç dengeleri, “...örneğin bir ekonomik kriz durumunda değişirse, sermaye sosyal ödünlerin kâr oranlarını önemli ölçüde sınırlayacağı kanısına varır ve ücretliler işsizlik nedeniyle politik açıdan zayıflarsa, devlet politikasının tüm alanı ve içeriği, devlet aygıtlarının tek tek göreceli konumu ve önemi de değişime uğrar” (Hirsch, 2011: 35). Nitekim Merkez Bankası söylemi ve/veya iletişim politikaları da bu değişiminden payına düşeni alır.

³⁴¹ Yinelemek gerekirse, her ne kadar sermayenin parasal uğrağının özgül, sermayenin genel eğilimlerden bağımsız bir büyüme retoriği ön plana çıkarılmasına ve üretimin çekirdeğinin dışında bir yerlerde tanımlanmasına yönelik bir gündem varsa da; finansal sermaye, üretim ilişkilerine ve bu ilişkilerinin neticesinde şekillenen değer düzeyine ve pek tabii ücret ilişkisine zorunlu olarak bağlıdır. Zira, paranın üretimin başlangıcındaki değeri, üretimin sonundaki değerle aynı olmuyor ise, paranın sürekli daha fazla paraya dönüşmesi söz konusu ise, üretim sürecinin sonundaki –daha yüksek- değer, yeni bir üretim sürecinin başlamasına – kredi para vb. yoluyla- imkan sağlıyorsa, o halde üretim sürecindeki artı-değerin arttırılmasına odaklanmak ve dolayısıyla emek ücretlerinin bu amaç doğrultusunda bir engel olmasının önüne geçmek gerekir. Bu veri ise, finansal sermayenin küresel yürüngesindeki bir ulusal alanın, emek ücretlerini, kendi cazibesi önünde bir engel olarak görmesinin ve Merkez

Bu nedenle enflasyonla mücadeleyi, yalnızca kurumsal bir yönelim olmaktan çıkarıp, tüm bireysel-insani pratikler için bir referans olarak algılanmasını sağlaması gerekir. Dolayısıyla bireylerin, Merkez Bankasının muhataplarına aktardığı istihdama ve reel ücretlere ilişkin temkinli olunması gerektiği yönündeki yaklaşımın, aslında kendi bireysel çıkarlarını korumaya dönük bir edim olduğu fikrini kabul etmeleri beklenir. İletişim metninde bu hal, şöyle ifade edilir:

Özel imalat sanayinde, verimlilik yüksek bir oranda artarken reel ücretlerin gerilemesi sonucunda, reel birim ücretler ile bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 8,2 oranında gerilemiştir. Reel birim ücretlerin olumlu seviyelerini koruması, enflasyondaki düşüş sürecinin devamında en önemli faktörlerden birisi olmuştur (ER, 2006-II: 28).³⁴²

Yine başka bir yerde, bu söyleme şöyle bir ekleme yapılır:

2006 yılı için belirlenen memur maaşları ve ‘*asgari ücret artışları*’, ücretlerde enflasyonun üzerinde bir artış olabileceğine işaret etmektedir. Dolayısıyla reel birim ücretlerin 2006 yılında enflasyondaki düşüş sürecine yapacağı katkının azalacağı düşünülmektedir (vurgu bana ait) (ER, 2006-II: 28-29).³⁴³

Kamu ve özel sektördeki reel ücretlere ilişkin Merkez Bankasının bu hassasiyeti, reel ücretteki azalışları olumlayan, asgari ücret artışlarını bile bir “risk” olarak kodlayan bu hassasiyet, bütün olarak sermayenin yeniden üretimine, paranın yeniden üretimine ilişkin bir hassasiyet ile paralel ilerler.

Dolayısıyla emeğin reel ücretlerinin düşürülmesi, Merkez Bankası iletişim metinlerinde, hem fiyatlar üzerindeki maliyet baskısını azalttığından finansal

---

Bankası iletişim metinlerinde bu engeli ortadan kaldırmaya dönük çabalarına atıf yapmasının dayandığı, kendisi açısından gayet rasyonel ve pek tabii politik bir temel vardır.

³⁴² Benzer bir ifade için bkz. ER, 2008-II: 53.

³⁴³ Benzer bir ifade için bkz. ER, 2009-I: 44; ER, 2011-I: 69.

sermaye açısından hem de ihracata dönük olarak rekabet avantajı yarattığından sanayi sermayesi açısından olumludur. Emeği, sermayenin yeniden üretiminde bir uğrak olarak algılayan bu yönelim, hem talep kanalından hem de maliyet kanalından fiyatları etkilediğinden, reel ücretlerdeki yukarı yönlü değişimleri önemli bir risk kaynağı olarak değerlendirir. Bu nedenle hem kamu hem de özel sermayeye seslenerek, “...ücret ayarlamalarının enflasyon hedefiyle uyumlu belirlenmesi çağrısında bulunur” (ER, 2006-IV: 40).³⁴⁴

Merkez Bankası “para politikası”, “maliye politikası” üzerinden, sağlık ve sosyal güvenlik harcamaları ile de temas eder. Zira, ilgili harcamaların kontrol altına alınması IMF Niyet mektubunda içerilen mefhumlarından birisi olmakla birlikte, hastanelere ve sosyal güvenlik kurumlarına yapılacak parasal transferlerin azalması, hem bütçe hedeflerinin tutturulması hem de dolayısıyla kamu harcamaları azalacağından enflasyon hedeflerinin tutturulması açısından önem arzeder. Dolayısıyla Merkez Bankası, hem politik iktidara, kamu maliyesine ilişkin yapısal kırılganlıkların giderilmesi noktasında hem de toplumsal aktörlere, sağlık primlerine yapılacak müdahalenin, enflasyonla mücadele adına toplumsal içerikli bir müdahale olarak algılanması noktasında eş zamanlı olarak çağrıda bulunur. Dolayısıyla Merkez Bankası, iletişim politikası araçları üzerinden, IMF taleplerine toplumsal bir meşruiyet kazandırmaya yönelirken, kamu maliyesine de müdahil olarak, özel sektör kanallı büyümeye de zemin hazırlar. İletişim metninde bu yönelim şu şekilde yer alır:

Bütçede, kamu maliyesi alanında yürütülmekte olan reformların hayata geçirilmesi ile aşılabilecek yapısal kırılganlıkların varlığı devam etmektedir. (*Ancak, y.n.*) Süregelen maliye politikası, istikrar ortamının

---

³⁴⁴ Merkez Bankası, özellikle toplu görüşme dönemlerinde, politik alana bu çağrışı yapar; zira kamunun ücret ayarlamaları, özel sektör için referans alınabilmektedir. Benzer bir ifade için bkz. ER, 2007-I: 43; ER, 2007-III: 52.

oluşmasını sağladığı katkının yanı sıra, daha önceki raporlarda da belirtildiği gibi, özel sektör kanallı büyümeyi de desteklemektedir (ER, 2006-II: 43).³⁴⁵

Bu minvalde, “sağlık harcamalarının kontrol altına alınması ve prim tahsilâtlarının iyileştirilmesine yönelik önlemler getirilmiştir.” diye de belirtilir. Buna ek olarak ilgili önlemlerin toplumsal meşruiyetinin sağlanamaması, toplumsal aktörler tarafından Merkez Bankasının yönelimlerine paralel yorumlanmaması, beklentilerin olumsuz etkilenme olasılığına karşı Merkez Bankası, bu kez başka bir yerden toplumsal alana seslenir; sağlık harcamalarının kontrol altına alınamaması durumunda dolaylı vergiler yoluyla bütçe dengesinin *–her ne olursa olsun–* sağlanacağını işaret eder:

Sosyal güvenlik kurumlarına transferlerin bahsi geçen önlemler vasıtasıyla kontrol altına alınmaması önümüzdeki dönemde bütçede tedbir alınması ihtiyacını gündeme getirebilecektir (ER, 2006-II: 45).

Sağlık harcamalarının, hemen hemen tüm Merkez Bankası iletişim metinlerinde sıklıkla temas edilen bir konu olduğunu söylemek mümkün. Sağlık harcamalarının kontrol altına alınması, hazineden sosyal güvenlik kurumlarına yapılan sermaye transferlerinin seviyesinin düşürülmesi ve prim tahsilâtlarında çalışanların katılımını içeren önlemlerin geliştirilmesi, hiç kuşkusuz uluslararası sermayenin risk algısını olumlu yönde etkileyeceğinden ve yine hiç kuşkusuz bütçe performansının yakalanması üzerinden enflasyon hedeflemesi rejimine katkı sağlayacağından oldukça önemsenir. Öyle ki, -asgari ücret uygulamasına benzer biçimde- yalnızca yeşil kart uygulaması için bütçeden ayrılan pay değil, ilgili

---

³⁴⁵ Benzer bir ifade için bkz. ER, 2008-IV: 67; ER, 2009-I: 45; ER, 2007-I: 53; ER, 2007-III: 49.

uygulamaya gelecekte aktarılması olası ödenekler bile yüksek bütçe performansının önünde bir engel olarak, Merkez Bankası iletişim metinlerinde işlenir.

Buna göre, 2006 yılı bütçesi hazırlanırken sosyal güvenlik kurumlarına yapılan transferlerin GSMH'ye oranının azalacağı öngörüsüne rağmen şöyle denilir:

Özellikle sağlık hizmetleri kapsamında hayata geçirilen yeşil kart uygulaması (...) için bütçeden ayrılan ödenek yılın ilk dokuz ayında aşılmıştır. Diğer taraftan bütçeden yeşil kart için Ağustos ve Eylül ayında oldukça düşük düzeyde bir ödeme yapılmış olması, bu aylarda yapılması gereken bazı ödemelerin daha sonra yapılmak üzere ertelenmiş olabileceğini düşündürmektedir (ER, 2006-IV: 50).

Anlaşılacağı üzere, Merkez Bankası para politikası açısından, sosyal güvenlik harcamalarının gelecekte durumuna ilişkin “düşünce” bile bir risk faktörü olarak algılanıp, iletişim metinlerinde buna yanıt verilir.³⁴⁶

Merkez Bankası iletişim metinlerinden görülen bir diğer eğilim, “özne”nin yokluğu olarak tarif edilebilir. Öyle ki, ekonomiye ilişkin bazı bileşenlerin, bu bileşenleri hareket ettiren toplumsal aktörlerden bağımsız olarak ele alındığı söylenebilir. Bu durum, söz konusu olan sermaye olduğunda daha bir belirgindir. Metinlerde aktarılan mesajları yorumlayan toplumsal aktörler, yalnızca piyasanın değil örneğin risk algısının, beklentilerin ve/veya risk iştahının da kendi başına hareket ettiğini düşünebilir. İletişim metinlerinde yer aldığı üzere;

---

³⁴⁶ Sadece bu değil; nüfusun giderek yaşlanması da, sosyal güvenlik harcamalarını arttıracığından para politikası açısından önemli bir endişe kaynağı olarak görülür. Demografik yapı ve nüfus politikası, ulusal-parasal performansın bileşenleri olarak sunulur. Bu konuda bkz. ER, 2009-III: 87. Nitekim Türkiye’de de Başbakan’ın “üç çocuk” söylemi bu parasal olumsuzluğu geriletmeye dönük bir eğilim olarak da düşünülebilir.

Temmuz-Ağustos döneminde uluslararası likidite koşullarındaki bozulma durmuş ve global risk iştahı gelişmekte olan ülkelerin lehine hareket etmeye başlamıştır (ER, 2006-IV: 41).³⁴⁷

Bu hal, Merkez Bankasının, para politikasının yaslandığı sınıfları gözlerden uzak bir yere taşıma eğiliminin bir yansıması olarak düşünülebilir; zira para politikasının sınıfsal yönelimlerinin görünmemesi, iletişim politikaları üzerinden sağlanan toplumsal meşruiyet alanının genişlemesi ile sonuçlanacaktır.

“Fail” ile “fiil” arasındaki ilişkinin gözlerden uzak tutulması haline, farklı iletişim metinlerinde sıklıkla rastlanılır. Örneğin şöyle denilir:

Uluslararası likidite koşullarının gelişmekte olan ülkeler lehine olan görünümü değişme sürecine girmiş, Türkiye'nin de dâhil olduğu ülke gruplarına karşı risk iştahı azalmış ve risk primi hızlı bir şekilde yükselmiştir (ER, 2006-III: 47).³⁴⁸

Burada bahsi geçen “iştah” sahibinin uluslararası sermaye olduğu ve bu “iştah” seviyesinde yaşanacak olası bir değişimin ulusal-toplumsal alanın değer yitimi ile sonuçlanacağı doğrudan işaret edilmez; bir başka yerden “risk iştahı” ile “risk primi” arasında kurulan ilişkinin, aslında uluslararası sermaye ile yerel toplumsal alan arasındaki bir ilişki olduğu algılardan uzak tutulmaya çalışılır.

Anlaşıldığı üzere, “risk iştahı” denen mefhum, Merkez Bankası tarafından yönetilir; hem yerel toplumsal alanın beklentilerini sermayenin yönelimlerine paralel hale getirme çabasıyla hem de bütün olarak ulusal alanı paranın akışı için bir cazibe merkezi kılma çabasıyla bunu gerçekleştirmeye yönelir. Sermayenin bütünü için bu böyledir; zira uluslararası finansal sermayenin risk iştahı ile örneğin bankaların kredi

---

³⁴⁷ Benzer bir ifade için bkz. ER, 2007-I: 54-55.

³⁴⁸ Benzer bir ifade için bkz. PKP, 2011: 12; ER, 2010-II: 22; ER, 2007-I: 14; ER, 2007-III: 43.

verme iştahu birbirine paralel eğilime sahiptir; Merkez Bankası, iletişim politikaları üzerinden her iki “iştah”a da eş zamanlı olarak seslenir. Söylendiği üzere;

Mali piyasalarda yaşanan son dalgalanmalar riskten kaçınma eğilimini arttırdığı için, doğal olarak bankaların kredi verme iştahu da azalacaktır (ER, 2006-III: 54).³⁴⁹

Benzer şekilde, Merkez Bankasının kendisini de ve/veya kendi kurumsal varlığı ile para politikası edimleri arasındaki ilişkiyi de muğlak bir görünüm kazandırmaya çalıştığı söylenebilir. Buna göre, finansal piyasalarda olumsuz etkisi hissedilen ve dolayısıyla toplumsal beklentileri olumsuz yönde etkileyen herhangi bir gelişmeye karşı –*Merkez Bankası değil*- para politikası tepki verir. Söylendiği biçimde, örneğin “...risk primindeki kalıcı bir harekete para politikasının tepki vermesini gerektirebilecektir” (ER, 2006-I: 60) denilir.³⁵⁰ “Özne”nin ve/veya “fail-fiil ilişkisinin” yokluğuna paralel bir biçimde iletişim metinlerindeki bu yönelimin nedeninin, para politikası ile piyasalar ve toplumsal beklentiler arasında varsayılan “doğal” ilişkiyi olumlama çabası olduğu söylenebilir.³⁵¹³⁵² Zira herhangi bir kurumsal müdahalenin varlığını ima ederek bu “doğal” hali sekteye uğratma, beraberinde önce bu ilişkinin kurumsal müdahaleye muhtaç “kurulu” bir ilişki olduğu, sonra bütün olarak kapitalizmin, kendisini doğallaştırma eğilimine rağmen, yalnızca tarihsel bir uğrak olduğu fikrine gönderme yapacağından önemli bir “risk”

³⁴⁹ Benzer bir ifade için bkz. ER, 2009-III: 19-20; ER, 2011-I: 37; ER, 2008-II: 16.

³⁵⁰ Benzer bir ifade için bkz. ER, 2008-IV: 78-79; ER, 2008-II: 6.

³⁵¹ Örneğin iletişim metninde belirtildiği üzere, “ekonomik koşullar ile varsayımlar değiştiğinde faiz patikası da ‘doğal’ olarak değişecektir” (ER, 2007-I: 65).

³⁵² Bir başka deyişle, para politikası-piyasa-toplumsal beklentiler üçlüsünün herhangi bir ayağında yaşanan değişim, diğerlerinde otomatik bir değişimi beraberinde getirir. Piyasadaki olumsuz bir gelişme, beklentileri etkiler, para politikası da buna cevap verir. Bu “doğal” ilişkinin bir benzeri makro ölçekte, iç ve dış koşullar arasında da kurulur. Buna göre, para politikasının yerleştiği ulusal konumdan görülmeyen dış koşulların, örneğin petrol fiyatlarının değişmesi, beklentileri değiştirirse, para politikası buna tepki verir. Dolayısıyla burada da ulusal devletin kapitalist düzenleme kapasitesinin üzerinden atlanılır. Her iki durumda da özne –*merkez bankası ile devlet*- algı sınırlarının ötesine taşınır.

potansiyelini içinde barındırır.³⁵³ Dolayısıyla bu hassas zeminde kurulacak Merkez Bankası söyleminin, bizatihi dilin kendisinden kaynaklanan riskleri de öngörmesi, göndermeleri bu doğrultuda özenle seçmesi beklenilebilir.³⁵⁴

Merkez Bankası iletişim metinlerinde, dünya ölçeğinde sağlanan büyümenin temelleri konusunda da fikir yürütülür; bu yolla küresel ekonomiye daha fazla entegrasyon yönünde bir yol haritası da toplumsal aktörlere aktarılmış olur. Buna göre, 2004 yılında ulaşılan son 30 yılın en yüksek büyüme düzeyinin arkasında, “teknolojik gelişmeler” neticesinde artan verimliliğin birim işgücü maliyetlerini düşürmesi ve eski sosyalist Doğu Avrupa ülkeleri ile Çin ve Hindistan gibi ekonomilerin dünya ticaretine eklemlenmeleri neticesinde dünya ekonomisine dâhil olan eğitilmiş işgücünün –kuşkusuz “teknolojik gelişmeler”in de etkisiyle- birim işgücü maliyetlerini sınırlamasının yattığı belirtilir. Bir başka deyişle, bütün bu finansal derinleşme, para politikasının etkinliği, toplumsal beklentilerin yönetimi vb.

---

³⁵³ Kapitalizm –ve onun finans uğrağı- açısından bu ciddi bir risktir. Zira, finansallaşma süreci toplumsal alana gömülü olduğundan, toplumsal aktörlerin en sıradan pratiklerini bile etkileyen öznel faktörleri bir risk olarak kendi içinde barındırır. Dönemin hâkim yaklaşımı olan Rasyonel Beklentiler Okulu tarafından her ne kadar dışarıda bırakılmaya çalışılsa da, beklentiler üzerinde etki eden öznel faktörler, bir belirsizlik kaynağı olarak politika yapımcıların karşısında durur. Bu belirsizliği elimine etmek, beklentileri ekonominin genel gidişatına uygun hale getirmek ve en nihayetinde toplumsal davranışları politika yapımcılar açısından öngörülebilir kılmak için gerçek zamanın dışında bir de mantıksal zamana ihtiyaç vardır ki, bu vasıta ile tarihin farklı uğrakları, “para” üzerinden birbirine bağlanır. Dolayısıyla bu mantıksal zaman, toplumsal ve ekonomik alanı, bir belirlilikler ve/veya öngörülebilirlikler alanı olarak tasavvur etmenin önkoşulu haline gelir. Bu konuya ilişkin olarak bkz. Davidson, 1977; Rousseas, 1986; Keynes, 1980; Moore, 1979.

³⁵⁴ Burada ortaya konulan perspektif, Saussure'nin en tartışmalı tezlerinden birisini, gösteren ile gösterilenin ve/veya gösterge ile göndergenin ilişkisinin doğal bir ilişki olmadığı yönündeki tezini takip eder. Buna göre, bu tezin bir adım ötesine bakarak, Merkez Bankası söylemi üzerinden biz, bu ilişkinin, kurulu bir ilişki olduğunu, finansallaşma sürecini destekleyecek bir şekilde anlamı sabitlemeye dönük olarak kurulduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Barthes da, benzer şekilde, bu ilişkinin (ve çakışmanın da) nasıl kurulduğuna, anlamı sabitlemenin ve/veya anlamsal kapanmanın uğraklarına yönelir. Bu konuya ilişkin olarak bkz. Coward ve Ellis, 1985; Barthes, 1990.

gündemi, başarısını birim işgücü maliyetleri ve dolayısıyla reel ücretler üzerinden kanıtlamak zorundadır.³⁵⁵

Bu noktada, “teknolojik gelişmeler” olarak ifadelendirilen sermayenin organik bileşiminin artması süreci, her ne kadar verimlilik artışını beraberinde getirirse de, fiziksel emeğin yerine ikame edildiğinden oluşacak olası işten çıkarmalar ile reel ücretin baskılanması neticesinde doğacak talep azalması nedeniyle mevcut büyümenin tersi yönündeki hareketleri de potansiyel olarak içerir. İletişim metinlerinde, bu “teknolojik gelişme” sürecinin çift-yönlü doğasının göz önünde bulundurulmaması, tam da ilgili metinler ve diğer iletişim politikası araçlarından beklenildiği üzere, Merkez Bankasının ideolojik yönelimleriyle ilgilidir. Buna ek olarak, ilgili teknolojik ikame sürecinin oluşturması muhtemel toplumsal muhalefet kanallarının, Merkez Bankası iletişim politikalarının ufkundan uzakta tutulması ve “dünya büyüyor” vurgusu altında bu muhalefetin anlamsızlaştırılması da eş zamanlı olarak sağlanmış olur.

Hatta bu yönelim, “eski sosyalist” ülkelerin bile “dünya ticareti”ne entegre olduğu bir dönemde, finansallaşmanın bir gerçeklik olarak kendisini dayattığı ve buna alternatif ekonomi-politik ve toplumsal yönlerin olmadığı örtük vurgusu ile paralel ilerler. İletişim metninde belirtildiği üzere;

Teknolojik gelişmeler verimliliği arttırmış, birim işgücü maliyetlerini sınırlamış ve enflasyonun kontrol altında tutulmasına katkıda

---

³⁵⁵ Bu doğrultuda özellikle “bayramlar” vesilesiyle gündeme gelen tatil zamanları bile para politikası açısından önemli bir görünüme bürünür. İlgili zamanlardaki üretim ve tüketim davranışı (örneğin Ramazan bayramı tatili günlerinde tüketimin artması ve üretimin düşük düzeyde gerçekleşmesi), para politikasının mevcut yönelimleri açısından arzu edilen davranış kalıplarının dışında kaldığından, iletişim metinlerinde –doğrudan olmasa da- bir olumsuzluk olarak değerlendirilir (bunun için bkz. ER, 2007-I: 34; ER, 2006-IV: 58). Nitekim toplumsal hayatta her dönem yaşanan “tatil süresinin uzunluğu” tartışmalarında Merkez Bankasının, meşruiyetini parasal hedeflerden alan bu değerlendirmesi, zaman zaman politik iktidar sözcüleri tarafından da tekrarlanır.

bulunmuştur. Katkıda bulunan bir diğer küresel etken de, eski Sosyalist blokuna dâhil ekonomiler ile Çin ve Hindistan'ın dünya ticaret sistemine entegre olmasıyla birlikte dünya ekonomisine katılan eğitilmiş işgücünün, birim işgücü maliyetlerindeki artışı sınırlaması olmuştur (ER, 2006-III: 7).³⁵⁶

Anlaşıldığı üzere, Merkez Bankası iletişim metinlerinde ekonomik olgular tüm yönleriyle değil, yalnızca “düşük enflasyon” ve “güçlü büyüme” varsayımına destek olacak biçimde toplumsal beklentileri etkilemeye dönük olarak çalışır; bizatihi toplumsal aktörleri de çevreleyen olumsuz nesnel koşullar Merkez Bankasının açtığı parantezin dışında bırakılır.

Bu doğrultuda, Merkez Bankası iletişim metinlerinde, anlamı olumlu bir şekilde inşa etme ve sabitleme yönünde bir eğilim olduğu söylenebilir. Örneğin ekonomide aşırı ısınmaya dönük eğilimlerin olduğu ve/veya fiyatlar üzerinden yukarı yönlü baskının arttığı dönemlerde, değer kaybı nedeniyle TL'nin enflasyondaki düşüş sürecine doğrudan verdiği desteğin ortadan kalktığı belirtilip, “parasal durumun enflasyona olumsuz yönde etki eder duruma geldiği” (ER, 2006-III: 30) söylenirken, hemen birkaç paragraf sonra bu kez TL'deki değer kaybının “...ihracat performansını yılın ikinci yarısında arttırması ve toplam ihracatın yılsonu hedefini aşması beklenmektedir” (ER, 2006-III: 33) denilir.³⁵⁷ Finansal sermaye açısından bir gerilemeye işaret eden bu durum, sanayi sermayesi ve ihracat açısından olumlu bir gösterge olarak okunur. Bu örneğin, Merkez Bankasının, ulusal sanayi sermayesi ve

---

³⁵⁶ Benzer bir ifade için bkz. ER, 2007-I: 30. Ancak diğer yandan ilgili ülkelerin küresel alana eklenmesi neticesinde oluşacak görece refah artışı, beraberinde tüketim artışını da getireceğinden enflasyon üzerindeki olumsuzluk riskini beraberinde taşır. Merkez Bankası para politikası ve dolayısıyla iletişimi, bu iki “etki” arasında sürekli salınır. Bu konuda bkz. ER, 2008-II: 33.

³⁵⁷ Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2007-III: 57; ER, 2009-III: 6-7; ER, 2008-IV: 45; ER, 2010-II: 98; ER, 2008-II: 61.

ihracat performansından ziyade, finansal sermaye ve enflasyon odaklı bir stratejiye yaslanmasının doğal bir sonucu olduğu da söylenebilir ancak özellikle finansal piyasalardaki dalgalanma dönemlerinde, emek verimliliğinin artmasının, birim işgücü maliyetlerinin gerilemesinin, yüksek katma değer üreten sermaye yoğun sektörlere yapılan vurgunun, en nihayetinde maddi üretim süreçlerinden arttırılacak “para”nın altını özenle çizme gereğinin bir sonucu olduğu da pekâlâ söylenebilir.³⁵⁸

Dolayısıyla Merkez Bankası, sanayi sermayesi ile finans sermayesi arasında bir denge unsuru olarak yaptığı salınımlarda³⁵⁹, parasal çevrimin yeniden üretimi açısından olumlu bir görünümü toplumsal alanla paylaşma amacındadır. Bu amacına iletişim politikası araçları üzerinden yönelir ancak bu amacına ulaşmak için asıl bileşke, toplumsal aktörlerdir; özellikle de üretim araçlarının mülkiyetinden yoksun olan kesimlerdir. Merkez Bankası açısından bakıldığında; doğrudur, finansal kırılganlığa ilişkin göstergeler artmıştır ancak üretim ayağında birim işgücü maliyetleri azalmış tüketim ayağında da iç-talep azalmıştır, dolayısıyla emeğin enflasyonla mücadeleye verdiği destek sekteye uğramamıştır. En nihayetinde, “...talep koşullarındaki orta vadeli eğilimin, enflasyonu düşüş yönünde desteklemeye

---

³⁵⁸ Bu noktada söylenmelidir ki, her ne kadar farklı sermaye formları arasındaki ayrılığa yaslanmış olsa da, Merkez Bankası, finansal istikrarı ve/veya –tersi biçimde- kırılganlığı, sürekli olarak sanayi sermayesi ve/veya maddi üretim süreçleri üzerinden okumaya çalışır. Buna göre, finansal istikrar, birim işgücü maliyetlerinin düşürülmesinin, emek verimliliğinin arttırılmasının bir sonucu olduğu gibi, finansal kırılganlık da, maddi üretim süreçlerinin yüksek kapasitede gerçekleşmesinin derinleşmesine katkı sağladığı bir haldir. Bu doğrultuda, Merkez Bankası iletişim metinlerinde, sanayi sermayesinin ve/veya reel üretim süreçlerinin bir “neden”, finansal sermayenin ve/veya parasal çevrimin bir “sonuç” olarak tasavvur edildiği söylenebilir. Söylendiği üzere, “Türkiye’de finans sektörünün sağlam yapısına rağmen, (...) kriz dönemine yüksek kapasite düzeyiyle girilmiş olması iktisadi faaliyetlerdeki daralmayı derinleştiren bir unsur olmuştur” (ER, 2009-III: 1). Bu söylem, başka bir yerden, her ne kadar Merkez Bankası, kendi kurumsal pozisyonunu finans-sermayenin yanı başında konumlandırırsa da, finansın yapısının sanayi-sermayesinin yapısına, dolayısıyla emek piyasasının yapısına doğrudan bağlılığını işaret etmesi bakımından da önemlidir.

³⁵⁹ Bu salınım ve onun yarattığı gerilim özellikle fiyat istikrarı için gerekli olan faiz seviyesi ile finansal istikrar için gerekli olan faiz seviyesi arasında yapılacak tercihte dile/söyleme yansır. Bunun için bkz. ER, 2006-IV: 95-96.

devam edeceği düşünülmektedir” (ER, 2006-III: 32).³⁶⁰ Başka bir yerden şöyle denilir:

Yüksek reel ücret artışlarının gerçekleşmediği varsayımıyla, reel birim ücretlerinin önümüzdeki dönemde de enflasyonun düşüş sürecine yaptığı katkının sürmesi beklenmektedir (ER, 2006-III: 36).³⁶¹

Hanehalkının borçluluk halinin yönetilebilmesinin, borçluluğun para politikası yönelimlerine paralel bir şekilde arttırılıp azaltılmasının da, Merkez Bankası açısından stratejik bir önemi olduğu söylenebilir. Zira, bireylerin borçluluk üzerinden finansallaşma sürecine eklemlenmelerinin³⁶², borçluluğun finansallaşmaya ilişkin muhalefet kanallarına yönelişi engelleyen bir olgu olmasının yanı sıra, haneye giren paranın nereye gideceğinin öngörülebilmesi, hedeflenen enflasyona ulaşılabilmesinin önemli uğraklarından birisi olarak ön plana çıkar.³⁶³

Bir başka yerden, Merkez Bankası nezdinde reel ücretlerin ve sosyal güvenlik harcamalarının, bu doğrultuda asgari ücretin ve yeşil kartın bile enflasyon üzerindeki

---

³⁶⁰ Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2008-II: 80; ER, 2007-I: 62; ER, 2007-III: 57; ER, 2008-IV: 50.

³⁶¹ Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2008-II: 53.

³⁶² Nitekim, Akerlof ve Shiller’in belirttiği üzere, “kredi kuruluşları, bu borçları toplumun en korunmasız, en eğitimsiz ve (finansal) uygulamalardan habersiz kesimlerine kullanırmakta (her daim) başarılı olmuşlardır” (2010: 59).

³⁶³ Bu nokta finansallaşma sürecinde bireylerin ne oranda rasyonel bir davranış sergilediklerini görmek açısından da, Merkez Bankası açısından bir gösterge niteliği taşır. Zira Merkez Bankası, finansal piyasaların sağlıklı işlemesi adına, ilgili kanallar vasıtasıyla, bireysel tasarrufların piyasaya akmasını arzu eder. İletişim metinlerinde de aktarıldığı üzere, finansallaşma sürecinde “rasyonel davranış”ın gereğinin bu olduğu belirtilir. Ancak, toplumsal aktörlerin bu rasyonelliğe uygun bir davranış göstermedikleri durumlarda, sistemin genel dengesini bozmayacak ve/veya yeniden kuracak bazı araçlara ihtiyaç vardır ki, ücret esnekliği bu araçların başında gelir. Bir başka yerden, bireylerin bu kapitalist-rasyonelliğe uygun davranmamaları neticesinde, örneğin yastık altında tutulan para, toplam talebi düşüreceğinden, oluşacak arz fazlası emeğin ücretlerinin düşürülmesi ile nihayetlenecektir. Merkez Bankasının inşa etmeye odaklandığı “güven” tam da buraya yerleşir; toplumsal aktörlerin ekonomiye duydukları güven, paranın yastık altında çıkıp piyasalara akmasına, kredi-para olarak yeniden sermaye ile buluşmasına imkân sağlar. Bu çevrimin öngörüldüğü gibi gerçekleşmemesi durumunda oluşacak yük, ücretler üzerinden – *yeniden*- emeğin sırtına yüklenir.

olumsuz etkilerine paralel bir şekilde, haneye giren paranın konut kredisine mi bağlanacağı yoksa tüketime aktarılıp enflasyon üzerinde olumsuz bir baskı mı yaratacağı azami önemdedir. Dolayısıyla Merkez Bankası, enflasyon odaklı büyüme retoriği çerçevesinde, özellikle de üretim araçlarının mülkiyetine sahip olmayanlarının hanesine girecek paranın öncelikle o hanedeki bireylerin verimlilik artışlarından fazla olmamasını daha sonra da haneye giren paranın tüketime yönelip, enflasyon üzerinde bir iç-talep baskısı yaratmamasını tercih eder. Mevcut haliyle Merkez Bankasının kurumsal yönelimi ve para politikasının eksenini bunu gerektirir. İletişim metninde şöyle denilir:

Geçtiğimiz yıl içinde hane halkı borçluluk oranının hızla yükselmesi ve bu durumun özellikle de konut kredisi geri ödemeleri kanalıyla harcanabilir gelir artışını sınırlama olasılığı, önümüzdeki dönemde özel tüketim ve iç talep artış hızını denetim altında tutacak bir unsur olarak değerlendirilmektedir (ER, 2006-I: 2).³⁶⁴

Sıradan insanların, bütün olarak finansallaşma sürecine ve mikro-ölçekte de bu sürecin en önemli aktarım mekanizması olarak kredi kanalına bağlılıkları iletişim politikası araçları üzerinden yönetilir.³⁶⁵

Bu nokta önemli; zira, Merkez Bankası para politikasının temel eğilimlerinden birisi, gerek etkinlik gösterdiği ulusal alanda gerekse de görece olarak yeniden üretimine katkı sağladığı küresel alanda paranın akışını düzenlemek olduğundan, iletişim politikasının muhataplarından birisi de, finansallaşmanın yerel payandaları olarak görülebilecek “bankacılar”dır. Buna göre, iletişim metinlerinde, “...para

---

³⁶⁴ Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2009-III: 59; ER, 2006-IV: 14; ER, 2009-I: 55; ER, 2011-III: 95; ER, 2007-III: 47.

³⁶⁵ Bu noktada, Marx’ın işaret ettiği üzere, kredi sistemi ile ilişkiye giren bir işçi, sosyal kimliğinden sıyrılarak sadece birer tasarrufçu haline gelir (Marx, 1997b).

piyasalarının etkin çalışması açısından likiditenin akışkanlığını sağlamak üzere bankacılık sisteminin...” (PKP, 2006: 26) önemi iade edilmekte, “...2005 yılında likidite akışkanlığının önemli ölçüde arttığı ve para piyasalarının göreceli olarak etkinleştiği; (...) aynı gelişmenin 2006 yılında artarak devam etmesi, hem merkez bankası likidite yönetiminin etkinleşmesini hem de para piyasalarının gelişmesini destekleyeceği” (PKP, 2006: 27) belirtilmektedir.³⁶⁶

Buna göre, Merkez Bankasının, paranın akışkanlığına dönük mevcut halin bir sonraki dönemde devam etmesi için, iletişim metinleri üzerinden bankacılık sektörüne rehberlik ettiği söylenebilir. 2001 sonrası dönemde devletin yapısal dönüşümü, toplumsal alanda inşa edilen ve finansal derinleşmeyi destekleyen “güven” ile özelleştirme süreci ile desteklenen “mali disiplin”, ilgili parasal akışın istikrarlı kılınmasına dönük paralel gelişmeler olarak işaret edilir. İletişim metninde söylendiği şekilde;

Yapısal reform süreci ve bunlara bağlı olarak uygulanan para politikalarına artan güven bir yandan finansal derinleşmeye, dolayısıyla bankacılık sistemi toplam bilançosunun hızla büyümesine yol açarken (...) 2006 yılında mali disiplinin süreceği ve özelleştirme gelirlerinin yüksek olacağı dikkate alındığında bu sürecin daha da hızlanması öngörülebilir (PKP, 2006: 27).³⁶⁷

Anlaşıldığı üzere, genel olarak ekonominin gidişatına ilişkin toplumsal güven, mikro ölçekte parasal akışın istikrarlı kılınması makro ölçekte ise bütün olarak ekonomi-politikanın yeniden üretimi için bir kaldıraç olarak işlev görür; toplumsal

---

³⁶⁶ Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2008-IV: 10; ER, 2009-I: 57; ER, 2011-I: 89; PKP, 2009: 14 ve 21.

³⁶⁷ Benzer bir vurgu için bkz. ER, 2009-I: 65; ER, 2008-II: 69.

alan ekonomi-politik yeniden üretimin hizmetine sokulur.³⁶⁸³⁶⁹ Ancak bunu yaparken, Merkez Bankası, bir yandan da rehberlik hizmeti doğrultusunda bankalara, olası piyasa riskleri konusunda uyarılarda bulunur; toplumsal güven ilişkisinde ve toplumsal aktörlerin beklentilerindeki olası kaymalara paralel tüm ekonomik görünümün değişebileceğini göz önünde bulundurarak, mevcut halin stabil olmasına bakarak, bankaların rehavete kapılmamalarını ister; olası dalgalanmalara karşı risk yönetimi ilkelerinin pro-aktif bir şekilde konumlandırılmasını işaret eder.³⁷⁰

Zira, merkez bankacılar için tüm ekonomik görünüm sağlıklı olsa bile, politika potansiyel bir riske göre şekillendirilir; sıcak paranın ani çıkma potansiyelini karşı, döviz rezervi biriktirilir örneğin. Nitekim toplumsal aktörlerin de, Merkez Bankasının bu risk algısına paralel hareket etmesi ve gerek bireysel gerekse kurumsal anlamda risk yönetimini hayatının geneline yayması beklenir. İletişim metninde söylendiği üzere;

Bankacılık sisteminin, Merkez Bankasının esnek ve etkin likidite yönetimini baz alarak risk yönetimi ilkelerinde rehavete kapılmaması

---

³⁶⁸ Bu noktadan sonra “güven”in bizatihi kendisi, ulusal ekonomisinin geleceğini düşünen her bireyin bir yurttaşlık görevi haline gelir.

³⁶⁹ Bu noktada söylenmelidir ki, “güven” inşasına yaslanan bir parasal akış, özünde bazı temel gerilimleri de içinde barındırır. Buna göre, örneğin, toplumsal aktörler nezdinde ekonominin genel gidişatına ilişkin artan güven, beklentileri olumlu yönde etkileyerek, gerek hane halkının gerekse firmaların ellerindeki likit kaynaklarını, finansal varlıklara yatırmalarına neden olacaktır. Bu likidite bolluğu içerisinde geleceğe yönelik olumlu kâr beklentisi, kapitalist girişimciyi daha fazla borçlanma davranışı üzerinde daha fazla risk almaya iterken, bu borçluluk halinin sürdürülebilirliği artan faiz maliyetleri nedeniyle giderek güçleşecek ve en nihayetinde “güven” ile başlayan süreç bir finansal kırılganlığa doğru evrilecektir. Dolayısıyla Merkez Bankası, yalnızca basit bir güven inşasının ötesine yönelip, bu güvenin beraberinde getirdiği olası toplumsal riskleri de belli bir çerçevede tutmaya odaklanır. Parasal akışın kendi içinde barındırdığı potansiyel riskler, Merkez Bankasının kurumsal bünyesinde emilir. Bu konuya ilişkin olarak bkz. Crotty, 1987; Ercan, 2005.

³⁷⁰ Bu pro-aktif konumlanma hali, bir yönüyle potansiyel risklerin toplumsal alana paylaştırılmasını, tabana yayılmasını ve/veya kullanıcılar tarafından üstlenilmesini içerir. Bunun için bkz. ER, 2007-I: 51.

gerekmektedir, aksine (...) bankacılık sisteminde risk yönetiminin daha da etkinleştirilmesi” (PKP, 2006: 27) gerekmektedir.³⁷¹

Dolayısıyla Merkez Bankası için önemli olan mefhumlardan birisi, finansal aktarım mekanizması olarak kredi kanalının sağlıklı bir şekilde çalışmasını sağlamaktır.³⁷² Bu husus, hem finansal derinleşmenin bir işareti olarak okunurken hem de hanehalkı borçları üzerinden bireylerin finansallaşma süreci ile bütünleşmelerine imkân tanır. Dolayısıyla kredi kanallarının temizlenmesi, sorunlarından arındırılması; bu doğrultuda kredi arzını gerçekleştirecek en önemli aktör olarak bankalarının gelecekteki faiz patikasına ilişkin beklentilerinin para politikasına yansıtılması büyük önem arzeder.³⁷³

Ancak özellikle finansal oynaklığın arttığı dönemlerde artan toplumsal endişe, kredi arzı ve talebi artış hızının eş zamanlı olarak azalması; en nihayetinde faizlerin arttırılması ile sonuçlanmakta; kredinin azalması ile oluşan zarar, bankaların öz kaynakları yoluyla tazmin edilmektedir. Ancak diğer yandan, bankaların sermaye yapıları ve bu minvalde öz-kaynak düzeyi, Türkiye’ye yönelen uluslararası finans sermayesinin risk algısını ve beklentilerini de etkilediğinden önemli bir gösterge niteliği taşır. Merkez Bankası, bu finansal oynaklık dönemlerinde hem kredi arzını belli bir seviyede tutmak hem de bankalarının sermaye yapıları ve öz-sermaye düzeylerine ilişkin algıları yönetmek için azami özen gösterir.

---

³⁷¹ Benzer bir yönelim için bkz. PKP, 2008: 10 ve 14.

³⁷² Zira, bu husus sermayenin dönüş zamanını hızlandırdığından birikim süreci açısından önem arzeder. Bu konuya ilişkin olarak bkz. Harvey, 2003a.

³⁷³ Bu nokta önemli; zira, toplumsal aktörler karşısında bir “sosyal biçim” olarak konumlanan ve farklı beklentiler arasındaki bir uzlaşmaya yönelen “para biçimi”, Hirsch’in de belirttiği üzere, ancak “...kendisini farklı kurumsallaşma şekillerinde gerçekleştirebilir, örneğin devlet, merkez bankası ve piyasa ilişkileri bağlamında” (2011: 45). Kredi kanalının sağlıklı işlemesi için bu ilişki, devlet ile piyasa arasındaki konumu nedeniyle –söylemine yansıtıldığı üzere- Merkez Bankası tarafından yeniden üretilmek durumundadır.

Nitekim iletişim metinlerinde, finansal dalgalanmanın içeriğine ilişkin olumsuz göstergeler sıralandıktan sonra, söylem olumlu bir anlam oluşturacak şekilde kapanır:

Buna karşın, finansal sistemin sermaye yeterlilik oranı hala öngörülen yüzde 8 seviyesinin çok üstündedir (...) Bu gelişmeler bankaların ilerleyen dönemlerde de kredi genişlemesine destek verecek güçlü bir sermaye yapısına sahip olduğu bilgisini içermektedir (ER, 2006-IV: 47).³⁷⁴

Buradaki “bilgi”, Merkez Bankasının geleceğe dönük beklentilerinin ve/veya niyetinin yerine geçer; “bilgi”nin içeriğinin ne olduğundan ziyade, nasıl açıklanacağını işaret eder. Benzer şekilde, “Merkez Bankası, toplam talebe ve finansal sistemin sağlığına dair içerdiği bilgiler dolayısıyla bankacılık ve kredi gelişmelerini yakından takip edeceğini” (ER, 2006-IV: 48) belirtir.³⁷⁵ Finansal sistemin sağlıklı bir hal alması, Merkez Bankası ile uluslararası sermayeyi birbirine bağlarken, bu sağlıklı hale ilişkin önemli bir gösterge olan bankacılık ve kredi arzı, onu ulusal sermaye ile de ilişkilendirir. Nitekim bu ilişki, iletişim politikası araçlarında kendisini sıklıkla gösterir.

En nihayetinde Merkez Bankasının, finans-sermayenin hegemonik liderliğini üstlendiği bir kapitalist üretim ilişkileri ağında pro-aktif bir şekilde konumlandığı söylenebilir. Bu doğrultuda Merkez Bankası para politikası öncelikle finans-sermayenin küresel akışını sağlamaya dönük potansiyel riskleri arındırmaya dönük olarak çalışsa da, bütün bu uğraş finans-sermayenin kapitalist sistem içerisindeki hegemonik kapasitesinden dolayı bütün olarak sermayenin yeniden üretimi ile

---

³⁷⁴ Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2009-III: 59; ER, 2008-IV: 47; ER, 2007-III: 57.

³⁷⁵ Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2009-III: 20; ER, 2010-II: 75; ER, 2011-III: 1; PKP, 2009: 13.

nihayetlendir.³⁷⁶ Anlaşıldığı üzere, Merkez Bankasının sermaye ile emek arasındaki denge durumuna benzer bir hali, finans sermaye ile sanayi sermaye arasında kurması gerekir ki, farklı gelişme momentleri birbirlerine zarar vermesin, bütün olarak sistemin işleyişi sekteye uğramasın. Bu doğrultuda, Merkez Bankası iletişim metinlerinde sanayi sermayesine ve onun ihracat performansına seslenmesi pekâlâ anlaşılabilir. Ancak buradaki mesajın, aynı zamanda, Merkez Bankasının parasal duruşuna ilişkin eleştirilere bir cevap niteliği taşıdığı da görülebilir.

Buna göre, örneğin “reel kur düzeyinin ihracatın tek ve ana belirleyicisi olmadığını anlaşılabilir yapısal unsurlara odaklanılması gerekliliği bir kez daha vurgulanmalıdır” (ER, 2006-I: 30) denilir. Merkez Bankasının para politikası yöneliminin likidite koşullarının ve borçluluk rejiminin yönetimine odaklandığı, küresel alanda yönünü arayan sıcak para için ulusal alanı bir cazibe merkezi haline getirme uğraşında olduğu ve bütün bu eğilimlerin değerli ulusal para üzerinden ithalat artışına yaslanan bir büyüme retoriğini zorunlu olarak gündeme getirdiği, dolayısıyla ihracata dönük sektörlerin *–ve tabii sermaye formlarının da–* bu tür bir ilişkide zararlı çıktığı eleştirilerine dönük olarak, Merkez Bankası “döviz kuru”na değil, “yapısal unsurlara odaklanın” der ki; bu yapısal değişim ile kastedilen maliyetlerin, özellikle de emek maliyetinin *–aynı zamanda bir talep unsuru olarak da, enflasyon performansı üzerindeki olumsuz etkilerinden dolayı–* düşürülmesidir.

Dolayısıyla Merkez Bankasının, iletişim politikası üzerinden gerek sermaye formları arasındaki gerekse de sermaye ile emek arasındaki dengeyi, para politikası performansını referans alacak biçimde, eş zamanlı olarak kurduğu ve en nihayetinde

---

³⁷⁶ İletişim metinlerinde dilsel ifadesini bulduğu üzere, “kredi mekanizmasında ortaya çıkan aksaklıkların giderilmesi, üretim kapasitesi (...) kayıplarının sınırlandırılması açısından da hayati öneme sahiptir” (ER, 2009-I: 58).

bu iki ilişkiyi birbirine paralel bir şekilde yeniden ürettiği söylenebilir. En nihayetinde Merkez Bankası için önemli olan “sermaye kompozisyonu”nun mevcut haliyle sürmesidir ki, bunun olabilmesi için emeğin sınıfsal pozisyonu önemli bir değişkendir.

5.2.2. “Uluslararası Düzenleyici Kuruluşlar” ile “Ulusal-Parasal Alan” Arasındaki İlişkinin Tasavvur Edilme Biçimi

Merkez Bankası, reel ücret artışlarının önüne geçerek, iç talep artışı nedeniyle oluşan enflasyonist baskıyı ve cari açık tehdidini geriletmeye, bir başka deyişle sermaye akışının, enflasyon hedeflemesi rejimi için risk oluşturan yanlarını törpülemeye çalışır. Zira, Merkez Bankasının kapitalizme ilişkin değerlendirmeleri ancak “epistemolojik düzey” ile sınırlı olduğundan, sınırların ortadan kalktığı ve giderek hızlanan bir şekilde küreselleşen dünyada, ulusal düzenleyici kuruluşlar da bu doğrultuda hareket etmeli, bütün dünyada geçerli olan bu hali a priori olarak veri almalı, bu doğrultuda hızlı sermaye çıkışlarına karşı –yine “gelişmiş” ülkelerden ithal edilen- politika araçlarını kullanmalıdırlar. Söylendiği üzere;

Uluslararası sermaye hareketleri üzerindeki kısıtların neredeyse tamamen ortadan kalktığı ve giderek hızlanan bir şekilde küreselleşen bir dünyada, sermaye çıkışları da girişler kadar hızlı olmaktadır (ER, 2006-IV: 14).³⁷⁷

Daha da ötesinde, küreselleşme bu haliyle bir gerçeklik olarak kabul edilmediği sürece, yaşanacak olası krizlerin ve finansal dalgalanmaların ne denli önemli sorunlar yaratabileceğine yine iletişim metinleri üzerinden işaret edilir:

---

³⁷⁷ Dolayısıyla olası müdahalelerin bu gerçekliği temel alarak sermaye giriş ve çıkışlarını durduramayacağı, ancak sermayenin kompozisyonuna etkide bulunabileceğine ilişkin benzer bir yönelim için bkz. ER, 2006-IV: 27.

1994 yılında Meksika ve Türkiye’de, 1997 yılında Güneydoğu Asya’da, 1998 yılında Rusya’da ve son olarak da 2001 yılında Arjantin ve Türkiye’de yaşanan krizler, ani sermaye çıkışlarının ne denli büyük sorunlar yaratabileceğine örnek oluşturmaktadır (ER, 2006-IV: 14).³⁷⁸

Toplumsal aktörlerin, ya mevcut küresel-kapitalizm ya da kriz ikiliğine sıkıştırıldığı bu durumun, aslında öyle olmadığı, bunun, Türkiye’nin 2001 sonrası dönemdeki “normalleşme” sürecinin bir parçası olduğu, iletişim metinlerinde yer alır. “Normalleşme” olarak tarif edilen bu durumun temel referans noktası da, ABD faiz oranları olarak işaretlenir. Bir başka deyişle, FED’in para politikası yönelimleri ile TCMB para politikası yönelimlerinin uyumu, merkez bankalarının düğüm noktalarını oluşturduğu bu küresel ağda faiz kararlarının birbirini tamamlayacağı, “normal” ulusal alanın göstergesi olarak alınır.³⁷⁹ İletişim metninde söylendiği üzere;

ABD faizlerine artış yönünde gelen bir şok sonrasında Türkiye’ye sermaye girişi artmaktadır (...) ABD faiz oranındaki bir artış, teoriyle tutarlı bir şekilde, Türkiye’den sermaye çıkışına yol açmaktadır. Bu gelişmeyi, Türkiye ekonomisinin 2001 krizi sonrası dönemde ‘normalleşme’ sürecine girmiş olmasıyla açıklamak mümkün görünmektedir (ER, 2006-IV: 15).³⁸⁰

---

³⁷⁸ Özellikle bu durumun ortaya çıkaracağı finansal stres ve dolayısıyla piyasalarda belirsizlik, beklentilerde bozulma haline dönük olarak benzer bir eğilim için bkz. ER, 2009-I: 53.

³⁷⁹ Dolayısıyla bu uyum çerçevesinde ulusal merkez bankaları, Fuat Ercan’ın deyişiyle, bir tür “emme-basma tulumbası” (2005: 350) gibi, piyasadaki fazla likiditeyi emerek veya ihtiyaç olduğunda piyasaya para sürerek, parasal akışı düzenlemeye yönelir. Finansallaşma sürecinde merkez bankalarının bu düzenleyici rolü o kadar temeldir ki, Polanyi’nin net bir biçimde ortaya koyduğu üzere, “...merkez bankaları ortadan kaldırılsaydı, dönemin ulusal ekonomileri birer enkaz yığınınna dönüşürdü” (Polanyi, 1986: 198).

³⁸⁰ Özellikle normalleşme sürecinde faiz farkları yoluyla yeniden sağlanan parasal akış ve ülkelerarası rekabete dönük benzer bir eğilim için bkz. ER, 2006-IV: 29; ER, 2010-II: 20 ve 60. Diğer yandan “gelişmiş” ülkelerin faiz indirimi ile “gelişmekte olan” ülkelerin faiz artırımı arasında “coşku” ile gidip gelen “uluslararası finans şebekesi”nin “şizofrenik ruh hali” için bkz. Yeldan, 2010: 209.

İletişim metinleri üzerinden toplumsal alana aktarılan diğer bir “normal”, bu kez Türkiye’deki faiz oranları üzerinden işaretlenir. Türkiye’deki ekonomik temellerin iyileşmesi ve dolayısıyla yatırım getirilerinin artmasının bir sonucu olarak;

Türkiye’deki reel faiz oranlarında ortaya çıkan artışın, ülkeye sermaye girişini arttırdığını göstermektedir. Teori ile uyumlu olan bu sonuç, Türkiye’nin 2001 yılında yaşadığı ekonomik krizi izleyen süreçte gerçekleşen ‘normalleşme’ye bir kez daha işaret etmektedir (ER, 2006-IV: 16).³⁸¹

Merkez Bankasının dilindeki bu “normalleşme” gündemi, bir yandan 2001 sonrası dönemdeki politik değişim sürecini olumlarken diğer yandan toplumsal alanı da, bu “normal” etrafında tanımlama çabasını da eş zamanlı olarak içerir. Poulantzas’ın belirttiği üzere, “normalleştirme erki, bir bakıma, türdeşliğe zorlamaktır, ama ayrılıkları ölçmeye, düzeyleri belirlemeye, özgülükleri saptamaya ve farklılıkları birbirine uygun hale getirmek suretiyle yararlı kılmaya imkân vererek bireyselleştirmektir” (2004a: 72-73). En nihayetinde, ABD faiz kararları ile Türkiye’deki politika faizine akan paranın, toplumsal fay hatlarından mümkün olduğunca uzak tutulması, şeffaf bir merkez bankacılığının öncelikleri arasındaki yerini alır.³⁸² -Normalleştirme

---

³⁸¹ Ancak bütün “normal”ler tarihsel ve toplumsal bağlamında bir anlam ifade eder. 2007 yılında sermaye girişlerinin en yoğun olduğu dönemin ardından gelen kriz, iktisadi temeller ve parasal eğilimler arası dengeyi yeniden kuracak, yoğun sermaye akışının olumsuz etkilerini telafi edecek, küresel finansal uyumu yeniden tesis edecek bir paradigma değişikliğini de beraberinde getirmiştir. Bundan böyle hüküm sürecek yeni bir retorik olarak “yeni-normal” ve bunu destekleyen iletişim politikası için bkz. ER, 2011-III: 1 ve 5, ER, 2011-I: 1 ve 5; ER, 2006-IV: 65; ER, 2011-I: 4; ER, 2011-III: 5.

³⁸² Buradaki haliyle krizi ve/veya istikrarı tasavvur etme biçiminin, paranın miktarı ile ilişki olduğu da görülebilir. Paranın küresel coğrafyada yer değiştirmesi, yönünü ulusal devletin müdahale kapasitesine ve yapısal uyumuna göre belirlemesi, ulusal merkez bankalarının döviz rezervi biriktirme retorığı, sürekli olarak ekonomiye dışsal olarak tanımlanan paranın miktarı üzerinden şekillenir. Finansal piyasalardaki paranın artış ve/veya azalışı üzerinden, ekonominin kriz ve/veya istikrar hali şekillenir. Ercan’ın aynı paralelde belirttiği üzere,

Merkez Bankası iletişim metinlerinde “uluslararası ekonomik gelişmeler” başlığına ABD’deki ekonomik gelişmelerden giriş yapılır. ABD’nin küresel ekonomik dengenin çıpası olduğu algısını güçlendirecek biçimde, oradaki olumsuzlukların potansiyel risklerinden dem vurulur; FOMC (Federal Open Markets Committee) toplantılarından çıkan faiz kararlarına göndermede bulunulur. Buna ilişkin olarak örneğin, “12 Aralık 2006 tarihinde 2006 yılının son toplantısını gerçekleştirecek olan FOMC’nin, söz konusu toplantıda faiz değiştirme kararı alması beklenmemektedir” (ER, 2006-IV: 5-6) denilir.³⁸³ Ulusal para politikasının mevcut yönelimleri ile uyumlu bu beklentiler, Euro Bölgesi, Çin ve Japonya için de tekrarlanır. Anlaşıldığı üzere, yerel alandaki farklı toplumsal beklentileri kendi para politikası hikâyesi içinde harmanlayan ve beklentilerin, para politikasının mevcut yönelimlerine paralel bir çizgi izlemesine odaklanan TCMB, başka bir düzeyde uluslararası alana ilişkin belli beklentilere sahip olmakta; uluslararası alana ilişkin kendi kurumsal beklentisine göre, ulusal alandaki toplumsal aktörlerin beklentilerine odaklanmaktadır.

Bir başka yerden, spiral biçimindeki bu küresel ilişkide, ulusal toplumsal beklentilerin, uluslararası para politikasının bir uğrağına indirgenmekte ve uluslararası gündeme göre şekillenmekte olduğu söylenebilir. Buna doğrultuda şöyle denilir:

“Ekonomide doğal olarak varolan ya da rasyonel bireylerin kararlarıyla inşa edilen denge durumunun, ancak dışsal olarak tanımlanan paranın miktarında gözlemlenen oransız değişim ile bozulacağı varsayılmıştır” (2005: 135). Finansallaşma sürecinde Merkez Bankasının, bu miktar kontrolü üzerinden fiyat istikrarına yöneldiği, enflasyonla mücadele stratejisini de bu kontrole yasladığı pekâlâ söylenebilir.

³⁸³ FED’in vurgusuna, söylemine ve/veya FED Başkanının konuşmalarına paralel olarak ulusal merkez bankalarının beklentilerini şekillendirmesine ilişkin olarak bkz. ER, 2011-III: 11; ER, 2011-I: 19 ve 36; ER, 2006-IV: 19; ER, 2008-II: 12 ve 23.

Küresel ekonomik faaliyetlerde bölgeler arası dengesizliklerin nispeten giderilmesinin yansıması olarak güçlü bulunan Euro bölgesi ihracatının büyümeye destek vermeye devam edeceği öngörülmektedir (ER, 2006-IV: 6).³⁸⁴

Yine aynı paralelden, Merkez Bankası, küresel alana ilişkin sahip olduğu beklentilerini içe-aktarıken, paranın küresel akışının önündeki toplumsal ve politik engelleri, küresel dengesizlikler ve korumacılık olarak tarif eder. Buna göre, küresel alanın ilgili risklerden arındırılması, “gelişmiş” ülkelerin büyümeye ihracat merkezli verecekleri desteğin de ön koşulunu oluşturur. Paranın toplumsal ve politik koridorlarının rehabilitasyonu, “beşeri sermaye” ve/veya “demokrasi” çalışmalarına, bu yüzden zorunlu olarak ihtiyaç duyar.

Bu noktada finansallaşma sürecinde Dünya Bankası ile Merkez Bankasının yönelimlerindeki paralellik önemli bir noktayı oluşturur.³⁸⁵ Bu hal, küreselleşmenin ulusal ve uluslararası düzeyde etkin bankalar-arası bir ağ olarak tanımlanmasına imkân vermesinin yanı sıra, özellikle ulusal alanda, mevcut para politikası yönelimleri ile Dünya Bankası tarafından finanse edilen sosyal riski azaltma projesinin paralelliği, her ikisinin de 2001 sonrası dönemde pro-aktif bir şekilde konumlanması da düşünüldüğünde oldukça ilgi çekici bir nitelik kazanır.³⁸⁶ 2001 sonrası dönemde, krizden çıkma peşindeki bir ekonomide, Dünya Bankası tarafından

---

³⁸⁴ ABD'nin finansal açıdan, Euro bölgesinin de dış ticaret performansı açısından merkeziliğine ilişkin benzer bir yönelim için bkz. ER, 2007-I: 2; bu merkezlere ilişkin kaynağını çevre ülkelerinden alan ve birbirini besleyen farklı öngörülerin biraradlığında hayat bulan küreselleşmenin ortak yönü için bkz. ER, 2007-I: 63; ER, 2007-III: 12 ve 58; PKP, 2010: 34; ER, 2006-IV: 20; ER, 2008-II: 26.

³⁸⁵ Hirsch, bu paralelliğin, çevre devletlerin bağımlılığını giderek arttırdığını söyler. Ona göre, “Para ve sermayenin kuralsızlaştırılması ulus devletler ile sınırlı kalmamıştır, uluslararası finans piyasasının işleyişini, hâkim metropollerin merkez bankaları ve maliye bakanlıkları ve bunlar tarafından kontrol edilen uluslararası örgütler (Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası) hala önemli oranda belirlemektedir” (Hirsch, 2011: 141).

³⁸⁶ “Hayırseverlik” ekseninde şekillenen bu ilişkinin özellikle “Dünya Bankası” ayağı için bkz. Fine, 2011; Zabcı, 2009.

sağlanan hibelerle, girişimciliği özendiren ve alt sınıfları odak alan, krizin yaralarını sarmaya çabalayan, sosyal göndermeleri bol bir proje ile enflasyon ve fiyat istikrarı odaklı, ekonomist çağrışimleri güçlü bir para politikası arasındaki bağ, somut düzeyde görülemiyor olabilir. Ancak, para politikasını, o rijit ekonomist bakışın dışına çıkardığımızda, onu ideolojik içerimleri ve toplumsal yüzü ile birlikte düşündüğünüzde ve en nihayetinde finansallaşma döneminde ekonominin toplumsal alana gömülü olduğu yönündeki bir tasavvur içerisinden hareket ettiğinizde, kırılğan bir toplumsal yapının, Dünya Bankasının proje isminde belirtildiği gibi “sosyal riskleri” yoğun bir toplumsal alanın, sermayenin yeniden üretimi için ne denli büyük bir engel olabileceği daha açık ortaya çıkacaktır.

En nihayetinde, Merkez Bankası iletişim politikasının muhataplarından birisinin de uluslararası düzenleyici kuruluşlar olduğu aşikârdır; bunun kimi zaman IMF kimi zaman da Dünya Bankası olduğu söylenebilir. Nitekim iletişim metninde belirtildiği üzere, “Gelişmiş ülkelerde enflasyonist baskıların artmakta oluşu, küresel dengesizlikleri giderici tedbirlerin uygulanmaktan kaçınılması...” (ER, 2006-II: 17) ile doğrudan alakalıdır.³⁸⁷ Bu noktada, yapısal olarak dengesizlik üreten küresel kapitalizm ile yeniden üretimi dengesizliklerin görece olarak geriletilmesine bağlı olan finansallaşma karşı karşıya gelir: Dünya Bankası ve Merkez Bankası gibi düzenleyici kuruluşların 2001 sonrası Türkiye’inde aldığı pozisyon –ve hatta muhafazakâr demokratların politik iktidarı hızlı bir biçimde sahiplenilmesi-, küresel kapitalizm ile finansallaşma arasındaki bu epistemolojik gerilimi yumuşatmaya dönük bir “reformizmin” adımları olarak okunabilir. Bir başka yerden, aslında bu reformizm, kriz sonrası Türkiye’inde, kapitalizmin yeniden yapılandırılmasına

---

³⁸⁷ Merkez Bankasının küresel dengesizlikler ile bunun yaratacağı toplumsal meşruiyet sorunları arasındaki konumunu belli eden benzer bir yönelim için bkz. ER, 2007-III: 8.

dönük, Poulantzas'ın deyişiyile, bir nev'i "sınıf işbirliği kartının" (2004b: 183) devlet eliyle masaya sürülmesi olarak da okunabilir.

Merkez Bankasının, küreselleşme sürecinde ülkeler arasında oluşan ayrımları içselleştirdiği ve söz konusu ayrımı gelişmiş ülkeler-gelişmekte olan ülkeler şeklinde işaretlediği, iletişim metinleri üzerinden görülebilir.³⁸⁸ Kuşkusuz bu haliyle iletişim metinlerinin, söz konusu ayrımın, toplumsal aktörler tarafından kabulüne dönük olarak işlevlendirildiği de söylenebilir. Buna göre;

Temmuz ayından itibaren mali piyasalarda yeniden istikrar hâkim olurken, çalkantı öncesi dönemden farklı olarak, gelişmiş ülkelere ait varlıklar daha olumlu performans göstermektedir (ER, 2006-IV: 8).³⁸⁹

Burada dikkat çeken bir başka nokta, özellikle kriz ertesi dönemde, daha istikrarlı, piyasa risklerinin düşük olduğu düşünülen gelişmiş ülkelere olan bu yönelim ve en nihayetinde gelişmiş ülke getirilerinin kriz öncesi döneme göre daha yüksek bir seviyede istikrar kazanması, krizlerin mantığını ve "gelişmiş" ülkeler açısından değerini anlamak bakımında da önem taşır. Merkez Bankası iletişim

---

³⁸⁸ Ancak genel eğilim bu olmasına rağmen, bazı iletişim metinlerinde farklılıklar da görülür. Örneğin Enflasyon Raporu, 2010-II metninin bir yerinde "çevre ülkeler" tanımlaması yapılırken (s.17), başka bir yerinde bu kez "yükselen piyasa ekonomileri" kullanımı tercih edilir (s.92). Özellikle küresel ekonomi açısından risk olarak görülen ülkelerin "çevre" olarak işaretlendiği, dolayısıyla makro yönelimler açısından marjinal kılındığı, "küresel uyum" ile arasına çizgi çekildiği; böyle bir riski üzerinde taşımayan ancak yapısal nedenlerle gelişmiş ülkelerle arasında belli parasal farklılıklar olan ülkeleri işaret etmek için de "yükselen piyasa ekonomileri" tanımlamasının kullanıldığı söylenebilir. Dolayısıyla ülkeler küresel ekonomi açısından taşıdığı olumsuzluğa bağlı olarak "çevre", parasal yönelimler açısından gösterdiği uyuma bağlı olarak da "yükselen piyasa ekonomisi" sıfatına haiz olur. Nitekim bu yönelim, Yeldan'ın belirttiği, "...neoliberal dünya görüşünde kalkınma bir hedef olmaktan çıkartılmış, (az)gelişmekte olan ülkeler de artık birer *yükselen piyasaya* dönüştürülmüştür" tezini doğrular niteliktedir (Yeldan, 2010: 20).

³⁸⁹ Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2009-I: 40. Kriz sonrası dönemde merkez-çevre ilişkisinin yeniden kurulmasına ilişkin olarak bkz. ER, 2006-IV: 11; ER, 2009-I: 5; PKP, 2011: 2; ER, 2010-II: 22; ER, 2006-IV: 1. Kriz sürecinde merkez ülkelerin niceliksel genişleme yönelimlerine niceliksel sıkışma ile yanıt veren, bu haliyle merkezin krizden çıkma çırpınısının küresel alanda -ve tabii kendi ulusal alanlarında- yarattığı tahribatı düzeltmeye yönelik çevre ülkelerinden birisi olma hali için bkz. ER, 2011-I: 28-29.

metinleri her ne kadar, ilgili ayrımları birer gelişmişlik farkı olarak işaretlese ve seslendiği toplumsal aktörleri daha fazla istikrar ve gelişme yönünde motive etmeye odaklansa da, bunun daha fazla gelişmeyle aşılacak bir ilişki olmadığı da aşikârdır.

Ancak Merkez Bankası açısından önemli olan, bu ayrımların ontolojik kabullerinin ne olduğundan ziyade, kurumsal-epistemolojik duruşu açısından, gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkelerin birbirine paralel eğrilere sahip olmaları, benzer şekilde hareket etmeleri, aralarındaki seviye farkına rağmen benzer eğilime sahip olmaları ve en nihayetinde ilgili ilişkinin bu haliyle istikrar kazanmasıdır. İletişim metinlerinde sıklıkla belirtildiği üzere, “...Avrupa ile Türkiye alt endekslerinin benzer şekilde hareket ettiği, dönüş noktalarının aynı olduğu dikkat çekmektedir” (ER, 2006-IV: 10).³⁹⁰

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, ulusal alanda ticari bankalarla uluslararası alanda da diğer gelişmekte olan ülkelerle benzer eğrilere sahip olmayı hedefler. Bu hem küresel alanda gerçekleşen parasal uyumun hem de ulusal alanda sağlıklı bir para politikasının göstergesi olarak okunur. Bu “uyumlu” ve “sağlıklı” yapının varlığı, iletişim metinleri üzerinden toplumsal alana aktarılır. TCMB, gelişmiş ülke merkez bankalarının kararlarını, uluslararası sermayenin davranışlarını ve ulusal-toplumsal aktörlerin beklentilerini para politikası hikâyesi içinde uzlaştırmaya yöneldiğinden, bir yandan ticari bankaların, para politikası kararlarına eşlik etmelerini ve buna paralel bir şekilde likidite imkânlarını genişletmelerini beklerken, bir yandan da paranın uluslararası akışına eşlik eder.

---

³⁹⁰ “Normal” zamanlarda küresel olanla uyumlu benzer bir yönelim için bkz. ER, 2008-II: 26; ER, 2010-II: 59. “Kriz” zamanlarında politika faizlerindeki ayrışma üzerinden hedeflenen küresel bütünleşme yönelimi için bkz. PKP, 2010: 2, ER, 2011-I: 7.

En nihayetinde, uluslararası alana yüzünü dönmüş gelişmekte olan ülkelerin ve bu ülkelerdeki kredi aktarma mekanizması olarak ticari bankaların aynı yönlü bir gidişata sahip olması, bir referans noktası olarak, tüm merkez bankaları açısından önem taşır.³⁹¹ Buna doğrultuda şöyle denilir:

Gelişmekte olan ülkelere ait endeksler farklı büyüklüklerde de olsa aynı yönlü ilişkilere işaret etmektedir. Bu durum, ülkeye özgü temel göstergelerin önemli olduğunu, ancak asıl tetikleyici etkenlerin küresel koşullardan kaynaklandığını düşündürmektedir (ER, 2006-III: 13).³⁹²

“Hepimiz aynıyız” mealindeki bu ifade, para politikasının etkinliği için önemli olan toplumsal ve kültürel farklılıkların, bir adım geride küresel alana bağlanmak için bir köprü işlevini yerine getirdiğini söyler; ne de olsa “asıl” olan, “küresel koşullar”dır.³⁹³

Anlaşıldığı üzere Merkez Bankası, finansallaşma sürecinde, sermayenin akışına göre şekillenen bir ekonomik ve toplumsal alan tasavvurunun ulusal ölçekte hayata geçirilmesinden sorumludur. Dolayısıyla ulusal merkez bankalarının, sermayenin toplumsala gömüldüğü, devletin üretim sürecinin dışına çıkarıldığı bir sistemde, finansallaşmaya eşlik bir düzenleme mekanizması olarak çalıştığı söylenebilir.³⁹⁴ Ancak bütün bu düzenleme çabasına rağmen, finans sermayenin

---

³⁹¹ Zira, paranın alanı ile üretimin alanı arasındaki bağ bu aktarma mekanizması vasıtasıyla kurulur; paranın kabullerinin, reel-üretim kabulleri haline gelmesi bu aktarım marifetiyle sağlanır.

³⁹² Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2008-I: 2.

³⁹³ Anlaşıldığı üzere, iç-toplumsal alanı sermayenin verimliliği doğrultusunda yeterince düzenlemeyi başarabilen ülkeler, küresel alanda “başarılı” olurlar. Bir başka deyişle, ulusal ekonominin “başarısı”, sermayenin verimliliği doğrultusunda, toplumsalın sesinin bastırılmasına bağlıdır. Bu “başarı” potansiyeli, finansallaşma sürecinde merkez bankası iletişim politikaları üzerinden gerçekleşir.

³⁹⁴ Nitekim, düzenleme okulunun son dönem çalışmalarında, hegemonik sermaye biçimine göre değişmekle birlikte, ekonomik çevrimin dengeli bir seyir izlemesi ile merkez bankasının etkinlik alanı arasındaki paralellik sıklıkla vurgulanır. Bu konuya ilişkin olarak bkz. Aglietta, 1979; Lipietz, 1985b.

akışkanlığı, kısa süreli ve ani hareketleri ulusal alandan görülemediğinden, para politikası açısından bir belirsizlik kaynağı olarak varlığını korur. Finans sermayeye içkin bu yapısal hal, iletişim metinlerinde, para politikasının öngörülebilmesine ilişkin bir olumsuzluk olarak değil, büyümeyi destekleyecek bir değişim olarak tanımlanır. Bu doğrultuda şöyle denilir:

Küresel likidite koşullarındaki değişimin beklenenden daha kısa süreli olması, kısa vadeli büyüme tahminlerinin bir önceki döneme kıyasla yukarı yönlü güncellenmesine yol açmıştır (ER, 2006-IV: 59).³⁹⁵

Bütün öngörülemezliğine rağmen, finans sermayenin ulusal-toplumsal alanı hızlı bir biçimde kat'eden ve başka bir ulusal-toplumsal alana yönelen yapısal karakteri, Merkez Bankasının geleceğe dönük öngörülerini boşa çıkartsa da, ulusal paranın değerinin yükselmesini, risk algısının iyileşmesini ve enflasyona odaklanan parasal duruşun sıkılaşmasını da beraberinde getirir. Uluslararası finans sermayenin –hızlı- hareketleri, hem para politikası hem de iletişim politikası araçlarında hızlı bir biçimde yankılanır; bu hal, Merkez Bankasının parasal duruşu ile sınıfsal duruşu arasındaki ilişkiyi ortaya koymasından da önem taşır.³⁹⁶

Merkez Bankası iletişim metinlerinde bir yandan sermaye akışının devamlılığı yönünde politika üretmekten, devletin yeniden yapılandırılması süreci ve bu sürece paralel mali disiplinden bahsedilirken, bir yandan da ilgili akışın temel riskleri işaret edilir; bu riskleri en az maliyetle atlatmak için ilgili “yeniden yapılanma” ve “disiplin”in kamudan başlamak üzere tüm toplumsal alana yayılması fikri örtük

---

³⁹⁵ Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2008-II: 5; PKP, 2008: 7; PKP, 2007: 7.

³⁹⁶ Bu hususa ilişkin Hirsch'in yerinde saptamasıyla, bu sınıfsal duruş, “...sınıfların veya sınıfların belli kesimlerinin üssü olarak (günümüzde merkez bankalarının veya maliye bakanlıklarının uluslararasılaşmış sermayeye ilişkin durumlarında görüldüğü gibi) (...) ortaya çıkar ve bunların çıkarlarını kendi kurallarına ve işleyiş şekline göre devletin karar alma mekanizmalarına dâhil ederler” (2011: 35-36).

olarak işlenir. Toplumun hane halkı borçları, sağlık ve sosyal güvenlik harcamaları ile reel ücret artışlarının baskılanması üzerinden piyasa ile temas etmeleri, finansallaşma sürecinin temel davranışsal yönelimlerini kendi pratiklerine aktarmaları beklenir. Özellikle cari açığın, tükettiği ölçüde üretemeyen bir ekonomide, tüm toplumun üzerinde hassasiyetle durması gereken bir husus olduğu, tüm toplumsal aktörlerle paylaşılır.

Ancak iletişim metinlerinde, sermaye akışı ile cari açık arasındaki ilişkinin iki yönlü olarak tarif edildiği söylenebilir. Buna göre, sermaye akışının artması cari açık riskini beraberinde getirirken, bu kez ters yönden cari açığın artması sermaye kaçışının nedeni olur. Örneğin, bir yandan “sermaye girişleri (...) enflasyonist baskıya ve cari açıkların artmasına yol açabilmektedir” (ER, 2006-IV: 14) denilirken³⁹⁷, diğer yandan “yapılan (...) analizde, hem bütçe açığındaki hem de cari açıktaki artışların Türkiye’den sermaye çıkışlarına neden olduğu bulunmuştur” (ER, 2006-IV: 16) denilir.³⁹⁸ Anlaşıldığı üzere, “cari açık” riski söz konusu olduğunda, “neden” ile “sonuç” yer değiştirir; bizzat sermayenin ürünü olan bir olumsuzluk, bir anda üzerinde gezindiği ulusal alana içsel bir sorun olarak kendisini ortaya koyuverir. Nitekim bu algıdaki yer değiştirme, Merkez Bankası iletişim metinleri üzerinden toplumsal bir geçerlilik kazanır.

Merkez Bankası iletişim politikasının muhataplarından birisinin, uluslararası düzenleyici kuruluşlar olduğunu daha önce belirtmiştik. Bu doğrultuda, 2006 yılından itibaren “IMF Program Şartlılığı” kapsamında, “enflasyon gözden geçirme kriterleri” devreye alınmış ve ilgili kriterler uyarınca “her yılın başında yılsonu

---

³⁹⁷ Benzer bir yönelim için bkz. PKP, 2011: 6; ER, 2006-IV: 3.

³⁹⁸ Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2008-IV: 67; PKP, 2011: 4.

hedefi ile uyumlu bir patika” (PKP, 2006: 11) belirlenmiştir.³⁹⁹ Her şeyden önce, IMF’ye verilen niyet mektubunda referans alınan bu patikanın, aynı zamanda “toplumsal bir patika” olduğu bilinmelidir. Zira, bu patikanın öngörüldüğü biçimde nihayetlenmemesi durumunda, sapmanın nedenleri kamuoyuna ve IMF yetkililerine açıklanacak; bu haliyle Merkez Bankası, yerel toplumsal aktörler ile uluslararası düzenleyici kuruluşlar arasındaki konumunu, şeffaflık marifetiyle yeniden üretecektir. Söylendiği üzere;

Böylece program şartlılığının olası bir ihlalden kamuoyuna yapılacak olan açıklama IMF’ye de sunulacak ve bu konuda şeffaflık tesis edilmiş olacaktır (PKP, 2006: 12).⁴⁰⁰

Buradaki “şeffaflık” kelimesinin, “toplumsal meşruiyet” kelimesinin yerini aldığı pekâlâ söylenebilir. Söylemdeki bu yer-değiştirmeye diğer iletişim metinlerinde de sıklıkla rastlanılır. Örneğin, enflasyon raporunda yer alan “enflasyon hedeflemesi rejimi, hesap verebilirlik ve IMF şartlılığı” kutusunda, meşruiyetin zeminin “IMF mi” olduğu, yoksa “kamuoyu mu” olduğu hususu belirsizdir. Enflasyon hedefinden belirgin olarak sapılması durumunda, bir yandan şeffaflık ve hesap verebilirliğin bir gereği olarak, “Merkez Bankası, söz konusu durumun nedenlerini ve alınması gereken önlemleri Hükümet’e yazılı olarak bildirmek ve

---

³⁹⁹ Bu patikanın “niteliksel olarak” kamuoyu ile paylaşılması, istikrarlı bir faiz düzeyi için önemli bir uğraşı temsil eder. Bu konuda bkz. PKP, 2008: 6; PKP, 2007: 4; ER, 2008-IV: 55; PKP, 2010: 13.

⁴⁰⁰ Gerçekleşen enflasyon oranının, enflasyon hedefinden sapma göstermesi durumunda –*söylendiği üzere*- iç-kamuoyu ile IMF’ye sunulan ve ortaya çıkan bu –*arzu edilmeyen*-sonucun gerekçelerini içeren “mektup” ile –*bir Umberto Eco romanına referansla*-Avrupa’daki prensliklerin birbirleriyle çatışma halinde olduğu Ortaçağ’ın karanlığında “güven” ve “istikrar” sorununu kökünden çözeceğine inanılan ve “gerçek” Hıristiyanlığı temsil eden Rahip Johannes’ten alınacak “mektup” arasında, Yeldan’ın kurduğu analogi ve her iki mektubun da gömülü olduğu aynı mistisizm için bkz. Yeldan, 2010: 133-135.

kamuoyuna açıklamakla yükümlüdür” (ER, 2006-IV: 63) denilirken⁴⁰¹, diğer yandan ilgili sapma, IMF yapılan programın ihlal edilmesi anlamına geleceğinden, “program esasları dâhilinde alınması gereken önlemler açıklanacak ve IMF yetkilileri ile görüşmeler yapılacaktır” (ER, 2006-IV: 63) denilir. Anlaşıldığı üzere, buradaki temel yönelim, öncelikle küresel alana parasal uyumun sağlanması olduğundan, iletişim metinlerinde hükümete ve kamuoyuna yapılan eş zamanlı göndermeler, aslında politik iktidarın ve toplumsal alanın ilgili sürece entegrasyonunu işaret eder.

Merkez Bankası para politikası için, uluslararası düzenleyici kuruluşlarla olan ilişkilerin derinliği önemlilik arzeder. Zira IMF ile sürdürülen ilişkilerin bir takvime bağlanılarak öngörülebilir bir hale gelmesi, AB uyum programlarının istikrarlı kılınması ve en nihayetinde uluslararası derecelendirme kuruluşlarının not takdiri, özellikle finans sermayenin akışına yön vermek noktasında ve dolayısıyla para politikasının sağlıklı işleyişi açısından kritik önemdedir. Bir başka yerden, uluslararası kuruluşlarla kurulan tarihsel bağların sıklığı, mali piyasalar açısından bir çapa olarak algılanırken, bu yolla politik ve toplumsal alandan kaynaklanabilecek potansiyel eksen kaymalarının da önüne geçilmiş olur.⁴⁰²

Örneğin, iletişim metninde yer aldığı biçimde “önümüzdeki yıl bütçe açığının milli gelire oranının Maastricht kriteri olan yüzde 3’ün altına düşeceğine dair

---

⁴⁰¹ Benzer bir yönelim için bkz. PKP, 2007: 2. Her ne kadar bu şekilde tarif edilse de, bunun dilsel ifadesinin nasıl olacağı konusunda iletişim metinlerinde bir belirsizliğin olduğu söylenebilir. 2006 ve 2007 yılı metinlerinde yukarıda alıntılanıldığı gibi yer alırken, 2008 yılı metninde “hesap verme mekanizmasının ayrıntıları Merkez Bankasının inisiyatifine bırakılmış” (PKP, 2008: 3), bu ifade merkez bankasının etkinlik alanını biraz fazla geniş tanımlamış olsa gerek, 2009 yılı metninde “inisiyatif” kelimesinin kullanılmaması tercih edilmiş, basitçe “hesap verme mekanizmasının nasıl uygulanacağı konusundaki uygulama detayları Merkez Bankasına bırakılmıştır” (PKP, 2009: 8).

⁴⁰² Bunun için yalnızca derecelendirme kuruluşunun ulusal-parasal alana ilişkin belli bir not takdirinde bulunması yetmez; takdir edilen ilgili notun içselleştirilmesi, ülkeler tarafından bir “yükümlülük” olarak kabul edilmesi gerekir. Bunun için bkz. ER, 2011-III: 92.

beklentiler...” (ER, 2006-I: 36)⁴⁰³ AB ile sürdürülen ilişkilerin “olumlu” geleceğine duyan güvenin bir göstergesi olarak okunabileceği gibi, bu okumanın uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından yapılması, olumlu bir not takdiri ile sonuçlanır.⁴⁰⁴ Ulusal politik-toplumsal alan, paranın güvenli limanlarından birisi olarak dünya coğrafyasında işaretlenir. Söylendiği üzere;

Uluslararası derecelendirme kuruluşu Moody’s tarafından Türkiye’nin notunun bir kademe yükseltilmesi, Uluslararası Para Fonu (IMF) ile ilişkilerin uygulanabilir bir reform takvimiyle yeniden belirlenmesi ve Avrupa Birliği üyelik süreci mali piyasalar açısından olumlu gelişmeler olmuştur” (ER, 2006-I: 35).⁴⁰⁵

Anlaşıldığı üzere, Merkez Bankası iletişim politikasının –kuşkusuz- en önemli muhataplarından birisi de “Avrupa Birliği”dir. Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki ilişkinin, finansallaşma sürecine tekabül eden her bir uğrağına iletişim metinlerinde yer verilir. Zira, geliştirilen ilişkinin sıklığı, finansal sermaye için bir güven göstergesi olarak okunur ve mevcut para politikasının destekler. Dolayısıyla iletişim politikası metinlerinde yer alan bu pasajlar, öncelikle sermayeye yönelik bir mesaj olarak okunabilir. Bu doğrultuda, enflasyon hedeflemesi rejimine geçildiği 2006 yılının bir adım öncesinde, 17 Aralık 2004 tarihindeki Brüksel Zirvesinde alınan Türkiye ile katılım müzakerelerinin başlaması kararı ve bu doğrultuda 3 Ekim 2005

---

⁴⁰³ Benzer bir vurgu için bkz. PKP, 2010: 34. Diğer yandan yüzde 3-5 aralığındaki çok düşük enflasyon düzeyinin de, tıpkı yüzde 15-20 aralığındaki yüksek enflasyon düzeyinde olduğu gibi büyüme ve istihdam üzerinde olumsuz etkileri olduğunu gösteren bir araştırma için bkz. Pollin ve Zhu, 2005. Yüzde 3 olarak belirlenmiş olan optimum enflasyon oranının, “kimin optimumu” olduğuna ilişkin olarak da bkz. Yeldan, 2010: 121-122.

⁴⁰⁴ Bu konuya ilişkin olarak, Hirsch’in yerine saptamasını paylaşmakta fayda var. Ona göre, “ABD (...) ekonomik ve askeri üstünlüğüne dayanarak kapitalist dünyayı kendi koşullarına göre yeniden biçimlendirmeyi ve diğer kapitalist merkezleri alt merkezler olarak, örneğin AB’nin iç piyasalar ve Maastricht sözleşmesi kapsamındaki neo-liberal dönüşümünde olduğu gibi sisteme entegre etmeyi başarmıştır” (Hirsch, 2011: 191).

⁴⁰⁵ Kredi derecelendirme kuruluşlarının sağladığı meşruiyet için bkz. PKP, 2011: 4; ER, 2006-IV: 1 ve 64; ER, 2011-III: 92; ER, 2007-I: 49.

tarihinde ilgili müzakerelerin başlaması sürecinin her ikisi de, 2005 sonunda yayınlanan Para ve Kur Politikası metninde kendisine yer bulmuştur.

Buna göre, Merkez Bankası “22 Aralık 2004 tarihinden itibaren bir süredir ara verdiği döviz alım ihalelerine yeniden başlayacak” (PKP, 2006: 18) ve “...3 Ekim 2005 tarihinde başlayan Avrupa Birliği’ne katılım müzakere süreci, hem ters dolarizasyon sürecini hem de ödemeler dengesini olumlu etkileyecektir” (PKP, 2006: 19). Dolayısıyla, toplumsal alana aktarılan bu enformasyonda AB sürecine yapılan atıflar göstermektedir ki, Avrupa Birliği ile ilişkilerin istikrarı, para politikasının istikrarı için önemli bir çapa işlevi görmektedir.⁴⁰⁶ İletişim metinleri üzerinden aktarılan bu mesaj, bir yandan para politikasının dayandığı kaynakları işaret etmesi bakımından Avrupa Birliği içindeki ilgili teknokratlara aktarılırken bir yandan da AB ile yaşanacak olası bir politik kırılmanın ekonomik anlamda ortaya çıkaracağı olası dalgalanmaları işaret etmesi bakımından ulusal politik-iktidara yönelik olarak düşünülebilir. İletişim metninde açıkça belirtildiği üzere;

Orta ve uzun vadeli görünüm açısından, Avrupa Birliği’ne uyum ve yakınsama sürecinin devam etmesi ile ekonomik programa ilişkin yapısal reformların planlandığı gibi kesintiye uğramaksızın hayata geçirilmesi kritik önemini korumaktadır. Son yıllarda söz konusu alanlarda atılan kararlı adımların önümüzdeki dönemde de aynı kararlılıkla sürdürülmesi,

---

⁴⁰⁶ Yeldan’ın da aynı paralelde belirttiği üzere, “2001 yılında döviz çapasını terk etmek zorunda kalan Türkiye, yerine IMF’nin kurumsal çapasını kabullenmek zorunda bırakılmıştır. Aslında ‘piyasalar’ söz konusu IMF çapasını da yeterli görmemekte, bunun yanına bir de ‘AB müzakere çapası’ni yakıştırmaktadır” (Yeldan, 2010: 190). Bu doğrultuda Merkez Bankasının, iletişim metinleri kanalıyla, piyasaların bu “beklenti”sine yanıt verdiği söylenebilir.

uluslararası konjonktürdeki değişimlerin en az dalgalanmayla atlatılmasına katkıda bulunacaktır (ER, 2006-IV: 4).⁴⁰⁷

Dolayısıyla her ne kadar ulusal-devletin uzağında düğümlenen bir küresel-ağa yaslansa da, finansallaşma süreci, ulusal-politik iktidarın iradi olarak uluslararası-politik alanla kuracağı paralel bir ilişkiye zorunlu olarak ihtiyaç duyar. Nitekim Türkiye söz konusu olduğunda, 2001 sonrası dönemde Dünya Bankası, IMF ve AB ile kurulacak ilişkilerin sıklık-düzeyi, ekonomik alandaki davranışlar için önemli bir gösterge olarak değerlendirileceğinden, Merkez Bankasının para politikası hikâyesine yerel toplumsal unsurları olduğu kadar bunları da dâhil etmesi beklenir. Bu çaba, “zorunlu olmamasına rağmen” yapılan göndermelerde sıklıkla açığa vurulur:

Öncelikle, disponbilite uygulamasına son verilerek bankaların Merkez Bankası nezdinde DİBS tutma zorunluluğu kaldırılmış, bankalara kaynaklarını daha esnek kullanma olanağı sağlanmıştır. Bu düzenleme ile Avrupa Birliği müktesebatına uyum konusunda önemli bir adım atılmıştır (PKP, 2006: 26).⁴⁰⁸

Burada görülebileceği üzere ilgili düzenlemenin, AB sürecinde bir gereklilik olduğu, bir “ek-cümle” ile belirtilerek, uygulamanın içeriğinden bağımsız olarak meşruiyet zemini genişletilmiş ve uygulamanın kendisi AB süreci tarafından çerçeveselendirilmiş olur.

Finansallaşma sürecinde ulusal merkez bankaları paranın küresel coğrafyasına eklemlenmek doğrultusunda politikalarına yön verirken temel amacın, aslında ulusal ekonomik alanı paranın yeniden üretilebileceği cazip uzamlardan birisi haline

⁴⁰⁷ Buradaki “Avrupa Birliği” ve “yapısal uyum” vurguları iletişim metinlerinde sıklıkla tekrarlanır. Örneğin bkz. ER, 2009-III: 7; ER, 2010-II: 12; ER, 2010-IV: 12; ER, 2009-I: 9; ER, 2008-II: 86-87; ER, 2007-I: 67.

⁴⁰⁸ Benzer bir yönelim için bkz. PKP, 2010: 10.

getirmek olduğu söylenebilir. Bu hem mevcut borçluluk rejiminin istikrarı hem kredi kanalının sağlıklı çalışması hem de ulusal politik iktidarın istikrarı için büyük önem arzeder. Dolayısıyla bir yandan yerel toplumsal kadastro bu ekonomi-politik yönelim doğrultusunda konumlandırılırken bir yandan da ulusal alana giren bu sıcak paranın ve/veya likiditenin yönetilmesi önem kazanır. İşte döviz rezervi biriktirme hali, bir büyüme retoriği olarak ön plana çıkarken, bu biriktirme marifetiyle kredinin ucuzlaması ve enflasyon üzerindeki talep baskısı geriletilmiş, borçluluk halinin sürdürülebilirliği sağlanmış, sıcak paranın olası ulusal politik-toplumsal risklerden dolayı kaçış senaryosuna eşlik edecek para da hazırda tutulmuş olur. İletişim metinlerinde bu hal, şu şekilde olumlanır:

2005 yılında nakit rezervlerinin arttırılması, borç geri ödemelerinde kaynak yetersizliğinin ortaya çıkma riskini azaltmıştır. 2006 yılında, 2005 yılındaki uygulamaya paralel olarak, borç yönetiminde oluşabilecek likidite riskinin azaltılmasına imkân tanıyacak ve geçici şoklar karşısında yüksek maliyetlerle borçlanılmasını engelleyecek şekilde, yıl boyunca yüksek düzeyde rezerv tutulması öngörülmektedir (ER, 2006-I: 50).⁴⁰⁹

Ancak şurası veridir ki, Merkez Bankası para politikası, özellikle de para politikası kurulu faiz kararları üzerinden önce ulusal alana çekilen ve sonra yine Merkez Bankasının para piyasası işlemleri üzerinden piyasadan toplanan bu para, fiziki olarak Merkez Bankası kasasında toplanmaz; bu parayı ulusal alana çekmek için verilen faizin daha azı karşılığında ABD menkul kıymetlerinde değerlendirilir.

---

⁴⁰⁹ Döviz rezervlerinin artış hızı, küresel kapitalizme eklenme düzeyi, merkez bankalarının küresel ağı içerisindeki pozisyonunu derinleştirme çabası olarak da okunabilir. Rezervin, paranın küresel akışının olumsuz etkilerine karşı değil, “sermayeden daha fazla faydalanmak için” biriktirildiği belirtilir. Ontoloji ile epistemoloji yer değiştirir; Merkez Bankasının dili, bu haliyle ideolojik bir mahiyet kazanır. Benzer bir yönelim için bkz. PKP, 2010: 16; PKP, 2008: 8; PKP, 2007: 8; PKP, 2011: 14.

Nitekim, bu rutin işlemler sonucunda ortaya çıkan faiz farkı, toplumun üzerine giydirilir.

Bir başka yerden, “özel zararların toplumsallaştırılması” olarak tarif edilen ve kriz dönemlerine atfedilen bu hal, aslında finansallaşma sürecinde sermayenin ve devletin biraradlığında hayat bulan “rutin” bir işlemdir. Merkez Bankası iletişim politikaları tam da bu “rutin” hale, bir “olağanüstülük” atfettiğinden dolayıdır ki, bireylerin gündelik hayatının bir parçası olan bu yükümlülüklerle, münferit bir hal gibi yaklaştığından dolayıdır ki ve en nihayetinde rutin bir şekilde toplumsallaştırılan zararlara toplumsal bir meşruiyet sağlamanın zorunluluğundan dolayıdır ki; finansallaşmanın bu rutin ve kalıcı yüksek maliyeti, iletişim metinlerinde, “...geçici şoklar karşısında yüksek maliyetlerle borçlanılmasını engelleyecek şekilde...” denilerek olumlanır. En nihayetinde Merkez Bankası iletişim metinleri, “kalıcı” olanı “geçici” olanla, “rutin” olanı “münferit” olanla yer değiştirerek ideolojik bir rol üstlenir.

Merkez Bankası iletişim metinlerinde, enflasyon hedeflemesi konusunda, tarihsel, kültürel, ekonomik ve siyasi farklılıklar nedeniyle tek bir modelin geçerli olmadığı, ülkenin yerel-niteliklerine göre değişen bileşenlere sahip olduğu belirtilir:

İncelenen ülke örnekleri (...) her ülkeye uygun tek ve en iyi uygulama olmadığını göstermiştir. Dolayısıyla enflasyon hedeflemesi rejimi çerçevesinde genel yapı oluşturulurken Türkiye’ye özgü bir modelin oluşturulması gerekliliği göz önüne alınmıştır (PKP, 2006: 4).

Bir ekonomi politika düşünün ki, etkinlik alanına katacağı toplumun tarihini ve kültürünü, inşasının temel bileşenleri olarak dikkate alsın. Buradan çıkarılabilecek şey, finansallaşma döneminde herhangi bir ekonomi politika yöneliminin, yerel

toplumsal kadastroyu, ülkenin toplumsal ve politik niteliklerini göz önünde bulundurmada inşa edilemeyeceğinin tespitidir.

Bu tespit toplumsal ekonomi politikaya dâhil etme yönündeki devletin alanı içinde kayıtlı ideolojik mekanizmaları akla getirdiği gibi, toplumsal mücadele pratiklerinin ekonomi politika inşasındaki asli rolüne de işaret eder. Merkez Bankası para politikası, devletin kurumsal varlığı ile toplum arasındaki bu alanda kurulur; devletin parasal yönelimleri ile toplumsal ihtiyaçlar arasındaki bir bileşkeye yaslanır. Nitekim enflasyon hedeflemesi rejiminin bileşenleri belirlenirken bu toplumsal aktörlerin eğitim düzeyi de dikkate alınır.⁴¹⁰

Kamuoyu tarafından kolay anlaşılabilirliği ve iletişim açısından avantajları göz önüne alınarak, enflasyon hedefi ‘nokta hedef’ olarak belirlenmiştir. Toplumun her kesimi tarafından kolaylıkla takip edilebildiği ve günlük yaşam maliyetini iyi ölçen bir gösterge olduğu için, enflasyon hedefinin Tüketici Fiyat Endeksi üzerinden tanımlanması tercih edilmiştir (PKP, 2006: 4).

Toplumsal aktörlerin en sıradan pratikleri üzerinden karşı karşıya kaldığı enflasyon, başlangıçta ekonomik bir terim olan enflasyon, onları para politikası ile temas ettiren, onların sıradan (iletişim metninde belirtildiği biçimiyle gündelik/günlük) insani pratikleri ile para politikasının yönelimlerini birbirine paralel hale getiren bir ekonomik ve ideolojik köprü olarak kendisini ortaya koyar; ekonomik olan ile ideolojik olan bu noktada yer değiştirir. -Yer Değiştirme

Merkez Bankası uluslararası sermaye ile yerel toplumsal aktörler arasında bir ekonomik ve kültürel bir taşıyıcı olarak çalışır. Para politikası, Merkez Bankasının

---

⁴¹⁰ İlgili eğitim düzeyinin, ulusal alandaki düzenleyici otoriteler nezdinde anlamı için bkz. Radikal Gazetesi, 18.02.2012.

bu rolünü yerine getirmesinde temel araçlarını ona sağlamakla birlikte, söylendiği üzere para politikasının etkinlik alanı içerisinde bulunmayan değişkenlerden kaynaklı şoklara karşı yerel toplumsal alanı hazırlama sürecinde kendi başına para politikası araçları yetersiz kalır. Bu noktada, finansallaşma sürecinde, Merkez Bankasının kurumsal varlığı içerisinde özgül bir ağırlığa sahip olan iletişim politikaları devreye girer ve bu dış şokların nasıl algılanacağı ve/veya algılanması gerektiği toplumsal aktörlere aktarılır.

İletişim metinlerinde belirtildiği üzere, “...Merkez Bankası, enflasyonu hedeften uzaklaştıran bir şokun nasıl algılandığını (...) kamuoyuna açıklıkla anlatacak...” (PKP, 2006: 8)⁴¹¹ ve bu algı paylaşımı yoluyla hedeflerle toplumsal aktörler arasında rabitanın, Merkez Bankası iletişim metinlerindeki ifadeyle “yakınsama”nın yeniden sağlanmasına yönelecektir. Merkez Bankasının, iletişim politikası metinlerinde, toplumsal aktörlerin belli ekonomik gelişmeleri nasıl algılayacağını tarif ettiği ve bu yolla toplumsal alandaki farklı bireysel-sınıfsal algıları, kendi kurumsal varlığında bütünleştirip-düzleştirdiği söylenebilir. -Algı Paylaşımı

Merkez Bankası iletişim politikası metinlerinde görülen eğilimlerden birisi de, geçmiş dönemlerde yaşanan enflasyonist ortama ilişkin kötü anıların mevcut para politikasını destekler bir mahiyette gündeme getirilmesidir.⁴¹²

---

⁴¹¹ Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2008-II: 7 ve 40; ER, 2007-III: 2-3 ve 60; PKP, 2010: 4-5; PKP, 2008: 7; ER, 2009-III: 4; ER, 2008-IV: 9; ER, 2011-I: 119.

⁴¹² Finansallaşma sürecinde kapitalist ekonominin, merkez bankası iletişim politikaları marifetiyle ekonominin genel gidişatına ilişkin bir hikâyeye inşa ettiğini ve toplumsal aktörlerin beklentilerini bu hikâyeye uygun hale getirmeye odaklandığını daha önce belirtmiştik. Ancak bu hikâyeler, ekonomideki dalgalanmalara paralel olarak değişir; bu değişime toplumsal aktörlerin beklentilerinin değişmesi –yalnızca enflasyonun geleceğine yönelik değil, daha geride kendi bireysel hikâyelerine ilişkin beklentilerinin de değişmesi-eşlik eder. Tüm bu değişim içinde, geçmişteki hikâyenin parçaları bir dönem sonra unutulur. Merkez Bankasının yaptığının, tam da burada, geçmişteki hikâyenin, para politikasının

2001 yılı krizinden sonra yaşanan iktisadi dönüşüm süreci, makro-ekonomik istikrar yolunda önemli mesafelerin alınmasını sağlayarak geçmiş dönemdeki istikrarsız makro-ekonomik politikalar ve yüksek enflasyonun yarattığı ‘dolarizasyon’un giderek azalmasını sağlamıştır (PKP, 2006: 17).⁴¹³

Konuya ilişkin toplumsal hafızanın mevcut para politikasının toplumsallaştırılması ve/veya topluma giydirilmesi sürecinin yardımına çağrılması, bir yandan “toplumun onuru” olarak inşa edilen ulusal paranın, toplumsal aktörlerin portföylerinde daha fazla yer almasını sağlarken bir yandan da, finansallaşma sürecinde ülkenin para politikası yönelimlerinden biri olan “döviz rezervi biriktirme retoriği”ni destekler.

Bir başka deyişle, geçmişteki olumsuz anılardan arınarak, yerli paranın “itibar” kazanması süreci, bir yandan yerel toplumsal aktörleri psikolojik olarak rahatlatırken diğer yandan yerli paranın değerlendirilmesine vesile olan faiz oranlarına⁴¹⁴ gelen sıcak paranın ya da “güçlü döviz rezervi pozisyonu (...) uygulanan programa ilişkin güvenin artmasını” (PKP, 2006: 17) sağlar.⁴¹⁵ Dolayısıyla ulusal paranın değerlendirilmesi, yerel-kültürel ve uluslararası-ekonomik olmak iki yüze sahiptir;

---

mevcut yönelimlerini olumlayan motiflerini, yeni hikâyenin kurgusu içine katmak olduğu söylenebilir. Zira, Shiller’in belirttiği üzere (2000), dünyanın farklı bölgelerindeki ulusal ekonomiye ilişkin bu yeni hikâyeler, her daim beraberinde borsada bir artış ile beraber gelmiştir.

⁴¹³ Geçmişten meşruiyetini alıp geleceği inşa etme çabasını içeren benzer bir yönelim için bkz. ER, 2008-II: 69; PKP, 2010: 2 ve 34.

⁴¹⁴ Merkez Bankası iletişim metinlerinde de belirtildiği üzere, “Dalgalı kur rejimi uygulanmasında temel ilke, döviz kurunun bir politika aracı olarak kullanılmaması ve Merkez Bankası’nın herhangi bir kur hedefinin olmamasıdır” (PKP, 2006: 17). Dolayısıyla döviz rezervlerini, ironik bir biçimde, hem uluslararası sermayeye çağrı için bir güven telkini, hem de sıcak paranın olası kaçışlarına dönük bir garantör olarak büyütme zorunda olan bir ülke, örneğin Türkiye, bunu faiz oranları üzerinden yapar.

⁴¹⁵ Bu noktada söylenmelidir ki, Gramsci de “itibar algısı” ile “hegemonya potansiyeli” arasında bir paralellik kurar; bir başka deyişle, “hegemonya” inşası, “itibar” inşasının üzerinde yükselir.

Merkez Bankası, Tanrı Janus misali, her iki yüzü de içinde barındırır. Merkez Bankası iletişim politikası metinleri, bu iki yüzün ontolojik birlikteliğini gizlediği ölçüde, ideolojik bir karakter gösterir.

5.2.3. “Merkez Bankasının Kurumsal Varlığı” ile

“Devletin Alanı” Arasındaki İlişkinin

Yerleştirilme Biçimi

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının da, diğer ulusal merkez bankalarında olduğu gibi, finansallaşma sürecinin ulusal alanda yaygınlık kazanması ve devletin ekonomi-politik gündemine derinlemesine nüfuz etmesine paralel biçimde kendisini bir “kamusal alan” olarak tarif ettiği söylenebilir. Bu tarif çerçevesinde, bir yandan bütün olarak devletin “yönetişim” perspektifi doğrultusunda tüm toplumsal aktörleri finansallaşma sürecinin paydaşı kılma yolu açılırken bir yandan da toplumsal aktörlerin sahip olduğu farklı çıkarların ve/veya farklı ekonomi-politik perspektiflerin birbiriyle temas etmesini, bu temaslardan sermayenin gerekleriyle uyumlu tek bir sesin yükselmesini sağlar. En nihayetinde öngörülebileceği üzere, bu ses, Merkez Bankasının kurumsal varlığında temsil edilir. Bu temsiliyete haiz olma hali ile Merkez Bankası iletişim metinlerinde sıkça karşılaşmak mümkün:

Yine bu süreçte, Türk lirasından altı sıfır atılarak Yeni Türk Lirasına geçilmiştir.⁴¹⁶ Para reformu olarak adlandırdığımız bu adım, elde edilen

---

⁴¹⁶ TCMB için, uzun yıllardır mevcut olan enflasyonun da etkisiyle sayıları giderek artan sıfırların hem teknik hem de psikolojik anlamda, fiyat istikrarı ve enflasyonla mücadele perspektifinin yerleştirilmesi sürecinde birer engel oldukları söylenebilir. Dolayısıyla 28 Ocak 2004 tarihli hukuki değişiklikle başlayan ve 1 Ocak 2005 tarihli yeni emisyonla birlikte gündelik hayatı daha da fazla etkisi altına alan paradan sıfır atma sürecine ilişkin gerek temel iletişim metinlerindeki gerekse de o dönemde görsel ve yazılı medya aracılığıyla yürütülen iletişim kampanyasındaki dilin, daha çok, enflasyonun düşürülmesi noktasındaki kararlılığa, paranın itibarının yükselme eğilimine, gündelik hayatın kolaylaşmasına, fiyat istikrarına ve

kazanımların kalıcılığına ‘duyduğumuz’ güvenin bir göstergesi olmuştur
(vurgu bana ait) (PKP, 2006: 2). -Tek ses

Aynı paralelde, iletişim metinlerinde, enflasyon hedeflemesi rejimine yaklaşıldığı, “şeffaflık ve hesap verebilirlik alanında atılacak yeni adımlar ile uygulanacak olan para politikasının artık enflasyon hedeflemesi rejimi olarak tanımlanabileceği” (PKP, 2006: 2) belirtilmektedir. Buradan çıkarsanabileceği üzere, Merkez Bankasının toplumsal alanla kuracağı iletişimin olgunlaşması, yeni bir para politikası rejimine geçişi olanaklı hale getirebilecektir. Burası önemli; zira 2001 sonrası dönemde, Türkiye’de toplumsal ve politik alanın kademeli olarak revizyonu ile para politikası iletişiminin derinleşmesi-olgunlaşması sürecinin hem tarihsel hem de anlamsal olarak belli bir tekabüliyeteye sahip olduğu söylenebilir. Bu noktada, para politikası söz konusu olduğunda, “...merkez bankası açısından (...) başlıca gündem maddelerinin şeffaflık, hesap verebilirlik ve öngörülebilirliğin artırılması” (PKP, 2006: 4) olması⁴¹⁷, aslında Merkez Bankası vasıtasıyla devletin bu tekabüliyeti yönetmeye odaklandığını da gösterir. Zira “fiyat istikrarı” ile yüzünü bu istikrara dönmüş “toplumsal alanın istikrarı” arasındaki tekabüliyetin uzun dönemli kılınması hem finansal sermayenin verimliliği hem de devletin toplumsal alan üzerindeki denetimi açısından önemlilik arzeder.

Merkez Bankası iletişim metinlerinde yer alan, “Diğer ülke örnekleri ve Türkiye’nin geçmiş deneyimleri incelendiğinde, enflasyon hedeflemesi rejiminin para politikasında bir son olmadığı; aksine kesintisiz bir ‘gelişme’ sürecinin bir parçası olduğu” (PKP, 2006: 4) yönündeki söylem, bir adım geride, aslında para politikasının hem politika yapıcılar hem de toplumsal aktörler arasındaki iletişime

---

en nihayetinde sıfırları atma gibi teknik bir sürece toplumsal algıda, beklentilerde bir karşılık bulmaya dönük olduğu söylenebilir.

⁴¹⁷ Benzer bir hassasiyet için bkz. PKP, 2008: 1-2 ve 6; PKP, 2007: 5; PKP, 2011: 8.

yaslandığı ve bu iletişimde yaşanacak her değişimin ve/veya dönüşümün, doğrudan para politikasındaki bir değişim/dönüşüm sürecini tetikleyeceği anlamına gelir. Bir diğer banka, Dünya Bankası aracılığıyla gelişmekte olan ülkelerin programlarına yerleştirilen ve ilgili ülkelerin sosyal sermayelerini geliştirmelerini odağına alan “katılımcı iletişim” programları ile ulusal merkez bankalarının “iletişim” ve “katılımcılık” perspektifi bu noktada uzlaşır. Zira, TCMB iletişim politikası metinlerinde belirtildiği gibi, “...kamuoyu ile karşılıklı etkileşimin ve bilgi paylaşımının artması rejimi daha işlevsel ve etkin kılacaktır” (PKP, 2006: 4).⁴¹⁸

Nitekim kapitalist ekonomilerde piyasalar, her ne kadar arz ve talep koşulları tarafından belirlendiği söylene de, arz ve talebi bir noktada buluşturan bazı ara mekanizmalara ihtiyaç duyar. Nitekim finansallaşma sürecinde, döviz arzı ve talebini belirleyen esas unsurlar olarak para politikaları ve beklenti yönetimi üzerinden, ulusal merkez bankaları bu görevi ifa ederler. Dolayısıyla Merkez Bankasının, doğası gereği kaotik olan finansal piyasayı, bu kaotikliğinden arındırma ve onu sermaye nezdinde istikrarlı kılma uğraşında olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda, bir “finansal düzenleme aracı” olarak Merkez Bankası, iletişim politikası metinlerinde toplumsal aktörlere risk yönetimi konusunu salık verirken, bir adım geride finansallaşmanın ve/veya küresel finansal alana dâhil olmanın getirdiği riskleri, toplumsal alanda, toplumsal aktörler arasında paylaşır. İletişim metinlerinde belirtildiği üzere;

Merkez Bankası’nca sürekli vurgulandığı üzere kur riski yönetilebilir bir risk olup, ekonomik birimlerin bu riskin etkin bir şekilde yönetilmesini

---

⁴¹⁸ Benzer bir yönelim için PKP, 2008: 3-6; PKP, 2007: 1 ve 3; ER, 2009-III: 87; ER, 2010-II: 80; ER, 2006-IV: 105; ER, 2011-III: 115, ER, 2011-I: 119; ER, 2008-II: 83; PKP, 2010: 8 ve 12.

sağlayacak mekanizmaları oluşturmaları gerekmektedir (PKP, 2006: 20).⁴¹⁹

TCMB, bir yandan liberalizmin temel düsturunu tekrarlayarak, “...döviz kurlarının piyasada arz ve talep koşulları tarafından” (PKP, 2006: 20) belirleneceğini belirtip⁴²⁰ bütün olarak sermayeye, temel ilkelere bağlılık yönünde bir mesaj aktarırken; bir adım sonrasında, “Döviz arz ve talebini belirleyen esas unsurlar (...) yapısal reform süreci tarafından belirlenen ekonomik temeller ve beklentilerdir” (PKP, 2006: 20) diyerek⁴²¹, devletin yapısal dönüşüm sürecinin ve/veya toplumsal beklentilerinin istikrarlı kılınmasının önemini işaret eder.

Toplumsal aktörlere ve politik iktidara eş-zamanlı olarak aktarılan bu mesajın bir adım sonrasında, devletin reformunun sekteye uğraması ve beklentilerin olumsuz yönde değişmesi nedeniyle yaşanacak olası bir dalgalanmada, olası riskin tüm taraflar tarafından yürütülmesinin önemine işaret edilir. Söylendiği üzere, “Unutulmaması gerekir ki, dalgalı döviz kuru rejiminde ekonomik birimler kur riskinin piyasada olduğu bir ortamda faaliyette bulunmaktadırlar” (PKP, 2006: 20). Bir adım sonrasında, “yaşanan bu süreç sonrası dalgalı kur rejiminde bankaların, hane halkının ve firmaların taşıdıkları riski iyi yönetmelerinin ne denli önemli olduğu bir kez daha ortaya çıkmıştır” (ER, 2006-III: 55) denilir⁴²² ve bir finansal dalgalanmanın yaratacağı toplumsal zararların sorumluluğu risk yönetimini gerçekleştirecek “beşeri sermaye”ye sahip olmayan bireyin sırtına yüklenir.⁴²³ En nihayetinde, Merkez Bankası iletişim metninde, liberal ekonominin genel yasası,

---

⁴¹⁹ Toplumsal aktörlere yapılan benzer bir çağrı için bkz. PKP, 2008: 10.

⁴²⁰ Benzer bir “piyasa” yönelimi için bkz. PKP, 2007: 8-9.

⁴²¹ Benzer bir vurgu için bkz. PKP, 2007: 11.

⁴²² Finansallaşma süreci ile hane halkı arasındaki ilişkiye dönük benzer bir yönelim için bkz. ER, 2011-III: 95; ER, 2009-III: 59.

⁴²³ Yine bu noktada, Merkez Bankası üzerinden gerçekleşen “finansal eğitim” çalışmaları ile Dünya Bankası üzerinden gerçekleştirilen “beşeri sermaye” çalışmaları devreye sokulur.

finansallaşma döneminde bu yasanın dayandığı politik ve toplumsal zemin ile bu zeminin sarsılması durumunda ortaya çıkacak toplumsal maliyete ilişkin cümleler birbirini izler ve bu vasıtaıyla gündelik hayattaki en sıradan insani pratikler ile ekonomi-politik yeniden üretim sürecini birbirine bağlar. -Risk toplumu

Buradaki anlayışın devamı olacak biçimde, diğer bir iletişim metninde şöyle denilir:

Enflasyonist olmayan büyümenin sürdürülebilirliği bakımında belirleyici olan ana unsurun, makroekonomik istikrarın kalıcılığına ilişkin ‘güven’ olduğu unutulmamalıdır (ER, 2006-II: 5).⁴²⁴

Bir başka yerden, toplumsal aktörler, fiyat istikrarının, makroekonomik istikrar ve sürdürülebilir büyüme açısından olmazsa olmaz olduğunu zihinlerinden çıkarmamalıdır.⁴²⁵ Bu tasavvur içerisinden, “...mali disiplinin kalitesini daha da arttıracak yapısal düzenlemeler konusunda kararlılığının devam etmesi (...) kritik bir önemde” (ER, 2006-II: 5) olduğundan⁴²⁶, politik iktidara ve toplumsal aktörlere eş zamanlı bir çağrı yapılır. Bu doğrultuda, iletişim metinleri üzerinden, mali disiplin, yapısal düzenlemeler, rekabet, yatırım, verimlilik ile ekonomik istikrar ve

---

⁴²⁴ Ulusal alana ilişkin toplumsal aktörlerin ve dolayısıyla finansal piyasaların güveninin azalması beraberinde kredi piyasasının zayıflaması ve parasal akışın kesilmesi ile geleceğinden üzerinde hassasiyetle durulur; iletişim politikası araçları bu güven inşasına dönük olarak çalışır. Bkz. ER, 2006-IV: 68; ER, 2009-I: 6; ER, 2011-I: 68; ER, 2007-I: 49 ve 66; ER, 2007-III: 8; PKP, 2008: 8; ER, 2009-III: 87; ER, 2008-IV: 6 ve 42; ER, 2010-II: 107.

⁴²⁵ Burada Merkez Bankası iletişim metinlerinin üzerinde hassasiyet gösterdiği hal, iktisat tarihinde birçok kereler karşılaşılmış bir haldir; burada kurulan söylem bunun önüne geçmeye çalışır. Akerlof ve Shiller’in basit bir dille ifade ettiği üzere, “İnsanlar güven duyduklarında dışarı çıkar ve satın alırlar; güvensiz olduklarında ise geri çekilir ve satarlar” (2010: 33).

⁴²⁶ İletişim metinlerinde mali disiplin ile işaret edilen kamu harcamaları ve ücret artışlarının denetim altına alınmasıdır. Bu husus özellikle sermayenin politik ve toplumsal kaygılarını ortadan kaldırmaya dönük olarak çalışır, çevre ülkelerin borçlarını sürdürülebilirliği açısından da önemlidir. Mevcut para politikası kabulleri açısından mali disiplinin yapısal karakterine ilişkin olarak bkz. ER, 2009-I: 58; ER, 2011-III: 10; ER, 2007-I: 59; ER, 2007-III: 5; PKP, 2010: 35; PKP, 2011: 6; ER, 2009-III: 6-7; ER, 2010-II: 89 ve 94; ER, 2006-IV: 1.

sürdürülebilir büyüme arasındaki ilişki doğal/değiştirilemez bir ilişki olarak a priori kabul edilip, iletişim politikasının muhataplarının bu kabule göre pozisyon almaları beklenir.

Merkez Bankası iletişim metinlerinde, enflasyon hedeflemesi rejimine geçildiği 2006 yılından itibaren gerek rejimin içsel tutarlılığı gerekse de makro-ekonomik istikrara ilişkin olarak üç yıllık bir hedefin açıklanacağı öngörülmüştür:

2006 yılından itibaren üç yıllık bütçe uygulamasına geçildiği göz önüne alındığında, üç yıllık bir hedef patikasının açıklanmasının, enflasyon hedeflerinin içsel tutarlılığı ve diğer makro-ekonomik projeksiyonlarla uyumunu arttıracığı düşünülmektedir (PKP, 2006: 4).⁴²⁷

İletişim metnindeki bu husus, özellikle sermaye için büyük önem arz ediyor ve hatta öncelikle buradaki mesajın sermayeye yönelik olduğunu söylemek mümkün. Zira, üç yıllık bir zaman diliminde para politikası yönelimlerinin değişmeyeceğine ilişkin ulusal düzenleyici kurum sıfatıyla Merkez Bankasının verdiği bu garanti, bütün olarak sermayenin yeniden üretim sürecini, politik iktidarda yaşanan dalgalanmalardan ve politik mücadelelerden muaf kılıyor⁴²⁸; Türkiye'nin finansal sermaye açısından "güvenli liman" imajını kuruyor. Merkez Bankası üzerinden devletin alanı ile sermayenin yönelimleri, en azından üç yıllık bir süre, üst üste geliyor; sermayenin yeniden üretim endişesi iletişim politikası üzerinden ortadan kalkıyor.⁴²⁹

---

⁴²⁷ Benzer bir yönelim için bkz. PKP, 2008: 6; PKP, 2007: 4; PKP, 2010: 13; PKP, 2009: 9.

⁴²⁸ Nitekim ulusal alandaki siyasi karşıtlıklar, yönünü bulmaya çalışan finansal sermaye açısından tahammül edilemez; "Koalisyon hükümeti ile muhalefet arasında yaşanan gerginlikler finansal piyasaların ülkeye olan güvenini azaltmıştır" (ER, 2011-III: 21) denilir.

⁴²⁹ Fiba Holding Yönetim Kurulu Başkanı Hüsnü Özyeğin ve Zorlu Holding Yönetim Kurulu Başkanı Ahmet Nazif Zorlu'nun, katıldıkları bir televizyon programında dile getirdikleri üzere, mali disiplin ile birleşen "üç yıllık planlar" önemli bir güvence işlevi görür, sağlam bir zeminde oyun oynanmasının imkânını yaratır. Patronların diline, söylemine sirayet eden bu

İletişim metninde hedeflere ilişkin bu üç yıllık zaman diliminin belirlenmesi, ikinci olarak, söylendiği üzere makro-ekonomik projeksiyonlarla, yerel toplumsal alanın uyumu açısından da önem arz ediyor. Kuşkusuz, bu hal, yukarıda bahsedilen ilk hususla da ilgili; zira, sermayenin politik iktidar kaynaklı dalgalanmalardan korunaklı hale gelmesi, onun toplumsal alanda yaşanabilecek olası mücadele pratiklerinden doğrudan muaf hale getirmiyor. Devletin bütün olarak para politikası yönelimleri konusunda iletişim politikası metinlerinde somutlaşan garantörlüğü, toplumsal aktörler –özellikle muhalif aktörler- üzerindeki baskıyı arttırsa da, “insan” gibi kaygan ve belirsiz bir zeminde hareket etmeye zorunlu olmak, finans sermayesi için potansiyel bir risk unsuru olarak mevcudiyetini korumaya devam ediyor.⁴³⁰ En nihayetinde, iletişim politikası metninde somutlaşan, “makro-ekonomik projeksiyonlarla uyum” söylemi, toplumsal uyumu, toplumsal belirsizliğinden arındırmayı, toplumsal pratikleri belirli bir “hedef patikası” ile uyumlu kılmayı içeriyor.

Anlaşıldığı üzere, Merkez Bankası para politikasının ufku dâhilinde olmayan, para politikasının görelî bakış açısından görülmeyen küresel alandaki ekonomik gelişmelerin ulusal alan üzerindeki etkileri gözardı edilerek, toplumsal aktörlere enflasyona ilişkin “olumlu” bir görünüm aktarılır. Bu “olumlu” görünüm arzusu, iletişim metninde şöyle ifade edilir:

“güvence” ve “oyun” mefhumları ne ölçüde sermayeye bükülüyorsa, “disiplin” de o oranda emeğe bükülür. İlgili görsel için bkz. BloombergHT TV Kanalı, 05.03.2012.

⁴³⁰ Buradaki düşünce, Hirsch tarafından da olumlanır. Ona göre de, toplumsal nesnel bağıntılardan bağımsız bireylerden oluşan bir alan olarak tasavvur edilmesi, “normal” olanın ne olduğunu daha da belirsizleştirirken; bu doğrultuda, “Prensipte tüm yurttaşlar –en azından potansiyel olarak- güvenlik açısından bir risk faktörü oluşturmaktadırlar” (Hirsch, 2011: 221). En nihayetinde, Merkez Bankası iletişim politikaları da, “...insan adı verilen sevimsiz olmasına sevimsiz, ancak bir yandan esnek o doğal engelin gösterdiği direnci olabildiğince kırma” (Marx, 1997a: 350) uğraşında bir uğraşı temsil eder.

Fiyatları daha çok para politikası dışındaki etkenlerle belirlenen gruplar dışlanarak derlenen ÖKTG serileri, enflasyondaki düşüş eğilimine ve enflasyonun kısa vadeli seyrinin aşağı yönlü olduğuna işaret etmektedir (ER, 2006-I: 11).⁴³¹

Bu doğrultuda bütün olarak ekonomik gidişat “olumsuz” göstergelerinden temizlenip⁴³², toplumsal aktörlerin beklentileri potansiyel risklerinden arındırılırken, en nihayetinde geleceğe dönük enflasyon hedeflemesine ilişkin olumlu sinyaller gönderilmiş olur.⁴³³ Bu vasıta ile hem para politikasının etkinlik alanı dışındaki unsurlardan kaynaklanan fiyat hareketlerine para politikasının tepki vermesinin önüne geçilmiş, para politikasının orta vadeli hedeflerine odaklanması sağlanmış olur hem de toplumsal aktörlerin enflasyon görünümüne ilişkin algıları şekillendirilmiş olur.

Anlaşıldığı üzere enflasyon hedeflerine ulaşılması ve bu süreçte bir uğrak olarak toplumsal alandaki beklentilerin-algıların şekillendirilmesi hali, iletişim politikası araçları üzerinden işler. İletişim metinlerinde belirtildiği üzere, para politikasının perspektifi dışındaki unsurların dışlanmasıyla elde edilen “...ÖKTG serileri analitik açıdan olduğu kadar söylem açısından da önem taşıyan araçlardır” (ER, 2006-I: 14). Buradaki “söylem”, gelecek enflasyona ilişkin “olumlu” bir görünümü çerçeveleştirir; toplumsal aktörleri bu çerçeveye katılmaya davet eder.

---

⁴³¹ İletişim politikasının bir parçası olan, dolayısıyla olumsuzlukları dışsallaştırıp iletişim politikalarının başarı katsayılarını arttırmaya dönük bu ÖKTG serilerine ilişkin benzer bir yönelim için bkz. PKP, 2007: 6; ER, 2010-II: 104; PKP, 2008: 1-2.

⁴³² Örneğin veriler, ekonomik aktivitenin hızlandığını pekâlâ gösterebilir ancak, böyle olabilmesi için öncelikle bu verilerin mevsimsellikten arındırılması gerekir.

⁴³³ Bu noktada Merkez Bankası, Keynes’in, toplumsal aktörlerin gelecek hakkındaki tahminlerini, şimdiki zamanda gerçeğe uygunluğu ve doğruluğu kabul edilmiş verilere yaslanarak yaptığı, bugünün verilerini geleceğin beklentilerine dönüştürdüğü yönündeki görüşünü takip eder (Keynes, 1980: 148). Bugünün verilerinin meşruiyeti ve ekonomik görünümün olumlu seyri temellendirilebilirse, enflasyon hedeflemesi rejiminin asıl odaklandığı gelecekteki beklenti ve enflasyon düzeyi de yönetilebilir hale gelir.

Her ne kadar Merkez Bankası, dışsal koşulların etkisinden arındırılmış bu serilerin, kendisi tarafından değil, TÜİK tarafından hesaplanıyor ve açıklanıyor olmasını bir “şeffaflık” göstergesi olarak alsa da, her iki kurumsal varlığın da “devletin alanı” içinde kayıtlı olması, özgül işleyişlerine rağmen yönelimlerindeki stratejik ortaklık, büküldükleri iktidar alanın yekpare bütünlüğü onları bir arada tutar. Bu haliyle “şeffaflık”, ontolojik tekliğin sadece bir veçhesi olarak görünür; iletişim politikası da bu “tek”liği “parçalı” bir görünüm ile yer değiştirir. -Ontolojik teklik/Epistemolojik parçalılık

Merkez Bankasının uluslararası borç rejiminin istikrarı yönündeki pozisyonu, mevcut borç stokunun çevrilebilirliğini garanti altına alma uğraşındaki ekonomik ve toplumsal rolü, bir yandan ekonomiyi ulusal paranın değer kaybedeceği, değerli ulusal para imajının sekteye uğrayacağı⁴³⁴ ve dolayısıyla ulusal paranın aşınmasından dolayı borç stokunun artacağı bir dalgalanma riskine karşı hassasiyet göstermesine neden olurken, diğer yandan yine borç stoku üzerinde baskı yaratacak döviz kurundan kaynaklı riskleri sınırlamak için döviz rezervi biriktirme retoriğini ön plana çıkarır. Dolayısıyla uluslararası borç rejimi ve ulusal döviz rezervi biriktirme retoriği, her ne kadar iletişim metinlerinde aralarındaki doğrudanlık net gözükmesede, birbirine paralel ilerleyen, birbirleriyle temas eden yönelimler olarak kendisini gösterir.

Ancak iletişim metinleri, özellikle borç ödeme dönemlerine tekabül eden döviz kuru ve Türk Lirası değerine odaklanarak, ilgili dönemlerde toplumsal aktörlerin gerçekleştireceği davranışları ve beklentileri belirlemeye çalışır. Buna göre, geleceğe dönük bu eğilim, “...bugünkü artıştan daha çok döviz cinsi borç ödemelerinin

---

⁴³⁴ “Ulusal paramız değerli” söylemi, yalnızca uluslararası sermayeye karşı değil iç-kamuoyuna dönük bir söylem olarak da okunmalıdır.

yapılacağı tarihlerdeki döviz kurunun alacağı değer, borç stoku üzerinde etkili olacaktır” (ER, 2006-IV: 52) denilir. Buna ek olarak, “...Hazine'nin yüksek miktarda döviz mevduatı bulundurması kurdaki oynaklıktan kaynaklanan riskleri kamu kesimi açısından sınırlar” (ER, 2006-III: 64).⁴³⁵ Anlaşıldığı üzere, döviz rezervi biriktirme retoriği, finansallaşma sürecinde, sermayenin olası kaçış anlarında bile küresel alanla bağları sürdürebilmeye dönük bir “emniyet subapı” olarak işlev görür.

Uluslararası borç rejiminin sürdürülebilirliği yönünde ulusal merkez bankalarının üstlendiği rol, beraberinde “maliyet” ile “risk” arasında belli bir denge durumunu da gerekli kılar. Buradaki maliyet unsuru, borçlanma enstrümanlarının faiz oranlarıyla ilgili olmakla birlikte; risk unsuru, özellikle yerel paranın değer kaybı ile ilişkili bir durum olarak ortaya çıkar. İletişim metninde belirtildiği üzere;

Maliyet ve risk arasında denge sağlanmaya çalışılırken uzun vadeli değişken faizli senetlerle borçlanmaya devam edilmesi, maliyet unsuru açısından önemli bir faktör olmaktadır. Diğer yandan, YTL'de ortaya çıkan aşınma (...) borç stoku açısından risk oluşturmaktadır (ER, 2006-III: 67).⁴³⁶

Dolayısıyla Merkez Bankasının bu iki unsur arasında bir denge halini tutturabilmesi, para politikası kararlarının, özellikle de faiz kararlarının yukarı yönlü hareketini zorunlu kılar.

İlgili kararlar üzerinden döviz kuru baskılanıp, uluslararası sermayeye cazip bir teklif sunulurken, hemen paralelinde yerel toplumsal alanın sermayenin risk iştahına

---

⁴³⁵ Özellikle kriz dönemleri, Merkez Bankası açısından, “bir ülke için güçlü döviz rezervine sahip olmanın önemini anlaşıldığı” dönemler olarak işaretlenir. Döviz rezervi biriktirme retoriği, mali alan ile politik iktidarı tek bir ekseninde pozisyonlandırma yönünde çalışır. Bkz. PKP, 2007: 8-9; PKP, 2011: 15; ER, 2006-IV: 7; ER, 2011-I: 82; ER, 2008-II: 76; PKP, 2008: 8.

⁴³⁶ Dolayısıyla mevcut para politikasının kabulleri, bu parasal aşınmanın önüne geçilmesi yönelimini, toplumsal aşınmanın önüne koyar. Bunun için bkz. PKP, 2009: 4; ER, 2011-I: 79; ER, 2009-III: 64; ER, 2006-IV: 71.

dönük olarak düzenlenmesi, toplumsal beklentilerin istikrar odaklı olarak şekillendirilmesi, dolayısıyla yerel paranın değerinin toplumsal anlamda desteklenmesi gerekir ki, “risk” unsurunun etkileri sınırlandırılabilir. Anlaşıldığı üzere, “maliyet” ile “risk” arasındaki denge, başka bir yerden “paranın maliyeti” ile “toplumsal risk” arasındaki bir denge olarak görünür. Merkez Bankasının kurumsal varlığının da, bu dengenin üzerine oturduğu, bu dengenin yeniden üretimine bağlı olduğu ve en nihayetinde küresel alan içerisinde kaplanan alanın, merkez bankalarının bu dengeyi yeniden üretme becerisine bağlı olduğu söylenebilir.

Türkiye’de Merkez Bankası para politikasının sağlıklı gerçekleşmesine, enflasyon hedefinin tutturulmasına ilişkin en önemli riskin, enerji fiyatlarındaki dalgalanma olduğu belirtilir. Yine iletişim metinlerinde, ilgili dalgalanmanın dışsal koşulların etkisiyle oluştuğu, ulusal para politikasının projeksiyonu içerisinde yer almadığı, ulusal bakış açısından öngörülemediği ve en nihayetinde hedeflenen enflasyon düzeyine ulaşamamasının nedeninin para politikasının başarısızlığı olarak yorumlanmaması-okunmaması gerektiği toplumsal aktörlere telkin edilir. Bir diğer açıdan, gündelik hayatın akışı içerisinde bireyler, petrol fiyatının artması hali ile karşı karşıya kaldığında, bunun politik iktidara ilişkin bir mesele olmadığı, uluslararası ham petrol fiyatlarının artışından kaynaklanan zorunlu bir artış olduğu hatırlatılır. Bu görünüm içerisinde Merkez Bankası para politikası ve ulusal politik iktidar sürecin dışında tanımlanarak, bir nevi eleştirinin konusu olmaktan muaf olmaları da sağlanmış olur.

Aslında öyle olmadığı bizatihi iletişim metinlerinden kalkılarak da görülebilir; örneğin Ortadoğu bölgesinde yaşanan belirsizlikler bu fiyat artışında etkiliyse, bizatihi ulusal politik iktidarların, o bölgeye ilişkin politik bakışları, siyasi ittifakları-

koalisyonları, belirsizliği gidermeye ilişkin çözüm önerileri vasıtasıyla aslında sürecin tam içerisinde oldukları ve/veya fiyatlama davranışının yönü konusunda pay sahibi oldukları söylenebilir. Diğer yandan, enflasyon odaklı bir para politikasını inşa etmek veya finansallaşmaya yaslanan bir büyüme retoriğini benimsemek de öncelikle politik bir tercihtir. İletişim metninde belirtildiği üzere;

Nijerya ve İran gibi önemli petrol üreticisi ülkelerle ilgili belirsizlikler (...) ve bu konudaki olumsuz beklentiler ham petrol fiyatlarını yukarı çeken en önemli etkenler olmuştur (ER, 2006-II: 29).⁴³⁷

Bu eksende, TCMB iletişim politikası metni üzerinden, aslında, uluslararası kamuoyuna ilgili ülkelerdeki “belirsizliklerin” giderilmesi ve beklentilerin olumlu bir hal alması için çaba sarfedilmesi çağrısı yapılır; bu çağrı benzer büyüme retoriğini benimsemiş ne kadar çok ülke tarafından yapılırsa, o denli güçlü hissedilir.

Bu çağrıya karşılık öncelikle OPEC tarafından “...hem tüketici hem de üreticiler için makul bir fiyat seviyesinin korunması (yönündeki) eğilimlerin gelecekte de korunacağı taahhüt...” (ER, 2006-II: 29-30) edilse⁴³⁸ ve bu taahhüt Merkez Bankası iletişim metinleri aracılığıyla iç-kamuoyuna aktarılsa da, her zaman tek başına yeterli olmayabilir. Son dönemde Ortadoğu’da yaşanan politik dönüşümleri ve İran ile Suriye gibi ülkelerdeki artan uluslararası baskıyı, pekâlâ bu açıdan, para politikası açısından okumak mümkündür. Nitekim, yine iletişim metninde belirtildiği üzere;

ABD ham petrol rezervinin beklenenden yüksek çıkması ve Orta Doğu’da yaşanan görece istikrarlı durum ham petrol fiyatlarındaki azalışı destekleyen önemli unsurlardır (ER, 2006-IV: 13).

⁴³⁷ Benzer bir vurgu için bkz. ER, 2008-II: 32; ER, 2007-III: 27.

⁴³⁸ Benzer bir vurgu için bkz. ER, 2008-II: 22.

Jeopolitik istikrar ve bu istikrarı sağlamaya dönük –savaş dâhil- tüm çabalar, bizatihi para politikasının istikrarı için önem arzeder; finansal sermayenin küresel-coğrafyasının politik ve toplumsal risklerden arındırılması, finansallaşma sürecine dâhil tüm ülkeler için bir “değer” olarak işaretlenir.

Özellikle Orta Doğu’daki gelişmeler söz konusu olduğunda, bölge ülkelerini birbirini bağlayan kültürel bağlar, para politikasına ilişkin ekonomi-politik mefhumlar tarafından kesilir. Buna göre;

Orta Doğu’da yaşanan son gerginlikten sonra petrol fiyatları tarihi yüksek seviyeye ulaşmıştır (...) Jeopolitik belirsizlikler ve gelecek piyasalarında işlem yapan yatırım şirketlerinin dolaylı birincil piyasa etkileri söz konusu baskıyı daha da yoğunlaştırmaktadır (ER, 2006-III: 14).

Anlaşıldığı üzere, Merkez Bankası iletişim politikası araçları, bölgeye dönük bu “istikrar” ve “belirsizlik”ten arındırma çabalarına toplumsal destek sağlamaya dönük olarak pozisyonlandırılır.

Merkez Bankası para politikasının temel yönelimi fiyat istikrarı ve bu doğrultuda enflasyonu kontrol altında tutmak olduğundan, bu süreçte karşı karşıya olduğu en önemli sorunlardan birisinin, konut fiyatlarındaki artış olduğu söylenebilir. Konut sektöründeki fiyatlama davranışı, Merkez Bankasının enflasyonla mücadele stratejisini sekteye uğratmakta ve enflasyonun düşüş süreci ile bu süreçteki beklentileri olumsuz yönde etkilemektedir. Buna ilişkin olarak da, Merkez Bankası iletişim metinlerinde, fiyatlama davranışının sağlıklı bir hal alması için konut sektöründeki arz açığının ortadan kaldırılması, temel diskur olarak arz ve talebin dengelenmesi defalarca vurgulanır:

Enflasyondaki düşüş sürecinin yavaşlamasına yol açan bir diğer unsur, konut sektöründeki arz açığının devam etmesi nedeniyle, kira gibi kalemlerde normalin ötesinde oluşan fiyat artışlarıdır (ER, 2006-II: 4).

Ancak buna rağmen, ilgili sürecin bu aşamasında para politikasının tepkisine gerek olmadığı belirtilmekte ve eklenmektedir:

Ancak bu aşamada para politikası tepkisini gerektirmediği düşünülmektedir. Konut arzının zaman içinde uyum sağlamasıyla bu durumun tedricen ortadan kalkacağı tahmin edilmektedir (ER, 2006-II: 5).

Peki, bu arz açığı nasıl kapanacak; devletin bütün olarak yöneldiği finansallaşma sürecinde “istikrar” yönünde bir engel olmaktan nasıl çıkarılacaktır? İşte bu süreçte, Merkez Bankasının, iletişim metinleri üzerinden, devletin alanı içerisinde yer alan ilgili kurumsal aktörlere bir çağrı yaptığı söylenebilir. “Kentsel dönüşüm” planları ve TOKİ yatırımlarının, bu arz açığını kapatmak yönünde, para politikasının mevcut yönelimlerine paralel bir eksenle hareket ettiği söylenebilir. Dolayısıyla para politikasının kapitalist yönelimleri ile insanların biyolojik yeniden üretim süreçleri, Merkez Bankası üzerinden birbirlerine temas eder. Bir başka şekilde söylersek, para politikası, insan-biyolojisini bile belirler hale gelir ve bu “belirleyicilik” ilişkisini iletişim metinleri üzerinden meşru bir zeminde kurmaya, iletişim politikasının tüm muhataplarını bu ilişkinin bir tarafı kılmaya çalışır.

Merkez Bankası para politikasının, 2001 sonrası dönemde değişmeyen gündemlerinden birisinin de “verginin tabana yayılması” çabası olduğu söylenebilir. Zira, vergilendirmede kayıpların azalması, özellikle tükettiği oranda üretemeyen bir ekonomide ve özelleştirme gündemi nedeniyle üretimin çekirdeğinden uzak bir yerde konumlanan, ekonomiyle teması yalnızca değişim kanallarını düzenlemekten ibaret

olan bir devlet yapılanmasında, hem bütçe hedefinin tutturulması hem de devletin bürokratik yeniden üretiminin sağlanması için kritik önemdedir. Devletin bir kutsallık atfederek –vergi, kutsaldır-, onu yerel toplumsal kadastronun değerleriyle doldurarak, ona kültürel bir anlam yükleyerek yaygınlık kazandırmaya çalışma yönelimi bir yandan politik alanın bir yandan sermayenin yeniden üretiminin toplumsal zemini genişletme uğraşı olarak –pekâlâ- okunabilir.

Sıklıkla tekrarlanan “verginin tabana yayılması” eğilimi, paralelinde kurumların vergi yükünün hafifletilmesi, özel sektör faaliyetlerinin desteklenmesi, rekabet gücünün artırılması vb. eğilimlerle paralel ilerler ki; aslında özellikle kriz zamanlarında gündeme gelen “özel zararların toplumsallaştırılması” halinin bir başka versiyonunun, devlet iktidarının rutin işleyişi içine kayıtlı olduğu buradan da görülebilir.⁴³⁹ Piyasa kurumları üzerindeki vergi yükünün azaltılıp, verginin toplumsal tabanının genişletilmesi uğraşı, “vergi sisteminin basitleştirilmesi-sadeleştirilmesi” olarak lanse edilse de⁴⁴⁰, burada basitleştirilen tek şeyin sermayenin yeniden üretimi olduğu aşikârdır.

Merkez Bankası iletişim metinleri, piyasanın derinleştirilmesine odaklanan bir stratejiye toplumsal katılımı sağlamaya dönük bu “kutsallık” halesine katkı sağlamaya yönelik olarak, devletin “toplumsal” ve “kurumsal” yönelimleri arasındaki bu temas noktalarının üzerinden atladığından ideolojik bir rol yüklenirler. Buna doğrultuda, örneğin şöyle denilir:

---

⁴³⁹ Ya da devletin rutin işleyişinin bir kriz anına karşı sürekli teyakkuz halinde olduğu; devletin, bir “kriz devleti” olarak yapılandığı da bu yönelimden çıkarılabilir.

⁴⁴⁰ Bu her daim böyledir; 2006 yılındaki Merkez Bankası iletişim politikası metinlerinde de (bkz. ER, 2006-I: 47), 2012 yılında Maliye Bakanının bir gazeteye verdiği röportajda da dile dökülür. Bir başka yerden, hem para politikası hem de maliye politikası yapıcılarının kurduğu “basitleştirme-sadeleştirme” söylemi her daim belirgindir. Bkz. Hürriyet Gazetesi, 29 Mart 2012.

2006 yılında gelir vergisinin sadeleştirilmesini, verginin tabana yayılmasını ve etkinliğin artırılmasını amaçlayan yasal düzenlemelerin uygulamaya konulması planlanmaktadır (ER, 2006-I: 47).⁴⁴¹

Merkez Bankasının para politikasının etkinliğini arttırmaya dönük olarak, politik iktidarın –*vergi sistemini*- düzenleme kapasitesine yaptığı çağrı, aynı zamanda ideolojik bir çağrı olarak okunmalıdır.

Merkez Bankasının, iletişim metinleri üzerinden, kurumsal öz-düşünüm sürecini gerçekleştirdiği de söylenebilir. Buna göre, Merkez Bankası, mevcut ana ilişkin ekonomik göstergeleri değerlendirirken, bunların geçmişteki metinlerde ortaya konulan öngörülerle uygunluğunu da dikkate alır. Bunun neticesinde bir yandan kendi para politikasına ilişkin eğiliminin farklı tarihsel uğraklarda tutarlı bir görünüme sahip olduğu yönünde bir çıkarıma imkân tanırken bir yandan da iletişim politikasının muhataplarında, para politikasının istikrarı yönünde bir algı yaratılmaya çalışılır. İletişim metninde belirtildiği üzere;

Temmuz ayı Enflasyon Raporu'nda, iç talebin yılın ikinci çeyreğinde de güçlü seyredeceği (...) öngörülmüştü. Eylül ayında açıklanan GSYİH verileri, '*bu öngörülerimiz doğrultusunda*', yılın ikinci çeyreğinde ekonomik faaliyetlerde hızlanmaya ve güçlü bir iç talebe işaret etmektedir (vurgu bana ait) (ER, 2006-IV: 57).⁴⁴²

---

⁴⁴¹ Küresel alanda yaşanan olumsuzlukların ulusal alandaki etkilerini giderici önlemler olarak meşrulaştırılan, aslında devletin toplumsal alan karşısındaki artan etkinliğine işaret eden “vergi tabanının genişletilmesi” vb. vurgular, iletişim metinlerinde sıklıkla yer alır. Örneğin bkz. ER, 2009-III: 77; ER, 2010-IV: 86.

⁴⁴² Dışa-dönük bu kurumsal olumlama ve öz-düşünüm çabası için bkz. PKP, 2009: 21; ER, 2009-I, s.4; ER, 2011-I: 79.

Dolayısıyla buradaki öz-düşünüm sürecini, kurumsal anlamda içe-dönük bir edim olmaktan ziyade, -dışa dönük- Merkez Bankası para politikasının etkinliğini ve finansal derinleşme sürecini arttıracak bir yönelim olarak görmek gerekir.

Finansallaşma döneminde Merkez Bankası için önemli olanın, risk algılamalarını ortadan kaldırmak ve toplumsal beklentileri istikrarlı kılmak olduğu söylenebilir. Dolayısıyla Merkez Bankası para politikasının hedefleri öncelikle toplumsal hedeflerdir ve toplumsal alanı düzenleme kapasitesine ilişkin ipuçlarını içerir. Zira, ekonominin ısınması-soğuması ve/veya parasal genişleme-sıkılaşma gibi birbirinin karşıtı eğilimler, Merkez Bankası nezdinde, yalnızca ekonominin gidişatına ilişkin beklentilerde bir olumsuz yönde değişim yarattıklarında ve risk algılamalarını arttırdıklarında, kısaca para politikasının yönelimleri açısından olumsuz bir toplumsal etki yarattıklarında belli bir değer taşır.⁴⁴³ Anlaşıldığı üzere, Merkez Bankası, kurumsal varoluşu ile de ilişkili olarak, doğrudan ekonominin kendi dinamiklerinden ziyade, toplumla kurduğu ilişki üzerine eğilir, kendisini burada kurar.

Merkez Bankasının “devletin kasası” gibi naif isimlendirmeler yerine, öncelikle toplumsal ve ideolojik bir kurum olarak tanımlanmasına imkân verecek bu konum alış, hem bütün olarak devletin alanının hem de sermayenin yeniden üretimi açısından da merkezidir. Bu merkeziliğe ilişkin göstergelere, kuşkusuz birer ideolojik metin olmaları sebebiyle, iletişim metinlerinde sıklıkla rastlanılır. Buna göre;

---

⁴⁴³ Akerlof ve Shiller de, buradaki düşünceyi olumlar. Onlara göre de, aşırı ısınan ekonomi fikri, esas olarak hayvansal güdülere bağlıdır: “bizim kullanacağımız aşırı ısınmış ekonomi terimi, güven duygusunun normal sınırlarının ötesine taşındığı bir duruma, giderek artan bir insan kalabalığının, ekonomiye ilişkin normal kuşkularını artık duymadığı ve yeni bir ekonomik patlamayla ilgili hikâyelere inanmaya hazır hale geldiği duruma işaret etmektedir” (2010: 91-92).

Son dönemlerde gelişmiş ülke ekonomilerindeki enflasyon kaygıları yerini ekonomik yavaşlama kaygısına bırakmış görünmektedir. Her iki durum da, küresel risk algılamasının artmasına yol açabilecek ve yükselen piyasa ekonomilerinde dalgalanmalara yol açarak kısa dönemde enflasyonu olumsuz etkileyebilecektir. Orta vadeli bekleyişlerin olumsuz etkilenmesi durumunda TCMB parasal sıkılaştırmaya gitmekten kaçınmayacaktır (ER, 2006-IV: 3 ve 61).⁴⁴⁴

Görüldüğü üzere, ekonomik alan ile toplumsal alan arasındaki ilişkinin istikrarını sekteye uğratacak her gelişme, hangi yönlü olursa olsun, Merkez Bankası tarafından aynı refleksle karşılanır.

5.2.3.1. “Merkez Bankası” ile “Politik İktidar” Arasındaki İlişkinin Çerçvelendirilme Biçimi

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının kurumsal tarihi, hiç kuşkusuz Türkiye'nin politik tarihi üzerinden okunabilir; farklı politik dönemlerde, Merkez Bankasının kurumsal pozisyonunun da değiştiği, kendisini çevreleyen politik mefhumlara ve/veya devletin makro yönelimlerine göre rolünde ve işlevinde bazı kaymalar olduğu söylenebilir. Ancak şurası da kesindir ki, tüm bu kaymalara rağmen, Merkez Bankasının pozisyonu, devletin alanı tarafından çerçvelendirilmiş, dolayısıyla ontolojik kabulleri, kökenleri yine devlet tarafından tayin edilmiş, epistemolojik bir roldür. Bu perspektiften hareketle, finansallaşma sürecinde Merkez Bankasının kurumsal varlığının, üzerinde hareket eden toplumsal aktörlerin bu söz konusu ontoloji ile temas etmelerini engelleyen bir tür “ideolojik hava yastığı”⁴⁴⁵

---

⁴⁴⁴ Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2008-II: 5-6; PKP, 2007: 6.

⁴⁴⁵ Burada kullanılan tabir yerine pekâlâ, “emniyet supabı” da denilebilirdi; ancak her ne şekilde ifade edilirse edilsin, burada önemli olan, ilgili hava yastığının, sistemi (önce parasal

olarak işlevlendirildiği söylenebilir. Bu sayede toplumsal aktörlerin, yalnızca sistemin epistemolojik yönelimleriyle, mevcut hali en verimli şekilde yeniden üretme biçimleriyle temas etmeleri, bu “efektif yeniden üretme formları” üzerine düşünmeleri ve en nihayetinde beklentileri bu doğrultuda şekillendirmeleri beklenir; yoksa yeniden üretilecek şeyin anlamı, kökenleri, “ne”liği vb. üzerine değil... Merkez Bankası iletişim metinlerinde bu doğrultuda okunabilecek çok sayıda örnek mevcut:

Orta vadeli programın açıklanması, Avrupa Birliği ile tam üyelik amaçlı müzakere sürecinin başlaması ve Uluslararası Para Fonu (IMF) ile yapılan anlaşmayla birlikte temel makro-ekonomik değişkenlerin öngörülebilirliği daha da artmaya başlamıştır (PKP, 2006: 2).⁴⁴⁶

İletişim politikasının muhataplarından birisi olarak hükümet çevrelerine bir mesaj olarak da okunabilecek bu metinde, AB ve IMF'nin Türkiye ekonomisi ve/veya ulusal-toplumsal alanla kurduğu ilişki üzerine herhangi bir şey söylenmez; AB süreci mevcut haliyle a priori veri kabul edilir ve bu verinin ulusal ekonomik verileri daha okunaklı kıldığına ilişkin bir göndermede bulunulur. Bir adım geride, her defasında önemli olduğu belirtilen, Merkez Bankasının orta vadeli hedefleri çerçevesinde, AB ve IMF ile sürdürülen ilişkinin mevcut haliyle, istikrarlı bir biçimde devam etmesi halinde, ekonomik göstergelerin toplumsal aktörler tarafından daha (ön)görülür olacağı yönünde bir niyet beyanı yapılır. Türkiye'nin yerel toplumsal alanı ile AB ile IMF çevrelerinin yönelimleri, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının bu beyanı üzerinden, söylem düzeyinde yan yana getirilir. -Bitiştirme

---

sistemi, sonra bütün olarak devletin alanını) korunaklı hale getirdiğidir, içinde yer alan bireyleri değil...

⁴⁴⁶ Benzer bir yönelim için bkz. PKP, 2007: 2; ER, 2006-IV: 27; PKP, 2010: 10.

Merkez Bankası iletişim politikası metinlerinde, kamu kesimine de belli bir rol çizilir; para politikasının sağlıklı bir biçimde gerçekleştirilmesi sürecinde politik iktidara düşen sorumluluk da çerçeveselendirilir. Söylendiği üzere, “Doğru para politikası, fiyat istikrarına giden yolda gerek şarttır; ancak tek başına yeter şart değildir” (PKP, 2006: 10). Bu doğrultuda, politik iktidarın dört farklı kanaldan, fiyat istikrarını desteklemesi gerektiği belirtilmektedir. Bunlardan birincisi, bekleyişler kanalıdır ve toplumsal aktörler ile politik iktidarın temasını zorunlu kılar. Buna göre;

Mali disiplinin sürdürülerek kalitesinin daha da iyileştirilmesi, borçlanma vadelerini uzatıp risk primini ve risk primindeki oynaklıkları azaltarak para politikasının etkinliğini ve öngörülebilirliğini arttıracak ve enflasyon hedeflemesi rejiminin güvenilirliğine katkıda bulunacaktır (PKP, 2006: 10).⁴⁴⁷

Anlaşılabileceği üzere, demokratik seçimle işbaşına gelmiş politik iktidarın para politikasının genel yönelimleri ile uyumu ve bu yolla mali yönelimlerine çeki düzen vermesi, istihdam temelli değil, enflasyon odaklı bir büyüme stratejisine destek vermesi, özellikle küresel-finansal sermaye için bir istikrar göstergesi olarak okunur ve en nihayetinde bütün olarak toplumsal aktörlerin ekonominin gidişatı hakkındaki beklentilerini şekillendirir. Politik iktidarın fiyat istikrarına destek vereceği ikinci kanal, “kamunun kendi ürettiği mal ve hizmetlerin fiyatları yoluyla

---

⁴⁴⁷ Sermayenin ulusal alana ilişkin politik ve toplumsal kaynaklarına seslenen bu yönelim için bkz. ER, 2010-II: 7 ve 11; ER, 2010-II: 80 ve 92. Buradaki “risk primi”, aslında, sermayenin ulusal alandaki hegemonya inşa sürecini “değerlendirme biçimi” olarak da düşünülebilir. Ulusal alandaki hegemonya kapasitesi, risk priminin artmasına ya da azalmasına doğrudan etkide bulunur. Bir başka deyişle, söylendiği üzere, “risk primi faiz oranının temel belirleyicilerinden biri” ise, risk priminin belirleyicilerinden birisinin de, Merkez Bankasının ulusal alandaki toplumsal meşruiyet düzeyi olduğu söylenebilir. Bunun için bkz. ER, 2009-III: 6-7 ve 72; ER, 2008-II: 69; ER, 2007-I: 59; ER, 2010-II: 20-21 ve 98; ER, 2006-IV: 64.

gerçekleşmektedir” (PKP, 2006: 10).⁴⁴⁸ Dolayısıyla kamu mallarının fiyatlandırılmasının özel sektör ve enflasyonu desteklemesi gerekir. Fiyatlandırmanın enflasyonla paralel bir güzergâh izlemesi için, “kuşkusuz” reel ücretlerin de baskılanması gerekir. Dolayısıyla ikinci kanaldaki fiyat mefhumunun üzerindeki en büyük “ağırlık” olarak, “gelirler politikasının enflasyon hedefi ile uyumlu seyretmesi de enflasyon hedeflemesi rejiminin başarısı için olmazsa olmaz bir şart olarak görülmektedir” (PKP, 2006: 10 ve 11).⁴⁴⁹

Politik iktidarın fiyat istikrarını desteklediği üçüncü kanal olarak, kendi çalışanlarına uyguladığı ücret artışı, enflasyonla ve sermayenin beklentileri ile uyumlu olmalı; “toplumsal-popülist” mefhumlarla hareket etmemelidir. Son olarak, kamu, ürettiği malların fiyatlarına, çalışanlarının ücretlerine gösterdiği hassasiyeti, harcamalarına da göstermelidir; harcama talebinin de enflasyon ve fiyat istikrarı hedefleriyle uyumlu olması beklenir. Zira, “kamunun doğrudan mal ve hizmet alımları, toplam talep yoluyla enflasyona yansımaktadır” (PKP, 2006: 11).⁴⁵⁰ Bu kanallar üzerinden politik iktidarın gerekli desteği yap(a)maması, yalnızca bekleyişleri olumsuz etkilemekle kalmayacak, “kritik enflasyon anılarının taze

---

⁴⁴⁸ Benzer bir vurgu için bkz. PKP, 2008: 5; PKP, 2007: 7.

⁴⁴⁹ Hemen hemen aynı kelimelerle tekrarlanan bu yönelim için bkz. ER, 2008-II: 53. Bu noktada, “fiyatlandırma” konusunda iki şeyin söylenmesi gerekir. Birincisi, ilgili literatürde birçok kişinin ifade ettiği üzere, “rasyonel fiyatlandırma” olarak özellikle Rasyonel Beklentiler Okulu tarafından talep edilen şeyin, bilimsel olarak kanıtlanamayacağı hususudur; buradaki rasyonellik, fiyata/fiyatlamaya içkin bir kavram olmayıp, sermayenin rasyonelliğidir ki; özünde ekonomik-teknik değil ideolojik bir karakter gösterir. İkincisi husus -ki bu sermayenin değerlendirilmesi ile reel ücretler arasındaki ilişkisi açısından temel önemdedir-, finansal varlıkların fiyatının nasıl belirlendiği ile ilişkilidir. Minsky’in, Keynes’i izleyerek belirttiği üzere, “...sermaye ve finansal varlıkların fiyatı ile normal emek ve diğer ürünlerin fiyatı, farklı piyasalarda ve farklı güçler dolayımında belirlenmekte ve ekonominin doğasında yatan bu iki farklı fiyatlandırma biçimi, ekonomideki dalgalanmaların temel belirleyicisi olmaktadır” (Minsky, 1982: 60). Dolayısıyla emeğin fiyatı ile finansal varlıkların fiyatı konusundaki, söz konusu enflasyon olunca ortaya çıkan bu hassasiyet farkı, bu ikili piyasa yapısının ve her bir piyasaya içkin güç ilişkilerinin bir ürünü olarak okunmalıdır.

⁴⁵⁰ Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2007-III: 52.

olduğu bir dönemde” (PKP, 2006: 11) enflasyon hedefinin tutturulamaması ile sonuçlanacaktır.⁴⁵¹

Görüldüğü üzere, Merkez Bankası iletişim politikası metinlerinde, anılar bile geçmişten çağrılarak mevcut politikayı destekler hale gelmiştir. En nihayetinde, politik iktidar, toplumsal aktörlerin beklentilerini şekillendirmeye dönük olarak onlarla temas eder ve bunu da öncelikle kendi etkinlik alanındaki fiyatlar, ücretler ve harcamaları disipline etmek üzerinden gerçekleştirir. Devletin kurumsal varlığı içinde gerçekleşen ve piyasa ile finansal sermayenin yönelimleri ile uyumlu bu müdahaleler, bir adım sonrasında bütün olarak devletin alanının yeniden üretilmesi sürecine katkı sağlar. Ancak burada önemli olan, politik iktidarın ya da kamunun yönelimlerine, halkın ihtiyaçlarının değil sermayenin taleplerinin yön vermekte oluşudur. Merkez Bankası iletişim politikasının muhataplarından olan politik iktidarın rolünün çerçevesi, yine iletişim metinleri üzerinden toplumsal aktörlere aktarılır ve bu çerçeveyi aşındırmaya dönük her çaba, bizatihi bu aktörler tarafından eleştirinin konusu haline getirilir. -Rol tanımlama arayışı

Merkez Bankası, uluslararası düzenleyici kuruluşlarla olan ilişkileri yalnızca bağımsız olarak yürüttüğü para politikasına ilişkin olarak kurmaz; politik iktidarın etkinlik alanı içinde bulunan maliye politikasına ilişkin IMF’ye verdiği taahhütlerini de ona hatırlatır. Zira bütçe performansı dolaylı da olsa para politikasını ve hedeflenen enflasyon düzeyinin ulaşılabilirliğini etkilediğinden, Merkez Bankasından politik alana doğru yapılan bu “hatırlatma” kritik bir önem arz ediyor. Basit bir dille söyleyecek olursak, bağımsız Merkez Bankası, demokratik bir biçimde işbaşına gelmiş hükümeti, piyasanın derinliğinin artması, likidite ve borç yönetiminin

---

⁴⁵¹ Benzer bir vurgu için bkz. PKP, 2010: 34.

sağlıklı bir biçimde sağlanması, kredi kanallarının sorunsuz çalışabilmesi ve devletin bürokrasisinin can suyu olan vergi ödemelerinin yapılabilmesi için, IMF'ye verdiği taahhütleri gerçekleştirmeye davet eder. İletişim metinleri üzerinden gönderilen bu davette şöyle denilir:

2006 yılı ve sonraki dönemlerde bütçe uygulamalarında etkinliğin ve verimliliğin arttırılmasına yönelik, başta gelirler olmak üzere, sosyal güvenlik ve personel yönetimi ve ücretler alanında bir dizi reform ve düzenleme yapılması öngörülmüştür (...) Bu çerçevede, bütçe hedeflerine ulaşılmasına yönelik tasarlanan bu düzenlemelerin zamanında yapılması enflasyon beklentileri açısından önem taşımaktadır (ER, 2006-I: 51).⁴⁵²

Mevcut haliyle, “bağımsız Merkez Bankası” ile “demokratik hükümet” arasındaki bu ilişki sorunlu bir görünüme sahipmiş gibi duruyor; bir başka şekilde söylenecek olursa, toplumun taleplerine, tabandan gelen sese dayanarak politika üret(e)meyen bir hükümetin “demokratlığının”, kendisi ile politik iktidar arasında bir uzlaşma noktası olarak IMF'ye verilen taahhütleri gören bir Merkez Bankasının “bağımsızlığının” nasıl kavramsallaştırılacağı sorusu bir problem oluşturuyor. Nitekim Merkez Bankası iletişim politikası araçlarının bu soruya yanıt üretmek doğrultusunda işlevlendirildiği söylenebilir.

---

⁴⁵² Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2008-II: 69; ER, 2009-III: 87. Nitekim buradaki “düzenlemelerin zamanında yapılması” vurgusu ile politik iktidara yapılan çağrı, hukuk sisteminin para politikasının yönelimlerine uyum göstermediği zamanlarda, devletin bütününe yönelik bir kurumsal eşgüdüm çağrısı ile yer değiştirir. Örneğin, sosyal güvenlik reformunun bazı maddelerinin Anayasa mahkemesi tarafından bazı maddelerinin yürürlüğünün durdurulması üzerine, bir yandan düzenlemelerin “zamanında” yapılması vurgusu, “makul bir zamanda” uygulamaya konulması ile yer değiştirirken bir yandan da parasal hedeflere ulaşamamasının sorumluluğu mevcut hukuk sistemine giydirilir. Hukuki yönelimlerle parasal hedeflerin yan yana getirilmesi çabası, iletişim politikaları üzerinden yürütülür. Bu konuda bkz. ER, 2008-II: 53, ER, 2007-I: 52. Yine örneğin mali kuralın yasalaşması konusunda yapılan çağrı da bu kapsamda değerlendirilebilir. Bunun için bkz. ER, 2010-II: 103.

Finansallaşma döneminde, Merkez Bankası iletişim metinlerinde sıkça referans verilen özelleştirme sürecine ve bunun sağlıklı bir ekonomiye ilişkin olumlu bir gösterge olarak okunmasına ek olarak, bir başka deyişle yeniden yapılanma sürecine tabi tutulan devletin üretimin çekirdeğinden uzak bir yerde konumlanmasına ek olarak, gerek devletin kurumsal varlığının yeniden üretimi gerekse buna paralel, devlet elitlerinin sınıfsal konumunun yeniden üretimi için “vergi”lerin daha hayati bir konuma yerleştiği söylenebilir.⁴⁵³ Öyle ki, sermaye ile politik iktidar arasındaki stratejik ilişkinin ve/veya suç ortaklığının sürmesi için, devlet bürokrasisinin kurumsal ve ekonomik devamlılığı için, devletin elindeki en önemli aracın, “vergilendirme” olduğu söylenebilir.

Ancak fiyat istikrarına odaklanmış bir Merkez Bankası açısından bakıldığında, her bir (ek) verginin, fiyat üzerinde bir artış baskısı yarattığından enflasyonist bir tehdidi de beraberinde getirdiği aşikârdır. Diğer yandan, uluslararası sermaye ile ulusal devlet arasında, dolayısıyla ekonomik alan ile politik alan arasında konumlanan bir Merkez Bankasının mevcudiyetinin, bu stratejik ilişkinin ve/veya suç ortaklığının sürmesine bağlı olduğu da söylenebilir. Anlaşıldığı üzere, devletin vergilendirme politikası ile Merkez Bankası para politikasının anlamsal-içeriksel karşıtlığına rağmen, aynı ideolojik-politik alanı paylaştığı bir gerçeklik olarak kendisini gösterir.

---

⁴⁵³ Ancak örneğin tüketim talebinin düşüklüğü bir yandan enflasyonunun düşüş sürecine olumlu katkı yapıp parasal hedeflerin gerçekleşmesine ve finansal sermayenin yeniden üretimine destek olurken diğer yandan vergi gelirlerinin azalması nedeniyle devletin ekonomik yeniden üretimini sekteye uğratar. Nitekim finansallaşma döneminde Merkez Bankası sermayenin alanı ile devletin alanı arasındaki bu dengeyi kurmaya yönelir. Bunun için bkz. ER, 2009-I: 63.

Nitekim Merkez Bankası bu hassasiyetinin farkında olduğundan, iletişim metinlerinde vergilendirmeden kaynaklı enflasyonist baskıyı “geçici” olarak nitelendirmeyi yeğler:

Söz konusu grup fiyatlarında, geçen yıl Ağustos ayında Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) artışı neticesinde gerçekleşen yüksek oranlı artışların TÜFE üzerinde yarattığı olumsuz, ancak ‘geçici’ etkinin 2006 yılının üçüncü çeyreği itibariyle ortadan kalkması ve yıllık tüketici enflasyon oranlarının yaklaşık bir puan gerilemesi beklenmektedir (ER, 2006-II: 8).⁴⁵⁴

Buradaki beklentinin kamuoyu ile paylaşılması yalnızca toplumsal aktörlerin beklentilerine seslenen bir karakter göstermez; aynı zamanda artan vergi yüküne ilişkin karşı duruşları yumuşatmaya dönük olarak da işlev görür.

Merkez Bankası para politikasının sağlıklı bir şekilde işlemesi ve hedeflenen enflasyon düzeyine ulaşılabilmesi için politik iktidarın performansı büyük bir önem taşır. Zira Merkez Bankası ve para politikasının “bağımsız” karakterinin aksine, politik iktidarın yönetimindeki maliye politikalarının performansı, mali disiplinin sürdürülmesine dönük çabası hem toplumsal aktörlerin beklentilerini olumlu yönde etkiler hem de özel sektör faaliyetlerini hızlandırarak mevcut büyüme retoriğine katkı sağlar. Dolayısıyla politik iktidar ve maliye politikalarının, para politikasının mevcut eğilimleri doğrultusunda kendisine çeki-düzen vermesi, politik iktidarın seçmen tabanını oluşturan kesimlerin ekonomik taleplerine yüz vermemesi beklenir.

Bu doğrultuda, özellikle sosyal güvenlik ve sağlık harcamalarının kontrol altına

---

⁴⁵⁴ Buradaki vurgu, toplumsal aktörlerin enflasyondaki “geçici” dalgalanmaları değil, Merkez Bankasının orta vadeli enflasyon hedeflerini referans alması noktasında büyük önem teşkil eder. Toplumsal aktörlerin beklentilerini bu hedef doğrultusunda şekillendirmelerine, davranışlarını bu hedef etrafında gerçekleştirmelerine, dolayısıyla enflasyon hedefinin tutturulmasına çalışılır. Bu konuda bkz. ER, 2008-IV: 9-10; ER, 2010-II: 104 ve 106; ER, 2006-IV: 107; ER, 2007-III: 12; PKP, 2008: 4.

alınması, bireylerin kendi sosyal güvenlik harcamalarına katılacakları esnek bir sistemin inşası ve nihayetinde vergi gelirleri üzerinde hassasiyetle durulması fikri, iletişim politikası üzerinden hem tüm toplumsal muhataplara hem de özellikle politik alana yerleştirilmeye çalışılır.

Bu fikrin yaygınlaştırılmasının ve buna bağlı olarak bütçe performansındaki iyileşmenin “belirsizliklerin azalmasına bağlı olarak güven ortamının oluşmasına ve ekonomideki istikrarın kalıcı olarak sağlanacağı yönündeki beklendiğinin güçlenmesine” (ER, 2006-I: 45) katkı sağlayacağı düşünülür.⁴⁵⁵ Anlaşıldığı üzere, özel olarak sosyal güvenlik ve sağlık, genel olarak da kamu harcamalarının düzeyinin ne olduğunun kendi içinde bir anlamı yoktur; bütün bu kalemlerin disipline edilmesi, “sermayenin beklentileri”ne seslendiği ölçüde bir anlam ifade eder.

5.2.4. Merkez Bankasının

“İletişim” ve “Toplum” Tasavvuru ile

“Toplumsal Beklentiler”e Yaklaşma Biçimi

5.2.4.1. “İletişim”in Kavramsallaştırılma Biçimi

Öncelikle, Türkiye’de 2006 yılından itibaren uygulanmaya başlanılan enflasyon hedeflemesi rejiminde, bu rejimin ne olduğuna ilişkin bilgilerin iletişim metinleri üzerinden toplumsal alana aktarılması bir zorunluluk olarak kendisini

---

⁴⁵⁵ Özelleştirme gelirlerinin arttığı, sosyal güvenlik harcamalarının azaldığı “başarılı” bir bütçe performansı için bkz. ER, 2007-I: 54; PKP, 2008: 2; PKP, 2007: 1; ER, 2009-III: 85 ve 87; ER, 2010-II: 89. Buradaki haliyle “başarılı bütçe performansının” toplumsal meşruiyetinin zemini, “nesiller arası eşitlik” olarak inşa edilir. Buna göre, “kamu varlıklarının tasarruf edilmesi, nesiller arası eşitliğin desteklenmesi amacıyla yönelik olarak” (ER, 2010-II: 91) düşünülmelidir. Anlaşıldığı üzere, nesiller arası eşitlik söylemi, sınıfsal eşitliğin yerine geçer; onun üstünü örter; bu haliyle ideolojik bir karakter gösterir.

dayatır. Örneğin 2006 yılı iletişim metinlerinde, enflasyon hedefi tasarımının üç parametresi, “esneklik”, “güvenirlilik” ve “kontrol edilebilirlik” olarak işaretlenir ve bu üç parametre baki kalmak kaydıyla hedefin büyüklüğünün ülkelerin kendi dinamikleri tarafından belirleneceği ve zaman içinde değişim gösterebileceği belirtilmektedir. Yerel toplumsal kadastroya ilişkin faktörler belli bir kalıba kolayca dökülemediğinden ve enflasyon hedefinin tutturulması kadar belirlenmesi de ancak bu toplumsal aktörlere referansla mümkün olduğundan, enflasyon hedefinin ne olacağı konusunda tavır geliştirmek zor bir iştir.

Söylenildiği üzere, bu zorluk, “hedefin belirlenmesi, fiyat endeksinin seçimi, hedef düzeyinin ve hedefleme ufkunun belirlenmesi, hedefin nokta mı aralık mı olacağına karar verilmesi, aralık olacaksa genişliğinin ne olacağına ilişkin” (PKP, 2006: 29) tartışmaların bütünü için geçerlidir. Ancak yeniden söylemek gerekirse, buradaki zorluk, ekonomik mefhumlar doğrultusunda bir hedef belirlemekten ziyade, bu hedefe giden yolun toplumsal alanı kat’etmek zorunda olmasından kaynaklanır. Bu nedenle, bir hedef belirlemek kadar, bu hedefin, Merkez Bankası iletişim politikası araçları üzerinden nasıl aktarıldığı, metinlerde nasıl ifade edildiği de eş zamanlı olarak önem taşır.

İletişim metinlerinden görülebileceği üzere, bundan sonrasının, ekonomi-politik bir edimden ziyade, “söylemsel bir oyun” olduğu söylenebilir:

İlk bakışta nokta hedef benimsemiş görünen ülkelerde, tolerans aralığı, hesap verebilirlik ve/veya IMF şartlılığı yoluyla hedefe bir “aralık” niteliği yüklenebilmektedir. Aralık hedef belirleyen ülkelerde ise, özellikle gelişmiş ülkelerde, aralığı dar tutma ya da zamanla daraltma

eğilimi gözlenmektedir (...) Çok dar aralıklar, akademik yazında kalın nokta olarak nitelendirilebilmektedir (PKP, 2006: 29).⁴⁵⁶

İletişim metinlerinde, diğer ülkelerin enflasyon hedef düzeylerini nasıl ifade ettiklerine ilişkin bu atıf, bir yandan TCMB'nin kendi söylemi için bir arka plan yaratıp, kendi söylemini gerekçelendirirken, diğer yandan ulusal alanda TCMB tarafından dolayımlanan bu oyuna, tüm toplumsal aktörlerin katılmasına, bu oyuna ilişkin bir rol paylaşımı yapılmasına imkân tanır.

Bu doğrultuda düşünmeye devam edecek olursak, iletişim metinlerinde, 2006 yılında uygulanmaya başlanacak enflasyon hedeflemesi rejimi için "...enflasyon hedefinin nokta olarak ilan edildiği ve hedefin bu niteliğinin güçlü bir şekilde vurgulandığı..." (PKP, 2006: 29-30) belirtilmektedir.⁴⁵⁷ Buradaki "güçlü vurgu"nun altı çizilmeli; zira Merkez Bankasının hegemonik potansiyeli hakkında fikir verir ki, belirlenen hedefe ulaşılmasında en önemli unsur, özel olarak Merkez Bankasının genel olarak devletin "oynadığı" bu hegemonik "rol"dür.

Bu hegemonik rol içerisinden Merkez Bankası iletişim metinlerinde toplumsal alana şöyle seslenir: Hedeften 2 puanlık şaşma olması durumunda kamuoyuna hesap vereceğine dönük açıklanmasına ek olarak, "...düşen enflasyon sürecini yaşamakta olan Türkiye için 2 puanlık bir belirsizlik aralığının öngörülmesi makul karşılanmalıdır" (PKP, 2006: 30).⁴⁵⁸ TCMB, kendi kurumsal-politik ve ideolojik mefhumları doğrultusunda belirlediği hedef düzeyinin, toplumsal aktörler tarafından nasıl alımlanacağını ve/veya okunacağını onlara tarif ederken, dolayısıyla şeffaflık

---

⁴⁵⁶ Buradaki haliyle "nokta", "aralık", "kalın nokta", "koridor" arasındaki esneklik ve/veya "belirsizlik", toplumsal alanı tam anlamıyla "belirlemeye" dönük bir önkoşul işlevi görür. Bunun için bkz. PKP, 2007: 2; PKP, 2011: 8 ve 29.

⁴⁵⁷ Buradaki haliyle iletişim politikası üzerinden yapılan "vurgu" ile "beklentiler" arasındaki ilişkiye dair benzer bir yönelim için bkz. ER, 2010-II: 94 ve 106; ER, 2009-I: 58; ER, 2011-I: 5; ER, 2008-II: 22 ve 53; ER, 2007-I: 9; ER, 2007-III: 11; PKP, 2007: 3.

⁴⁵⁸ Benzer bir ifade için bkz. PKP, 2010: 40.

ve hesap verebilirlik mefhumları doğrultusunda inşa edilen bu iletişim sürecinin hem vericisi hem de alıcı pozisyonuna yerleşirken, bu –sorunlu- pozisyonun meşruiyet zemini olarak da yine IMF’ye başvurur: belirsizlik aralığına ilişkin bu öngörü “...makul karşılanmalıdır. (Zira) IMF programı uygulayan ülke deneyimleri bu görüşü daha da güçlendirmektedir” (PKP, 2006: 30).⁴⁵⁹

Anlaşılaacağı üzere, enflasyon hedeflemesi rejiminde, Merkez Bankası para politikası açısından, hedeflenen enflasyonun düzeyi, nokta mı aralık mı olarak ifade edileceği, eğer aralık ise aralığın büyüklüğünün ne olacağı gibi hususlar büyük önem arzeder.⁴⁶⁰ Zira, iletişim politikası araçları üzerinden toplumsal alana aktarılan hedef düzeyi, toplumsal aktörlerin beklentilerini neye göre şekillendireceğini, neyi referans alarak davranışlarını şekillendireceğini belirler. Hedefin düzeyi konusunda, toplumsal aktörlerin zihinlerinde ne kadar az soru işareti olursa, gerek iletişim politikasının gerekse de para politikasının o oranda başarılı olduğunu söylemek mümkün hale gelir. Tabii bu doğrultuda Merkez Bankası söyleminin de belirsizliklerden arınmış, “duru” ve/veya “net” bir niteliğe sahip olması öncelikle zorunludur; kamuoyu tarafından kolay bir şekilde anlaşılabilir net bir söylemin, para politikasının başarısının önkoşulu haline geldiği söylenilebilir.⁴⁶¹ İletişim metinlerinde belirtildiği üzere;

---

⁴⁵⁹ Bu “makul”lük, kimin “makul”lüğüdür; kimin için “makul”dür? Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2010-II: 94.

⁴⁶⁰ Hatta hedefin düzeyini tanımlamak için kullanılacak kelimenin kendisi de –bile- önem arzeder. Nitekim Merkez Bankası iletişim metinlerinde 2011 yılından itibaren “aralık” yerine “koridor” kelimesinin kullanılması tercih edilmiştir (bkz. PKP, 2011: 29).

⁴⁶¹ Söylemin bu “önkoşul” olma hali önemli. Örneğin iletişim metinlerinde söylendiği üzere, kriz sonrası süreçte faiz indirimlerine gidilmesi süreci öncelikle bir iletişim metninin (örneğin finansal istikrar raporunun) yayınlanmasıyla başlar, parasal adımlar bu iletişim metnine piyasaların gösterdikleri tepkiye bağlı olarak sonradan atılır. Bunun için örneğin bkz. ER, 2011-I: 78.

Hedefin nokta olarak belirlenmesi, kamuoyunca kolay anlaşılır olması nedeniyle iletişim açısından avantajlıdır. Ayrıca, beklentilerin belli bir noktaya odaklanması mümkün olmaktadır. Öte yandan, hedefin tutturulması, aralık şeklindeki hedefe göre daha zordur, çoğu zaman imkânsızdır (PKP, 2006: 30-31).⁴⁶²

Buradaki zorluğun nedeni, ilgili hedefin tutturulmasının toplumsal alana, insani pratiklere, toplumsal aktörlerin beklentilerine ihtiyaç duymasından; dolayısıyla katılımı sağlamanın zorunlu olmasından, insan psikolojisi gibi kaygan bir zeminde hareket ediyor olmasından kaynaklanır.⁴⁶³

Bu en azından “tarihin sıfır noktası”nda böyledir; ancak zamanla enflasyon hedeflemesi rejimine toplumsal uyumun sağlandığı, piyasalar ile toplumsal aktörler arasındaki iletişimin sağlıklı bir görünüm kazandığı, merkez bankasına toplumsal güvenin tam anlamıyla inşa edildiği ve en nihayetinde toplumsal yönelimler ile para politikası yönelimlerinin paralellik kazandığı ekonomilerde, belirlenen hedef düzeyi, “aralıksal”dan “noktasal” olana doğru evrilir. Bunun, aynı zamanda, iletişim politikası üzerinden hegemonyanın tam olarak tesis edildiği “nokta” olduğu söylenebilir.

Enflasyon hedeflemesi rejiminde Merkez Bankası, orta vadedeki enflasyona odaklandığından ve bu doğrultuda önemli olan orta vadede enflasyon bekleyişlerinin alacağı hal olduğundan, mevcut andaki ekonomik göstergelere ilişkin Merkez Bankası iletişim politikası metinlerinde yer alan ifadelerin, orta vadedeki görünümü ve bekleyişleri istikrarlı kılmaya dönük olduğu söylenebilir:

⁴⁶² Buradaki mesele, ulusal alanda hegemonya kurma kapasitesi ile doğrudan ilişkilidir; hegemonya derinleştikçe, enflasyon hedefi de kendi içinde evrilir. Bunun için bkz. ER, 2007-I: 46; PKP, 2010: 4-5; PKP, 2008: 5; PKP, 2007: 1 ve 4; ER, 2010-II: 20-21.

⁴⁶³ Dolayısıyla, “insan psikolojisi”nin, hareketli, değişken ve belirsiz bir olgu olarak, finansallaşma sürecinde iktisadi bir terim olduğu; iktisadın da giderek artan bir şekilde psikolojik-sosyolojik bir görünüme büründüğü pekâlâ söylenebilir.

Kamu borç stokunun çevrilebilirliğine ilişkin tartışmalar geçmişte ekonomideki gündem maddeleri arasında ilk sıralarda yer alırken bugün artık bu yerini kaybetmiştir. Mali disiplinin sürekliliği konusundaki kaygılar büyük ölçüde hafiflemiştir. Finansal piyasaların derinliği artmaya başlamış, finansal kesimin kırılabilirliği azalmıştır (PKP, 2006: 1).⁴⁶⁴

Bu, mevcut andaki görünümü ele alan söylemin, aslında orta vadeyi hedeflediğini; dolayısıyla bu söylemi, kamu borç stokunun çevrilebilirliği konusundaki tartışmaların gelecekte “daha da” azalacağı, mali disiplinin sürekliliğine ilişkin kaygıların gelecekte “daha da” azalacağı, finansal piyasaların derinliğinin gelecekte “daha da” artacağı ve finansal kesimin kırılabilirliğinin gelecekte “daha da” azalacağı şeklinde okumak mümkün hale gelir.

Ekonomik alandaki pratiklerini, Merkez Bankasının bu geleceğe dönük göndermeleri etrafında şekillendiren ve kendisini dışındaki aktörlerin yönelimlerinden ancak Merkez Bankasının sağladığı enformasyon marifetiyle haberdar olan toplumsal aktörler düşünüldüğünde, Merkez Bankası, iletişim politikası metinleri üzerinden münferit olanı genel olan haline getirme ve yine orta vadede bütün farklı eğilimleri bu “genellik” altında toplama yeteneğine potansiyel olarak sahiptir. Anlaşıldığı üzere, tüm farklı toplumsal-ekonomik yönelimler, iletişim politikası araçları üzerinden, Merkez Bankasının bünyesinde toplanır-uzlaşır.⁴⁶⁵ -

Genelleme

---

⁴⁶⁴ Toplumsal alandaki gelgitlerin giderek azalmasına, hegemonya inşa sürecinin giderek derinleşmesine, sermayenin risk algısının değişmesine ilişkin benzer bir nedensellik yönelimi için bkz. PKP, 2010: 4-5; ER, 2008-II: 69.

⁴⁶⁵ Merkez Bankasının söyleminde bu tür genellemelere başvurusu, hiç kuşkusuz, para politikasını, seslendiği toplumsal aktörlerin sınıfsal ve sosyal konumlarını aşan bir noktada meşrulaştırma amacına yöneldiğinden ideolojik bir karakter gösterir; bu, Merkez Bankasının iletişim politikaları üzerinden gerçekleştirdiği hegemonya kapasitesine ilişkindir. Brandist’in

İletişim metinlerinde, Merkez Bankası tarafından işaretlenen hedefler, yine Merkez Bankası tarafından yorumlanır. İletişim sürecine konu olan ve Merkez Bankası tarafından kodlanan mesaj, yine öncelikle Merkez Bankası tarafından açılır ve ilgili anlam, bunun ardından toplumsal alana aktarılır. “Hedeflerin Yorumlanması” başlığı altında, Merkez Bankası iletişim politikasındaki hataların düzeltilmesinin ve mesajın alımlanma sürecindeki “öznel” unsurların en aza indirilmesinin amaçlandığı söylenebilir. Merkez Bankası bu süreçte, iletişimin hem vericisi hem de alıcısı konumundadır, verici ve alıcının karşılıklılığı vasıtasıyla inşa edilen anlam, bu kez bütün olarak toplumsal alana giydirilir.⁴⁶⁶

Merkez Bankası, kendi mesajını kendisi yorumlayarak, toplumsal aktörleri ve bu aktörlere içkin pratikleri, deneyimleri ve bakış açılarını dışarıda bırakır; hem de “katılımcı iletişim” sürecinin inşası adına bunu yapar:

Büyük bir olasılıkla 2005 yılında da hedefin altında kalınacağı öngörülmektedir. Enflasyonun düşük seviyelerde istikrara kavuştuğu normal şartlar altında, gerçekleşen enflasyon rakamının sistematik olarak hedef altında kalması olumsuz bir durum olarak değerlendirilebilir (PKP, 2006: 5).⁴⁶⁷

Bahtin’in pozisyonunu takip ederek söylediği üzere, “...yazarsal söz (*burada merkez bankasının sözü, y.n.*) bir nesneye yönelmiştir ama eşanlı olarak bir başkasının aynı konuya ilişkin söylemine (*burada emeğin söylemi, y.n.*) darbe indiriyordur” (Brandist, 2011: 156).

⁴⁶⁶ Buradaki duruma ilişkin olarak, Gramsci’yi farklı bir şekilde yorumlayarak da olsa, toplumsal aktörlerin içinde yer aldıkları farklı “dilbilimsel alt-katmanlar”ın üzerine, Merkez Bankasının dilinin, kurumsal varlığının, para politikası hikâyesinin ve enflasyon hedeflerinin dayatıldığı pekâlâ söylenebilir. Dolayısıyla Merkez Bankası özelinde “devlet” ile “dil” arasındaki karşılıklılık ve/veya rezonans kendisine Gramsci’de de yer bulur. Bu konuya ilişkin olarak bkz. Gramsci, 1971: 44-123.

⁴⁶⁷ Merkez Bankasının buradaki yönelimi, toplumsal aktörlerin “sağlıklı yorumlama” çabasına katkı olarak idealize edilir. Bu noktada, buradaki vurguya bir soru eşlik etmelidir: Toplumsal aktörlerin yorum ve değerlendirmeleri üzerinde yükselecek olan bu “sağlık”, kimin “sağlığı”dır? Bu konuda bkz. ER, 2006-IV: 105 ve 107; ER, 2011-III: 115; ER, 2011-I: 36; ER, 2011-I: 121; ER, 2008-II: 7; ER, 2007-III: 3 ve 60; PKP, 2008: 3 ve 7.

Bunu, “ancak öyle değerlendirilmemelidir...” mealindeki bir anlamı destekleyecek cümleler izler; dolayısıyla Merkez Bankası kendi mesajının nasıl değerlendirileceğini de kendi içerisinden çıkarır. Merkez Bankası iletişim sürecine konu olan mesajlar, o mesajın nasıl okunacağına dair bir kılavuzla beraber toplumsal aktörlere taşınır. Bunun nedeni de, Merkez Bankası para politikası için temel mefhum olan enflasyon hedeflerinin tam olarak tutturulmasının, iletişimden kaynaklanan en küçük hataya esneklik tanımamasından kaynaklanır.

Enflasyon hedefinin tam olarak tutturulmasının, enflasyonun toplumsal zeminindeki “beklentiler” ile ekonominin gidişatına ilişkin “algılamalar”a tam olarak nüfuz edebilmekle mümkün olduğu söylenebilir. İletişim metinlerinde belirtildiği üzere, para politikasının yönelimleri ile toplumsal alanın uyumunun sağlandığı ekonomilerde;

Para politikası, enflasyonun hedefin altında olmasından çok hedeflerle tutarlı olmasını amaçlamak durumundadır. Bu doğrultuda, bundan böyle Merkez Bankası, enflasyon hedeflemesi rejimi sürecinde hedeften aşağı ya da yukarı yönlü sapmaları aynı şekilde değerlendirecektir (PKP, 2006: 5).

Anlaşıldığı üzere, Merkez Bankası için ekonomik alan ile toplumsal alanın tam olarak çakışması büyük önem arzeder; iletişim politikası da bu çakışmayı sağlamaya yönelir.⁴⁶⁸ Bu yönelişe ve toplumsal alan ile para politikası arasındaki uyum

---

⁴⁶⁸ Yukarıdaki tartışmaların da ışığında söylenebilir ki, ekonomik alan ile toplumsal alan ve/veya finansal sermayenin çıkarları ile toplumsal aktörlerin beklentileri arasında belli bir dengenin kurulması, bu iki taraf arasında konumlanmış bir üçüncü alana ihtiyaç duyar ki, bu, öncelikle merkez bankasının kurumsal varlığı daha sonra da bu kurumsal varlık içerisinden çekilip çıkarılacak ve dolayısıyla onun ekonomik-politik yönelimleri doğrultusunda pozisyonlandırılacak iletişim politikalarıdır; bu iletişim kanalları içerisinden akacak sözcüklerdir, söylemdir, dildir. Sözcüklerin, soyut düzenlilikler ile somut pratikler arasındaki, özne ile yapı arasındaki bir üçüncü alan olarak kuruluşuna ilişkin olarak bkz. Cassirer, 2005.

arzusuna rağmen, Merkez Bankası şunu da ekler: “Nokta hedefin tam olarak tutturulması olasılığı hemen hemen sıfırdır.” Bunun nedeni olarak, her ne kadar para politikasının denetiminde olmayan, Merkez Bankasının bulunduğu pozisyondan öngörülemeyen unsurlar öne sürülse de, aslında bu, uluslararası finansal sermaye ile yerel toplumsal alan arasındaki kaygan bir zemin/denge üzerine oturan Merkez Bankasının kurumsal varoluşunun zorunlu bir görünümüdür.

Merkez Bankası söyleminde her ne kadar, olası dalgalanmaların ve/veya hedeften sapmanın kaynağı olarak dış kaynaklı unsurlar öne sürülse de, finansal sermayenin akış güzergâhına göre sınırları çizilmiş bir kürede, nerenin iç nerenin dış olduğu sorusu, iletişim metinlerinde cevaplanmaz. Bunun yerine, toplumsal aktörleri ve para politikası yönelimlerini ilgili hedef doğrultusunda yan yana getirmek, bir noktada buluşturmak için bir hedef nokta referans olarak belirlenirken, bu hedeften her sapma dışa paslanır. Dışarıdaki o “müphem” yer, içerideki para politikasını meşrulaştırmanın temel zemini haline gelir. Bu haliyle iletişim politikası metinlerinde yer alan “içerisi-dışarısı” tasavvuru, ideolojik bir karakter gösterir. - İçerisi/Dışarısının sınırları

Bu konuya ilişkin olarak çoğunlukla dış koşulları özellikle de paranın yönünü öngörme güçlüğü, ekonomik gidişata ilişkin bir olumsuzluğun nedeni olarak ön plana çıkarılırken, enflasyona dair olumlu beklentilere yaslanan bir para politikası, bu dış-kaynaklı olumsuzlukları yumuşatarak içe-aktarmak yönünde, söylenebilirse bir “finansal hava yastığı” olarak çalışır. Bu yumuşak geçişin sağlanması için, fiyat istikrarın sekteye uğramaması ve dolayısıyla toplumsal beklentilerin bu yönde yönetilmesinin zorunlu olduğu yeniden vurgulanmalıdır. Nitekim iletişim metninde belirtildiği üzere, “...global risk iştahı ve uluslararası likidite koşullarındaki seyrin

öngörülme güçlülüğü” (ER, 2006-II: 5)⁴⁶⁹, *-metnin bu noktasında para politikasına övgüler düzülür-* ekonominin dayanıklılığına rağmen, ekonomiyi olumsuz etkileme riskini taşırsa, “...öncelikle enflasyonun orta vadeli hedeflerle uyumlu olması amaçlanacaktır. Bu doğrultuda, politika tepkisi zamana yayılarak, dış kaynaklı şokların ekonomi üzerindeki etkisinin fiyat istikrarına zarar vermeden yumuşatılması sağlanacaktır” (ER, 2006-II: 5 ve 58) denilerek⁴⁷⁰ hem para politikasına dönük güvene hem de toplumsal beklentilere eş zamanlı olarak atıf yapılır.

Enflasyon hedefinden sapılması durumunda, Merkez Bankasının, kamuoyuna ve politik iktidara hesap verme sorumluluğu ortaya çıkar. Peki, Merkez Bankası iletişim politikasının da bir uğrağı olan bu hesap verme süreci, ne kadar büyüklükte bir sapma gerçekleştiğinde aktif hale getirilecektir? Merkez Bankasının temel iletişim metinlerinde bu soru şu şekilde cevaplanır: “Açıktır ki, bu düzeyin (*sapma düzeyinin, y.n.*) büyüklüğü önemlidir, ancak bu düzeyin nasıl algılanacağı çok daha önemlidir” (PKP, 2006: 6).⁴⁷¹

Buradan anlaşılacağı üzere, Merkez Bankası, ekonominin maddi temellerinden ziyade, bu temellerin algısal karşılığı ile daha fazla ilgilenir; maddi temellerde yaşanan olası bir dalgalanma, toplumsal beklentileri ve algıları etkilemediği sürece

---

⁴⁶⁹ Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2008-II, s.83; PKP, 2010: 12. Özellikle finansal dalgalanma dönemlerine eşlik eden bu öngörme güçlüğü, aslında toplumsal aktörlerin ekonominin geleceğine dair duydukları güvensizliğin neticesinde tasarruflarını likit olarak ellerinde tutmaya yönelik “sezgi”lerinin bir sonucudur; bu likit parayı piyasalarla buluşturmaya yönelen bir merkez bankası, öncelikle olarak psikolojik bir terapiye soyunur; toplumsal aktörleri rahatlatmaya ve güvenin yeniden tesis edilip, belirsizliğin önüne geçmeye yönelir. Bir başka deyişle, bir yandan ekonomik çevrimin sorunlu toplumsal fay hatlarını onarmaya girişirken diğer yandan ekonomiye yeniden “büyülü” görünümünü kazandırmaya çalışır.

⁴⁷⁰ Fiyat istikrarı ile bu istikrarı sağlamaya dönük mesajların kamuoyu tarafından “doğru” bir şekilde anlaşılması arasındaki ilişki için bkz. PKP, 2009: 22; ER, 2010-II: 104; ER, 2011-III: 10; ER, 2011-I: 5 ve 119; ER, 2008-II: 7; ER, 2010-II: 11.

⁴⁷¹ Benzer bir yönelim için bkz. PKP, 2011: 4; ER, 2011-I: 119, ER, 2008-II: 7 ve 40; ER, 2007-I: 49; ER, 2007-III: 2; ER, 2009-III: 7. Dolayısıyla finansal piyasalar, toplumsal aktörlerin beklentilerini ve/veya algılarını yansıttıkları “alanlar” olarak kurulur. Bunun için bkz. ER, 2011-I: 90; ER, 2009-III: 4.

göz ardı edilebilir. Dolayısıyla Merkez Bankası için, finansallaşma sürecinde önemli olanın, üretim süreçlerinden ziyade yeniden üretim süreçleri olduğu söylenebilir; Merkez Bankası, iletişim metinleri üzerinden toplumsal beklentilere seslenir, algı yönetimine odaklanır. Bir başka yerden, Merkez Bankası para politikası, böyle bir psikolojik alan üzerine kurulur. Finansallaşma sürecinde, “toplumsal psikoloji” bir değişken olarak ekonomi-politikanın merkezine yerleşir.⁴⁷² En nihayetinde finansal sermayenin yeniden üretimi, “algısal”dır.

Bu noktada, Merkez Bankasının, iletişim metinleri üzerinden para politikasına ilişkin “egzersiz” yaptığı söylenebilir. Bu doğrultuda, ekonomiye ilişkin çeşitli gelişmelerin enflasyon ve fiyat istikrarı üzerindeki etkileri “simüle” edilir. Bu simülasyon üzerinden yapılan çıkarımlar kamuoyuna aktarılır ve toplumsal aktörlerin bu sanal gerçekliğe katılımı sağlanır. Bu iki açıdan önemlilik arzeder: Birincisi, maddi gerçeklik ve/veya somut olan, gerçekliğin başka bir düzeyinde temsil edilir. İkincisi, soyut olanın somut olanın yerini aldığı bu süreçte, toplumsal aktörlerin bu temsil sürecine iştirakleri, olası olumsuz ekonomik gelişmelerin fiyat istikrarı ve enflasyon üzerindeki etkilerinin daha az bir maliyetle ortadan kaldırılmasına imkân tanır. Merkez Bankası ile toplumsal aktörlerin, para politikası merkeze alınarak çizilen bir düşünce ekseninde buluşmaları, enflasyon hedeflemesi rejimine uygun davranışların pratiğe aktarılmasını önceler. Bu sanal buluşma, iletişim politikası araçları üzerinden sağlanır.

---

⁴⁷² Bununla birlikte, merkez bankası iletişim politikası araçları ve özellikle merkez bankası söylemi/dili, Voloşinov’a göre burjuva felsefesinin temel yönelimlerinden birisini devam ettirir: “Tüm sosyo-ekonomik kategorilerin, öznel-psikolojik veya biyolojik kategorilerle değiştirilmesi” (1987: 26-27) yönelimini... Kuşkusuz finansallaşma sürecinde de devam ettirilen bu yönelim çerçevesinde gerçekleştirilen en temel pratik, nesnel-“sınıf”ın öznel-“kişilik” ile yer değiştirilmesidir ki; tam da bu noktada, “psikolojik” sanılan şey, -aynı zamanda- “ideolojik”tir.

Buna göre, “Fiyat seviyesi ve enflasyonun olası şoklar karşısındaki davranışları” başlığını taşıyan bir kutuda şöyle denilir:

Bu kutu ile ekonomide oluşabilecek çeşitli şokların, fiyat seviyesi, aylık ve yıllık enflasyon üzerindeki etkilerinin basit iki örnek aracılığıyla kamuoyuna açıklanması amaçlanmaktadır” (ER, 2006-III: 24).

Nitekim “bu basit egzersiz” (ER, 2006-III: 25) ile “fiyat seviyesi ve enflasyonun olası şoklar karşısındaki davranışları”nın yanı sıra “toplumsal aktörlerin olası şoklar karşısındaki davranışları” da belli bir eksene, para politikası eksenine oturtulur. İletişim metninde söylendiği üzere, “...enflasyonun tekrar düşürülmesi maliyetli olacağı”ndan (ER, 2006-III: 24)⁴⁷³, enflasyondaki yükseliş, fiyatların genel seviyesinde bir artışa yol açmadan, toplumsal aktörlerin uyumlu beklentileri ve davranışları üzerinden önlenmiş olur.

2006 yılı iletişim politikası metinlerinde, 2006 yılından itibaren uygulanacak olan “enflasyon hedeflemesi” rejiminde kullanılacak iletişim politikası araçlarının neler olduğu da aktarılır; dolayısıyla iletişim metninin bizatihi kendisi, iletişim politikasını konu edinir.⁴⁷⁴ Bu doğrultuda temel iletişim aracı olarak öne çıkarılan ve üç ayda bir yayınlanacak olan “enflasyon raporu”nda⁴⁷⁵, “merkez bankasının enflasyon öngöruları yayınlanacak (...) enflasyonu etkileyen unsurların genel

---

⁴⁷³ Geleceğe ilişkin beklentilerin şimdiden garanti altına alınmasına dönük bu eğilim için bkz. PKP, 2009: 5; ER, 2009-I: 6; ER, 2006-IV: 73.

⁴⁷⁴ Benzer şekilde Para ve Kur Politikası 2010 yılı metninde Merkez Bankasının “iletişim politikası ve karar alma süreci” ayrı bir başlık altında toplumsal aktörlere anlatılır/tanıtılır/hatırlatılır (PKP, 2010: 13).

⁴⁷⁵ Raporun ilk sayısı, 2006 yılının Ocak Ayı sonunda yayınlanmıştır. Enflasyon Raporu 2009-I metninde temel iletişim aracı olarak “Enflasyon Raporu” işaret edilirken (s.78); Para ve Kur Politikası 2011 yılı metninde “Para Politikası Kurulu duyuruları” da temel iletişim aracı kategorisine alınır. (s.10)

değerlendirmesi eşliğinde gelecekte uygulanabilecek politikalara ilişkin sinyaller de yer alacaktır” (PKP, 2006: 13).⁴⁷⁶

Anlaşıldığı üzere, metinde sözü edilen “öngörüler” ve “değerlendirmeler” ile bunlar ışığında toplumsal aktörlere aktarılacak “sinyaller”, her ne kadar şeffaflık ve hesap verebilirliğin bir uğrağı olarak meşrulaştırılsa da, aslında toplumsal aktörlerin beklentilerine “ayar” vermelerini sağlayacak bir kaldıraç olarak işlev görürler. Merkez Bankası iletişim politikası metinleri üzerinden toplumsal alana aktarılan “sinyaller”, Merkez Bankasının kurumsal değerlendirmesinin, “genel kabul” olarak işlem görmesine vesile olur. Merkez Bankasının öngörülerini doğrultusunda, toplumsal aktörlerin beklentilerini ve dolayısıyla davranışlarını şekillendirmeleri, bu sinyaller üzerinden sağlanır.

Diğer yandan, Merkez Bankası iletişim metinlerinde, enflasyon raporunun yanındaki diğer iletişim politikası araçları olarak, “Para Politikası Kurulu”nun ekonomik görünüme ilişkin değerlendirmeleri ve bu doğrultuda aldığı politika kararlarının gerekçelerini içeren Para Politikası Toplantısı Özetleri ile basın toplantıları ve sunumlar da belirtilir ve eklenir:

Merkez Bankası zaman zaman enflasyon hedeflemesi rejimin genel çerçevesini üniversiteler ve sivil toplum örgütlerindeki sunumlar aracılığıyla kamuoyu ile paylaşacaktır (PKP, 2006: 14).⁴⁷⁷

Birincisi, Para Politikası Kurulunun ekonominin gidişatı hakkındaki, para politikası kararlarına yansıyan “duruş”u, toplumsal aktörlerin pozisyonu ile diyalektik bir ilişki içindedir; öyle ki, toplumsal aktörlerin beklentilerindeki değişim, kurulun para politikası kararlarını etkilerken; toplantının sonunda varılan nokta,

---

⁴⁷⁶ Raporun kamuoyuna tanıtımı da basın toplantısı ile yapılacaktır. Bkz. PKP, 2010: 13.

⁴⁷⁷ Sunumlar yanında konuşmalar, araştırma tebliğleri, kitapçıklar, teknik notlar, konferans ve çalıştaylar da iletişim politikasının bileşenlerini oluşturur. Bunun için bkz. PKP, 2008: 8.

toplumsal aktörleri, pozisyonlarını yeniden tanımlamaya zorlar. Merkez Bankasının kurumsal alanı içerisindeki Para Politikası Kararlarından sorumlu bu organ ile toplumsal aktörler arasındaki “karşılıklılık” önemli bir nokta ve bu hususun, iletişim politikası metinlerinde de sürekli işlendiği söylenebilir.

İkinci olarak, görülmektedir ki, Merkez Bankası iletişim politikasının iki muhatabını da, üniversiteler ve sivil toplum örgütleri oluşturmaktadır. Bunun, Merkez Bankasının bağımsızlık gündemine paralel bir eksenini takip eden, siyasetin sivilleşmesi, sivil olanın siyasalın ve toplumsalın merkezine çekilmesi ve en nihayetinde toplumun sivil toplum örgütleri üzerinden siyasete taşınması gündemini takip ettiği söylenebilir.⁴⁷⁸ Daha doğrusu, bu iki eksen, 1990 sonrası süreçte, karşılıklı olarak birbirini beslemişlerdir ve TCMB’nin sivil toplum vurgusunu da bu karşılıklılık etrafından okumak gerekir. Diğer yandan, üniversitelerdeki –özellikle iktisatçılar, para politikasının mevcut yönelimleri için, önemli bir meşruiyet zemini olarak işlev görürler; bilimin katılımıyla “rasyonel” bir para politikasının inşasına katkıda bulunurlar.⁴⁷⁹

Zira, Merkez Bankasını bir “aktarım” mekanizması olarak düşündüğümüzde – ki bu ekonomik bir aktarım olduğu gibi, ideolojik ve politik bir aktarım da olabilir-, aslında muhataplarla kurulan her türlü iletişim faaliyeti, “aktarım mekanizmasının

---

⁴⁷⁸ Nitekim buradaki perspektif, Gramsci tarafından da paylaşılır. Ona göre, sivil toplum, devlet ve onun (ideolojik) kurumlarıyla dolayimli bir ilişkiye sahip olan “bir siyasal güç ve hegemonya lokasyonu”dur (Gramsci, 1971: 235; Ives, 2011: 235). Bu husus, Gramsci’de, devletin hegemonyası için olduğu kadar, karşı hegemonya potansiyeli için de böyledir.

⁴⁷⁹ Oya Köymen’in deyişiyle, “Televole iktisatçılar”; Pierre Bourdieu’nun deyişiyle, “Homo-Academicus”. Buradaki rolleri, bir hegemonya kapasitesinin üzerine inşa edileceği ideolojik söylemi kurmak, finansallaşma sürecini yeniden üreten ekonomi-politikanın söylemsel formülasyonunu gerçekleştirmektir. Nitekim bu “uzman söylemi”, Merkez Bankası iletişim metinleri üzerinde de kendini gerçekleştirme, Merkez Bankası iletişim kanalları üzerinden toplumsal alanla buluşma imkânına da sahiptir.

daha iyi anlaşılmasına dönük notlar” (PKP, 2006: 14) olarak okunabilir.⁴⁸⁰ “Aktarım mekanizmasının işleyişine ilişkin belirsizlikler ve ekonominin hızla değişen yapısı nedeniyle, tek bir modele bağlı kalınmasının doğru olmadığı ve para politikası kararlarında farklı varsayımları içeren farklı modellerin ‘uzman görüşleri’yle desteklenerek bir arada değerlendirilmesinin önemli olduğu” (PKP, 2006: 14-15) varsayımı altında, Merkez Bankası, para politikasına dönük bir “konsensüs” arayışına girer; sivil toplum örgütleri ve üniversiteler de dahil olmak üzere iletişim politikasının tüm muhatapları, bu “konsensüs”ün de bir parçası olmak durumundadır. En nihayetinde, para politikası bu “konsensüs” üzerinde yükselir ve yine en nihayetinde iletişim politikası, bu sebeple, para politikasını önceler. –Karşılıklılık

Bu noktada, Merkez Bankasının iletişim politikası metinleri üzerinden gönderdiği “sinyal”lerin hangi kanallar aracılığıyla gönderildiği kadar, nasıl alımlandığı da büyük önem arzeder. Merkez Bankası bu konu üzerine konuşurken, söze bazı epistemolojik değinmelerle başlar: “Dünya değişmekte” ve bu değişimin beraberinde getirdiği dış şoklardan kaynaklanan belirsizlikler –sadece Türkiye için değil- tüm ekonomiler için geçerli olabilmektedir. Bu husus, yalnızca Türkiye’nin ulusal para politikası performansına ilişkin bir durum olarak değerlendirilmemeli, ancak her türlü yeni bilginin enflasyon öngörülerini değiştirebileceği hususu kamuoyu tarafından çok iyi anlaşılmalıdır. Bu para politikası hikâyesi içerisinde;

---

⁴⁸⁰ İletişim metinleri üzerinden Merkez Bankası, toplumsal aktörlere neyi not etmeleri gerektiğini de söyler: “...Geçtiğimiz yılın son çeyreğinde bu grupta kuş gibi kaynaklı fiyat hareketlerinin yaşanmış olması sebebiyle, önümüzdeki aylarda grup fiyatlarının yıllık artışında geçici dalgalanmalar gözlenebileceği de ‘not’ edilmelidir” (vurgu bana ait) (ER, 2006-IV: 20).

Dikkat edilmesi gereken, öngörülerde değişiklik olması değil, değişikliğin nedenlerinin Enflasyon raporu aracılığıyla kamuoyuna açıklıkla anlatılacak olmasıdır (PKP, 2006: 14).⁴⁸¹

Başka bir yerden, bu metin, kapitalizmin işleyişindeki değişimler ve bu değişimler neticesinde “gelişmekte olan” ülkelere biçilen rol her ne olursa olsun, yani hikâyenin iç-kurgusu nasıl değişirse değişsin, önemli olanın toplumsal aktörlerin bu hikâyeye katılma biçiminde bir değişiklik olmaması şeklinde de okunabilir. Anlaşılacağı üzere, TCMB, küresel-kapitalizmin yönü hakkındaki eğilimler her ne ise, bunlar üzerinde tartışmaya girmeden, bunları a priori veri alır; iletişim politikası metinlerindeki sinyaller üzerinden, yerel toplumsal alanı da bu eğilimler ile paralel hale getirmeye odaklanır.⁴⁸² Nitekim, iletişim politikası metinlerinde “...kamuoyu tarafından anlaşılması son derece önemlidir” (PKP, 2006: 14) şeklinde tamamlanan cümlelerin bolluğu⁴⁸³, ancak Merkez Bankasının ilgili epistemolojik uğraşına toplumsal alanı da dâhil etme çabası olarak okunabilir.

Zira, Merkez Bankasının, küresel alanda dolaşımında olan sıcak paranın uğraklarından birisi olması sebebiyle, para politikasının likidite yönetimini öncelikli olarak gerçekleştirmesi beklenir. Zira ilgili likidite, bir yandan ulusal alandaki kredi arzını düzenlemeye imkân tanırken bir yandan da devletin yeniden yapılandırılması

---

⁴⁸¹ Dolayısıyla temel iletişim aracı olarak Enflasyon Raporu, tüm toplumsal aktörlerin bakış açılarını yönlendirdikleri bir metin olarak, bu bakış açılarını birbirine eşitlemeyi, şeffaflık ve hesap verebilirliğin bir uğrağı haline getirir. Bunun için bkz. PKP, 2008: 4 ve 6; ER, 2006-IV: 68; ER, 2009-I: 78.

⁴⁸² Hatta, Merkez Bankası tarafından a priori olarak veri alınan mefhumların da bizatihi kendisi “sinyal” olarak değerlendirilir. McNamara’nın belirttiği üzere, fiyat istikrarının “mutlak iyi”, merkez bankası bağımsızlığının –mutlak- “rasyonel” bir strateji olarak kodlandığı bir sistemde, düzenleyici otoritenin “modern” bir yol izlediği düşüncesi/sinyali de, piyasa katılımcılarına kendiliğinden aktarılmış olur (McNamara, 2002: 60).

⁴⁸³ Benzer bir ifade için bkz. ER, 2006-IV: 73 ve 105; ER, 2011-III: 115; ER, 2011-I: 119; PKP, 2008: 3 ve 6-7.

sürecinin finansal ayağını oluşturur.⁴⁸⁴ Likidite fazlası olarak işaretlenen döviz rezervi ise, uluslararası sermayenin ulusal alana olan ilgisi etrafında artarken, aynı uluslararası sermayenin olası kaçışlarına dönük bir garantör olarak da işlevlendirilir. Dolayısıyla para politikasının öncelikle bu likidite yönetimini istikrarlı kılması, sonrasında ise likidite fazlası yaratmak için yeni fon kaynakları yaratması gerekir.

Nitekim ABD konut balonunun gerisinde yatan “menkul kıymetler için ikincil piyasa” mefhumu, döviz rezervi biriktirme retoriğini gelişmenin önemli bir aracı olarak gören “gelişmekte olan” ülkeler için de yoğunluklu olarak paylaşılır.⁴⁸⁵ İletişim metninde belirtildiği biçimde;

---

⁴⁸⁴ Bir başka ifadeyle, ulusal alandaki en önemli kredi aktarım mekanizması olarak bankalar, aynı zamanda Merkez Bankasının, ulusal alanı finansal sermaye için bir cazibe merkezi haline getirmeye odaklanan para politikası yöneliminden en fazla fayda sağlayanlar arasındadır. Zira, düşük döviz kuru ile yüksek faiz oranı stratejisi, her ne kadar uluslararası likiditeye ulaşmayı daha kolay hale getirirse de, diğer yandan ulusal ve küresel alan arasındaki faiz farkı, bankaların kâr hanesinin büyümesinin de imkanını yaratıyor. Bu doğrultuda, bankaların, likidite yönetimindeki asli unsurların bir başka deyişle, yapılanma sonrası yüzünü paranın küresel akışına dönmüş devletin mevcut politika yöneliminin en önemli destekçisi olmaları bu sebeple –pratikte de- gayet anlaşılır. Finansallaşma sürecinde devletin dönüşümü ve bu dönüşümün finansal ayağı, bu şekilde birbirini tamamlıyor. *(Anlaşıldığı üzere, ekonomiye ilişkin kurulan dil –muhalif ve/veya egemen dil; yine bu metindeki dil de-, her ne kadar uluslararası finansal sermaye ile yerel sanayi sermayesi arasındaki bir karşılığa yaslanıyorsa da, bu bizatihi sermayenin kendi içindeki gerilim hatlarını –zaman zaman abartılı da olsa- görünür kılmak içindir; yoksa finansallaşmanın küresel ve yerel paydaşlar arası bir ilişki olduğunu ve/veya sanayi sermayesi ile genel olarak sermaye arasındaki üretim ilişkilerinde kökleşen birlikteliği göz ardı ettiğinden değil.)*

⁴⁸⁵ Buradaki düşünce, Akerlof ve Shiller’in ilginç bir benzetmesi ile desteklenebilir. Zira, “finans piyasaları, -tıpkı akıllı süpermarket sahiplerinin tavukları parçalara ayırıp satmaları halinde satışları canlandırabileceklerini keşfetmeleri gibi- ipotekli konut kredilerini parçalayıp satmanın mümkün olduğunu gördüler.” Dolayısıyla sürekli olarak yeniden paketlenen ve parçalarına ayrılan bu krediler, her bir parçaya sahip kişilerin sürece dâhil olmasını gerektirdiğinden, bu süreçte kazanç ve zararlar aktörler arasında paylaşılır. (“Katılımcılık”) Ancak Akerlof ve Shiller ekler: “İpotekli konut kredilerinin son hamilleri, bunları kullandıranlardan çok farklı kişilerdir ve genellikle portföylerindeki ipotekli konut kredilerinin niteliğini araştırma gereği duymazlar” (2010: 60). Bu noktada iki şey var: birincisi, kredi kanallarının sağlıklı çalışması için zorunlu olan bankacılık faaliyeti, aslında sermaye ile emek arasında bir aktarım mekanizması olarak çalışır; gerçekleştirilen herhangi bir bankacılık işlemi, bir adım geride duran, bankanın bizatihi kendi sermaye yapısını da besleyen uluslararası finansal sermayeyi görünmez kılar. Diğer yandan, kredilerin son hamillerinin kendi portföylerinde buldukları konut kredilerinin niteliklerinden bihaber olmaları, yine finansallaşma sürecinde yaygın bir eğilim olan “günlük borsacılığı”nı akla getirir. Hafta içi her gün, finansal piyasaların açılışı ile başlayan ve kapanışı ile de sona eren

Yasalaşma s¼recinde olan Konut Finansmanı Kanun Tasarısının ipotek finansmanlı menkul kıymetler için ikincil piyasa oluşumuna imkân vermesi finansal sistem için yeni bir potansiyel fon kaynağı anlamına gelmekte ve finansal sistemdeki likidite fazlasının orta vadede de devam edeceği beklentisini güçlendirmektedir (ER, 2006-II, s.39).⁴⁸⁶

Bu hususta, likidite riskinin azaltılmasının, sürdürülebilir borç yönetimi açısından da önem taşıdığı, borç çevirme riskini azalttığı belirtilerek, iletişim metinleri üzerinden toplumsal bir meşruiyet aranır.

Bu doğrultuda, Merkez Bankasının temel gündem maddelerinden birisinin de, uluslararası borç rejiminin devamı yönündeki rolünü yerine getirmek olduğu söylenebilir. Zira, bu yalnızca ulusal merkez bankalarının değil, ulusal alana girmeye eğilim gösteren uluslararası finans sermayesinin de temel kaygılarından birisidir. Finans sermayenin, kısa dönemde borç stokunun “çevrilebilirliğine” orta ve uzun dönemde ise “sürdürülebilirliğine” ilişkin kaygılarının en aza inmesi; ülkenin borçlanma stratejisinin kendisi açısından makul bir risk seviyesine sahip olduğuna yönelik bir algıya sahip olması beklenir. Nitekim iletişim metinleri, bu “beklenti”nin inşasına dönük olarak çalışır.

---

bu faaliyet, bilgisayar ekranından akan niceliksel değerlerin artış ve azalışından kazanç elde etmeye odaklanırken, alınan menkul kıymetlerin tekabül ettiği firmaların üretim alanları hemen hemen hiç umursanmaz. Bu yolla, bilgisayar başındaki bu borsacıların genel eğilimi, yönelimleri, borsada işlem gören herhangi bir firmanın herhangi bir işçisinin en sıradan eylemlerini bile belirler hale gelir. En nihayetinde kapitalizmin finansallaşması sürecinde, üretime dayalı bir ekonomik faaliyet ile onun toplumsal çıktısı arasındaki ilişkinin, finansal piyasalar tarafından dolayımıldığı ve emek ile ürün arasındaki tarihsel ilişkinin, “yabancılaşma” ile nihayetlenen “meta ilişkisi”nin derinleştiği pekâlâ söylenebilir.

⁴⁸⁶ Merkez Bankası iletişim metinlerinde olumlanan bu “ikincil piyasa” mefhumu, Scitovsky’ye göre (1994), toplumsal tasarrufları daha spekülâtif amaçlarla finansal piyasalara aktarmayı hedefler.

Ancak bunu yaparken, ilgili risk seviyesinin korunması ve borç stoğunun çevrilebilirliği için “yapısal düzenlemelerin” önemine işaret eder. Buna doğrultuda şöyle denilir:

Kamu borç stokunun daha düşük düzeylere düşürülmesi için öncelikle sosyal güvenlik ve vergi alanlarındaki yapısal reformların etkin bir şekilde uygulanmaya başlanması önemini korumaktadır (ER, 2006-IV: 49).⁴⁸⁷

Anlaşılabileceği üzere, Merkez Bankasının söyleminde doğrudan ifadesini bulmasa da, bir adım geride uluslararası borç rejiminin devamı için ulusal-toplumsal alanın re-organizasyonunun bir zorunluluk olduğu örtük olarak içerilir.⁴⁸⁸

Bu sebeple, Merkez Bankası iletişim metinlerinde toplumsal aktörlere aktarılan mesajın, muhataplar tarafından tam olarak anlaşılması, para politikası açısından büyük önem arzeder. Bu nedenle, iletişim metinlerindeki bazı temel mesajlar, sürekli olarak “yinelenir”. Örneğin 2006 yılı iletişim metinlerinde şöyle denilir:

‘Tekrar vurgulamak gerekirse’, belirsizlik aralığı herhangi bir hedef olarak algılanmamalıdır (...) sadece gösterge niteliği taşımaktadır ve Merkez Bankası iletişim politikalarını kolaylaştıracak bir unsurdur (...) dolayısıyla hedeften aşağı ve yukarı yönlü sapmaların bankaca eşit ölçüde

---

⁴⁸⁷ Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2011-I: 78 ve 102; ER, 2008-II: 69; ER, 2007-I: 53 ve 59; ER, 2007-III: 49; ER, 2010-II: 80 ve 89. Nitekim düzenli prim ödemelerinin teşvik edilmesi ve kurumların daha etkin prim alacağı tahsilâtı yapabilmesine olanak tanıyan “Sosyal Güvenlik Prim Alacaklarının Yapılandırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”, 04.03.2006 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu değişikliğin, para politikası yönelimlerine paralel bir hukuki düzenleme olduğu aşikâr olmakla birlikte, bütün olarak devletin yönelimleri açısından da önemli bir gösterge olduğu söylenebilir.

⁴⁸⁸ Hirsch, kamu borçlarının nasıl bir seyir izleyeceğinin tamamen toplumsal güç dengelerinin bir sonucu olduğunu belirtir. Ona göre, “Böylesi süreçler genelde, örneğin devletin ücretlilerin taleplerini kamu borçlanmasını arttırarak karşılaması gibi sosyal güç dengesi veya çatışmaların sonucudur” (Hirsch, 2011: 45).

değerlendirileceğinin kamuoyunca son derece iyi anlaşılması gerekmektedir (vurgu bana ait) (PKP, 2006: 7).⁴⁸⁹

Buradan anlaşılacağı üzere, Merkez Bankasının edimlerinin toplumsal aktörler tarafından “son derece iyi anlaşılması”, başlangıçta “gösterge niteliğindeki” hedefe ulaşılmasını mümkün hale getirir.

Buradaki “gösterge”, Merkez Bankasının kastettiğinin tam tersi yönünde, aslında “dilsel bir gösterge” olarak da düşünülebilir; tüm toplumsal aktörleri buluşturan, uzlaştıran, ekonomiye ilişkin genel anlamın sabitlendiği bir alan olarak tasavvur edilebilir. Enflasyon hedefine ilişkin bu “gösterge”, tüm toplumsal aktörler tarafından paylaşılır, toplumsal pratikleri düzenler; “gösterge”nin kendisi, tüm toplumsal aktörlerin uzağında konumlanır, ekonominin genel yönelimleri ile toplumsal pratikler, bu gösterge üzerinden belli bir noktaya çapalanır. Dilsel bir terminoloji içerisinde söylenecek olursa, enflasyon hedefine ilişkin bu “gösterge”nin, mevcut para politikası yönelimini destekleyen ekonomik, politik ve toplumsal “gönderge”leriyle bulunduğu noktada, ekonomi-politikaya ilişkin “anlam” inşa edilir.⁴⁹⁰

Merkez Bankası, para politikasına ilişkin geleceğe dönük öngörülerini, tahminlerini iletişim politikası araçları üzerinden toplumsal alana aktarırken, toplumsal aktörlerin beklentilerinin kendi öngörülerine paralel bir seyir izlemesi için

---

⁴⁸⁹ Merkez Bankası değişen toplumsal ve ekonomik bağlama göre bazen “olumsuz haberlere olumlu haberlerden daha duyarlı bir duruş” sergilerken, bazen de “dönemsel olarak farklı göstergelere farklı önemler” atfeder. Bu “yeni-duruş”u ve “yeni-gösterge”yi kamuoyu ile paylaşmak suretiyle toplumsal aktörlerin beklenti ve davranışları ile küresel olanın makro-bağlamını yan yana getirmeye çalışır. Bu konuda bkz. ER, 2007-III: 4; PKP, 2007: 6.

⁴⁹⁰ Bazı durumlarda Merkez Bankası, toplumsal aktörlerin karşılıklılığı esasında inşa edilen bu anlama dışarıdan bazı müdahalelerde bulunabilir. Özellikle bir dilsel gösterge ve/veya parasal yönelimin, geleneksel anlamının dışında yorumlanmasını arzu ettiği durumlarda araya girer. Örneğin, “ancak bu faiz indirimi tamamen likidite koşullarındaki değişimden kaynaklanan teknik bir düzenleme olacak, para politikasının gevşetilmesi anlamına gelmeyecektir” (PKP, 2008: 11) der.

de çaba harcar. Bu doğrultuda inşa edilen para politikası hikâyesine bir yandan ekonomik ve toplumsal hayatın farklı sektörlerindeki hikâyeleri katarken, bir yandan konuya ilişkin uzmanların görüşleri ile bu hikâyeleri çerçeveselendirir ve para politikasının yönelimlerine uygun bir bağlama oturtur. Para politikası hikâyesine temel olan varsayım seti, iletişim metninde belirtildiği üzere, “bu raporun genelinde ortaya konulan detaylı analizlerin ve uzman görüşlerinin toplulaştırılmasıyla oluşturulmuştur” (ER, 2006-II: 49).⁴⁹¹ Anlaşıldığı üzere, Merkez Bankası, gerek toplumsal pratiklerle, teorik-uzman görüşünü toplulaştırarak, gerekse reel faiz ve reel kur bileşenlerini toplulaştırarak, dış dünyaya ilişkin bakışını şekillendirir, epistemolojik duruşunu belirler –toplumsal beklentilerin değişimine paralel bu duruşunu günceller- ve en nihayetinde geleceğe dönük bir çıkarımda bulunur. Bu çıkarımın toplumsal ve ekonomi-politik yönünün ne olacağı ise, iletişim metinlerinden çıkarılabilir:

Orta vadeli öngörüler oluşturulurken, mevcut programın uygulanmaya devam edeceği, makroekonomik ve siyasi istikrarın bozulmayacağı, yapısal reformların ve bunlara bağlı olarak uzun vadeli sermaye girişlerinin devam edeceği ve verimlilik artışlarının süreceği bir ana senaryo altında Yeni Türk Lirasının mevcut güçlü konumunu koruyacağı ve enflasyondaki düşüşe destek vermeye devam edeceği bir görünüm çizilmektedir (ER, 2006-II: 50).⁴⁹²

---

⁴⁹¹ Buradaki “toplulaştırma” yönelimi, toplulaştırılan kaynaklar zaman zaman değişmekle birlikte (bu kimi zaman uzman görüşleri olur, kimi zaman da uluslararası kuruluşların tahminleri) iletişim metinlerinde sıklıkla tekrarlanır. Örneğin bkz. ER, 2009-I: 5.

⁴⁹² Toplumsal aktörleri mutlak suretle bir senaryonun (olumlu veya olumsuz senaryo; ana veya alternatif senaryo) muhatabı olarak yakalamaya dönük eğilimler için bkz. ER, 2008-II: 83; ER, 2007-I: 5; PKP, 2009: 9; ER, 2009-III: 6; ER, 2008-IV: 78-79; ER, 2009-I: 8 ve 69; ER, 2011-III: 11; ER, 2011-I: 15.

Merkez Bankası para politikasının mevcut ontolojik kabulleri ve epistemolojik duruşu ile uyumlu bu öngörü-senaryo doğrultusunda, toplumsal alanın ve insani pratiklerin kalıba dökülmesi hedeflenir; iletişim politikası araçları bu noktada pozisyonlandırılır.

Merkez Bankası için iletişim metinlerinde işaret ettiği noktaların gerçekleşmesi, para politikasının tutarlığı için büyük önem taşır. Bu hal, bir yandan uygulanan parasal adımlar için, “bu daha önceki iletişim metninde öngörülmişti”, yönünde bir söyleme olanak tanırken, diğer yandan üzerinde yürünen parasal yönelimin tutarlılığının iletişim metinleri üzerinden sağlanıyor olması, toplumsal beklentilere olumlu bir şekilde yansır. Özellikle sıkılaştırıcı yönde parasal adımların atıldığı dönemlerde –ki finansallaşma sürecinde likidite yönetimi çoğunlukla bu yönde çalışır-, toplumsal aktörlerin bu yönelime katkı sağlamalarının bu “iletişimsel tutarlılık eksenini” üzerinden daha kolay olduğu söylenebilir. İletişim metninde örneğin, şöyle denilir:

Para Politikası Kurulu (...) Temmuz ayında da, bir önceki raporda yılın geri kalan dönemi için öngörülen ölçülü parasal sıkılaştırma politikası çerçevesinde hareket etmiştir...” (ER, 2006-IV: 1).⁴⁹³

Buradaki “ölçülü parasal sıkılaştırma”nın ölçüsünü belirleyen –tıpkı devletin “ölçülü şiddet kullanımı”nda olduğu gibi-, toplumsal aktörlerin muhalefet düzeyi, politik yönelime karşı yönelimleridir ki; Merkez Bankası iletişim politikası araçlarının gerek sıradan insani pratiklerle ilişki kurma becerisi gerekse Merkez

---

⁴⁹³ Bu hususta eğer ki “öngörü” ile “hareket” arasında belli bir uygunluk varsa, iletişim metinlerindeki geçmişe dönük değerlendirmelerde “öngördüğümüz” şeklinde işaretlenirken; bu uygunluk yoksa “öngörülen” şeklinde işaretlenir, Merkez Bankasının kurumsal varlığı ile iletişim dilinin arasına belli bir mesafe girer. Bu konuda bkz. ER, 2009-I: 70; ER, 2010-II: 7; ER, 2007-III: 4; PKP, 2010: 3 ve 7; PKP, 2011: 4.

Bankasının hegemonik kapasitesi ile beraber düşünülduğünde çizilen bu “iletişimsel tutarlılık eksenini”, ilgili parasal adımların atılmasını kolaylaştırır. -İletişimsel tutarlılık

Merkez Bankası iletişim metinlerinin diline bakıldığında, ekonomiye ilişkin olumsuzlukların bir şekilde güven inşasına ve toplumsal beklentilerin istikrarına bağlandığını söylemek mümkün. Öyle ki, 2006 yılının son çeyreğinde yayınlanan Enflasyon Raporu metninde, Tarım ve Hizmetler sektörü katma değerinin azalması, tüketim harcamalarındaki artmaya karşılık yatırım harcamalarının artışıdaki yavaşlama, YTL’deki değer kaybı ve finansman koşullarındaki diğer olumsuzluklar detaylı bir şekilde aktarıldıktan sonra, söylem, şu şekilde kapanır:

İktisadi Yönelim Anketi göstergelerinden gelecek 12 aylık döneme ilişkin yatırım harcaması eğiliminin finansal dalgalanma sonucunda sert düşüş göstermemesi yatırımcı güveninin devam ettiğine ve orta vadede yatırım harcamalarının devam edeceğine işaret etmektedir (ER, 2006-IV: 34).⁴⁹⁴

Bir takım nicel verilerle, nitel istikrarın devam ettiği, beklentilerin mevcut parasal yönelimleri desteklediği algısı toplumsal aktörlerde kurulmaya çalışılır.⁴⁹⁵ Geleceğe ilişkin bir perspektif, mevcut finansal dalgalanma halinden çıkmak için yardıma çağrılır. “Güven” söylemi, finansal kapitalizme ilişkin bütün yapısal olumsuzlukların üstünü örten, onları gizleyen ve en nihayetinde ekonomiye ilişkin farklı beklentileri, tek bir potada eriten ideolojik bir rol ile yüklenir.

Merkez Bankası iletişim metinlerinde yer alan “Orta Vadeli Öngörüler” başlığının stratejik bir öneme sahip olduğu söylenebilir. Buna göre, enflasyon

---

⁴⁹⁴ 2007 yılının ikinci çeyreğinde, kriz öncesi süreçte bile olumluya bükülen bu dil için ayrıca bkz. ER, 2007-III: 43; ER, 2010-II: 98; ER, 2011-I: 20; ER, 2007-I: 2 ve 38; PKP, 2010: 9.

⁴⁹⁵ Fuat Ercan’ın net bir şekilde belirttiği üzere, “Kapitalist ekonomide para sorununun sürekli olarak nitel boyundan izole edilerek tamamen nicel süreçler açısından ele alınması belki de genelgeçer iktisat okullarını tanımlayan önemli özelliklerden birisi olmuştur” (2005: 130). Buradaki söylem, en tipik haliyle bu perspektifin bir yansımasıdır.

hedeflemesi rejiminin “kontrol ufku” olan orta vadede, geleceğe dönük tahminler yapılırken; gelecekte de geçmişten yansıtılan bu tahmin projeksiyonunun ne oranda tuttuğu ve/veya pratiğe aktarıldığı üzerine tespitler yapılır. Bir başka yerden, tarihin “şimdiki” uğrağında “gelecek” uğrağına ilişkin kestirimlerde bulunulup, toplumsal aktörler bu kestirime katılmaya davet edilirken, “gelecek” uğrağında da bu davetin ne oranda karşılık bulduğu, toplumsal alandaki beklentilerin ne oranda kestirimlerin paralelinde bir seyir izlediği gözlenir.⁴⁹⁶

Nitekim, Merkez Bankası iletişim politikalarının başarısının, bir “yapay zeka” projesini anımsatacak biçimde, “kestirimler” ile “gerçeklik” arasındaki farkın düzeyine bağlı olduğu söylenebilir. Buradaki süreç, ekonomiyi etkileyen içsel ve dışsal faktörlere ilişkin niceliksel enformasyonun “toplulaştırılıp”, niteliksel ve dolayısıyla para politikasının yönelimlerini, toplumsal aktörlerin bu yönelim içerisinden görünümelerini içeren bir süzgeçten geçirilip, yeniden nicel veriler olarak toplumsal alana aktarılmasını içerir.⁴⁹⁷ İletişim metinlerinde yer alan formel bir dille söyleyecek olursak, Merkez Bankası “geleceğe” dönük değerlendirmelerini “sayısal” ve “yargısal” yöntemler üzerinden gerçekleştirir. Buradaki haliyle “nicel” ile “nitel”, “sayı” ve “yargı” ile yer değiştirir:

---

⁴⁹⁶ Kapitalizmin parasal bir ekonomi üzerinde yükseldiğini belirten Keynes’in de işaret ettiği üzere, “para, şimdiki zamanla gelecek zaman arasında bir köprü” (1980: 311) işlevi görür. Bu nokta önemli; zira, paranın üzerinde yükselen bu tarihsel birlik, insan davranışlarını belli bir noktada koordinatlandırmak için bir referans noktası olarak da işlev görür. Geleceğe dönük beklentilerin, bu referans noktasından kalkılarak şekillendirilmesi ve geleceğe dönük tahminlerin bu referans noktası dikkate alınarak yapılması, merkez bankası (ve ekonomi-politikanın uygulayıcı kurumları) tarafından arzu edilir. Ancak, Keynes’in “hayvansal güdüler” olarak tanımladığı hal, bireylerin davranışlarının bu “rasyonel” çizgiden ayrılması riskini içinde barındırır. Nitekim Merkez Bankasının bu “kontrol-ufku”, iletişim metinleri üzerinden bu riski en aza indirmeyi, güdülerini mümkün olduğunca bastırmayı, belirsizliğin önüne geçerek geleceği öngörülebilir hale getirmeye odaklanır.

⁴⁹⁷ Ekonomik yaşamı niceliğe indirgemek; onu, insandan arındırıp, matematiğin diliyle formelleştirmek...

Sayısal yöntemler; yapısal modelleri, simülasyon uygulamalarını ve diğer istatistiksel ölçüm tekniklerini içermekte iken, yargısal yöntemler daha çok öznel değerlendirmelere dayanmaktadır (ER, 2006-III: 72).

Buradaki “yargının özneliği”nin, Merkez Bankasının kurumsal pozisyonuna ve parasal duruşuna ilişkin bir “öznelik” olduğu söylenebilir. Dolayısıyla Merkez Bankasının “girdi”leri ve “çıktı”ları çoğunlukla nicel verilerden oluşur ancak, bu verileri para politikası hikâyesi içinde temsil etme, para politikasının mevcut yönelimlerini olumlayacak bir biçime büründürme ve en nihayetinde beklentilere seslenecek kıvama sokmaya ilişkin müdahalenin “niteliksel” ve “iletişimsel” bir müdahale olduğu söylenmelidir.

İletişim metninde söylendiği üzere, “Söz konusu varsayım seti (...) bilgi ve çözümlemelerin ‘toplulaştırılması’ ve rakamlara dönüştürülmesi sonucunda elde edilmiştir” (ER, 2006-III: 69) denilir.⁴⁹⁸ Burada söz konusu olan “niteliksel ve/veya iletişimsel müdahale”, ilgili nicel verilerin, ekonominin geleceğine dönük olarak Merkez Bankası tarafından “tahayyül” edilen bir “senaryo” içinde konumlandırılmalarına yaslanır; ilgili nicel verilerin bu senaryonun gerçekleşmesine katkı sağlayacak bir forma sokulmasını içerir. Bu senaryonun olay örgüsü ve/veya akışı değişse de, büküldüğü öz değişmez ve farklı iletişim metinlerinde sıklıkla tekrarlanır.

Örneğin, “...mevcut programın uygulanmaya devam edeceği, makro-ekonomik ve siyasi istikrarın bozulmayacağı, yapısal reformların ve bunlara bağlı olarak uzun vadeli sermaye girişlerinin devam edeceği ve verimlilik artışlarının süreceği (...) Yeni Türk lirasının mevcut eğilimini sürdüreceği ve enflasyondaki düşüşe destek

---

⁴⁹⁸ İlgili varsayımlar hem Merkez Bankasının tahminlerine hem de toplumsal aktörlerin beklentilerine kaynaklık ettiği gibi, meşruiyetlerini şeffaflık ve öngörülebilirlik ile olan ilişkilerinden alırlar Bu konuda bkz. PKP, 2008: 6; PKP, 2010: 13.

vermeye devam edeceği...” bir senaryo, Merkez Bankası para politikası açısından tercih edilmekle birlikte, bu senaryonun gerçekleşmesinde en önemli risk unsuru olarak ön plana çıkan toplumsal alanın bu halinden arındırılması, toplumsal muhalefet kanallarının temizlenmesi gerekir. Bu operasyon Merkez Bankası iletişim politikası araçları üzerinden “ideolojik” bir yönelimle olabileceği gibi –ki bağımsız, şeffaf bir merkez bankacılığının hüküm sürdüğü demokratik bir ülkede bu tercih edilir-; yeterli olmadığı durumlarda bu ideolojik yönelimin arkasında duran, bir ideolojinin hegemonya yaratma kapasitesinin yaslandığı devletin “zor aygıtları” da daha bir görünür hale gelebilir.⁴⁹⁹

Ancak en nihayetinde önemli olan bu senaryonun gerçekleşmesine imkân tanıyacak bir şekilde toplumsal aktörlerin beklentilerinin iyi yönetilmesi ve dolayısıyla bütün toplumsal ve politik alanın bu senaryoya katılımının sağlanmasıdır. Bir yandan iç-kamuoyuna ilişkin bu perspektif iletişim metinleri üzerinden paylaşılırken, diğer yandan senaryonun sahnelenmesi konusundaki olası sıkıntılar dışarıya paslanır; Merkez Bankasının herhangi bir öngörüsünün gerçekleşmemesinin nedeni dışarıda aranır, böyle durumlarda mümkün olduğu kadar ulusal-toplumsal aktörlere bir atıf yapılmaz. Bu doğrultuda, örneğin şöyle denilir:

---

⁴⁹⁹ Günümüz entelektüel dünyasında, “ideoloji” dendiğinde –belki de- ilk akla gelen isim olsa da, buradaki perspektifi ortaya koyarken, Gramsci’nin perspektifini –tam olarak- takip etmediğimizi belirtmemiz gerekir. Zira, Gramsci devlet ile sivil toplum arasına net bir çizgi çeker ve devleti “...ardında güçlü bir kaleler ve siperler sistemi duran, yalnızca dış bir hendek...” (1971: 238) olarak tasavvur eder. Dolayısıyla bizim yalnızca “devletin zor aygıtları” olarak işaret ettiğimiz yere, devletin bütününe koyar. Gramsci’nin bu perspektifinin, finansallaşma sürecinde merkez bankasını anlamayı, onun ekonomi-politik ve sosyo-kültürel yüzünü, para politikası yönelimleri ile iletişim politikası yönelimlerini eş zamanlı olarak anlamayı zorlaştırdığı –diğer tüm kuramsal değerine rağmen- belirtilmelidir. Ancak diğer yandan, “devlet=siyasi toplum+sivil toplum” (1971: 263) tanımlamasını yapan da yine Gramsci’nin kendisidir. Bu izlek, bizim perspektifimize yakındır. Anderson, Gramsci’nin buradaki konuya ilişkin birbiriyle uyumsuz üç tasavvura ve/veya modele sahip olduğunu belirtir (Anderson, 1976: 12-14 ve 33-39).

Bir önceki enflasyon raporunda olumsuz bir dışsal gelişme olmaması durumunda yılın ikinci çeyreğinden itibaren enflasyonun tekrar aşağı yönlü bir seyir göstereceği öngörülmüştü (ER, 2006-III: 70).⁵⁰⁰

Ancak “...enerji ve altın fiyatlarının yüksek seviyelerde seyretmesi gibi arz şokları ve küresel likidite koşullarındaki bozulma...” (ER, 2006-III: 70) bu öngörünün-senaryonun gerçekleşmesinin önüne geçmiştir.

Merkez Bankası iletişim metinlerinde “örneklendirmelere” de sıklıkla başvurulur. Merkez Bankasının farklı ekonomik gelişmelerde alacağı pozisyon, atacağı adım, vereceği tepki “örnekler” üzerinden toplumsal alana aktarılır. Bu yolla olası bir ekonomik dalgalanma sırasında, Merkez Bankasının yöneliminin ne olacağının öngörülerek, toplumsal aktörlerin davranışlarının buna uydurulması hedeflenir:

Bu hususun bir örnekle açıklanmasında fayda görülmektedir: Önemizdeki aylarda petrol fiyatlarının varil başına 100 ABD dolarına çıktığı ve 2006 yılı boyunca bu seviyenin devam ettiği bir ‘senaryo’ altında (...) merkez bankası 2006 yılında yüzde 5’lik hedefine ulaşma çabasına girerse, faizleri çok yüksek düzeylere çıkarmak zorunda kalabilecek ve ekonomik faaliyette normalin çok üzerinde bir daralma

---

⁵⁰⁰ Ulusal alandan ve onun para politikası performansından bağımsız olarak tasavvur edilen bu küresel alanın finansal sorunlarına ilişkin olarak bkz. ER, 2006-IV: 11 ve 96; ER, 2009-I: 7 ve 20; ER, 2011-I: 37; ER, 2008-II: 38 ve 69; ER, 2007-III: 8. Bunun yanı sıra “ironik” bir durum gibi gözüken ancak Merkez Bankasının parasal ve toplumsal yönelimleri açısından çok da “anlamlı” bir hal olan, küresel risklere karşı ortaya konulacak basiretli bir politikanın meşruiyetini yine küresel alandan, AB ile uyum ve yakınsama sürecinden alması haline ilişkin olarak bkz. PKP, 2010: 10. Benzer şekilde bir çevre ülkesi olarak Türkiye’nin küresel kriz sürecindeki ekonomik pozisyonunu, yine AB’nin çevre ülkeleri olan Doğu Avrupa ülkelerinin pozisyonu ile karşılaştırıp, etkilerinin benzerliğinden yola çıkarak küreselleşmenin kaçınılmazlığına ilişkin çıkarıma ulaşan bir dil için bkz. ER, 2007-III, s.41.

yaratarak, toplumsal refah seviyesini olumsuz etkileyebilecektir (vurgu bana ait) (PKP, 2006: 8).⁵⁰¹

Anlaşıldığı üzere, Merkez Bankası, “birincil etkiler”e cevap verilen ve toplumsal refahı doğrudan etkileyen olumsuz bir senaryo yerine, “ikincil etkiler”e müdahale etmeye meşruiyet kazandırmaya dönük bir senaryoyu dolaşıma sokmuştur. Burada alıntılanan “senaryo metni”, Merkez Bankası tasavvurunda, piyasanın sağlıklı çevrimi ile toplumsal refah arasındaki doğrudan ilişkiyi anlamak açısından da önem arzeder; Merkez Bankasının piyasa vurgusu, toplumsal refah vurgusunu da kendiliğinden çağırır ve en nihayetinde piyasa ilişkilerine olası bir karşı duruş, toplumsal refah karşıtı bir hale kendiliğinden dönüşüverir. -Örneklendirme

Merkez Bankası para politikası açısından “risk” olarak algılanan durumlardan birisinin de, toplumsal aktörlerin geçmişten getirdikleri alışkanlıklarını devam ettirmeleri olduğu söylenebilir.⁵⁰² İletişim metinlerindeki bu vurgu her ne kadar yalnızca geçmişteki yüksek enflasyona odaklı fiyatlama davranışı için söylene de, “insan” denilen gerçeklik davranış bazında kompartımanlarına ayrılamadığından, aslında toplumsal hayatın topyekün değişimini içerir. Bir başka deyişle, tarihin farklı uğraklarını, ontolojik birer farklılık olarak tasavvur edip, bir uğraktaki alışkanlıklarını, yatkınlıklarını, eğilimlerini başka bir uğrağa taşımayan, esnek, içinde

---

⁵⁰¹ Benzer bir yönelim için bkz. PKP, 2010: 39; PKP, 2007: 6. Diğer yandan, Merkez Bankası için, toplumsal refah talebi, para politikasının mevcut yönelimlerine uygun davranıldığı sürece anlamlı bir taleptir. Toplumsal refah ile para politikası arasındaki ilişkinin mistifike edilmiş bu hali için bkz. PKP, 2011: 8; ER, 2011-III: 10.

⁵⁰² Bu noktada, örneğin Woodford (2005), iyi iletişimin, toplumsal aktörlerin geçmişe bağımlı eylemlerinin yerine alması gerektiğini belirtir. Nitekim, Merkez Bankası iletişim metinlerinin bu noktaya yöneldikleri söylenebilir. Akçay’ın da, merkez bankası bağımsızlığının temel referanslarından olan “siyasi konjonktür yaklaşımı”na atıfla belirttiği üzere, gelecek yerine geçmişe referansla gerçekleştirilen davranışlar, “rasyonel olmayan hal”in temel göstergesi olarak okunur (Akçay, 2009: 134-135).

bulunulan anın kabullerine uyum becerisi yüksek bir insanın tasavvur edildiği söylenebilir.

Zira enflasyondaki “atalet” riski, bir adım geride “toplumsal bir katılımı” barındırdığından, enflasyonla mücadele çerçevesinde toplumsal alanın bu katılımından arındırılması, Merkez Bankasının öncelikli hedeflerinden birisi haline gelir. İletişim metninde belirtildiği üzere;

Enflasyon görünümü açısından belirsizlik oluşturan bir diğer unsur ise yüksek seyreden orta vadeli enflasyon beklentilerinin ve hizmet grubundaki geriye dönük fiyatlama alışkanlıklarının yol açabileceği risklerdir (ER, 2006-IV: 4 ve 61).⁵⁰³

Merkez Bankasının bu riskleri ortadan kaldırma becerisi, iletişim politikası marifetiyle hegemonya inşa etme kapasitesi ile doğrudan ilişkilidir.

Anlaşıldığı üzere, Merkez Bankası iletişim metinlerinde, ekonomideki mevcut gelişmeler ve para politikasının geleceğine ilişkin öngörüler doğrultusunda, aslında enflasyon hedefine ilişkin belli bir “tahmin”de bulunulur. Nitekim, iletişim politikalarının temel yöneliminin bu tahmini, soyut bir form olmaktan çıkarıp pratiğe aktarmak üzerine kurulduğu da söylenebilir. Bu yönelimi gerçekleştirmeye dönük yollardan birisi de, metnin içeriğinde Merkez Bankası tarafından sorulan soruların cevaplarının da Merkez Bankası tarafından verilmesini içerir. Buna göre, Merkez Bankası, para politikasının sağlıklı çalışmasını sağlayacak ve/veya engelleyecek unsurların, enflasyon hedefine ulaşma yolunda engel teşkil edecek ve/veya süreci kolaylaştıracak risklerin ne olduğunu, ne ifade ettiğini, nasıl tanımlanması gerektiğini

---

⁵⁰³ Yalnızca gerek beklentiler gerekse de davranışlar düzeyinde (örneğin fiyatlardaki küsuratı yuvarlama davranışı) enflasyonla mücadeleyi olumsuz etkileyen bu alışkanlıkların değiştirilmesi değil, bütün gündelik pratiklerin dönüştürülmesini hedefleyen bu yönelim için ayrıca bkz. ER, 2008-II: 42; PKP, 2010: 35.

sorar ve toplumsal aktörlerin farklı pozisyonları-çıkarları içerisinde bir cevap üretmelerine fırsat vermeden, sorunun hemen ardına kendi kurumsal cevabını da ekler. Bundan sonraki süreçte de, piyasa ile temas edecek aktörlerin davranışlarında ve/veya beklentilerinde bu “cevap”ları alıntılarını beklenir. İletişim metninde söylendiği üzere;

Burada önemli olan, yukarıda sıralanan bütün bu gelişmelerin enflasyondaki düşüş sürecinin orta vadedeki hızı ve hedefe ulaşılabilirlik açısından ne ifade ettiği. Bu soruya yanıt verebilmek amacıyla (...) üretilen orta vadeli enflasyon tahminleri rapor’un son bölümünde ayrıntılı olarak sunulmaktadır (ER, 2006-I: 3).⁵⁰⁴

Anlaşıldığı üzere, Merkez Bankası para politikasının katılımcı bir biçimde inşasına dönük olarak idealize edilen iletişim politikası araçları, ironik bir biçimde, bu katılımın önüne geçmek ve/veya bu katılımın, toplumsal aktörlerin deneyimlerinden beslenmeyen biçimsel bir hale bürünmesini sağlamak yönünde işlevlendirilir.

Bir başka yerden, iletişim politikası, para politikasının yönelimlerine toplumsal bir meşruiyet kazandırmanın bir uğrağı haline gelir. Toplumsal aktörlerin bütün olarak ekonominin gidişatına ilişkin soru sormalarının ve/veya para politikasının gelecekte alacağı biçime ilişkin sorulara, buldukları toplumsal pozisyondan, bu pozisyonun gerekleri doğrultusunda yanıt üretmelerinin önüne, bizatihi iletişim politikası araçları marifetiyle geçilmiş olur.

---

⁵⁰⁴ Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2008-II: 7; PKP, 2007: 3; ER, 2009-III: 95.

5.2.4.2. “Toplum”un Tahayyül Edilme Biçimi

Merkez Bankasının 2006 yılı iletişim metinleri, 2006 yılından itibaren uygulanmaya başlanacak olan “enflasyon hedeflemesi rejimi”nin tanıtılması ile başlar. Buna göre;

Enflasyon hedeflemesi rejimi, gerek gelişmiş ülkelerde gerekse gelişmekte olan ülkelerde ‘başarısı kanıtlanmış’ ve giderek artan sayıda ülke tarafından uygulanan bir para politikası rejimidir (PKP, 2006: 1).

Daha ilk cümleden, yeni rejimin içeriğine geçmeden, başarısının tescil edildiği ve tüm ülkeler nezdinde küresel bir eğilim olduğu yönünde bir algı yaratmaya dönük bir çerçeve çizilmeye başlanmaktadır.

İlgili çerçevenin, yeni rejime ilişkin eleştirileri ilk elden engelleyecek meşruiyet zemini olarak inşa edildiği de söylenebilir. Dolayısıyla, Merkez Bankası para politikasına ilişkin yeni bir eğilimin, iletişim metinlerinde “daha önce de vardı, başarılıydı ve bizden sonra da var olmaya devam edecek” anlamını oluşturacak biçimde yer aldığını ve bu yolla, ilgili yeni eğilimin, tüm zamanlar –*tarihin her bir anında; tarihin sonu-* için geçerli kılınıp doğallaştırıldığını ve bu doğal gündeme bir yerinden dâhil olmanın zorunlu olduğunu işaret ettiğini söylemek mümkün.⁵⁰⁵ -

Doğallaştırma

---

⁵⁰⁵ Voloşinov, her bir toplumsal sınıfın içinde kendine ait bir iç-gösterge dizgesine sahip olduğunu belirttikten sonra, toplumsal alandaki anlam mücadelesinin, aynı zamanda anlamın içinin hangi iç-gösterge dizgesi referans alınarak doldurulacağına, farklı toplumsal vurguların bu yeni anlam içerisinde ne oranda temsil edileceğine ilişkin de bir mücadele olduğunu belirtir. “Monolojik” ve “Diyalojik” dil tasavvurunu, bu iki tasavvur arasındaki ayrımı buraya yerleştirir. Buna göre, örneğin yönetici sınıf “...göstergeye ‘üst-sınıfsal’, ‘ezeli bir nitelik’ atfetmeye veya kazandırmaya...” çalışırken, anlam mücadelesini bastırmaya, “göstergeyi tek vurgulu hale getirmeye” (Voloşinov, 2001: 23) odaklanır. Kuşkusuz da bu vurgu, Merkez Bankası iletişim metinlerinde de görüldüğü üzere, önce devletin iktidar alanına sonra da üretim ilişkilerinin mevcut haliyle devamına sürekli olarak bükülen bir vurgudur. Bu vurgu, hayatın gündelik ve sıradan akışı içindeki farklı hikâyeleri, tek bir hikâye, para politikası hikâyesi içinde eritmeye odaklanır. Buradaki metinden de görüldüğü üzere, finansallaşma sürecinde Merkez Bankası iletişim politikasının yöneldiği

İkinci cümle geçmişe atıfla başlar ve bugünün geçmişte öngörüldüğü biçiminde deneyimlendiğine işaret eder; nitekim bu hal, gelecekte de devam edecektir:

TCMB, 2002 yılı başında para politikasının genel çerçevesine ilişkin yaptığı duyuruda, para politikasında nihai hedefin enflasyon hedefine geçme olduğunu, ancak gerekli ön koşullar tamamlanmadan enflasyon hedeflemesine geçilmesinin rejimin güvenilirliğini daha başlamadan sarsacağını ve bu nedenle enflasyon hedeflemesine geçiş için, para politikasını kısıtlayan unsurların zayıflamasının bekleneceğini vurgulamıştır (PKP, 2006: 1).

Bu yolla, Merkez Bankasının para politikası yönelimlerinin belli bir hat üzerinden ilerlediği, bu eksenden herhangi bir sapma olmadığı ve aynı paralelde bundan sonraki döneme ilişkin Merkez Bankası “vurguları”nın aynı hassasiyet ile ele alınacağı, istikrarlı bir ulusal-parasal alan bulunduğu yönündeki bir mesajın, piyasalar ve toplumsal aktörlere aktarıldığı söylenebilir.

Ancak burada –metinde-, “para politikasını kısıtlayan unsurlar” olarak işaret edilen şeyin, bütünüyle ekonomik verimliliğe yüzünü dönmüş toplumsal ve politik unsurlar olduğu reel-gerçeklikte veri iken, bu aşamada bundan bahsedilmez. Bir başka deyişle, “para politikasının etkinliğini kısıtlayan bu unsurlardan, toplumsal ve politik çapaklarından kurtulduktan sonra örtük olandan açık enflasyon hedeflemesine geçilecek” yönünde doğrudan bir ima bulunmaz. Onun yerine sadece, “enflasyon hedeflemesi rejimine geçilene kadar, ‘örtük enflasyon hedeflemesi’ uygulanacağı

---

yer burasıdır; yine aynı dönemde çoğulculuğu kutsamasının, yönetişimi ön plana çıkarmasının ve en nihayetinde şeffaflık marifetiyle toplumsal alan ile kurumsal varlığı arasındaki perdeyi kaldırmasının da, yine toplumsal alandaki anlam-zenginliğini engelleme, onu, nesnel kültürün üzerinde yükseleceği bir zemin haline getirme çabasının ideolojik arka planını oluşturduğu söylenebilir. Zira, parçalı bir toplumsal alan tasavvuru, her bir parçanın devlet iktidarı ile doğrudan (çıplak) temasını kolaylaştırır; nitekim Merkez Bankası da, devlete ilişkin bu gündemi takip eder.

belirtilmişti” (PKP, 2006: 1) denilir. Merkez Bankası bağımsızlığı, mali disiplin ve yapısal düzenlemeler gibi soyut kategorilerin, toplumsal alanla, dolayısıyla onu o pür-soyutluktan kurtaracak somut olanla ilişkisi pas geçilir⁵⁰⁶; bunların başlı başına “...fiyat istikrarı yolunda önemi ‘yadsınamaz’ kazanımlar...” (PKP, 2006: 1) olduğu ile anlam kapanır. Tek bir paragraf içerisinde, yapısal düzenleme, mali disiplin, merkez bankası bağımsızlığı, enflasyon hedeflemesi rejimi kategorileri birbirini tamamlayarak paradigmatik bir statüye kavuşur; metnin devamı bu paradigma içerisinden çıkarılır. –Soyutlama

Enflasyon hedeflemesi rejimine öncül zaman diliminde, “...enflasyon hedeflemesi rejimine geçiş için elverişli bir ortam oluşmasına yönelik önemli mesafeler...” (PKP, 2006: 1) alındığı belirtilse de, bunun herhangi bir –politik ve/veya ideolojik- müdahale olmadan kendi kendine, ekonomik gelişmeye paralel bir şekilde gerçekleştiği yönünde bir izlenim oluşur: “...enflasyon hedeflerinin tümüne ulaşılmış, güvenilirlik artmış ve enflasyon bekleyişleri hedeflere yakınsamıştır” (PKP, 2006: 1).⁵⁰⁷ Oysaki burada bahsedilen enflasyon bekleyişleri, Merkez Bankası ile yerel-toplumsal kadastro arasındaki ilişkinin şekillendiği yerdir; güvenilirliğin de enflasyon hedeflerine ulaşmanın da, dolayısıyla diğer iki gelişmenin de temelidir. Bu noktada toplumsal alanın merkeziliği hususunun atlanılarak, toplumsal halin bir ekonomik gösterge düzeyine indirilmesinin, daha önce soyut ile somut arasında yaratılan derin ayrılığın başka bir vechesi olduğu söylenebilir. Anlaşıldığı üzere, Merkez Bankası iletişim politikası metinlerinde “ekonomik alan” ile “toplumsal alan”, bir başka yerden “soyut” ile “somut” birbirine doğrudan temas ettirilmez.

---

⁵⁰⁶ Buradaki soyut ile somut arasındaki yarılma, kapitalizmde soyut olanın “kapitalist emek sürecinde iş başında olan, toplumsal bedenin toplumsal işbölümü içinde maruz kaldığı gerçek parçalanmalarla, edimcilerin bireyselleştirilmesiyle birincil ilişki halinde” (Poulantzas, 2004a: 96) olduğu düşünüldüğünde daha da anlamlıdır.

⁵⁰⁷ Benzer bir yönelim için bkz. PKP, 2007: 5; PKP, 2008: 1-2.

Merkez Bankasının 2006 yılından itibaren uyguladığı enflasyon hedeflemesi rejimini kamuoyuna anlatan iletişim metinlerinde, “bu rejim ile birlikte, son yıllardaki ‘*düşen enflasyon*’ sürecinden ‘*fiyat istikrarı*’ sürecine doğru ilerlenmesinin planlandığı” (vurgular bana ait) (PKP, 2006: 3) ve bu sürece doğrudan katkı yapacak biçimde, “enflasyon hedefleri ve bu hedeflere ulaşmak için izlenecek politikalar konusunda giderek artan bir açıklık ve hesap vermenin söz konusu olacağı” (PKP, 2006: 3) kamuoyuna aktarılmaktadır.⁵⁰⁸ Ancak politika metinlerinde naif bir biçimde bahsi yapılan ve fiyat istikrarı, enformasyon, kamuoyu arasındaki doğrudanlığa yaslanan bu ifadeler, bir adım geride toplumsal alandaki gerçekleşen/gerçekleşecek bir evrime de işaret eder.

Düşen enflasyondan fiyat istikrarına geçiş, bu istikrarı destekleyecek bir toplumsal dizilişi, metinlerde buna atıf yapmasa da varsayar; nitekim toplumsal alana aktarılacak enformasyon, mevcut haliyle, Merkez Bankasının para politikası karşısında sıraya girmiş bir halde –*toplumsal aktörlerin bazıları ön, bazıları da arka sıralara kayıtlıdır*- pozisyon almış toplumsal aktörlerin mevcut sıra düzenini, fiyat istikrarına paralel bir şekilde istikrarlı kılmaya yönelik olarak işlev görür. En nihayetinde, Merkez Bankası iletişim metinlerinde, “enflasyon hedeflemesi rejimi uygulayan merkez bankaları, enflasyon hedeflerini rakamsal olarak açıklamakta, bu hedeflere ulaşmayı taahhüt etmekte ve açıklanan hedeflere ulaşamaması durumunda kamuoyuna hesap vermekle yükümlü olmaktadır” (PKP, 2006: 3) denilse de⁵⁰⁹, buradaki hedefin tutturulmaması, iletişim sürecinin sağlıklı bir şekilde yönetilememesine, toplumsal beklentilerinin yönetilememesine ve en nihayetinde Merkez Bankasının öngördüğünün aksine beklentilerin değişmesine bağlı olduğu

---

⁵⁰⁸ Benzer bir yönelim için bkz. PKP, 2011: 8; ER, 2009-I: 78.

⁵⁰⁹ Benzer bir yönelim için bkz. PKP, 2008: 5; PKP, 2010: 34.

sürece bu hal, yani kamuoyuna “hesap verme” hali, kolayca kamuoyundan “hesap sorma” hali ile yer değiştirir, özellikle kriz dönemlerindeki özel zararların toplumsallaştırılması, bu duruma somut bir örnek oluşturur.

Bu noktada, Smart’ın belirttiği üzere, Merkez Bankası, ekonominin gidişatı hakkında toplumsal aktörlere belli bir hikâye anlatır; TCMB metinlerine bakıldığında da durum böyledir. Buna şöyle bir ekleme yapmak da gerekebilir: Toplumsal aktörlerin bu hikâyeye katılma oranı arttıkça, bu hikâyeyi kendi ekonomik davranışları için bir referans kaynağı, ya da metinlerdeki ifadeyle bir gösterge olarak kabul ettikleri ölçüde bu hikâye kurgusallıktan çıkar ve bir gerçekliğe dönüşür. Bu doğrultuda, Merkez Bankası iletişim metinlerinde farklı “senaryolara” sürekli olarak atıf yapılır; Merkez Bankası tarafından yazılan bu senaryolar, yine onun tarafından yönetilir. Bu, para politikasına ilişkin farklı senaryolarının (ana senaryo/alt senaryo) oyuncularını da toplumsal aktörlerdir; oyuncular rollerine ne oranda girerlerse, olası bir kriz zararının toplumsallaştırılması da o oranda kolay olur. –Hikâyeleştirme

Finansallaşma döneminde Merkez Bankası para politikası yöneliminin, sanayi sermayesi karşısında finans sermayeyi temel alan politik bir tercih sonrası şekillendiği ve en sıradan insani pratiklerle “borçluluk” halinin devamı üzerinden bağ kurduğu söylenebilir. Bir başka deyişle, sanayi sermayeye nazaran finansal sermayenin hegemonik liderliği ve hane halkının artan borçluluğu karşısında ülkenin büyüme potansiyeline, finansal derinleşmeye yapılan vurgu, öncelikle politik bir tercih olup, bu tercihin yansımalarına iletişim metinlerinde sıklıkla rastlanılır. Buna göre;

Bu süreç bir taraftan bankaların ve hane halkının taşıdığı riski artırsa da, diğer yandan ülkenin büyüme potansiyelini yükseltmekte ve finansal derinleşmeye katkıda bulunmaktadır. Böylelikle finansal kesimin para

politikası aktarım mekanizmasındaki etkinliği artmaktadır (ER, 2006-II: 38).⁵¹⁰

Bu haliyle metin, ülkenin finansal olarak büyümesinin, toplumsal aktörlerin alacağı riskler vasıtasıyla mümkün olduğunu işaret etmesi bakımından, “finansal derinleşme” ile “risk toplumu” arasındaki ilişkiyi vurgulaması bakımında da önem taşır.

Finansallaşma döneminde para politikasının toplumsala gömülü olma hali, Merkez Bankası iletişim metinlerinde kendisi açıkça gösterir. Buna göre olası bir toplumsal hadisenin “ülkenin imajı”na yapacağı olumlu veya olumsuz katkı, finansal piyasalarda etkisini hemen hissettireceğinden, ilgili toplumsal hadise, fiyat istikrarı için finansal piyasaların istikrarı ve sağlıklı gelişimini temel alan merkez bankalarının muhatap olduğu konulardan birisi haline gelir. Dolayısıyla öncelikle toplumsal bir olay, başka bir düzeyde ekonomi-politikanın konularından birisi halini alır. Buradan çıkarsanabileceği üzere, finansal piyasaların sağlıklı işlemesi, fiyatlamanın “doğru” yapılabilmesi ve en nihayetinde fiyat istikrarı için toplumsal alanın düzenlenmesi, olası sorunlarından arındırılması, piyasaların derinleşmesine engel teşkil edecek olası karşı duruşların önüne geçilmesi, müzakereyi esas alan demokratik bir görünüme sahip olması gerekir ki, bütün olarak devletin özel olarak da “merkez bankasının toplumsal-ideolojik işlevleri” burada başlar. 2006 yılındaki iletişim metinlerinde görülebileceği üzere;

Merkez Bankası, finansal piyasaların istikrarını ve gelişmesini, fiyat istikrarına ilişkin politikaların etkin yürütülmesi için destekleyici amaç olarak görmektedir. Nitekim, dalgalı kur rejimi çerçevesinde ve bu rejimle bağlantılı olarak Kasım 2003’de İstanbul’da meydana gelen terör

---

⁵¹⁰ Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2011-III: 95.

olayları ertesinde olduğu gibi, son dört yılda bir çok defa finansal istikrarı sağlamaya yönelik önlemleri hayata geçirmiştir (PKP, 2006: 26).

Dolayısıyla, finansallaşma döneminde, toplumsal yönelimler, finansal istikrar ve fiyat istikrarı arasında doğrudan bir ilişki bulunmakta olup, Merkez Bankası iletişim politikası bu ilişkiyi istikrarlı kılmaya odaklanır. Bunu da toplumsal alanı düzenlemeye yönelerek gerçekleştirmeyi dener; Merkez Bankası, iletişim politikası araçları üzerinden, bir düzenleme aracı olarak kendisini kurar.

Nitekim, Merkez Bankası açısından dış gelişmelerin, özellikle de cari açık ve beklentiler üzerinde kırılmalık yaratması açısından petrol fiyatlarındaki gelişmelerin iç kamuoyu tarafından nasıl algılanacağı-yorumlanacağı büyük önem taşır. Zira, beklentilerin olumsuz yönde değişmesi, Merkez Bankası para politikasının orta vadeli enflasyon hedeflerini tutturabilmesi açısından önemli bir risk faktörüdür. Diğer yandan petrol kaynaklı olarak küresel alanda yaşanacak olası dalgalanmaların, ulusal paranın değerini kaybetmesi ve en nihayetinde ulusal alana sermayenin bakışının olumsuz etkilenmesi de söz konusudur. Merkez Bankası, birbiriyle ilişkili birçok dinamikten etkilenen bu süreci yönetmek için, iletişim metinlerinden toplumsal alana seslenir ve petrol fiyatlarındaki gelişmelerin nasıl değerlendirilmesi gerektiğini toplumsal aktörlere anlatır. Buna göre;

Rafineri çıkış fiyatı pompa satış fiyatının yaklaşık yüzde 25-35'ini oluşturduğu için, petrol ürünlerindeki artışlar ÜFE'ye ve TÜFE'ye aynı oranda yansımamaktadır (...) Dolayısıyla üretici fiyatları üzerinden maliyete ilişkin değerlendirmeler yapılırken, söz konusu durumun da göz önünde bulundurulması faydalı olacaktır (ER, 2006-III: 22).⁵¹¹

---

⁵¹¹ Benzer bir yönelim için bkz. PKP, 2008: 1.

Toplumsal aktörlerin beklentilerini oluştururken kendilerini çevreleyen “nesnel koşullar” ve/veya “deneyimler” yerine Merkez Bankası iletişim kanallarından akan enformasyonu dikkate almaları beklenir. Bu nokta önemli; zira Merkez Bankası petrol fiyatlarının artmasından ziyade, bu artışın toplumsal aktörler tarafından nasıl algılanacağı, beklentileri ve davranışları ne yönde şekillendireceği konusuna odaklanır.

Bir başka yerden, Merkez Bankası para politikası açısından önemli olan ve yine Merkez Bankasının kapitalizmin ontolojisine dokunmayan kurumsal varlığı açısından gerekli de olan, dış koşulların etkisiyle oluşan ekonomik bir hadisenin fiyatlar üzerindeki birincil etkileri değil, bu fiyat artışının bütün olarak ulusal ekonomiye ilişkin enflasyon artışı “beklenti”sini körükleyen ikincil etkileridir ki; Merkez Bankası, toplumsal alanda olası bir endişe haline fırsat vermemek için iletişim politikası araçları üzerinden toplumsal beklentileri ve/veya psikolojiyi yönetmeye odaklanır. İletişim metninde söylendiği üzere;

Petrol fiyatlarındaki yüksek artışlara rağmen enflasyonun bekleyişlerindeki düşüşün 2005 yılı boyunca devam etmesi, petrol fiyatlarının ikincil etkilerinin sınırlı kalacağına işaret etmektedir (ER, 2006-I: 3).⁵¹²

Anlaşıldığı üzere, para politikasının perspektifi dâhilinde olmayan, Merkez Bankasının durduğu yerel konumdan görünmeyen kapitalist üretim ilişkilerinin ulusal-toplumsal alandaki etkileri, Merkez Bankası iletişim politikası araçları üzerinden –*en azından algı/beklenti düzeyinde*- nötralize edilmeye çalışılır. Küresel

---

⁵¹² Bununla birlikte ikincil etkilerin görülmeye başlanması sonucu beklentilerin değişmesi bir hegemonya bunalımının işareti olarak da okunabilir. Bu durumda toplumsal beklentiler, enflasyon hedefinin paralelinde konumlandırılmadığından, zorunlu olarak enflasyon hedefi beklentilere uydurulur; hedef ile beklentilerin uygunluğu bu vasıta ile tesis edilmiş olur. Bunun için bkz. ER, 2008-II: 5 ve 14.

alandaki gelişmeler, Merkez Bankasının görelî konumunun dışında bırakılırken; yerel toplumsal kadastro, para politikasının merkezine yerleştirilir.

Merkez Bankası, enflasyon hedeflemesi rejiminde, hedeflediği enflasyon düzeyine ne oranda ulaştığına ilişkin olarak bazı göstergelere ihtiyaç duyar. Kuşkusuz bunlardan en önemlisi TÜFE enflasyonu oranı olmakla birlikte, özellikle “dışsal” koşulların bu tek-standart enflasyon projeksiyonu üzerindeki etkisini ayırt etmek-dışsallaştırmak-ayrıştırmak mümkün değildir. Zira, küresel-finansal ekonomi, küresel ağın parçalarını oluşturan yerelliklerin farklı yönelimlerine fırsat vermeden, bütün olarak yükselip-alçaldığından, ulusal ekonomiler bu yükseliş ve alçalışın ne orandan kendi politika-performanslarından kaynaklandığını tek bir standart üzerinden göremezler.

Bu nedenle, çekirdek olarak adlandırılabilir tek bir gösterge yerine farklı dışsal şokların ayrıştırılmasına yardımcı olabilecek birden fazla göstergenin birarada değerlendirilmesi yaklaşımı belirlenmiştir (...) Bu süreçte, merkez bankası hangi göstergeye ne önem atfettiğini kamuoyu ile açıklıkla paylaşacaktır (PKP, 2006: 9).⁵¹³

Cümlede “açıklık” geçtiği için adeta kutsanan bu hal, Merkez Bankasının, küresel ekonominin bizatihi kendisinden kaynaklanan olası olumsuz etkilerinden bazılarını “filtre” etmesine ve bu yolla bir yandan kendi ulusal para politikasını temize çıkarırken bir yandan da küresel ekonominin yapısal kusurlarını gizlemesine olanak sağlar. Merkez Bankası tarafından seçilen göstergenin, kamuoyu ile paylaşımı, bir “açıklık” ve “şeffaflık” yönelimi yerine, toplumsal pratiklerin bu gösterge üzerinden düzenlenme çabası olarak da okunabilir. Merkez Bankası

---

⁵¹³ Ulusal para politikası performansını oluılamaya dönük bu “dışsallaştırma” ve “meşruiyet” arasındaki yakınsama, hemen hemen tüm iletişim metinlerinde sıklıkla görülebilir. Örneğin bkz. ER, 2009-III: 16.

tarafından bazı ekonomik faktörler, dışsal oldukları gerekçesiyle parantez içine alınırken, diğerleri ulusal para politikasının performansını işaret eder; en nihayetinde bu performans, ulusal-toplumsal performansa zorunlu olarak ihtiyaç duyar. -Parantez içine alma

Benzer bir hal, bir diğer iletişim metinlerinden de okunabilir. Merkez Bankasının temel yönelimi, enflasyonu kontrol altında tutmak olduğundan, fiyatlarda yukarı yönlü baskı yaratan unsurlardan arındırılarak kurulan bir söylem, iletişim metinlerinde toplumsal alana aktarılır. Bir şekilde, enflasyon düşüktür:

Alkollü içecekler-tütün, enerji ve işlenmemiş gıda fiyatlarının bu dönemde yüksek oranlı artışlar göstermesi de bu gelişmede etkili olmuştur. Söz konusu ürünler dışlanarak elde edilen endeksin artış hızı incelendiğinde enflasyonun ana eğiliminin aşağı yönlü olduğu (...) görülmektedir. Bir diğer deyişle, enflasyonun temel eğilimindeki düşüş devam etmektedir (ER, 2006-II: 1).⁵¹⁴

Merkez Bankası, para politikasının istikrarlı bir görünüme kavuşması için, toplumsal aktörlerin, iletişim politikası araçlarını takibini talep eder. Mevcut ekonomi-politik yönelimlerin toplumsal alan tarafından paylaşılması ve bizatihi toplumsal aktörlerin para politikası hikâyesinin inşa süreçlerine katılması ancak bu takip vasıtasıyla mümkün olabilir. Bu doğrultuda, Merkez Bankası iletişim metinlerinde, toplumsal aktörlere bu yönde bir çağrı yapılır:

Özellikle enflasyon hedeflemesi rejimine geçildiği 2006 yılından itibaren, kamuoyunun Merkez Bankası'nın yayımladığı raporları ve diğer belgeleri

---

⁵¹⁴ “Dışsallaştırma”, para politikasının iletişim sürecini kolaylaştırır. Bunun için bkz. ER, 2011-I: 54; PKP, 2009: 4; PKP, 2007: 6.

iyi takip edip doğru yorumlaması son derece önem taşımaktadır (PKP, 2006: 15).⁵¹⁵

Bu husus, yüzünü sermaye dönen bir para politikasına toplumsal alanın dâhil edilmesi, mevcut politikaların meşruiyet alanının genişlemesi ve en nihayetinde ekonomi-politik yönelimlerinin bütün bileşenleriyle yeniden üretilmesi için, finansallaşma döneminde bir zorunluluk olarak kendini dayatır.

Para ve Kur Politikası 2006 yılı metninde belirtildiği üzere;

Ekonomi-politikaların etkinliğinin artması açısından (...) kısa vadeli bakış açısının kırılması ve yayınladığımız metinlerin yakından takip edilmesi gerekmektedir (PKP, 2006: 15).⁵¹⁶

Buradaki ilgili bakış açısının, Merkez Bankasının istemleri doğrultusunda şekillendirilmesi, beraberinde Merkez Bankası söylemine ilişkin yorumları da etkileyeceğinden, ekonomik bir girdi olarak süreçte yerini alır. Anlaşıldığı üzere, Merkez Bankası ekonomik gidişata ilişkin bir söylem inşa eder; hemen ardından bu kez, bu söylemin nasıl anlaşılması ve/veya yorumlanmasına ilişkin yeni bir söylem inşa eder. Toplumsal aktörler, bu “ikili-söylem” içinden geçerek para politikası ile temas ederler. –İkili söylem inşası

Bu noktada, Merkez Bankası Para Politikası Kurulu, merkez bankasının kurumsallığı ve şeffaflığı vb. mefhumları doğrultusunda atılan adımlar neticesinde, toplantılarını kamuoyuna önceden açıklanan tarih ve saatte yaparken, yine toplantı sonucunda alınan kararları ve kararın gerekçesini, önceden kamuoyuna açıklanan

---

⁵¹⁵ Özellikle “kriz dönemlerinde, para politikası kazanımlarının kalıcı olabilmesi için”, toplumsal aktörlerin, “inşa etmiş olduğu itibar birikiminin farkındalığıyla hareket eden merkez bankalarının” ileriye dönük mesajlarını “doğru yorumlamaları” (PKP, 2010: 9) önemli bir aşamayı temsil eder. Dolayısıyla uzun vadede Merkez Bankası enflasyon hedefinin, kısa vadede ise –yine- Merkez Bankası enflasyon tahmininin referans alınması, para politikası açısından “makul” olacaktır. Bunun için bkz. PKP, 2010: 12; PKP, 2007: 3.

⁵¹⁶ Zira kısa vadeli bakış açısı para politikası üzerindeki yerel ile küreselin uyumunu sekteye uğratma potansiyelini içinde barındırır. Bunun için bkz. ER, 2008-IV: 6; ER, 2010-II: 59.

tarikh ve saatte ilgililere duyurur. Tamamı iletişim politikasına ilişkin olan bu dzenlemeler yine iletişim politikası metinleri üzerinden toplumsal alana aktarılır. Ek olarak denilir ki:

Bu metinler sadece mevcut kararı gerekçelendirmekle sınırlı kalmamış, faiz oranlarına ilişkin kararların gelecekte izleyeceği seyre ilişkin sinyaller de vermiştir (PKP, 2006: 2).⁵¹⁷

Anlaşıldığı üzere, Merkez Bankası, toplumsal aktörlere para politikasının gelecekte alacağı biçim hakkında bir mesaj iletir; para politikasının gelecekte alacağı muhtemel biçim, toplumsal aktörlerin pratiklerini belirler ve en nihayetinde bu mesajın içeriğinin tüm toplumsal aktörler tarafından benzer (ya da yakın) biçimde alımlanması durumunda, para politikasının gelecekteki muhtemel biçimi ile toplumsal aktörlerin pratiklerinin gelecekteki potansiyel yönü birbirine yaklaşır.⁵¹⁸

Bir başka yerden, aslında Merkez Bankası, bu tür sinyaller üzerinden ekonomiye ilişkin belli risk alanları tanımlar ve toplumsal aktörlerin bu risklerle kurduğu ilişki biçimini yöneterek, para politikasını şekillendirir:

Enflasyon hedeflemesi rejimi çoğu zaman ‘enflasyon tahmini hedeflemesi’ olarak da adlandırılabilir. Bu doğrultuda öngörülen enflasyon hedefi ile tutarlılığı ve hedeften sapma konusundaki riskler kamuoyuna anlatılmaktadır (PKP, 2006: 3).

---

⁵¹⁷ Bu geleceğe dönük sinyal verme hali, ulusal –dolayısıyla ulusal toplumsal kadastroya göre farklılaşan- bir karakter gösterir. Bunun için bkz. PKP, 2007: 4.

⁵¹⁸ Tam da bu noktada, “Rasyonel Beklentiler Yaklaşımı”nın temel varsayımı hayat bulur. Özel’in belirttiği üzere, tam da bu noktada, “rasyonel ekonomik aktörlerin bir değişkenin gelecekte alacağı değerler hakkında beklentileri, bu değişkeni yaratan gerçek (tesadüfi) ekonomik sürecin sapmasız tahminlerine eşit” (1988: 33) hale gelir. Merkez Bankası iletişim metinleri, Rasyonel Beklentiler Yaklaşımının temel mefhumlarını içerir.

Öngörülebileceği üzere, enflasyon söz konusu olduğunda “tahmin” ile “gerçekleşme” arasındaki tek engel, toplumsal faktörlerdir ve iletişim politikası metinleri tam da buna yönelir.

Merkez Bankası iletişim metinlerinden olan “Enflasyon Raporu”nun “Orta Vadeli Öngörüler” başlığı altında, varsayım ve tahmin ilişkisi kendisini açıkça ortaya koyar. Öyle ki, yurtiçi ekonomik faaliyete, dışsal koşullara, toplumsal aktörlerin beklentilerine, uzman görüşlerine yaslanarak *–toplulaştırarak–* geleceğe dönük öngörülerde bulunmayı, en nihayetinde gelecekteki para politikası yönelimleri ile toplumsal pratikleri birbirine yakınlaştırmayı hedefleyen bu metinde, geleceğe dönük bir varsayım inşa edilir ve yine bu varsayımdan yola çıkarak tahminlerde bulunulur. Söylendiği üzere;

Raporun bu bölümünde, temel makroekonomik değişkenlere ilişkin güncellenmiş varsayımlar özetlenmekte ve bu varsayımlar ile uyumlu olarak üretilen enflasyon (...) tahminleri sunulmaktadır (ER, 2006-IV: 57).⁵¹⁹

Anlaşıldığı üzere, iletişim politikası araçları üzerinden toplumsal alana aktarılan bu “kurgu”, Merkez Bankası kurgusu, toplumsal aktörleri bu kurgu etrafında rol almaya, davranışlarını bu kurgu etrafında şekillendirmeye ve en nihayetinde bu kurguya belli bir gerçeklik kazandırmaya çağırır. Bu vasıta ile ekonominin bu kurgusal-sanal bir karakteri ile Merkez Bankasının ideolojik karakteri arasında bir yakınsama olduğu söylenebilir. Geleceğe dönük bu kurgusal çerçeve, “...talep koşullarının enflasyondaki düşüş sürecine katkı yaptığı...” (ER, 2006-IV:

---

⁵¹⁹ Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2008-IV: 78-79; ER, 2010-II: 98; ER, 2009-I: 7 ve 73-74; ER, 2007-I: 2; PKP, 2008: 6; PKP, 2007: 7.

57-58)⁵²⁰ ve “...reel kurun enflasyonun düşüş sürecine yaptığı katkının arttığı...” (ER, 2006-IV: 58)⁵²¹ bir içerikle doldurulmuştur ki, geleceğe dönük bu olumlu beklentiler, toplumsal aktörlerinin ekonominin gidişatına ilişkin beklentilerini zorunlu olarak etkiler. Nitekim, Merkez Bankasının bizatihi kendisinin başka bir yerden doğruladığı gibi, “Merkez Bankası gelecekteki enflasyonun hedefle tutarlılığına odaklandığını ve para politikası kararlarını orta vadeli bir perspektif ile oluşturduğunu her fırsatta kamuoyuna duyurmaktadır. Bu bağlamda, Merkez Bankası için önemli olan enflasyonda meydana gelen geçici dalgalanmalar değil, enflasyonun orta vadede hedefe yakınsamasıdır” (ER, 2006-IV: 60) denilerek⁵²², geleceğe dönük çizilen çerçevenin hedefi ortaya konulmuş olur.

En nihayetinde, Merkez Bankası iletişim metinlerinde, para politikasına ilişkin “risk unsurları” tanımlanarak toplumsal alana aktarılır. Ekonomik alandaki bu “riskli” mikro-bölgeler, bir yandan toplumsal aktörlerin beklentileri ve davranışlarını şekillendirmeleri için bir referans noktası olarak işaretlenirken bir yandan da Merkez Bankası para politikası tepkilerinin zamanlaması ve düzeyinin kestirebilmesine olanak tanır. Dolayısıyla Merkez Bankasının para politikası açısından bazı “risk” alanlarının tanımlanması ve bu tanımlanan alanların iletişim metinleri üzerinden toplumsal aktörlere “gösterilmesi” büyük önem arzeder. İletişim metinlerine bakıldığında bu “riskli” hallerin, “belirsizlik”, “kaygı”, “şok” gibi psikolojik

---

⁵²⁰ Talep koşulları, enflasyonun düşüş sürecine katkı yaparken, diğer yandan sanayi üretimini de kısıtlar. Finansal sermaye açısından olumlanan, sanayi sermaye açısından olumsuzlanan bu hale karşı, Merkez Bankası sürece dışarıdan bakan “yansız” bir dil kullanır. Bu dil ile biryandan farklı sermaye fraksiyonları arasındaki denge rolünü oynarken bir yandan da ilgili iç talebin düzeyi sanki kendi parasal yönelimlerinin bir sonucu değilmiş gibi bir pozisyona bürünür. Bunun için bkz. ER, 2007-III: 29; ER, 2009-III: 72; ER, 2008-IV: 50 ve 75; ER, 2008-II: 80; ER, 2007-I: 62.

⁵²¹ Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2009-III: 6.

⁵²² Zira toplumsal beklentiler kontrol altında olduğu sürece, geçici dalgalanmalara –pekâlâ- izin verilebilir. Bu yönde bir söylem için bkz. PKP, 2008: 4; PKP, 2007: 3; ER, 2010-II: 9-10 ve 106.

kavramlar üzerinden ifade edildiği görülür. Örneğin, “petrol fiyatlarının seyrindeki belirsizlikler, küresel enflasyon kaygıları (...) önümüzdeki dönemde temel risk unsurları olarak değerlendirilmektedir” (ER, 2006-III: 75) denilir.⁵²³

Başka bir yerden, bu kez Merkez Bankasının para politikası tepkisi açısından bakıldığında şöyle denilir:

Böyle bir riskin gerçekleşmesi halinde enflasyon üzerinde görelî fiyat hareketlerinden kaynaklanan doğrudan etkilere tepki verilmeyecek ancak orta vadeli bekleyişler ve fiyatlama davranışındaki bozulmalara müsaade edilmeyecektir (ER, 2006-III: 75).

Anlaşıldığı üzere, Merkez Bankasının parasal durumu açısından “risk”, toplumsal alana, toplumsal aktörlerin psikolojilerine ilişkin bir olgu olup, iletişim politikasının amacı da bu “risk”i risk olmaktan çıkarmak, “toplumsal psikoloji” ile “para politikası” arasında bir uygunluk yaratmak şeklinde kendini gösterir. Ekonomik gelgitler, yalnızca ekonominin sınırları içinde kaldığı sürece bir risk unsuru olarak tanımlanmazken, toplumsal alanda etkileri hissedildiği, davranışları ve beklentileri değiştirme potansiyeli gösterdiği anda, Merkez Bankası açısından varlığına “müsaade edilmeyecek” bir içeriğe aniden kavuşur.⁵²⁴

---

⁵²³ Yine benzer şekilde, özellikle kriz dönemlerindeki dengeleyici maliye politikaları da, “mali sürdürülebilirlik kaygılarını canlandırmadığı sürece” rolünü yerine getirir. Bu sebeple krizden çıkış stratejilerinde en önemli alt başlıklardan birisini “olumsuz bekleyişlere” ve/veya “belirsizliğe” seslenen iletişim politikaları oluşturur. Benzer örnekler için bkz. ER, 2009-III: 9 ve 75; ER, 2008-IV: 57; ER, 2010-II: 80; ER, 2006-IV: 11; ER, 2009-I: 47; ER, 2011-I: 78; ER, 2007-I: 53.

⁵²⁴ Buradaki hal, aynı zamanda, Merkez Bankasının yine iletişim metinleri üzerinden toplumsal aktörlere aktardığı ve varlık fiyatlarının arzu edilen seviyesi hakkındaki görüşlerini de içeren enformasyonun piyasalar tarafından “makul” karşılanmadığı ve/veya karşılanmayacağını öngördüğü bir noktada, Merkez Bankasının büründüğü haldir. “Açık ağız operasyonları” da denilen iletişim politikalarının istenilen etkiyi yaratmadığı bu noktada, Merkez Bankası tüm para politikası araçlarıyla ilgili hedefe yöneleceğine ilişkin niyetini açıkça beyan eder. İletişim metinlerinin çoğunlukla son paragrafına yerleştirilen bu söylem marifetiyle, iletişim politikasının parasal çerçevesi ve düzenleyici kuruluşun otoritesi toplumsal aktörlere hatırlatılmış olur. Nitekim Guthrie ve Wright ile Thornton, bazen bu

Buradaki temel mefhumun, toplumsal aktörler nezdinde, para politikasının orta vadeli enflasyon hedefleri dışındaki herhangi bir gelişmenin bir referans olarak kendisini var etmesine engel olmak olduğu söylenebilir. Söylenildiği üzere;

Yakın dönemdeki gelişmelerin ardından orta vadeli bekleyişlerin belirgin olarak bozulması, geçmiş dönem enflasyonuna ya da enflasyon hedefi dışında başka bir değişkenin fiyatlamada referans alınması riskini karşımıza çıkarmaktadır (ER, 2006-III: 75).⁵²⁵

En nihayetinde, iletişim metinlerine bakıldığında, önemli olanın toplumsal alanı, paranın çevrimi için “riskli” bir alan olmaktan çıkarmak, toplumsal aktörlerin “risk” algılamalarını sınırlandırmak olduğu söylenebilir. Toplumsal alana ilişkin bu hassasiyet, bir yandan ekonomik istikrar için zorunlu olan “güven” ilişkisinin tesisi için sağlam bir zemin olurken bir yandan da bu istikrara dönük olarak gerçekleştirilen yapısal düzenlemelerin performansını, mali disiplinin “kalitesi”ni örneğin, olumlu yönde etkiler. Dolayısıyla Merkez Bankası para politikasının kalitesinin, “toplumsal alan” ve bu alanda hareket eden “özneler” tarafından tayin edildiği –pekâlâ- söylenebilir. Bütün iletişim metinlerinin “şeffaflık” vurgusu ile sonlandırılmasının nedeni budur.

5.2.4.3. “Toplumsal Beklentiler”e Yaklaşma Biçimi

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası iletişim politikası metinleri, temel olarak, finansallaşma sürecinde iletişimin para politikasına dâhil edilmesini sağlayan en

---

hatırlatmanın piyasalar nezdinde daha etkili olduğunu belirtirler (Guthrie ve Wright, 2000; Thornton, 2004).

⁵²⁵ Bu noktada Merkez Bankası, finansal piyasalar nezdinde referans olma niteliğini inşa etmeye ve/veya istikrarlı kılmaya odaklanır. İletişim politikası araçları, bu merkez bankası-piyasa paralelliğinin kurulmasında önemli bir misyon yüklenir. Bunun için bkz. PKP, 2008: 10-11; PKP, 2007: 12; PKP, 2011: 3.

önemli faktör olarak bekleyişlere odaklanır; iletişim metni, “bekleyişler” üzerinden kapanır. Enflasyon hedeflemesi rejimine geçişi mümkün kılan toplumsal ve politik düzenlemeler, “kurumsal altyapının iyileştirilmesi konusunda atılan çok önemli adımlar (...) merkez bankasının etkinleştirilen kurumsal çerçevesi, daha net olarak ortaya konulan iletişim politikası, genişletilen bilgi seti ve enflasyon öngörü yöntemleri (...) merkez bankası bağımsızlığı konusunda uygulama anlamında alınan önemli mesafe” (PKP, 2006: 2) mutlaka ama mutlaka, “kronik enflasyonist sürece tekrar dönülmeyeceği konusundaki bekleyişleri” (PKP, 2006: 2) güçlendirmeli⁵²⁶, geçmişteki kötü deneyimden beslenen algıların önüne geçmeli, geçmiş ile bugün arasındaki bağı kopararak yeni bir gelecek vizyonunun inşa edilmesine katkı sağlamalıdır.⁵²⁷ O an, “...enflasyon hedeflemesi rejimine geçilmesi için ön koşulların büyük oranda oluştuğu ve doğru zamanın yaklaşmakta olduğu” (PKP, 2006: 2) o an, bu işaret doğrultusunda para politikası anlamında yeni bir adım atılabilir.

Merkez Bankası bağımsızlığı mefhumunun “neo-liberal varsayımlar” etrafında yavaş yavaş yerleştirildiği, paralelinde toplumsal anlamda “sivil toplum vurgusu”nun güçlü bir biçimde seslendirildiği ve en nihayetinde “postmodernist yönelimler” doğrultusunda parçalı bir toplum tasavvurunun genel bir eğilim olarak ön plana çıktığı bir dönemde, Merkez Bankasının iletişim politikası metinlerinde içerilen bu gelişme ve gelecek perspektifinin “pozitivist” çağrışımlara sahip olduğu ve bizatihi karşı olduğu teorik pozisyonla “aynı ontolojiden beslendiği” eleştirisi pekâlâ

---

⁵²⁶ Nihai olarak alınan hiçbir mesafe “bekleyişler hedefle uyumlu hale gelene kadar” yeterli görülmez. Bunun için bkz. PKP, 2007: 1 ve 3; ER, 2009-III: 75; ER, 2008-II: 9; ER, 2007-I: 43; PKP, 2008: 2.

⁵²⁷ Aslında burada yapılan, toplumsal belleğin devlet ve/veya merkez bankası tarafından biriktirilmesi, finansal sermayenin kullanımına sunulmasıdır.

yapılabilir.⁵²⁸ İlgili metin, doğru zaman geldiğinde ve toplumsal-politik şartlar olgunlaştığında, kurumsal çerçeve netleştiğinde, en nihayetinde toplumsal aktörlerin beklentileri hedeflere paralel hale geldiğinde, artık enflasyon hedeflemesi rejimine geçilmesi şeklinde okunabildiği gibi, bu finansallaşma sürecinde ekonominin üzerinde yükseldiği zemini olan, yönetim anlayışının ve katılımcı iletişim perspektifinin paydaşı olarak idealize edilen “insan” faktörünü, o insana özgü pratikler ve/veya öznel koşullar ile birlikte *–aslında–* dışarıda bırakır. – Pozitivist/kurumsalcı eğilim

Merkez Bankası iletişim metinlerinde, ekonomiye ilişkin olumsuz herhangi bir gelişmeyi içeren bir paragrafın, olumlu bir anlam oluşturacak biçimde sonlanması, önemli bir nokta. Zira, ekonomik hayattaki fiyatlama davranışını şekillendiren en önemli mefhum olarak toplumsal aktörlerin beklentileri, Merkez Bankasının verdiği sinyaller ve ekonomiye ilişkin çizdiği çerçeveden genel olarak etkilenir. Buna, TCMB’nin, kendi para politikasını ve dolayısıyla enflasyon hedeflemesi rejimini üç yıllık bir zaman dilimi için çerçevlendirdiği bilgisini eklediğimizde, öncelikle amacın bu enflasyon hedefi ile toplumsal beklentiler arasındaki uyumun, geleceği de içine alacak biçimde istikrarlı kılınması olduğu anlaşılabilir.

---

⁵²⁸ Bu eleştiri Voloşinov tarafından da yapılır. Onun dilsel pozitivistimin bir uğrağı olarak değerlendirdiği “soyut nesnelcilik” (2001: 57) tam da burada, Merkez Bankası iletişim metinlerinde hayat bulur. Voloşinov, aslında burada, dilin tarihin her döneminde sabit, kapalı, statik bir biçime sahip olduğu yönündeki tespitlere karşıt bir biçimde; dili, toplumsal alanın merkezine yerleştirir. Toplumsal etkileşimin seyrine göre biçim kazanan, toplumsal anlam ağındaki değişimlere göre esneyen, içeriği toplumsal mücadelenin düzeyine göre farklı biçimlerde doldurulabilen, dinamik ve dolayısıyla toplumsal iktidar değişimlerine açık bir unsur olarak değerlendirir. Bu açıdan bakıldığında, Poulantzas’ın “devlet” tasavvuru ile Voloşinov’un “dil” tasavvuru arasındaki benzerlik, her iki unsuru toplumsal ilişkilerle diyalektik bir ilişki içinde tahayyül etme biçimindeki ortaklık belirgindir. Bu sebeple, söz konusu merkez bankası gibi, devlet ile toplum arasında seyreden, bu seyir süresinde alet kutusundaki en önemli araç olarak iletişimi taşıyan bir kurum düşünüldüğünde, Poulantzas ve Voloşinov’un sunacağı teorik katkı eş zamanlı olarak büyük önem taşır.

Bu halin istikrarlı kılınması, yalnızca toplumsal beklentilere, para politikasının inşasında daha fazla alan rol tanımak gibi tek-yönlü bir ilişkiye değil, “hangi beklentiye sahip olmanın daha anlamlı olacağı”na ilişkin bir gönderiye ihtiyaç duyar. Merkez Bankası sinyallerine ilişkin yapılacak bu “anlamlı” değerlendirmeler, hiç kuşkusuz piyasaların sağlıklı işleyişini de destekleyecek biçimde, ekonomik alan ile toplumsal alanı, enflasyon hedefi ile toplumsal beklentileri birbirine bağlama gücünü potansiyel olarak içerir.⁵²⁹ İletişim metninde yer aldığı üzere;

Üretici fiyatları üzerinden yapılacak değerlendirmelerin, petrol ürünlerinin doğrudan etkili olduğu kalemler dışlanarak yapılması daha anlamlı olacaktır (ER, 2006-II: 12)⁵³⁰

Ek olarak bu noktada söylemek gerekir ki, para politikası hikâyesine katılıma vurgu yapan bu “anlamlı” değerlendirmelerin tam aksi yönde “anlamsız” değerlendirmeler de toplumsal alanda mevcuttur ki, bunlar Merkez Bankasının iletişimsel-ideolojik araçlarıyla kapsamadığından, doğrudan devletin zor aygıtları ile temas etmek zorunda bırakılır. Nitekim içinde bulunduğumuz dönemde devletin muhalif-toplumsal hareketlere ilişkin yaklaşımı, bu haliyle, aslında para politikasının devamı gibidir.⁵³¹

---

⁵²⁹ Buradan da anlaşıldığı üzere, toplumsal alan ile ekonomik alan arasındaki bu ilişkinin önkoşulu, toplumsal aktörlerin gerçekleştireceği “anlamlı değerlendirmeler”dir; ancak bu aşamada iletişim süreci kapanır ve anlam sabitlenir. Bahtin ve Medvedev’in de belirttiği üzere, “her sözcüyü anlama donatan ‘toplumsal değerlendirme’dir neticede, zira ‘sözcenin benzersiz tekliği’ ile ‘anlamın genelliği’ arasında organik bir bağlantı kurar” (1978: 126).

⁵³⁰ Benzer bir yönelim için bkz. PKP, 2007: 6; PKP, 2009: 4. Bu çabanın bir sonucu olarak, örneğin, “2005 yılına ait enflasyon beklentileri, yıl genelinde ekonomik birimlerin enflasyon beklentilerini enflasyon hedefi ile uyumlu belirlediklerine, bunun da enflasyona gelen petrol fiyat artışları gibi şokların kalıcılığını sınırladığına işaret etmektedir” (ER, 2006-II: 13).

⁵³¹ Bu yaklaşım, örneğin fosil yakıtlara karşı sürdürülebilir ve/veya alternatif enerji kaynaklarını gündeme getiren çevreci harekete karşı olan tavırda da görülebilir. Zira özellikle çevresel ve politik kaygılar nedeniyle üretimi ve tüketimi yaygınlaşmaya başlayan (örneğin) biyo-yakıt, beraberinde kaynağını oluşturan bazı bitkilerin (mısır, buğday, kanola vb.) fiyatları üzerinde artış yönünde bir baskı oluşturduğundan, Merkez Bankasının baktığı enflasyon penceresinden bir olumsuzluk olarak görülür. Çevre denetimlerinin artması

Merkez Bankası para politikası hikâyesi ile toplumsal aktörlerin beklentileri arasındaki bu karşılıklılık ilişkisinin, finansallaşmanın dayandığı ilginç noktalardan birisi olduğu söylenebilir. Demokratik bir toplumda şeffaf bir politika anlayışının ilanı olarak özellikle sermaye ve hükümet çevreleri tarafından kutsanan bu hal, bir diğer açıdan bakıldığında gerek genel olarak merkez bankacılığında gerekse de para politikasının inşasında yeni bir yönelim olarak da okunabilir. Buna göre, daha önceki dönemde Merkez Bankasının “mistik” bir anlayışla inşa edilen para politikası, bundan böyle o gizeminden arınmış, toplumsal bir mahiyet kazanmış, para politikasının temel girdileri toplumsal alandan toplanır olmuştur. Merkez Bankasının, iletişim politikası araçları üzerinden, giderek daha fazla toplumsal alana gömülen finansal sermayeye eşlik ettiği ve bankacılık anlayışını bu gündeme göre şekillendirdiği kısaca söylenebilir; finansallaşma döneminde sermayenin yeniden üretimi toplumsal unsurlara bu denli bağlıyken, Merkez Bankasının yüzünü toplumsal alana dönmemesi, toplumsal aktörlerle temas etmemesi zaten beklenemezdi.

Dolayısıyla, bu dönemde toplumsal bir proje olarak lansmanı yapılan şeffaflık, demokratikleşme⁵³², siyasetin zemininin değişmesi vb. tartışmalarının, aslında ekonomi-politik bir proje olduğunu söylemek çok iddialı olmayacaktır. Çünkü iletişim metinlerinde belirtildiği üzere;

---

sonucunda oluşan bu yeni kaynaklara yönelik talep artışı, enflasyon üzerinde bir kırılma yaratacağı endişesi ile karşılanır. Bu konuda bkz. ER, 2008-II: 27; ER, 2007-III: 27-28.

⁵³² Toplumsal ve politik alanın demokratikleşmesi konusundaki genel eğilime rağmen, bu eğilimin uğraklarından biri olan demokratik seçimlerin, oluşturduğu dönemsel belirsizlik algılaması nedeniyle parasal hedefler açısından pek de olumlu bir gelişme olarak okunmadığını bu noktada belirtelim. Bunun için bkz. ER, 2007-III: 31. Buradaki hal, uluslararası finans kuruluşlarının, 2003’ün 1 Mart’ındaki “Irak Savaşı Tezkeresi”nin TBMM tarafından reddedilmesini, raporlarında bir “belirsizlik” kaynağı olarak kodlamaları ile de paralellik taşır (bunun için bkz. Yeldan, 2010: 113). Yine aynı hal nedeniyle, Alesina ve Sachs (1988: 64), “seçimlerin olmadığı ve tek partinin olduğu” durumun, “ideal bir durum” olarak kabul edildiğini belirtir.

Önümüzdeki dönemde altın fiyatındaki artışların devam edebileceği beklentileri güçlenmiştir. Böyle bir durumda altın fiyatlarının 2006 yılı sonu enflasyonu üzerindeki etkisi azımsanmayacak boyutlarda gerçekleşebilecektir. Kuşkusuz altın fiyatlarının çok yüksek artışlar sergilemeye devam etmesi kısa vadeli enflasyon beklentileri üzerinde etkili olabilecektir (ER, 2006-II: 17).⁵³³

Bir başka deyişle, beklentilerin değişmesi, fiyatlama davranışını değiştirecek, fiyatların değişmesi, -yeniden- beklentileri değiştirecektir. Her “üç adımdan ikisinin” beklentiler olduğu, her üç uğrakta iki kez toplumsal aktörlerle temas etmek zorunda olan bir ekonomide, sadece Merkez Bankasının değil bütün olarak devletin alanının, buna göre şekillenmemesi beklenemezdi.

Dolayısıyla Merkez Bankası iletişim politikası metinleri, esas itibarıyla, Merkez Bankasının kurumsal olarak piyasalar ve dolayısıyla toplumsal aktörlerle hangi mefhumlar etrafında iletişim kuracağına dair enformasyonu içerir. Bir başka deyişle, iletişim politikasının araçlarından ziyade, bunları çevreleyen/belirleyen yaklaşımın ne olduğuna ilişkin ipuçlarını bu metinlerde bulmak mümkündür. Buna göre, iletişim metinlerinde, Merkez Bankası “...müdahale kararlarının sadece geçmiş verilere bakılarak mekanik bir şekilde” (PKP, 2006: 18) alınmayacağını ve ek olarak ilgili müdahalelerin “uygulanmakta olan para ve kur politikalarının bir gereği olan ve sürekli geliştirilen şeffaflık ilkesi çerçevesinde” (PKP, 2006: 18) değerlendirileceğini belirtir. Birbirini destekleyen bu iki söylem içerisinden, para politikasına ilişkin olası

---

⁵³³ Özellikle “normal” dönemlerde parasal gelişmeler beklentileri şekillendirirken, tam tersine “kriz” dönemlerinde beklentiler gelişmeleri şekillendirir. Dolayısıyla küresel-parasal gelişmeler ile yerel-toplumsal beklentiler arasında diyalektik bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Öyle ki; “gelişmekte olan ülkelerin sermaye akımları açısından cazibesi, mevcut iktisadi görünüm ve beklentiler çerçevesinde” değerlendirilir. Benzeri bir yönelim için bkz. ER, 2009-III: 9 ve 59; ER, 2008-IV: 67; ER, 2010-II: 3 ve 20; ER, 2006-IV: 21 ve 65; ER, 2009-I: 4; ER, 2009-I: 48; ER, 2011-I: 119; ER, 2008-II: 53; ER, 2007-I: 26; ER, 2007-III: 4 ve 25; PKP, 2010: 8; PKP, 2009: 3 ve 5.

kararların “mekanik” olmayan bir şekilde ve “sürekli geliştirilen şeffaflık” çerçevesinde alınacak olmasının nedeninin, toplumsal değişkenler ve/veya insana ilişkin faktörler olduğu söylenebilir.

Finansallaşma sürecine ulusal merkez bankalarının dâhil olmasının aracı olan para politikasının toplumsal bir katılımı sağlamasının zorunlu olması, aynı paralelde yalnızca niceliğe odaklanan “mekanik” kararların, niteliğe ve insani değişkenlere önem veren “organik” kararlarla yer değiştirmesini zorunlu kılar. Bu doğrultuda, şeffaflığın “statik” bir hal olmaktan çıkarak, toplumsal değişime göre şekil alan “dinamik” bir hal olarak düşünüldüğü söylenebilir. Anlaşılacağı üzere, para politikası hikâyesine toplumsal aktörlerin katılımını sağlamanın gerekliliği, Merkez Bankasının, toplumsal alan ile ekonomik alan arasında ve dolayısıyla “sermayenin talepleri” ile “değişen toplumsal tasavvurlar” arasında sürekli salınan, esnek bir pozisyon almasını zorunlu kılmıştır. Merkez Bankasının bu “esnek” yapısı, iletişim politikası metinleri üzerinden toplumsal alana aktarılır; bu esneklik, toplumsal aktörler nezdinde, Merkez Bankası söyleminin sürekli olarak takip edilmesini de gerektirir. -Esneklik

Merkez Bankası, esas olarak ekonomik görünüme ilişkin bakışını ve geleceğe dönük öngörülerin iletişim politikası metinleri üzerinden toplumsal alana aktarır ve toplumsal aktörlerin kendi beklentilerini, Merkez Bankasının öngörülerini ile paralel bir pozisyona getirmesine çabalar. Ancak iletişim metinlerinde görüldüğü üzere, Merkez Bankasının herhangi bir öngöründe bulunmasına imkân sağlayacak nesnel koşulların yokluğunda, bir belirsizlik durumunda örneğin, kurguya/senaryoya yaslandığı söylenebilir:

Merkez Bankasının tüm döviz alımlarının miktarı ve Hazine'nin net döviz cinsi borçlanması konusunda kesin bir öngöründe bulunmak mümkün olmasa da, '*temel senaryoya göre*' 2001-2004 döneminde görülen Türk Lirası likidite fazlasının 2005 yılında aşamalı olarak ortadan kalkacağı ifade edilmiştir (vurgu bana ait) (PKP, 2006: 21).⁵³⁴

Zaman zaman da, bu senaryo kavramsallaştırmasının yerini “varsayım” ve “olasılık” kelimelerinin kullanımı alır:

Hazine'nin döviz girişlerinin döviz çıkışlarına yakın olacağı '*varsayımı*' (...) ve para piyasalarında Merkez Bankası borçlanma oranının gösterge niteliğini sürdürmesi '*olasılığı*' daha yüksektir (vurgular bana ait) (PKP, 2006: 23).⁵³⁵

Merkez Bankası metinlerinin diliyle söyleyecek olursak, piyasalarda derinliğin kaybolduğu, fiyatlamlarda aşırı oynaklığın olduğu ve sağlıksız fiyatların gözlemlendiği dönemlerde, bu “varsayımlar”, “olasılık hesapları” ve “senaryo yazımı”, “derin”, “stabil” ve “sağlıklı” bir ekonomi-politikanın inşasına dönük olarak toplumsal aktörleri para politikası hikayesinde rol almaya çağırır. Buradaki “çağırma” işlemi ideolojik bir karakter gösterir (Althusser, 1991: 39-72) ve Merkez Bankası iletişim metinlerinin ideolojik içerimleri hakkında çok şey söyler; ancak daha da önemlisi bu ideolojik-çağrı marifetiyle, buradaki “olasılık”, “varsayım” ve

---

⁵³⁴ Toplumsal aktörleri para politikasının genel yönelimlerine bükülen belli bir senaryo altında toplamaya yönelik benzer bir eğilim için bkz. ER, 2008-IV: 78-79; ER, 2009-I: 8 ve 69; ER, 2008-II: 83; ER, 2007-I: 5; PKP, 2009: 9; ER, 2009-III: 6.

⁵³⁵ Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2010-II: 98; ER, 2009-I: 20; ER, 2008-II: 7; ER, 2007-I: 2 ve 65; PKP, 2007: 7.

“senaryo” bir potansiyel-gerçeklik⁵³⁶ olarak karşımıza çıkar. -
Olasılıklara/Varsayımlara Başvurma

Anlaşıldığı üzere Merkez Bankası iletişim metinlerinde, ekonomide yaşanan bir dalgalanma sırasında, toplumsal aktörlerin nereye bakması gerektiği de tarif edilir. Bu yolla Merkez Bankasının işaret ettiği noktadan, toplumsal aktörlerin süreci devralması, bu yolla ilgili dalgalanmanın geçici bir nitelik kazanması amaçlanır. Belirtildiği üzere;

Böylesi bir durumda, ekonomik birimler için referans olması gereken değer kısa vadede enflasyon tahminleri, orta vadede enflasyon hedefi olacaktır (PKP, 2006: 10).⁵³⁷

Aslında, toplumsal aktörlerin kısa vadede enflasyon tahminleriyle uyumu, orta vadedeki enflasyon hedefinin tutturulmasının ön-koşuludur. Ancak enflasyon tahmini ile enflasyon hedefi arasındaki, toplumsal aktörlerin beklentileri-pratikleri aracılığıyla sağlanan bu nedensellik, Merkez Bankası iletişim metinlerinde yer almaz; tahmin ile hedef arasındaki nedensellik ilişkisi koparılarak, her biri birer özgül alan olarak resmedilir. –Özgülleştirme/özerkleştirme

Buna ilişkin olarak, iletişim metinleri üzerinden ekonomik gidişata ilişkin Merkez Bankası öngörüsü toplumsal aktörlere aktarılırken, bu öngörünün nasıl yorumlanması gerektiği de hemen bir sonraki cümlede anlatılır:

KDV oranının yüzde 18’den 8’e düşürülmesi enflasyonun ikinci çeyrekte tekrar düşüş eğilimine gireceği öngörüsünü güçlendiren bir gelişme olurken, yakın dönemde petrol fiyatlarının hızlı artışlar göstermesi söz

---

⁵³⁶ Bu noktada, aslında, merkez bankasının kökensel-potansiyeli ile bireylerin potansiyellik-deneyimi karşı karşıya gelir. Hangi potansiyelin, edimsele aktarılacağını, ikisi arasındaki ilişki-karşılıklık belirler. Bu konuda ilgi çekici bir metin için bkz. Agamben, 1999.

⁵³⁷ Buradaki vurgunun tekrarı için bkz. PKP, 2010: 12; PKP, 2007: 3.

konusu öngörünün temkinle ele alınması gerekliliğini gündeme getirmiştir (ER, 2006-II: 1 ve 50).⁵³⁸

Buradaki öngörünün, aslında somut-maddi temelleri olmaktan ziyade, Merkez Bankasının düşük enflasyona dönük bir “temenni”si olduğu söylenebilir. Diğer yandan, pekâlâ ilk cümledeki anlamı ters yüz edecek şekilde “artış eğilimi” kullanılabilecekken, bunun yerine “temkinle ele alınması” tümcesinin yerleştirilmesi, Merkez Bankası dilini anlamak açısından da önem taşır.

Merkez Bankasının toplumsal beklentilerle kurduğu ilişki, para politikasının sağlıklı çalışması için temel önemdedir. Bu doğrultuda, Merkez Bankası, ekonomideki olası dalgalanmaların toplumsal aktörlerin beklentilerini olumsuz yönde etkilemesine izin vermediği gibi, beklentilerdeki bozulmanın hedeflenen enflasyon seviyesini olumsuz etkilemesine de izin vermez. Öyle ki, enflasyon hedeflemesi rejiminde, beklentilerin hedeflerle tutarlı olması esas olduğundan, bu tutarlılığı aşağı ya da yukarı yönlü etkileyecek her türlü gelişme, Merkez Bankası tarafından güçlü bir şekilde karşılanır. İletişim metninde belirtildiği üzere;

2006 yılı ikinci çeyreğinde ekonomide yaşanan dalgalanmalarla bozulmaya başlayan enflasyon bekleyişleri, TCMB'nin Haziran ayından verdiği güçlü politika tepkisinin de etkisiyle, Ağustos ayı ile birlikte gerilemeye başlamıştır (ER, 2006-IV: 28).⁵³⁹

Toplumsal beklentilerin, hedeflerle tam olarak uyumlu kılınmaması, fiyatlama davranışını ve risk algısını olumsuz etkileyeceğinden, enflasyonist bir etkiyi potansiyel olarak içerdiğinden, Merkez Bankası toplumsal aktörlere ya beklentilerini değiştirmeleri ve hedeflerle uyumlu bir hale getirmeleri ya da yaşanması muhtemel

⁵³⁸ Bu “öngörü”lerin içinde büyüdüğü parasal çerçeve her daim bakidir. Bunun için bkz. ER, 2009-III: 95; ER, 2008-IV: 75; ER, 2010-II: 5, 7 ve 92; ER, 2011-I: 69.

⁵³⁹ TCMB'nin “üzerine düşeni” büyük ölçüde yaptığı bu yönelim için bkz. ER, 2010-II: 11 ve 60; ER, 2009-I: 29 ve 48; ER, 2011-I: 78 ve 105-106.

ekonomik gelişmeler karşısında ihtiyatlı davranmalarını “tembihler”. En nihayetinde Merkez Bankası, toplumsal aktörlerin, enflasyondaki düşüş sürecinin devam edeceğini düşünmelerini ister. Merkez Bankası söylemi, para politikasının yönelimleri ile insanların bu politikaya ilişkin düşünceleri arasında, bu perspektiften bir bağ kurar. Örneğin, “kararın mesaj içeriğinin iyi algılanması sonrasında piyasaların sakinleştiği gözlenmiştir” (ER, 2006-III: 48) denilir. Anlaşıldığı üzere, Merkez Bankasının para politikasına ilişkin kararlarının enflasyon rakamları ile piyasa beklentilerini uyumlaştırması, ekonomik gidişata ilişkin toplumsal alandaki endişeleri gidermesi ve dolayısıyla enflasyon gelişmelerinin toplumsal aktörler olumlu bir perspektiften yorumlanmasını sağlaması gerekir.

Bu doğrultuda, ekonomik alandaki gelişmelere toplumsal alanı eklemleyecek bir “söylem” inşasına ihtiyaç olduğu; bu söylemin bir yandan Merkez Bankasının enflasyonla mücadeledeki kararlılığına vurgu yaparken bir yandan da taşıdığı içeriğin ve/veya temsil ettiği değerlerin kamuoyu tarafından “doğru” biçimde alımlanmasını sağlaması gerektiği söylenebilir.⁵⁴⁰ Söylendiği üzere, “Piyasalardaki istikrar kaybının ekonomik temellerden kopuk eğilimleri yansıtmaması ve enflasyon beklentilerini daha da kötüleştirerek orta vadeli hedefleri tehdit etme potansiyeli...” (ER, 2006-III: 48-

---

⁵⁴⁰ Bahtin’in de bu tür bir iletişim tasavvuru için söylediği üzere, Merkez Bankasının kurumsal varlığı açısından önemli olan, iletişim politikası aracılığıyla inşa ettiği anlamların “...gerçek edimsellik ile ilişkili olması; yeni edimsellik uğrakları tarafından (bilişsel, sanatsal, aktif) bilgi amaçlı kullanımlarıdır” (akt. Brandist, 2011: 237). Merkez Bankası için, para politikasının, toplumsal pratiklerle temas etmesi, finansallaşmaya bükülen kültürel insanın nesnel bir form olarak tüm toplumsal aktörler tarafından paylaşılmasıdır aslolan... İletişim halinde olan, birbirleriyle diyalog kuran bir toplumsal çoğulluğu işaret eder ancak onları yine kendisinin –veya bütün olarak devletin- kolektif bünyesinde bir araya getirir. Yukarıdaki metinde görülen “alımlama” pratiği, Merkez Bankasının kendisinde başlayıp yine kendisinde biten bir iletişim sürecinin/çevriminin –yalnızca- toplumsal uğrak noktasını temsil eder. En nihayetinde Merkez Bankası iletişim süreci, “kendine-dönüşlü” bir faaliyettir ve/veya –söylenebilirse- bir “oyun”dur.

49) bu söylem vasıtasıyla ortadan kaldırılmış⁵⁴¹ ve ekonomik temeller ile piyasa istikrarı arasındaki bu boşluk, piyasa ile temas eden toplumsal aktörlere aktarılan bu “söylem” vasıtasıyla doldurulmuş olur.⁵⁴²

Nitekim, Merkez Bankası iletişim politikası metinlerinde, olumsuz bir görünüm ile başlayan bir paragrafın, bu olumsuzluğun tesellisi olabilecek bir olumlu çerçeveye kapandığı çok sayıda örnek görmek mümkün; bu vasıtayla Merkez Bankası toplumsal alana hem doğru enformasyon aktarma rolünü yerine getirir hem de bu “doğru enformasyonu” kendi politika yönelimleri içerisinde eritmeyi, metni kendi yönelimleri doğrultusunda bir anlam inşa edecek biçimde kapatmayı başarmış olur:

Ekonomik istikrarda alınan mesafeler ters dolarizasyon sürecinin başlamasını sağlamış, zaman zaman kesintiye uğrasa ve alınması gereken daha mesafe olsa da, portföy tercihlerinde Türk parası cinsinden yatırımların ağırlığı artmaya başlamıştır (PKP, 2006: 1).⁵⁴³

Buna paralel bir şekilde, iletişim metinlerinde, ekonominin genel gidişatına ilişkin olumsuzluklar, risk iştahındaki değişimlere ilişkin riskler, enflasyonun görünümde ve toplumsal beklentilerdeki olası değişim, finansal piyasalarda potansiyel olarak mevcut dalgalanma eğilimi vb. faktörler sıralandıktan sonra bile, metin, “...para politikasının kontrol ufku olan bir buçuk yıllık bir süre içinde enflasyonun orta vadeli hedeflere yakınsayacağı tahmin edilmektedir” (ER, 2006-IV:

---

⁵⁴¹ İktisadi temeller ve parasal eğilimler arası bir denge arayışına dönük sürekli tekrarlanan bu yönelim için bkz. ER, 2011-I: 4 ve 79; ER, 2010-II: 64.

⁵⁴² Akerlof ve Shiller’in belirttiği üzere, kamuoyuna, hükümete ve çoğu iktisatçıya, emniyette olduğumuzu söyleyen bir iktisat teorisi tarafından her daim güvence verilir (Akerlof ve Shiller, 2010: 21-22). Bu “güvence”, Merkez Bankası iletişim kanalları üzerinden “söylenir.”

⁵⁴³ Mevcut parasal kabullere bükülen sabit bir anlam etrafında, herhangi bir olumsuz gelişmeye olumlu bir kıyafet giydirmeye dönük bu söylem için bkz. ER, 2008-II: 61; ER, 2007-III: 43 ve 57; ER, 2009-III: 6-7 ve 59; ER, 2008-IV: 47; ER, 2010-II: 98.

61)⁵⁴⁴ ve “...ekonomideki talep ve kapasite koşullarının önümüzdeki dönemde enflasyondaki düşüş sürecini desteklemeye devam edeceği tahmin edilmektedir” (ER, 2006-IV: 61) denilerek⁵⁴⁵ kapanır. Merkez Bankasının para politikası yönelimlerine ilişkin olarak “anlamın sabitlendiği” ve/veya “kapandığı” yer tam da burasıdır. -Olumsuzluğu kendi içinde eriten olumlu görünüm

Merkez Bankası, enflasyon hedeflemesi rejimine ilişkin uygulamalarının, toplumsal aktörlerin beklentileri ile para politikası yönelimlerini uzlaştırma çabalarının sonuçlarını da görmek ister. Bu doğrultuda, bir yandan toplumsal alana ilişkin elindeki veri setini geliştirirken bir yandan da örneğin firmaların, ekonomik alandaki çeşitli değişikliklere nasıl tepki verdiklerini, reflekslerini, fiyatlama davranışını hangi mefhumlara dayanarak aldıklarını araştırır. Bu araştırmaların sonucu, para politikası hikâyesi için bir girdi oluştururken, aynı zamanda Merkez Bankası iletişim politikasının hedeflerine ulaşp ulaşmadığı da sınanmış olur. Dolayısıyla önemli olan, Merkez Bankası para politikası kararları, firmaların fiyatlama davranışı için yönlendirici olmuş mudur; yoksa piyasa, düzenleyici kuruluştan bağımsız olarak kendi iç-çevrimini mi yaratmıştır? Merkez Bankası – *beklenildiği üzere*- ilk cevaptan yana tavrını koyarak, bir anlamda kendisini de olumlamış, bu yolla geleceğe dönük beklentilere de *-dolaylı da olsa-* bir mesaj göndermiş olur.

Buna göre, “firmaların fiyatlama davranışlarının incelenmesine yönelik bir anket çalışması” sonuçlarının, iletişim politikası araçları üzerinden toplumsal alana aktarılırken amaç, örneğin firmaların fiyatlama davranışını zamana bağlı olmaktan

---

⁵⁴⁴ Hegemonyanın derinleşmesine, toplumsal beklentilerin enflasyon hedefinin yanibaşında kurulmasına bağlı olarak bu kontrol ve/veya tahmin ufku da, zaman içinde genişler. Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2009-III: 6-7; ER, 2010-II: 11 ve 103; PKP, 2009: 9; PKP, 2007: 4.
⁵⁴⁵ Benzer bir vurgu için bkz. ER, 2008-II: 80; ER, 2011-I: 69; ER, 2007-I: 62; ER, 2007-III: 57; ER, 2008-IV: 50 ve 75.

çıkarmaktır. Ekonomideki değişimlerden –ve tabii ki para politikası kararlarından-bağımsız olarak, bu değişimlere tepki vermeden, önceden belirlenen zaman aralıklarıyla fiyatları gözden geçirme yönelimini ortadan kaldırmayı hedefler. Bunun yerine, ekonomideki belli dalgalanmalara göre esnemeyi öngören ve Merkez Bankasının izleğinden pozisyonunu belirleyen, dolayısıyla duruma göre farklılaşan bir fiyatlama yöneliminin-davranışının inşası hedeflenir. İletişim metinlerinde, “Literatürde fiyat gözden geçirmelerine yönelik olarak zamana ve duruma bağlı politikalar olmak üzere iki yaklaşım bulunmaktadır” (ER, 2006-III: 40) denilir. Piyasa hareket eden firmalardan beklenenin, bu iki yaklaşım içerisinde, Merkez Bankası para politikasının yönelimleri açısından anlamlı olan birisine yerleşmeleri olduğu söylenebilir. Ekonomiye ilişkin gidişatı, yerleştikleri o zaviyeden görmeleri ve oradan anlamlandırmaları beklenir.

Buna paralel şekilde, örneğin fiyatlama davranışının belirlenmesinde maliyetlerin, özellikle de döviz kurundan kaynaklı maliyetlerin önemli bir faktör olarak öne çıkması, Merkez Bankası açısından tercih edilir. Zira, bu hem firmaların nezdinde bankanın para politikasını bir referans noktası haline getirirken hem de Merkez Bankasının enflasyon odaklı, faiz ve döviz kuru üzerinden işleyen para politikası yönelimini de bağlamına oturtur. Söylendiği üzere, “...firmaların fiyatlarını arttıran faktörler arasında maliyetlerdeki artışların, beklenildiği gibi, en önemli faktör olduğu görülmektedir” (ER, 2006-III: 41).⁵⁴⁶ Son olarak, döviz

---

⁵⁴⁶ Bu hususta özellikle geçmişteki enflasyonist dönemlerden kalma fiyatlama davranışının halen yürürlükte olması, para politikasının mevcut yönelimleri açısından en büyük tehdit olarak kabul edilir. Toplumsal aktörlerin bu alışkanlıklarından ve/veya davranışlarından arınmaları için en önemli referans kaynağı, -yine- Merkez Bankasının kendisidir. (Bunun için bkz. PKP, 2008: 2; ER, 2009-III: 5 ve 95.) Merkez Bankası özellikle fiyatlama davranışının şekillendirilmesi konusuna özel bir önem atfeder, iletişim metinlerinde özellikle bu konuya temas eden hususlar, belirli iletişim pencereleri ve/veya kutuları içinde detaylı olarak incelenir. Fiyatlama davranışını bozabilecek potansiyel riskler, belirli iletişim

kurundan kaynaklı değişimlerin fiyatlama davranışında göz önünde bulundurulması önemli olsa da, bunun Merkez Bankasının orta vadeli hedeflerinin paralelinde ilerlemesi, dolayısıyla finansal piyasalarda yaşanan anlık dalgalanmalara refleks gösterilmemesi de istenir.

Zira, Merkez Bankasının para politikasını orta vadeli olarak belirlemesine, küresel alandaki oynaklığın birincil etkilerine tepki vermemesine paralel bir şekilde, piyasada hareket eden firmaların da bu yönelimi paylaşımları, kurun belli bir düzeyine kadar beklentilerini değiştirmemeleri beklenir. Nitekim bu beklenti gerçeklemiş ve “maliyetlerde döviz kuru kaynaklı bir artış olması durumunda uygulanan en yaygın politikanın, son fiyat ayarlamasından itibaren döviz kurlarındaki artış belli bir oranı aşmadığı sürece fiyatları değiştirmemek olduğu” (ER, 2006-III: 42) görülmüştür.⁵⁴⁷

Anlaşıldığı üzere, iletişim politikası araçları üzerinden gerçekleşen Merkez Bankası para politikası yönelimleri ile piyasa ile temas eden firmaların fiyatlama davranışları arasında bir uygunluk yaratma çabasına ilişkin “başarı”, yine iletişim metinleri üzerinden tüm toplumsal aktörlerle paylaşılır. Dolayısıyla buradaki amacın “bir sonraki iletişim çevrimi”ndeki beklentileri şekillendirmek, Merkez Bankası ile firmalar arasında sağlanan uyum çizgisini tüm toplumsal alana yaymak olduğu söylenebilir. En nihayetinde, formel bir dille “firmaların fiyatlama davranışlarının incelenmesine yönelik bir anket çalışması” olarak aktarılan metin, aslında Merkez

---

çerçeveleri içinde özellikle işaret edilir. En nihayetinde bu yolla davranışların da belli bir çerçeveye dâhil edilmesi amaçlanır. Bu konuda örneğin bkz. ER, 2007-I: 28-29.

⁵⁴⁷ Arzu edilen budur; ekonomik alandaki –örneğin- döviz kuru hareketliliği ile toplumsal alandaki –örneğin- fiyatlama davranışı arasında belli bir karşılıklılığın kendiliğinden sağlanmasıdır, içselleştirilmesidir. Ancak bunun sekteye uğradığı ve –yine örneğin- döviz piyasasında derinliğin kaybolduğu durumlarda Merkez Bankası, bu ilişkiyi yeniden tesis etmek üzere müdahalesini gerçekleştirir. İletişim politikası, bu müdahalede merkezi bir öneme sahiptir. Bunun için bkz. PKP, 2009: 13; PKP, 2007: 10; ER, 2010-II: 107; ER, 2009-I: 7-8 ve 70; ER, 2011-I: 36; ER, 2008-II: 5-6 ve 38; PKP, 2010: 34.

Bankasının “kendi kurumsal varlığı”nı ve “para politikası hikayesi”ni olumlama çabasıdır.

Enflasyon hedeflemesi rejiminin sağlıklı bir şekilde çalışabilmesi için, para politikasının yönelimleri ile toplumsal aktörlerin beklentilerini birbirine paralel hale getirme uğraşı iletişim politikası araçlarının temel gündemini oluşturur. İletişim metinlerinde net bir şekilde aktarıldığı üzere, “...enflasyonun hedeflenmesi TCMB ile kamuoyu arasındaki iletişimin olabildiğince sorunsuz olması için gerekli zemini teşkil eder” (ER, 2006-I: 14).⁵⁴⁸ Dolayısıyla hedeflenen enflasyon düzeyinin, ekonomik alan ile toplumsal alan arasındaki olası bir yakınsamanın “simgesel” ölçütü olarak kurulabilmesi için, iletişim kanalları içinden akan enformasyonun, kendisinin nasıl algılanması/yorumlanması gerektiğine ilişkin ikinci bir enformasyon ile desteklenmesi gerekir ki, bu birbirine paralel enformasyon akışları da iletişim metinleri üzerinde toplanır. Buna göre, örneğin “Ekim 2005 Para Politikası Raporu’nda (...) yurt içi talep kompozisyonunun olumlu algılanması gerektiği belirtilmişti” (ER, 2006-I: 24) denilir.⁵⁴⁹

Yineleyelim; Merkez Bankası iletişim politikasının temel yöneliminin, para politikası hedefleri ile toplumsal aktörlerin beklentileri arasındaki bir uygunluk yaratmak ve/veya hedef ile gerçeklik arasında bir bağ kurmak olduğu söylenebilir. Bu yöneline hizmet edecek çok sayıda iletişim stratejisinden birisi de, iletişim metinlerinde yer aldığı biçimde Merkez Bankası söylemini toplumsal aktörlere içkin bir dinamik, ekonomik gelişmeleri karşılayan bir duruş olarak sunmak ve iletişim araçlarını takip eden diğer toplumsal aktörlerin bu duruşu devralmalarını

---

⁵⁴⁸ Nitekim enflasyon hedeflemesinin “beklenti yönetiminde büyük oranda başarılı olmasının” ve “birçok gelişmiş ülkede fiyat istikrarı ile uyumlu bir enflasyon hedefine ulaşılmasının” zemini de burada aranıp bulunabilir. Bunun için bkz. PKP, 2008: 1-2; PKP, 2010: 34.

⁵⁴⁹ Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2008-II: 7; ER, 2011-I: 121.

sağlamaktır. Böylece Merkez Bankası, bir yandan kurumsal varlığı ile toplumsal alan arasındaki enformasyon aktarımının doğrudanlığını kırarken, diğer yandan kendi yönelimlerine uygun algılamaya sahip toplumsal aktörleri bir rol-model olarak diğerleri nezdinde öne çıkarır.

Böylece, para politikasının sağlıklı bir işleyişe sahip olabilmesi, hedeflenen enflasyon düzeyine ulaşılabilmesi, piyasaların istikrarlı kılınabilmesi ve en nihayetinde enflasyonun düşme eğiliminin desteklenmesi için toplumsal aktörlerden, doğrudan belli bir davranışı gerçekleştirmelerini istemez⁵⁵⁰, bu eğilimleri destekleyen davranış kalıplarının hali hazırda varlığından bahseder. İletişim metninde yer aldığı üzere;

İMKB’de oluşan faizler, 2006 yılının ilk çeyreğinin sonunda geçtiğimiz yılsonuna göre her vadede daha düşük seviyede gerçekleşmiştir. Bu gelişmede enflasyondaki düşüş eğiliminin 2006’da da devam edeceği beklentisi etkili olmuştur. Bununla beraber, getiri eğrilerinin daha uzun vadeli ucunun önceki dönemlere kıyasla daha yatay bir seyir izlemesi, iktisadi birimlerin, söz konusu dönemde, ileriye dönük risk algılamalarında temkinli bir duruş sergilediklerini teyit etmektedir (ER, 2006-II: 36).⁵⁵¹

Burada işaret edilen, “enflasyondaki düşüş eğiliminin devam edeceğine ilişkin beklenti” ve “ileriye dönük risk algılamalarında temkinli bir duruş” hali, bir toplumsal hal olmakla birlikte; Merkez Bankası, iletişim metinleri üzerinden bu halin yaygınlık kazanmasına yönelir. Zira metinde de görüldüğü üzere, herhangi bir ekonomik rasyonun, örneğin faizlerin temel belirleyicisi “beklentiler”dir ve

---

⁵⁵⁰ Zira, bu demokratik olmazdı (!)

⁵⁵¹ Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2007-III: 4; ER, 2006-IV: 3.

“beklentiler”in istikrarlı kılınması ve/veya değişmesi, ekonomik alandaki birçok şeyi beraberinde istikrarlı kılar ve/veya değiştirir.

Beklentilerin hedeflerle uyumlu olmasının, Merkez Bankasının hareket alanını genişlettiği, kararlarında daha rahat davranmasına olanak tanıdığı, toplumsal risk algısını yumuşattığı, belirsizlikten arınmış bir toplumsal alan inşasına katkı sağladığı pekâlâ söylenebilir. Para politikasına ilişkin alacağı kararların toplumsal alanı hızlıca kat’edeceğinin farkında olan ve hedef patikaya giden yolların sosyal çapaklarından arındığından emin bir merkez bankasının ihtiyatlı davranmasına gerek kalmaz. Aksi halde, iletişim metninde belirtildiği şekliyle, “Kurul, orta vadeli enflasyon beklentilerinin henüz hedeflerle uyumlu olmaması, hizmet fiyatlarına ilişkin yeni risklerin ortaya çıkmış olması ve küresel ekonomideki belirsizliklerin devam etmesi gibi unsurların orta vadeli perspektifte ihtiyatlı olma gereğini de beraberinde getirdiği değerlendirmesini” (ER, 2006-IV: 2 ve 42) yapmak zorunda kalır.⁵⁵² Bu zorunluluğu ortadan kaldırmak için ve toplumsal aktörlerin rollerini Merkez Bankası tarafından yazılan “senaryo”ya göre oynamaları, “varsayımlar”a göre pozisyon almaları ve en nihayetinde “para politikası hikâyesinin akışı”na kendilerini bırakmaları için iletişim politikası araçları ilişkilendirilir.

5.3. Bulgular

Merkez Bankasının temel yönelimi enflasyon hedefi ile gerçekteşen enflasyon arasında bir paralellik kurmaktır; “hedef” ile “gerçekleşme” arasındaki bu köprü, “toplumsal aktörlerin beklentileri” tarafından kurulduğundan Merkez Bankası iletişim metinleri de esas olarak bu noktaya yönelir:

---

⁵⁵² Benzer bir yönelim için bkz. ER, 2008-II: 5; ER, 2007-III: 5; ER, 2010-II: 66.

İlk olarak, emeğin ücret beklentisine ve parasal genişleme taleplerine seslenir; emek ücretlerinin önce fiyatlar ardından enflasyon üzerinde bir baskı yaratma ve dolayısıyla para politikasının mevcut yönelimlerini kesintiye uğratma potansiyelini geriletmeye çalışır. Gerçekleşen tüm toplumsal pratiklerin ve pek tabii ücret artışlarının, kendi tahmini etrafında şekillenmesi uğraşındadır. Bu noktada, asgari ücret artışları bile, iletişim metinlerinde bir “risk” olarak kodlanır.

İkinci olarak, yatırım ve tüketim arasındaki dengeye seslenir. Sermayenin derinleşmesine dönük yatırım harcamalarının yanında politik iktidarın derinleşmesine katkı sağlayacak tüketim ideolojisinin de değerini bilir. Ancak daha temelde sermaye ile devlet arasındaki dengenin bir görünümü olan yatırım ve tüketim arasındaki bu dengeye yönelirken, aynı zamanda “tüketme” halinin fiyatlar üzerinde bir baskı yaratmaması, emeğin reel ücretinin artışını ima etmemesi ve en nihayetinde fiyat istikrarını sekteye uğratmaması için, yatırım harcamalarındaki artışın emek verimliliğini arttırması ve bu yolla birim işgücü maliyetlerini düşürmesini de hedefler. En nihayetinde iletişim politikası üzerinden seslenen bu denge marifetiyle sermayenin ve devletin alanı topyekün derinleşirken, emeğin mevcut konumu baki kalır.

Üçüncü olarak, iletişim metinlerindeki, “enflasyon mu” “istihdam mı?” sorusuna, mevcut kabulleri etrafında Merkez Bankası para politikası, “enflasyon” diye cevap verir. Zira, istihdam artışına dönük her emare, ekonomide, tüketim talebi ve enflasyon şeklinde yankılanacağından, Merkez Bankası için istihdam ve gıda harcamaları arasındaki ilişki bile fiyat istikrarı için potansiyel bir tehdit olarak algılanmaya yetecektir. Anlaşıldığı üzere, esnek bir istihdam stratejisi, yalnızca sanayi sermayesi için değil, finansal sermaye açısından da tercih edilir bir yönelime

işaret eder. Bu yönelim, emeği, sermayenin yeniden üretiminde bir uğrak olarak algılar.

Dördüncü olarak, Merkez Bankası para politikasının, maliye politikası üzerinden sağlık ve sosyal güvenlik harcamaları ile kurduğu temas da iletişim politikasında yankılanır. İletişim metinlerinde bir yandan sosyal güvenlik kurumlarına yapılacak harcamaların parasal hedeflerin tutturulması adına azaltılması ve/veya kontrol altına alınması salık verilirken diğer yandan sosyal güvenlik ve sağlık harcamalarının bütçe üzerindeki ağırlığını azaltacak müdahalelerin enflasyonla mücadele ve kamu maliyesine ilişkin yapısal kırılganlıkların giderilmesi için yapılan birer toplumsal müdahale olarak anlaşılmasına çalışılır. En nihayetinde iletişim metinlerinin bu ideolojik rolü, sağlık uygulamalarının piyasalaştırıldığı, insanların kendi ölümleri üzerine konan fiyatı satın almaya zorlandığı, sosyal güvenlik harcamalarının sermaye (kamu ve özel) üzerindeki yükünün bireysel poliçeler aracılığıyla emeğe devredildiği bir müdahale dizisine, toplumsal bir kıyafet giydirir, toplumsal içerikli bir meşruiyet çerçevesi çizer. Asgari ücrete benzer bir şekilde yeşil kart için bütçeden ayrılan pay bile, uluslararası finansal sermayenin risk algısını olumsuz etkileyecek, dolayısıyla yüksek bütçe performansının önünde bir engel oluşturacak bir “risk faktörü” olarak -iletişim metinlerinde- kodlanır.

Beşinci olarak, Merkez Bankası, her ne kadar toplumsal alanı bir “öznelerarası ağ” olarak tasavvur etse de, iletişim metinlerinde “özne” gözükmez. Ekonomiye ilişkin bazı bileşenler, bu bileşenleri hareket ettiren toplumsal aktörlerden bağımsız olarak ele alınır. Bu durum, söz konusu olan sermaye olduğunda daha da belirgindir. İletişim metinlerine bakıldığında sadece “piyasa”nın değil, risk algısının, risk iştahının, beklentilerin vb. kendi başına hareket ettiği düşünülebilir. Bu hal, Merkez

Bankasının, para politikasının yaslandığı sınıfı gözlerden uzak bir yere taşıma gayretinin, para politikasının sınıfsal yönelimlerinin görünmemesi uğraşısının bir veçhesini oluşturur.

Altıncı olarak, buradaki “özne”nin yokluğu haline benzer bir biçimde, “fail” ile “fiil” arasındaki ilişki de gözlerden uzak tutulur. İletişim metinlerinde ekonomik gidişata ilişkin olarak (“kendi başına hareket eden”) örneğin “risk iştahı” ile “risk primi” arasında kurulan ilişkinin, bir adım geride, aslında uluslararası sermaye ile ulusal-toplumsal alan arasındaki bir ilişki olduğu algılardan uzak tutulmaya çalışılır.

Yedinci olarak, buradaki gündeme paralel biçimde, iletişim metinlerinde, Merkez Bankasının kurumsal varlığı ile para politikası edimleri arasındaki ilişkiye muğlâk bir görünüm kazandırmaya çalışılır. Örneğin, piyasalarda yaşanan olumsuz bir gelişmeye ya da toplumsal beklentilerdeki bir değişime “Merkez Bankası” değil “para politikası” tepki verir. Para politikası ile piyasalar ve toplumsal beklentiler arasında varsayılan “doğal” ilişki, bu vasıta ile olumlanmış olur.

Sekizinci olarak, iletişim metinlerinde “anlam”, olumlu bir şekilde kapanır ve/veya sabitlenir; olumsuz ekonomik gelişmeler bile, olumluya bükülür. Zira Merkez Bankası, sanayi sermayesi ile finansal sermaye arasında bir denge unsuru olarak yaptığı salınımlarda, parasal çevrimin yeniden üretimi açısından olumlu bir görünümü toplumsal alanla paylaşma amacındadır.

Dokuzuncu olarak, Merkez Bankasının parasal hedeflerine ulaşması için asıl bileşkenin toplumsal aktörler olmasına paralel biçimde, iletişim metinleri de özellikle sıradan bireylere, üretim araçlarının mülkiyetinden yoksun olan kesimlere, hanehalkına ve onun gündelik pratiklerine yönelir. Hanehalkının borçluluk halinin yönetilebilmesi, borçluluğun para politikası yönelimlerine paralel bir şekilde arttırılıp

azaltılması hem bireylerin finansallaşma süreci ile eklemlenmelerinin hem de haneye giren paranın nereye gideceğinin öngörülmesi suretiyle hedeflenen enflasyona ulaşılabilmesinin imkânını yaratır.

Onuncu olarak, iletişim metinleri, Merkez Bankasının ve/veya genel olarak devletin toplumsal pratikler üzerindeki öngörü yeteneğinin de etkisiyle, bankalara yönelik bir tür rehberlik hizmetini yerine getirir. Finansal aktarım mekanizması olarak kredi kanalının sağlıklı bir şekilde çalışması ve bu doğrultuda finansal derinleşmenin sağlanması, bankaların gelecekteki parasal yönetime ilişkin beklentilerinin para politikasına yansıtılması, bankaların öz-sermaye düzeylerine ilişkin olarak uluslararası finansal sermayenin risk algısının yönetilmesi, iletişim metinleri üzerinden sağlanan bu rehberlik hizmeti ile mümkün kılınır.

On birinci olarak, Merkez Bankası, kendisine dönük olarak, sanayi sermayesi ve bu sermaye ile hasbihal olmuş emek cephesinden yöneltilen, parasal duruşunun üretim ve ihracat performansını olumsuz etkilediği yönündeki eleştirilere, iletişim metinleri üzerinden yanıt verir. Bu doğrultuda seslendirilen “döviz kuru”na değil, “yapısal unsurlara odaklanın” vurgusu, en önemli yapısal unsur olarak emek maliyetlerinin daha da aşağı çekilmesi uğraşısı ile nihayetlenecek sermayeler-arası işbirliği ile yankılanır. Merkez Bankasının, sermaye ile emek arasındaki denge durumun benzer bir halini, finansal sermaye ile sanayi sermayesi arasında kurması gerekir ki, farklı gelişme momentleri birbirine zarar vermesin, bütün olarak sistemin işleyişi sekteye uğramasın.

On ikinci olarak, iletişim metinlerinde küreselleşmenin mevcut kabulleri a priori veri olarak alınır ve “gelişmekte olan” ülkelerin “normalleşme” serüvenleri bu kabuller etrafında değerlendirilir. ABD faiz oranlarının merkezi teşkil ettiği ve

Türkiye'nin faiz oranlarının da bu merkeze göre seyrettiği bu süreç, “normalleşme” süreci, “gelişmekte olan” ülkelerin, sıkıştıkları ya mevcut küresel kapitalizm ya da kriz ikilemine/sorusuna, birincisinden yana tavır alarak verdikleri bir yanıtı da temsil eder.

On üçüncü olarak, iletişim metinlerinden anlaşıldığı üzere, yerel alandaki farklı toplumsal beklentileri kendi para politikası içinde harmanlayan ve beklentilerin, para politikasının mevcut yönelimlerine paralel bir çizgi izlemesine odaklanan TCMB, başka bir düzeyde uluslararası alana ilişkin belli beklentilere sahip olmakta, uluslararası alana ilişkin kendi kurumsal beklentisine göre, ulusal alandaki toplumsal aktörlerin beklentilerine yönelmektedir. En nihayetinde, ulusal merkez bankalarının biraradlığında hayat bulan bu küresel ağ'da, ulusal toplumsal beklentiler, uluslararası para politikasının bir uğrağına indirgenmektedir.

On dördüncü olarak, Merkez Bankası ile uluslar-üstü düzenleyici kuruluşlar (IMF, Dünya Bankası, AB vb.) arasında iletişim metinleri üzerinden bir bağ kurulur. Özellikle yapısal olarak dengesizlik üreten küresel kapitalizm ile yeniden üretimi dengesizliklerin görelî olarak geriletmesine bağlı olan finansallaşma arasındaki “epistemolojik gerilim”, ulusal ve uluslar-üstü düzenleyici kuruluşlar arasındaki bu bağ sayesinde yumuşatılır.

On beşinci olarak, Merkez Bankası, ulusal alanda ticari bankalarla uluslararası alanda da diğer gelişmekte olan ülkelerle benzer eğrilere sahip olmayı hedefler. Bu hem küresel alanda gerçekleşen parasal uyumun hem de ulusal alanda sağlıklı bir para politikasının göstergesi olarak okunur. “Hepimiz aynıyız” mealindeki ifadelerle iletişim metinlerine konu edilen bu vurgu, para politikasının etkinliği için önemli

olan toplumsal ve kültürel farklılıkların bir adım geride küresel alana bağlanmak için bir köprü işlevini yerine getirdiğini de eş zamanlı olarak işaret eder.

On altıncı olarak, iletişim metinlerinde, sermaye akışı ile cari açık arasındaki ilişki iki-yönlü olarak tarif edilir. Buna göre, sermaye akışının artması cari açık riskini beraberinde getirirken, bu kez tersi yönden cari açığın artması sermaye kaçışının nedeni olur. Anlaşıldığı üzere, “cari açık” söz konusu olduğunda bizzat sermayenin ürünü olan bir olumsuzluk, bir anda üzerinde gezindiği ulusal alana içsel bir sorun olarak kendisini ortaya koyar. Algıdaki bu yer değiştirme, iletişim metinleri üzerinde toplumsal bir geçerlilik kazanır.

On yedinci olarak, iletişim metinleri, ulusal politik-toplumsal alanı, paranın güvenli limanlarından birisi olarak dünya coğrafyasında işaretlemeye yönelir. Bu doğrultuda iletişim metinlerinde ifadesini bulan, uluslar-üstü kuruluşlarla (IMF, Dünya Bankası, AB vb.) “tarihsel bağların sıkılığı” hali, hem mali piyasalar açısından bir çapa olarak algılanırken hem de bu yolla politik ve toplumsal alandan kaynaklanabilecek potansiyel eksen kaymalarının da önüne geçilmiş olur. Diğer yandan bu hal, hem borçluluk rejiminin istikrarı hem de kredi kanalının sağlıklı çalışması açısından da elzemdir.

On sekizinci olarak, iletişim metinleri, finansallaşmanın doğasına –aslında- içkin “rutin” hallere “olağanüstülük” atfeder. Örneğin, merkezin parasal genişleme hamlesinin bir sonucu olarak başlayan, çevrenin döviz rezervi biriktirme hamlesi ile karşılık bulan ve en nihayetinde merkez ülkelerinin menkul kıymet piyasalarında sonlanan süreç, rutin bir süreçtir. Aynı paralelde, bu rutin işlemler sonucunda ortaya çıkan, merkez ile çevre arasındaki faiz farkının toplum üzerine giydirilmesi hali, “özel zararların toplumsallaştırılması” hali de rutin bir haldir. Ancak Merkez Bankası

iletişim metinleri, “rutin” bir şekilde toplumsallaştırılan zararlara toplumsal bir meşruiyet sağlamanın zorunluluğundan dolayı, artık bireylerin gündelik hayatının bir parçası olmuş bu yükümlülüklerle, münferit ve/veya geçici bir hal gibi yaklaşır; “kalıcı” olanı “geçici” olanla, “rutin” olanı “münferit” olanla yer değiştirerek ideolojik bir rol üstlenir.

On dokuzuncu olarak, iletişim metinleri, seslendiği ülkenin ulusal karakterinden izler taşır; bütün olarak iletişim politikası, hedef kitlenin tarihsel ve kültürel niteliklerini, politika inşa sürecine dâhil eder. Bu, finansallaşma sürecinde her ülkeye uyan tek bir iletişim modelinin olmadığını göstermesi bir yana, yerel-toplumsal pratiklerin ekonomi politikanın inşasındaki asli rolüne de işaret eder. Dolayısıyla iletişim metinlerinde kayıtlı ideoloji, yerel-ulusal bir karakter gösterir; ulusal devletin hegemonik kapasitesinin kapitalizm açısından vazgeçilmezliği bundandır.

Yirminci olarak, iletişim metinleri, toplumsal aktörlere, ekonomik gidişata ilişkin gelişmelerin nasıl anlaşılması ve/veya algılanması gerektiğini aktarır; bir tür “algı paylaşımı”na yönelir. Bu algı paylaşımı yoluyla toplumsal aktörler arasındaki rabita ve/veya yakınsama sağlanmış; toplumsal alandaki farklı bireysel-sınıfsal algıların Merkez Bankasının kurumsal varlığında bütünleştirilip-düzleştirilmesi gerçekleştirilmiş olur.

Yirmi birinci olarak, iletişim metinleri, güncel parasal gelişmeleri –zaman zaman- geçmişe referansla değerlendirir. Geçmişteki enflasyonist ortama ilişkin toplumsal bellekteki hatıralar, mevcut parasal yönelimi ve enflasyonla mücadele stratejisini destekler bir mahiyette gündeme getirilir, yardıma çağrılır. İletişim metinleri üzerinden gerçekleştirilen bu çağrı, mevcut para politikasının

toplumsallaştırılması ve/veya topluma giydirilmesi sürecinde psikolojik ve ideolojik bir nitelik taşır.

Yirmi ikinci olarak, iletişim metinleri, Merkez Bankasının kendisini üzerinde farklı çıkarlara, farklı ekonomi-politik perspektiflere sahip toplumsal aktörlerin birbiriyle temas ettiği kamusal bir alan olarak kurması sürecinin bir uğrağını oluşturur. Farklılıkların bir aralığında hayat bulan ve para politikasının genel yönelimlerine bükülen “tek ses” önce iletişim metinlerinde ardından Merkez Bankasının kurumsal varlığında temsil edilir.

Yirmi üçüncü olarak, Merkez Bankasının toplumla kurduğu iletişimin derinliği, para politikası rejiminin derinliği açısından bir “barometre” işlevi görür. İletişimin olgunlaşması, -örneğin- yeni bir para politikası rejimine geçişi olanaklı hale getirir. İletişim derinleştikçe, dolayısıyla hegemonya kurumsallaştıkça, para politikası daha işlevsel ve etkin kılınır. İletişim metinlerinde yer alan, para politikasının “kesintisiz bir gelişme süreci” olduğu yönündeki vurgunun nedeni budur.

Yirmi dördüncü olarak, iletişim metinlerinde toplumsal aktörlere “beşeri sermaye”lerini geliştirmeleri ve finansal piyasaların kendileri açısından taşıdığı riski iyi yönetmeleri salık verilir. Bu doğrultuda, finansallaşmanın ve/veya küresel finansal alana dâhil olmanın getirdiği riskler toplumsal alanda, toplumsal aktörler arasında paylaştırılırken, olası bir finansal dalgalanmanın toplumsal maliyetinin sorumluluğu, risk yönetimi gerçekleştirilmesi gerektiği halde, ilgili “beşeri sermaye”ye sahip olmayan bireyin sırtına yüklenir. İletişim metninin çerçevesi içinde, gündelik hayattaki en sıradan insani pratikler ile ekonomi-politik yeniden üretim süreci, “risk toplumu” tasavvuru içinden birbirine bağlanır.

Yirmi beşinci olarak, iletişim metinleri, sermayenin yeniden üretim endişesini ortadan kaldırmaya yönelir. Özellikle enflasyon hedefi açısından “üç yıllık bir hedef patikası” vurgusu, üç yıllık bir zaman diliminde para politikası yönelimlerinin değişmeyeceğine ilişkin verilen bu garanti, bütün olarak sermayenin yeniden üretim sürecini, politik iktidarda yaşanan dalgalanmalardan ve politik mücadelelerden muaf kılar; ülkenin finansal sermaye açısından “güvenli liman” imajına katkı sağlar.

Yirmi altıncı olarak, iletişim metinlerinde, sağlıklı bir para politikasının ve enflasyon hedefinin önündeki en önemli riskin enerji fiyatlarındaki dalgalanma olduğu belirtilir. Ancak ilgili dalgalanmanın kaynağının dışsal olduğu, ulusal para politikasının projeksiyonu içerisinde yer almadığı, dolayısıyla bu nedenle oluşacak enflasyon hedefine ilişkin sapmaların para politikasının başarısızlığı olarak “okunmaması” gerektiği de eş zamanlı olarak belirtilir. Dolayısıyla, gündelik hayatlarında bireylerin, petrol fiyatlarının artması hali ile karşılaştıklarında, bunun politik iktidara ilişkin mesele olmadığı, uluslararası ham petrol fiyatlarının artışından kaynaklanan zorunlu bir artış olduğu yönünde yorumlamaları arzu edilir. Bu “yorum” hem politik iktidarın hem de para politikasının istikrarı açısından azami önemde olsa da, nesnel gerçeklik başka bir duruma işaret eder. Eğer yine iletişim metinlerinde söylendiği üzere, Ortadoğu’da yaşanan belirsizlikler, bu fiyat artışında etkiliyse, bizatihi ulusal politik iktidarlar, o bölgeye ilişkin politik bakışları, siyasi ittifakları-koalisyonları, belirsizliği gidermeye ilişkin çözüm önerileri vasıtasıyla aslında sürecin tam içerisinde oldukları ve dolayısıyla bu fiyatlama davranışının yönü konusunda pay sahibidirler. Anlaşıldığı üzere, iletişim metinleri, politik iktidarı, toplumsal eleştiriden muaf bir yerde konumlandırır; politik iktidar üzerinden kendi para politikası yönelimini de toplumsal risklerden uzak bir noktaya yerleştirir.

Yirmi yedinci olarak, iletişim metinleri, fiyat istikrarını ve enflasyon hedefini sekteye uğratma potansiyeli taşıyan konut fiyatlarındaki artışları da konu edinir. Bu doğrultuda, fiyatlama davranışının sağlıklı bir hal alması için konut sektöründeki arz açığının kapanması gereği vurgulanır. Bu çağrı, sektördeki sermaye gruplarına bir çağrı olduğu gibi, devletin alanı içerisinde ilgili kurumsal aktörlere yapılan bir “eşgüdüm” çağrısıdır da; “kentsel dönüşüm planları” ve TOKİ yatırımları, Merkez Bankası iletişim metinlerinde somutlaşan bu parasal yönelim etrafından şekillenir. Dolayısıyla insanların biyolojik yeniden üretim süreçleri ile para politikasının kapitalist yönelimleri Merkez Bankası üzerinden birbirine temas eder.

Yirmi sekizinci olarak, iletişim metinleri, bütün olarak devletin “verginin tabana yayılması” vurgusunun bir uğrağını temsil eder. Zira, vergiler, hem bütçe hedefinin tutturulması hem de devletin bürokratik yeniden üretiminin sağlanması noktasında kritik önemdedir. Onun için “vergi, kutsaldır.” Sıklıkla tekrarlanan “verginin tabana yayılması” ve/veya “vergi sisteminin basitleştirilmesi-sadeleştirilmesi” eğilimi, paralelinde kurumların vergi yükünün hafifletilmesi, özel sektör faaliyetlerinin desteklenmesi, rekabet gücünün artırılması vb. eğilimlerle paralel ilerler ki, aslında özellikle kriz zamanlarında gündeme gelen “özel zararların toplumsallaştırılması” halinin bir başka versiyonunun, devlet iktidarının rutin işleyişi içinde kayıtlı olduğu buradan da görülebilir. İletişim metinleri, vergi etrafındaki bu “kutsallık” halesine katkı sağlar; piyasanın derinleşmesine odaklanan bir vergilendirme stratejisine toplumsal katılımı sağlamaya ve/veya artan vergi yüküne ilişkin karşı duruşları yumuşatmaya yönelir. En nihayetinde iletişim metinleri üzerinden, politik iktidarın vergi sistemini düzenleme kapasitesine yapılan çağrı, aynı zamanda ideolojik bir çağrıdır.

Yirmi dokuzuncu olarak, iletişim metinleri, toplumsal aktörlerin, para politikasının, devletin ve finansallaşmanın ontolojik kabulleriyle temas etmelerini engelleyen bir tür “ideolojik hava yastığı” olarak işlevlendirilir. İletişim metinlerinde inşa edilen dil üzerinden toplumsal aktörlerin, yalnızca sistemin epistemolojik yönelimleriyle, mevcut hali en verimli şekilde yeniden üretme biçimleriyle temas etmeleri beklenir; yoksa yeniden üretilecek şeyin anlamı, kökenleri, ne’liği vb. üzerine değil... Başka bir yerden, hikâyenin iç-kurgusu nasıl değişirse değişsin, önemli olanın toplumsal aktörlerin bu hikâyeye katılma biçiminde bir değişiklik olmaması şeklinde değerlendirilir. Dolayısıyla Merkez Bankasının iletişimi, önce para politikasının, sonra bütün olarak finansal-kapitalist sistemin yeniden üretimi açısından epistemolojik bir rolü yerine getirir.

Otuzuncu olarak, iletişim metinleri, kamu kesimine de belli bir rol çizer; para politikasının sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi sürecinde politik iktidara düşen sorumluluğu da çerçvelendirir. Buna göre, iletişim metinlerinde inşa edilen mesaj, demokratik seçimle işbaşına gelmiş politik iktidarın para politikasının genel yönelimleri ile uyumlu olması, mali yönelimine ve/veya harcamalarına çeki düzen vermesi, enflasyon odaklı bir büyüme stratejisine destek vermesi hususundaki gerekliliktir. Bu, toplumsal aktörlerin ekonomik gidişat hakkındaki beklentilerini olumlu yönde etkilemesi yanında, hem küresel-finansal sermaye için bir istikrar göstergesi olarak okunur hem de bütün olarak devlet elitlerinin sınıfsal yeniden üretimi açısından da elzemdir. Politik iktidarın, “toplumsal-popülist” bir mefhumla hareket etmesi yerine, enflasyonla ve sermayenin beklentileriyle uyumlu müdahaleleri, yalnızca sermayenin değil, bütün olarak devletin alanının yeniden üretilmesi sürecine katkı sağlar.

Otuz birinci olarak, iletişim metinlerinde, iletişim politikasının bizatihi kendisi de konu edinilir. Buna göre, uygulanmakta olan enflasyon hedeflemesi rejiminde, hedefin belirlenmesi kadar, bu hedefin, iletişim politikası araçları üzerinden nasıl aktarıldığı, metinlerde nasıl ifade edildiğinin de eş zamanlı olarak önemli olduğunu ifade eder. Toplumsal aktörleri, iletişim metinleri üzerinden şekillenen söylemsel bir oyuna davet eder; rol paylaşımını gerçekleştirir. Para politikasının mevcut kabullerine, finansallaşma sürecinin genel yönelimlerine ve bütün olarak devletin alanının yeniden üretimine bükülen hegemonya, tam da bu noktada kurulur.

Otuz ikinci olarak, iletişim metinlerinden anlaşıldığı üzere, Merkez Bankası, iletişimin hem vericisi hem de alıcısı konumuna yerleşir. Buna göre Merkez Bankası tarafından kodlanan mesaj, yine öncelikle Merkez Bankası tarafından açılır ve “anlam”, tüm toplumsal alana giydirilir. İletişim politikasındaki hataların düzeltilmesi ve alımlama sürecindeki öznel unsurların en aza indirilmesi adına kutsanan bu hal, para politikasını toplumsal riskten, insan psikolojisine ilişkin belirsizlikten arındırmanın önkoşulunu oluşturur. Anlaşıldığı üzere, Merkez Bankası iletişim sürecine konu olan mesajlar, o mesajın nasıl okunacağına dair bir kılavuzla beraber toplumsal aktörlere taşınır.

Otuz üçüncü olarak, Merkez Bankası söyleminde her ne kadar, olası dalgalanmaların ve/veya hedeften sapmanın kaynağı olarak dış kaynaklı unsurlar öne sürülse de, finansal sermayenin akış güzergâhına göre sınırları çizilmiş bir kürede, nerenin iç nerenin dış olduğu sorusu, iletişim metinlerinde cevaplanmaz. “Dışarıdaki” o müphem yer, her defasında, “içerideki” para politikasını meşrulaştırmanın zemini haline gelir. Bu haliyle iletişim metinlerindeki “içerisi-dışarı” tasavvuru, ideolojik bir karakter gösterir.

Otuz dördüncü olarak, iletişim metinleri, Merkez Bankasının kamuoyuna, politik iktidara ve uluslar-üstü düzenleyici kuruluşlara hesap verme sorumluluğunun bir uğrağı olarak da kendini gösterir. Ancak bu sorumluluğun yerine getirileceğı düzey, ekonominin nesnel temellerinden ziyade, ekonomideki olası değişimlerin algısal karşılığı ile ilişkilidir; maddi temellerde yaşanan olası bir dalgalanma, toplumsal beklentileri ve algıları etkilemediğı sürece göz ardı edilebilir. Dolayısıyla iletişim metinleri, algı yönetimine odaklanır, psikolojik bir alan üzerine kurulur. Her ne kadar şeffaflık ve hesap verebilirliğin bir uğrağı olarak meşrulaştırılsa da, aslında toplumsal aktörlerin beklentilerine, algılarına, psikolojilerine ve en nihayetinde davranışlarına “ayar” vermelerini sağlayacak bir ideolojik-kaldıraç olarak işlev görür.

Otuz beşinci olarak, iletişim metinleri, uluslararası borç rejiminin istikrarı yönünde de önemli bir misyonu yerine getirir. Zira, finansal sermayenin, kısa vadede borç stokunun “çevrilebilirliğine”, orta ve uzun vadede de “sürdürülebilirliğine” ilişkin kaygılarının en aza inmesi, ülkenin borçlanma stratejisinin, kendisi açısından makul bir risk seviyesine sahip olduğuna yönelik bir algıya sahip olması beklenir. Nitekim iletişim metinleri, bu “beklenti”nin inşasına dönük olarak çalışır.

Otuz altıncı olarak, iletişim metinleri üzerinden kurulan bir “iletişimsel tutarlılık eksenini”nin varlığından bahsedilir. Buna göre, Merkez Bankasının iletişim metinlerinde işaret ettiği noktaların gerçekleşmesi, hem para politikasının tutarlılığı hem de olumlu toplumsal beklentilerin inşası yönünde bir öneme sahiptir. En nihayetinde Merkez Bankasının gerek sıradan insani pratiklerle ilişki kurma becerisi gerekse de hegemonik kapasitesi ile birlikte düşünüldüğünde çizilen bu “iletişimsel tutarlılık eksenini”, ilgili parasal adımların atılmasını kolaylaştırır.

Otuz yedinci olarak, iletişim metinleri, ekonomiyi etkileyen niceliksel verilere bir müdahalede bulunur. Bu, “niceliksel” verileri para politikası hikâyesi içinde temsil etme, para politikasının mevcut yönelimlerini olumlayacak bir biçime büründürme ve en nihayetinde beklentilere seslenecek kıvama sokmaya ilişkin “niteliksel” bir müdahaledir. Bu doğrultuda ilgili nicel veriler, ekonominin geleceğine dönük olarak Merkez Bankası tarafından “tahayyül” edilen bir “senaryo” içinde konumlandırılır; bu senaryonun gerçekleşmesine, dolayısıyla bütün toplumsal ve politik alanın bu senaryoya katılımının sağlanmasına katkı sağlar.

Otuz sekizinci olarak, iletişim metinlerinde "örneklendirmelere" sıklıkla başvurulur. Merkez Bankasının farklı ekonomik gelişmelerde alacağı pozisyon, atacağı adım, vereceği tepki “örnekler” üzerinden toplumsal alana aktarılır. Bu yolla olası bir ekonomik dalgalanma sırasında, Merkez Bankasının yöneliminin ne olacağı öngörülerek, toplumsal aktörlerin davranışlarının buna uydurulması hedeflenir.

Otuz dokuzuncu olarak, iletişim metinleri “alışkanlıklar”a seslenir; para politikası açısından “risk” olarak algılanan geçmişten gelen alışkanlıkların devam ettirilmesi halinin önüne geçmeye çalışır. Geçmişteki yüksek enflasyon döneminin enflasyon odaklı fiyatlama davranışının, gelecekteki politika performansını olumsuz etkilemesini engellemeye yönelir. Ancak bireysel alışkanlıklardan başlayarak hayatın topyekün değişimini içeren bu yönelimde, tarihin farklı uğrakları, ontolojik birer farklılık olarak tasavvur edilip, bir uğraktaki alışkanlıklarını, yatkınlıklarını, eğilimlerini başka bir uğrağa taşımayan, esnek, içinde bulunan anın kabullerine uyum becerisi yüksek bir “insan” tasavvur edilir. Enflasyonla mücadele çerçevesinde toplumsal alanın bu “katılığından” arındırılması, Merkez Bankasının hegemonya inşa etme kapasitesi ile doğrudan ilişkilidir.

Kırkıncı olarak, iletişim metinleri, uygulanmakta olan para politikasını ve enflasyon hedeflemesi rejimini, tarihin her anında geçerli bir gündem olarak “doğallaştırmaya” yönelir. Uygulanmakta olan ve/veya uygulanacak olan rejim ya da politikanın, tüm ülkeler nezdinde kabul gören küresel bir eğilim olduğu ve başarısının tescil edildiği vurgusu, ilgili rejim ya da politikaya ilişkin eleştirileri ilk elden engelleyecek bir meşruiyet zemini işlevi gördüğü gibi, aynı zamanda bu “doğal” gündeme bir yerinden dâhil olmanın zorunlu olduğunu da işaret eder, toplumsal aktörleri bu zorunluluğa uygun davranmaya çağırır.

Kırk birinci olarak, iletişim metinlerinde, aralarındaki yapısal bağlara rağmen, “ekonomik alan” ile “toplumsal alan”, bir başka yerden “soyut” ile “somut” birbirine doğrudan temas ettirilmez; her biri birer “özümlü” alan olarak resmedilir. Merkez bankası bağımsızlığı, mali disiplin ve yapısal düzenlemeler vb. soyut kategorilerin, toplumsal alanla, dolayısıyla onu pür-soyutluktan kurtaracak olan somut olanla ilişkisi pas geçilir. Örneğin, Merkez Bankası ile yerel-toplumsal kadastro arasındaki ilişkinin şekillendiği yer olan “enflasyon bekleyişleri”, bu merkeziliğinden arındırılarak yalnızca ekonomik bir gösterge düzeyine indirilir; bu yolla yalnızca “soyut” ile “somut” arasında yaratılan derin ayrılığın başka bir vechesini oluşturmaz, aynı zamanda toplumsal olanın, ekonomi-politik olanı kısıtlama potansiyelinin de üstü örtülür. Anlaşıldığı üzere buradaki “örtü”, ideolojik bir kategoridir.

Kırk ikinci olarak, iletişim metinleri, fiyat istikrarını destekleyecek belli bir “toplumsal dizilişi” varsayar. Toplumsal aktörlerin mevcut sıra düzenini –*ki aktörlerin bazıları ön, bazıları arka sıralara kayıtlıdır*-, fiyat istikrarına paralel bir şekilde istikrarlı kılmaya yönelir. Merkez Bankası, belli bir dizilişe sahip toplumsal aktörlere, ekonominin gidişatı hakkında belli bir hikâyeye anlatır, bu hikâyeyi

senaryolaştırır, ana ve alternatif senaryolarda toplumsal aktörlere yine o dizilişi bozmayacak şekilde belli bir rol atfeder. Toplumsal aktörler, senaryodaki rollerine ne oranda girerlerse, hikâyeye ne oranda katılırlarsa, dolayısıyla varsayılan toplumsal dizilişe ne oranda bağlı kalırlarsa; o oranda hikâyeye, kurgusallıktan çıkıp gerçekliğe dönüşür, senaryo, varsayım olmaktan çıkar ve en nihayetinde finansın toplumsallaştırılması hali o oranda kolay olur.

Kırk üçüncü olarak, iletişim metinleri, “ülkenin imajı”na olumlu veya olumsuz katkı yapma potansiyeli olan toplumsal hadiseleri de konu edinir. Bu, para politikasının toplumsala gömülme halinin bir işareti olarak değerlendirilebileceği gibi, toplumsal bir olayın, başka bir düzeyde ekonomi-politikanın konularından birisi haline gelebileceğini de gösterir. Anlaşılacağı üzere, toplumsal hadiseler, finansal istikrar ve fiyat istikrarı arasında içsel bir bağ söz konusudur; iletişim metinleri, - aslında- bu “bağ”a seslenir.

Kırk dördüncü olarak, iletişim metinlerinde, bazı ekonomik göstergeler – dışsal oldukları gerekçesiyle- parantez içine alınır. Öyle ki, hedeflenen enflasyona ulaşma yolunda Merkez Bankası, kendi para politikası performansını değerlendirebileceği bazı göstergelere ihtiyaç duyar, tek bir standart enflasyon (örneğin TÜFE) projeksiyonu üzerinden bunu göremez. Bu doğrultuda içsel ve dışsal faktörleri birbirinden ayırıştırır, küresel ekonominin bizatihi kendisinden kaynaklanan olası olumsuz etkilerinden bazılarını “filtre” eder; bu yolla bir yandan kendi ulusal para politikasını temize çıkarırken bir yandan da küresel ekonominin yapısal kusurlarını gizlemesine olanak sağlar. Finansallaşma sürecinden kutsanan “açıklık” ve “şeffaflığın” bir gereği olarak kamuoyu ile paylaşılan bu göstergeler, aslında toplumsal pratiklerin bu gösterge üzerinden düzenlenme çabasını içerir. En

nihayetinde ulaşılan ulusal-para politikasının olumlu performansı, olumlu ulusal-toplumsal performansla daha da derinleştirilir.

Kırk beşinci olarak, iletişim metinleri, kendisinin takibini talep eder. Zira, mevcut ekonomi-politik yönelimlerin toplumsal alan tarafından paylaşılması ve bizatihi toplumsal aktörlerin para politikası hikayesinin inşa süreçlerine katılması ancak bu takip vasıtasıyla mümkün olabilir. Toplumsal aktörlerin ekonomik gidişata ilişkin bakış açılarının Merkez Bankasının istemleri doğrultusunda şekillendirilmesi, para politikasının performansını olumlu yönde etkileyen ekonomik bir girdi olarak süreçte yerini alır. Bu süreçte, Merkez Bankası, ekonomik gidişata ilişkin bir söylem inşa eder; hemen ardından bu kez, bu söylemin nasıl anlaşılması ve/veya yorumlanması gerektiğine ilişkin yeni bir söylem inşa eder. Toplumsal aktörler, bu “ikili-söylem” içerisinden geçerek para politikası ile temas ederler.

Kırk altıncı olarak, iletişim metinlerinde, para politikasına ilişkin bazı “risk unsurları” tanımlanır. Ekonomik alandaki bu “riskli” mikro-bölgeler, bir yandan toplumsal aktörlerin beklentileri ve davranışlarını şekillendirmeleri için bir referans noktası olarak işaretlenirken bir yandan da Merkez Bankası para politikası tepkilerinin zamanlaması ve düzeyinin kestirebilmesine olanak tanır. İletişim metinlerinde bu “riskli” haller, “belirsizlik”, “kaygı”, “şok” gibi psikolojik kavramlar üzerinden ifade edilir. Anlaşıldığı zere, Merkez Bankasının parasal duruşu açısından “risk”, toplumsal alana, toplumsal aktörlerin psikolojilerine ilişkin bir olgu olup, iletişim metinlerinin amacı da bu “risk”i risk olmaktan çıkarmak, “toplumsal psikoloji” ile “para politikası” arasında bir uygunluk yaratmak şeklinde kendini gösterir.

Kırk yedinci olarak, iletişim metinleri, “bekleyişlere” odaklanır; her metin – diğer politika araçlarında da görüleceği üzere- bekleyişler üzerinden kapanır. İletişim metninde inşa edilen her mesaj, ekonomik gidişata ilişkin olumlu beklentileri güçlendirmeyi, geçmişteki olumsuz deneyimlerden beslenen algılarının önüne geçmeyi, geçmiş ile bugün arasındaki bağı kopararak yeni bir gelecek vizyonunu inşa etmeye yönelir. Bir başka yerden, beklentilerin değişmesi, fiyatlama davranışını değiştirecek, fiyatların değişmesi –yeniden- beklentileri değiştirecektir. Her “üç adımdan ikisinin” beklentiler olduğu, her üç uğrakta iki kez toplumsal aktörlerle temas etmek zorunda olan bir ekonomide, sadece Merkez Bankası değil, bütün olarak devletin alanı da kendisini buna göre şekillendirir. Anlaşıldığı üzere, toplumsal alandaki “bekleyişler” değişirse, ekonomi-politikaya ilişkin her şey değişir.

Kırk sekizinci olarak, iletişim metinleri, Merkez Bankasının kurumsalcı ve pozitivist eğiliminin izlerini taşır. Dolayısıyla, neo-liberal varsayımlar doğrultusunda “bağımsızlık” vurgusunun yaygınlık kazandığı, toplumsal alanda “sivil toplum” vurgusunun güçlü biçimde seslendirildiği, “postmodernist” yönelimler doğrultusunda parçalı bir toplum tasavvurunun genel bir eğilim olarak ön plana çıktığı bir dönemde, iletişim metinleri bizatihi karşı olunan teorik pozisyonla aynı “ontoloji”den beslenir; bütün “katılımcılık” vurgusuna rağmen, “insan”ı dışarıda bırakan, toplumsal aktörlerin beklentilerini ve davranışlarını hedeflerle paralel hale getirmeye odaklanan pozitivist bir içerime sahiptir.

Kırk dokuzuncu olarak, iletişim metinleri, “organik” bir karakter gösterir; toplumsal değişkenlere ve/veya insana ilişkin hassasiyet, niceliğe odaklanan “mekanik” kararların, niteliğe önem veren “organik” kararlarla yer değiştirmesini zorunlu kılar. Merkez Bankasının “söylemi”, bu vasıtayla, “statik” bir içerime sahip

olmaktan çıkarak, toplumsal değişime göre şekil alan “dinamik” bir yönelime sahip olur. Bu hal, Merkez Bankasının, ekonomik alan ile toplumsal alan arasında ve dolayısıyla “sermayenin talepleri” ile “değişen toplumsal tasavvurlar” arasında sürekli salınan, esnek bir pozisyon alması ile paralel ilerler.

Ellinci olarak, iletişim metinleri “olasılıklar”a başvurur; özellikle gelecekteki ekonomik görünüme ilişkin herhangi bir öngörüde bulunmaya imkân sağlayacak nesnel koşulların yokluğunda, “olasılık” ve/veya “varsayım” kategorilerinin merkezi teşkil ettiği bir “kurgu”ya yaslanır. Sağlıksız bir piyasa yapısının ortaya çıktığı belirsizlik dönemlerinde, bu “varsayımlar” ve “olasılık hesapları”, sağlıklı bir ekonomik-politikanın, derin bir piyasa yapısının inşasına dönük olarak toplumsal aktörleri para politikası hikâyesinde rol almaya çağırır. Buradaki “çağırma” işlemi, ideolojik bir karakter gösterir.

Elli birinci olarak, iletişim metinleri, kendisi üzerinden aktarılan para politikasına ilişkin söylemin, toplumsal alanda ne oranda karşılık bulduğunu da görmek ister; toplumsal aktörlerin, ekonomik alandaki çeşitli değişikliklere nasıl tepki verdiklerini, reflekslerini, fiyatlama davranışını hangi mefhumlara dayanarak aldıklarını konu edinir. Dolayısıyla Merkez Bankası para politikası kararları, firmaların fiyatlama davranışı için yönlendirici olmuş mudur; yoksa piyasa, düzenleyici kuruluştan bağımsız olarak kendi iç-çevrimini mi yaratmıştır? Bu soruya verilecek cevap hem para politikası ile iletişim politikasının eş zamanlı başarısı açısından hem de Merkez Bankasının finansallaşma sürecindeki hegemonik kapasitesi açısından büyük önem arzeder. Merkez Bankası, ilk cevaptan yana tavrını koyar; örneğin fiyatlama davranışını “zamana bağlı” olmaktan çıkarmaya, ekonomideki belli dalgalanmalara göre esnemeyi öngören, Merkez Bankasının

izleğinden pozisyonunu belirleyen, dolayısıyla “duruma bağılı” bir fiyatlama davranışını inşa etmeye yönelir. En nihayetinde toplumsal aktörlerin, ekonomiye ilişkin gidişatı bu zaviyeden görmeleri ve oradan anlamlandırmaları beklenir.

SONUÇ

Sonuç olarak, 1970 sonrası dönemde küreselleşme sürecine de şekil veren yeni bir ekonomik, politik ve toplumsal tekabüliyetten bahsedilebilir. Bu sürecin kesişim noktası, farklı alanları birbirine tutturucu bağ, ulusal merkez bankalarıdır. Bu dört nedenle böyledir: **Birincisi**, finansal sermayeye, küresel alanda yönünü bulabilmesinde ve toplumsal aktörlere, ulusal alandaki ekonomik davranışlarını şekillendirebilmelerinde yardımcı olacak bir tür rehberlik hizmetini merkez bankaları hayata geçirir. Kuşkusuz bu hizmet, küreselleşme sürecinin ve para politikasının genel yönelimlerine bükülen, küresel alandaki parasal rekabeti destekleyen bir içerime sahiptir. **İkincisi**, merkez bankası, kendisini tüm toplumsal aktörlerin üzerinde hareket ettiği bir kamusal alan olarak kurar, para politikasının küresel ve yerel paydaşlarını kendi kurumsal varlığı üzerinden birbiri ile temas ettirir. Bu süreçte yerele ait tüm “değerler”i, iletişim politikasına konu edinir; yerel, tüm kültürel muhteviyatıyla birlikte paranın küresel akışına dâhil olur. Şeffaflık, bağımsızlık, hesap verebilirlik vb. gündemler, bu eklemlenmenin epistemolojik araçları olarak ön plana çıkar. **Üçüncüsü**, merkez bankaları, paranın küresel akışını, politik iktidarın ve o iktidarın dayandığı toplumsal kadastronun tercihlerinden bağımsız kılma gündemine paralel, küreselleşme sürecinin uğrak ve/veya düğüm noktalarını oluştururlar. Bu düğüm, yalnızca ulusal alanla küresel alanı paranın ortak kabulleri etrafında buluşturmakla kalmaz; sermaye ile emeğin yönelimlerini de birbirine paralel hale getirmeye odaklanır. **Dördüncü ve son olarak** özellikle ABD’nin küresel-parasal konumu, bu ülkeden çevreye yayılan paranın önce bir ulusal alan tarafından kabul edilip, ardından yeniden ABD’nin menkul kıymetlerine

akmasına bağlı olduğundan, merkez bankaları, önce içinde buldukları ulusal-parasal alanı bir cazibe merkezi olarak inşa etmeye, ardından bu sürecin oluşturacağı zararın toplumsallaştırılmasına yönelirler. Eş zamanlı olarak hem güven inşasına hem de toplumsal beklentilerin yönetimine odaklanırlar.

Bu doğrultuda finansallaşma sürecinde devlet, toplumsal alandaki farklı/karşıt/geçici pratikleri/hareketleri/tasavvurları alanı içerisinde toplayan bir mahiyet gösterir. Yekpare bir toplumsal alan üzerinde yükselen monolitik bir blok görünümde değildir. Toplumsal alanda mevcut bu farklılıkların seyrine bağlı olarak devletin aldığı biçim de değişim gösterir. Dolayısıyla tüm farklı kültürel, politik ve/veya ekonomik konumlar devletin alanı içerisinde kayıtlıdır ve iktidar, bu toplumsal güç dengeleri üzerinde yükselir. Bu tüm farklılıkların, devlet iktidarı üzerindeki görelî ağırlıklarının eşit olduğu anlamına gelmez, devletin –örneğin-ekonomi-politik yönelimlerinin farklı düzeylerdeki farklı belirleyicilerin diyalektik bir ilişkisi olarak kavranması gerektiği anlamına gelir. Finansallaşma sürecinde devletin kurumsal çekirdeğine daha yakın bir yerde konum alan ulusal merkez bankaları, devletin alanı içinde kayıtlı bu farklılıklara iletişim politikaları üzerinden seslenir. Devletin kurumsal varlığı ile devletin alanı arasındaki ilişki, merkez bankası iletişim politikaları vasıtasıyla dolayımlanır. Dolayısıyla finansallaşma sürecinin toplumsala gömülü olmasına paralel bir şekilde, devletin makro-biçimi de, toplumsal alandaki mikro iktidar alanlarına gömülüdür; yeniden üretimi, bu mikro-iktidar alanlarının yeniden üretimine bağlı hale gelir.

Finansallaşma sürecinde ulusal devletten beklenen yegâne şey, “parasal çerçeve”yi korumasıdır. Bu çerçeve, bir yandan ulusal alana girmeye hevesli sermaye için bir nev’i çağrı niteliği taşıırken, diğer yandan toplumsal aktörlerin

ekonomik alandaki davranışları için referans çerçevesi olarak işlev görür. Bu ikili işlevi yerine getirebilmek ve finansal sermayenin taleplerine bükülen parasal çerçeveye toplumsal aktörlerin de katılımını sağlamak, finansallaşma sürecinde ulusal merkez bankaları üzerinden gerçekleşir. Bu üç nedenle böyledir: **Birincisi**, merkez bankası, devletin kurumsal çekirdeğine bağımlı ve politik iktidardan “bağımsız” bir kurum olarak, toplumun parasal hedefleri sekteye uğratacak – demokratik- taleplerinin uzağında bir konuma sahiptir. Bu sermayenin beklentilerine, devlet bürokrasisi içerisinde çok daha kolay ve hızlı yanıt verilmesinin imkânını yarattığı gibi, ekonomik gidişatın bozulduğu dönemlerde politik iktidarı bu belirsizliğin nedeni olmaktan azade kılacak ideolojik bir manevra alanı olarak da çalışır. **İkinci olarak**, devlet, sermayenin taleplerine “kesintisiz” bir şekilde yanıt veren bir mekanizma değildir. Devletin yeniden üretimi ile sermayenin yeniden üretiminin kesiştiği bir nokta, sermaye ile devlet elitlerinin sınıfsal çıkarlarının bulunduğu bir denge hali, hem ulusal-siyasi istikrarın hem de parasal istikrarın üzerine yerleştiği zemindir. Bu zeminde konum alan merkez bankası, sermaye ile devleti eş zamanlı olarak kendi iletişim politikasının muhatabı kılar, onları bu istikrar mefhumuna dönük olarak birbiriyle konuşturur, uzlaştırır. **Üçüncü olarak** para politikası yönelimi, sermaye-içi fraksiyonlar üzerinde de farklı etkilere sahiptir; örneğin faiz düzeyine ilişkin bir karar, sanayi sermayesi ile finansal sermayede farklı şekillerde yankılanır. Merkez bankasının konumu, farklı sermaye biçimleri arasında dengeleyici bir rolü oynamak için uygun bir alan sağlar. Bütün olarak sermaye birikiminin ihtiyaçlarına ve değer biçiminin gereklerine bükülen bu rol, aynı zamanda emeğin nesnel konumunu örten ideolojik bir roldür de...

Bununla da ilişkili olarak, finansallaşma ile birlikte üretimin zemininin değiştiği, bireylerin en sıradan pratiklerini de içine alacak biçimde bütün toplumsal alanın üretimin/yeniden-üretim zeminine haline geldiği söylenebilir. Bu süreçte devlet, bir yandan ideolojik alanı içerisinde kayıtlı toplumsal pratikler tarafından bir yandan da kurumsal varlığının yöneldiği ekonomi-politik kabullerin gerekleri ve finansal sermayenin talepleri tarafından karşılıklı olarak belirlenir. Dolayısıyla devlet, tüm toplumsal sınıfların kendisine yönelttiği bir etkiye maruz kalır ve bu etkinin yoğunluğuna göre müdahale ve temsiliyet biçimlerini belirler. Finansallaşma sürecinde bu müdahale kapasitesi merkez bankaları aracılığıyla hayata geçirilirken, şeffaflık, yönetim, iletişim vb. mefhumlar temsiliyet biçimleri olarak görünürlük kazanmıştır.

Bu hal içerisinde merkez bankası, tüm toplumsal sınıflarla iletişim politikası üzerinden temas kurar; sınıfların ekonomi-politik yapı içerisindeki nesnel konum alışlarını yatay keserek, yerine ikame ettiği öznel çıkar ve dolayısıyla bu çıkarlara yaslanan beklentilerin parasal hedeflerle uyumlu olmasına çabalar. Bu çaba, yalnızca finansallaşmış kapitalizmin yeniden üretim sürecinin sekteye uğratacak, paranın küresel koridorlarını tıkayacak yapısal ölçekteki toplumsal karşıtlıkların önüne geçilmesini sağlamaz; aynı zamanda finansallaşma sürecinin derinleşmesini destekleyecek farklı sınıfsal eklemlenmelerin de imkânını yaratır.

Dolayısıyla finansallaşma sürecinde devletin yeni konumu, finansal sermayenin verimliliğine bükülen ve toplumsal alanı da bu verimliliğin bir uğrağı haline getiren hegemonyayı inşa etme kapasitesine dönük bir konumdur. Bu hegemonik kapasite, öncelikle ideolojik bir mecrada kendini gösterir; özellikle finansallaşmaya ilişkin kabullerin toplumsal aktörler tarafından içselleştirilmesini,

bireylerin ekonomik alandaki davranışlarına yön veren mefhumların, finansallaşmanın genel eğilimleri ile kendiliğinden bir uyum sergilemesini arzu eder. Devlet içerisinde bu yönelimin hayat bulabileceği, ilgili hegemonik kapasitenin hayata geçirilebileceği, toplumsal aktörlerin birbirine temas edebileceği “tarafsız” ve “bağımsız” mekân, merkez bankasının kurumsal varlığı olmuştur. Özellikle devletin yeniden yapılandırıldığı ve ekonomiden görece olarak uzak bir noktada konumlandırıldığı finansallaşma sürecinde, ideolojik etki için zorunlu olan hem politik alandan uzak hem de politik alanın sağladığı garantörlüğe (*parasal-hukuki düzenlemeler ve gerektiğinde baskı aygıtlarının harekete geçirilmesi noktasında bir garantörlüktür bu*) yakın olma hali, merkez bankası bünyesinde en uygun görünümüne kavuşur.

Dolayısıyla merkez bankaları, bu ideolojik etkinliği nedeniyle devlet alanının bütününe etkileyebilecek bir konuma yerleşir. Bu ideolojik etkinlik alanı, ücret ilişkisinin yaygınlık kazandırılması ve/veya bireylerin –öncelikle- hukuki birer özne olarak tanımlanması marifetiyle emeğin çözülüşünü içerdiği gibi, farklı sermaye biçimlerinin finansal sermayenin önderlik ettiği bir büyüme retoriği içinde birbirine bağlanmasını da, devlet içindeki farklı uzuvların aynı ekonomi-politik sistemin istikrarı için eşgüdüm içerisinde çalışmasını da içerir. Merkez bankası iletişim politikaları üzerinden kendini gerçekleştiren bu hegemonik kapasite, toplumsal-sınıfsal ve ekonomik-politik temas noktalarına sahiptir.

Finansallaşma sürecinde toplumsal ve kültürel alandaki gündemlere paralel yürüyen diğer bir gelişme ekonomi ile politik alanın birbirinden ayrılması gerektiği hususudur. Küreselleşmenin giderek ulusal sınırları belirsizleştiği vurgusu, dünya vatandaşlığı vurgusu ile birleşerek bu gündemin söylemsel arka planını

oluşturmuştur. Politik alanın üretimin çekirdeğinden uzak bir yerde konumlandığı bu tasavvur içerisinde, politik alanın dışında ancak devletin biçimi tarafından çerçevesi çizilmiş bir kurum olarak ulusal merkez bankaları, devlet bürokrasisinin kalbine yerleşmiştir. Dolayısıyla politik iktidarların ve bu iktidarların dayandığı toplumsal sınıfların, ülkenin parasal yönelimlerini sekteye uğratma potansiyeli, devletin politik düzeyinin dışında, ancak devletin alanının içinde ve devletin maddi biçimine bağlı bir mekân olarak merkez bankası üzerinden aşılmaya çalışılmıştır.

Finansallaşma sürecinde ekonominin, ekonomi-dışı alanlara zorunlu bağımlılığının, bu alanlara seslenecek kurumların da politika-dışı bir alanda kurulmasını zorunlu kıldığı söylenebilir. Ancak buradaki “dışarıdalık” ilişkisi, bütün olarak devletin, üretim ilişkileri içindeki kurucu rolünden feragat ettiği anlamına gelmez. Para politikasının hukuki ve politik altyapısı ile para politikası üzerinden planlanan ekonomi-politik yönelime toplumsal katılımın sağlaması işi, iki farklı düzeyde, devlet tarafından üstlenilir. Merkez bankası iletişim politikaları, bu noktada kritik bir öneme sahiptir: Kapitalist devletin genel olarak paranın dolaşım süreçlerine müdahil olma zorunluluğu ile aynı zamanda üretimin çekirdeğinden uzakta konumlanma zorunluluğu arasındaki denge, merkez bankası iletişim politikaları vasıtasıyla kurulur. Bu denge, ekonomik ve politik müdahalenin doğrudanlığını kırarken, sermayenin çevrimini ve piyasaların işleyişini sekteye uğratmayacak; devlet, piyasa ve toplum arasındaki “işbirliği”ni hedefleyen ideolojik de bir dengedir.

Finansallaşma sürecinde ekonominin toplumsala gömülme eğilimine, toplumsal alanın tasavvur edilme biçimindeki dönüşüm eşlik etmiş ve bu iki gündem merkez bankasının ve iletişim politikalarının giderek artan bir biçimde görünürlük kazanması ile nihayetlenmiştir. Buna göre, *ilk olarak*, birikim rejiminde finansal

sermayeyi merkeze alan bir kayma, merkez bankasının kurumsal bünyesinde şeffaflığa doğru bir evrimi beraberinde getirmiştir. **İkinci olarak**, finansal piyasalarla temas eden toplumsal aktörlerle enformasyon paylaşımı, merkez bankası iletişiminin kalitesi ile finansal piyasaların derinliği arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğuna dair bir inançla desteklenmiştir. Merkez bankası iletişim politikalarının başarısı, öncelikle bu “inancın” toplumsal alanda yaygınlık kazanmasına, toplumsal aktörlerin merkez bankasının söylemini a priori veri olarak almasına ve en nihayetinde beklentileri ile davranışlarını bu inanç etrafında şekillendirmelerine bağlı hale gelmiştir. Bu çerçevede merkez bankasının tüm enformasyona sahip olması nedeniyle büründüğü “bilgelik” ve toplumsal aktörlerin bu bilgeliği kendi toplumsal pratiklerine yansıtma çabası, ekonomi-politik olduğu kadar ideolojik de bir nitelik taşır. **Üçüncü olarak**, bu ideoloji, yapı ile bireyin, sanayi sermayesi ile finansal sermayenin ve en nihayetinde küresel sermaye ile yereldeki emeğin, merkez bankasının kurumsal bünyesinde birbirine iliştilmesinin imkânını yaratır. Merkez bankası, toplumsal aktörlerin kendisine yükledikleri itibarla, bir sosyal uzlaşma zemini ve/veya bir kamusal alan olarak kendisini kurar. Toplum, önce kültürel farklılıklar ve öznel konumlar esasında parçalanırken, para politikasının geleceğine ilişkin ortak beklentiler esasında merkez bankasının kurumsal bünyesi içinde yeniden bir araya getirilir. Ekonomi-politika, toplumsal alanda yürütülen ve üretim araçlarının karşısındaki farklı nesnel konumlara yaslanan bir mücadele yerine müzakerenin, diyalogun, katılımcılığın, uzlaşma arayışının neticesinde şekillenir. Merkez bankası, para politikasının mevcut kabullerine bükülen bu müzakere sürecini yönetir. **Dördüncü olarak**, “beklenti yönetimi” adı verilen bu süreç, merkez bankasının kendi basmadığı paranın değerlendirilmesini, kendi parasına çevrilebilmesini, bu paranın

kabullerine göre toplumsal alanın düzenlenmesini, toplumsal aktörlerin “rasyonel” kılınmasını ve en nihayetinde beklentilerinin bu rasyonellik etrafında şekillendirilmesini, buna yönelik “dil”i eş zamanlı olarak içerir.

Dolayısıyla finansallaşma sürecinde merkez bankası para politikası üzerinden finansal sermayeye, iletişim politikası üzerinden emeğe bakar; bu iki politika yöneliminin de dayandığı ortak kabuller esasında finansal sermaye ile emeğin parasal yönelimlerini birbirine paralel hale getirmeye odaklanır. Para politikasına ilişkin farklı talepler, sermayenin çıkarları ile halkın çıkarları merkez bankası iletişim politikaları üzerinden uzlaştırılır. Piyasaya şekil veren ortalama insan davranışı ile ekonomik gidişatın makro yönelimleri iletişim politikası üzerinden yanyana getirilir. Para politikasına ilişkin gerçekleştirilen formel düzenlemelerin yanına toplumsal aktörlerin psikolojilerine ve/veya beklentilerine seslenen iletişim politikaları eklenir. Para politikası ile iletişim politikası arasındaki diyalekt, hem finansal alanın işleyişine hem de iletişimin finans alanına müdahalesine imkân tanır.

En nihayetinde para politikasının makro ilişkiler ağı ile yerel toplumsal alan içerisindeki mikro-iktidar ağı, para politikası ve iletişim politikası vasıtasıyla birbiriyle konuşur. Para politikasının mevcut kabullerini olumlayan “anlam”, merkez bankasının iletişim kanalları vasıtasıyla tüm toplumsal alanı boydan boya kat’eder, finansal piyasalar ile temas eden toplumsal aktörleri bu olumlu anlam etrafında hizalar. En nihayetinde iletişim politikaları, görece olarak özerk işleyişine rağmen, para politikasının genel çerçevesinin dışında bir yer kaplamaz; merkez bankası fonksiyonlarının içindeki ortak ve tutarlı politika çerçevesinin içinde yer alır. Finansal sermayenin yeniden üretimi ve paranın dolaşımının kesintisizce sağlanması sürecinde para politikası ile iletişim politikası, merkez bankasının kurumsal

bünyesinde bir araya getirilmiş ve görelî olarak birbirinden özerk iki uğrağı temsil eder; değer biçiminin farklı momentleri arasındaki koordinasyon bu vasıtayla sağlanmış olur.

Bu noktada finansallaşma sürecine eşlik eden şeffaflık ve dolayısıyla iletişim vurgusu, topluluk yönelimli bir kurumsal felsefe üzerinden iki yönlü olarak işler. Toplumsal ağın merkezi kategorisi olarak konum alan merkez bankaları, bu işleyiş marifetiyle bir yandan kendilerini sürekli olarak yeniden inşa ederken bir yandan da kendilerine tekabül eden toplumsal kadastroyu inşa ederler. Aktardıkları enformasyon ve bu enformasyonu taşıyacak dil marifetiyle, kendilerini daha şeffaf kılmaya ve para politikası yönelimlerini belirsizlikten arındırmaya çalışırken, aynı zamanda toplumsal aktörlerin ekonomik gidişatı tasavvur etme biçimlerini daha net görmeye, toplumsal pratiklerin yönünü öngörmeye çalışırlar. Bu doğrultuda ekonomik gidişata ilişkin bir hikâye kurgulanırken, toplumsal aktörlere de bu hikâye içerisinde rol almaları yönünde bir çağrı yapılır. Bu çağrı politik olduğu kadar ideolojik bir çağrıdır da; toplumsal alan tarafından karşılık bulabilirse, toplumsal deneyimler tarafından desteklenirse nihai anlamını kazanacak bir çağrıdır. Fiyat istikrarının bir adım öncesinde inşa edilen bu “anlam”, merkez bankası ile genel olarak kamu arasındaki karşılıklılık esasında şekillenir.

Dolayısıyla finansallaşma sürecinde sermaye ile devlet arasındaki ilişkide olduğu gibi, merkez bankası ile toplum arasındaki ilişki de basit bir belirleme ve eklemlenme ilişkisi değildir. İktisadi alanda değişimi, toplumsal alandaki ve insan tasavvurundaki değişimle ilişkilendiren, dolayısıyla para politikası yönelimlerine, toplumsal aktörlerin kendiliğinden katılımını içeren iki-yönlü bir ilişkilidir. Bu hal, para politikasının inşasında politikanın tüketicilerinin de asli bir rol oynadığı

anlamına gelir; toplumsal aktörlerin beklentilerini belirleyen ve biçimlendiren enformasyon, çevrimini tamamlayarak yeniden başlangıç noktasına döner, bu düzeyde –yeni- para politikası kararlarının inşasına katkıda bulunur. Merkez bankası ile toplumsal aktörlerin bu iletişim sürecindeki rolleri a priori belirlenemez; enformasyonun doğrultusuna göre hem verici hem alıcı konumundadırlar. Bu karşılıklılık, eş zamanlı olarak para politikasının yapılaşması ve para politikasının yaslandığı toplumsal zeminin nesnel konumlarından arındırılması –konumlardan ziyade sürece vurgu yaparak- imkânını yaratır; iletişim sürecinin bağlamına göre farklılaşan bir özne tasavvurunun yerleşmesini ve dolayısıyla para politikasının içinde barındırdığı ideolojinin yaygınlık kazanmasını sağlar.

Bununla birlikte öznelerarasılığın temel eğilim olduğu bir tasavvur içerisinde, farklı özne konumlarını birarada tutacak ve onları para politikasının mevcut kabullerine bükecek bir ideolojinin varlığından da söz etmek gerekir. Bu noktada iki şey önemli: **birincisi**, bir ideolojik hegemonya inşa edilmeden, finansallaşma sürecinin derinleşmesinin, piyasaların sağlıklı çalışmasının, toplumsal beklentilerin belirsizlikten arındırılmasının, parasal hedeflerin tutturulmasının, para politikasının geleceğinin garanti altına alınmasının tahayyül edilemeyeceği hususudur. **İkincisi**, burada “ideoloji” olarak işaretlenen şeyin, -yalnızca- nesnel gerçekliğin bozulmuş ve insanların tüketimine sunulmuş bir versiyonu olarak değil, insanların paylaştığı bir dünya görüşü olarak, bireysel pratiklerin büküldüğü bir “habitus” olarak, toplumsal-ekonomik davranışla derinleştirilen bir algı çerçevesi olarak tahayyül edilmesi gerektiği hususudur. Bu iki husus, finansallaşma sürecindeki hegemonya inşa sürecinin içeriğini oluşturur. Toplumsal alanda farklı konumlara sahip aktörler, kuşkusuz merkez bankası iletişim politikası üzerinden kendilerine aktarılan

uzlaşmaya dönük enformasyonun ve/veya para politikasıyla tutarlı algı çerçevesinin gözlerinden ekonomiye bakarlar ancak gözlerini kapama ve/veya başka bir yöne bakma potansiyellerine rağmen bu bakışı iradi olarak da devam ettirirler. Dolayısıyla finansal düzenlemeler, ekonomik gidişata ve para politikasının geleceğine ilişkin olumlu beklentilerle desteklenmelidir ki, söz konusu ideolojik hegemonyanın yerleştiği zemin burasıdır.

Beklentileri yönetmek, neo-liberal politikaların sürekliliği için önemli bir konu; toplumsal aktörlerin beklentileri üzerinden ekonomi-politikaya ilişkin verecekleri “onay”, yalnızca ilgili hegemonyanın derinleşmesini sağlamaz, aynı zamanda finansal sermayenin toplumsal bir mahiyet kazanmasının, toplumsallaşmasının da imkânını yaratır. Bu doğrultuda merkez bankası, **ilk olarak** para politikası adımlarına bir “anlam” yükler, tüm toplumsal aktörleri bu sabitlenmiş/ortak anlam etrafında buluşturmaya ve hatta bu “anlam”ı, ulusal-popüler bir proje ile giydirmeye yönelir. Örneğin para politikasının şeffaflığını, demokratik siyasi gelişmenin kaçınılmaz bir uzantısı olarak kabul eder ve/veya emeğin yerine yoksulu ikame ederek, -Dünya Bankası finansmanıya başlatılan- sosyal riski azaltma projesinin muhatabı kılar. **İkinci bir yol olarak**, toplumsal aktörlere sınıfsal karşıtlıkların ötesinde çoğulcu bir karakter yükler, daha sonra aynı çoğulluğu, finansal sermayeyi merkeze alan sabit bir anlam üzerinde buluşturur/aynılaştırır. **Üçüncü olarak**, merkez bankası, sermayenin talepleri ile toplumsal ihtiyaçlar arasındaki yerleşikliğinden dolayı bir “kara-kutu” gibi davranır. Her iki taraftan gelen talepler, bankanın politik konumunun gerekleri ile harmanlanıp, devletin genel yönelimlerinin süzgecinden geçirilip damıtıldıktan sonra, iletişim politikası üzerinden toplumsal meşruiyet kazandırılır. Bu toplumsal meşruiyet, hegemonyanın üzerinde yükseldiği temel zemindir. **Dördüncü olarak**,

özellikle kriz dönemlerinde, toplumsal alanı, ekonomik gidişata paralel bir esnekliğe kavuşturmak için, farklı sermaye biçimleri ve farklı toplumsal aktörler arası dengeyi sağlamak için onlardan gelen farklı enformasyon derlenir, düzenlenir ve en nihayetinde merkez bankası başkanının konuşmasında resmedilen hikâye içerisinde eritilir. Bu hikâye, merkez bankası başkanının otoritesinden, toplumsal aktörler nezdindeki itibarından, ona duyulan güvenden, en nihayetinde sınıfsal ve kurumsal temsil gücünden zorunlu olarak etkilenir; toplumsal alandaki meşruluğunu ve hegemonya inşa sürecindeki merkezi rolünü bunlara borçludur.

Anlaşıldığı üzere finansallaşma sürecinde merkez bankası üzerinden konuşmak demek, yalnızca temel hedefi fiyat istikrarı temel aracı da faiz oranı olan bir kurumun ne kadar etkili olduğu kuşku olan ekonomik müdahalelerinden söz etmeyi değil –çoğunlukla bu değil-, ülkenin temel ekonomik yörüngesi doğrultusunda harekete geçirilmiş bütün alanlarından bahis açmayı zorunlu kılar. Bu zorunluluk, süreci tanımlamak konusunda, farklı bir kavramsallaştırmayı da eş zamanlı olarak zorunlu kılar: üretim sürecindeki artı değere el koyma biçiminde gerçekleşen “sömürü”nün yerine “müsadere” kelimesi, değerın finansal işlemin tarafları arasındaki aktarımını ve bu aktarımın toplumsal/sınıfsal/kurumsal güce dayanan yapısını işaretlemek açısından daha doğru bir yere oturur. Zira, finansallaşma sürecinde emeğin varoluş koşullarının finansal sistemin etki alanına girmesi, bireysel yaşam hikayelerinin finansal sermaye tarafından yazılmaya başlanması, emek ücretlerinin bir sonraki adımda finansal piyasalara doğru akması, kişisel gelirlerin finansallaşması, merkez bankası gibi kurumların sahip olduğu bilgi ve bu bilgidен kaynaklı toplumsal güç ile birleşince sınıfsal eşitsizlikleri daha da derinleştirmiştir.

“Finansal müsadere” kavramsallaştırması, eşitsizliğin aldığı bu yeni biçimi, sahip olduğu derinliği göstermesi bakımından çok daha anlamlıdır. Nitekim genel olarak devlet, özel olarak da merkez bankası (ve daha da mikro-ölçekte iletişim politikaları) bu eşitsizliğin üretilmesi ve finansal müsaderenin tesisi konusunda merkezi bir önemdedir. En nihayetinde, hem finansallaşmanın yeni bir kâr kaynağı olarak görülmesi hem de bu kâr arayışının karşısında bir güvenlik riski haline gelen vatandaş –özellikle de emeği- rehabilite etmeye dönük adımların ulusal-askeri mekanizmalardan uluslararası-finansal mekanizmalara devredilmesi, kendisini “finansal derinleşme” olarak sunan “finansal müsadere”nin ekonomi-politik zeminini oluşturur.

Dolayısıyla finansallaşma sürecinde “gelişmekte olan” ülkelerin merkez bankalarının temel hedefi öncelikle içinde yer aldıkları coğrafyayı sermaye nezdinde bir cazibe merkezi haline getirmek ve hemen ardından bu cazibe etrafında bir topluluk ve/veya ortaklık inşa etmektir. Bu hedef doğrultusunda *ilk olarak* merkez bankalarının kullandıkları “dil” ve/veya inşa ettikleri “söylem” oldukça kritik bir öneme sahiptir. Zira, merkez bankaları dil marifetiyle, içinde buldukları yerel-toplumsal alana seslenirler; finansal piyasaları harekete geçireceği varsayılan birtakım dilsel göstergeler vasıtasıyla, aldıkları para politikası kararlarının nasıl yorumlanması gerektiğini toplumsal aktörlere anlatırlar. Buradaki mesajın anlaşılması, gönderenin parasal niyeti ve alıcıların alımlama pratikleri kadar, dil üzerinde bir uzlaşımın sağlanmasına ve dile yükledikleri ortak anlama da eş zamanlı olarak bağlıdır. Dolayısıyla iletişim politikası araçlarında somutlaşan bir dilsel gösterge ile para politikası yönelimi üst üste gelir; makro-parasal yönelimler ile mikro-insani pratikler, merkez bankasının “dil”i marifetiyle birbirine tutturulur. İlgili

dilsel göstergelerin toplumsal aktörler tarafından tam da istenildiği gibi okunduğu “sağlıklı” bir iletişim politikasının sonucu olarak, toplumsal aktörler, para politikası stratejisinin doğasını yansıtacak şekilde toplumsal pratiklerine şekil verirler. **İkinci olarak**, merkez bankası dilinin seslendiği bilişsel kapasite, ilgili iletişim sürecinin önemli bir bileşeni olarak kendisini ortaya koyar. İletişim sürecinin bilişsel olana bu bağımlılığı, bir yandan finansallaşma sürecinde küresel alana yekpare bir gelişme modelinin ihraç edilmesinin önüne geçerek, yerel-toplumsal alan içerisinde paylaşılan anlamlar, ortak değer kodları, kültürel temsiller vb. vasıtasıyla iletişime içerik kazandırırken, diğer yandan finansallaşma sürecinin, ulusal devletin yerel-toplumsal alanı düzenleme gücüne bağımlılığını da eş zamanlı olarak gündeme getirir. Merkez bankası iletişim politikaları vasıtasıyla “bilgi” üzerinde yaratılan etki, yaşamın topyekün işe koşulmasının, en gündelik pratikleri bile içine alacak biçimde hayatın finansallaşmasının imkânını yaratır; finansallaşma bu yolla ekonomik ve politik alanın dışına taşar, toplumsal alanın tamamını kuşatır. Farklı iletişim tahayyüllerinin, farklı yerel-toplumsal alan üzerindeki farklı bilişsel etkileri, farklı bir piyasa yapısı üretir; merkez bankası iletişim politikaları bu noktada devreye girer ve kapitalist gelişmenin genel yapısı ile toplumsal ilişkinin yerel karakteri arasında bir paralellik kurmaya odaklanır. En nihayetinde merkez bankası para politikası ve onun paralelinde iletişim politikası her ne kadar başlangıcını ve sonucunu reel üretimde gösterse de, bunun dışında kalan süreçleri açısından bakıldığında, aslında toplumsal alana ilişkin sembolik bir temsil biçimidir. Bir başka deyişle, finansal kontrol ve/veya denetim, nesnel temellerini üretimde barındırır da, dil aracılığıyla işler.

Merkez bankası iletişim politikasının, bilişsel kapasitesi, kültürel konumu, gündelik pratikleri, gelecek beklentileri vb. ile bütün olarak insana yönelmesi, para

politikasını da bir “anlatı” olarak kavramsallaştırması ile beraber ilerler. Bu para politikası anlatısı, *ilk olarak*, merkez bankası açıklamalarının belli şekillerde anlaşılmasına olanak sağlayan bir tür toplumsal muhayyile olarak işlev görür. *İkinci olarak*, bu para politikası anlatısı vasıtasıyla, merkez bankası ekonomistlerinin oluşturduğu “kavramsal dünya”ya, tüm toplumsal aktörlerin dâhil olmaları ve bu dünya içinde sabitlenen anlamın paylaşılması sağlanmış olur. *Üçüncü olarak*, bu anlatıyla, para politikasına ilişkin olarak toplumsal aktörler tarafından pratiğe aktarılmak suretiyle somutlaşacak, toplumsal alandaki farklı özneler tarafından alıntılanacak, kendi dillerine tercüme edilecek bir tür “üst-dil” kodlanmış olur. *Dördüncü olarak*, bu anlatı marifetiyle, bireylerin yakinen deneyimledikleri gündelik pratiklerinin, gelecek yönelimlerinin, ekonomik gidişata ilişkin beklentilerinin, hayat hikâyelerinin, yani birincil gerçekliklerinin üzerine, merkez bankası para politikasının mevcut kabullerine bükülen bir tür ikincil-gerçeklik giydirilmiş olur. *Beşinci olarak*, bu para politikası anlatısı, postmodern gündemin de etkisiyle daha da parçalanmış olan toplumsal alandaki farklı kültürel varoluşların birbirleriyle diyalog kurabilecekleri bir platform ve/veya kamusal alan olarak konum alır. Çoğul-bireysellikler, ortak perspektiflere bu anlatı üzerinden yönelir; bireysel hikâyelerin, genel anlam ağının bir parçası olması bu vasıtayla sağlanmış olur. *Altıncı olarak*, bu anlatı üzerinden, ekonomi-politikanın üretimde temellenen nesnel gerçekliği, öznel-beklentiler ve/veya psikolojiler üzerinden şekillenen finansal alanın “kurgusal” gerçekliği ile ikame edilmiş olur. Para politikasının ana eksenine bükülen, uzlaşmacı bir hikâyeye bu kurgu üzerinden varılır. Hikâye, anlatı, kurgu, rol, dil vb. tanımlamalar, günümüzde merkez bankacılığının neden sanatsal bir faaliyet olarak işaret edildiğine de açıklık kazandırır. *Yedinci olarak*, özellikle kriz dönemlerinde bu

anlatı, para politikası yöneliminin aksi yönde oluşması muhtemel toplumsal-iktisadi yönelimleri de güvenli bir alana kanalize etmenin, onları olası risklerinden arındırıp nötralize etmenin imkanını yaratır. En nihayetinde anlatı üzerinden işleyen bu “para politikası oyunu”nun başarısı, oyuncuların oyuna iradi olarak katılımlarına ve beklentileri, psikolojileri, rasyonellik algıları ile sürece dâhil olmalarına bağlıdır; nitekim iletişim politikaları da bunu sağlamaya, ekonomik-gidişata ilişkin güveni kurumsallaştırmaya yönelir. Açık piyasa operasyonlarının yanına, açık ağız operasyonları ile açık gözler ve kulaklar operasyonlarını koyar. ***Sekizinci ve son olarak*** para politikası anlatısı, yalnızca merkez bankasının kurumsal varlığı ile toplumsal alan arasındaki işbirliğini değil, aynı zamanda merkez bankasının bürokratik-iç örgütlenmesindeki koordinasyonun da sağlanmasına yardımcı olur. Bu, hem merkez bankası bürokratlarına para politikası üzerine düşünme süreçlerinde bir çerçeve sağlar hem de bütün olarak merkez bankasından, para politikasına ilişkin “tek bir ses”in yükselmesi imkânını yaratır. Para politikası ideolojisinin inşa süreci tam da bu noktada başlar.

Merkez bankasının “bağımsızlığı” bir yandan toplumsal mücadele pratiklerine yeni bir muhatap göstermek ve dolayısıyla bu pratiklerin siyasi iktidar üzerinde yaratacağı etkiyi başka bir kurumsal yapıya tahvil etmek diğer yandan insanları, gündelik pratiklerine kadar içine alan paraya ilişkin yönelimleri ve bu yönelimlerin kapitalist/eşitsiz içeriğini “demokratik seçim”lerin dışında bırakmak, insanların kendilerine doğrudan temas eden bir konuda seçim şansı olmadığı yönünde bir algı yaratmak doğrultusunda işlevsel bir “araç” olmuştur. Bu, merkez bankasının, hem para politikasına ilişkin olarak, bireysel özelemlerin, hayat hikâyelerinin ötesinde kolektif hedefler üretme ve bu hedeflerle uyumlu olmayan, bu yönelimlerin

kaçınılmazlığını kabul etmeyen retorikleri küçümseme hem de devletin alanı içindeki konumunu ve emek-sermaye piyasası ile bağlantılarını derinleştirme çabasına eşlik eder.

Merkez bankasının, içinde bulunduğu bu ulusal ve küresel ilişki ağını verimli kılma çabası içerisinde, enformasyon teknolojileri önemli bir değişken olarak pozisyon alır. Postfordist döneme haiz mikro-işlemci tabanlı genel amaçlı makinelere anlamını kazandıran teknolojik ruh, finansallaşma sürecinde devam ettirilir. Yalnızca toplumsal birimlerden gelen enformasyonun daha büyük bir hikâye içinde eritilmesi imkânını yaratan bilgisayar temelli modelleme/projeksiyon teknolojileri bağlamında değil, finansal piyasalara ilişkin enformasyonun anlık olarak piyasa aktörlerine aktarılması bağlamında, merkez bankası tarafından inşa edilen ortak mesajın itibariyle piyasalarda yankılanması bağlamında, merkez bankasının tüm toplumsal aktörlerin katılacağı bir kamusal platform olarak kurulması bağlamında, kamunun güvenine seslenen ve interaktif iletişim, multimedya dünyası, sosyal ağları içeren bilgi teknolojileri bağlamında da teknolojik değişim, para politikasının önemli bir bileşenini oluşturur. Para politikasının mevcut kabulleri doğrultusunda inşa edilen mesajın içeriği kadar, mesajın içinden akacağı kanal da önemli hale gelir. Para politikası ve iletişim politikasına eşlik eden bilgisayarlaşma gündemi, finansallaşmanın toplumsal tabanının genişletilmesi noktasında önemli bir rol yüklenir.

En nihayetinde finansal akışa katılmış bütün gelişmiş demokrasilerde, ulusal merkez bankaları en etkili kurumlardan birisi olarak gösterilirken, merkez bankası başkanları da en etkili isimler sıralamasında ilk sıralarda yer alırlar. Bu hal, merkez bankalarının söylemleri vasıtasıyla insanların gündelik hayatlarına doğrudan temas

etme kabiliyetlerinden ileri gelir. Ulusal merkez bankalarının bu potansiyel kabiliyeti, finansal sermaye açısından özellikle işlevseldir: Finansallaşmanın toplumsallaştırılması, parasal çevrimin toplumsal desteğinin sağlanması, finansal döngünün maliyetinin sıradan hayatlarını sürdürmekte olan toplum tarafından yüklenilmesi hali bu temas sayesinde mümkün hale gelir. Çevre ülkelerinden merkez ülkelerinin menkul kıymetlerine doğru olan para akışı ve yoksulların zenginlere finansman sağlaması hali, bu temas sayesinde istikrarlı kılınır. İletişim politikaları vasıtasıyla sağlanan bu temas, aslında “toplumsal denetim”e tekabül eder. Ancak bu denetimin, yine “toplumsal rıza”ya dayanması, işbirlikçi bir sürecin sonucu olarak tanımlanması, sivil toplum ile kamu arasındaki etkileşimi varsayması gerekir ki, “yönetişim politikaları” buraya yerleşir. Anlaşıldığı üzere, 1970 sonrası dönemdeki endüstri ilişkilerine şekli veren bu “yönetişim” mefhumu, finansal alanda da devam ettirilir. Finansallaşma sürecindeki “katılımcı iletişim” ve “yönetişim” kavramları para politikasının mevcut kabullerine bükülen bir retoriğin birbirini tamamlayan parçalarını oluştururlar.

Bu hususta önemli olan, katılımcılığın ve bu doğrultuda “beşeri sermaye”nin arttırılmasının, her türlü gelişme problemine bir yanıt olarak öne sürülmesidir; bu doğrultuda farklı yaşam deneyimlerine ya da sosyal sorunlara sahip insanların aktif paydaşlar olarak konumlandırılmalarıdır; yoksa neye katıldıkları ya da katılınan yapının eğilimleri değil... En nihayetinde “modernizm” ile “postmodernizm” arasındaki tarihsel ayrışmanın bir görünümü olarak “monolojik dil” ile “diyalojik dil” arasındaki karşıtlık bu noktada kavramsallaştırılır. Finansallaşma sürecinde merkez bankalarının iletişim politikası, bu diyalojik dil tasavvuru üzerinden işler. Ancak hemen söylenmelidir ki, buradaki diyaloji, paranın küresel gündemi ile

birleşecek ve para politikasına ilişkin beklentileri birbirine kopyalanabilir bireylerden oluşan bir toplumsal alanı arzulayan monolojiye dönüşecektir. Zira, toplumsal alandaki kültürel çokluğun, para politikaları üzerinden tasarılan ekonomik birliğe yöneltmesi, ancak monoloji ile diyalojiyi eş zamanlı olarak alana çağırarak böyle bir iletişim politikası ile mümkün hale gelir.

Finansallaşma sürecinde merkez bankasının devletin alanı içerisindeki görece ağırlığını tartmak ve iletişim politikalarına bu süreçte ayrıcalıklı bir rol vermek, gerek devlet tartışmaları gerekse de ideoloji çalışmaları açısından yeni bir perspektif olsa da, bütün bunlar, alana ilişkin daha geniş bir bakış açısının ancak ilk adımları olabilir. Özellikle merkez bankası iletişimi üzerine inşa edilen ve finansal sermayenin verimliliğine bükülen bu hegemonyanın, toplumsal mücadele pratikleri ve dolayısıyla potansiyel bir karşı-hegemonya ile ilişkisini anlamlandırmak doğrultusunda ikinci bir adım atılabilir. Yine, merkez bankası iletişiminin muhataplarından birisi olarak medyanın, para politikası mesajlarını –yeniden-çerçeveleme biçimi ve bu biçime anlam kazandıran ekonomi-politik ve kültürel yönelimlerini kavramsallaştırmak da üçüncü bir adımı –pekâlâ- oluşturabilir.

KAYNAKÇA

Abolafia, Mitchel (1996). *Making Markets: Opportunism and Restraint on Wall Street*. Cambridge: Harvard University Press.

Adamson, Walter L. (1980). *Hegemony and Revolution: A Study of Antonio Gramsci's Political and Cultural Theory*. Berkeley: University of California Press.

Agamben, Giorgio (1999). "On Potentiality." in *Potentialities: Collected Essays in Philosophy*. translated by D.H.Roazen (ed.) California: Stanford University Press, sf. 177-184.

Aglietta, Michel (1979). *A Theory of Capitalist Regulation: The US Experience*. London: New Left Books.

Akçay, Ümit (2009). *Para, Banka, Devlet: Merkez Bankası Bağımsızlaşmasının Ekonomi-Politiği*. İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayını.

Akdiş, Muhammet (1996). *Para Politikalarının Ekonomik İstikrar Üzerindeki Etkinliği ve Türkiye*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları.

Akerlof, George A. ve Robert J. Shiller (2010). *Hayvansal Güdüler*. Çev. N.Domaniç, L.Konyar. İstanbul: Scala Yayıncılık.

Alesina, Alberto ve Jeffrey Sachs (1988). "Political Parties and the Business Cycle in the United States, 1948-1984". *Journal of Money, Credit and Banking* vol.20, no.1. sf. 63-82.

Alkin, Erdoğan (1992). *İktisat*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Althusser, Louis (1991). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. Çev. Y. Alp, M. Özışık. İstanbul: İletişim Yayınları.

Althusser, Louis (2009). *Yazılar IV*. Çev. Alp Tümertekin. İstanbul: İthaki Yayınları.

Amato, Jeffery D., Morris, Stephen and Hyun S. Shin (2002). "Communication and Monetary Policy." *Oxford Review of Economic Policy* vol.18, no.4. sf. 495-503.

Anderson, Perry (1976). "The Antinomies of Antonio Gramsci." *New Left Review* vol.100. sf. 7-78.

Arın, Tülay (2003). "Türkiye'de Mali Küreselleşme ve Mali Birikim ile Reel Birikimin Birbirinden Kopması". içinde *Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar; Korkut Boratav'a Armağan*. Der. Ahmet H. Köse, Fikret Şenses, Erinç Yeldan. İstanbul: İletişim Yayınları. sf. 569-609.

Arnold, Wayne (2008). “Communication key to central bank policy making.” The National. (12 Nov.) <http://www.thenational.ae/business/communication-key-to-central-bank-policy-making>. Erişim tarihi. 1 Mayıs 2012.

Arrighi, Giovanni (2000). *Uzun Yirminci Yüzyıl: Para, Güç ve Çağımızın Kökenleri*. Çev. Recep Boztemur. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Arrighi, Giovanni, Hui, Po-keung, Ray, Krishnendu ve Thomas E. Reifer (1999). “Geopolitics and High Finance”. in *Chaos and Governance in the Modern World System*. Der. G. Arrighi and B. Silver. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Ashcroft, Linda (2010). “Marketing Strategies for Visibility.” *Journal of Librarianship and Information Science* vol.42, no.2. sf. 89-96.

Bahatin, Mihail M. (2004). *Dostoyevski Poetikasının Sorunları*. Çev. Cem Soydemir, İstanbul: Metis Yayınları.

Baka, Wladyslaw (1995). “Please Respect the National Bank.” *Central Banking* vol.5. sf. 65-72.

Baker, Wayne E. (1984). “The Social Structure of a National Securities Market.” *American Journal of Sociology* vol.89, no.4. sf. 775-811.

Bakhtin, Mikhail M. (1981). *The Dialogic Imagination: Four Essays*. Edited by M. Holquist. Translated by C. Emerson and M. Holquist. Austin: University of Texas Press.

Bakhtin, Mikhail M. ve Pavel N. Medvedev (1978). *The Formal Method in Literary Scholarship: A Critical Introduction to Sociological Poetics*. Baltimore: The John Hopkins University Press.

Bakır, Caner (2006). “Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın 1930–2001 Arasında Siyasal ve Ekonomik Bağımsızlığı: Siyasal-Ekonomik Etkileşime İlişkin Karşılaştırmalı Bir Çözümleme.” *ODTÜ Gelişme Dergisi* cilt:33, sayı:1. sf. 1-31.

Balibar, Etienne (2007). *Biz, Avrupa Halkı: Uluslaşırı Yurttaşlık Üzerine Düşünümler*. Çev. Kutlu Tunca. İzmir: Aralık Yayınları.

Barro, Robert J. ve David B. Gordon (1983). “A Positive Theory of Monetary Policy in a Natural Rule Model”. *The Journal of Political Economy* vol.91, no.4. sf. 589-610.

Barthes, Roland (1990). *Çağdaş Söylenler*. Çev. T.Yücel. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.

Barthes, Roland (1988). *Anlatıların Yapısal Çözümlemesine Giriş*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Basle, Maurice (2002). "Acknowledged and Unacknowledged Institutional Antecedents of Regulation Theory". in *Regulation Theory: The State of the Art*. Der. R. Boyer and Y. Saillard. London and New York: Routledge, sf. 21-28.

Bazerman, Charles (1988). *Shaping Written Knowledge: The Genre and Activity of the Experimental Article in Science*. Madison: University of Wisconsin Press.

Bazerman, Charles (1994). *Constructing Experience*. Carbondale, IL: Southern Illinois University Press.

Becker, Gary (1958). "Competition and Democracy". *Journal of Law and Democracy* vol.1. sf. 105-109.

Beckert, Jens (1996). "What is Sociological about Economic Sociology? Uncertainty and the Embeddedness of Economic Action." *Theory and Society* vol. 25. sf. 803-840.

Benko, Georges ve Alain Lipietz (2002). "From the Regulation of Space to the Space of Regulation". in *Regulation Theory: The State of the Art*. Der. R. Boyer and Y. Saillard. London and New York: Routledge. sf. 190-197.

Berger, Helge, Ehrmann, Michael ve Marcel Fratzscher (2006). *Monetary Policy in the Media*. ECB Working Paper no. 679.

Berkenkotter, Carol ve Thomas N. Huckin (1995). *Genre Knowledge in Disciplinary Communication: Cognition/Culture/Power*. Hillsdale: Erlbaum.

Bermann, Marshall (2009). *Marksızmla Maceram*. Çev. Aylin Ülçer. İstanbul: İletişim Yayınları.

Bernanke, Ben S. (2007). *Inflation Expectations and Inflation Forecasting*. Remarks by Ben S. Bernanke, at the Monetary Economics Workshop of the NBER Summer Institute (10th July). Cambridge.

Bernanke, Ben S. (2004). *Fedspeak*. Remarks at the Meetings of the American Economic Association (January 3). San Diego, California.

Beunza, Daniel ve David Stark (2004). "Tools of the Trade: the Socio-Technology of Arbitrage in a Wall Street Trading Room." *Industrial and Corporate Change* vol.13, no.2. sf. 369-400.

Binay, Şükrü ve Kürşat Kunter (1998). *Mali Liberalleşmede Merkez Bankası'nın Rolü (1980-1997)*. TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü, Tebliğ No: 9803.

Blaug, Mark (1995). *Economic Theory in Retrospective*. Cambridge: Cambridge University Press.

Blinder, Alan S. (1987). "Keynes, Lucas and Scientific Progress." *American Economic Review* vol.77, no.2. sf. 130-136.

Blinder, Alan S. (1998). *Central Banking in Theory and Practice*. Cambridge: MIT Press.

Blinder, Alan S. (2002). *Through the Looking Glass: Central Bank Transparency*. Center for Economic Policy Studies Working Paper, No: 86.

Blinder, Alan S. (2004). *The Quiet Revolution: Central Banking Goes Modern*. New Haven: Yale University Press.

Blinder, Alan S. (2007). "Monetary Policy by Committee: Why and How?" *European Journal of Political Economy* vol.23, no.1. sf. 106-123.

Blinder, Alan S. (2008). *Talking about Monetary Policy: The Virtues (and Vices?) of Central Bank Communication*. CEPS Working Paper, No:164.

Blinder, Alan S. ve Charles Wyplosz (2004). *Committee Structure and Communication Policy*. Presented at the ASSA Research for the Session "Central Bank Communication". Philadelphia.

Blinder, Alan S., De Haan, Jakob, Ehrmann, Michael, Fratzscher, Marcel ve David J. Jansen (2008). "What we know and what we would like to know about central bank Communication." <http://www.voxeu.org/article/central-bank-communication> (15 May 2008)

Blommaert, Jan (2007). "On Scope and Depth in Linguistic Ethnography." *Journal of Sociolinguistics* vol.11, no.5. sf. 682-688.

BloombergHT TV Kanalı (2012). "Zorlu ve Özyeğin Ekonomiyi Değerlendirdi." (05.03.2012) <http://www.youtube.com/watch?v=kiyy-dl6aBU>. Erişim tarihi. 20 Haziran 2012.

Bonefeld, Werner ve John Holloway (2007). *Küreselleşme Çağında Para ve Sınıf Mücadelesi*. Çev. M. Çelik, A. Rıza Güngen vd. İstanbul: Otonom Yayıncılık.

Bourdieu, Pierre (1986). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge and Kegan Paul.

Bourdieu, Pierre (1998). *Acts of Resistance: Against of the New Myths of Our Time*. Cambridge: Polity Press.

Bourdieu, Pierre ve Loic J.D. Wacquant (2003). *Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. Çev. Nazlı Ökten. İstanbul: İletişim Yayınları.

Boyer, Robert (2002). "Perspectives on the Wage-Labour Nexus". in *Regulation Theory: The State of the Art*. Der. R. Boyer and Y. Saillard. London and New York: Routledge. sf. 73-80.

Brand, Claus, Buncic, Daniel ve Jarkko Turunen (2006). *The Impact of ECB Monetary Policy Decisions and Communication on the Yield Curve*. ECB Working Paper No. 657.

Brandist, Craig (2011). *Bahtin ve Çevresi: Felsefe, Kültür ve Politika*. Çev. Cem Soydemir. Ankara: Doğu-Batı Yayınları.

Bria, Francesca (2009). "A Crisis of Finance: Financialisation as a Crisis of Accumulation of New Capitalism." *Emphera* vol.9, no.4. sf. 388-395.

Brière, Marie (2006). *Market Reactions to Central Bank Communication Policies: Reading Interest Rate Options Smiles*. CEB Working Paper.

Brunhoff, Suzanne De (1978). *The State, Capital and Economic Policy*. London: Pluto Press.

Brunhoff, Suzanne De (2007). "Finans Sermayesi ve Sanayi Sermayesi: Yeni Bir Sınıf Koalisyonu". içinde *Kapitalizme Reddiye: Marksist Bir Giriş*. Der. Alfredo Saad-Filho. Çev. Aslı Zengin. İstanbul: Yordam Kitap. sf. 173-184.

Brunhoff, Suzanne De ve Duncan K. Foley (2006). "Karl Marx'ın Theory of Money and Credit". in *A Handbook of Alternative Monetary Economics*. Der. P. Arestis and M. Sawyer. Massachusetts: Edward Elgar Publishing. sf. 188-204.

Brunner, Karl (1981). *The Art of Central-banking*. Center for Research in Government Policy and Business Working Paper GBP, Rochester: Graduate School of Management, University of Rochester.

Buiter, Willem H. (1999). "Alice in Euroland." *Journal of Common Market Studies* vol.37, no.2. sf. 181-209.

Burt, Ronald S. (1992). *Structural Holes: The Social Structure of Competition*. Cambridge: Harvard University Press.

Bünemann, Niels (2009). *The Challenges from the Crisis*. Discussion at the Communications and External Relations for Central Banks Seminars (1-4 September).

Callon, M. (1998). "Introduction: The Embeddedness of Economic Markets in Economics." in *The Laws of the Markets*. Ed. M. Callon. England: Blackwell Publishers. sf. 1-57.

Callon, M. (2002). "Technology, Politics and the Market: An Interview with Michel Callon." Interview conducted by Andrew Barry and Don Slater. *Economy and Society* vol.31, no.2. sf. 285-306.

Callon M. ve F. Muniesa (2005). "Economic Markets as Calculative Collective Devices." *Organization Studies* vol.26, no.8. sf. 1229-1250.

Campbell, J.L., Hollingsworth, J. Rogers ve L.N. Lindberg (1991). *Governance of the American Economy*. New York: Cambridge University Press.

Carlstrom T. Charles ve Timothy S. Fuerst (2006). *Central Bank Independence: The Key to Price Stability?* Federal Reserve Bank of Cleveland, Economic Commentary.

Carnea, Michael M. (1996). *Social Organization and Development Anthropology: The 1995 Malinowski Award Lecture*. Environmentally Sustainable Development Studies and Monographs Series no.6. Washington D.C.: World Bank.

Cassirer, Ernst (2005). *Sembolik Formlar Felsefesi 1: Dil*. Çev. M. Köktürk. İstanbul: Hece Yayınları.

Cetina, Karin K. ve Urs Bruegger (2002). "Global Microstructures: The Virtual Societies of Financial Markets." *American Journal of Sociology* vol.107, no.4. sf. 905-950.

Chakravartty, Paula ve Dan Schiller (2010). "Neoliberal Newspeak and Digital Capitalism in Crisis." *International Journal of Communication* vol.4. sf. 670-692.

Chandler, Alfred D. (1962). *Strategy and Structure: Chapters in the History of the Industrial Enterprise*. Cambridge: MIT Press.

Chossudovsky, Michel (1999). *Yoksulluğun Küreselleşmesi: IMF ve Dünya Bankası Reformlarının İçyüzü*. Çev. Neşenur Domaniç. İstanbul: Çiviyazıları Yayınevi.

Cizre, Ümit ve Erinç Yeldan (2005). The Turkish Encounter with Neo-Liberalism: Economics and Politics in the 2000/2001 Crises. *Review of International Political Economy* vol.12, no.3. sf. 387-408.

Clarke, Simon (1988). *Keynesianism, Monetarism and the Crisis of the State*. Aldershot: Edward Elgar Publishing.

Clarke, Simon (1992). "The Global Accumulation of Capital and The Periodisation of The Capitalist State Form." *Open Marxism* vol.1: Dialectics and History. Eds. W. Bonefeld, R. Gunn and K. Psychopedis. sf. 133-150.

Clarke, Simon (2004). "Devlet Tartışmaları". içinde *Devlet Tartışmaları: Marksist Bir Devlet Kuramına Doğru*. Der. Simon Clarke. Çev. İbrahim Yıldız. Ankara: Ütopya Yayınevi. sf. 7-88.

Cohen, Anthony P. (1999). *Topluluğun Simgesel Kuruluşu*. Çev. Mehmet Küçük. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Cohen, Lon S. (2009). "5 Ways Banks Are Using Social Media." (11 September) <http://mashable.com/2009/09/11/banks-social-media/>. Erişim tarihi. 10 Haziran 2012.

Comănescu, Anton (2002). *To Talk or Not To Talk? Reflections on Central Bank Communication in Times of Crises*. Symposium at the Bank of England.

Connolly, Ellis ve Marion Kohler (2004). "News and Interest Rate Expectations: A Study of Six Central Banks." In *The Future of Inflation Targeting*. Eds. C. Kent and S. Guttman. Sydney: Reserve Bank of Australia. sf. 108-134.

Cox, Robert W. (1983). "Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method." *Journal of International Studies* vol.12, no.2. sf. 162-175.

Coward, Rosalind ve John Ellis (1985). *Dil ve Maddecilik: Semiyolojideki Gelişmeler ve Özne Teorisi*. Çev. E. Tarım. İstanbul: İletişim Yayınları.

Crotty, James R. (1987). "The Role of Money and Finance in Marx's Crisis Theory." in *The Imperilled Economy Book 1: Macroeconomics from a Left Perspective*. Eds. R. Chenery et al. New York: The Union for Radical Political Economics. sf. 71-81.

Cukierman, Alex ve Allan H. Meltzer (1986a). "A Theory of Ambiguity, Credibility and Inflation Under Discretion and Asymmetric Information." *Econometrica* vol.54 (September 1986). sf. 1099-1128.

Cukierman, Alex ve Allan H. Meltzer (1986b). "A Positive Theory of Discretionary Policy, The Cost of Democratic Government and The Benefits of a Constitution". *Economic Inquiry* vol.24, no.3. sf. 367-388.

Dale, Spencer, Orphanides, Athanasios ve Pär Österholm (2008). *Imperfect Central Bank Communication–Information versus Distraction*. IMF Working Paper (March 2008).

Davidson, Paul (1977). "Post-Keynes Monetary Theory and Inflation." in *Modern Economic Thought*. Ed. S. Weintraub. Pennsylvania: University of Pennsylvania Press. sf. 275-293.

De Haan, Jakob, Eijffinger, Sylvester C.W. ve Krzysztof Rybiński (2007). "Central Bank Transparency and Central Bank Communication: Editorial Introduction." *European Journal of Political Economy* vol.23, no.1. sf. 1-8.

De Haan, Jakob, Amtenbrink, Fabian ve Sandra Waller (2004). "The Transparency and Credibility of the European Central Bank." *Journal of Common Market Studies* vol.42, no.4. sf. 775-794.

Demertzis, Maria ve Andrew Hughes Hallett (2003). *Central Bank Transparency in Theory and Practice*. Netherlands Central Bank DNB Staff Reports vol.105.

Derrida, Jacques (2011). *Gramatoloji*. Çev. İsmet Birkan. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.

Diebold, Francis X. ve Peter Pauly (1987). "Structural Change and the Combination of Forecasts." *Journal of Forecasting* vol.6. sf. 21-40.

DiMaggio Paul J. ve Walter W. Powell (1983). "The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields." *American Sociological Review* vol.48. sf. 147-160.

Dinçer, Nazire Nergiz ve Barry Eichengreen (2007). *Central Bank Transparency: Where, Why and With What Effects?* National Bureau of Economic Research Working Paper, no.13003. Massachusetts.

Dobbin, Frank (1994). *Forging Industrial Policy: the United States, Britain, and France in the Railway Age*. New York: Cambridge University Press.

Dobbin, Frank ve Timothy J. Dowd (2000). "The Market That Antitrust Built: Public Policy, Private Coercion and Railroad Acquisitions, 1825 to 1922." *American Sociological Review* vol.65, no.5. sf. 631-657.

Doğan, Çetin (2005). *Fiyat İstikrarı Sorunsalı: Merkez Bankası Eksenli Çözüm Stratejileri*. Malatya: Nobel Yayınları.

Doheny-Farina, Stephen (1992). *Rhetoric, Innovation, Technology: Case Studies of Technical Communication in Technology Transfers*. Cambridge: MIT Press.

Easterly, William (2007). "The Ideology of Development." *Foreign Policy* (July-August).

Edelman, Murray (1964). *The Symbolic Uses of Politics*. Urbana: University of Illinois Press.

Ehrmann, Michael ve Marcel Fratzscher (2005a). *The Timing of Central Bank Communication*. ECB Working Paper Series, no.565.

Ehrmann, Michael ve Marcel Fratzscher (2005b). *Transparency, Disclosure and the Federal Reserve*. European Central Bank Working Paper, no.457.

Ehrmann, Michael ve Marcel Fratzscher (2007a). "Communication by Central Bank Committee Members: Different Strategies, Same Effectiveness?" *Journal of Money, Credit and Banking* vol.39, no.2-3. sf. 509-541.

Ehrmann, Michael ve Marcel Fratzscher (2007b). *Explaining Monetary Policy in Press Conferences*. ECB Working Paper Series, no.767.

Eijffinger, Sylvester, Hoerichts, Marco ve Mewael F. Tesfelasie (2004). *Central Bank Communication and Output Stabilization*. CEPR Discussion Paper, no.4408.

Elgie, Robert (1998). "Democratic Accountability and Central Bank Independence: Historical and Contemporary, National and European Perspectives." *West European Politics* vol.21, no.3. sf. 53-76.

Ercan, Fuat (2005). *Para ve Kapitalizm*. İstanbul: Devrin Yayıncılık.

Erçel, Gazi (1999). *Türkiye'de Merkez Bankacılığı*. Bulgaristan Merkez Bankası'nın 120. Kuruluş Yıldönümü Münasebetiyle Yapılan Konuşma Metni.

Eroğlu, Nadir ve Anar Abdullayev (2005). "CWN Bağımsızlık Ölçütlerinin TCMB'ye Uygulanması." *Doğuş Üniversitesi Dergisi* cilt.6, sayı.1. sf. 79-97.

Ertekin, Meriç Subaşı (2001). "Türkiye'de 1980 Sonrasında Döviz Kuru Politikaları ve Dış Ticaret." *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi* cilt.3, sayı.1.

Evans, George W. ve Seppo Honkapohja (2001). *Learning and Expectations in Macroeconomics*. Princeton: Princeton University Press.

Fairclough, Norman (1993). *Discourse and Social Change*. UK & USA: Polity Press.

Fama, Eugene F. ve Michael C. Jensen (1983). "Separation of Ownership and Control." *Journal of Law and Economy* vol.26, no.2. sf. 301-325.

Feldstein, Martin (1997). "*International Capital Flows: Introduction to the Woodstock Volume*." Presented at the National Bureau of Economic Research Conference on International Capital Flows (17-18 October 1997). http://www.nber.org/feldstein/woodstock_intro.html. Erişim tarihi. 05 Haziran 2012.

Femia, Joseph V. (1987). *Gramsci's Political Thought: Hegemony, Consciousness and the Revolutionary Process*. Oxford: Clarendon Press.

Fine, Ben (2011). *Sosyal Sermaye Sosyal Bilime Karşı*. Çev. Ayşegül Kars. İstanbul: Yordam Kitap.

Fine, Ben ve Costas Lapavitsas (2000). "Markets and Money in Social Science: What Role for Economics". *Economy and Society* vol.29, no.3. sf. 357-382.

Fine, Ben ve Laurence Harris (1976). "State Expenditure in Advanced Capitalism: A Critique". *New Left Review* no.98. sf. 97-112.

Fischer, Stanley ve John Huizinga (1982). "Inflation, Unemployment and Public Opinion Polis." *Journal of Money, Credit, and Banking* (February). sf. 1-19.

Fligstein, Neil (1990). *The Transformation of Corporate Control*. Cambridge: Harvard University Press.

Fligstein, Neil (1996). "Markets as Politics: A Political-Cultural Approach to Market Institutions." *American Sociological Review* vol.61, no.4. sf. 656-673.

Fligstein, Neil (2001). *The Architecture of Markets: An Economic Sociology of Twenty-Firstcentury Capitalist Societies*. Princeton: Princeton University Press.

Fligstein, Neil ve Jennifer Choo (2005). "Law and Corporate Governance." *Annual Review of Law and Social Science* vol.1. sf. 61-84.

Fligstein, Neil ve Luke Dauter (2006). *The Sociology of Markets*. Working Paper, Department of Sociology, University of California. Prepared for the Annual Review of Sociology.

Forest, Joelle ve Caroline Mehier (2001). "John R. Commons and Herbert A. Simon on the Concept of Rationality." *Journal of Economic Issues* vol.35, no.3. sf. 591-605.

Franzese, Robert J., Jr. (1999). "Partially Independent Central Banks, Politically Responsive Governments and Inflation." *American Journal of Political Science* vol.43. sf. 681-706.

Frey, Bruno ve Friedrich Schneider (1978). "An Empirical Study of Politico-Economic Interactions in the U.S." *Review of Economics and Statistics* vol.60, no.2. sf. 174-183.

Friedman, Benjamin M. (1999). *The Future of Monetary Policy: The Central Bank as an Army with only a Signal Corps?* NBER Working Paper, no:7420.

Friedman, Milton (1968). "The Role of Monetary Policy." *American Economic Review* vol.58, no.1. sf. 1-17.

Friedman, Milton ve Anna J. Schwartz (1963). *A Monetary History of the United States: 1867-1960*. Princeton N.J.: Princeton University Press.

Fuchs, Christian, Schafranek, Matthias, Hakken, David ve Marcus Breen (2010). "Capitalist Crisis, Communication and Culture: Introduction to the Special Issue of tripleC." *TripleC Journal* vol.8, no.2. sf. 193-309.

Garrett, Geoffrey (1998). *Partisan Politics in The Global Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.

Geertz, Clifford (2007). *Yerel Bilgi*. Çev. K. Emiroğlu. Ankara: Dost Kitabevi.

Geertz, Clifford (1973). *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.

Geraats, Petra M. (2007). "The Mystique of Central Bank Speak." *International Journal of Central Banking* vol:3, no.1. sf. 37-80.

Gersbach, Hans (2003). "On the Negative Social Value of Central Banks Knowledge Transparency." *Economics of Governance* vol.4, no.2. sf. 91-102.

Giddens, Anthony (1999). *Toplumun Kuruluşu*. Çev. Hüseyin Özel. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Giltrow, Janet ve Michele Valiquette (1994). "Genres and Knowledge: Students Writing in the Disciplines." in *Learning and Teaching Genre*. Eds. A. Freedman and P. Medway. Portsmouth: Boynton/Cook. sf. 47-62.

Goffman, Erving (1976). *Gender Advertisement*. Newyork: Harper and Row.

Gramsci, Antonio (1971). *Selections from the Prison Notebooks*. Eds. O. Hoare and G.N. Smith. New York: International Publishers.

Granovetter, Mark (1974). *Getting a Job: A Study of Contacts and Careers*. Cambridge: Harvard University Press.

Granovetter, Mark (1985). "Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness." *American Journal of Sociology* vol.91, no.3. sf. 481-510.

Granovetter, Mark (2005). "The Impact of Social Structure on Economic Outcomes." *Journal Of Economic Perspectives* vol.19, no.1. sf. 33-50.

Greenspan, Alan (2003). "Opening Remarks: Monetary Policy under Uncertainty." in *Monetary Policy and Uncertainty: Adapting to a Changing Economy*. Proceedings of the Federal Reserve Bank of Kansas City's Jackson Hole Symposium.

Guala, Francesco (2001). "Building Economic Machines: The FCC Auctions." *Studies in History and Philosophy of Science* vol.32, no.3. sf. 453-477.

Guthrie, Graeme ve Julian Wright (2000). "Open Mouth Operations." *Journal of Monetary Economics* vol.46. sf. 489-516.

Gürkaynak, Refet S., Sack, Brian ve Eric Swanson (2005). "Do Actions Speak Louder than Words? The Response of Asset Prices to Monetary Policy Actions and Statements." *International Journal of Central Banking* vol.1. sf. 55-94.

Günel, Mehmet (2001). *Merkez Bankasının Değişen Rolü ve Para Politikası Uygulamaları*. Ankara: İMKB Yayınları.

Hakken, David (2010). "Computing and the Crisis: The Significant Role of New Information Technologies in the Current Socio-economic Meltdown." *TripleC Journal* vol.8, no.2. sf. 205-220.

Hall, Peter A. ve David Soskice (2001). *Varieties of Capitalism: The Institutional Foundations of Comparative Advantage*. New York: Oxford University Press.

Hardt, Michael ve Antonio Negri (2003). *Dionysos'un Emeği*. Çev. Ertuğrul Başer. İstanbul: İletişim Yayınları.

Harrison, Graham (2006). "The World Bank the Construction of Governance States in Africa". in *The World Bank: Development, Poverty, Hegemony*. Der. David Moore. South Africa: University of Kwazulu-Natal Press. sf. 369-387.

Harvey, David (1984). *Limits To Capital*. Oxford: Basil Blackwell.

Harvey, David (2003a). *Postmodernliğin Durumu*. Çev. Sungur Savran, İstanbul: Metis Yayınları.

Harvey, David (2003b). *Yeni Emperyalizm*. Çev. Hür Güldü. İstanbul: Everest Yayınları.

Harvey, David (2007). "In What Ways is 'The New Imperialism' Really New?" *Historical Materialism* vol.15. sf. 205-220.

Haveman, Heather A. ve Hayagreeva Rao (1997). "Structuring a Theory of Moral Sentiments: Institutional and Organizational Coevolution in the Early Thrift Industry." *American Journal of Sociology* vol.102, no.6. sf. 1606-1651.

Hejl, Peter M. (1984). "Towards a Theory of Social Systems: Self-Organisation and Self-Maintenance, Self-Reference and Syn-Reference." in *Self-Organisation and Management of Social Systems: Insights, Promises, Doubts and Questions*. Eds. H. Ulrich and G. Probst. Berlin: Springer-Verlag. sf. 60-78.

Heilbroner, Robert L. (1990). "Economics as ideology." in *Economics as Discourse: An Analysis of the Language of Economists*. Ed: W.J. Samuels. Boston: Kluwer Academic Publishers. sf. 101-116.

Held, David (1991). "Democracy, the Nation State and the Global System." in *Political Theory Today*, Cambridge.

Heller, Robert H. (1991). "Prudential Supervision and Monetary Policy." in *The Evolving Role of Central Banks*. Ed. P. Downes and R. Vaez-Sadeh. International Monetary Fund, Publication Services. sf. 57-68.

Hetzl, Robert L. (2006). "Making the Systematic Part of Monetary Policy Transparent." *Federal Reserve Bank of Richmond Economic Quarterly* vol.92, no.3. sf. 255-290.

Hewin, Sarah (2009). *How Markets View Central Bank Communication?* Talking at Communications and External Relations for Central Banks (September).

Hibbs, Douglas A. (1977). "Political Parties and Macroeconomic Policy". *The American Political Science Review* vol.71, no.4. sf. 1467-1487.

Hirsch, Joachim (2011). *Materyalist Devlet Teorisi*. Çev. Levent Bakaç. İstanbul: Alan Yayıncılık.

Hishigsuren, Gaamaa (2006). *Information and Communication Technology and Microfinance: Options of Mongolia*. ADB Institute Discussion Paper (February).

Hlatshwayo, Nomile (2009). "SADC central banks to 'open up' to media on monetary Policy." <http://www.times.co.sz/index.php?news=7919> (23 May 2009). Erişim tarihi. 26 Ocak 2011.

Hodgkin, Thomas (1964). "The Relevance of 'Western' Ideas for the New African States". in *Self Government in Modernising Nations*. Der. James R. Pennock. N.J.: Prentice-Hall. sf. 50-80.

Holloway, John (2004). "Devlet ve Gündelik Mücadele". içinde *Devlet Tartışmaları: Marksist Bir Devlet Kuramına Doğru*. Der. Simon Clarke. Çev. İbrahim Yıldız. Ankara: Ütopya Yayınevi. sf. 275-314.

Holloway, John ve Sol Picciotto (1976). "A Note on the Theory of the State: In Reply to Ian Gough". *Bulletin of the Conference of Socialist Economists* vol.2, no.14.

Holloway, John ve Sol Picciotto (2004). "Sermaye, Kriz ve Devlet". içinde *Devlet Tartışmaları: Marksist Bir Devlet Kuramına Doğru*. Der. Simon Clarke. Çev. İbrahim Yıldız. Ankara: Ütopya Yayınevi. sf. 135-173.

Huang, Kevin X.D. (2007). "Effective Central Bank Communication under Uncertainty." *Journal of Economic Issues* vol.41, no.3 (September). sf. 661-680.

Hürriyet Gazetesi (2006). "Fazla Bağımsız Merkez Bankası Demokratik Boşluk Yaratabilir." <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=3814827> (20.01.2006). Erişim tarihi. 10 Nisan 2012.

Hürriyet Gazetesi (2012). "İşte Maliye Bakanı'nın İndirmek İstedığı Vergi." (29 Mart) <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/20229575.asp>. Erişim tarihi. 1 Nisan 2012.

Ingham, Geoffrey (2004). *The Nature of Money*. Cambridge: Polity Press.

Ingham, Geoffrey (2006). "Further Reflections on the Ontology of Money: Responses to Lapavitsas and Dodd". *Economy and Society* vol.35, no.2. sf. 259-278.

Ingram, Paul, Robinson, Jeffrey ve March L. Busch (2005). "The Intergovernmental Network of World Trade: IGO Connectedness, Governance, and Embeddedness." *American Journal of Sociology* vol.111, no.3. sf. 824-858.

Issing, Otmar (1999). "The eurosystem: Transparent and accountable, or 'Willem in Euroland.'" *Journal of Common Market Studies* vol.37, no.3. sf. 503-519.

Issing, Otmar (2000). *Communication Challenges for the ECB*. Speech given at the CFS Conference 'The ECB and Its Watchers' (26th June).

Issing, Otmar (2005). "Communication, Transparency, Accountability: Monetary Policy in the Twenty-First Century." *Federal Reserve Bank of St. Louis Review* vol.87, no.2. sf. 65-83.

Ives, Peter (2011). *Gramsci'de Dil ve Hegemonya*. Çev. Ekrem Ekici. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.

İlkin, Selim (1974). *Türkiye'de Merkez Bankası Fikrinin Gelişimi*. Ankara: ODTÜ Yayınları.

İnal, Ayşe (1996). *Haberi Okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.

İnceoğlu, Yasemin G. ve Nebahat A. Çomak (2009). *Metin Çözümlemeleri*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Jessop, Bob (1985). *Nicos Poulantzas: Marxist Theory and the Political Strategy*. London: Palgrave Macmillan.

Jessop, Bob (2005). "Ulusal Ekonomi ve Ulusal Devletin Geleceğini Anlatılmak." içinde *Hegemonya, Post-Fordizm ve Küreselleşme Ekseninde Kapitalist Devlet*. Çev. Ahmet M. Aytaç. İstanbul: İletişim Yayınları. sf. 301-342.

Jessop, Bob (2008). *Devlet Teorisi: Kapitalist Devleti Yerine Oturtmak*. Çev. Ahmet Özcan. Ankara: Epos Yayınları.

Jones, Phillip W. (1992). *World Bank Financing of Education: Lending, Learning and Development*. London: Routledge.

Jones, David M. (1999). "Fed Policy, Financial Market Efficiency and Capital Flows." *The Journal of Finance* vol.54, no.4. sf. 1501-1507.

Journet, Debra (1990). "Writing, Rhetoric and the Social Construction of Scientific Knowledge." *IEEE Transactions on Professional Communication* vol.33, no.4. sf. 162-167.

Kaldor, Nicholas (1986). *The Scourge of Monetarism*. Oxford: Oxford University Press.

Kansu, Aydan (2007). "Para Politikasında Şeffaflık ve Enflasyonist Beklentilerin Yönlendirilmesi." *Doğuş Üniversitesi Dergisi* cilt:8, sayı:1. sf. 59-71.

Kazgan, Haydar (1998). "Ekonomide Kuruluş, Borsada Uyku Dönemi: Dünya Krizi ve Ekonomide Yapılanma". içinde *75. Yılda Paranın Serüveni*. İstanbul: Tarih Vakfı-Türkiye İş Bankası-İMKB Ortak Yayını. sf. 233-240.

Kazgan, Haydar, Öztürk, Murat ve Murat Koraltürk (2000). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası*. İstanbul: TCMB Yayınları.

Kesriyeli, Mehtap (1997). *1980'li Yıllardan Günümüze Para Politikası Gelişmeleri*. TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü, yayın no:97/4.

Keyder, Çağlar (1993). *Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye (1923-1929)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Keynes, John M. (1980). *İstihdam Faiz ve Para Genel Teorisi*. Çev. A. Baltacıgil. İstanbul: Minnetoğlu Yayınları.

King, Mervyn (2006). *Speech at the Lord Mayor's Banquet for Bankers and Merchants*. London (21st June).

King, Mervyn (2005). *Monetary Policy: Practice Ahead of Theory*. Mais Lecture, delivered at Cass Business School, London.

Knight, Malcolm D. (Chair) (2005). *General Discussion: Central Bank Communication and Policy Effectiveness*. Federal Reserve Bank of Kansas City Paper Series.

Köymen, Oya (2007). *Sermaye Birikirken: Osmanlı, Türkiye, Dünya*. İstanbul: Yordam Kitap.

Kregel, Jan A. (1987). "Markets and Institutions as Features of a Capitalist Production System." in *Alternatives to Economic Orthodoxy*. Ed. R. Albelda et. al. London: M. E. Sharper Inc. sf. 111-123.

Kuruç, Bilsay (1987). *Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Kydland, Finn E. ve Edward C. Prescott (1977). "Rules Rather Than Discretion: The Inconstancy of Optimum Plans". *The Journal of Political Economy* vol.12, no.2. sf. 219-235.

Lapavitsas, Costas (2006). "Relations of Power and Trust in Contemporary Finance." *Historical Materialism* vol.14, no.1. sf. 129-154.

Lapavitsas, Costas (2007). "Kapitalist Ekonomilerde Para Olarak ve Sermaye Olarak Para". içinde *Kapitalizme Reddiye: Marksist Bir Giriş*. Der. Alfredo Saad-Filho. Çev. Cihan Gerçek. İstanbul: Yordam Kitap. sf. 77-91.

Lapavitsas, Costas (2008). “*Financialised Capitalism: Direct Exploitation and Periodic Bubbles.*” Working Paper. Department of Economics, SOAS, University of London.

Lapavitsas, Costas (2009). “Finansallaşmış Kapitalizm: Kriz ve Finansal Müsadere.” içinde *Finansallaşma ve Kapitalizmin Krizi*. Der. C. Lapavitsas. Çev. Tuncel Öncel. İstanbul: Yordam Kitap. sf. 25-74.

Lewis, Karen K. (1990). *Why Doesn't Society Minimize Central Bank Secrecy?* NBER Working Paper, no.3397 (July).

Lipietz, Alain (1985a). “Accumulation, Crisis and Ways Out of the Crisis: Some Methodological Reflections on the Concept of Regulation.” *Prokla*, no:58. sf. 109-138.

Lipietz, Alain (1985b). *The Enhanced World*. London: Verso.

Lipietz, Alan (1987). *Mirages and Miracles: The Crises of Global Fordism*. London: Verso.

Lu, Bei, Liu, Xin ve Hui Wang (2009). *The Impact of Central Bank Communication on Public Expectations*. Presented at International Conference on Management and Service Science.

Lucca, David O. ve Francesco Trebbi (2009). *Measuring Central Bank Communication: An Automated Approach with Application to FOMC Statements*. NBER Working Paper.

MacKenzie, Donald (2004). “The Big Bad Wolf and the Rational Market: Portfolio Insurance, The 1987 Crash and The Performativity of Economics.” *Economy and Society* vol. 33, no.3. sf. 303-334.

MacKenzie, Donald ve Yuval Milo (2003). “Constructing a Market, Performing Theory: The Historical Sociology of a Financial Derivatives Exchange.” *American Journal of Sociology* vol. 109, no.1. sf. 107-145.

Macklem, Tiff (2005). *Commentary: Central Bank Communications and Policy Effectiveness*. Commentary at the FRB Kansas City Symposium on The Greenspan Era: Lessons for the Future (25th-27th August).

Magdoff, Harry (2008). *Küreselleşme ve Yaklaşan Sosyalizm*. Çev. Barış Baysal. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Makinist, Zeynep (2005). *Merkez Bankasının Bağımsızlığı Çerçevesinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ile Avrupa Merkez Bankası'nın Karşılaştırılması*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

- Mandel, Ernest (2008). *Geç Kapitalizm*. Çev. Candan Badem. İstanbul: Versus Kitap Yayınları.
- Manning, Chris ve Hinrich Schütze (1999). *Foundations of Statistical Natural Language Processing*. Cambridge: MIT Press.
- Marazzi, Christian (2010). *Sermaye ve Dil*. Çev. Ahmet Ergenç. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Marazzi, Christian (2011). *The Violence of Financial Capitalism*. Translated by Kristina Lebedeva and Jason F. McGimsey. Cambridge: MIT Press.
- Mariscal, Iris Biefang-Frisancho ve Peter Howells (2004). *Monetary Policy Transparency: Lessons From Germany and the Eurozone*. University of West of England, Department of Economics. Discussion Papers no.410.
- Marx, Karl (1966). *Felsefenin Sefaleti*. Çev. Erdoğan Başar. Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, Karl (1993). *Ekonomi Politiğın Eleştirisine Katkı*. Çev. Sevim Belli. Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, Karl (1997a). *Kapital I.Cilt*. Çev. Alaattin Bilgi. Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, Karl (1997b). *Kapital III. Cilt*. Çev. Alaattin Bilgi. Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, Karl (2000). *1844 El Yazmaları*. Çev. Murat Belge. İstanbul: Birikim Yayınları.
- McCrackin, Bobbie (2009). *Effective Internal Communications*. Presented at the Communications and External Relations for Central Banks Seminars (1-4 September).
- McNamara, Kathleen (2002). "Rational Fictions: Central Bank Independence and the Social Logic of Delegation". *West European Politics* vol.25, no.1. sf. 47-76.
- Medway, Peter (1996). "Virtual and Material Buildings: Gonstruction and Constructivism in Architecture and Writing." *Written Communication* vol.13, no.4. sf. 473-514.
- Metreveli, Sulkhan (2009). *Crying in the Desert: Does US Federal Reserve Opinion Affect Media?* The New Empirical Evidence. Working Paper of IPMZ Division, no:6 (March).
- Metreveli, Sulkhan (2008). *Media Driven Markets. FED Monetary Policy and Mediatisation Effects*. Doktorierendenkolloquium Prof. Dr. Gabriele Siegert.
- Miles, Raymond E. ve Charles C. Snow (1978). *Organizational Strategy, Structure and Process*. New York: McGraw-Hill.

Minsky, Hyman P. (1982). *Can 'It' Happen Again? Essays on Instability and Finance*. Armonk, N.Y.: M.E.Sharpe.

Minsky, Hyman P. (1989). "Financial Crises and Evolution of Capitalism: The Crash of '87-What Does It Mean?" in *Capitalist Development and Crisis Theory*. Eds. M. Gottdiener ve N. Komninos. London: Macmillan. sf. 391-403.

Mishkin, Frederic S. (2004). *Can Central Bank Transparency Go too Far?* NBER Working Paper, no:10829.

Mitchell, Austin V. (1989). *Competitive Socialism*. London: Unwin.

Mohan, Rakesh (2009). *Communications in Central Banks: A Perspective*. Stanford Center for International Development Working Paper, no:448 (December).

Montgomeire, Johnna (2008). *(Re)Politicizing Inflation Policy: A Global Political Economy Perspective*. Centre for Research on Socio-Cultural Change. Working Paper, no.53.

Moore, Basil J. (1979). "Monetary Factors." in *A Guide To Post Keynesian Economics*, Ed. A.S.Eichner. London: MacMillan. sf. 120-138.

Morphopedia (2010). "European Central Bank Competition." (1 June) <http://morphopedia.com/projects/european-central-bank-competition>. Erişim Tarihi. 1 Haziran 2011.

Morris, Stephen ve Hyun S. Shin (2002). "Social Value of Public Information." *American Economic Review* vol.92. sf. 1521–1534.

Myers, Greg (1990). *Writing Biology: Texts in the Social Construction of Scientific Knowledge*. Madison: University of Wisconsin Press.

Nadel, Henri (2002). "Regulation and Marx". in *Regulation Theory: The State of the Art*. Der. R. Boyer and Y. Saillard. London and New York: Routledge. sf. 28-36.

Negri, Antonio (2005). *Marx Ötesi Marx: Grundrisse Üzerine Dersler*. Çev. M. Çelik. İstanbul: Otonom Yayıncılık.

Ntvmsnbc (2007). "İlanlı Faiz İsyanı: Yeter Artık İndirin!" (17 Ekim) <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/423089.asp>. Erişim tarihi. 01 Ocak 2010.

Obben, James (2006). *Does Central Bank Independence Really Offer A 'Free Lunch' To Countries?* Massey University. Department of Applied and International Economics. Discussion Paper no.06.07. New Zealand.

OECD (2008). *OECD Türkiye Ekonomik İncelemesi*. Paris (Temmuz 2008).

Offe, Claus (1974). "Structural Problems of the Capitalist State: Class Rule and the Political System. On the Selectiveness of Political Institutions". in *German Political Studies*. Der. Von Beyme. California: Sage. sf. 31-54.

Offe, Claus (1975). "The Theory of the Capitalist State and the Problem of Policy Formation." in *Stress and Contradiction in Modern Capitalism*. Eds. L.N. Lindberg et. al. Lexington: D.H.Heath. sf. 125-144.

Offe, Claus (1984). *Contradictions of the Welfare State*. Edited by John Keane. Cambridge: MIT Press.

Oktar, Suat (1998). *Enflasyon Hedeflemesi: Para Politikasının Güvenilirliği ve Fiyat İstikrarı*. İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.

Orlean, Andre (1999). *Le Pouvoir de la Finance*. Paris: Odile Jacob.

Özdemir, Ali Murat (2010). *Ulusların Sefaleti: Uluslararası Ekonomi Politığıne Marksist Yaklaşımlar*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Özel, Hüseyin (1988). *Makro-Ekonomik Bir Yaklaşım Olarak Rasyonel Beklentiler Hipotezi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Öztürk, Salih (2006). "TCMB'nin Avrupa Merkez Bankası'na Adaptasyon Süreci." içinde *AB Yolunda Türkiye: Müzakere Sürecinin Ekonomi Politığı*. Ed. M. Dikkaya. Bursa: Alfa-Aktüel Yayınevi. sf. 67-97.

Padoa-Schioppa, Tommaso (1999). *Eurosystem: New Challenges for Old Missions*. Speech at Deutsche Bundesbank. Frankfurt.

Painceira, Juan P. (2009). "Finansallaşma Döneminde Gelişmekte Olan Ülkeler: Sürekli Açıktan Döviz Rezervi Biriktirmeye." içinde *Finansallaşma ve Kapitalizmin Krizi*. Der. C. Lapavitsas. Çev. Tuncel Öncel. İstanbul: Yordam Kitap. sf. 256-298.

Panitch, Leo ve Sam Gindin (2004). "Global Capitalism and American Empire". in *Socialist Register 2004: The New Imperial Challenge*. Der. Leo Panitch and Colin Leys. London: The Merlin Press. sf. 1-42.

Panitch, Leo ve Sam Gindin (2006). "Theorizing American Empire", in *Empire's Law: The American Imperial Project and the 'War to Remake the World'*. Der. Amy Bartholomew. London: Pluto Press. sf. 21-43.

Papadatos, Demophanes (2009). "Günümüz Kapitalizmde Merkez Bankacılığı: Enflasyon Hedeflemesi ve Finansal Krizler." içinde *Finansallaşma ve Kapitalizmin Krizi*. Der. C. Lapavitsas. Çev. Tuncel Öncel. İstanbul: Yordam Kitap. sf. 171-202.

Parasız, İlker (1997). *Para Banka ve Finansal Piyasalar*. Bursa: Ezgi Yayınları.

Pembecioğlu, Nilüfer (2009). "Günümüzden Şikago Okuluna Bir Bakış." içinde *Metin Çözümlemeleri*. Der. Yasemin G. İnceoğlu ve Nebahat A. Çomak. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. sf. 225-285.

Perez Sainz, Juan Pablo (1979). "Commodity, State and Capital Reproduction: Basic Elements". *CSE Conference Papers*.

Pfeffer, Jeffrey ve Gerald R. Salancik (1978). *The External Control of Organizations: A Resource Dependence Perspective*. New York: Harper and Row.

Pıgou, Arthur C. (1969). "Money a Veil?" in *Monetary Theory*. Translated by R.W. Clower. London: Penguin Books.

Podolny, Joel M. (2001). "Networks as the Pipes and Prisms of the Market." *American Journal of Sociology* vol.107, no.1. sf. 33-60.

Polanyi, Karl (1986). *Büyük Dönüşüm*. Çev. Ayşe Buğra. İstanbul: Alan Yayıncılık.

Pollard, Patricia S. (2003). "A Look Inside Two Central Banks: The European Central Bank and the Federal Reserve." *The Federal Reserve Bank of St. Louis Review*. sf. 11-30.

Pollin, Robert ve Andong Zhu (2005). *Inflation and Economic Growth: A Cross Country Non-Linear Analysis*. University of Massachusetts Amherst. Political Economy Research Institute Working Paper no.109. October 2005.

Poole, William (2003). "*Fed Transparency: How, Not Whether*." Presented as a Speech at the Global Interdependence Center. Federal Reserve Bank of St. Louis.

Pooley, Sam (1991). The State Rules, OK? The Continuing Political Economy of Nation States. *Capital & Class* vol.15, no.1. sf. 65-82.

Porteli, Hugues (1982). *Gramsci ve Tarihsel Blok*. Çev. Kenan Somer. Ankara: Savaş Yayınları.

Posen, Adam S. (2002). *Six Practical Views of Central Bank Transparency*. Working Paper. Institute for International Economics.

Poulantzas, Nicos (2004a). *Devlet, İktidar ve Sosyalizm*. Çev. Turhan Ilgaz. Ankara: Epos Yayınları.

Poulantzas, Nicos (2004b). *Faşizm ve Diktatörlük*. Çev. Ahmet İnel. İstanbul: İletişim Yayınları.

Powell, Walter W. ve Paul J. DiMaggio (1991). *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: University of Chicago Press.

Preda, Alex (2007). "The Sociological Approach to Financial Markets." *Journal of Economic Surveys* vol.21, no.3. sf. 506-533.

Radikal Gazetesi (2012). "SPK Başkanı'ndan 'Cehalet' Eleştirisi." (18 Şubat) <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1079170&CategoryID=80>. Erişim tarihi. 1 Haziran 2012.

Randall, William L. (1999). *Bizi Biz Yapan Hikâyeler*. Çev. Şen S. Kaya. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Reddy, Yaga V. (2006). *Central Bank Communications: Some Random Thoughts*. Speech at the IMF Sponsored Regional Seminar on Central Bank Communications (January).

Reinhart, Vincent (2003). "Making Monetary Policy in an Uncertain World." in *Monetary Policy and Uncertainty: Adapting to a Changing Economy*. Proceedings of the Federal Reserve Bank of Kansas City's Jackson Hole Symposium.

Reinhart, Vincent ve Brian Sack (2006). *Grading the Federal Open Market Committee's Communications*. Presented at the AEA Annual Meetings in Boston (6-8 January).

Reuten, Geert ve Michael Williams (1989). *Value Form and The State*. NewYork: Routledge.

Roe, Mark J. (2003). *Political Determinants of Corporate Governance: Political Context, Corporate Impact*. New York: Oxford University Press.

Rogoff, Kenneth (1986). *Social Institutions for Overcoming Monetary Policy Credibility Problems*. Presented at the American Economic Association Meetings (December). New Orleans.

Rogoff, Kenneth (1989). "Reputation, Coordination and Monetary Policy". in *Modern Business Cycle Theory*. Der. Robert J. Barro. Massachusetts: Harvard University Press. sf. 256-263.

Rousseas, Stephen (1986). *Post-Keynesian Monetary Economics*. London: MacMillan.

Rozkrut, Marek, Rybiński, Krzysztof, Sztaba, Lucyna ve Radosław Szwaja (2007). "Quest for Central Bank Communication: Does it pay to be 'talkative'?" *European Journal of Political Economy* vol.23, no.1. sf. 176-206.

Rubin, Isaak I. (1982). *Essays on Marx's Theory of Value*. Montreal: Black Rose Books.

Sakamoto, Takayuki (2003). *Social Democratic Corporatism, Central Bank Independence and Economic Performance: An Empirical Analysis of 17 Industrialized Economies, 1961-1998*. Paper prepared for the 2003 annual meeting of the American Political Science Association. Philadelphia.

Salomon, Gavriel (1993). *Distributed Cognitions: Psychological and Educational Consideration*. Cambridge University Press.

Satlıgan, Nail (1995). "Dünya Kapitalizmi: Bunalımı Bitmeyen Toparlanma." *Petrol-İş 1993-1994 Yıllığı*. İstanbul: Petrol İş Yayını, no.36. sf. 520-528.

Sauer, Beverly (1994). "The Dynamics of Disaster: A Three-Dimensional View of Documentation in a Tightly Regulated Industry." *Technical Communication Quarterly* vol.5, no.4. sf. 393-419.

Sayer, Andrew (1995). *Radical Political Economy: Critique and Reformulation*. Oxford: Blackwell.

Schank, Roger C. ve Robert P. Abelson (1977). *Scripts, Plans, Goals and Understanding*. New York: Wiley.

Schank, Roger C. ve Robert P. Abelson (1995). "Knowledge and Memory: The Real Story." in *Knowledge and Memory: The Real Story*. Ed. Robert S. Wyer Jr. Hillsdale, N.J.: Erlbaum. sf. 1-85.

Schmitter, Phillippe C. ve Wolfgang Streeck (1981). *The Organization of Business Interests: A Research Design to Study the Associative Action of Business in the Advanced Industrial Societies of Western Europe*. Berlin: IIM.

Schryer, Catharine F. (1994). "The Lab vs. The Clinic: Sites of Competing Genres." in *Genre and the New Rhetoric*. Eds. A. Freedman and P. Medway. London: Taylor-Francis. sf. 105-124.

Scitovsky, Tibor (1994). "Towards a Theory of Second-Hand Markets." *Kyklos* vol.47, no.1. sf. 33-52.

Sennett, Richard (2009). *Yeni Kapitalizmin Kültürü*. Çev. Aylin Onacak. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Serdengeçti, Süreyya (2003). "Merkez Bankası Para Politikası Uygulamaları ve Gelecek Dönem Hedefleri." *İşveren Dergisi* cilt.41, sayı.12.

Shephard, Ronald W. (1970). *Theory of Cost and Production Functions*. Princeton: Princeton University Press.

Shiller, Robert J. (2000). *Irrational Exuberance*. Princeton: Princeton University Press.

Sibert, Anne C. (2006). *Is Central Bank Transparency Desirable?* CEPR Discussion Papers, no.5641.

Simmel, Georg (1997). "The Concept and Tragedy of Culture." in *Simmel on Culture*. Eds. D. Frisby ve M. Featherstone. London: Sage. sf. 55-75.

Simon, Herbert A. (1991). "Bounded Rationality and Organizational Learning." *Organization Science* vol.2, no.1. sf. 125-134.

Smart, Graham (1998). "Mapping Conceptual Worlds: Using Interpretive Ethnography to Explore Knowledge-Making in a Professional Community." *Journal of Business Communication* vol.35, no.1. sf. 111-127.

Smart, Graham (1999). "Storytelling in a Central Bank: The Role of Narrative in the Creation and Use of Specialized Economic Knowledge." *Journal of Business and Technical Communication* vol.13. sf. 249-273.

Smith, Barry (1990). "Towards a History of Speech Act Theory." in *Speech Acts, Meaning and Intentions: Critical Approaches to the Philosophy of John R. Searle*. Ed. A.Burckardt. Berlin and New York: de Gruyter. sf. 29-61.

Sousa, Pedro A.B. (2002). "Central Bank Independence and Democratic Accountability." Erişim tarihi. 15 Haziran 2012.
<http://www.univ-orleans.fr/deg/GDRecomofi/Activ/doclyon/desousa.pdf>.

Sönmez, Sinan (2004). "Küresel Finansal Düzen, Yönetişim ve Büyüme". içinde *Dünya Ekonomisinde Bütünleşme Hareketleri ve Türkiye*. Der. Nihal Y. Mızrak. Ankara: Siyasal Yayınevi. sf. 111-141.

Spence, Michael A. (1974a). *Market Signaling: Informational Transfer in Hiring and Related Screening Processes*. Cambridge: Harvard University Press.

Spence, Michael A. (1974b). "The Economics of Information." *Journal of Political Economy* vol.69. sf. 13-26.

Srinivasan, Krishnaswamy (2008). *Communication in Banking Services*. Speech at the seminar organized Indian Banks Association and Consumers Association of India (6 October).

Stamper, Paul ve Elena Sokolova (2009). *Assessing Effectiveness*. Presented at the Communications and External Relations for Central Banks Seminars (1-4 September).

Stark, David ve Balázs Vedrez (2006). "Social Times of Network Spaces: Network Sequences and Foreign Investment in Hungary." *American Journal of Sociology* vol.111, no.5. sf. 1367-1411.

Stark, David (2000). *For a Sociology of Worth*. Working Paper Series, Center on Organizational Innovation, Columbia University. Erişim Tarihi. 1 Mayıs 2012. http://www.coi.columbia.edu/pdf/stark_fsw.pdf.

Stickers, Kenneth W. (1980). "Introduction." in *Problems of a Sociology of Knowledge*. Max Scheler. Translated by Manfred S. Frings. London: Routledge and Kegan Paul.

Stoker, Gerry (1998). "Governance as Theory: Five Positions". *International Social Science Journal* vol.50, no.155. sf. 17-28.

Swales, John M. (1990). *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*. Cambridge: Harvard University Press.

şaylan, Gencay (2002). *Postmodernizm*. Ankara: İmge Kitabevi.

TCMB. *Enflasyon Raporu 2006-I*.
<http://www.tcmb.gov.tr/research/parapol/enf-ocak2006.pdf>.

TCMB. *Enflasyon Raporu 2006-II*.
<http://www.tcmb.gov.tr/research/parapol/enf-nisan2006.pdf>.

TCMB. *Enflasyon Raporu 2006-III*.
<http://www.tcmb.gov.tr/research/parapol/enf-temmuz2006.pdf>.

TCMB. *Enflasyon Raporu 2006-IV*.
<http://www.tcmb.gov.tr/research/parapol/enf-ekim2006.pdf>.

TCMB. *Enflasyon Hedeflemesi Rejiminin Genel Çerçevesi ve 2006 yılı Para ve Kur Politikası*. Aralık 2005.
<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/2005/DUY2005-56.pdf>.

TCMB. *Enflasyon Raporu 2007-I*.
<http://www.tcmb.gov.tr/research/parapol/enf-ocak2007.pdf>.

TCMB. *Enflasyon Raporu 2007-II*.
<http://www.tcmb.gov.tr/research/parapol/enf-nisan2007.pdf>.

TCMB. *Enflasyon Raporu 2007-III*.
<http://www.tcmb.gov.tr/research/parapol/enf-temmuz2007.pdf>.

TCMB. *Enflasyon Raporu 2007-IV*.
<http://www.tcmb.gov.tr/research/parapol/enf-ekim2007.pdf>.

TCMB. *2007 Yılında Para ve Kur Politikası*. 13 Aralık 2006.
<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/2006/2007ParaPol.pdf>.

TCMB. *Enflasyon Raporu 2008-I.*

<http://www.tcmb.gov.tr/research/parapol/enf-ocak2008.pdf>.

TCMB. *Enflasyon Raporu 2008-II.*

<http://www.tcmb.gov.tr/research/parapol/enf-nisan2008.pdf>.

TCMB. *Enflasyon Raporu 2008-III.*

<http://www.tcmb.gov.tr/research/parapol/enf-temmuz2008.pdf>.

TCMB. *Enflasyon Raporu 2008-IV.*

<http://www.tcmb.gov.tr/research/parapol/enf-ekim2008.pdf>.

TCMB. *2008 Yılında Para ve Kur Politikası.* 18 Aralık 2007.

http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/2007/Baskan_2008Parapol.pdf.

TCMB. *Enflasyon Raporu 2009-I.*

<http://www.tcmb.gov.tr/research/parapol/enf-ocak2009.pdf>.

TCMB. *Enflasyon Raporu 2009-II.*

<http://www.tcmb.gov.tr/research/parapol/enf-nisan2009.pdf>.

TCMB. *Enflasyon Raporu 2009-III.*

<http://www.tcmb.gov.tr/research/parapol/enf-temmuz2009.pdf>.

TCMB. *Enflasyon Raporu 2009-IV.*

<http://www.tcmb.gov.tr/research/parapol/enf-ekim2009.pdf>.

TCMB. *2009 Yılında Para ve Kur Politikası.* 16 Aralık 2008.

http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/2007/Baskan_2008Parapol.pdf.

TCMB. *Enflasyon Raporu 2010-I.*

<http://www.tcmb.gov.tr/research/parapol/enf-ocak2010.pdf>.

TCMB. *Enflasyon Raporu 2010-II.*

<http://www.tcmb.gov.tr/research/parapol/enf-nisan2010.pdf>.

TCMB. *Enflasyon Raporu 2010-III.*

<http://www.tcmb.gov.tr/research/parapol/enf-temmuz2010.pdf>.

TCMB. *Enflasyon Raporu 2010-IV.*

<http://www.tcmb.gov.tr/research/parapol/enf-ekim2010.pdf>.

TCMB. *2010 Yılında Para ve Kur Politikası.* 10 Aralık 2009.

http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/2009/Baskan_ParaPol10.pdf.

TCMB. *Enflasyon Raporu 2011-I.*

<http://www.tcmb.gov.tr/research/parapol/enf-ocak2011.pdf>.

TCMB. *Enflasyon Raporu 2011-II*.
http://www.tcmb.gov.tr/research/parapol/enf-nisan2011_tam.pdf.

TCMB. *Enflasyon Raporu 2011-III*.
http://www.tcmb.gov.tr/research/parapol/enf-temmuz2011_tam.pdf.

TCMB. *Enflasyon Raporu 2011-IV*.
http://www.tcmb.gov.tr/research/parapol/enf-ekim2011_tam.pdf.

TCMB. *2011 Yılında Para ve Kur Politikası*. 21 Aralık 2010.
http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/2010/Baskan_ParaPol11.pdf.

TCMB (2011). *Türkiye’de ve Dünya’da Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim*. http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/kitaplar/finansal_egitim.pdf. Erişim tarihi. 1 Kasım 2011.

Tett, Gillian (2010). “And The Magic Word is...” *Financial Times* (29 October).

Tekeli, İlhan ve Selim İlkin (1983). *1929 Buhranında Türkiye’nin İktisadi Politika Arayışları*. Ankara: ODTÜ Yayınları.

Tekeli, İlhan ve Selim İlkin (1997). *Para ve Kredi Sisteminin Oluşumunda Bir Aşama Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası*. Ankara: TCMB Yayınları.

Thornton, Daniel L. (2004). “The Fed and Short-term Interest Rates: Is It Open Market Operations, Open Mouth or Interest Rate Smoothing.” *Journal of Banking and Finance* vol.28, no.3. sf. 475-498.

Tidim, Soner E. (2006). *Türkiye’de Fiyat İstikrarının Sağlanmasında Merkez Bankasının Rolü*. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Trichet, Jean-Claude (2008). *Central Banks and the Public: The Importance of Communication*. Speech at the Lord Roll Memorial Lecture, held in association with the Daiwa Anglo-Japanese Foundation (18 November).

Trichet, Jean-Claude (2010). “*ECB Sends Mixed Messages on Bond Purchases*.” <http://www.thejakartaglobe.com/afp/ecb-sends-mixed-messages-on-bond-purchases/377960>. (31 May) Erişim tarihi. 1 Haziran 2012.

Tufte, Thomas ve Paolo Mefalopulos (2009). *Participatory Communication: A Practical Guide*. World Bank Working Paper no.170.

Türkay, Mehmet (2003). “Türkiye’de Kapitalizmin Gelişme Dinamikleri”. içinde *İktisat’ın Dama Taşları-III*. İstanbul: İÜ. İktisat Fak. Mezunlar Cemiyeti. sf. 7-38.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (2001). *TCMB Yıllık Raporu*.

Uzzi, Brian (1997). "Social Structure and Competition in Interfirm Networks: The Paradox of Embeddedness." *Administrative Science Quarterly* vol.42, no.1. sf. 35-67.

Uzzi, Brian ve Ryon Lancaster (2004). "Embeddedness and Price Formation in the Corporate Law Market." *American Sociological Review* vol.69, no.3. sf. 319-344.

Van Appeldorn, Bastiaan (2003). "The Struggle Over European Order: Transnational Class Agency in the Making of "Embedded Neoliberalism." in *State/Space: A Reader*. Eds. N.Brenner et. al. Oxford: Blackwell. sf. 147-164.

Van der Pijl, Kees (1997). "Transnational Class Formation and State Forms." in *Innovation and Transformation in International Studies*. Eds. S. Gill and J.H. Mittelmann. Cambridge University Press. sf. 118-134.

Van Dijk, Teun A. (1991). *Racism and the Press*. Londra: Routledge.

Van Dijk, Teun A. (1988). *News as Discourse*. N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.

Van Hout, Tom (2009). "Review: Writing the Economy: Activity, Genre, and Technology in the World of Banking." *Journal of Writing Research* vol.1, no.2. sf. 173-176.

Vercellone, Carlo (2007). "From Formal Subsumption to General Intellect: Elements for a Marxist Reading of the Thesis of Cognitive Capitalism." *Historical Materialism* vol.15, no.1. sf. 13-36.

Volosinov, Valentin N. (1987). *Freudianism: A Critical Sketch*. USA: Indiana University Press.

Voloşinov, Valentin N. (2001). *Marksizm ve Dil Felsefesi*. Çev. Mehmet Küçük. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Walshe, T. O'Grady (1991). "Managing a Central Bank: Goals, Strategies, and Techniques." in *The Evolving Role of Central Banks*. Ed. P. Downes and R. Vaez-Sadeh. International Monetary Fund, Publication Services.

Weber, Max (2000). "Die Börse." Tübingen: J.C.B. Mohr. sf. 256-322; "Stock and Commodity Exchanges." *Theory and Society* vol.29, no.3. Translated by Steven Lestition. sf. 305-338.

Weeks, John (2007). "Gelişmekte Olan Ülke Borçları ve Küreselleşme". içinde *Kapitalizme Reddiye: Marksist Bir Giriş*. Der. Alfredo Saad-Filho. Çev. Hasan Böğün. İstanbul: Yordam Kitap. sf. 214-226.

White, Harrison C. (1981). "Where do markets come from?" *American Journal of Sociology* vol.87, no.3. sf. 517-547.

White, Harrison C. (2002). *Markets from Networks: Socioeconomic Models of Production*. Princeton: Princeton University Press.

Williamson, John ve Molly Mahar (1998). *A Survey of Financial Liberalisation*. Essays in International Finance, no.211, N.J.: Princeton University Printing Services.

Winkler, Bernhard (2000). *Which Kind of Transparency? On the Need for Clarity in Monetary Policy-Making*. ECB Working Paper, no. 26.

Winsor, Dorothy A. (1989). "An Engineer's Writing and the Corporate Construction of Knowledge." *Written Communication* vol.6, no.3. sf. 270-285.

Winsor, Dorothy A. (1992). "What Counts as Writing? An Argument from Engineer's Practice." *Journal of Advanced Composition* vol.12, no.2. sf. 337-347.

Witte, Stephen P. (1992). "Context, Text, Intertext: Toward a Constructivist Semiotic of Writing." *Written Communication* vol.9, no.2. sf. 237-308.

Wood, Ellen M. (2006). *Sermaye İmparatorluğu*. Çev. Sami Oğuz. Ankara: Epos Yayınları.

Woodford, Michael (2005). *Central Bank Communication and Effectiveness*. Presented at the FRB Kansas City Symposium on The Greenspan Era: Lessons for the Future (25th-27th August).

Woodford, Michael (2001). *Monetary Policy in the Information Economy*. Prepared for the Symposium on Economic Policy for the Information Economy (Revised 2001).

World Bank (1997). *The State in a Changing World. World Development Report 1997*. Washington D.C.: World Bank.

Yeldan, Erinç (2010). *Küreselleşme, Kim İçin? Dünyada ve Türkiye'de*. İstanbul: Yordam Kitap.

Yetkin, Zeynep Özge (2005). *Merkez Bankalarının Para Politikalarının Tasarımında İletişim Politikalarının Önemi ve Bekleyişlerin Yönetimi*. Uzmanlık Yeterlilik Tezi. Ankara: TCMB İletişim Genel Müdürlüğü.

Yılmaz, Feridun (2001). "İktisatta 'Politik'in Doğası". *Doğu-Batı* cilt.4, no.17. sf. 87-103.

Yurdakul, Funda (2002). "Türkiye'de Enflasyon Sürecinde Yapısal Kırılmalar." *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* cilt.56, no.1. sf. 149-169.

Zabcı, Filiz (2009). *Dünya Bankası: Yanılsamalar ve Gerçekler*. İstanbul: Yordam Kitap.

Zelizer, Viviana A. (1983). *Morals and Markets: The Development of Life Insurance in the United States*. New Brunswick: Transaction Books.

Zelizer, Viviana A. (1994). *Pricing the Priceless Child: The Changing Social Value of Children*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Zelizer, Viviana A. (1997). *The Social Meaning of Money*. New York: Basic Books.

ÖZET

Bu tez, politik alan ile ekonomik alan arasında salınan bir kurum olarak merkez bankası ve onun iletişim politikaları üzerinden, finansal sermaye, devlet, ideoloji, toplum tarafına bakan bir projeksiyon arayışındadır. Bu doğrultuda, merkez bankası iletişim politikalarını, paranın toplumsal yeniden üretim güzergâhının finansallaşma sürecindeki merkezi bir uğrağı olarak ele almakta; merkez bankasını, öncelikle ekonomiye ilişkin bir anlatı inşa edip, daha sonra bu anlatı üzerinden toplumsal aktörlerin bilişlerine, psikolojilerine, beklentilerine vb. seslenen, onları bu anlatıyı paylaşmaya çağırarak esas olarak bir ideolojik kurum olarak tasavvur etmektedir. Finansallaşma sürecinde ulusal merkez bankalarının, ekonomi-politik ve kültürel alanlarının tam da kesişim noktasında yer alan konumuna açıklık kazandırmakta; merkez bankası iletişiminin toplumsal alanı düzenleme kapasitesini gündeme getirmektedir. Bu çerçevede, para politikası ideolojisinin kristalize olduğu asıl zemin olarak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının temel iletişim metinlerine, söylem analizi yöntemi ile eleştirel bir perspektiften bakılmakta; kapitalizmin finansallaşma uğrağında daha da görünürlük kazanan alanlar, kurumlar, sınıflar arası ilişki hatlarının ve/veya toplumsal antagonizmaların metinlerdeki kuruluş biçimi değerlendirilmektedir.

ABSTRACT

This thesis seeks a projection facing financial capital, the state, ideology and society through central bank as an institution that oscillating between the political field and economic field and its communication policies. In this context, the central bank communication policies are considered to be a central moment of the route of the social reproduction of money in the process of financialisation; central bank is mainly conceived of as ideological institution that primarily constructs a narrative about the economy, later speaks to cognitions, psychologies, expectations of social actors over this narrative and calls them to share this narrative. This thesis clarifies to the position of national central banks located in the intersection of political economy and cultural fields in the process of financialization; raises regulatory capacity of the social field of central bank communication. In this context, main communication texts of the Central Bank of the Republic of Turkey as the essential ground that becomes a concrete of the ideology of monetary policy are discussed by the method of discourse analysis from a critical perspective; is considered the construction form in texts of relation lines and/or social antagonisms between classes, institutions, fields that are more visibility in the process of financialization